พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๑๘

ขุททกนิกาย วิมาน-เปตวัตถุ เถระ-เถรีคาถา

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ปีฐวรรคที่ ๑

๑. ปีฐวิมานที่ ๑

ว่าด้วยทำบุญอะไรจึงเป็นเทพธิดาสวยงาม

[๑] พระโมคคัลลานะถามว่า

ตั่งทองคำของท่านอันใหญ่โต ลอยไปในที่ต่างๆ ได้เร็วดังใจตามปรารถนา ท่านมีกายอันประดับแล้ว ทรงมาลัยนุ่งห่มผ้าสวยงาม มีรัศมีเปล่งปลั่ง ดังสายฟ้าอันแลบออกจากกลีบเมฆ ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญอะไร.

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีใจยินดีได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

เมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษยโลก ได้ถวายอาสนะแก่หมู่ภิกษุผู้มาใหม่ ได้อภิวาท ได้ทำอัญชลี และให้ทานตามสติกำลัง ดิฉันมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ดิฉันในที่นี้เพราะบุญนั้น อนึ่ง โภคะ อันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดแก่ดิฉันก็เพราะบุญนั้น ข้าแต่ ภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอบอกแก่ท่าน เมื่อครั้งดิฉันเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญใดไว้ ดิฉันนั้นมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และมีรัศมีกายสว่าง ไสวไปทั่วทิศเพราะบุญนั้น.

จบ ปีฐวิมานที่ ๑

๒ ปีฐวิมานที่ ๒

[๒] พระโมคคัลลานะถามว่า

ตั่งอันล้วนแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ของท่าน อันใหญ่โต ลอยไปในที่ต่างๆ ได้เร็วดังใจตามปรารถนา ท่านมีกายอันประดับแล้ว ทัดทรงมาลัย นุ่งห่มผ้าอันสวยงาม มีรัศมีเปล่งปลั่งดังสายฟ้าอันแลบออกจากกลีบเมฆ ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่ง ทุกอย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุ ภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไร ไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่ว ทุกทิศ เพราะบุญอะไรฯ นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานะถามแล้ว มีใจยินดีได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า

เมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษยโลก ได้ถวายอาสนะแก่หมู่ภิกษุผู้มา ใหม่ ได้อภิวาทกระทำอัญชลี และถวายทานตามสติกำลัง ดิฉันมีวรรณะ เช่นนี้เพราะบุญนั้น อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ดิฉันในที่นี้เพราะบุญนั้น และ โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดแก่ดิฉันเพราะบุญนั้น ข้าแต่ภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอบอกแก่ท่าน เมื่อครั้งดิฉันเกิดเป็น มนุษย์ได้ทำบุญใดไว้ ดิฉันมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้และมีรัศมีกายสว่าง ไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญนั้น.

จบ ปีฐวิมานที่ ๒

๓. ปีฐวิมานที่ ๓

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในปีฐวิมานที่ ๓

[๓] พระโมคคัลลานะถามว่า

ตั่งทองคำของท่านอันใหญ่โต ลอยไปในที่ต่างๆ ได้เร็วดังใจตามปรารถนา ท่านมีกายอันประดับแล้ว ทรงมาลัย นุ่งห่มผ้าสวยงาม มีรัศมีเปล่งปลั่ง ดังสายฟ้าอันแลบออกจากกลีบเมฆ ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญอะไร.

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานะถามแล้วมีใจยินดีได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า

ดิฉันมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ เพราะผลกรรมอันน้อยของดิฉัน เมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษยโลกในชาติก่อน ได้เห็นภิกษุผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีอินทรีย์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ดิฉันมีจิตเลื่อมใส ได้ถวายตั่งแก่ท่านด้วยมือทั้งสองของตน ดิฉันมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญนั้น อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ดิฉันในที่นี้เพราะบุญนั้น และโภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ดิฉันเพราะบุญนั้น ข้าแต่ภิกษุผู้มีมหานุภาพ ดิฉันขอบอกแก่ท่าน เมื่อครั้งดิฉันเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญใดไว้ ดิฉันมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ เพราะบุญนั้น.

จบ ปีฐวิมานที่ ๓

๔. ปีฐวิมานที่ ๔

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในปีฐวิมานที่ ๔

[๔] พระโมคคัลลานะถามว่า

ตั่งอันล้วนแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ของท่านอันใหญ่โต ลอยไปในที่ต่างๆ

ได้เร็วดังใจตามปรารถนา ท่านมีกายอันประดับแล้ว ทัดทรงมาลัย นุ่งห่ม
ผ้าอันสวยงาม มีรัศมีเปล่งปลั่งดังสายฟ้าแลบออกจากกลีบเมฆ ท่านมี
วรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง
ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก
อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมี
อานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
เพราะบุญอะไร.

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานะถามแล้ว มีใจยินดีได้พยากรณ์
ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า

ดิฉันมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ เพราะผลกรรมอันน้อยของดิฉัน เมื่อดิฉัน
เกิดเป็นมนุษย์ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายในมนุษยโลกในชาติก่อน ได้เห็น
ภิกษุผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีอินทรีย์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ดิฉันมีจิตเลื่อมใส
ได้ถวายตั่งแก่ท่านด้วยมือทั้งสองของตน ดิฉันมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญ
นั้น อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ดิฉันในที่นี้เพราะบุญนั้น และโภคะอันเป็นที่รัก
แห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดแก่ดิฉันเพราะบุญนั้น ข้าแต่ภิกษุผู้มี
อานุภาพมาก ดิฉันขอบอกท่าน เมื่อครั้งดิฉันเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญใดไว้
มีอานุภาพมากรุ่งเรืองอย่างนี้ และมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทิศเพราะ
บุญนั้น.

จบ ปีฐวิมานที่ ๔

๕. กุญชรวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในกุญชรวิมาน

[๕] พระโมคคัลลานะถามว่า

กุญชรเป็นยานอันประเสริฐของท่าน ประดับประดาด้วยแก้วหลายชนิด
เป็นสัตว์น่ารัก มีกำลังว่องไวมาก เที่ยวไปในอากาศได้ มีสีเหมือนกับ
หม้อใหม่ มีนัยน์ตากลมคล้ายใบบัว มีตัวประดับด้วยพวงดอกปทุมและ
พวงอุบลทิพย์งามรุ่งเรือง มีกายอันโปรยปรายไปด้วยเกสรปทุม ประดับ
ด้วยปทุมทอง ตามทางที่ช้างเดินไปและหยุดยืนอยู่ มีดอกบัวทองใหญ่ๆ

คอยรับเท้าช้างทุกฝีเท้า และประดับด้วยดอกปทุมและดอกอุบลทอง
เวลาเดินก็ค่อยๆ เดินไป ขณะเมื่อเดินไปมีเสียงกระดิ่งไพเราะ น่าเพลิด
เพลินใจ คล้ายกับดนตรีเครื่อง ๕ ฉะนั้น บนคอช้างนั้นมีผ้าอย่างสะอาด
เป็นเครื่องลาด ท่านรุ่งเรืองกว่าหมู่เทพกัญญาในเชิงรูปร่าง การที่ท่านได้
ทิพยสมบัตินี้ ด้วยผลแห่งทาน ผลแห่งศีล หรือผลแห่งการกราบไหว้
(ชนิดไหน) อาตมาถามท่านแล้วขอได้โปรดตอบคำถามนั้นแก่อาตมาด้วย.
นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานะถามแล้วมีใจยินดี ได้พยากรณ์
ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า
ดิฉันได้เห็นพระเถรเจ้าผู้สมบูรณ์ด้วยคุณ ผู้เพ่งฌาน ยินดีในฌาน เป็น
ผู้สงบ ได้ถวายอาสนะที่ลาดด้วยผ้า โปรยดอกไม้ลงรอบๆ อาสนะ
ดิฉันมีใจเลื่อมใส ได้ประดับพวงมาลัยปทุมมีใบติดลงครึ่งหนึ่ง และโรย
เกสรปทุมลงครึ่งหนึ่ง ด้วยมือทั้งสองของตน ผลเช่นนี้เป็นผลแห่งกุศล
กรรมนั้น เพราะดิฉันได้ทำสักการบูชาแก่ท่านผู้ประหารกิเลสทั้งปวงได้
ผู้มีกาย วาจา ใจ สงบระงับแล้ว ผู้ประพฤติธรรมอันประเสริฐ อย่าง
ท่านผู้ประเสริฐด้วยคุณทั้งหลายบูชากันมาแล้ว ดิฉันได้ถวายอาสนะด้วย
น้ำใจอันผ่องใส เดี๋ยวนี้ดิฉันจึงรื่นเริงบันเทิงใจ เหมือนอย่างที่คนอื่นเขา
รื่นเริงบันเทิงกัน เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านที่มุ่งประโยชน์ตน ประสงค์
ความสุขอันยิ่งใหญ่คือ เพื่อความเป็นผู้สิ้นอาสวขัยในชาติ อันเป็นอวสาน
จึงควรถวายอาสนทาน.

จบ กุญชรวิมานที่ ๕

๖. นาวาวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในนาวาวิมานที่ ๑

[๖] พระโมคคัลลานะถามว่า
ดูกรนางเทพนารี ท่านขึ้นนั่งวิมานเรือ อันบุญกรรมบุด้วยทองคำ เล่น
ในสระโบกขรณีเก็บดอกปทุมอยู่ ท่านมีปราสาทเป็นเทวาลัยอันบุญกรรม
จัดแจงเนรมิตให้แล้ว เป็นส่วนๆ โดยรอบทั้งสี่ทิศ รุ่งเรืองเป็นสง่าอยู่

เพราะบุญอะไร ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร อิฐผลสำเร็จแก่ท่าน
ในวิมานนี้เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง
ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก
อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมี
อานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
เพราะบุญอะไร?

เทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานะถามแล้ว มีใจยินดี ได้พยากรณ์
ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า

ในชาติก่อน ครั้งเมื่อดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ในมนุษยโลก
ได้เห็นภิกษุทั้งหลายผู้กระหายน้ำ เหน็ดเหนื่อยมา จึงถวายน้ำฉันโดย
ขมีขมัน อันว่าผู้ใดแล ได้ถวายน้ำฉันโดยขมีขมันแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เหน็ด
เหนื่อยกระหายน้ำมา แม่น้ำหลายสายมีน้ำเยือกเย็นเต็มไปด้วยบัวขาว
(ริมฝั่ง) มีไม้จันทน์และมะม่วงอย่างเล็กมีรสหวานอยู่ล้นหลาม ย่อมเกิด
แก่ผู้นั้น ที่อยู่และหมู่ไม้ของผู้นั้น มีน้ำหลายสายล้อมรอบประจำ แม่น้ำ
ทั้งหลายมีทรายมูล น้ำเย็นสนิท ก็เกิดขึ้นแก่ผู้นั้น หมู่ไม้มะม่วง หมู่ต้น
รัง หมู่ต้นหมากหอม หมู่ต้นชมพู่ หมู่ต้นราชพฤกษ์ และต้นแคฝอย
ทั้งหลายมีผลดกดื่น ออกดอกชูสล้างเกิดขึ้นล้อมรอบวิมานของผู้นั้น
เขาได้วิมานชั้นดีเยี่ยมงามหนักหนาเช่นนั้น ว่าโดยภูมิภาคแล้ว มีลักษณะ
ควรสรรเสริญ นี่เป็นวิบากแห่งกรรมนั้นทั้งนั้น คนทั้งหลายที่ทำบุญไว้
แล้วต้องได้ผลเช่นนี้ ดิฉันมีปราสาทเป็นเทวาลัย อันบุญกรรมจัดแจง
เนรมิตให้ จัดไว้เป็นส่วนๆ โดยรอบทิศทั้งสี่ รุ่งเรือง เป็นสง่าอยู่
เพราะบุญนั้น ดิฉันมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น อิฐผลย่อมสำเร็จ
แก่ดิฉันในวิมานนี้เพราะบุญนั้น อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่ง
ทุกอย่าง เกิดขึ้นแก่ดิฉันเพราะบุญนั้น ข้าแต่ภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ดิฉัน
ขอบอกแก่ท่าน ครั้งเมื่อดิฉันยังเป็นมนุษย์ได้กระทำบุญอันใดไว้ ดิฉัน
มีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และมีรัศมีกายของดิฉันสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
เพราะบุญนั้น.

จบ นาวาวิมานที่ ๖

๗. นาวาวิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในนาวาวิมานที่ ๒

[๗] พระโมคคัลลานะถามว่า

ดูกรนางเทพนารี ท่านขึ้นนั่งวิมานเรือ อันบุญกรรมบุด้วยทองคำ เล่นในสระโบกขรณีเก็บดอกปทุมอยู่ ท่านมีปราสาทเป็นเทวาลัยอันบุญกรรมจัดแจงเนรมิตให้แล้ว เป็นส่วนๆ โดยรอบทั้งสี่ทิศ รุ่งเรืองเป็นสง่าอยู่ เพราะบุญอะไร ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร อิฐผลสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานะถามแล้ว มีใจยินดีได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า

ในชาติก่อน ครั้งเมื่อดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ในมนุษยโลก ได้เห็นภิกษุผู้กระหายน้ำ เหน็ดเหนื่อยมา จึงถวายน้ำฉันโดยขมีขมัน ท่านผู้ใดแลได้ถวายน้ำฉันโดยขมีขมันแก่ภิกษุที่เหน็ดเหนื่อย กระหายน้ำมา แม่น้ำหลายสายมีน้ำเยือกเย็น ดาระดาษไปด้วยบัวขาว (ชายฝั่ง) มีหมู่ไม้จันทน์และมะม่วงขนาดเล็กมีรสหวานอยู่ล้นหลาม ย่อมเกิดแก่ผู้นั้น ที่อยู่และหมู่ไม้ของผู้นั้นมีแม่น้ำหลายสายล้อมรอบประจำ แม่น้ำทั้งหลายมีทรายมูล น้ำเย็นสนิท ย่อมเกิดแก่ผู้นั้น หมู่ไม้มะม่วง หมู่ต้นรัง หมู่ต้นหมากหอม หมู่ต้นชมพู่ หมู่ไม้ราชพฤกษ์ และต้นแคฝอยทั้งหลายมีผลดกดื่น ออกดอกชูสล้างเกิดขึ้นล้อมรอบวิมานของผู้นั้น เขาได้วิมานชั้นดีเยี่ยมงามหนักหนาเช่นนั้น ว่าโดยพื้นที่แล้วมีลักษณะควรสรรเสริญ นี้เป็นวิบากแห่งกรรมนั้นทั้งนั้น คนทั้งหลายที่ทำบุญไว้แล้วต้องได้ผลเช่นนี้ ดิฉันมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้ เพราะบุญนั้น อนึ่ง โภคะอันน่ารักแห่งใจทุกสิ่ง

ทุกอย่างเกิดขึ้นแก่ดิฉันเพราะบุญนั้น ข้าแต่ภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ดิฉัน
ขอบอกแก่ท่าน ครั้งเมื่อดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ ได้ทำบุญอันใดไว้ ดิฉัน
มีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของดิฉันสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
เพราะบุญนั้น.

จบ นาวาวิมานที่ ๗

๘. นาวาวิมานที่ ๓

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในนาวาวิมานที่ ๓

[๘] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรนางเทพนารี ท่านขึ้นนั่งวิมานเรือ อันบุญกรรมบุด้วยทองคำ เล่น
ในสระโบกขรณีเก็บดอกประทุมอยู่ ท่านมีปราสาทเป็นเทวาลัยอันบุญ
กรรมจัดแจงเนรมิตให้แล้ว เป็นส่วนๆ โดยรอบทั้งสี่ทิศ รุ่งเรืองเป็น
สง่าอยู่ เพราะบุญอะไร ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร อิฐผลสำเร็จ
แก่ท่านในวิมานนี้เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่ง
ทุกอย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพ
มาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้
ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
เพราะบุญอะไร

นางเทพธิดานั้น อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถามแล้วมีใจยินดี ได้ทูล
ตอบปัญหาแห่งผลกรรมที่ตรัสซักถามว่าในชาติก่อน ครั้งเมื่อหม่อมฉัน
ยังเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ในมนุษยโลก ได้เห็นภิกษุหลายรูปกระหาย
น้ำเหน็ดเหนื่อยมาจึงถวายน้ำฉันโดยขมีขมัน ผู้ใดแลได้ถวายน้ำฉันโดย
ขมีขมันแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เหน็ดเหนื่อยกระหายน้ำมา แม่น้ำหลายสายมี
น้ำเยือกเย็น ดาระดาษไปด้วยบัวขาว (ชายฝั่ง) มีหมู่ไม้จันทน์ และ
มะม่วงขนาดเล็กมีรสหวานอยู่ล้นหลาม ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้นั้น ที่อยู่และ
หมู่ไม้ของผู้นั้น มีแม่น้ำหลายสายล้อมรอบประจำ น้ำเย็นสนิท แม่น้ำ
ทั้งหลายที่ทรายมูล ก็เกิดขึ้นแก่ผู้นั้น หมู่ไม้มะม่วง หมู่ต้นรัง หมู่ต้น

หมากหอม หมู่ต้นชมพู่ หมู่ไม้ราชพฤกษ์ และต้นแคฝอยมากมาย มีผลดกดื่นออกดอกชูสล้าง ก็เกิดขึ้นล้อมรอบวิมานของผู้นั้น เขาได้วิมานดีเยี่ยมงามนักหนาเช่นนั้น ว่ากันโดยพื้นที่แล้วมีลักษณะควรสรรเสริญ นี้เป็นวิบากแห่งกรรมนั้น ทั้งนั้น คนทั้งหลายที่ทำบุญไว้แล้วต้องได้ผลเช่นนี้ หม่อมฉันมีปราสาทเป็นเทวาลัย อันบุญกรรมจัดเนรมิตมาให้แล้วเป็นส่วนๆ โดยรอบทั้งสี่ทิศ งดงามเป็นสง่าอยู่ เพราะบุญนั้น หม่อมฉันมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญนั้น อิฐผลย่อมสำเร็จแก่หม่อมฉันในวิมานนี้เพราะบุญนั้น อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง เกิดขึ้นแก่หม่อมฉันเพราะบุญนั้น หม่อมฉันมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของหม่อมฉันสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญนั้น นี่เป็นผลแห่งกรรมนั้น คือ หม่อมฉันขมีขมันถวายน้ำแก่พระพุทธเจ้า.

จบ นาวาวิมานที่ ๘.

๙. ปทีปวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในปทีปวิมาน

[๙] พระมหาโมคคัลลานะถามว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีรูปงาม มีรัศมีรุ่งเรือง ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเหมือนกับดวงดาวประกายพฤกษ์ ฉะนั้น ท่านมีผิวพรรณเช่นนี้เพราะบุญอะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีรัศมีสุกใสไพโรจน์ ล่วงเทวดาทั้งหลายเพราะบุญอะไร ท่านมีอวัยวะทุกส่วนสัดส่องสว่างไปทั่วทุกทิศเพราะบุญอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ อาตมาขอถามท่าน ครั้งท่านยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองถึงเช่นนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานะซักถามแล้ว มีใจยินดีได้พยากรณ์
ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกซักถามว่า

ในชาติก่อน ครั้งเมื่อดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ในมนุษยโลก
เมื่อถึงเดือนมืดมาก ได้เวลาตามประทีป ดิฉันได้ถวายดวงประทีปอันเป็น
อุปกรณ์กำจัดความมืดให้เป็นทาน อันว่าผู้ใด ถึงเวลาเดือนมืดมาก
ได้เวลาตามประทีป ได้ถวายประทีปอันเป็นอุปกรณ์กำจัดความมืดให้
เป็นทาน วิมานอันมีแสงสว่างเป็นผล ประดับด้วยดอกไม้จันทน์ และ
บัวขาวอย่างมากมาย ย่อมเกิดแก่ผู้นั้น ดิฉันมีผิวพรรณถึงเช่นนี้ เพราะ
การให้ประทีปเป็นทานนั้น อิฐผลสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้ เพราะการ
ให้ประทีปเป็นทานนั้น อนึ่ง โภคทรัพย์ทั้งหลายอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่ง
ทุกอย่าง เกิดแก่ดิฉันเพราะการให้ประทีปเป็นทานนั้น เพราะการให้
ประทีปเป็นทานนั้น ดิฉันจึงมีรัศมีสุกใสไพโรจน์ล่วงเทวดาทั้งหลาย
มีสรีระร่างทุกๆ ส่วนสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ ข้าแต่ภิกษุผู้มีอานุภาพ
อันใหญ่ยิ่ง ดิฉันขอบอกแก่ท่าน ครั้งดิฉันยังเป็นมนุษย์ได้ให้
ดวงประทีปใดเป็นทานไว้ ด้วยการให้ประทีปนั้นเป็นทาน ดิฉันจึงมี
อานุภาพรุ่งโรจน์ถึงเช่นนี้ และรัศมีการของดิฉันจึงสว่างไสวไปทั่ว
ทุกทิศ.

จบ ปทีปวิมานที่ ๙

๑๐. ติลทักขิณวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้เกิดในติลทักขิณวิมาน

[๑๐] พระมหาโมคคัลลานะถามว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีรูปงาม มีรัศมีรุ่งเรืองส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
เหมือนกับดวงดาวประกายพฤกษ์ฉะนั้น ท่านมีผิวพรรณเช่นนี้ เพราะบุญ
อะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้เพราะบุญอะไร อนึ่ง โภคะอัน
เป็นที่รักแห่งใจ ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกร

นางเทพธิดา ท่านมีรัศมีสุกใสไพโรจน์ล่วงเทวดาทั้งหลาย เพราะบุญ
อะไร ท่านมีอวัยวะทุกส่วนสัดส่องสว่างไปทั่วทุกทิศเพราะบุญอะไร
ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ อาตมาขอถามท่าน ครั้งท่านยัง
เป็นอยู่ ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านผู้มีอานุภาพรุ่งเรืองถึงเช่นนี้ และรัศมีกาย
ของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานะซักถามแล้ว มีใจยินดี
ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกซักถามว่า ในชาติก่อน ครั้งดิฉัน
ยังเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ในมนุษยโลก ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศ
จากกิเลสธุลี มีน้ำพระหฤทัยใสสะอาดยิ่ง ดิฉันมีความเลื่อมใสขึ้น
อันมิได้ตั้งไว้เดิม ได้ถวายเมล็ดงาเป็นทาน แก่พระพุทธเจ้าผู้พระทัก
ขิไณยบุคคลด้วยมือตนเอง ด้วยการถวายเมล็ดงาเป็นทานนั้น ดิฉันจึงมี
ผิวพรรณถึงเช่นนี้ อิฐผลจึงสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้ อนึ่ง โภคทรัพย์
ทั้งหลายอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง เกิดแก่ดิฉันเพราะการให้เมล็ด
งาเป็นทานนั้น ข้าแต่ภิกษุผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ ดิฉันขอบอกแก่ท่าน
ครั้งดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทำบุญ คือ ถวายเมล็ดงาเป็นทานอันใดไว้
เพราะการถวายเมล็ดงาเป็นทานนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งโรจน์ถึงอย่างนี้
และรัศมีกายของดิฉันก็สว่างไสวไปทั่วทุกทิศ.

จบ ติลทักขิณวิมานที่ ๑๐

๑๑. ปติพพตาวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในปติพพตาวิมานที่ ๑

[๑๑] พระมหาโมคคัลลานะถามว่า

ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ ท่านได้วิมานอันมีนกกระเรียน
นกยูงทอง นกดุเหว่าดำ และนกดุเหว่าขาว ซึ่งมีทิพยานุภาพเที่ยวส่งเสียง
อย่างไพเราะอยู่รอบด้าน ในวิมานนั้นเต็มไปด้วยดอกไม้หอมชื่นใจ วิจิตร
ไปด้วยนานาประการ แวดล้อมไปด้วยเทพบุตรและเทพธิดา อนึ่ง หมู่

นางเทพอัปสรเหล่านี้มีฤทธิ์ นิรมิตรูปร่างขึ้นแปลกๆ กันเป็นอันมาก ฟ้อนรำขับร้องอยู่รอบข้าง ให้ท่านมีความร่าเริงอยู่ ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ ครั้งท่านยังเป็นมนุษย์ได้ทำบุญสิ่งใดไว้ จึงบรรลุความสำเร็จ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทิศเพราะบุญอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานะซักถามแล้ว มีใจยินดี ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกซักถามว่า

ครั้งดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ได้เป็นผู้มีสัจจะมั่นในสามี ไม่ประพฤตินอกใจ มีความจงรักต่อสามี เหมือนกับมารดารักบุตร แม้ดิฉันจะโกรธเคืองก็ไม่กล่าวถ้อยคำอันหยาบคาย ละทิ้งการพูดเท็จเสีย ดำรงมั่นอยู่ในความสัตย์ ยินดีในการให้ทาน ตามปกติชอบสงเคราะห์ผู้อื่นเช่นกับสงเคราะห์ตน มีใจเลื่อมใส ได้ให้ข้าวและน้ำอย่างดีเป็นทานโดยความเคารพ ด้วยความเป็นผู้ถือสัจจะมั่น เหตุนั้น ดิฉันจึงมีผิวพรรณถึงเช่นนี้ อิฐผลจึงสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้ และโภคทรัพย์ทั้งหลายอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่างบังเกิดแก่ดิฉัน ก็เพราะความเป็นผู้ถือสัจจะมั่นในสามีเป็นเหตุนั้น ข้าแต่ภิกษุผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ ดิฉันขอบอกแก่ท่าน ครั้งดิฉันยังเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญสิ่งใดไว้ เพราะบุญอันนั้นดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองถึงเช่นนี้ และรัศมีกายของดิฉันจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ.

จบ ปติพพตาวิมานที่ ๑๑

๑๒. ปติพพตาวิมานที่ ๒

[๑๒] พระมหาโมคคัลลานะถามว่า

ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ ท่านได้ขึ้นวิมานมีเสา อันแล้วไปด้วยแก้วไพฑูรย์งดงาม มีแสงระยับตา ในวิมานของท่านนั้นวิจิตรไปด้วยนานาประการ อนึ่ง หมู่นางเทพอัปสรเหล่านี้ มีร่างกายกระทัดรัด มีฤทธิ์นิรมิตตนได้ ฟ้อนรำขับร้องให้ท่านร่าเริงอยู่รอบข้าง ดูกรนาง

เทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก ครั้งท่านยังเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญสิ่งใดไว้ จึงบรรลุความสำเร็จ ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองถึงอย่างนี้ และรัศมีกาย ของท่านจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานะซักถามแล้วมีใจยินดี ได้ พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกซักถามว่า ครั้งดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ใน หมู่มนุษย์ ได้เป็นอุบาสิกาของพระจักขุมาตถาคตเจ้า เป็นผู้งดเว้นจาก การฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ยินดีเฉพาะสามีของตน ไม่กล่าว คำเท็จและไม่ดื่มน้ำเมา อนึ่ง ดิฉันมีใจเลื่อมใส ได้ให้ข้าวและน้ำอย่างดี เลิศเป็นทาน โดยเคารพ ด้วยผลแห่งการถือสัจจะมั่นในสามีเป็นอาทินั้น ดิฉันจึงมีผิวพรรณถึงเช่นนี้ ด้วยผลแห่งการถือสัจจะมั่นในสามีเป็นเดิม นั้น อิฐผลจึงสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้ และโภคทรัพย์ทั้งหลายอันเป็น ที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง จึงเกิดขึ้นแก่ดิฉัน ข้าแต่ภิกษุผู้มีอานุภาพ อันยิ่งใหญ่ ดิฉันขอบอกแก่ท่าน ครั้งดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทำบุญสิ่งใด ไว้ ดิฉันมีอานุภาพรุ่งเรืองถึงอย่างนี้ และรัศมีกายของดิฉันย่อมสว่างไสว ไปทั่วทุกทิศ ก็เพราะบุญสิ่งนั้น.

จบ ปติพพตาวิมานที่ ๑๒.

๑๓. สุณิสาวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสุณิสาวิมานที่ ๑

[๑๓] พระมหาโมคคัลลานะถามว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณงาม มีรัศมีสว่างไสวฉายแสงไปทั่วทุกทิศ เหมือนกับดาวประกายพฤกษ์ เพราะทำบุญอะไรไว้ ท่านจึงมีผิวพรรณ งามถึงอย่างนี้ เพราะทำบุญอะไรไว้ อิฐผลจึงสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคทรัพย์อันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง จึงเกิดขึ้นแก่ท่าน ดูกร นางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ อาตมาขอถามท่าน ครั้งท่านยังเป็น มนุษย์อยู่ ได้ทำบุญสิ่งใดไว้ ท่านจึงมีอานุภาพอันรุ่งเรืองถึงอย่างนี้ อนึ่ง

รัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะทำบุญอะไรไว้?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานะซักถามแล้วมีใจยินดีได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า

ครั้นดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ได้เป็นบุตรสะใภ้อยู่ในตระกูลแห่งพ่อผัว ได้เห็นภิกษุผู้ปราศจากกิเลสธุลีมีอินทรีย์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ดิฉันเลื่อมใสได้ถวายขนมแก่ภิกษุรูปนั้นด้วยมือทั้งสองของตน ครั้นถวายส่วนขนมกึ่งส่วนแล้ว ดิฉันจึงมาบันเทิงใจอยู่ในสวนนันทวันที่ท่านเห็นอยู่นี้ ด้วยการทำบุญเช่นนั้น ดิฉันจึงมีผิวพรรณเช่นนี้ ด้วยการทำบุญเช่นนั้น อิฐผลจึงสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้ อนึ่ง เพราะบุญนั้นโภคทรัพย์อันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง จึงเกิดแก่ดิฉัน เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีกายของดิฉันจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ.

จบ สุณิสาวิมานที่ ๑๓.

๑๔. สุณิสาวิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสุณิสาวิมานที่ ๒

[๑๔] พระมหาโมคคัลลานะถามว่า

แน่ะนางเทพธิดา ท่านมีวรรณงาม มีรัศมีสว่างไสวฉายแสงไปทั่วทุกทิศเหมือนกับดาวประกายพฤกษ์ เพราะทำบุญอะไรไว้ ท่านจึงมีผิวพรรณงามถึงอย่างนี้ เพราะทำบุญอะไรไว้ อิฐผลจึงสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคทรัพย์อันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่างจึงเกิดขึ้นแก่ท่าน ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ อาตมาขอถามท่าน ครั้งท่านยังเป็นมนุษย์อยู่ ได้ทำบุญสิ่งใดไว้ ท่านจึงมีอานุภาพอันรุ่งเรืองถึงอย่างนี้ อนึ่งรัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะทำบุญอะไรไว้?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีใจยินดีได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกซักถามว่า

ครั้งดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ได้เป็นบุตรสะใภ้อยู่ในตระกูล

แห่งพ่อผัว ได้เห็นภิกษุผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีอินทรีย์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ดิฉันเลื่อมใสได้ถวายข้าวบาร์ลี และขนมถั่วเหลืองแก่ภิกษุรูปนั้นด้วยมือตนเอง ครั้นถวายแล้ว จึงมาบันเทิงใจอยู่ในสวนนันทวัน ด้วยการทำบุญเช่นนั้น อิฐผลจึงสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้ อนึ่ง เพราะบุญนั้น โภคทรัพย์ทั้งหลายอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง จึงเกิดแก่ดิฉัน ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองถึงอย่างนี้ อนึ่ง รัศมีกายของดิฉันสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ ก็เพราะบุญนั้นๆ.

จบ สุณิสาวิมานที่ ๑๔

๑๕. อุตตราวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอุตตราวิมาน

[๑๕] พระมหาโมคคัลลานะถามว่า

แน่ะนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงาม มีรัศมีสว่างไสวฉายแสงไปทั่วทุกทิศ เหมือนกับดาวประกายพฤกษ์ เพราะทำบุญอะไรไว้ ท่านจึงมีผิวพรรณงามถึงอย่างนี้ เพราะทำบุญอะไรไว้ อิฐผลจึงสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคทรัพย์อันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง จึงเกิดขึ้นแก่ท่าน ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ อาตมาขอถามท่าน ครั้งท่านยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทำบุญสิ่งใดไว้ ท่านจึงมีอานุภาพอันรุ่งเรืองถึงอย่างนี้ อนึ่ง รัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะทำบุญอะไรไว้?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีใจยินดีได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกซักถามว่า

เมื่อครั้งดิฉันยังปกครองบ้านเรือนอยู่ ดิฉันไม่มีความริษยา ไม่มีความตระหนี่ ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ตีเสมอ ไม่โกรธ ไม่ประพฤตินอกใจสามี ไม่ประมาทในวันอุโบสถและวันปกติ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ตลอดวัน ๑๔ ค่ำ วัน ๑๕ ค่ำ และวัน ๘ ค่ำแห่งปักษ์ และตลอดปาฏิหาริยปักษ์ ระมัดระวังในนิจศีลและอุโบสถศีลอย่างเคร่งครัดตลอดกาลทุกเมื่อ ขณะที่อยู่ในวิมาน ดิฉันมีความสำรวมจำแนกทาน ยินดี

ในสิกขาบททั้ง ๕ คือ งดเว้นจากปาณาติบาตอย่างเด็ดขาด ๑ งดเว้นจาก
ความเป็นขโมยอย่างห่างไกล ๑ ไม่ประพฤติล่วงประเวณี ๑ ระมัดระวัง
ในการพูดเท็จ ๑ สำรวมการดื่มน้ำเมาอย่างเด็ดขาด ๑ ดิฉันเป็นผู้ฉลาดใน
อริยสัจธรรม เป็นอุบาสิกาของพระโคดมผู้มีพระจักษุเปรื่องยศ ดิฉันนั้น
ผู้ยิ่งยศโดยยศได้ก็เพราะศีลของตนเอง ดิฉันได้เสวยผลแห่งบุญของตน
อยู่ จึงสุขกายสุขใจปราศจากโรค เพราะการกระทำและการประพฤติอย่าง
นั้น ดิฉันจึงมีผิวพรรณถึงเช่นนี้ อิฐผลสำเร็จแก่ดิฉันในวิมานนี้ได้
ก็เพราะการกระทำและการประพฤติอย่างนั้น โภคทรัพย์อันเป็นที่รัก
แห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง เกิดแก่ดิฉันก็เพราะการกระทำอย่างนั้น ข้าแต่ภิกษุ
ผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ ดิฉันขอบอกแก่ท่าน ครั้งดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่
ได้บำเพ็ญกิจและประพฤติสิ่งใดไว้ เพราะการกระทำและความประพฤติ
นั้นดิฉันจึงมีอานุภาพอย่างรุ่งโรจน์ถึงเช่นนี้ อนึ่ง รัศมีกายของดิฉันสว่าง
ไสวไปทั่วทุกทิศ ก็เพราะการกระทำและความประพฤตินั้น.

ก็และนางเทพธิดาได้กราบเรียนต่อไปว่า ขอท่านได้กรุณานำไปกราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคตามคำของดิฉันด้วยเถิดว่า นางอุตตราอุบาสิกา ขอถวายบังคมพระบาทยุคลของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อที่พระผู้มีพระภาคพึงทรงพยากรณ์ดิฉัน ในสามัญผลอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ไม่น่าอัศจรรย์เลย แต่ข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ดิฉันในสกทาคามิผลนั้นน่าอัศจรรย์.

จบ อุตตราวิมานที่ ๑๕

๑๖. สิริมาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสิริมาวิมาน

[๑๖] พระวังคีสเถระประสงค์จะให้นางสิริมาเทพธิดา ได้ประกาศบุญกรรมที่นางทำไว้ในครั้งก่อน จึงย้อนถามนางด้วยคาถาสองคาถา ความว่า

ดูกรนางงามประจำชั้นไตรทศ ผู้มีร่างกายสะโอดสะอง ฉันจะขอถามท่าน
การที่ท่านเข้าถึงความเป็นผู้มีสกลกาย และยานพาหนะอย่างประเสริฐเลิศ
ยิ่ง คือ ท่านมีรถถึง ๕๐๐ คัน บุญกรรมเนรมิตมาให้โดยเฉพาะ ทั้งเทียม

แล้วด้วยม้าอาชาไนยหลายตัว ทุกๆ ตัวเครื่องประดับประจำ ล้วน
เครื่องสูง มันพากันก้มหน้าลง ในขณะที่ท่านจะลงมาจากเทวโลกและ
เหินไปตามอากาศได้ มีกำลังฉับเฉี่ยว ม้าอาชาไนยทุกม้า อันบุญกรรม
ดังนายสารถีเร่งแล้วก็พาตัวท่านไปได้ ท่านนั้นขณะที่ยืนอยู่บนรถอัน
เพริศแพร้วที่บุญกรรมตกแต่งมาให้แล้ว ก็สว่างไสวคล้ายกับไฟกำลังโชติ
ช่วงอยู่เช่นนี้ เพราะได้ทำบุญสิ่งใดไว้?

นางเทพธิดาอันพระเถระถามแล้ว เมื่อจะประกาศการกระทำของตนให้ประจักษ์
จึงตอบเป็นคาถาความว่า

พระคุณเจ้าพูดถึงหมู่ทวยเทพชั้นปรนิมมิตวสวัสดี ซึ่งเป็นผู้เลิศโดยเชิง
ภพที่อยู่ และโภคสมบัติหมู่ใดว่า เป็นทวยเทพที่เยี่ยมหาที่เปรียบมิได้
ทวยเทพเหล่านั้น ก็มีความสุขสบายแต่ในภพและโภคสมบัติที่ทวยเทพ
พวกอื่นมาเนรมิตให้เท่านั้น เพราะฉะนั้น ทวยเทพที่มีหน้าที่เนรมิต
ภพและโภคสมบัติให้ คือพวกที่พระคุณเจ้าพูดถึงอยู่นี้ จึงได้นามว่า
"นิมมานรดี" เป็นนางฟ้าที่มีร่างกายและผิวพรรณงดงามอันก่อให้เกิด
ความงวยงงเพราะความรัก เดี๋ยวนี้มาถึงมนุษยโลกนี้แล้วเพื่อจะถวาย
บังคมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อนางเทพธิดาประกาศความที่ตนเป็นนิมมานรดีเทพ ให้ปรากฏเช่นนี้แล้ว พระเถระ
ใคร่จะถามถึงบุญกรรมที่นางให้ก่อสร้างไว้ในชาติก่อน จึงได้ภาษิตสองคาถาความว่า

ชาติก่อนแต่จะเป็นนางเทพธิดานี้ ท่านได้สั่งสมสุจริตกรรมอย่างไรไว้
ท่านมียศบริวารอยู่มากมาย เปี่ยมไปด้วยความสุข สำหรับตัวท่านเล่า
ก็มีฤทธิ์และอำนาจพ้นจากสิ่งธรรมดาสูงเยี่ยม และมักเหาะไปในอากาศ
ได้ (เช่นนี้) เพราะบุญกรรมอะไร อนึ่ง รัศมีกายของท่านก็สว่างไสวไป
ทั่วทุกทิศ และท่านเล่าก็มีมวลเทพเจ้าเกรงกลัวและห้อมล้อมอยู่รอบ
ท่านจุติมาจากคติไหนจึงมาถึงสุคตินี้ แม่เทพธิดา อนึ่ง ท่านได้ทำตาม
ด้วยอาการยอมรับเอาโอวาทานุสาสนีในศาสนปาพจน์ของพระศาสดาองค์
ไหน หากท่านเป็นสาวิกาของพระพุทธเจ้าจริงไซร้ ขอท่านได้โปรดตอบ

คำถามของฉันนี้แก่ฉันด้วย?

เมื่อนางเทพธิดา จะตอบเนื้อความตามที่พระเถระถามอย่างนี้ จึงกล่าวตอบด้วยคาถาเหล่านี้ความว่า

ดิฉันเป็นพระสนมของพระเจ้าพิมพิสารผู้ประเสริฐ มีศิริ อยู่ในพระนคร
ราชคฤห์ ซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างภูเขา อันเป็นนครที่แออัดไปด้วยนักปราชญ์
ดิฉันมีความชำนาญในการฟ้อนรำขับร้องชั้นเยี่ยม ชาวเมืองในกรุง
ราชคฤห์ เขาพากันเรียกดิฉันว่า "นางสิริมา" พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้
องอาจในจำพวกผู้แสวงหาคุณอันประเสริฐ ผู้แนะนำสัตว์โลกให้เป็นผู้
พิเศษ ได้ทรงแสดงความไม่เที่ยงแห่งของจริง คือ เหตุเกิดของทุกข์
และทางให้ถึงความดับทุกข์ อันเป็นธรรมที่ไม่มีปัจจัยอะไรปรุงแต่ง เป็น
ทางถาวร ทางตรง เป็นทางสุขเกษมแก่ดิฉัน ครั้นดิฉันฟังธรรมอัน
เป็นทางไม่ตาย ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรปรุงแต่งได้ ซึ่งเป็นคำสอนของพระ
ตถาคตผู้ประเสริฐแล้ว จึงเป็นผู้สำรวมอย่างเคร่งครัดในศีลทั้งหลาย
ดำรงมั่นอยู่ในธรรมปฏิบัติ ที่พระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่านรชนทรงแสดงไว้
แล้ว ครั้นดิฉันรู้จักบทอันปราศจากธุลี ซึ่งหาเหตุปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้
ที่พระตถาคตผู้ประเสริฐทรงแสดงไว้นั้น ดิฉันจึงได้บรรลุสมาธิอันเกิด
จากความสงบจิตใจในอัตภาพนั้นเอง ดิฉันนั้นจึงได้มีความแน่นอนใน
มรรคผลอันเป็นธรรมชั้นเยี่ยมขึ้น ครั้นดิฉันได้ฟังธรรมอันประเสริฐ
อันไม่เกิดไม่ตายอย่างวิเศษแล้ว จึงหมดความเคลือบแคลงในพระรัตน
ตรัย มีความรู้พิเศษในการรู้อริยสัจธรรม หมดความสงสัยในสิ่งทั้งปวง
จึงควรเป็นที่บูชาของชุมนุมชน ได้รับผลคือความสุขอันมั่นคง เป็นเครื่อง
ตอบแทนมากมาย โดยทำนองตามที่กราบเรียนมานี้ ดิฉันจึงเป็นนางเทพ
ธิดาผู้เห็นนิพพาน เป็นสาวิกาของพระตถาคตผู้ประเสริฐ เป็นผู้ได้เห็น
ธรรมตามความเป็นจริง เป็นผู้ตั้งอยู่ในผลขั้นแรก คือ เป็นพระโสดาบัน
ก็ทุคติย่อมไม่มีแก่ดิฉันอีก ดิฉันนั้นมาเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประ
เสริฐ ก็เพื่อจะถวายบังคม และนมัสการภิกษุทั้งหลายที่น่าเลื่อมใส
ผู้ยินดีในธรรมอันไม่มีโทษ และเพื่อจะนมัสการสถานที่ๆ พระสมณะ

ประชุมกัน อันเป็นสถานที่มีธรรมเกษม ดิฉันเป็นผู้มีความเคารพใน
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพระศิริ เป็นพระธรรมราชา ครั้นได้เห็น
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์แล้ว ก็อิ่มเอิบปลาบปลื้มใจ ดิฉัน
ขอถวายบังคมพระตถาคต ผู้เป็นสารถีของบุคคลที่ควรฝึกอย่างยอดเยี่ยม
ทรงตัดตัณหาเสียได้ ทรงยินดีแล้วในกุศลธรรม ผู้ทรงแนะนำประชุมชน
ให้พ้นจากทุกข์ได้ ผู้ทรงอนุเคราะห์สัตว์โลกในทางที่เป็นประโยชน์
อย่างยิ่ง.

จบ สิริมาวิมานที่ ๑๖.

๑๗. เปสการิยวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในเปสการิยวิมาน

[๑๗] นางเปสการีเทพธิดาชมวิมานของตนเองด้วยคาถา กึ่งคาถาความว่า วิมาน
หลังนี้เป็นวิมานงามรุ่งเรือง มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ใหญ่โต
สะอาดสะอ้าน ล้อมรอบด้วยต้นไม้ทองคำ วิมานหลังนี้เกิดเพราะผล
กรรมของเรา นางเทพอัปสรตั้งแสนเหล่านี้ ซึ่งเกิดประจำในวิมาน
ก็เพราะกรรมของเรา

สมเด็จอัมรินทราธิราช มีเทวโองการตรัสถามด้วยคาถาสองคาถากึ่งความว่า
ท่านเป็นผู้เพรียบพร้อมไปด้วยบริวาร มีรัศมีกายแผ่ซ่านกว่าเทพเจ้าที่เกิด
ก่อน พระจันทร์มีรัศมีสุกสะกาวยิ่งกว่าหมู่ดาวนักขัตฤกษ์ ฉันใด ท่าน
ก็รุ่งเรืองสุกใสกว่านางเทพอัปสรทั้งหมด โดยเชิงบริวาร ฉันนั้นเหมือน
กัน แน่ะนางงามผู้มีพักตร์ควรพิศ ท่านมาจากภพไหน จึงได้มาเกิดที่ภพ
ของเรานี้ เทพเจ้าชาวไตรทศรวมหมดทั้งพระอินทร์ พระพรหม ดูเหมือน
จะไม่รู้สึกอิ่มในการดูท่าน?

นางเทพธิดา อันสมเด็จอัมรินทราธิราชมีเทวโองการตรัสถามอย่างนั้น เมื่อจะประกาศ
เนื้อความนั้น จึงกล่าวคาถาสองคาถาความว่า

ขอเดชะ พระองค์ผู้องอาจ พระองค์ตรัสถามหม่อมฉันถึงตระกูลเดิม
ของหม่อมฉันว่า ท่านจุติมาจากภพไหนจึงได้มาเกิดที่ภพของเรานี้ หม่อม

ฉันได้จุติมาจากกรุงพาราณสี ซึ่งเป็นบุรีของแคว้นกาสี เมื่อก่อนขณะ
ที่อยู่ในนครนั้น หม่อมฉันเป็นธิดานายช่างหูก ผู้มีใจเลื่อมใสใน
พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งหม่อมฉันได้ถึงแล้วโดย
ใกล้ชิด ไม่มีความสงสัย มีสิกขาบทอันได้สมาทานแล้ว ไม่ด่างพร้อย
ได้สำเร็จอริยผล เป็นผู้แน่นอนในทางที่จะตรัสรู้ซึ่งธรรม ของสัมมาสัม
พุทธเจ้า เป็นผู้มีพระอนามัยดี.

สมเด็จอัมรินทราธิราช เมื่อจะทรงอนุโมทนาบุญสมบัติ ของนางเทพธิดานั้น จึงตรัสคาถาถึ่งความว่า

เราขอแสดงความยินดีต่อท่านผู้มาในที่นี้ได้โดยสวัสดี ท่านเป็นผู้รุ่งเรือง
ด้วยยศ มีใจเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์อย่าง
ใกล้ชิด ไม่มีความสงสัย เป็นผู้ตั้งอยู่ในสิกขาบทอย่างบริบูรณ์ เป็นได้
สำเร็จอริยผล เป็นคนหมดโรค ควรที่จะได้ตรัสรู้ธรรมของพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าแน่นอน.

จบเปสการิยวิมานที่ ๑๗.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

จบ วรรคที่ ๑ ในอิตถีวิมาน.

จิตตลดาวรรคที่ ๒

๑. ทาสีวิมาน

ว่าด้วยบุญที่ทำให้ไปเกิดในทาสีวิมาน

[๑๘] ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ท่านผู้แวดล้อมด้วยหมู่นางเทพนารี เที่ยวชมไปโดยรอบในสวนจิตตลดาวันอันน่ารื่นรมย์ ประดุจท้าวสักกเทวาธิราช ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสวเหมือนดาวประกายพฤกษ์ ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรมอะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะกรรมอะไร ประการหนึ่ง โภคสมบัติต่างๆ อันเป็นเครื่องปลื้มใจ ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านเป็นผู้มีอานุภาพรุ่งเรืองเช่นนี้ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลื้มใจ จึงได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ครั้งเมื่อดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ได้เป็นทาสีหญิงรับใช้ในตระกูลแห่งชนอื่น ดิฉันนั้นเป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดม ผู้มีพระจักษุและพระเกียรติยศ เมื่อดิฉันรักษาศีล ทำมนสิการในกรรมฐานอยู่ ๑๖ ปี กรรมฐานกล่าวคือโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการได้สำเร็จแก่ดิฉัน ด้วยอานุภาพแห่งการมนสิการนั้น การออกไปจากกิเลสได้เกิดมีแก่ดิฉัน ในศาสนาของพระสมณโคดมผู้ทรงพระคุณคงที่ เพราะมีมนสิการมั่นอยู่ในจิตว่า แม้ถึงร่างกายนี้จะแตกทำลายไปก็ตามที การที่จะหยุดความเพียรในการเจริญกรรมฐานนี้ เป็นอันไม่มีเป็นอันขาด ขอท่านจงดูผลแห่งความเพียรเป็นเหตุก้าวไปสู่คุณเบื้องหน้า กล่าวคือความสวัสดี ความเกษม ความปราศจากเสี้ยนหนามคือกิเลส สภาวะที่หาเครื่องยึดเหนี่ยวมิได้

ความซื่อตรง และองค์อริยมรรค ที่สัตบุรุษทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้า
เป็นต้นประกาศแล้ว อันเป็นอุปนิสัยสืบเนื่องมาจากการรักษาสิกขาบท ๕
ประการของดิฉันนั้น อันเป็นเหตุให้บรรลุซึ่งผลอันนี้ ดิฉันเป็นที่โปรด
ปรานและคุ้นเคยกับท้าวสักกเทวราช เทพบุตรอันมีนามว่าอาลัมพะ
คัคคมะ ภีมะ สาธุวาที ปสังสิยะ โปกขรา และสุผัสสะ และเหล่า
เทพธิดาน้อยๆ อันมีนามว่า วีณา โมกขา นันทา สุนันทา โสณทินนา
สุจิมหิตา อาลัมพุสา มิสสเกสี และนางบุณฑริกา ได้ทำการบำเรอ
ปลุกปลื้มแก่ดิฉัน ด้วยดนตรีทิพย์มีประมาณได้หกหมื่น และนางเทพ
กัญญาเหล่านี้ คือ นางเอนิปัสสา นางสุปัสสา นางสุภัททา นางมุทุกาวที
ผู้ประเสริฐกว่า นางเทพอัปสรทั้งหลาย และนางเทพกัญญาเหล่าอื่นผู้บำรุง
บำเรอ นางเทพอัปสรทั้งหลายเหล่านั้น ได้เข้ามาสู่ที่ใกล้ชิดตามกาล
อันควร สนองเสนอดิฉันด้วยวาจาที่น่ายินดีว่า เอาเถอะ พวกดิฉันจัก
ฟ้อนรำ ขับร้อง จักยังท่านให้รื่นรมย์ ดังนี้ ฐานะที่ดิฉันได้รับในบัดนี้
ย่อมไม่มีแก่ผู้ที่ไม่ได้ทำบุญไว้ ฐานะที่หาความโศกมิได้ น่าเพลิดเพลิน
น่ารื่นรมย์ เป็นอุทยานใหญ่ของเทวดาชาวไตรทศเช่นนี้ ย่อมเกิดมีสำหรับ
ผู้มีบุญเท่านั้น ผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ ย่อมไม่มีความสุขทั้งในโลกนี้และโลก
หน้า ส่วนผู้มีบุญอันได้บำเพ็ญแล้ว ย่อมมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลก
หน้า อันบุคคลผู้ปรารถนา เพื่อสถิตร่วมกับเทวดาชาวไตรเทศเหล่านั้น
ควรจะบำเพ็ญกุศลไว้ให้มาก เพราะว่าผู้มีบุญอันก่อสร้างไว้แล้ว ย่อม
เพรียบพร้อมด้วยโภคสมบัติ ร่าเริงบันเทิงอยู่ในสวรรค์.

จบ ทาสีวิมานที่ ๑.

๒. ลขุมาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในลขุมาวิมาน

[๑๙] พระมหาโมคคัลลานเถระ เมื่อขณะท่องเที่ยวอยู่ ณ เทวสถานได้ถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านเป็นผู้มีรัศมีงามยิ่งนัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทิศ
สถิตอยู่ ประดุจดาวประจำรุ่ง ฉะนั้น ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญ
กรรมอะไร ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?
นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลื้มใจ ได้
พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เมื่อดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่
บ้านของดิฉันตั้งอยู่ใกล้กับประตูบ้านชาวประมง ดิฉันได้ถวายข้าวสุก
ขนมกุมมาส ผักดอง และน้ำเครื่องดื่ม เจือด้วยรสต่างๆ แก่พระ
สาวกทั้งหลายผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ยิ่ง ซึ่งออกจากประตูบ้านชาวประมง
กำลังท่องเที่ยวไปในบ้านของดิฉันนั้น ประการหนึ่ง ดิฉันเป็นผู้มีจิต
เลื่อมใสในพระอริยสาวกผู้มีจิตอันซื่อตรง ได้เข้ารักษาอุโบสถศีลอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ตลอดวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ๘ ค่ำ และ
ตลอดปาฏิหาริยปักษ์ เป็นผู้สังวรด้วยดีในองค์ศีลทุกเมื่อ เป็นผู้สำรวม
และจำแนกทาน จึงได้ครอบครองวิมานนี้ เป็นผู้เว้นจากปาณาติบาต
เว้นขาดจากการเอาสิ่งของของผู้อื่นด้วยไถยจิต จากการประพฤติล่วง
ละเมิดในกาม สำรวมจากมุสาวาท และจากการดื่มน้ำเมา เป็นผู้ยินดี
ในเบญจศีล ฉลาดในอริยสัจ เป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดมผู้มี
พระจักษุ และพระเกียรติยศ ดิฉันมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญกรรมนั้น ฯลฯ
และมีรัศมีสว่างไสว ไปทั่วทุกทิศ ประการหนึ่ง ขอท่านผู้เจริญพึง
ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วทูลตาม
คำของดิฉันว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสิกาชื่อลขุมา ถวายบังคม
พระบาททั้งคู่ของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็การ
ที่พระผู้มีพระภาคพึงทรงพยากรณ์ดิฉันในสามัญผล อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น
ไม่น่าอัศจรรย์ แต่การที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ดิฉัน ในสกทาคามิผล
นั้น น่าอัศจรรย์แท้จริง.

จบ ลขุมาวิมานที่ ๒.

๓. อาจามทายิกาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอาจามทายิกาวิมาน

[๒๐] ท้าวสักกเทวราชเมื่อจะตรัสถามถึงที่เกิดแห่งหญิงนั้น กะพระมหากัสสปเถระจึงตรัสคาถาสองคาถาความว่า

หญิงขัดสน เป็นคนกำพร้า อาศัยชายคาเรือนของคนอื่นอยู่ มีจิตเลื่อมใส
ได้ถวายข้าวตังแด่พระคุณเจ้าผู้เที่ยวไปบิณฑบาต ซึ่งมาหยุดยืนนิ่งอยู่
เฉพาะหน้า ด้วยมือของตนเอง ครั้นละจากอัตภาพมนุษย์แล้ว ได้ไป
บังเกิดในฉกามาพจรสวรรค์ชั้นไหนหนอ?

พระมหากัสสปเถระถวายพระพรว่า

หญิงขัดสน เป็นคนกำพร้า อาศัยชายคาเรือนของคนอื่นอยู่ มีจิต
เลื่อมใส ได้ถวายข้าวตังแก่อาตมภาพผู้กำลังเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต
ซึ่งมายืนหยุดนิ่งเฉพาะหน้า ด้วยมือของตนเองนั้น ครั้นละจากอัตภาพ
มนุษย์ จุติจากมนุษยโลกนี้พ้นไปแล้ว ได้บังเกิดเป็นเทพธิดาผู้มี
ฤทธิ์มาก อยู่ ณ ชั้นนิมมานรดี ถึงความสุขอันเป็นทิพย์ ร่าเริง
บันเทิงใจอยู่ในชั้นนิมมานรดีนั้น เหตุสักว่าอาจามทานฯ

ท้าวสักกเทวราชกล่าวสรรเสริญทานนั้นว่า

น่าอัศจรรย์จริงหนอ ทานของคนกำพร้าไร้ญาติ เป็นทานที่นำมาแต่
ผู้อื่นแล้ว ได้นอบน้อมถวายแก่พระมหากัสสป สำเร็จเป็นทักษิณา
มากถึงเพียงนี้ นางแก้วผู้งามทั่วสรรพางค์ สามีไม่จืดจางในการมอง
ชม ได้รับอภิเษกเป็นเอกอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ก็ยังไม่
เทียบเท่าเสี้ยวที่ ๑๖ ของอาจามทานนี้ ทองคำแท่งมีปริมาณตั้งร้อยก็ดี
ม้ามีกำลังเร็วมีปริมาณตั้งร้อยก็ดี ราชรถอันเทียมด้วยม้าอัศดรตั้งร้อย
ก็ดี นางราชกัญญาอันประดับประดาแล้วด้วยแก้วมุกดา และแก้วมณี
และต่างหูมีปริมาณตั้งแสนก็ดี ก็ยังไม่เทียบเท่าเสี้ยวที่ ๑๖ ของอาจาม
ทานนี้ คชสารตัวประเสริฐเกิดแต่ป่าหิมพานต์ เป็นคชสารตระกูลมา
ตังคะ มีงางามงอนดุจงอนรถ มีสายรัดแล้วด้วยทองคำ มีข่ายทองคำ

ปกเหนือกระพองศีรษะ มีประมาณตั้งร้อยเชือก ก็ยังไม่เทียบเท่าเสี้ยว
ที่ ๑๖ ของอาจามทานนี้ ถึงแม้พระเจ้าจักรพรรดิ ได้เสวยราชสมบัติ เป็น
ใหญ่ในมหาทวีปทั้งสี่ ก็ยังไม่เทียบเท่าเสี้ยวที่ ๑๖ ของอาจามทานนี้.

จบ อาจามทายิกาวิมานที่ ๓

๔. จัณฑาลิวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในจัณฑาลิวิมาน

[๒๑] พระมหาโมคคัลลานเถระได้กล่าวคาถาสองคาถาความว่าแน่ะยายจัณฑาล
ท่านจงถวายอภิวาทพระบาทยุคลของพระสมณโคดมผู้อุดม ด้วยพระ
เกียรติยศ พระองค์ผู้ประเสริฐกว่าผู้วิเศษทั้งหลาย ได้ประทับยืนอยู่เพื่อ
ทรงอนุเคราะห์ท่านคนเดียวเท่านั้น ท่านจงยังจิตให้เลื่อมใสยิ่ง ใน
พระพุทธเจ้าผู้ห่างไกลจากกิเลสทั้งมวล เป็นผู้หนักแน่น แล้วจงประคอง
หัตถ์ถวายอภิวาทโดยเร็วเถิด ชีวิตของท่านยังเหลือน้อยเต็มที.

เพื่อจะแสดงประวัติของหญิงจัณฑาลนั้นโดยตลอด ท่านพระสังคีติกาจารย์จึงกล่าวคาถาสองคาถานี้ว่า

หญิงจัณฑาลผู้นี้มีตนอันอบรมแล้ว ดำรงไว้ซึ่งสรีระอันเป็นที่สุด อัน
พระมหาเถระตักเตือนแล้ว จึงถวายบังคมพระบาทยุคลของพระสมณ
โคดม ผู้อุดมด้วยพระเกียรติยศ แต่โคนมได้ขวิดนางในขณะที่กำลังยืน
ประคองหัตถ์ นมัสการพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ส่องแสงสว่าง คือ
พระญาณในโลกอันมืดมัว.

เพื่อประกาศข้อความเป็นไปของตน นางเทพธิดาจึงกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านวีรบุรุษผู้มีอานุภาพมาก พวกดิฉันถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้มีฤทธิ์
อันประเสริฐ เข้ามาขอถวายนมัสการท่านผู้สิ้นอาสวะปราศจากกิเลสธุลี
เป็นผู้ไม่หวั่นไหว.

พระมหาโมคคัลลานเถระจึงกล่าวกะนางนั้นว่า

ท่านทั้งหลายผู้มีรัศมีอร่ามงามรุ่งโรจน์ มากด้วยเกียรติยศ ประดับประดา

ด้วยเครื่องอาภรณ์งามวิจิตรพิสดาร แวดล้อมด้วยหมู่นางอัปสรพากันลง
มาจากวิมาน แนะแม่เทพธิดาผู้มีคุณอันงาม ท่านเป็นใคร มาไหว้
ฉันอยู่

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาเถระถามอย่างนี้ จึงกล่าวคาถา ๔ คาถา ความว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อดิฉันยังเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นหญิง
จัณฑาล อันท่านผู้เป็นวีรบุรุษส่งไปเพื่อถวายบังคมพระบาทของพระ
พุทธเจ้า ดิฉันได้ถวายบังคมพระบาทยุคลของพระสมณโคดมผู้เป็น
พระอรหันต์ มีพระเกียรติยศอันงาม ครั้นได้ถวายบังคมพระบาทยุคล
แล้ว เคลื่อนจากกำเนิดหญิงจัณฑาลไปบังเกิดในวิมาน อันเพรียบพร้อม
ด้วยสมบัติทั้งปวงในเทวราชอุทยานมีนามว่านันทวัน นางเทพอัปสร
ประมาณพันหนึ่งได้พากันมายืนห้อมล้อมดิฉัน ดิฉันเป็นผู้ประเสริฐเลิศ
กว่านางเทพอัปสรเหล่านั้นโดยรัศมี เกียรติยศ และอายุ ดิฉันได้กระทำ
กรรมอันงามมากมาย มีสติสัมปชัญญะ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกดิฉันพา
กันมาครั้งนี้ เพื่อถวายนมัสการท่านผู้เป็นนักปราชญ์ ประกอบด้วยความ
เอ็นดูในโลก.

นางเทพธิดานั้น ครั้นกล่าวถ้อยคำนี้แล้ว เป็นผู้ประกอบด้วยความ
กตัญญูกตเวที ไหว้เท้าทั้งสองของพระมหาโมคคัลลานเถระ องค์อรหันต์
แล้วก็อันตรธานไป ณ ที่นั้นนั่นเอง.

จบ จัณฑาลวิมานที่ ๔.

๕. ภัททิตถิกาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในภัททิตถิกาวิมาน

[๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสถามถึงบุรพกรรมที่นางภัททาเทพธิดานั้นได้กระทำไว้
ว่าท่านผู้มีกายอันมีรัศมีสีสรรต่างๆ บ้างเขียว บ้างเหลือง บ้างดำ หงสบาท
และแดง แวดล้อมด้วยกลีบเกสรดอกไม้ มีเกศเกล้าอันแพรวพราวด้วย
พวงมณฑาทิพย์ ดูกรนางผู้มีปัญญาดี ต้นไม้เหล่านี้ย่อมไม่มีในหมู่เทวดา
เหล่าอื่น ดูกรนางผู้เลอยศ ท่านได้บังเกิดในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ เพราะ

กรรมอะไร ดูกรนางเทพธิดา ขอท่านจงแถลงข้อที่เราถาม ผลเช่นนี้แห่ง
กรรมอะไร?

นางเทพธิดา เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว จึงกราบทูลพยากรณ์ด้วยคาถาเหล่านี้ว่า

หม่อมฉันเป็นอุบาสิกาอยู่ในกิมพิลนคร ชนทั้งหลายรู้จักหม่อมฉันชื่อ
ว่า ภัททิตถิกา หม่อมฉันเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธา และศีล ยินดีใน
การจำแนกทานทุกเมื่อ มีจิตอันผ่องใส ได้ถวายผ้านุ่งห่ม ภัตตาหาร
เสนาสนะ และประทีปพร้อมด้วยเครื่องอุปกรณ์ ในพระอริยเจ้าผู้ปฏิบัติ
ซื่อตรง หม่อมฉันได้เข้ารักษาอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการใน
ดิถีที่ ๑๔-๑๕ และดิถีที่ ๘ ของปักษ์ ตลอดปาฏิหาริยปักษ์ เป็น
ผู้สำรวมแล้วด้วยดีในศีลทุกเมื่อ คือ งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้น
ขาดจากการถือเอาสิ่งของของผู้อื่นด้วยไถยจิต จากการประพฤติผิดในกาม
สำรวมจากมุสาวาท และจากการดื่มน้ำเมา เป็นผู้ยินดีในสิกขาบททั้ง ๕
และเป็นผู้ฉลาดในอริยสัจ เป็นอุบาสิกาของพระพุทธเจ้าผู้มีพระสมันต
จักษุ มีปกติเป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท หม่อมฉันได้บำเพ็ญสุจริต
ธรรมความชอบสำเร็จแล้ว จุติจากมนุษยโลกนั้นแล้ว เป็นนางเทพธิดา
ผู้มีรัศมีกายอันรุ่งโรจน์ เที่ยวเชยชมอยู่ในสวนนันทวัน อนึ่ง หม่อมฉัน
ได้เลี้ยงดูท่านภิกษุผู้เป็นอัครสาวกทั้งสอง ผู้อนุเคราะห์ชาวโลกด้วย
ประโยชน์เกื้อกูลอย่างยิ่ง ผู้เพรียบพร้อมด้วยตบะธรรม เป็นจอมปราชญ์
และได้บำเพ็ญสุจริตธรรมความชอบไว้มาก ครั้นจุติจากมนุษยโลกนั้น
แล้ว ได้บังเกิดเป็นเทพธิดา ผู้มีรัศมีกายอันสว่างไสว เที่ยวเชยชม
อยู่ในสวนนันทวัน หม่อมฉันได้เข้ารักษาอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์
๘ ประการ มีคุณอันกำหนดมิได้ นำมาซึ่งความสุขเนืองนิตย์ และได้
สร้างกุศลธรรมความชอบไว้บริบูรณ์แล้ว ครั้นจุติจากมนุษยโลกนั้นแล้ว
ได้บังเกิดเป็นนางเทพธิดาผู้มีรัศมีกายอันรุ่งเรือง เที่ยวเชยชมอยู่ในเทพ
อุทยานนันทวัน.

จบ ภัททิตถิกาวิมานที่ ๕.

๖. โสณทินนาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในโสณทินนาวิมาน

[๒๓] พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้สอบถามนางเทพธิดาตนหนึ่งด้วยคาถาความว่า ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะทำบุญอะไรไว้ ท่านจึงมีผิวพรรณงามเช่นนี้ เพราะทำบุญอะไรไว้ อิฐผลสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคทรัพย์อันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่างจึงเกิดขึ้นแก่ท่าน แน่ะแม่เทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน เมื่อท่านยังเป็นมนุษย์ได้กระทำบุญสิ่งใดไว้ และเพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองถึงเพียงนี้ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ดิฉันเป็นอุบาสิกาอยู่ในพระนครนาลันทา ชนชาวนาลันทานครรู้จักดิฉันว่า โสณทินนาเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธาและศีล ยินดีแล้วในทานบริจาคเสมอ ได้ถวายผ้านุ่งห่ม ภัตตาหาร เสนาสนะ และประทีปพร้อมด้วยเชื้อ ในพระอริยเจ้าผู้มีจิตเที่ยงธรรมเป็นอันมาก ด้วยจิตอันผ่องใส ดิฉันได้เข้ารักษาอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ทุกวัน ๑๔-๑๕ ค่ำ และวัน ๘ ค่ำ แห่งปักษ์ และตลอดปาฏิหาริยปักษ์ด้วย เป็นผู้สำรวมด้วยดีในองค์ศีลทุกเมื่อ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เว้นห่างไกลจากอทินนาทาน และการประพฤติผิดในกาม สำรวมจากมุสาวาท และจากการดื่มน้ำเมา ดิฉันเป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดมผู้มีพระจักษุ และพระเกียรติยศ เป็นผู้ยินดีในสิกขาบททั้ง ๕ มีปัญญาเฉลียวฉลาดในอริยสัจ ดิฉันจึงมีรัศมีงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญนั้น.

จบ โสณทินนาวิมานที่ ๖.

๗. อุโบสถวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอุโบสถวิมาน

[๒๔] ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามถึงบุรพกรรมของนางเทพธิดานั้นว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีผิวพรรณงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันเป็นอุบาสิกาอยู่ในเมืองสาเกต ประชาชนเรียกดิฉันว่าแม่อุโบสถ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธาและศีล ... ได้เป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดม ผู้มีพระจักษุ สมบูรณ์ด้วยพระเกียรติยศ เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญนั้น.

เมื่อจะแสดงโทษของตน นางเทพธิดานั้นจึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาอีกว่า

ความพอใจได้เกิดมีแก่ดิฉัน เพราะได้ทราบถึงทิพสมบัติต่างๆ ในนันทวันเนืองๆ เพราะเหตุที่ตั้งใจไว้ ดิฉันจึงได้บังเกิดในนันทวัน ชั้นดาวดึงสพิภพนั้น ดิฉันมิได้ใส่ใจถึง เพราะวาจาของพระพุทธเจ้าเหล่ากอแห่งพระอาทิตย์ ตั้งจิตไว้ในภพอันเลว จึงมีความเดือดร้อนในภายหลัง.

เพื่อจะปลุกปลอบใจนางเทพธิดานั้น พระมหาโมคคัลลานเถระจึงกล่าวคาถานั้น ความว่า

ดูกรแม่เทพธิดา อาตมาถามท่านแล้ว ถ้าทราบอายุของท่าน ผู้อยู่ในอุโบสถวิมาน ในโลกนี้ จงบอกว่าสิ้นกาลนานเท่าไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านจอมปราชญ์ดิฉันดำรงอยู่ในอุโบสถวิมานนี้ สิ้นกาลประมาณหกหมื่นปีทิพย์ จุติจากที่นี้แล้ว จักไปบังเกิดเป็นมนุษย์.

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ยังนางเทพธิดานั้นให้อาจหาญร่าเริงด้วย
คาถานี้ ความว่า
ท่านอย่าสะทกสะท้านถึงการอยู่ในอุโบสถวิมานนี้เลย ท่านเป็นผู้อัน
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ไว้แล้ว ท่านจักถึงคุณวิเศษ คือ เป็น
พระโสดาบัน ทุคติของท่านก็จักพลันเสื่อมไป.

จบ อุโบสถวิมานที่ ๗.

๘. สุนิททาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสุนิททาวิมาน

[๒๕] พระมหาโมคคัลลานเถระ เมื่อจะถามถึงบุรพกรรมของนางเทพธิดานั้น
จึงกล่าวคาถานี้ความว่า
ดูกรแม่เทพธิดา ท่านเป็นผู้มีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไป
ทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุรพกรรมอะไร
ท่านจึงมีผิวพรรณงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
เพราะบุญกรรมอะไร?
นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ดิฉันเป็นอุบาสิกาอยู่ใน
พระนครราชคฤห์ ประชาชนเรียกว่า สุนิททา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธา
และศีล ... เป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดมผู้มีพระจักษุ สมบูรณ์ด้วย
พระเกียรติยศ เพราะบุญกรรมนั้น และจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ
ดิฉันมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น

จบ สุนิททาวิมานที่ ๘.

๙. สุทินนาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสุทินนาวิมาน

[๒๖] พระมหาโมคคัลลานเถระ เมื่อจะถามถึงบุรพกรรมของนางเทพธิดานั้น จึงกล่าว
คาถานี้ความว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านเป็นผู้มีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร? ท่านจึงมีผิวพรรณงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันเป็นอุบาสิกาอยู่ในเมืองราชคฤห์ ประชาชนเรียกดิฉันว่า แม่สุทินนา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธาและศีล ... เป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดมผู้มีพระจักษุ สมบูรณ์ด้วยพระเกียรติยศ เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ สุทินนาวิมานที่ ៩.

๑๐. ภิกษาทายิกาวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในภิกษาทายิกาวิมานที่ ๑

[๒๗] พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดานั้น ด้วยคาถาเหล่านี้ ความว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านเป็นผู้มีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่พระเถระถามนั้นว่า

ในชาติก่อน ดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ในมนุษยโลก ได้พบเห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีอินทรีย์ผ่องใสไม่ขุ่นมัว ดิฉันเกิดความเลื่อมใส ได้ทูลถวายภิกษาแด่พระองค์ท่านด้วยมือของดิฉันเอง เพราะบุญกรรมอันนั้น ดิฉันจึงมีวรรณงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ ภิกษาทายิกาวิมานที่ ๑๐.

๑๑. ภิกษาทายิกาวิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในภิกษาทายิกาวิมานที่ ๒

[๒๘] พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนนั้น ด้วยคาถานี้ความว่า.

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านเป็นผู้มีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสว
ไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร
ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะ
บุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่พระเถระถามนั้นว่า

ในชาติก่อน ดิฉันเกิดเป็นมนุษย์ในหมู่ในมนุษย์มนุษยโลก ได้พบเห็น
พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีอินทรีย์ผ่องใสไม่ขุ่นมัว ดิฉันเกิดความ
เลื่อมใส ได้ทูลถวายภิกษาแด่พระองค์ท่านด้วยมือของดิฉันเอง เพราะ
บุญกรรมอันนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสว
ไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ ทุติยภิกษาทายิกาวิมานที่ ๑๑.

รวมวิมานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทาสีวิมาน ๒. ลขุมาวิมาน ๓. อาจามทายิกาวิมาน ๔. จัณฑาลิวิมาน ๕. ภัททิตถิกาวิมาน ๖. โสณทินนาวิมาน ๗. อุโปสถวิมาน ๘. สุนิททาวิมาน ๙. สุนินนาวิมาน ๑๐. ภิกษาทายิกาวิมานที่ ๑ ๑๑. ภิกษาทายิกาวิมานที่ ๒.

จบ วรรคที่ ๒ ในอิตถีวิมาน.

จบ ปฐมภาณวาร.

ปาริฉัตตกวรรคที่ ๓

๑. อุฬารวิมาน

ว่าด้วยอุฬารวิมาน

[๒๙] พระมหาโมคคัลลานเถระ ถามนางเทพธิดาด้วยคาถาความว่า ดูกรนางเทพธิดา ยศและวรรณะของท่านใหญ่ยิ่ง สว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เหล่าเทพนารีและเหล่าเทพบุตรทั้งหลายประดับประดาดีแล้ว ฟ้อนรำขับร้องทำให้ท่านร่าเริง ห้อมล้อมเพื่อบำเรอท่านอยู่ วิมานของท่านเหล่านี้ล้วนแต่เป็นวิมานทองคำ น่าดูน่าชมมาก ทั้งท่านเล่าก็เป็นใหญ่กว่าเทพเจ้า เหล่าที่สมบูรณ์ด้วยความปรารถนาทุกอย่าง มีความเป็นอยู่อันยิ่งใหญ่ ร่าเริงใจอยู่ในหมู่ทวยเทพ ดูกรนางเทพธิดา ท่านอันอาตมาถามแล้ว ขอจงบอกผลนี้แห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดาตอบว่า

ดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นบุตรสะใภ้ในตระกูลของคนทุศีล ซึ่งเป็นตระกูลที่มีพ่อผัวแม่ผัวไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่ ดิฉันถึงพร้อมด้วยศรัทธาและศีล ได้ถวายขนมเบื้องแก่ท่านซึ่งกำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ แล้วจึงได้บอกแก่แม่ผัวว่า มีพระสมณะมาที่นี่ ดิฉันเลื่อมใส ได้ถวายขนมเบื้องแก่ท่านด้วยมือของตน แม่ผัวด่าดิฉันว่า นางสู่รู้ ทำไมเธอจึงไม่ถามฉันเสียก่อนว่า จะถวายทานแก่สมณะดังนี้เล่า เพราะการถวายขนมเบื้องนั้น แม่ผัวเกรี้ยวกราดเอา ทุบตีดิฉันด้วยสาก ดิฉันไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้นานจึงสิ้นชีพลง พ้นจากการทรมานอย่างสาหัส จุติจากมนุษย์นั้นแล้วจึงได้มาเกิดบนสวรรค์ เป็นพวกเดียวกันกับเทพเจ้า

ชั้นดาวดึงส์ เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ อุฬารวิมานที่ ๑.

๒. อุจฉุวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอุจฉุวิมาน

[๓๐] พระมหาโมคคัลลานเถระ ถามนางเทพธิดานั้นด้วยคาถาความว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีศิริ มีผิวพรรณเปล่งปลั่ง มียศและเดช สว่างไสวไพโรจน์ทั่วแผ่นดินรวมทั้งเทวโลกเหมือนกับพระจันทร์และพระอาทิตย์ เป็นผู้ประเสริฐเหมือนท้าวมหาพรหม รุ่งเรืองกว่าเทพเจ้าเหล่าไตรทศพร้อมทั้งอินทร์ อาตมาขอถามท่านผู้ทัดทรงดอกอุบล ยินดีแต่พวงมาลัยประดับเศียร มีผิวพรรณเปล่งปลั่งดั่งทองคำ ประดับประดาอาภรณ์สวยงามนุ่งห่มผ้าอย่างดี ดูกรนางเทพธิดาผู้เลอโฉม ท่านเป็นใครมาไหว้อาตมาอยู่ เมื่อก่อน ครั้งเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ด้วยตน ได้ให้ทานหรือรักษาศีลอย่างไรไว้ ท่านได้เข้าถึงสุคติ มีเกียรติยศ เพราะกรรมอะไร ดูกรนางเทพธิดา อาตมาถามแล้วขอจงบอกผลนี้แห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว กล่าวตอบด้วยคาถาความว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเถระรูปหนึ่งเข้ามายังบ้านของดิฉันเพื่อบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์นี้ ทันใดนั้น ดิฉันมีจิตเลื่อมใส เพราะปีติสุดที่จะหาสิ่งใดมาเทียมได้ จึงได้ถวายท่อนอ้อยแก่ท่าน ภายหลังแม่ผัวได้ถามถึงท่อนอ้อยที่หายไปว่า ท่อนอ้อยหายไปไหน จึงตอบว่า ท่อนอ้อยนั้นดิฉันไม่ได้ทิ้ง ทั้งไม่ได้รับประทาน แต่ดิฉันได้ถวายแก่ภิกษุผู้สงบระงับ ทันใดนั้นแม่ผัวได้บริภาษดิฉันว่า เธอหรือฉันเป็นเจ้าของท่อนอ้อยนั้น ว่าแล้วก็คว้าเอาตั่งฟาดดิฉันจนถึงตาย เมื่อดิฉันจุติจากมนุษยโลกนั้นแล้ว จึงมาเกิดเป็นนางเทพธิดา ดิฉันได้ทำกุศลกรรมนั้นไว้อย่างเดียว เพราะกรรมนั้นเป็นเหตุ ดิฉันจึงมาเสวยความสุขด้วยตนเอง เพียบ

พร้อมด้วยเทพเจ้าผู้รับใช้ ร่าเริงบันเทิงใจอยู่ด้วยเบญจกามคุณ อนึ่ง ดิฉันได้ทำกุศลกรรมนั้นเท่านั้น เพราะกรรมนั้นเป็นเหตุ ดิฉันจึงมาเสวยความสุขด้วยตนเอง เป็นผู้ที่ท้าวสักกะจอมเทพคุ้มครองแล้ว และเป็นผู้อันเทพเจ้าชาวไตรทศอารักขาด้วย จึงเป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยเบญจกามคุณ ผลบุญเช่นนี้มิใช่น้อย การถวายท่อนอ้อยของดิฉันมีผลอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเพียบพร้อมด้วยเทพเจ้าผู้รับใช้ ร่าเริงบันเทิงใจอยู่ด้วยเบญจกามคุณ ผลบุญเช่นนี้มิใช่น้อย การถวายท่อนอ้อยของดิฉันมีผลรุ่งเรืองมาก ดิฉันเป็นผู้ที่ท้าวสักกะจอมเทพทรงคุ้มครองแล้ว ทั้งเทพเจ้าชาวไตรทศก็ให้อารักขาด้วย ดังท้าวสหัสสนัยน์ในสวนนันทวันฉะนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ดิฉันเข้ามานมัสการท่านผู้มีความกรุณา มีปัญญารู้แจ้งและถามถึงความไม่มีโรคภัยด้วย เพราะฉะนั้น ดิฉันมีใจเลื่อมใสด้วยปีติสุดที่จะหาสิ่งใดๆ มาเทียบเคียงได้ ได้ถวายท่อนอ้อยแก่พระคุณเจ้าในครั้งนั้น.

จบ อุจฉุวิมานที่ ๒

๓. ปัลลังกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในปัลลังกวิมาน

[๓๑] พระมหาโมคคัลลานเถระ ถามนางเทพธิดานั้นด้วยคาถาความว่า

ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก ท่านอยู่บนที่นอนใหญ่เป็นบัลลังก์อันประเสริฐ อันบุญกรรมตกแต่งให้วิจิตรด้วยแก้วมณีและทองคำ โรยดอกไม้ไว้เกลื่อนกล่น อนึ่ง รอบๆ ตัวท่าน เหล่านางเทพอัปสรมีร่างสมทรงแผลฤทธิ์ได้ต่างๆ ฟ้อนรำ ขับร้อง ให้ท่านร่าเริงบันเทิงใจอยู่เป็นนิจ ท่านเป็นนางเทพธิดาผู้ศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์อานุภาพมากครั้ง เมื่อท่านยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านเป็นผู้มีอานุภาพอันรุ่งเรืองและมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่ว ทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า
ดิฉันเมื่อเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นบุตรสะใภ้ในตระกูลอัน มั่งคั่งตระกูลหนึ่ง ดิฉันเป็นผู้ไม่โกรธ เป็นผู้ประพฤติอยู่ใต้บังคับบัญชา ของสามี ไม่ประมาทในวันอุโบสถ เมื่อดิฉันยังเป็นสาวอยู่ เป็นผู้ภักดี ด้วยการไม่ประพฤตินอกใจสามีหนุ่ม ดิฉันเป็นที่โปรดปรานของสามี เป็นอย่างยิ่ง ก็เพราะดิฉันมีน้ำใจผ่องใส ดิฉันได้ประพฤติตนให้เป็นที่ ชื่นชอบใจของสามีทั้งกลางวันและกลางคืน ชาติก่อนดิฉันเป็นผู้มีศีล เป็นผู้บำเพ็ญในสิกขาบททั้งหลายอย่างครบถ้วน คือ เว้นขาดจากการ ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ มีการงานทางกายบริสุทธิ์ ประพฤติพรมจรรย์ อย่างสะอาดไม่กล่าวคำเท็จ และเว้นขาดจากดื่มน้ำเมา ดิฉันมีใจเลื่อมใส ประพฤติตามธรรม ปลาบปลื้มใจ เข้ารักษาอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และวัน ๘ ค่ำแห่งปักษ์ และตลอด ปาฏิหาริยปักษ์ ครั้นดิฉันสมาทานกุศลธรรมอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างประเสริฐ เป็นอริยะ มีความสุขเป็นกำไร เช่นนี้แล้ว ชาติก่อนดิฉันได้เป็นสาวิกของพระสุคตเจ้า ได้เป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ของสามีเป็นอันดี ครั้นดิฉันทำกุศลกรรมเช่นนี้ ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ใน มนุษยโลก เป็นผู้มีส่วนแห่งภพอันวิเศษ พอสิ้นชีพลงแล้ว ดิฉัน จึงถึงความเป็นนางเทพธิดาผู้มีฤทธิ์ ในอภิสัมปรายภพ มาสู่สวรรค์ ห้อมล้อมด้วยหมู่นางเทพอัปสรในวิมานมีปราสาทอย่างประเสริฐ น่า รื่นรมย์ คณะเทพเจ้าและเหล่านางเทพธิดาทั้งหลาย ซึ่งมีรัศมีซ่านออก จากกายตน พากันมาชื่นชมยินดีกับดิฉันผู้มีอายุยืน มาสู่เทพวิมาน.

จบ ปัลลังกวิมานที่ ๓.

๔. ลตาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในลตาวิมาน

[๓๒] นางเทพนารี ๕ องค์ มีความรุ่งเรือง มีปัญญา งดงามด้วยคุณธรรม เป็นธิดาของท้าวเวสสวัณมหาราช คือ นางลดาเทพธิดา ๑ นางสัชชาเทพ

ธิดา ๑ นางปวราเทพธิดา ๑ นางอัจฉิมุตีเทพธิดา ๑ นางสุดาเทพธิดา ๑ ต่างเป็นนางบำเรอของท้าวสักกเทวราชผู้ประเสริฐ มีศิริ ได้พากันไปยังแม่น้ำอันไหลมาจากสระอโนดาด มีน้ำเยือกเย็น มีดอกอุบลน่ารื่นรมย์ในป่าหิมพานต์ เพื่อสรงสนาน ครั้นสรงสนาน ฟ้อนรำขับร้อง รื่นเริงสำราญใจในแม่น้ำแล้ว จึงนางสุดาเทพธิดาได้ถามนางลดาเทพธิดาผู้พี่องค์ใหญ่ว่า

เจ้าพี่จ๋าผู้มีดวงตาเหลืองปนแดง มีร่างประดับด้วยพวงมาลัย อุบล มีพวงมาลัยประดับเศียร ผิวพรรณก็งดงามเปล่งปลั่งดังทองคำ มีอวัยวะทุกส่วนงดงามผ่องใส เหมือนท้องฟ้าที่ปราศจากเมฆหมอก มีอายุยืน ดิฉันขอถามเจ้าพี่เพราะทำบุญอะไรไว้ เจ้าพี่จึงได้มียศมาก ทั้งเป็นที่รักและโปรดปรานของพระภัสดา มีรูปงามสะสวยยิ่งนัก ทั้งฉลาดในการฟ้อนรำขับร้อง และบรรเลงเป็นเยี่ยม จนพวกเทพบุตรและเทพธิดาไต่ถามถึงเสมอๆ ขอโปรดได้บอกแก่หม่อมฉันด้วยเถิด?

นางเทพธิดาจึงตอบว่า

ครั้นพี่ยังเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นบุตรสะใภ้ในตระกูลมั่งคั่งตระกูลหนึ่ง พี่มิได้เป็นคนมักโกรธ เป็นผู้ประพฤติอยู่ใต้บังคับบัญชาของสามี ไม่ประมาทในวันอุโบสถ เมื่อพี่ยังเป็นสาวอยู่ เป็นผู้ภักดีด้วยการไม่ประพฤตินอกใจสามีหนุ่ม พี่เป็นที่โปรดปรานของสามีเป็นอย่างยิ่ง ก็เพราะพี่มีน้ำใจผ่องใส ได้ทำตัวให้เป็นที่โปรดปรานของสามีพร้อมทั้งญาติชั้นผู้ใหญ่ และบิดามารดาของสามี ตลอดจนคนใช้ชายหญิง พี่จึงได้มีบริวารยศอันบุญกรรมจัดมาให้ถึงอย่างนี้ เพราะกุศลกรรมนั้น พี่จึงได้เป็นผู้พิเศษกว่านางฟ้าพวกอื่น ในที่ ๔ สถาน คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ได้เสวยความยินดีมิใช่น้อย.

เมื่อนางสุดาเทพธิดาได้ฟังดังนี้แล้ว จึงได้พูดกับพี่สาวทั้งสามว่า

ข้าแต่เจ้าพี่ทั้งสาม เจ้าพี่ลดาได้แถลงถ้อยคำน่าฟังมากมิใช่หรือจ้ะ หม่อมฉันทูลถามถึงเรื่องที่พวกเราชอบสงสัยกันมาก ก็กล่าวแก้ได้อย่างไม่ผิดพลาด เจ้าพี่ลดาควรเป็นตัวอย่างอันดีเยี่ยมสำหรับเราทั้งสี่และ

นารีทั้งหลาย มาเราทั้งปวงพึงประพฤติธรรมในสามีทั้งหลาย เราทั้งปวง
พึงประพฤติในสามี เหมือนอย่างสตรีที่ดีประพฤติยำเกรงสามี ฉะนั้น
ครั้นเราทั้งหลายปฏิบัติธรรม คือ การอนุเคราะห์ต่อสามีด้วยสภาพทั้ง ๕
อย่างแล้ว ก็จะได้สมบัติอย่างที่เจ้าพี่ลดาพูดถึงอยู่ประเดี๋ยวนี้ พระยา
ราชสีห์ผู้สัญจรไปตามราวไพรใกล้เชิงเขา อาศัยอยู่บนบรรพตเขาหลวง
แล้วก็เที่ยวตะครุบจับสัตว์ ๔ เท้าใหญ่น้อยทุกๆ ชนิดกัดกินเป็นอาหาร
ได้ ฉันใด สตรีที่มีศรัทธาเป็นอริยสาวิกาในศาสนานี้ ก็ฉันนั้น เมื่อ
ยังอาศัยภัสดาอยู่ ควรประพฤติยำเกรงสามี ฆ่าความโกรธเสีย กำจัด
ความตระหนี่เสียได้แล้ว เขาผู้ประพฤติธรรมโดยชอบ จึงรื่นเริงบันเทิงใจ
อยู่บนสวรรค์.

จบ ลตาวิมานที่ ๔.

๕. คุตติลวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในคุตติลวิมาน

[๓๓] พระมหาสัตว์นามว่าคุตติลบัณฑิต อันสมเด็จอัมรินทราธิราชทรงจำแลงองค์เป็นพราหมณ์โกสิยโคตร เสด็จเข้าไปหาทรงซักถามแล้ว ได้ทูลตอบแสดงความเจ็บใจของตนให้ท้าวเธอทรงทราบ ด้วยคาถาความว่า

ข้าแต่ท้าวโกสีย์ ข้าพระองค์ได้สอนวิชาดีดพิณ ๗ สาย อันมีเสียง
ไพเราะมาก น่ารื่นรมย์ ให้แก่มุสิละผู้เป็นศิษย์ เขาตั้งใจจะดีดพิณ
ประชันกับข้าพระองค์บนกลางเวที ขอพระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของข้าพระ
องค์ด้วย.

สมเด็จอัมรินทราธิราช ทรงสดับคำปรับทุกข์นั้นแล้ว เมื่อจะทรงปลอบอาจารย์ จึงตรัสปลุกใจด้วยคาถาความว่า

จะกลัวไปทำไมนะท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าจะเป็นที่พึ่งของท่านอาจารย์
เพราะข้าพเจ้าเป็นผู้บูชาท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าผู้เป็นศิษย์จะไม่ปล่อยให้

ท่านอาจารย์ปราชัย ท่านอาจารย์ต้องเป็นผู้ชนะนายมุสิละผู้เป็นศิษย์
แน่นอน.

เมื่อสมเด็จอัมรินทราธิราชตรัสปลอบใจเช่นนี้ คุตติลบัณฑิตก็โล่งใจ คลายทุกข์ พอถึงวันนัดก็ไปประลองศิลป์กันบนเวทีหน้าพระโรง ในที่สุดคุตติลบัณฑิตผู้อาจารย์เป็นฝ่ายชนะ นายมุสิละผู้เป็นศิษย์เป็นฝ่ายแพ้ถึงแก่ความตายกลางเวที เพราะอาชญาของปวงชน สมเด็จอัมรินทราธิราชทรงกล่าววาจาแสดงความยินดีด้วยคุตติลบัณฑิตแล้ว เสด็จกลับเทวสถาน ครั้นกาลต่อมา สมเด็จอัมรินทราธิราชตรัสใช้ให้พระมาตลีเทพสารถี นำเวชยันตราชรถลงมารับคุตติลบัณฑิตไปยังเทวโลกเพื่อให้ดีดพิณถวาย คุตติลบัณฑิตจึงกราบทูลท้าวโกสีย์ในท่ามกลางเทพบริษัท เพื่อไต่ถามถึงบุรพกรรมของเทพธิดาทั้งหลาย ณ ที่นั้น เป็นรางวัลแห่งการดีดพิณเสียก่อน เมื่อได้รับพระอนุญาตแล้ว จึงไต่ถามถึงบุรพกรรมของเทพธิดาเหล่านั้นว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องแสงสว่างไปทั่ว
ทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมี
วรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรม
อะไร?

นางเทพธิดานั้น อันคุตติลบัณฑิตถามเหมือนท่านพระมหาโมคคัลลาน
เถระถามแล้วมีใจยินดี ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันเป็นสตรีผู้ประเสริฐในนระและนารีทั้งหลาย ได้ถวายผ้าอย่างดี
ผืนหนึ่งแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดิฉันได้ถวายผ้าอันน่ารักอย่างนี้ จึงมาได้
ทิพยวิมานอันน่าปลื้มใจถึงเช่นนี้ เชิญดูวิมานของดิฉันนั้นเถิด ยิ่งกว่า
นั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศ
กว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย เชิญดูผลแห่งบุญ คือ การถวายผ้า
อย่างดีทั้งหลายนั้นเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงาม
เช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

๔. วิมานที่จะกล่าวต่อไปนี้ มีความพิสดารเหมือนวัตถทายิกวิมาน.

(๑) พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันเป็นสตรีผู้ประเสริฐในนระและนารีทั้งหลาย ได้ถวายดอกมะลิอย่างดีแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดิฉันได้ถวายดอกมะลิอันน่ารักอย่างนี้ จึงมาได้ทิพยวิมานน่าปลื้มใจถึงเช่นนี้ นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉันนั้นเถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้าดูผลแห่งบุญ คือการถวายดอกมะลิอย่างดีทั้งหลายนั้นเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

(๒) พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันเป็นสตรีผู้ประเสริฐในนระและนารีทั้งหลาย ได้ถวายจุรณของหอมอย่างดีแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดิฉันได้ถวายจุรณของหอมอันน่ารักอย่างนี้ จึงมาได้ทิพยวิมานอันน่าปลื้มใจเช่นนี้ นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉันนี้เถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้าดูผลแห่งบุญ คือ การถวายจุรณของหอมอย่างดีทั้งหลายนั้นเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีส่องสว่างไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

(๓) พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันเป็นสตรีผู้ประเสริฐในนระและนารีทั้งหลาย ได้ถวายผลไม้อย่างดีแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดิฉันได้ถวายผลไม้อันน่ารักอย่างนี้ จึงมาได้ทิพยวิมานอันน่าปลื้มใจถึงเช่นนี้ นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉันนั้นเถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้าดูผลแห่งบุญ คือการถวายผลไม้อย่างดีทั้งหลายนั้นเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

(๔) พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันเป็นสตรีผู้ประเสริฐในนระและนารีทั้งหลาย ได้ถวายอาหารมีรสอย่างดีแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดิฉันได้ถวายอาหารอันน่ารักอย่างนี้ จึงมาได้ทิพยวิมานอันน่าปลื้มใจถึงเช่นนี้ นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉันนั้นเถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยัง

เป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้าดูผลแห่งบุญ คือการถวายอาหารมีรสอย่างดีทั้งหลายนั้นเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันได้นำของหอม ๕ อย่าง ไปประพรมที่องค์พระสถูปทองคำ สำหรับบรรจุพระบรมธาตุของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉันนี้เถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้าดูผลแห่งบุญคือการถวายของหอม ๕ อย่างนั้นเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

๔. วิมานที่จะกล่าวต่อไปนี้ มีเนื้อความพิสดารเหมือนกับคันธปัญจังคลิกวิมาน

(๑) พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ดิฉัน ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลาย พากันเดินทางไกล ได้ฟังธรรมเทศนาของท่านเหล่านั้น ได้

เข้ารักษาอุโบสถอยู่วันหนึ่ง คืนหนึ่ง นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉันนั้นเถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้าดูผลแห่งบุญทั้งหลายเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

(๒) พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า ดิฉันยืนอยู่ในน้ำ มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายน้ำใช้และน้ำฉันแก่ภิกษุรูปหนึ่ง นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉันนั้นเถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้าดูผลแห่งบุญทั้งหลายเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

(๓) พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ดิฉันไม่คิดมุ่งร้าย ตั้งใจปฏิบัติเป็นอย่างดี ซึ่งแม่ผัวและพ่อผัวผู้ดุร้าย ผู้มักโกรธง่ายและหยาบคาย เป็นผู้ไม่ประมาทในการรักษาศีลของตน นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมาน

ของดิฉันนั้นเถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณ
น่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้า
ดูผลแห่งบุญทั้งหลายเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงาม
เช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

(๔) พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมี
วรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะ
บุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้ม
ใจ ได้พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ดิฉันเป็นหญิง
รับใช้ รับจ้างทำกิจการงานของคนอื่น ไม่เกียจคร้าน ไม่เป็นคน
โกรธง่าย ไม่ถือตัว ชอบแบ่งปันสิ่งของ อันเป็นส่วนของตนที่ได้
มาแก่ปวงชนที่ต้องการ นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉันนั้นเถิด ยิ่ง
กว่านั้นดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศ
กว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย นิมนต์พระคุณเจ้าดูผลแห่งบุญทั้ง
หลายเถิด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ
และมีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมี
วรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญ
กรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบ
ปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ดิฉันได้ถวายข้าวสุกคลุกนมวัวสดแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ผู้กำลังเที่ยวบิณฑ
บาตอยู่ นิมนต์พระคุณเจ้าจงดูวิมานของดิฉันนั้นเถิด ยิ่งกว่านั้น
ดิฉันเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยังเป็นผู้เลิศกว่านางอัปสร
ตั้งพันนางอีกด้วย เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ
และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

ในวิมานเหล่านั้น ๒๕ วิมานที่จะกล่าวต่อไปนี้ มีเนื้อความพิสดารเหมือนกับขีโรทนทายิกาวิมาน.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสว
ไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบ
ปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ดิฉันได้ถวาย

(๑) น้ำอ้อยงบ ฯลฯ

(๒) ผลมะพลับสุก ฯลฯ

(๓) อ้อยท่อนหนึ่ง ฯลฯ

(๔) แตงโมผลหนึ่ง ฯลฯ

(๕) ฟักทองผลหนึ่ง ฯลฯ

(๖) ยอดผักต้ม ฯลฯ

(๗) ผลลิ้นจี่ ฯลฯ

(๘) เชิงกราน ฯลฯ

(๙) ผักดองกำหนึ่ง ฯลฯ

(๑๐) ดอกไม้กำหนึ่ง ฯลฯ

(๑๑) มัน ฯลฯ

(๑๒) สะเดากำหนึ่ง ฯลฯ

(๑๓) น้ำผักดอง ฯลฯ

(๑๔) แป้งคลุกงาคั่ว ฯลฯ

(๑๕) ประคตเอว ฯลฯ

(๑๖) ผ้าอังสะ ฯลฯ

(๑๗) พัด ฯลฯ

(๑๘) พัดสี่เหลี่ยม ฯลฯ

(๑๙) พัดใบตาล ฯลฯ

(๒๐) หางนกยูงกำหนึ่ง ฯลฯ

(๒๑) ร่ม ฯลฯ

(๒๒) รองเท้า ฯลฯ

(๒๓) ขนม ฯลฯ

(๒๔) ขนมต้ม ฯลฯ

(๒๕) น้ำตาลกรวด

แก่ภิกษุรูปหนึ่งผู้กำลังบิณฑบาตอยู่ นิมนต์พระคุณเจ้าดูวิมานของดิฉัน
นั้นเถิด ยิ่งกว่านั้น ดิฉันยังเป็นนางฟ้าที่มีรูปร่างและผิวพรรณน่ารัก ทั้งยัง
เป็นผู้เลิศกว่านางอัปสรตั้งพันนางอีกด้วย เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉัน
จึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะ
บุญกรรมนั้น.

เมื่อนางเทพธิดาเหล่านั้น เฉลยผลกรรมที่ได้ทำมาเป็นอันดีอย่างนี้แล้ว คุตติลบัณฑิต ร่าเริง บันเทิงใจ เมื่อจะแสดงความชื่นชมยินดีของตน จึงกล่าวว่า

ข้าพเจ้ามาถึงเมืองสวรรค์วันนี้ เป็นการดีแท้ เป็นฤกษ์งามยามดีที่
ข้าพเจ้าได้เห็นนางเทพธิดาทั้งหลาย ที่เป็นนางฟ้ามีรูปร่างและผิวพรรณ
น่ารักใคร่ ทั้งยังได้ฟังธรรมอันแนะนำทางบุญกุศลจากเธอเหล่านั้นด้วย
แต่นี้ไป ข้าพเจ้าจักกระทำบุญกุศลให้มาก ด้วยการให้ทาน ด้วยการ
ประพฤติธรรมสม่ำเสมอ ด้วยการรักษาศีลสังวร และด้วยการฝึก
อินทรีย์ ข้าพเจ้าจักได้ไปสู่สถานที่ๆ ไปแล้วไม่เศร้าโศก.

จบ คุตติลวิมานที่ ๕.

๖. ทัททัลลวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในทัททัลลวิมาน

นางภัททาเทพธิดาผู้พี่สาว ได้ถามนางสุภัททาเทพธิดาผู้น้องสาวว่า

[๓๔] ท่านรุ่งเรืองด้วยรัศมี ทั้งเป็นผู้เรืองยศ ย่อมรุ่งเรืองโรจน์ล่วงเทพเจ้าชาวดาวดึงส์ทั้งหมด ด้วยรัศมี ดิฉันไม่เคยเห็นท่านเพิ่งจะมาเห็นในวันนี้เป็นครั้งแรก ท่านมาจากเทวโลกชั้นไหน จึงมาเรียกดิฉันโดยชื่อเดิมว่า ภัททา ดังนี้เล่า?

นางสุภัททาเทพธิดาผู้น้องสาวตอบว่า

ข้าแต่พี่ภัททา ฉันชื่อว่าสุภัททา ในภพก่อนครั้งเป็นมนุษย์อยู่ ดิฉันได้เป็นน้องสาวของพี่ ทั้งได้เคยเป็นภริยาร่วมสามีเดียวกับพี่มาด้วย ดิฉันตายจากมนุษยโลกนั้นมาแล้ว ได้มาเกิดเป็นเทพธิดาประจำสวรรค์ชั้นนิมมานรดี.

นางภัททเทพธิดาจึงถามต่อไปอีกว่า

ดูกรแม่สุภัททา ขอเธอได้บอกการอุบัติของเธอในหมู่เทพเจ้า เหล่านิมมานรดี ซึ่งเป็นที่ๆ สัตว์ได้สั่งสมบุญกุศลไว้มาก แล้วจึงได้มาบังเกิด เธอได้มาเกิดในที่นี้ เพราะทำบุญกุศลสิ่งใดไว้ และใครเป็นครูผู้แนะนำสั่งสอนเธอ เธอเป็นผู้เรืองยศ และถึงความสุขพิเศษไพบูลย์ถึงเช่นนี้ เพราะได้ให้ทานและรักษาศีลเช่นไรไว้ ดูกรแม่เทพธิดา ฉันถามเธอแล้ว นี่เป็นผลแห่งกรรมอะไร โปรดตอบฉันด้วย?

นางสุภัททาเทพธิดาตอบว่า

เมื่อชาติก่อน ดิฉันมีใจเลื่อมใส ได้ถวายบิณฑบาต ๘ ที่ แก่สงฆ์ผู้เป็นทักขิไณยบุคคล ๘ รูป ด้วยมือของตน เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

นางภัททาเทพธิดาได้ถามต่อไปอีกว่า

พี่ได้เลี้ยงดูพระภิกษุทั้งหลาย ผู้สำรวมดี ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ให้
อิ่มหนำสำราญด้วยข้าวและน้ำ ด้วยมือของตนเอง มากกว่าเธอ ครั้น
ให้ทานมากกว่าเธอแล้ว ก็ยังได้บังเกิดในเหล่าเทพเจ้าต่ำกว่าเธอ ส่วนเธอ
ได้ถวายทานเพียงเล็กน้อย อย่างไรจึงมาได้ผลอย่างพิเศษไพบูลย์ถึงเช่นนี้
เล่า แน่ะแม่เทพธิดา ฉันถามเธอแล้ว นี่เป็นผลแห่งกรรมอะไร โปรด
ตอบฉันด้วย?

นางสุภัททาเทพธิดาตอบว่า

เมื่อชาติก่อน ดิฉันได้เห็นพระภิกษุผู้อบรบทางจิตใจเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่
จึงได้นิมนต์ท่านรวม ๘ รูปด้วยกัน มีพระเรวตเถระเป็นประธานด้วย
ภัตตาหาร ท่านพระเรวตเถระนั้นมุ่งจะให้เกิดประโยชน์ อนุเคราะห์แก่
ดิฉัน จึงบอกดิฉันว่า จงถวายสงฆ์เถิด ดิฉันได้ทำตามคำของท่าน
ทักขิณาของดิฉันนั้น จึงเป็นสังฆทาน ดิฉันให้เข้าตั้งไว้ในสงฆ์เป็นทาน
ที่ไม่อาจปริมาณผลได้ว่า มีอยู่เท่าไร ส่วนทานที่คุณพี่ได้ถวายแก่ภิกษุ
ด้วยความเลื่อมใสเป็นรายบุคคล จึงมีผลไม่มาก.

นางภัททาเทพธิดา เมื่อจะรับรองความข้อนั้นจึงกล่าวว่า

พี่เพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่า การถวายสังฆทานนี้ มีผลมาก ถ้าว่าพี่ได้ไป
บังเกิดเป็นมนุษย์อีก จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความ
ตระหนี่ ถวายสังฆทาน และไม่ประมาทเป็นนิตย์.

เมื่อสนทนากันแล้ว นางสุภัททาเทพธิดาก็กลับไปสู่ทิพยวิมานของตนบนสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ท้าวสักกเทวราชได้ทรงสดับการสนทนานั้น เมื่อนางสุภัททาเทพธิดากลับไปแล้ว จึงตรัสถามนางเทพธิดาว่า

ดูกรนางภัททา เทพธิดาผู้นั้นเป็นใคร มาสนทนาอยู่กับเธอ
ย่อมรุ่งโรจน์กว่าเทพเจ้าเหล่าดาวดึงส์ทั้งหมดด้วยรัศมี?

นางภัททาเทพธิดา เมื่อจะบรรยายข้อที่สังฆทานของเทพธิดาผู้น้องสาวว่ามีผลมาก จึงทูลว่า

ขอเดชะ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมเทพ เทพธิดาผู้นั้น เมื่อชาติก่อนยังเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นน้องสาวของหม่อมฉัน และได้เคยร่วมสามีเดียวกันกับหม่อมฉันด้วย เธอสั่งสมบุญกุศลคือถวายสังฆทาน จึงได้ไพโรจน์ถึงอย่างนี้ เพคะ.

สมเด็จอัมรินทราธิราช เมื่อจะทรงสรรเสริญสังฆทาน จึงตรัสว่า ดูกรนางภัททา น้องสาวของเธอไพโรจน์กว่าเธอ ก็เพราะเหตุในปางก่อนคือการถวายสังฆทานที่ไม่อาจจะปริมาณผลได้ อันที่จริง ฉันได้ทูลถามพระพุทธเจ้า ครั้งประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ถึงผลแห่งไทยธรรมที่ได้จัดแจงถวายในเขตที่มีผลมาก ของมนุษย์ทั้งหลายผู้มุ่งบุญให้ทานอยู่ หรือทำบุญปรารภเหตุแห่งการเวียนเกิดเวียนตาย จะถวายในบุคคลประเภทใดจึงจะมีผลมาก พระพุทธเจ้าตรัสตอบข้อความนั้นแก่ฉันอย่างแจ่มแจ้งว่า ท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออริยมรรค ๔ จำพวก และท่านผู้ตั้งอยู่ในอริยมรรค ๔ จำพวก พระอริยบุคคล ๘ จำพวกนี้ชื่อว่าสงฆ์ เป็นผู้ปฏิบัติตรงดำรงมั่นอยู่ในปัญญาและศีล เมื่อมนุษย์ทั้งหลายผู้มุ่งบุญถวายทานในท่านเหล่านี้ หรือทำบุญปรารภการเวียนเกิดเวียนตาย ทานที่ถวายในสงฆ์ ย่อมมีผลมาก พระสงฆ์นี้เป็นผู้มีคุณความดีอันยิ่งใหญ่ ยังผลให้เกิดแก่ผู้ถวายทานในท่านอย่างไพบูลย์ยากที่ใครจะปริมาณว่าเท่านี้ๆ ได้ เหมือนทะเลยากที่จะคาดคะเนได้ว่ามีน้ำเท่านี้ๆ ได้ ฉะนั้น พระสงฆ์เหล่านี้แล เป็นผู้ประเสริฐสุด เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีความเพียร เป็นเยี่ยมในหมู่นรชนเป็นแหล่งสร้างแสงสว่าง คือ ญาณของชาวโลก ได้แก่ นำเอาแสงสว่าง คือพระสัทธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้แล้วมาชี้แจง ปวงชนที่ใคร่ต่อบุญเหล่าใด ถวายทานมุ่งตรงต่อสงฆ์ ทักขิณาของเขาเหล่านั้นชื่อว่าเป็นทักขิณาที่ถวายดีแล้ว เป็นยัญวิธีที่เซ่นสรวงถูก

ต้อง จัดเป็นบูชากรรมที่บูชาแล้วชอบ เพราะทักขิณานั้นจัดเป็นสังฆทาน
มีผลมาก อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายผู้รู้แจ้งโลก ทรงสรรเสริญชน
เหล่าใดยังท่องเที่ยวอยู่ในโลก มาหวนระลึกถึงบุญเช่นนี้ได้ เกิดปีติ
โสมนัส ก็จะกำจัดมลทิน คือ ความตระหนี่พร้อมทั้งความรู้เท่าไม่ถึงการณ์
ความลังเลในใจ และการตีตนเสมอท่าน อันเป็นมูลฐานเสียได้
ทั้งจะไม่เป็นผู้ถูกผู้รู้ติเตียน แต่นั้นก็จะเข้าถึงสถานที่ๆ เป็นแดน
สวรรค์.

จบ ทัททัลลวิมานที่ ๖.

๗. เสสวดีวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในเสสวดีวิมาน

เมื่อพระวังคีสเถระจะไต่ถามถึงบุรพกรรมของนางเทพธิดานั้น จึงสรรเสริญวิมานของเธอเสียก่อนเป็นปฐม ด้วยคาถา ๗ คาถา ความว่า

[๓๕] ดูกรแม่เทพธิดา อาตมาได้เห็นวิมานของท่านนี้ อันมุงและบังด้วย
ข่ายแก้วผลึก ข่ายเงินและข่ายทองคำ มีพื้นที่เต็มไปด้วยต้นไม้มี
ผลวิจิตรนานาพรรณเป็นระเบียบเรียบร้อย น่ารื่นรมย์ เป็นวิมาน
ซึ่งเกิดกับสำหรับบุญ มีซุ้มประตูแล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ที่ลาน
วิมานเรี่ยรายไปด้วยทรายทองงดงามมาก มีรัศมีส่องสว่างไปทั่วทุกทิศ
เหมือนพระอาทิตย์มีรัศมีตั้งพัน ซึ่งกำจัดความมืดมนได้เป็นปกติใน
ยามสรทกาล หรือเหมือนกับแสงเปลวเพลิงซึ่งกำลังลุกอยู่บนยอด
ภูเขาในเวลากลางคืน หรือคล้ายกับการลืมตาขึ้นขณะที่ฟ้าแลบในโอกาส
ฉะนั้น วิมานนี้เป็นวิมานลอยอยู่ในอากาศ ก้องกังวาลไปด้วยเสียง
ดนตรี คือ พิณเครื่องใหญ่ กลอง และกังสดาล ประโคม
อยู่มิได้ขาดระยะ สุทัสนะเทพนคร อันเป็นเมืองพระอินทร์ ซึ่ง
มั่งคั่งไปด้วยสมบัติทิพย์ฉันใด วิมานของท่านนี้ก็ฉันนั้น วิมานของ

ท่านนี้ฟุ้งไปด้วยกลิ่นหอมอย่างยอดเยี่ยมหลายอย่างต่างๆ กัน คือ
กลิ่นดอกปทุม ดอกโกมุท ดอกอุบล ดอกจงกลณี ดอกคัดเค้า
ดอกพุดซ้อน ดอกกุหลาบ ดอกอังกาบ ดอกรัง ดอกอโศก
แย้มกลีบ ส่งกลิ่นหอมระรื่น ทั้งตั้งอยู่ริมฝั่งสระโบกขรณี น่า
รื่นรมย์ เรียงรายไปด้วยไม้หูกวาง ขนุนสำมะรอ และต้นไม้
กลิ่นหอม มีทั้งไม้เลื้อยชูดอกออกช่อหอมระรื่น ห้อยย้อยเกาะก่ายลงมา
จากปลายใบต้นตาล และมะพร้าว คล้ายกับข่ายแก้วมณี และ
แก้วประพาฬจัดเป็นของทิพย์ มีขึ้นสำหรับท่านผู้เรืองยศ อนึ่ง ต้น
ไม้และดอกไม้ผลทั้งหลายซึ่งเป็นต้นไม้เกิดอยู่ในน้ำและบนบก ทั้ง
เป็นรุกขชาติมีอยู่ในเมืองมนุษย์ และไม่มีในเมืองมนุษย์ ตลอด
จนพรรณไม้ทิพย์ประจำเมืองสวรรค์ ก็ได้มีพร้อมอยู่ใกล้วิมานของท่าน
ท่านได้สมบัติทิพย์ทั้งนี้ เป็นผลแห่งการประพฤติทางกาย วาจา ใจ
และการฝึกฝนอินทรีย์อย่างไร เพราะผลกรรมอะไร ท่านจึงมาเกิดในวิมานนี้
ดูกรนางเทพธิดาผู้มีขนตางอนงาม ขอท่านจงตอบถึงผลกรรม เป็นเหตุได้
วิมานที่ท่านได้แล้วนี้ เป็นไปตามที่อาตมาถามท่านแล้วตามลำดับด้วย
เถิด?

ลำดับนั้น นางเทพธิดาตอบว่า

ก็วิมานที่ดิฉันได้แล้วนี้ มีฝูงหงส์ นกกระเรียน ไก่ฟ้า นกกด
และนกเขาไฟ เที่ยวร่อนร้องไปมา ทั้งเต็มไปด้วยหมู่นกนางนวล
นกกะทุง และพญาหงส์ทอง ซึ่งเป็นนกทิพย์ เที่ยวบินไปมา
อยู่ตามลำน้ำ และอึงคนึงไปด้วยฝูงนกประเภทอื่นๆ อีก คือ นก
เป็ดน้ำ นกค้อนหอย นกดุเหว่าลาย นกดุเหว่าขาว มีทั้ง
ต้นไม้ดอก ไม้ต้น ไม้ผล อันเกิดเองหลายอย่างต่างพรรณ
คือ ต้นแคฝอย ต้นหว้า ต้นอโศก พระคุณเจ้าขา ดิฉันได้วิมาน
เหตุนี้ด้วยเหตุผลอันใด ดิฉันจะเล่าเหตุผลอันนั้นถวายพระคุณเจ้า
นิมนต์ฟังเถิด คือ มีหมู่บ้านหมู่หนึ่งชื่อนาฬกคาม ตั้งอยู่ทางทิศ

ตะวันออกของพระนครราชคฤห์ ดิฉันเป็นบุตรสะใภ้ประจำตระกูล
ของบ้านนั้นอันตั้งอยู่ภายในบุรี ชุมนุมในหมู่บ้านนั้นเรียกดิฉันว่า
เสสวดี ดิฉันมีใจชื่นบาน ได้ก่อสร้างกุศลกรรมไว้ในชาตินั้น คือ
ได้บูชาพระธาตุพระธรรมเสนาบดี นามว่า อุปติสสะ ซึ่งเป็นที่
บูชาของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลายผู้มากไปด้วยคุณความดีมีศีลเป็นต้น
หาประมาณมิได้ ซึ่งนิพพานไปแล้ว ด้วยเครื่องสักการะหลาย
อย่าง ล้วนแต่รัตนะและดอกคำ ก็แหละครั้นบูชาพระธาตุของพระผู้
แสวงหาซึ่งคุณอย่างยอดยิ่ง ผู้ถึงอนุปทิเสสนิพพานธาตุแล้ว ซึ่ง
ในที่สุดยังเหลืออยู่แต่พระธาตุเท่านั้น ครั้นดิฉันละกายมนุษย์นั้นแล้ว
จึงได้มาเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ชั้นไตรทศ อยู่ประจำวิมานในเทวโลก.

จบ เสสวดีวิมานที่ ๗.

๘. มัลลิกาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในมัลกาวิมาน

พระนารทเถระได้ถามนางมัลลิกาเทพธิดาว่า

[๓๖] ดูกรนางเทพธิดา ผู้มีผ้านุ่งห่มและธงล้วนแต่สีเหลือง ประดับประดา
ด้วยเครื่องก็ล้วนเหลือง เธอถึงจะไม่ประดับด้วยเครื่องประดับอันงดงาม
เหลืองอร่ามเช่นนี้ ก็ยังงามโดยธรรมชาติ ดูกรนางเทพธิดา ผู้มีเครื่อง
ประดับล้วนแต่ทองคำธรรมชาติ แก้วไพฑูรย์ จินดา มีกายาปกคลุม
ไว้ด้วยร่างแหทองคำเหลืองอร่าม เป็นระเบียบงดงามด้วยสายแก้วสี
ต่างๆ สายแก้วเหล่านั้น ล้วนแต่สำเร็จด้วยทองคำธรรมชาติ แก้วทับทิม
แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ บางสายก็ล้วนแล้วด้วยแก้วลาย คล้ายตาแมว
บ้างก็สำเร็จด้วยแก้วแดงคล้ายสีเลือด บ้างก็สำเร็จด้วยแก้วอันสดใส
สีตานกพิลาป เครื่องประดับทั้งหมดที่ตัวของท่านนี้ทุกๆ สาย ยามต้อง
ลมพัด มีเสียงไพเราะเหมือนเสียงนกยูงพญาหงส์ทองหรือเสียงนก

การะเวก หรือมิฉะนั้นก็เสียงเบญจางคดุริยดนตรี ที่พวกคนธรรพ์พากัน บรรเลงเป็นคู่ๆ อย่างไพเราะน่าฟังก็ปานกัน อนึ่ง รถของท่าน งดงามมาก หลากไปด้วยเนาวรัตนนานาพรรณ อันบุญกรรมจัดสรรมา ให้จากธาตุนานาชนิด ดูมูลมองพิจิตรจรัสจำรูญยามท่านยืนอยู่เหนือ สุพรรณรถขับไปถึงประเทศใด ที่ตรงนั้นก็สว่างไสวไปทั่วถึงกัน ดูกรนาง เทพธิดา อาตมาถามท่านแล้ว ท่านจงตอบอาตมาว่า นี่เป็นผลแห่ง กรรมอะไร?

นางมัลลิกาเทพธิดาตอบว่า

พระคุณเจ้าขา ดิฉันมีร่างกายซึ่งปกปิดไว้ด้วยร่างแหทองคำ วิจิตรไปด้วย แก้วแดงอ่อนๆ และแก้วมุกดา นับว่าดิฉันคลุมร่างไว้ด้วยตาข่าย ทองคำเช่นนี้ ก็เพราะดิฉันมีจิตผ่องใส ได้บูชาพระโคดมบรมครู ผู้ทรงพระคุณหาประมาณมิได้ ซึ่งเสด็จเข้าสู่นิพพานไปแล้ว ครั้นดิฉัน ทำกุศลธรรมที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญแล้ว จึงสร่างโศก หมด โรคภัย ได้รับแต่ความสุขกาย สุขใจ รื่นเริงบันเทิงใจเป็นนิตย์.

จบ มัลลิกาวิมานที่ ๘.

๙. วิสาลักขิวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในวิสาลักขิวิมาน

สมเด็จอัมรินทราธิราชตรัสถามนางสุนันทาเทพธิดาว่า

[๓๗] ดูกรแม่เทพธิดาผู้มีนัยย์ตางาม เธอชื่อไร ได้ทำกรรมอะไรไว้ จึงได้มีหมู่ นางฟ้าแวดล้อมเป็นบริวารเดินวนเวียนอยู่รอบๆ ในสวนจิตรลดาอันน่า รื่นรมย์ ในคราวที่พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ล้วนแต่ขึ้นม้า ขึ้นรถ ตบแต่งร่างกายวิจิตรงดงาม เข้าไปยังสวนนั้นแล้ว จึงมาในที่นี้ แต่เมื่อ เธอพอมาถึงในที่นี้ กำลังเที่ยวชมสวน รัศมีก็สว่างไสวไปทั่วจิตรลดาวัน

โอภาสของสวนมิได้ปรากฏ รัศมีของท่านมาข่มเสีย ดูกรแม่เทพธิดา
ฉันถามเธอแล้ว ขอเธอจงบอกว่า นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

นางสุนันทาเทพธิดาผู้เป็นอัครชายาทูลตอบว่า

ขอเดชะ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมเทพ ผู้ทรงบำเพ็ญทานมาแต่เก่าก่อน รูป
อันสวยงาม คติ ฤทธิ์ และอานุภาพของหม่อมฉัน ย่อมมีได้ด้วยกรรม
อันใด ขอพระองค์จงทรงสดับกรรมนั้น หม่อมฉันเป็นอุบาสิกามีนามว่า
สุนันทาอยู่ในพระนครราชคฤห์อันน่ารื่นรมย์ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา และ
ศีล ยินดีในการจำแนกทานทุกเมื่อ คือหม่อมฉันมีจิตเลื่อมใส ได้
ถวายผ้านุ่งผ้าห่ม ภัตตาหาร เสนาสนะและเครื่องประทีป ในภิกษุ
ทั้งหลายผู้เที่ยงตรง ทั้งได้รักษาอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
ตลอดวัน ๑๔ ค่ำ วัน ๑๕ ค่ำ และวัน ๘ ค่ำแห่งปักษ์ และตลอด
ปฏิหาริยปักษ์ เป็นผู้สำรวมอยู่ในศีลเป็นนิตย์ หม่อมฉันยินดีแล้วใน
สิกขาบททั้ง ๕ คือ งดเว้นจากปาณาติบาต จากความเป็นขโมย
จากการประพฤตินอกใจ ระมัดระวังจากการพูดเท็จ และเว้นไกล
จากการดื่มน้ำเมา เป็นผู้ฉลาดในอริยสัจจธรรมทั้ง ๔
เป็นอุบาสิกาของพระสมณโคดมผู้มีพระจักษุ ผู้เรืองยศ บิดาของหม่อม
ฉันใช้ให้หม่อมฉันนำดอกไม้มาทุกๆ วัน หม่อมฉันได้บูชาที่สถูป
อันเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุของพระผู้มีพระภาคทุกๆ วัน ในวันอุโบสถ
หม่อมฉันมีใจผ่องใส ได้ถือเอาพวงมาลัย ของหอมและเครื่องลูบไล้
ไปบูชาพระสถูปของพระผู้มีพระภาคนั้นด้วยมือของตน ข้าแต่พระองค์
ผู้จอมเทพ รูปอันสวยงาม คติ ฤทธิ์ และอนุภาพเช่นนี้ เกิดมีแก่
หม่อมฉันเพราะกรรมนั้น มิใช่ว่าผลที่หม่อมฉันได้บูชาพระสถูปด้วย
พวงมาลัย และที่หม่อมฉันได้รักษาศีล จะให้ผลเท่านั้นก็หามิได้ ยังกลับ
ให้หม่อมฉันพึงได้สกทาคามี ตามความปรารถนาของหม่อมฉันอีกด้วย.

จบ วิสาลักขิวิมานที่ ๘

๑๐. ปาริฉัตตกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในปาริฉัตตกวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๓๘] ดูนางเทพธิดา ท่านมาเก็บเอาดอกปาริกฉัตตกะ มีสีงามหอมหวนยวนใจ อันเป็นดอกไม้ทิพย์ มาร้อยกรองเป็นพวงมาลัยประดับกายขับร้องเล่นสำเริงอยู่ เมื่อท่านกำลังฟ้อนรำอยู่ เสียงอันเป็นทิพย์น่าฟังวังเวงใจเปล่งจากอวัยวะใหญ่น้อยพร้อมๆ กัน ทั้งกลิ่นทิพย์อันหอมหวนยวนใจก็ฟุ้งขจรไปจากอวัยวะใหญ่น้อยทุกๆ ส่วน เมื่อท่านไหวกายผายผันกลับไปมา เสียงเครื่องประดับอันท่านประดับไว้ที่ช้องผมทุกๆ แห่ง เมื่อคราวลมพัดพานมาต้องเข้า ก็เปล่งเสียงไพเราะ คล้ายกับเสียงดนตรีเครื่อง ๕ อนึ่ง เสียงแห่งมาลัย เครื่องประดับเศียร คือ มงกุฎ ที่ถูกลมพัดต้องเข้าแล้วก็กังวานไพเราะ คล้ายกับเสียงดนตรีเครื่อง ๕ แม้กลิ่นแห้งดอกไม้ที่ท่านสอดแซมไว้บนเศียรเกล้า ก็มีกลิ่นหอมหวนชวนให้ชื่นใจหอมฟุ้งไปทั่วสารทิศ ดังต้นอุโลกที่มีอยู่บนเขาคันธมาทน์ ฉะนั้น ท่านย่อมสูดดมกลิ่นอันหอมหวนนั้น ทั้งได้ชมรูปทิพย์ซึ่งมิใช่ของมนุษย์ ดูกรนางเทพธิดา อาตมาถามท่านแล้ว ขอท่านจงบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

พระคุณเจ้าขา แต่ก่อน เมื่อดิฉันยังอยู่ในเมืองมนุษย์ ได้น้อมนำเอาดอกอโศกซึ่งมีเกษรงามเลื่อมประภัสสร มีกลิ่นหอมฟุ้ง ไปบูชาพระพุทธเจ้า ครั้นดิฉันทำกุศลกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแล้วจึงสร่างโศกหมดโรคภัย ได้รับแต่ความสุขกายสุขใจ รื่นเริงบันเทิงอยู่เป็นนิตย์.

จบ ปาริฉัตตกวิมานที่ ๑๐

รวมวิมานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุฬารวิมาน	๒. อังฉุวิมาน
๓. ปัลลังกวิมาน	๔. ลตาวิมาน
๕. คุตติลวิมาน	๖. ทัททัลลวิมาน
๗. เสสวดีวิมาน	๘. มัลลิกาวิมาน
๙. วิสาลักขิวิมาน	๑๐. ปาริฉัตตกวิมาน.

จบ ปาริฉัตตกวรรคที่ ๓.

มัญชิฏฐกวรรคที่ ๔

๑. มัญชิฏฐกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในมัญชิฏฐกวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๓๙] ดูกรนางเทพธิดา ท่านยินดีรื่นรมย์อยู่ในวิมานแก้วผลึก มีภาคพื้นดารดาษไปด้วยทรายทอง กึกก้องไปด้วยดนตรีเครื่อง ๕ เมื่อท่านลงจากวิมานแก้วผลึกอันบุญกรรมแต่งไว้ เข้าไปสู่ป่าไม้รังอันมีดอกบานสะพรั่งตลอดกาลทั้งปวง ยืนอยู่ที่โคนต้นรังต้นใดๆ ต้นรังนั้นๆ ก็น้อมกิ่งอันงาม โปรยปรายดอกลงถูกต้องอวัยวะของท่าน ป่ารังนั้นอันลมพัดพานแล้วกิ่งก้านสบัดโบกไปมา เป็นที่อาศัยแห่งฝูงสกุณชาติ มีกลิ่นหอมฟุ้งไปทั่วทิศานุทิศ ดุจต้นอุโลก ฉะนั้น ท่านย่อมสูดดมกลิ่นอันหอมหวนนั้น ทั้งได้ชมรูปทิพย์อันมิใช่ของมนุษย์ ดูกรนางเทพธิดา อาตมาถามแล้ว ขอท่านจงบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดาตอบว่า

เมื่อชาติก่อน ดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นทาสีอยู่ในตระกูลเจ้า ได้เห็นพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ มีจิตเลื่อมใส ได้โปรยดอกรังถวายเป็นอาสนะ และได้น้อมนำพวงดอกรังอันร้อยกรองอย่างงดงาม ถวายพระพุทธเจ้าด้วยมือของตน ครั้นดิฉันทำกุศลกรรม อันพระพุทธเจ้าสรรเสริญแล้ว จึงสร่างโศกหมดโรคภัย ได้รับแต่ความสุขกายสุขใจ รื่นเริงบันเทิงอยู่เป็นนิตย์.

จบ มัญชิฏฐกวิมานที่ ๑.

๒. ปภัสสรวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในปภัสสรวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๐] ดูกรนางเทพธิดา ผู้มีรัศมีงามผุดผ่องยิ่งนัก นุ่งผ้าสีแดงงาม มีฤทธิ์มาก ร่างกายสวยงาม ลูบไล้ด้วยจุณจันทน์ ท่านเป็นใครมาไหว้อาตมาอยู่ อนึ่ง ท่านนั่งบนบัลลังก์ใด ย่อมไพโรจน์ ดังท้าวสักกเทวราชในนันทวโนทยาน บัลลังก์ของท่านนั้นมีค่ามาก งามวิจิตรด้วยรัตนะต่างๆ ดูกรนางเทพธิดาผู้เจริญ เมื่อชาติก่อน ท่านได้ประพฤติสุจริตอะไร จึงได้มาเสวยผลแห่งกรรมเช่นนี้ในเทวโลก อาตมาถามแล้ว ขอท่านจงบอก นี่เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดาตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันได้ถวายพวงมาลัยและน้ำอ้อยแก่พระคุณเจ้าผู้เที่ยวบิณฑบาตอยู่ ดิฉันจึงได้มาเสวยผลแห่งกรรมนั้นในเทวโลก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แต่ดิฉันยังมีความเดือดร้อนกินแหนง เป็นทุกข์ เพราะดิฉันไม่ได้ฟังธรรมอันพระพุทธเจ้าผู้เป็นธรรมราชาทรงแสดงดีแล้ว ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เพราะเหตุนั้น ดิฉันจึงมากราบเรียนพระคุณเจ้า ซึ่งเป็นผู้อนุเคราะห์แก่ดิฉัน ชักชวนดิฉันให้ตั้งมั่นในธรรมทั้งหลาย เทวดาพวกอื่นที่มีความเชื่อในพระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ และพระสังฆรัตนะ ได้ฟังธรรมอันพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชาทรงแสดงดีแล้ว ย่อมรุ่งเรืองยิ่งกว่าดิฉันด้วยอายุ ยศ ศิริ อำนาจ วรรณะ และมีฤทธิ์มากกว่าดิฉัน.

จบ ปภัสสรวิมานที่ ๒.

๓. นาควิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในนาควิมาน

พระวังคีสเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๑] ท่านประดับประดาแล้ว ขึ้นนั่งบนคชสารอันประเสริฐ ประดับไปด้วยแก้วและทอง มีกระพองปกคลุมด้วยข่ายทองอันวิจิตร ผูกสายรัดประคนทองเรียบร้อย เลื่อนลอยไปในอากาศเวหา ที่งาทั้งสองของคชสารมีสระโบกขรณี ๔ เหลี่ยม เต็มเปี่ยมด้วยน้ำใสสะอาด อันบุญกรรมเนรมิตให้แล้ว ดารดาษไปด้วยดอกปทุมบานสะพรั่ง ดอกปทุมทุกๆ ดอก มีหมู่นางเทพอัปสรพากันมาขับระบำรำฟ้อน ชวนให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพอันยิ่งใหญ่ ท่านถึงความเป็นเทพธิดาผู้มีฤทธิ์อย่างนี้ ครั้งเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

ดิฉันได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองพาราณสี ได้ถวายผ้าคู่หนึ่งแด่พระพุทธองค์ ถวายบังคมพระยุคลบาท แล้วนั่งอยู่ที่พื้นดิน ได้กระทำอัญชลีด้วยจิตอันเลื่อมใส พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระฉวีวรรณดุจทองคำธรรมชาติ ได้ทรงแสดงทุกขสัจและสมุทัยสัจ ว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และทรงแสดงทุกขนิโรธสัจและมัคคสัจว่า อันปัจจัยอะไรๆ ปรุงแต่งไม่ได้ ให้ดิฉันฟัง เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงได้รู้แจ้งชัดในอริยสัจ ๔ ดิฉันเป็นคนมีอายุน้อย ทำกาละจุติจากชาตินั้นแล้ว ไปบังเกิดในชั้นไตรทศ เป็นผู้เรืองยศ เป็นปชาบดีคนหนึ่งของท้าวสักกะนามว่ายสุตตรา ปรากฏไปทั่วทุกทิศ.

จบ นาควิมานที่ ๓.

๔. อโลมวิมาน

ว่าด้วยผลที่บุญทำให้ไปเกิดในอโลมวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๒] ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก รัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า

เมื่อชาติก่อน ดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในเมืองพาราณสี มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายขนมแห้งแด่พระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ ด้วยมือของตน ขอพระคุณเจ้าจงดูผลแห่งก้อนขนมแห้งอันหารสเค็มมิได้ ใครได้เห็นความสุขของบุคคลผู้ถวายขนมแห้งอันหารสเค็มมิได้แล้ว ไฉนจักไม่กระทำบุญเล่า เพราะผลแห่งการถวายขนมแห้งอันหารสเค็มมิได้นั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ อโลมวิมานที่ ๔.

๕. กัญชกทายิกาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในกัญชิกทายิกาวิมาน

พระโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๓] ดูกรแม่เทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า
เมื่อชาติก่อน ฉันเกิดเป็นมนุษย์ มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายน้ำข้าวอันปรุงด้วยพริกและใส่น้ำมันอันเจียวแล้ว และปรุงด้วยดีปลี กระเทียม ขิงข่า กระชาย แด่พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ ซึ่งประทับอยู่ ณ พระนครอันธกวินทะ ดิฉันจึงได้เสวยทิพยสมบัติเช่นนี้ นางแก้วผู้งดงามทั่วสรรพางค์ สามีไม่จืดจางในการมองชม ได้รับอภิเษกเป็นเอกอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิราช ก็ยังไม่เทียบเท่าเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งการถวายน้ำข้าวนั้น ทองคำแท่งตั้งร้อยแท่ง ม้าอัศดรร้อยม้า รถอันเทียมด้วยม้าอัศดรร้อยคัน นางราชกัญญาอันประดับประดาด้วยแก้วมุกดาแก้วมณี และกุณฑลประมาณตั้งแสน ก็ยังไม่เทียบเท่าเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งการถวายน้ำข้าวนั้น คชสารตัวประเสริฐอันเกิดแต่ป่าหิมพานต์เป็นตระกูลคชสารมาตังคะ มีงาอันงอนงามดุจงอนรถ มีสายรัดแล้วด้วยทองคำ ร้อยเชือก ก็ยังไม่เทียบเท่าเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งการถวายน้ำข้าวนั้น ถึงแม้พระเจ้าจักรพรรดิผู้ได้เสวยราชสมบัติเป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ ก็ยังไม่เทียบเท่าเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งการถวายน้ำข้าวนั้น.

จบ กัญชิกทายิกาวิมานที่ ๕.

๖. วิหารวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในวิหารวิมาน

ท่านพระอนุรุทธเถระได้ถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๔] ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เมื่อท่านฟ้อนอยู่ เสียงอันเป็นทิพย์น่าฟัง รื่นรมย์ใจ ย่อมเปล่งออกจากอวัยวะน้อยใหญ่ทุกส่วน ทั้งกลิ่นทิพย์อันหอมหวนยวนใจ ก็ฟุ้งออกจากอวัยวะน้อยใหญ่ทุกส่วน เมื่อท่านไหวกายกลับไปมา เสียงของเครื่องประดับช้องผมก็ดังเสียง

ไพเราะ ดุจเสียงดนตรีเครื่อง ๕ อนึ่ง เสียงมงกุฎที่ถูกลมรำเพยพัดให้
หวั่นไหว ก็กังวานไพเราะดุจเสียงดนตรีเครื่อง ๕ แม้พวงมาลัยบน
เศียรเกล้าของท่าน มีกลิ่นหอมชวนให้เบิกบานใจ หอมฟุ้งไปทั่วทุกทิศ
ดุจต้นอุโลก ฉะนั้น ดูกรนางเทพธิดา อาตมาถามท่านแล้ว ขอท่าน
จงบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดาตอบว่า

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นสหายของดิฉัน
อยู่ในเมืองสาวัตถี ได้สร้างมหาวิหารถวายสงฆ์ ดิฉันเห็นมหาวิหารนั้น
แล้ว มีจิตเลื่อใสอนุโมทนา ก็วิมานอันเป็นที่รักนี้อันดิฉันได้แล้ว
เพราะการอนุโมทนาด้วยจิตบริสุทธิ์แต่อย่างเดียวเท่านั้น วิมานนี้เป็น
วิมานอัศจรรย์น่าดูน่าชม โดยรอบสูง ๑๖ โยชน์ เลื่อนลอยไปในอากาศ
ได้ตามความปรารถนาของดิฉัน ดิฉันมีปราสาทเป็นที่อยู่อาศัย อันบุญ
กรรมจัดแจงเนรมิตให้เป็นส่วนๆ งามรุ่งโรจน์ตลอดร้อยโยชน์โดยรอบ
ทิศ อนึ่ง ที่วิมานของดิฉัน มีสระโบกขรณีเป็นที่อาศัยของหมู่มัจฉาชาติ
มีน้ำใสสะอาด มีท่าอันลาดด้วยทรายทอง ดารดาษไปด้วยปทุมชาตินานา
ชนิดพร้อมทั้งบัวขาว เกษรแห่งบัวทั้งหลายอันลมรำเพยพัด ย่อมหอม
ฟุ้งเจริญใจ มีรุกขชาติต่างๆ อันบุญกรรมปลูกไว้ใกล้วิมาน คือ ไม้หว้า
ขนุน ตาล มะพร้าว วิมานนี้กึกก้องไปด้วยเสียงดนตรีต่างๆ และ
กึกก้องไปด้วยหมู่นางอัปสร แม้นรชนใดได้เห็นวิมานนี้ด้วยความฝัน
นรชนนั้นก็พึงปลื้มใจ วิมานอันมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ น่าอัศจรรย์
น่าดูน่าชมเช่นนี้ เกิดแต่ดิฉันเพราะกุศลกรรมทั้งหลาย ควรทำบุญโดยแท้.

พระอนุรุทธเถระ เมื่อจะให้นางเทพธิดาบอกที่เกิดของนางวิสาขามหาอุบาสิกา จึงกล่าว
ถามด้วยคาถาความว่า

วิมานอันอัศจรรย์น่าดูน่าชมนี้ ท่านได้แล้ว เพราะการอนุโมทนาด้วย
จิตอันบริสุทธิ์อย่างเดียวเท่านั้น นางนารีอันมีนามว่าวิสาขา ได้ถวาย
ทานและได้สร้างมหาวิหาร ไปเกิดที่ไหน ขอท่านจงบอกคติของนาง
วิสาขานั้น แก่อาตมาด้วยเถิด?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นสหายของดิฉัน ได้สร้างมหาวิหารถวายแด่สงฆ์และได้ถวายทานแด่สงฆ์ เป็นผู้รู้ธรรมแจ่มแจ้ง เธอได้บังเกิดในหมู่ทวยเทพชั้นนิมมานรดี เป็นประชาบดีของท้าวสุนิมมิตวดี ผู้เป็นใหญ่ในชั้นนิมมานรดีนั้น วิบากแห่งกรรมของนางวิสาขามหาอุบาสิกานั้น อันใครไม่ควรคิด ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันได้พยากรณ์ที่เกิดของนางวิสาขาที่พระคุณเจ้าถามว่า นางวิสาขานั้นบังเกิด ณ ที่ไหน โดยถูกต้องแล้ว ถ้าอย่างนั้น ขอพระคุณเจ้าได้ชักชวนแม้ชนเหล่าอื่นว่า ท่านทั้งหลายจงปลื้มใจถวายทานแด่สงฆ์เถิด และจงมีใจเลื่อมใสฟังธรรม การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์เป็นการได้ด้วยแสนยาก อันพวกท่านได้แล้ว พระพุทธเจ้ามีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม มีพระฉวีวรรณดุจทองคำ เป็นอธิบดีแห่งมรรคา ได้ทรงแสดงธรรมใดไว้ว่า เป็นทางสวรรค์ ทางนั้นเป็นทางอันประเสริฐ ท่านทั้งหลายจงปลื้มใจถวายทานแด่สงฆ์ ที่บุคคลถวายทักษิณาแล้วมีผลมาก บุคคลเหล่าใดอันพระพุทธเจ้าเป็นต้นสรรเสริญแล้วว่า คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ เหล่านี้ บุคคลเหล่านั้นเป็นพระทักขิไณยบุคคล สาวกแห่งพระสุคต ทานอันบุคคลถวายแล้วในพระทักขิไณยบุคคลเหล่านั้น มีผลมาก ท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออริยมรรค ๔ จำพวก และท่านผู้ตั้งอยู่ในอริยผล ๔ จำพวก พระอริยบุคคล ๘ จำพวกนี้ ชื่อว่าสงฆ์ เป็นผู้ปฏิบัติซื่อตรง ดำรงมั่นอยู่ในปัญญาและศีล เมื่อมนุษย์ทั้งหลายผู้มุ่งบุญ ถวายทานในท่านเหล่านี้ หรือทำบุญปรารภการเวียนเกิดเวียนตาย ทานที่ถวายในสงฆ์ย่อมมีผลมาก พระสงฆ์นี้ เป็นผู้มีคุณความดีอันยิ่งใหญ่ ยังผลให้เกิดแก่ผู้ถวายทานในท่านอย่างไพบูลย์ ยากที่จะปริมาณได้ว่าเท่านี้ๆ เหมือนทะเลยากที่จะคาดคะเนได้ว่ามีน้ำเท่านี้ๆ ฉะนั้น พระสงฆ์เหล่านี้แล เป็นผู้ประเสริฐ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีความเพียร เป็นเยี่ยมในหมู่นรชน เป็นแหล่งสร้างแสงสว่าง คือ ญาณของชาวโลก ได้แก่ นำ

เอาแสงสว่าง คือ พระสัทธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้แล้วมา ชี้แจง ปวงชนผู้ใคร่ต่อบุญเหล่าใด ถวายทานมุ่งตรงต่อสงฆ์ ทักษิณา ของเขาเหล่านั้น ชื่อว่าเป็นทักษิณาที่ถวายดีแล้ว เป็นยัญวิธีที่เซ่นสรวง ถูกต้อง จัดเป็นบูชากรรมที่บูชาแล้วชอบ เพราะทักษิณานั้นจัดเป็น สังฆทาน มีผลมาก อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายผู้รู้แจ้งโลก ทรง สรรเสริญ ชนเหล่าใดยังท่องเที่ยวอยู่ในโลก มาหวนระลึกถึงบุญเช่นนี้ ได้ เกิดปีติโสมนัส ก็จะกำจัดมลทิน คือ ความตระหนี่ พร้อมทั้ง ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความลังเลใจ และการตีตนเสมอท่าน อันเป็น มูลฐานเสียได้ ทั้งจะไม่เป็นผู้อันผู้รู้ติเตียน แต่นั้นก็จะเข้าถึงสถานที่ อันเป็นแดนสวรรค์.

จบ วิหารวิมานที่ ๖

จบ ภาณวารที่ ๒.

๗. จตุริตถีวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในจตุริตถีวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๕] ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสว ไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบ ปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า

เมื่อชาติก่อน ดิฉันได้ถวายดอกผักตบกำมือหนึ่ง แก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ในปัญญกตนครอันประเสริฐ น่ารื่นรมย์ อันประดับแล้วด้วยเสาระเนียด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสว ไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไป
ทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?
นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้วมีความปลาบปลื้ม
ใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า
เมื่อชาติก่อน ดิฉันได้ถวายดอกนิลอุบลกำมือหนึ่ง แก่ภิกษุผู้เที่ยว
บิณฑบาต ในปัณณกตนครอันประเสริฐ น่ารื่นรมย์อันประดับแล้ว
ด้วยเสาระเนียด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ
และเป็นผู้มีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.
ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไป
ทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?
นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบ
ปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามว่า
เมื่อชาติก่อน ดิฉันได้ถวายดอกบัวหลวงกำมือหนึ่ง ซึ่งมีโคนขาว
กลีบขาว เกิดแล้วที่สระน้ำ แก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ในปัณณกตนคร
อันประเสริฐ น่ารื่นรมย์ ประดับด้วยเสาระเนียด เพราะบุญกรรมนั้น
ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะ
บุญกรรมนั้น.
ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณงามยิ่งนัก ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไป
ทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?
นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบ
ปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า
เมื่อชาติก่อน ดิฉันได้ถวายพวงมาลัยอันร้อยด้วยดอกมะลิตูม มีสีขาว
ดังงาช้าง แก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ในปัณณกตนครอันประเสริฐ น่า
รื่นรมย์ ประดับแล้วด้วยเสาระเนียด เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมี
วรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญ
กรรมนั้น.

จบ จตุริตถีวิมานที่ ๔.

๘. อัมพวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอัมพวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๖] สวนมะม่วงทิพย์ของท่านนี้น่ารื่นรมย์ ในสวนของท่านนั้นมีปราสาทใหญ่กว้างขวาง กึกก้องไปด้วยดนตรีต่างๆ และกึกก้องด้วยหมู่นางอัปสร อนึ่ง ในปราสาทของท่านนี้มีประทีปทองดวงใหญ่ส่องสว่างรุ่งเรืองเป็นนิตย์ ปราสาทของท่านแวดล้อมด้วยต้นไม้มีผลเป็นผ้าโดยรอบ สวนมะม่วงอันน่ารื่นรมย์ใจ และในสวนมะม่วงนั้น มีปราสาทสูงใหญ่กว้างขวางเกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะบุญกรรมอะไร ท่านมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

เมื่อชาติก่อน ดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก มีจิตเลื่อมใส ได้ให้สร้างวิหารถวายสงฆ์ แวดล้อมไปด้วยต้นมะม่วง เมื่อให้สร้างวิหารสำเร็จเรียบร้อยแล้ว จึงทำการฉลอง แวดล้อมต้นมะม่วงด้วยผ้า เอาผ้าทำเป็นผลมะม่วงตามประทีปไว้ที่ต้นมะม่วงนั้น อันอุดม และนิมนต์พระสงฆ์ผู้เป็นหมู่อุดมสาวกของพระผู้มีพระภาคให้ฉัน แล้วมอบถวายวิหารนั้นแก่สงฆ์ ด้วยมือของตน เพราะบุญกรรมนั้นดิฉันจึงมีสวนมะม่วงอันน่ารื่นรมย์ใจ และมีปราสาทสูงใหญ่กว้างขวางอยู่ในสวนมะม่วงนั้น กึกก้องไปด้วยดนตรีต่างๆ และกึกก้องไปด้วยหมู่นางอัปสร และที่ปราสาทของดิฉันนี้ มีประทีปทองดวงใหญ่ส่องสว่างเรืองเป็นนิตย์ ปราสาทของดิฉันแวดล้อมไปด้วยต้นมะม่วง มีผลเป็นผ้าโดยรอบ เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ อัมพวิมานที่ ๘.

๙. ปีตวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในปีตวิมาน

สมเด็จอัมรินทราธิราชตรัสถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๗] ดูกรนางเทพธิดาผู้เจริญ ผู้นุ่งห่มผ้าล้วนแล้วด้วยสีเหลือง มีธงก็เหลือง ตกแต่งด้วยเครื่องอลังการเหลือง มีกายอันลูบไล้ด้วยจุณจันทน์เหลือง ทัดทรงดอกบัวหลวง มีปราสาทอันแล้วด้วยทองคำ มีที่นอนและที่นั่งสีเหลือง ทั้งภาชนะที่รองรับขาทนียะและโภชนียะสีเหลือง มีฉัตรสีเหลือง รถสีเหลือง มีม้าและพัดล้วนแล้วสีเหลือง เมื่อชาติก่อนท่านเป็นมนุษย์ ได้กระทำบุญอะไรไว้ ฉันถามท่านแล้วขอท่านจงบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร

นางเทพธิดาตอบว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้น้อมนำเอาดอกบวบขมซึ่งมีรสขม ไม่มีใครชอบ จำนวน ๔ ดอก ไปบูชาพระสถูปตั้งจิตอุทิศต่อพระบรมธาตุของพระบรมศาสดา ด้วยจิตอันเลื่อมใสกำลังส่งใจไปในพระบรมธาตุของพระศาสดานั้น ไม่ทันได้พิจารณาถึงหนทางที่มาแห่งแม่โค ทันใดนั้น แม่โคได้ขวิดหม่อมฉันผู้มีความปรารถนาแห่งใจยังไม่ถึงพระสถูป ถ้าหม่อมฉันได้สั่งสมบุญนั้นไซร้ หม่อมฉันพึงได้ทิพยสมบัติยิ่งกว่านี้เป็นแน่ ข้าแต่ท้าวมัฆวานจอมเทพผู้เทพกุญชร เพราะบุญกรรมนั้น หม่อมฉันละอัตภาพมนุษย์แล้ว จึงได้มาอภิรมย์อยู่กับพระองค์

ท้าวมัฆวานผู้เป็นอธิบดีแห่งทศเทพผู้ทรงเทพกุญชร ได้ทรงสดับเนื้อความนี้แล้ว เมื่อจะทรงยังทวยเทพเจ้าชาวดาวดึงส์สวรรค์ให้เลื่อมใส ได้ตรัสกะมาตลีเทพบุตรว่า ดูกรมาตลี จงดูผลแห่งกรรมอันวิจิตรน่าอัศจรรย์นี้ ทานวัตถุแม้มีประมาณน้อยอันนางเทพธิดานี้ทำแล้ว ย่อมเป็นบุญมีผล

มาก เมื่อจิตเลื่อมใสในพระตถาคตสัมพุทธเจ้า ในพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต ทักษิณา ย่อมไม่เชื่อว่ามีผลน้อยเลย มาเถิดมาตลี แม้เราทั้งหลายพึงรีบเร่งบูชาพระบรมสารีริกธาตุของพระตถาคตให้ยิ่งๆ ขึ้นเถิด เพราะการสั่งสมบุญย่อมนำสุขมาให้ เมื่อพระตถาคตจะยังทรงพระชนม์อยู่ หรือเสด็จปรินิพพานไปแล้วก็ตาม เมื่อจิตสม่ำเสมอผลก็ย่อมสม่ำเสมอ เพราะเหตุที่ตั้งจิตไว้ชอบธรรม สัตว์ทั้งหลายย่อมไปสู่สุคติ ทายกทั้งหลายได้กระทำสักการะบูชาในพระตถาคตเหล่าใดไว้แล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์ พระตถาคตเหล่านั้นย่อมเสด็จอุบัติขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมากหนอ.

จบ ปีตวิมานที่ ๙.

๑๐. อุจฉุวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอุจฉุวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๘] ท่านมีศิริ วรรณะ ยศ และเดช มีรัศมีส่องสว่างไปทั่วพื้นปฐพี ตลอดถึงเทวโลก งามไพโรจน์ ดังพระจันทร์และพระอาทิตย์และเหมือนท้าวมหาพรหม รวมทั้งสมเด็จอัมรินทราธิราช ผู้เป็นใหญ่กว่าทวยเทพชั้นดาวดึงส์ อาตมาขอถามท่าน ดูกรนางเทพธิดาผู้งามทั่วสรรพางค์ ทัดทรงพวงมาลัยอุบล มีช้องผมอันล้วนแล้วด้วยทอง มีผิวพรรณงดงามเปล่งปลั่งทอง ตกแต่งประดับประดาด้วยภูษาอันเป็นทิพย์ ท่านเป็นใครไหว้เราอยู่ ดูกรท่านผู้เรืองยศ ท่านได้บริจาคทาน หรือสำรวมในศีลอย่างไร จึงได้เข้าถึงสุคติ ดูกรนางเทพธิดา อาตมาถามท่านแล้วขอท่านโปรดบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (เมื่อดิฉันอยู่ในมนุษยโลก) พระคุณเจ้าเข้าไป บิณฑบาตตามบ้านจนถึงเรือนของดิฉัน ขณะนั้นดิฉันมีจิตเลื่อมใส เต็มตื้น ด้วยปีติหาประมาณมิได้ ได้ถวายท่อนอ้อยแด่พระคุณเจ้า แต่ภายหลัง แม่ผัวมาซักถามดิฉันว่า นางใจร้าย เจ้าเอาอ้อยไปไว้ที่ไหน ดิฉันตอบ ว่า ฉันไม่ได้เอาไปทิ้งและไม่ได้รับประทาน ได้ถวายแก่ภิกษุผู้มีความ สงบด้วยตนเอง แม่ผัวได้บริภาษดิฉันว่า อ้อยนี้เป็นของข้าและข้าก็เป็น เจ้าของ ฉะนี้แล้ว คว้าได้ก้อนดินขว้างดิฉัน (จนตาย) เมื่อดิฉันตาย จากมนุษยโลกนั้นแล้ว มาบังเกิดเป็นเทพธิดา เพราะเหตุที่ดิฉันทำกุศล กรรมนั้นไว้ ดิฉันจึงได้มาเสวยความสุขด้วยตนเอง ได้ร่วมบำรุงบำเรอ อยู่กับเทวดาทั้งหลาย และร่าเริงบันเทิงใจอยู่ด้วยเบญจกามคุณอันเป็น ทิพย์ เพราะเหตุที่ดิฉันได้กระทำกุศลกรรมนั้น ดิฉันจึงมาเสวยสุขด้วย ตนเอง อันท้าวเทวราชจอมเทพทรงคุ้มครอง อันเทวดาชาวไตรทศรักษา เพียบพร้อมด้วยเบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ โอ ผลแห่งบุญนี้มิใช่นิด หน่อย การถวายอ้อยของดิฉันมีวิบากมากมาย ดิฉันได้ร่วมบำรุงบำเรอ อยู่กับเทวดาทั้งหลาย ร่าเริงบันเทิงใจอยู่ด้วยเบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ ผลบุญเช่นนี้มิใช่น้อย การถวายอ้อยของดิฉัน มีผลอันรุ่งโรจน์มาก ดิฉันอยู่ในความคุ้มครองรักษาของท้าวเทวราช และชาวไตรทศทั้งหลาย ดังหนึ่งท้าวสหัสนัยน์ในสวนนันทวัน ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันระลึกถึง พระคุณเจ้าผู้มีพระคุณอนุเคราะห์ดิฉัน จึงเข้ามาสู่ที่ใกล้ถวายนมัสการ ถามถึงสุขทุกข์ ดิฉันมีจิตเลื่อมใสเต็มตื้นด้วยปีติเป็นล้นพ้น ได้ถวาย ท่อนอ้อยแด่พระคุณเจ้าครั้งเป็นมนุษย์.

จบ อุจฉุวิมานที่ ๑๐

๑๑. วันทนวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในวันทนวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๔๙] ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก มีรัศมีสว่างไสว ไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพฤกษ์ เพราะบุญกรรมอะไร ท่านจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เมื่อชาติก่อน ดิฉันเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก ได้เห็นพระสมณะทั้งหลายผู้มีศีล จึงนมัสการเท้าทั้งคู่แล้วทำใจให้เลื่อมใส มีความร่าเริงบันเทิงใจ ได้ถวายนมัสการ โดยเคารพ เพราะบุญกรรมนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญกรรมนั้น.

จบ วันทนวิมานที่ ๑๑

๑๒. รัชชุมาลาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในรัชชุมาลาวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามนางเทพธิดาตนหนึ่งว่า

[๕๐] ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก กรีดกรายร่ายรำอยู่ในวิมานอันกึกก้องไปด้วยเสียงเพลงขับทิพย์ เมื่อท่านเยื้องย่างฟ้อนรำอยู่ เสียงทิพย์อันไพเราะน่าฟังดังจับใจ ย่อมเปล่งออกจากอวัยวะน้อยใหญ่ทุกส่วน ทั้งกลิ่นทิพย์หอมระรื่นน่าชื่นใจ ย่อมฟุ้งขจรออกจากอวัยวะน้อยใหญ่ของท่านทุกส่วน เมื่อท่านไหวกายกลับกลอกไปมา เสียงของเครื่องประดับที่ท่านประดับบนช้องผม ย่อมเปล่งเสียงไพเราะกังวานปานดนตรีเครื่อง ๕ และเสียงมงกุฎของท่านที่ถูกลมรำเพยพัด ย่อมเปล่งเสียงดังเสนาะ ดุจดนตรีเครื่อง ๕ แม้พวงดอกไม้บนเศียรเกล้าของท่าน ก็มีกลิ่นหอมระรื่นน่าชื่นใจ หอมตระหลบไปทั่วทุกทิศ ประดุจดอกอุโลกฉะนั้น ท่านย่อมสูดดมกลิ่นอันหอมระรื่น ทั้งได้เห็นรูปอันเป็นทิพย์ ดูกรนางเทพธิดา อาตมาถามท่านแล้ว ขอท่านจงบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

เมื่อชาติก่อน ดิฉันเป็นหญิงรับใช้ของพราหมณ์อยู่ในบ้านคยา เป็นคนมีบุญน้อย ต่ำทราม ชนทั้งหลายเรียกดิฉันว่ารัชชุมาลา ดิฉันถูกเจ้านายลงโทษด้วยการด่าว่าเฆี่ยนตี และขู่เข็ญอย่างหนัก จึงถือเอาหม้อน้ำออกจากบ้านเพื่อตักน้ำแล้ววางหม้อน้ำไว้เสียข้างทางบ่ายหน้าสู่ป่าชัฏ ด้วยตั้งใจว่า เราจักตายเสียในที่นี้แหละ ความเป็นอยู่ของเราหาประโยชน์อะไรมิได้เลย ครั้นแล้วผูกเชือกให้เป็นบ่วงรัดคออย่างแน่น แล้วปล่อยห้อยไปตามต้นไม้ คิดว่าจะโดดลงไปให้ตาย เหลียวไปดูรอบทิศ ด้วยเกรงว่า จะมีผู้ใดมาแอบดูอยู่บ้าง ได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นปราชญ์ ผู้ทรงเกื้อกูลแก่โลกทั้งปวง ผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ กำลังประทับนั่งเข้าฌานอยู่ที่โคนไม้ ดิฉันนั้นเกิดความสังเวช โลมชาติชูชันไม่เคยมีมาแต่ก่อน ด้วยคิดว่า ใครหนอจะเป็นมนุษย์หรือเทวดามานั่งอยู่ เพราะได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้สมควรที่จะเกิดความเลื่อมใสโดยแท้จริง ผู้หลีกออกจากป่า คือกิเลสแล้วมาสู่นิพพาน ใจของดิฉันก็เกิดความเลื่อมใสเพราะคิดว่าท่านผู้สำรวมอินทรีย์ ยินดีฌาน มีใจคงที่เช่นนี้ คงไม่ใช่ผู้อื่นจักเป็นพระพุทธเจ้าผู้ทรงเกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งปวง ทรงหวาดกลัวต่อภัยทรงหลีกเลี่ยงเสียห่างไกล ดังพญาราชสีห์ หลีกเลี่ยงจากภัย เข้าอาศัยอยู่ในถ้ำฉะนั้น การได้พบเห็นพระพุทธเจ้าเช่นนี้เป็นการยาก ดังดอกมะเดื่อ อันบุคคลเห็นได้ยากฉะนั้น (ขณะที่ดิฉันกำลังคิดอยู่อย่างนี้) พระตถาคตเจ้าพระองค์นั้น ได้ตรัสเรียกดิฉันด้วยพระวาจาอันอ่อนหวานว่า ดูกรนางรัชชุมาลา ดังนี้แล้ว มีพระดำรัสสืบต่อไปว่า ท่านจงถึงตถาคตเป็นที่พึ่งเถิด ดิฉันได้สดับพระวาจาอันปราศจากโทษ ประกอบด้วยประโยชน์บริสุทธิ์สะอาด เป็นพระวาจาละเอียดอ่อนหวาน ไพเราะน่าฟัง สามารถบรรเทาความโศกเศร้าทั้งปวงเสียได้นั้น จึงเข้าไปเฝ้าตามรับสั่ง พระตถาคตเจ้าผู้ทรงเกื้อกูลแก่สัตว์โลกทุกหมู่เหล่าทรงทราบว่า ดิฉันมีจิตอ่อนเลื่อมใส มีใจบริสุทธิ์แล้ว จึงตรัสสอนดิฉันต่อไปว่า นี้ทุกข์ นี้เป็นแดนเกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ทางให้ถึงความดับทุกข์

เป็นทางหยั่งลงสู่อมตธรรม ดิฉันตั้งอยู่ในพระโอวาทของพระตถาคต ผู้ทรงพระมหากรุณา ฉลาดในเทศนาสั่งสอนสัตว์ จึงได้บรรลุถึงทาง นิพพานเป็นธรรมอันไม่ตาย สงบระงับ ไม่มีจุติต่อไป ดิฉันเป็นผู้มี ความภักดีมั่น ไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัยด้วยความเชื่อมั่นเป็นราก ฐาน เพราะเห็นว่า พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ พระธรรม อันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์สาวกของผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติ ชอบ จึงถวายตัวเป็นสาวิกาผู้เกิดแต่พระอุระของพระพุทธเจ้า ดิฉันรื่น เริงบันเทิงอยู่เป็นผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ทัดทรงทิพย์มาลา ดื่มน้ำผึ้งทิพย์อัน มีรสหวานสนิท มีนางฟ้าหกหมื่นบรรเลงดนตรี กระทำความปลาบปลื้ม ให้แก่ดิฉัน นางเทพอัปสร มีชื่อต่างๆ กัน คือ อาฬัมพา คัครา ภีมา สาธุวาที สังสยา โบกขรา สุผัสสา วีณา โมกขา นันทา สุนันทา โสณทินนา สุจิมหิตา อาลัมพุสา มิสสเกสี ปุณฑริกา เอณิปัสสา สุปัสสา สุภัททา มุทุกาวที เหล่านี้และเหล่าอื่น ล้วนประเสริฐกว่า นางเทพอัปสรทั้งหลาย ในทางบำเรอ ให้ปลาบปลื้ม นางเทพธิดา เหล่านั้น เมื่อถึงเวลา จะเข้ามาใกล้ชิด แล้วกล่าวประเล้าประลมดิฉัน ว่า เอาเถอะ พวกดิฉันจะฟ้อนรำ ขับร้อง บำเรอท่านให้รื่นรมย์ทีเดียว ก็เทพอุทยานชื่อว่านันทวัน อันหาความโศกเศร้ามิได้ มีแต่ความรื่นเริง บันเทิงใจ นับว่าเป็นเทพอุทยานอันใหญ่ยิ่งของเทวดาชาวไตรทศนี้ ไม่ เป็นที่อยู่ของผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ แต่เป็นที่อยู่ของผู้ทำบุญไว้เท่านั้น ความ ผาสุกย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ ทั้งในโลกนี้และโลกอื่น แต่ย่อมมี แก่ผู้ทำบุญไว้ ทั้งในโลกนี้และโลกอื่น นรชนผู้ปรารถนาจะอยู่กับเทวดา เหล่านั้น ควรทำกุศลไว้ให้มาก เพราะผู้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมเพรียบพร้อม ด้วยโภคสมบัติบันเทิงใจอยู่ในสวรรค์ ทายกทั้งหลายได้กระทำสักการะ บูชาในพระตถาคตเจ้าเหล่าใดแล้ว ย่อมบันเทิงใจอยู่ในสวรรค์ พระ ตถาคตเจ้าเหล่านั้นเป็นทักขิไณยบุคคล และเป็นบ่อเกิดแห่งเนื้อนาบุญ ของมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมเสด็จอุบัติขึ้น เพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ เป็นอันมากหนอ.

จบ รัชชุมาลาวิมานที่ ๑๒

รวมวิมานที่มีในวรรค

รวมวิมานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มัญชิฏฐกวิมาน ๒. ปภัสสรวิมาน

๓. นาควิมาน ๔. อโลมวิมาน

๕. กัญชิกทายิกาวิมาน ๖. วิหารวิมาน

๗. จตุริตถีวิมาน ๘. อัมพวิมาน

๙. ปีตวิมาน ๑๐. อุจฉุวิมาน

๑๑. วันทนวิมาน ๑๒. รัชชุมาลาวิมาน.

จบ วรรคที่ ๔ ในอิตถีวิมาน.

มหารถวรรคที่ ๕

มัณฑุกเทวปุตตวิมาน

ว่าด้วยบุญกรรมของมัณฑุกเทพบุตร

พระผู้มีพระภาคตรัสถามมัณฑุกเทพบุตรว่า

[๕๑] ใครมีวรรณะงามยิ่งนัก รุ่งเรืองด้วยฤทธิ์และยศ ยังทิศทั้งปวงให้สว่าง
ไสว ไหว้เท้าทั้งสองของเราอยู่?

มัณฑุกเทพบุตรกราบทูลว่า

เมื่อชาติก่อน ข้าพระองค์เป็นกบเที่ยวหาอาหารอยู่ในน้ำ เมื่อข้าพระองค์
กำลังฟังธรรมของพระองค์อยู่ คนเลี้ยงโคได้ฆ่าข้าพระองค์ ขอพระองค์
ทรงดูฤทธิ์ ยศ อานุภาพ ผิวพรรณและความรุ่งเรืองของข้าพระองค์
ผู้มีจิตเลื่อมใสครู่หนึ่งเท่านั้น ข้าแต่พระโคดม ก็ผู้ใดได้ฟังธรรมของ
พระองค์สิ้นกาลนาน ผู้นั้นพึงได้บรรลุนิพพานอันเป็นฐานะไม่หวั่นไหว
เป็นสถานที่ที่ไปแล้วไม่เศร้าโศกเป็นแน่.

จบมัณฑุกเทวปุตตวิมานที่ ๑.

เรวดีวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในเรวดีวิมาน

พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระมหาโมคคัลลานเถระว่า

[๕๒] ญาติ มิตร และสหายทั้งหลาย ย่อมพากันชื่นชมยินดีกะบุรุษผู้พลัด
พรากจากกันไปนาน กลับมาโดยสวัสดีแต่ที่ไกลว่าเป็นผู้มาแล้ว ฉันใด
บุญทั้งหลายย่อมต้อนรับบุคคลผู้ทำบุญไว้แล้ว จากโลกนี้ไปสู่ปรโลก
ดุจญาติต้อนรับญาติที่รักผู้กลับมาแล้ว ฉันนั้น.

ยักษ์ผู้เป็นทูตของพญายม ปรารถนาจะจับนางเรวดีโยนลงไปในอุสสทนรก เพราะฉะนั้น
จึงได้กล่าวกะนางเรวดีว่า

แน่ะนางเรวดีผู้แสนจะชั่วช้า ผู้ไม่ให้ทาน ประตูนรกได้เปิดไว้คอยให้

เจ้าเข้าไป เพราะเจ้าด่าว่าพระอริยเจ้า เพราะฉะนั้นเจ้าจงรีบลุกขึ้นเร็ว
เถิด พวกเราจักพาเจ้าไปโยนลงในอุสสทนรก อันเป็นที่ทอดถอนใจ
ของเหล่าสัตว์นรก พรั่งพร้อมอยู่ด้วยทุกข์.

ยักษ์ ๒ ตนผู้เป็นทูตของพญายม ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว มีนัยน์ตาลุก
แดงใหญ่โตน่าสะพรึงกลัว จับนางเรวดีที่แขนคนละข้าง หลีกไปใน
สำนักแห่งหมู่เทวดาในดาวดึงส์.

นางเรวดีอันยักษ์ ๒ ตนนั้นนำไปสู่ภพดาวดึงส์อย่างนี้แล้ว วางไว้ ณ ที่ใกล้วิมานของนันทิยเทพบุตร ได้เห็นวิมานอันมีรัศมีเปล่งปลั่งยิ่งนัก ดุจรัศมีพระอาทิตย์ จึงถามยักษ์ทั้ง ๒ นั้นว่า

นี่วิมานของใคร มีรัศมีจุดพระอาทิตย์ งามระยับเลื่อมประภัสสรปกคลุม
ด้วยข่ายทองงามแพรวพราว เกลื่อนกล่นไปด้วยเทพบุตรและเทพธิดา
มีรัศมีรุ่งเรืองดังรัศมีพระอาทิตย์ มีหมู่นางเทพนารีผู้มีสกลกายลูบไล้ ไป
ด้วยจุรณจันทน์แดงอยู่ทั้งภายในและภายนอกวิมานทั้ง ๒ ข้าง ต่างก็พา
กันเข้าไปขับกล่อมด้วยดุริยางค์ดนตรี วิมานนั้นปรากฏมีรัศมีดุจพระ
อาทิตย์ ใครมาเกิดในสวรรค์บันเทิงอยู่ในวิมานนี้?

ยักษ์ ๒ ตนจึงบอกแก่นางเรวดีว่า

วิมานของนันทิยอุบาสกในเมืองพาราณสี ซึ่งเป็นผู้ไม่ตระหนี่เป็นทานา
ธิบดี มีใจโอบอ้อมอารี เป็นวิมานเกลื่อนกล่นไปด้วยเทพบุตรเทพธิดา
มีรัศมีรุ่งเรือง ดุจรัศมีพระอาทิตย์ มีหมู่นางเทพนารีผู้มีสกลกายลูบไล้
ด้วยจุรณจันทน์แดง อยู่ทั้งภายในและภายนอกทั้งสองข้าง ต่างพากัน
เข้าไปขับกล่อมดุริยางค์ดนตรี วิมานของนันทิยอุบาสกนั้น ปรากฏมี
รัศมีดุจพระอาทิตย์ นันทิยอุบาสกนั้นมาเกิดในสวรรค์บันเทิงอยู่ใน
วิมานนี้.

ลำดับนั้น นางเรวดีกล่าวว่า

ฉันเป็นภรรยาของนันทิยอุบาสก เป็นหญิงแม่เรือน เป็นใหญ่ในสกุล
ทั้งปวง เพราะฉะนั้น บัดนี้ฉันจักรื่นรมย์อยู่ในวิมานของสามี ก็พวก
ท่านปรารถนาจะนำฉันไปสู่นรก ฉันไม่ปรารถนาจะเห็นนรกนั้น.

ยักษ์ ๒ ตนนั้นมิยอมอนุญาตให้ จึงพาตัวลงไปใกล้อุสสทนรก แล้วจึงกล่าวว่า

แน่นางเรวดีแสนจะชั่วช้า นรกนี่แลเป็นของเจ้า เพราะเมื่อเจ้าอยู่ใน
มนุษยโลก ไม่ได้ทำบุญไว้ ด้วยว่า บุคคลผู้มีความตระหนี่ขี้โกรธ มีธรรม
อันเลวทราม ย่อมไม่ได้ความเป็นสหายแห่งเทวดาผู้เข้าถึงสวรรค์.

ครั้นยักษ์ทั้งสองกล่าวอย่างนี้แล้ว ก็หายไป ณ ที่นั่นเอง ก็วันนั้น นางเรวดีเห็นนายนิรยบาล ๒ คนพากันมาฉุดคร่าตนเพื่อจะโยนลงในคูถนรก ชื่อว่าสังสวกะ จึงถามนายนิรยบาลนั้นว่า

เหตุไรคูถนรกและมูตนรกจึงปรากฏมีกลิ่นเหม็น ไม่สะอาด ไฉนคูถนี้จึง
มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไปเล่า?

นายนิรยบาลตอบว่า

แน่ะนางเรวดี นี่เป็นนรกชื่อสังสวกะ ลึกร้อยชั่วบุรุษ เจ้าจักหมกไหม้
อยู่ในนรกนั้นสิ้นพันปี.

นางเรวดีจึงถามว่า

ฉันทำชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ เพราะกรรมอะไรฉันจึงตกนรก
สังสวกะอันลึกร้อยชั่วบุรุษเล่า?

นายนิรยบาลตอบว่า

เพราะเจ้าด่าว่าสมณพราหมณ์ และวณิพกเหล่าอื่น ด้วยคำมุสาวาท บาป
นั้นเจ้าทำไว้แล้ว เพราะฉะนั้น เจ้าจึงต้องตกนรกสังสวกะลึกร้อยชั่ว
บุรุษ แน่ะนางเรวดี เจ้าจักหมกไหม้อยู่ในนรกนั้นสิ้นพันปี ใช่แต่
เท่านั้น นายนิรยบาลทั้งหลายจะตัดมือ เท้า หู และแม้จมูกของเจ้า
อนึ่ง ฝูงกา ปากเหล็กย่อมพากันมารุมจิกกินเนื้อของเจ้าให้ดิ้นรนอยู่.

นางเรวดีจึงวิงวอนว่า

ขอไหว้เถิดพ่อคุณ ขอจงได้นำฉันกลับไปส่งยังมนุษยโลกเถิด ฉันจักทำ
บุญให้มากด้วยการให้ทาน การประพฤติธรรมสม่ำเสมอ ความสำรวม
การฝึกฝนตน ชนทั้งหลายทำสิ่งใดแล้ว ย่อมได้รับความสุขและไม่
เดือดร้อนในภายหลัง ฉันจักทำแต่สิ่งนั้น.

นายนิรยบาลกล่าวว่า

เมื่อก่อนเจ้าประมาทมัวเมา เดี๋ยวนี้จะมาร่ำไรไปทำไมเล่า เจ้าจักต้องเสวยผลแห่งกรรมทั้งหลายอันทำไว้เอง.

นางเรวดีสั่งว่า

ถ้าใครจากเทวโลกไปสู่มนุษยโลก พึงช่วยบอกแก่บุตรของฉันอย่างนี้ว่า จงให้ผ้านุ่ง ผ้าห่ม ที่นอน ที่นั่ง ข้าวและน้ำเป็นทานในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้มีอาญาอันวางแล้ว เพราะว่า บุคคลผู้ตระหนี่ ขึ้งโกรธ ด่าว่า มีธรรมอันเลวทราม ย่อมไม่ได้เป็นสหายของหมู่เทวดาผู้เข้าถึงสวรรค์.

นางเรวดีได้กล่าวต่อไปว่า

ถ้าฉันไปจากนรกนี้แล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้มีใจโอบอ้อมอารี สมบูรณ์ด้วยศีล ทำกุศลให้มาก โดยให้ทาน ประพฤติธรรมสม่ำเสมอ สำรวมกาย วาจา ใจ ฝึกฝนตน จักสร้างอารามและสพานในที่ลุ่ม ขุดบ่อ ขุดสระน้ำให้เป็นทาน ด้วยจิตอันเลื่อมใส จักรักษาอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ๘ ค่ำแห่งปักษ์ และในวันปาฏิหาริยปักษ์ จักเป็นผู้สำรวมระวังในศีลทุกเมื่อ และจักไม่ประมาทในทาน เพราะผลแห่งกรรมนี้ฉันได้เห็นเองแล้ว.

พระสังคีติกาจารย์กล่าวไว้ว่า

นายนิรยบาลทั้งหลายพากันจับนางเรวดี ผู้ดิ้นรนรำพันอยู่อย่างนี้ เอาเท้าขึ้นเบื้องบน เอาหัวลงเบื้องต่ำ โยนลงไปในนรกอันร้ายกาจ.

เมื่อชาติก่อน เราเป็นคนตระหนี่ ด่าว่าสมณพราหมณ์ หลอกลวงสามีด้วยเรื่องเท็จ จึงได้มาหมกไหม้อยู่ในนรกอันร้ายกาจนี้.

จบเรวดีวิมานที่ ๒.

ฉัตตมาณวกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในฉัตตมาณวกวิมาน

พระผู้มีพระภาค เมื่อจะทรงแสดงวิธีเรียนไตรสรณคมน์แก่ฉัตตมาณพ จึงได้ตรัสว่า

[๕๓] พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
เป็นโอรสแห่งศากยราช เป็นผู้จำแนกแจกธรรม มีกิจอันทำเสร็จแล้ว
ผู้ถึงฝั่ง เป็นผู้พรั่งพร้อมด้วยกำลังและความเพียร ท่านจงถึงพระพุทธเจ้า
พระองค์นั้นผู้เสด็จไปดีแล้ว เพื่อเป็นที่พึ่งของตนเถิด ท่านจงเข้าถึง
พระธรรม อันเป็นธรรมคลายความกำหนัด เป็นธรรมไม่หวั่นไหว ไม่มี
ความเศร้าโศก อันปัจจัยอะไรปรุงแต่งไม่ได้ ไม่ปฏิกูล เป็นธรรม
ไพเราะคล่องแคล่ว เป็นธรรมอันพระผู้มีพระภาคทรงจำแนกดีแล้ว
เพื่อเป็นที่พึ่งเถิด บัณฑิตทั้งหลายกล่าวทาน อันบุคคลให้แล้วในพระ
อริยสงฆ์ผู้สะอาด เป็นคู่แห่งบุรุษทั้ง ๔ เป็นบุรุษบุคคล ๘ เพราะเหตุ
ได้แสดงธรรมว่ามีผลมาก ท่านจงเข้าถึงพระสงฆ์นี้ เพื่อเป็นที่พึ่งเถิด.

พระผู้มีพระภาค เพื่อจะทรงประกาศบุญกรรมอันฉัตตเทพบุตรนั้นทำแล้ว ให้ปรากฏแก่มหาชน จึงได้ตรัสถามฉัตตเทพบุตรนั้นว่า.

วิมานของท่านนี้ มีรัศมีรุ่งเรืองมากมายหาที่เปรียบเทียบมิได้ ฉันใด
ถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ และดาวนักขัตฤกษ์ รุ่งเรืองอยู่ในท้องฟ้า
ก็ไม่อาจจะเปรียบเทียบได้ ฉันนั้น ท่านเป็นใครหนอ มาเกิดใน
วิมานนี้ อนึ่ง วิมานของท่านนี้มีรัศมีรุ่งเรืองตัดเสียซึ่งรัศมีแห่งพระจันทร์
และพระอาทิตย์ มีรัศมีแผ่ไปเกินกว่า ๒๐ โยชน์ และทำแม้กลางคืน
ให้เป็นดุจกลางวัน วิมานของท่านนี้งามบริสุทธิ์ผุดผ่องไม่หม่นหมอง
งดงามไปด้วยดอกปทุมแลบัวขาวเป็นอันมาก เกลื่อนกลาดไปด้วยดอก
โกสุม งามวิจิตรด้วยมาลากรรมหลายอย่างต่างๆ กัน ปกคลุมไปด้วย
ข่ายทองคำอันบริสุทธิ์ ปราศจากธุลี ดุจพระอาทิตย์แผดแสงสว่างอยู่ใน
อากาศฉะนั้น อนึ่ง ท่านทรงผ้ากัมพลแดง ลางทีก็ทรงภูษาสีเหลือง

สดใส มีสกลกาย ลูบไล้ด้วยกลิ่นกฤษณา ดอกประยงค์ และ
แก่นจันทน์ คันธชาติ มีผิวพรรณเปล่งปลั่งด้วยทองคำ ท่านจะไปเที่ยว
ในวิมานใด วิมานนี้ก็เต็มไปด้วยเทพบุตรและนางเทพธิดา อันเที่ยวไป
ในที่นั้น ดุจท้องฟ้าอันดาดายไปด้วยหมู่ดาว ฉะนั้น เทพบุตรเทพธิดา
ในวิมานนั้นมากมายมีวรรณะต่างๆ กัน ทรงอาภรณ์ทิพย์อันประดับ
ด้วยดอกโกสุมและดอกมะลิ สวมใส่เครื่องประดับผุดผ่อง มีกาย
รุ่งเรืองวิจิตรปกปิดด้วยเครื่องทอง หอมฟุ้งไป นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร
ท่านมาเกิดในวิมานนี้ เพราะผลแห่งกรรมอะไร ก็วิมานนี้อันท่าน
ได้แล้วด้วยประการใด ตถาคตถามแล้ว ขอท่านจงบอกเหตุแห่งการ
ได้วิมานนั้น ด้วยประการนั้นเถิด?

ฉัตตเทพบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์ได้พบกับมาณพคนหนึ่งชื่อฉัตตมาณพ
ซึ่งเดินทางมาในทางนี้ พระองค์ทรงเป็นครู ทรงเอ็นดูพร่ำสอนธรรม
แก่เขา ฉัตตมาณพนั้นคือข้าพระองค์ ได้ฟังธรรมของพระองค์ผู้เป็น
รัตนะอันประเสริฐ แล้วได้ทูลรับรองว่า จักกระทำตามที่พระองค์
พร่ำสอน อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ว่า ท่านจงเข้าถึง
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ กับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งเถิด
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีแรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ ภายหลังได้ทำตาม
พระดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกว่า
ท่านอย่าได้ประพฤติฆ่าสัตว์มีประการต่างๆ อันเป็นความไม่สะอาด
เพราะท่านผู้มีปัญญาทั้งหลาย ย่อมไม่สรรเสริญความไม่สำรวมในสัตว์
ทั้งหลาย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีแรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ แต่ภายหลัง
ได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น อนึ่ง พระองค์ตรัส
บอกว่า ท่านอย่าได้ถือเอาสิ่งของที่คนอื่นรักษาหวงแหน และอย่าได้
คบชู้กะภรรยาของผู้อื่น เพราะข้อนี้ไม่ประเสริฐ ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ทีแรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ แต่ภายหลังได้กระทำตามพระดำรัส

ของพระองค์เหมือนอย่างนั้น อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกว่า ท่านอย่าได้พูดให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพราะผู้มีปัญญาทั้งหลายมิได้สรรเสริญการพูดเท็จ ทีแรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ แต่ภายหลังได้ทำตามพระราชดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกว่า สัญญาของบุรุษย่อมฟั่นเฟือนไป เพราะน้ำเมาอันได้ดื่มแล้ว ท่านจงงดเว้นน้ำเมาอันเป็นโทษทั้งหมด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีแรกข้าพระองค์ได้ปฏิเสธ แต่ภายหลังได้ทำตามพระราชดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น ข้าพระองค์นั้นได้รักษาศีล ๕ ในศาสนาของพระองค์และได้ปฏิบัติในธรรมของพระตถาคต ได้เดินทางไปถึงระหว่างเขตบ้านทั้งสอง ในท่ามกลางหมู่โจร โจรเหล่านั้นได้ฆ่าข้าพระองค์เพราะเหตุแห่งโภคทรัพย์ ข้าพระองค์ระลึกถึงกุศลมีประมาณเท่านี้ สิ่งอื่นอันยิ่งไปกว่ากุศลตามที่กราบทูลแล้วนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์ เพราะกรรมอันสุจริตนั้น ข้าพระองค์จึงได้เกิดในไตรทิพย์ พรั่งพร้อมด้วยกามคุณตามปรารถนา ขอพระองค์ทรงดูผลแห่งการถึงสรณคมน์ สมาทานศีลและการปฏิบัติธรรมอันสมควร สิ้นกาลเพียงครู่หนึ่งเหมือนดังรุ่งเรืองอยู่ด้วยฤทธิ์และยศเกินจะประมาณ ชนทั้งหลายซึ่งมีโภคทรัพย์ด้อยกว่าสมบัติของข้าพระองค์เป็นอันมาก มาเห็นสมบัติอันมากของข้าพระองค์ย่อมอยากได้ ขอพระองค์ทรงดูผลแห่งเทศนาอันเล็กน้อย อันข้าพระองค์ฟังแล้ว ข้าพระองค์ยังไปสู่สุคติและได้ประสบความสุข ชนเหล่าใดได้ฟังธรรมของพระองค์เนืองๆ ชนเหล่านั้นเห็นจะได้บรรลุนิพพานอันเป็นธรรมไม่ตาย เป็นธรรมเกษม เพราะกุศลมีประมาณไม่น้อย อันชนเหล่านั้นทำแล้ว ขอพระองค์ทรงดูผลอันมากมายไพบูลย์ อันข้าพระองค์ตั้งอยู่ในธรรมของพระตถาคตทำไว้แล้ว ฉัตตเทพบุตรยังปฐพีให้สว่างไสวดุจพระอาทิตย์ เพราะเป็นผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว ก็ชนบางพวกได้พบได้เห็นแล้วพากันคิดว่า พวกเราจักทำกุศลอย่างไร จะประพฤติอย่างไร จึงจะได้อย่างนี้ (คิดไปๆ เห็นว่าทำได้แสนยาก ดุจพลิกแผ่นดินและดุจยกเขาสิเนรุราช) ชนเหล่านั้นจึงคิดว่า พวกเรา

ได้ความเป็นมนุษย์อีกแล้ว ควรเป็นผู้มีศีล ปฏิบัติ ประพฤติธรรม
พระองค์เป็นครูของข้าพระองค์ ทรงมีอุปการะและอนุเคราะห์แก่ข้า
พระองค์เป็นอันมาก เมื่อข้าพระองค์ได้พบพระองค์แล้วในวันนั้น ก็ได้
ถูกพวกโจรฆ่าตายในเวลาเช้า ข้าพระองค์เป็นฉัตตมาณพได้เข้าถึงสัจจนาม
ขอพระองค์ทรงอนุเคราะห์แก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์จะขอฟังธรรมอีก
ชนเหล่าใดในศาสนานี้ ละกามราคะ ภวราคะ อันเป็นอนุสัยและ
โมหะแล้ว ชนเหล่านั้นย่อมไม่เข้าถึงการนอนในครรภ์ต่อไป เพราะว่า
เป็นผู้บรรลุนิพพาน มีความเย็นเกิดแล้ว.

จบ ฉัตตมาณวกวิมานที่ ๓

กักกฏรสทายกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในกักกฏรสทายกวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๕๔] วิมานของท่านนี้สูงมาก ทั้งยาวและกว้าง ๑๒ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด
มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วมณีและแก้วไพฑูรย์ ปูลาดด้วยแผ่นทองคำงาม
วิจิตรอย่างยิ่ง ท่านอยู่ กิน และดื่ม อยู่ในวิมานนี้ อนึ่ง
ทวยเทพผู้มีเสียงอันไพเราะพากันมาบรรเลงพิณทิพย์ให้ท่านฟัง เบญจ
กามคุณมีรสอันเป็นทิพย์ ก็มีพร้อมอยู่ในวิมานนี้ อนึ่ง เหล่าเทพ
นารีผู้ประดับประดาด้วยอาภรณ์ทองคำพากันมาฟ้อนรำอยู่ ท่านมีวรรณะ
งามเช่นนี้เพราะบุญกรรมอะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้
เพราะบุญกรรมอะไร อนึ่ง โภคสมบัติอันเป็นที่ชอบใจทุกสิ่งทุก
อย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญกรรมอะไร ดูกรเทพเจ้าผู้มีอานุ
ภาพมาก อาตมาขอถามท่าน เมื่อท่านเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญอะไร
ไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองและมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้
เพราะบุญกรรมอะไร?

เทพบุตรนั้นอันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้ม ใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ปูมี ๑๐ เท้า สำเร็จด้วยทองคำ ห้อมล้อมอยู่ที่ประตูวิมาน งามรุ่งเรือง เป็น การเตือนให้เกิดความระลึกว่า สมบัตินี้เราได้เพราะการถวายแกงปู ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้เพราะบุญกรรมนั้น อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ข้าพเจ้า ในวิมานนี้เพราะบุญกรรมนั้น อนึ่ง โภคสมบัติอันเป็นที่ชอบใจ ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดแก่ข้าพเจ้าเพราะบุญกรรมนั้น ข้าพเจ้ามีอานุภาพ รุ่งเรืองและมีรัศมีกายสว่างไสว ไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรม นั้น.

จบ กักกฏรสทายกวิมานที่ ๔.

อีก ๕ วิมานที่เหลือพึงให้พิสดารเหมือนกักกฏรสทายกวิมานนี้.

ทวารปาลกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในทวารปาลกวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๕๕] วิมานของท่านสูงมาก ทั้งยาวและกว้าง ๑๒ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วมณี ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไป ทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?

เทพบุตรนั้นอันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า พันปีทิพย์เป็นอายุของ ข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าได้ทำกุศลด้วยเหตุเพียงพูดอ่อนหวาน ประ พฤติด้วยใจ บุคคลผู้ทำบุญด้วยเหตุเพียงพูดอ่อนหวานและยังใจให้ เลื่อมใสเท่านี้ จักดำรงอยู่ในชั้นดาวดึงส์นี้สิ้นพันปี และพรั่งพร้อมไป ด้วยทิพยกามคุณ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้เพราะบุญกรรมนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ ทวารปาลกวิมานที่ ๕.

กรณียวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในกรณียวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๕๖] วิมานของท่านนี้สูงมาก ทั้งยาวและกว้าง ๑๒ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วมณี ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า บุญทั้งหลายอันบัณฑิตผู้รู้แจ้ง พึงทำในพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ปฏิบัติชอบ ซึ่งเป็นเขตที่บุคคลให้ทานแล้วมีผลมาก พระพุทธเจ้าเสด็จจากป่ามาสู่บ้านเพื่อประโยชน์แก่ข้าพเจ้าโดยแท้ ข้าพเจ้ายังจิตให้เลื่อมใส ในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น จึงได้เกิดในดาวดึงส์ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้เพราะบุญกรรมนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวทั่วทุกทิศอย่างนี้เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ กรณียวิมานที่ ๖.

กรณียวิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในกรณียวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๕๗] วิมานของท่านนี้สูงมาก ทั้งยาวและกว้าง ๑๒ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วมณี ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า บุญทั้งหลายอันบัณฑิตรู้แจ้งพึงกระทำในภิกษุผู้ปฏิบัติชอบ ซึ่งเป็นเขตที่บุคคลให้ทานแล้วมีผลมาก ภิกษุทั้งหลายจากป่ามาสู่บ้าน เพื่อประโยชน์

แก่ข้าพเจ้าโดยแท้ ข้าพเจ้ายังจิตให้เลื่อมใสในภิกษุเหล่านั้น จึงได้
เกิดในดาวดึงส์ ฯลฯ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญกรรมนั้น
ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ กรณียวิมานที่ ๗.

สูจิวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสูจิวิมานที่ ๑

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๕๘] วิมานของท่านนี้สูงมาก ทั้งยาวและกว้าง ๑๒ โยชน์ มียอด
๗๐๐ ยอด มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วมณี ฯลฯ และมีรัศมีสว่าง
ไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบ
ปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า บุคคลให้
สิ่งใด ผลสิ่งนั้นย่อมไม่มี แต่ย่อมมีผลดีกว่าสิ่งที่ตนให้ ข้าพเจ้า
ได้ถวายเข็ม ๒ เล่ม การถวายเข็มนั้นแล เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าได้
สมบัติอันประเสริฐ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญกรรมนั้น
ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ สูจิวิมานที่ ๘.

สูจิวิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสูจิวิมานที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๕๙] วิมานของท่านนี้สูงมาก ทั้งยาวและกว้าง ๑๒ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด
มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วมณี ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้
เพราะบุญกรรมอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เมื่อชาติก่อน ข้าพเจ้าเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก ได้เห็นภิกษุผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีอินทรีย์อันผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสได้ถวายเข็มแก่ภิกษุนั้นด้วยมือทั้งสองของตน ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญกรรมนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ สูจิวิมานที่ ๙

นาควิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในนาควิมานที่ ๑

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๖๐] ท่านขึ้นนั่งบนคอเทพกุญชรเผือกผ่อง มีงางอนงาม ทั้งกำลังวังชาว่องไวยิ่ง สมเป็นมิ่งคชสาร ยอดเยี่ยม ผูกสอดไปด้วยสายรัดประคนทองอันเรียบร้อย เลื่อนลอยมาในอากาศเวหา ที่งาทั้งสองของคชสาร มีสระโบกขรณี ๔ เหลี่ยม เต็มเปี่ยมด้วยน้ำใสสะอาด อันบุญกรรมธรรมชาติเนรมิตให้ดาดาษไปด้วยปทุมพุ่มสลอน มีดอกอ่อนตูมบานแย้มเกสร ในดอกปทุมทุกดอกมีหมู่นางเทพอัปสร ออกมาบรรเลงดนตรี ฟ้อนรำ นำให้เกิดความรื่นเริงใจ ท่านเกิดเป็นเทพบุตร มีฤทธิ์อานุภาพอันยิ่งใหญ่ เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระโมคคัลลานเถระถามแล้วมีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เมื่อชาติก่อน ข้าพเจ้ามีจิตเลื่อมใส ได้นำเอาดอกไม้ ๘ กำ ไปบูชาที่พระสถูปของ

ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสป ด้วยมือทั้งสองของตน ฯลฯ
ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ นาควิมานที่ ๑๐

นาควิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในนาควิมานที่ ๒

พระวังคีสเถระได้รับอนุญาตจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๖๑] ท่านขึ้นนั่งบนคอช้างใหญ่เผือกผ่อง มีกระพองประดับไปด้วยข่ายแก้ว
เป็นคชสารอันอุดม แวดล้อมไปด้วยหมู่เทพนารียังทิศทั้ง ๔ ให้สว่าง
ไสว ดังดาวประกายพฤกษ์ เที่ยวไปมาจากสวนโน้นสู่สวนนี้ ท่านมี
วรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญกรรมอะไร ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?
เทพบุตรนั้น อันพระวังคีสเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึง
พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า
เมื่อชาติก่อน ข้าพเจ้าเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นอุบาสกของ
พระผู้มีพระภาคผู้มีพระญาณจักษุเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน
ยินดีเฉพาะภริยาของตน ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมา มีจิตเลื่อมใส ได้
ถวายข้าวน้ำให้เป็นทานอันไพบูลย์ ด้วยความเคารพ ข้าพเจ้ามีวรรณะงาม
เช่นนี้ เพราะบุญกรรมนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
อย่างนี้ เพราะบุญกรรมนั้น.

จบ นาควิมานที่ ๑๑

นาควิมานที่ ๓

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในนาควิมาน

บัณฑิตคนหนึ่งได้ถามบุพกรรมของเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๖๒] ใครหนอมีเสียงกึกก้องไปด้วยดุริยางค์และกังสดาล มีคชสาร
เผือกผ่องเป็นทิพยยาน ลอยอยู่ในอากาศ อันบริวารเป็นอันมาก บูชาอยู่

ท่านเป็นเทวดา เป็นคนธรรพ์ หรือเป็นท้าวสักกะ จอมเทวันผู้ให้ทาน

ในปางก่อน เราไม่รู้จักท่านจึงขอถาม ไฉนเราจะรู้จักท่านอย่างไร?

เทพบุตรตอบว่า

ข้าพเจ้าไม่ใช่เทวดา ไม่ใช่คนธรรพ์ และไม่ใช่ท้าวสักกะ ผู้ให้ทานใน

ปางก่อน ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งในจำนวนเทพเจ้าชาวสุธรรมา.

บัณฑิตถามว่า

ดูกรท่านสุธรรมเทวัน เราขอทำอัญชลีแก่ท่าน โดยเคารพ

ขอถามท่านว่า ท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ในมนุษยโลก จึงมาเกิดเป็น

เทพบุตรชาวสุธรรมา?

เทพบุตรตอบว่า

ผู้ใดได้ถวายเรือนอันมุงบังด้วยใบอ้อย มุงบังด้วยหญ้า และมุงบังด้วยผ้า

ผู้นั้นครั้นได้ถวายเรือนทั้งสามอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ย่อมบังเกิดเป็น

เทพบุตรชาวสุธรรมา.

จบ นาควิมานที่ ๑๒

จูฬรถวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในจูฬรถวิมาน

พระมหากัจจายนเถระถามสุชาตกุมารว่า

[๖๓] ท่านเป็นกษัตริย์ เป็นราชโอรส หรือเป็นพรานป่าพเนจร สพายธนู

อันทำด้วยไม้แก่นอันมั่นคง ยืนอยู่?

สุชาตกุมารตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นราชโอรสของพระเจ้าอัสสกะ ผู้เป็นใหญ่

ในแคว้นอัสสกรัฐ เที่ยวไปในป่า ข้าแต่ภิกษุ ข้าพเจ้าจะขอบอกนามของ

ข้าพเจ้าแก่ท่าน ชนทั้งหลายเรียกข้าพเจ้าว่า สุชาต ข้าพเจ้าเที่ยวลัดเลาะ

ไปในป่าใหญ่แสวงหาหมู่เนื้อ ไม่ได้เห็นเนื้อ มาเห็นท่าน ข้าพเจ้าจึงได้

ยืนอยู่.

พระมหากัจจายนเถระกล่าวว่า

ดูกรท่านผู้มีบุญใหญ่ ท่านมาดีแล้ว อนึ่ง ถึงท่านมาไกลก็เหมือนมาใกล้ ขอท่านจงตักน้ำจากภาชนะนี้ล้างเท้าของท่านเสียเถิด น้ำนี้เย็นใสสะอาด อาตมภาพตักมาจากซอกเขา ดูกรพระราชบุตร ขอเชิญท่านดื่มน้ำจากภาชนะนี้แล้ว เชิญนั่งบนพื้นอันปูลาดเถิด.

สุชาตกุมารตรัสถามว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นมหามุนี วาจาของท่านนี้ไพเราะเสนาะโสต ไม่มีโทษ มีแต่ประโยชน์ จับใจนัก ให้เกิดปัญญา และท่านรู้ว่ามีประโยชน์แล้วจึงพูด ข้าแต่ท่านฤาษีผู้องอาจ อะไรเป็นความยินดีของท่านผู้อยู่ในป่า ข้าพเจ้าถามท่านแล้ว ขอท่านจงบอก ข้าพเจ้าฟังถ้อยคำของท่านแล้วจะประพฤติอรรถธรรมให้สม่ำเสมอ.

พระมหากัจจายนเถระตอบว่า

ดูกรพระราชกุมาร อาตมภาพชอบการไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง ชอบการงดเว้นจากการลักขโมย จากการประพฤติล่วงละเมิดในหญิงที่เขาหวงห้าม จากการดื่มน้ำเมา และชอบความประพฤติชอบ ความเป็นพหูสูต ความกตัญญู เพราะธรรมเหล่านี้เป็นเหตุเกิดความสรรเสริญ วิญญูชนพึงสรรเสริญในปัจจุบันโดยแท้ ความตายของท่านใกล้เข้ามาแล้ว ท่านจักตายภายใน ๕ เดือน ดูกรพระราชบุตร ขอท่านจงรู้เถิด จงรีบปลดเปลื้องตนเสียเถิด.

พระราชกุมารตรัสถามว่า

ข้าพเจ้าพึงไปสู่ชนบทไหน ทำการงานอะไร ทำกิจอะไรของบุรุษ หรือพึงเล่าเรียนวิชาอะไรหนอ จึงจะไม่แก่ไม่ตาย?

พระมหากัจจายนเถระตอบว่า

ดูกรพระราชกุมาร สัตว์พึงไปในประเทศใดแล้ว ประกอบการงานและเล่าเรียนวิชา กระทำกิจของบุรุษ จะไม่แก่ไม่ตาย ประเทศเช่นนั้นจะไม่มีเลย แม้ชนทั้งหลายผู้มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก เป็นกษัตริย์

ปกครองแว่นแคว้น มีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมาย จะไม่แก่ไม่ตาย
ไม่มีเลย ถึงชนเหล่านั้นจะเป็นลูกอันธกเวณฑะ มีเพลงอาวุธอันได้
ศึกษาแล้ว แกล้วกล้า องอาจ สามารถจะต่อสู้ศัตรูได้ก็ตาม แต่ชน
เหล่านั้นก็ถึงความสิ้นอายุ จะดำรงยั่งยืนเหมือนพระจันทร์พระอาทิตย์
ก็หาไม่ เหล่าชนที่เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สูทร คนจัณฑาล
คนอยากเหยื่อ และชนชาติอื่นที่จะไม่แก่ไม่ตายก็ไม่มี ชนเหล่าใด
เล่าเรียนมนต์อันประกอบด้วยองค์ ๖ ที่เป็นพรหมลิขิตและพวกที่เรียน
วิชาเหล่าอื่น แม้ชนเหล่านั้นที่จะไม่แก่ไม่ตายก็ไม่มี อนึ่ง ฤาษีทั้งหลาย
ผู้สงบสำรวมตนบำเพ็ญตบะ ก็จำต้องละทิ้งสรีระไปตามกาล ถึงพระ
อรหันต์ผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว เสร็จกิจแล้ว ไม่มีอาสวะ สิ้นบุญ
และบาปแล้ว ก็ยังต้องทอดทิ้งร่างกายนี้ไป.

พระราชกุมารตรัสว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นมหามุนี คาถาของท่านเป็นสุภาษิตมีประโยชน์ ข้าพเจ้า
โล่งใจเพราะวาจาอันท่านกล่าวดีแล้ว ขอท่านจงเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าเถิด.

พระเถระกล่าวว่า

ท่านอย่าถึงอาตมภาพเป็นที่พึ่งเลย จงถึงพระพุทธเจ้าผู้เป็นศากยบุตร
เป็นมหาวีรบุรุษ ที่อาตมภาพถึงเป็นที่พึ่ง ว่าเป็นที่พึ่งเถิด.

พระราชกุมารตรัสถามว่า

ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมครูของท่านพระองค์นั้น
เวลานี้ประทับอยู่ในชนบทไหน แม้ข้าพเจ้าก็จักไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพระ
องค์นั้น ผู้ชนะมาร หาบุคคลเปรียบปรานมิได้?

พระเถระตอบว่า

แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นบรมครู เป็นบุรุษอาชาไนย ทรง
สมภพในวงศ์แห่งพระเจ้าโอกกากราช อยู่ในชนบทปุรัตถิมทิศ แต่ว่า
พระองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว.

พระราชกุมารตรัสว่า

ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ก็ถ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูของท่านพึงยังดำรงพระชนม์อยู่ไซร้ ถึงจะประทับอยู่ไกลพันโยชน์ ข้าพเจ้าก็จะไปเฝ้าให้จงได้ ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ก็เพราะพระพุทธเจ้า ผู้เป็นบรมครูของท่านเสด็จปรินิพพานแล้ว ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จปรินิพพานแล้วเป็นมหาวีรบุรุษ เป็นที่พึ่ง อนึ่ง ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้ากับทั้งพระธรรมอันยอดเยี่ยม และพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่านรชน เป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าของดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน จะขอยินดีด้วยภรรยาของตนไม่พูดเท็จและไม่ดื่มน้ำเมา.

พระเถระกล่าวว่า

พระอาทิตย์มีรัศมีตั้งพัน โคจรไปในท้องฟ้าส่องแสงสว่างไปทั่วทิศฉันใด รถใหญ่ของท่านนี้ก็ฉันนั้น วัดโดยรอบยาวได้ร้อยโยชน์ หุ้มด้วยแผ่นทองคำรอบด้าน งอนรถนั้นวิจิตรด้วยแก้วมุกดา และแก้วมณีลอยจำหลักเป็นรูปดอกไม้ลดาวัลย์ ตระการไปด้วยแก้วไพฑูรย์ อันบุญกรรมตบแต่งแล้ว งามเพริดแพร้วด้วยทองคำและเงิน และปลายงอนรถนี้อันบุญกรรมตบแต่งด้วยแก้วไพฑูรย์ แอกรถวิจิตรไปด้วยแก้วทับทิมสายเชือกล้วนแล้วไปด้วยทองคำและเงิน อนึ่ง ม้าเหล่านี้ฝีเท้าว่องไวดังใจ งามรุ่งเรือง ท่านยืนอยู่บนรถทองดูงองอาจ ดุจท้าวสักกเทวราชผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่ทวยเทพ ผู้ทรงราชรถอันเทียมด้วยม้าอาชาไนยตั้งพันฉะนั้น อาตมภาพขอถามท่านผู้มียศ ผู้ฉลาด รถอันยิ่งใหญ่นี้ ท่านได้มาอย่างไร?

สุชาตเทพบุตรตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชาติก่อน ข้าพเจ้าเป็นราชบุตรนามว่า สุชาตกุมารพระคุณเจ้าอนุเคราะห์สั่งสอนข้าพเจ้าให้ตั้งอยู่ในความสำรวม และพระคุณเจ้ารู้ว่าข้าพเจ้าจะสิ้นอายุได้ให้พระบรมสารีริกธาตุแก่ข้าพเจ้า โดยกล่าวว่า ดูกรสุชาตราชกุมาร ท่านจงบูชาพระบรมสารีริกธาตุนี้เถิด

พระบรมสารีริกธาตุนี้ จักเป็นประโยชน์แก่ท่าน ข้าพเจ้าได้บูชาพระบรมสารีริกธาตุนั้น ด้วยของหอมและพวงมาลัย ขวนขวายในการทำบุญให้ทาน ละร่างมนุษย์นั้นแล้ว ได้ไปบังเกิดในสวนนันทวัน เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้ามีหมู่นางเทพอัปสรฟ้อนรำ ขับร้องห้อมล้อม รื่นเริงอยู่ในสวนนันทวันอันประเสริฐ น่ารื่นรมย์ เกลื่อนกล่นไปด้วยหมู่สกุณชาตินานาชนิด.

จบ จูฬรถวิมานที่ ๑๓.

มหารถวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในมหารถวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๖๔] ท่านขึ้นรถม้าอันงามวิจิตรมิใช่น้อย เทียมด้วยม้าหนึ่งพันมาในที่ใกล้ภูมิสถานอุทยาน ย่อมรุ่งเรือง ดุจท้าววาสวปุรินททะผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดา แม่แคร่รถทั้งสองของท่านก็ล้วนแล้วด้วยทองคำ ปูเรียบด้วยแผ่นกระดานทองสนิทดี มีลูกกรงอันจัดไว้ได้ระเบียบเรียบร้อย ดังสำเร็จด้วยนายช่างผู้มีความเพียร งามไพโรจน์ดุจพระจันทร์ในวันเพ็ญ รถของท่านนี้ปกคลุมด้วยข่ายทอง วิจิตรด้วยรตนะต่างๆ อย่างมากมาย มีเสียงกึกก้องไพเราะ น่าเพลิดเพลิน รุ่งเรืองไปด้วยหมู่เทพบุตรและเทพนารีผู้ถือจามร อนึ่ง ดุมรถเหล่านี้วิจิตรไปด้วยลวดลายอย่างละร้อย ดุจว่าเนรมิตแล้วดังใจนึก สว่างไสวดังสายฟ้าแลบ นับได้ด้านละร้อย รถนี้ปกคลุมด้วยมาลากรรมอันวิจิตรเป็นอเนก กงใหญ่อันมีรัศมีตั้งพัน เสียงแห่งกงเหล่านั้นดังไพเราะดุจดนตรีเครื่อง ๕ อันบุคคลบรรเลงแล้ว ที่งอนรถร้อยด้วยแก้วมณีกลมดุจมณฑล พระจันทร์ งามวิจิตร แต่งด้วยลายทองลายแก้วไพฑูรย์งามยิ่งนัก บริสุทธิ์ผุดผ่องทุกเมื่อ ม้าเหล่านี้ผูกสอดแล้วด้วยแก้วมณี ทั้งสูงทั้งใหญ่ ว่องไว ดังพรหมพลีมีฤทธิ์มาก อ้วนพี มีกำลังเร็วมาก รู้ใจของท่านวิ่งไปได้รวดเร็วดังใจนึก ม้า

ทั้งหมดนี้อดทนไปด้วยเท้า ๔ รู้ใจของท่าน วิ่งไปได้รวดเร็วดังใจนึก เป็นม้าอ่อนโยน ไม่ลำพอง วิ่งเรียบยังใจผู้ขับขี่ให้เบิกบาน เป็นม้าอันอุดมกว่าม้าทั้งหลาย ผูกสอดเครื่องประดับอันนายช่างทองทำดีแล้ว สลัดขนหางอยู่ไปมา บางทีก็วิ่งยกย่างเท้าไป บางทีก็เหาะไป เสียงแห่งเครื่องประดับเหล่านั้น ดังไพเราะน่าฟัง ดังดนตรีเครื่อง ๕ อัน บุคคลบรรเลงแล้ว เสียงรถเสียงเครื่องประดับทั้งหลาย เสียงบันลือแห่งกลีบม้า เสียงม้าคำรนร้อง และเสียงเทพเจ้าผู้บันเทิง ดังไพเราะน่าฟัง ดังดนตรีแห่งคนธรรพ์ในสวนจิตรลดา มีนางเทพอัปสรทั้งหลายยืนอยู่บนรถ มีดวงตารุ่งเรืองดังตาลูกเนื้อทราย มีขนตาดก มีหน้ายิ้มแย้มพูดจาอ่อนหวาน มีสรีระปกคลุมด้วยข่ายแก้วไพฑูรย์ มีผิวพรรณอันละเอียดอ่อน ผู้อันคนธรรพ์เทวดาผู้เลิศบูชาแล้ว นุ่งห่มผ้าแดงและผ้าเหลืองอันน่ากำหนัดรักใคร่ มีตากว้างยาว มีดวงตางาม มีสรีระงดงาม หัวเราะเพราะพริ้งเกิดแล้วในตระกูล นางอัปสรทั้งหลายยืนประนมปรากฏอยู่บนรถ สอดสวมกำไลทองมีร่างส่วนกลางงดงาม มีลำขาและถันอันสมบูรณ์ นิ้วมือกลม หน้างาม น่าดูน่าชม นางอัปสรบางพวกยืนประนมมืออยู่บนรถ มีช้องผมอันงาม ล้วนแต่เป็นสาวรุ่นๆ มีผมอันสอดแซมด้วยแก้วมาลา ลอนผมเรียบร้อย งดงาม แบ่งออกเท่าๆ กัน นางอัปสรเหล่านั้น มีกิริยาเรียบร้อย มีใจยินดีต่อท่าน นางอัปสรทั้งหลายยืนประนมมือปรากฏบนรถ บางเหล่าสวมพวงมาลัยปกคลุมไปด้วยดอกประทุมและดอกอุบล ตบแต่งแล้วด้วยมาลามาลัย ลูบไล้ด้วยแก่นจันทน์ นางเทพอัปสรเหล่านั้นมีกิริยาเรียบร้อย มีใจยินดีต่อท่าน นางเทพอัปสรทั้งหลายยืนประนมมือปรากฏอยู่บนรถ บางพวกสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ ด้วยเครื่องประดับทั้งหลายที่ประดับแล้วที่คอ ที่มือ ที่เท้า ที่ศีรษะ ดุจพระอาทิตย์ส่องแสงอุทัยในสารทกาล ดอกไม้และเครื่องประดับที่แขนทั้งสอง อันกำลังลมพัดพานแล้ว ย่อมเปล่ง

เสียงกึกก้องไพเราะเจริญใจ เป็นเสียงอันเลิศ อันวิญญูชนทั้งปวงพึงฟัง ดูกรท่านผู้เป็นจอมเทพ ก็เสียงอันเกิดแล้วเพราะรถ ช้างและดุริยางค์ดนตรีทั้งหลาย อันตั้งอยู่แล้วในภูมิสถานอุทยาน โดยสองข้างเหล่านั้น ย่อมยังท่านให้บันเทิงใจ ดุจพิณทิพย์ทั้งหลาย มีรางและคันถือประกอบแล้วเรียบร้อย อันนักดีดพิณบรรเลงอยู่ ย่อมยังชนผู้ฟังให้บันเทิง ฉะนั้น เมื่อพิณเป็นอันมากนี้ มีเสียงไพเราะเจริญใจ อันนางอัปสรทั้งหลายบรรเลงอยู่ แม้เสียงนั้นจับใจยิ่งนัก นางเทพกัญญาทั้งหลาย ผู้ได้ศึกษาแล้ว พากันฟ้อนรำขับร้องอยู่ในดอกปทุมทั้งหลายเปรียบเหมือนการขับร้อง การฟ้อนรำ และการประโคม ย่อมประสานเสียงเป็นเสียงเดียวกัน ฉะนั้น นางเทพอัปสรบางพวกฟ้อนรำอยู่บนรถของท่านนี้ และนางเทพอัปสรบางพวกย่อมยังทศทิศให้สว่างไสว ในข้างทั้งสองในประเทศนั้น ด้วยสรีระของตนและด้วยรัศมีแห่งวัตถาภรณ์ ท่านนั้นเป็นผู้อันหมู่ทิพยดนตรีปลุกปลื้ม บันเทิงใจ อันหมู่ทวยเทพทั้งหลายบูชาอยู่ ดุจท้าววชิราวุธ เมื่อพิณทิพย์เป็นอันมากนี้ เสียงไพเราะเจริญใจ อันนางอัปสรทั้งหลายบรรเลงอยู่ แม้เสียงนั้นก็จับใจอย่างยิ่ง เมื่อชาติก่อน ท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ด้วยตนเอง ชาติก่อน ท่านเป็นมนุษย์ได้รักษาอุโบสถ หรือว่าได้ชอบใจการประพฤติธรรม และการสมาทานวัตรอะไร การที่ท่านมีอิทธานุภาพอันไพบูลย์รุ่งโรจน์โชติช่วงครอบงำซึ่งหมู่เทวดาอย่างยิ่ง นี้ไม่ใช่ผลแห่งกรรมอันท่านทำแล้ว หรือแห่งอุโบสถอันท่านประพฤติแล้วในชาติก่อน มีประมาณนิดหน่อยเลย นี่เป็นผลแห่งทาน ศีลหรืออัญชลีกรรมของท่าน อาตมาถามแล้วขอท่านจงบอกผลกรรมนั้นแก่อาตมา?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เมื่อชาติก่อน ข้าพเจ้าได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้มีอินทรีย์อันชนะแล้ว มีความก้าวหน้าไม่ต่ำทราม

ผู้สูงสุดกว่านระ ทรงพระนามว่ากัสสปเป็นอัครบุคคล ผู้เปิดประตูแห่ง
อมตธรรม เป็นเทวดายิ่งกว่าเทวดา มีมหาปุริสลักษณะอันเกิดแล้วด้วย
อำนาจบุญตั้งร้อย ผู้เช่นกับกุญชรข้ามโอฆะได้แล้ว มีพระรูปงามดุจ
ทองสิงคิวรรณและทองชมพูนุท ครั้นได้เห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว
ก็เกิดความเลื่อมใสทันที ข้าพเจ้าได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้เป็นธงชัยแห่ง
พระธรรมได้ถวายข้าวและน้ำ อันประกอบด้วยรสอร่อย สะอาด ประณีต
กับทั้งจีวร แก่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ในที่อยู่ของตนอันเกลื่อน
กล่นไปด้วยดอกไม้ ข้าพเจ้ามีใจไม่ข้องอยู่ในอะไรๆ ได้อังคาสพระ
พุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้สูงสุดกว่าหมู่สัตว์ ด้วยข้าว น้ำ จีวร
ของเคี้ยว ของบริโภค และของควรลิ้ม จึงรื่นรมย์อยู่ในสวรรค์อันเป็น
เทพบุรีโดยอุบายนี้ ข้าพเจ้าได้ถวายมหาทานที่ควรบูชาอันบริสุทธิ์ ๓
อย่างนี้เสมอๆ ละร่างมนุษย์แล้ว เป็นผู้เสมอด้วย พระอินทร์ รื่นรมย์
อยู่ในเทพบุรี.

โคบาลเทพบุตร ครั้นบอกบุรพกรรมอันตนทำแล้วแก่พระเถระด้วยประการดังนี้แล้ว บัดนี้มีความปรารถนาเพื่อยังชนแม้เหล่าอื่นให้ดำรงอยู่ในนิสสยสมบัติ เมื่อจะประกาศความเลื่อมใสของตนในพระตถาคต จึงกล่าวคาถา ๒ คาถาความว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นมุนี เมื่อใครๆ หวังซึ่งอายุ วรรณะ สุขะ พละ และ
รูปอันประณีต อย่างพึงมีใจข้องอยู่ในสิ่งอื่น พึงยังข้าวและน้ำอันตน
ตบแต่งดีแล้วเป็นอันมาก ให้ตั้งไว้ในพระพุทธเจ้า เพราะใครๆ ใน
โลกนี้หรือโลกอื่น จะเป็นผู้ประเสริฐหรือเสมอด้วยพระพุทธเจ้า มิได้มี
พระตถาคตเจ้านั้นถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้ควรบูชาอย่างยิ่ง กว่าบุคคลผู้ควร
บูชาทั้งหลาย ของชนผู้มีความต้องการบุญ แสวงหาผลอันไพบูลย์.

จบ มหารถวิมานที่ ๑๔.

รวมวิมานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มัณฑุกเทวปุตตวิมาน ๒. เรวดีวิมาน
๓. ฉัตตมาณวกวิมาน ๔. กักกฏรสทายกวิมาน
๕. ทวารปาลกวิมาน ๖. กรณียวิมานที่ ๑
๗. กรณียวิมานที่ ๒ ๘. สูจิวิมานที่ ๑
๙. สูจิวิมานที่ ๒ ๑๐. นาควิมานที่ ๑
๑๑. นาควิมานที่ ๒ ๑๒. นาควิมานที่ ๓
๑๓. จูฬรถวิมาน ๑๔. มหารถวิมาน.

จบ มหารถวรรคที่ ๕.

จบ ภาณวารที่ ๓.

ปายาสิกวรรคที่ ๖

๑. อาคาริยวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอาคาริยวิมานที่ ๑

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๖๕] สวนจิตรลดา เป็นสวนประเสริฐสูงสุดของชาวไตรทศ ย่อมสว่างไสว ฉันใด วิมานของท่านนี้ก็มีอุปมาฉันนั้น มีรัศมีรุ่งเรืองลอยอยู่ในอากาศ และท่านถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์มีอานุภาพมาก ครั้งท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เมื่อเราทั้งสอง คือ ข้าพเจ้าและภรรยา อยู่ครองเรือนในมนุษยโลก เป็นดุจอู่ข้าวอู่น้ำ มีจิตเลื่อมใส ได้ให้ข้าวและน้ำเป็นทานอันไพบูลย์โดยเคารพ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญนั้น.

จบ อาคาริยวิมานที่ ๑.

๒. อาคาริยวิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอาคาริยวิมานที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๖๖] สวนจิตรลดา เป็นสวนประเสริฐสูงสุดของชาวไตรทศ ย่อมสว่างไสว ฉันใด วิมานของท่านนี้ก็มีอุปมาฉันนั้น มีรัศมีรุ่งเรือง ลอยอยู่ในอากาศ และท่านถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก ครั้งท่าน

เกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมี
สว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรมอะไร?
เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เมื่อเราทั้งสอง คือ ข้าพเจ้า
และภรรยา อยู่ครองเรือนในมนุษยโลก เป็นดุจบ่อข้าวบ่อน้ำ มีจิต
เลื่อมใส ได้ให้ข้าวน้ำเป็นทานอันไพบูลย์โดยเคารพ ข้าพเจ้ามีวรรณะ
งามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้
เพราะบุญนั้น.

จบ อาคาริยวิมานที่ ๒

๓. ผลทายกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในผลทายกวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๖๗] วิมานแก้วมณีของท่านนี้สูง ๑๒ โยชน์ โดยรอบมีปราสาท ๗๐๐ มีเสา
แล้วไปด้วยแก้วไพฑูรย์ ปูลาดด้วยเครื่องลาดอันงามยิ่ง ท่านอยู่ ดื่ม
บริโภคสุธาโภชน์ในวิมานนั้น อนึ่ง เทพบุตรผู้มีเสียงไพเราะ พากัน
มาบรรเลงพิณทิพย์ในปราสาทหลังหนึ่งๆ มีนางเทพอัปสร ๖ หมื่นคน
ล้วนเคยศึกษามาแล้ว ทั้งรูปก็งามยิ่ง อยู่ในชั้นไตรทศ พากันมาฟ้อนรำ
ขับร้องให้ท่านบันเทิงใจ ท่านถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก
เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองและมี
รัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?
เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่าผู้ใดมีจิตเลื่อมใส ได้ถวาย
ผลมะม่วงในภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติตรงย่อมได้ผลอันไพบูลย์ ผู้นั้นแลไปสู่
สวรรค์บันเทิงอยู่ในไตรทิพย์ เสวยผลบุญอันไพบูลย์ ฉันใด ข้าแต่ท่าน
มหามุนี ข้าพเจ้าได้ถวายผลไม้ ๔ ผล ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะเหตุ

นั้นแล การถวายผลไม้จึงควรแท้ทีเดียว มนุษย์ผู้ต้องการความสุข ปรารถนาความสุขอันเป็นทิพย์ หรือปรารถนาความเป็นผู้มีส่วนดีงามในมนุษย์ จงถวายทานเป็นนิตย์ทีเดียว ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญนั้น.

จบ ผลทายกวิมานที่ ๓

๔. อุปัสสยทายกวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอุปัสสยทายกวิมานที่ ๑

พระมหาโมคคัลลานเถระ ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๖๘] พระจันทร์ส่องแสงรุ่งเรือง ลอยอยู่ในนภากาศอันปราศจากเมฆหมอกฉันใด วิมานของท่านนี้ก็ฉันนั้น ส่องแสงรุ่งเรืองอยู่ในอากาศ ท่านถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจจึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เราทั้งสอง คือ ข้าพเจ้าและภรรยา เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลกได้ถวายที่อยู่แก่พระอรหันต์และมีจิตเลื่อมใส ได้ถวายข้าวและน้ำเป็นทานอันไพบูลย์โดยเคารพ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญนั้น.

จบ อุปัสสยทายกวิมานที่ ๑

๕. อุปัสสยทายกวิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอุปัสสยทายกวิมานที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรคนหนึ่งว่า

[๖๙] พระอาทิตย์ส่องแสงรุ่งเรืองลอยอยู่ในนภากาศ ปราศจากเมฆหมอกฉันใด เราทั้งสอง คือ ข้าพเจ้าและภรรยา เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก ได้

ถวายที่อยู่แก่พระอรหันต์ และมีจิตเลื่อมใส ได้ถวายข้าวและน้ำเป็นทาน
อันไพบูลย์โดยเคารพ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ฯลฯ
และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญนั้น.

จบ อุปัสสยทายกวิมานที่ ๕

(ข้อความพิสดารเหมือนกับวิมานก่อน)

๖. ภิกขาทายกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในภิกขาทายกวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗๐] วิมานแก้วมณีของท่านนี้สูง ๑๒ โยชน์ มีปราสาท ๗๐๐ ยอด มีเสาล้วน
ด้วยแก้วไพฑูรย์ ปูลาดด้วยเครื่องลาดทองคำงามวิจิตรอย่างยิ่ง ท่านถึง
ความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไป
ทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า เมื่อชาติก่อนข้าพเจ้าเกิด
เป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก ได้เห็นภิกษุลำบาก อดอยาก ในกาลนั้น
ข้าพเจ้าได้มอบถวายภิกษาอย่างหนึ่ง พร้อมด้วยภัต ข้าพเจ้ามีวรรณะงาม
เช่นนี้เพราะบุญนั้น ฯลฯ และรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญนั้น.

จบ ภิกขาทายกวิมานที่ ๖

๗. ยวปาลกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในยวปาลกวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗๑] วิมานแก้วมณีของท่านนี้ ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้
เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่าข้าพเจ้าเกิดเป็นมนุษย์อยู่ใน

หมู่มนุษยโลก เป็นคนเฝ้าข้าวได้เห็นภิกษุผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีอินทรีย์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว มีความเลื่อมใสได้แบ่งขนมกุมมาสถวายท่านด้วยมือของตน ครั้นแล้วจึงบันเทิงใจอยู่ในสวนนันทวัน ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเพราะบุญนั้น.

จบ ยวปาลกวิมานที่ ๗

๘. กุณฑลีวิมานที่ ๑

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในกุณฑลีวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗๒] ท่านประดับประดาแล้ว ทัดทรงดอกไม้ นุ่งห่มผ้าทิพย์ สอดใส่ต่างหูอันงาม มีผมและหนวดอันตัดเรียบร้อย มีมือสวมเครื่องประดับเรืองยศ อยู่ในวิมานทิพย์ งามดุจพระจันทร์ในวันเพ็ญ อนึ่ง เทพบุตรผู้มีเสียงไพเราะพากันมาบรรเลงพิณทิพย์ ในปราสาทหลังหนึ่งๆ มีนางเทพอัปสร ๖ หมื่น คน ล้วนได้ศึกษามาแล้ว มีรูปงามยิ่ง อยู่ในชั้นไตรทศ พากันมาฟ้อนรำขับร้องให้ท่านบันเทิงใจ ท่านถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์มีอานุภาพมาก เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?
เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ได้เห็นสมณะทั้งหลายผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ มียศ เป็นพหูสูต บรรลุความสิ้นตัณหา มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายข้าวและน้ำเป็นอันมากเป็นทาน โดยความเคารพ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญนั้น.

จบ กุณฑลีวิมานที่ ๘

๙. กุณฑลีวิมานที่ ๒

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในกุณฑลีวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗๓] ท่านประดับประดาแล้ว ทัดทรงดอกไม้ นุ่งห่มผ้าทิพย์ ฯลฯ ท่านมี
อานุภาพมาก รุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะ
บุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์อยู่ใน
หมู่มนุษย์ ได้เห็นสมณะมีรูปงาม ฯลฯ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้
เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญนั้น

จบ กุณฑลีวิมานที่ ๙

๑๐. อุตตรวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอุตตรวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗๔] สุธรรมสภาของท้าวสักกเทวราช เป็นที่นั่งประชุมของหมู่ทวยเทพ ฉันใด
วิมานของท่านนี้ก็มีอุปมาฉันนั้น ส่องแสงสว่างไสว ลอยอยู่ในอากาศ
ท่านถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์
ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรืองและมีรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่
มนุษย์ เป็นมาณพรับใช้สอยของพระเจ้าปายาสิ ได้ทรัพย์มาแล้ว ได้
กระทำการแจกจ่าย อนึ่ง ท่านผู้มีศีลทั้งหลาย เป็นที่รักของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายข้าวและน้ำเป็นทานอันไพบูลย์ โดยความเคารพ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญนั้น.

จบ อุตตรวิมานที่ ๑๐

รวมวิมานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาคาริยวิมานที่ ๑ ๒. อาคาริยวิมานที่ ๒
๓. ผลทายกวิมาน ๔. อุปัสสยทายกวิมานที่ ๑
๕. อุปัสสยทายกวิมานที่ ๒ ๖. ภิกขาทายกวิมาน
๗. ยวปาลกวิมาน ๘. กุณฑลีวิมานที่ ๑
๙. กุณฑลีวิมานที่ ๒ ๑๐. อุตตรวิมาน.

จบ วรรคที่ ๖

สุนิกขิตวรรคที่ ๗

๑. จิตตลดาวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในจิตตลดาวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗๕] สวนจิตลดา เป็นสวนประเสริฐสูงสุดของชาวไตรทศ ย่อมสว่างไสว ฉันใด วิมานของท่านนี้ก็มีอุปมาฉันนั้น ย่อมสว่างไสว ลอยอยู่ในอากาศ ท่านถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก เมื่อครั้งท่านเป็นมนุษย์ ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่ว ทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่ มนุษย์ เป็นคนขัดสน ไม่มีที่พึ่ง เป็นคนกำพร้า เป็นกรรมกร เลี้ยงดู มารดาบิดาผู้แก่เฒ่า อนึ่ง ท่านผู้มีศีลเป็นที่รักของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีจิต เลื่อมใสได้ถวายข้าวและน้ำเป็นทานอันไพบูลย์ โดยความเคารพ ข้าพเจ้า มีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ อย่างนี้ เพราะบุญนั้น.

จบ จิตตลดาวิมานที่ ๑

๒. นันทนวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในนันทนวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗๖] สวนจิตลดา เป็นสวนประเสริฐสูงสุดของชาวไตรทศ ฯลฯ ท่านมีอานุภาพ อันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ เป็นคนขัดสน ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญนั้น.

จบ นันทนวิมานที่ ๒

๓. มณิถูณวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในมณิถูณวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗๗] วิมานแก้วมณีของท่านนี้สูง ๑๒ โยชน์ โดยรอบมีปราสาท ๗๐๐ มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ปูลาดด้วยเครื่องลาดทองคำอันงามยิ่ง ท่านอยู่ดื่ม และบริโภคสุธาโภชน์ในวิมานนั้น อนึ่ง เทพบุตรผู้มีเสียงไพเราะก็พากันมาบรรเลงพิณทิพย์ เบญจกามคุณมีรสอันเป็นทิพย์ก็มีอยู่ในวิมานนี้ ทั้งเหล่าเทพนารีผู้ประดับประดาด้วยเครื่องทองคำ พากันมาฟ้อนรำอยู่ ท่านมีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญอะไร ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ได้สร้างที่จงกรมไว้ใกล้ทางในป่าใหญ่ และปลูกต้นไม้อันน่ารื่นรมย์ อนึ่ง ท่านผู้มีศีลเป็นที่น่ารักของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีจิตเลื่อมใส ได้ถวายข้าวน้ำมากมายเป็นทาน โดยความเคารพ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญนั้น.

จบ มณิถูณวิมานที่ ๓

๔. สุวรรณวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสุวรรณวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๓๘] วิมานของท่านสว่างไสวทุกส่วน ปกคลุมด้วยข่ายทองคำ ผูกขึงข่ายกระดึง ตั้งอยู่บนภูเขาทอง เสาทุกต้นของวิมานนั้นแปดเหลี่ยม อันบุญกรรมทำดีแล้ว สำเร็จด้วยแก้วไพฑูรย์ที่เหลี่ยมหนึ่งๆ มีรตนะ ๗ ประการ อันบุญกรรมเนรมิตแล้ว มีพื้นอันน่ารื่นรมย์ใจ วิจิตรด้วยแก้วไพฑูรย์ ทองคำ แก้วผลึก รูปิยะ มรกต มุกดา ทับทิม และแก้วมณี วิมานนั้นไม่มีธุลีฟุ้งขึ้น หมู่กลอนทั้งหลายมีสีเหลือง อันบุญกรรมเนรมิตแล้ว ทรงไว้ซึ่งช่อฟ้า บุญกรรมเนรมิตบันได ๔ บันไดในทิศทั้ง ๔ มีห้องสำเร็จด้วยรตนะต่างๆ รุ่งเรืองสว่างไสวดุจพระอาทิตย์ มีอัฒจันท์ ๔ จำแนกออกเป็นส่วนๆ รุ่งเรืองสว่างไสวไปตลอดทั่วทิศทั้ง ๔ โดยรอบ ท่านมีรัศมีรุ่งเรืองล่วงเหล่าเทพบุตรผู้มีรัศมีมาก ในวิมานอันประเสริฐนั้น ดุจพระอาทิตย์อุทัย นี้เป็นผลแห่งทาน ศีล หรืออัญชลีกรรมของท่าน อาตมาถามแล้ว ขอท่านจงบอกผลกรรมนั้นแก่อาตมา?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์อยู่ในเมืองอันธกวินทะ มีจิตเลื่อมใสได้สร้างวิหารถวายพระศาสดาผู้เป็นพระพุทธเจ้าเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ ด้วยมือของตน ข้าพเจ้ามีใจผ่องใส ได้บูชาด้วยของหอม ดอกไม้ ปัจจัย และเครื่องลูบไล้ แด่พระศาสดาผู้อยู่ในวิหารนั้น เพราะบุญนั้น ข้าพเจ้าจึงได้ผลนี้มีอำนาจปกครองนันทนอุทยาน อันหมู่นางอัปสรฟ้อนรำขับร้องห้อมล้อม รื่นรมย์อยู่ในสวนนันทวันอันประเสริฐ เป็นที่รื่นรมย์เกลื่อนไปด้วยหมู่นกต่างๆ พรรณ.

จบ สุวรรณวิมานที่ ๔

๕. อัมพวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอัมพวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๗៩] วิมานแก้วมณีของท่านนี้สูง ๑๒ โยชน์ โดยรอบมีปราสาท ๗๐๐ มีเสาล้วนแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ ปูลาดด้วยเครื่องลาดทองคำอันงามยิ่ง ตัวของท่านก็อยู่ ดื่ม และบริโภคสุธาโภชน์ในวิมานนั้น อนึ่ง เทพบุตรผู้มีเสียงอันไพเราะ พากันมาบรรเลงเพลงพิณทิพย์ให้ฟัง เบญจกามคุณซึ่งมีรสอันเป็นทิพย์มีอยู่พรั่งพร้อมในวิมานนี้ ทั้งเหล่าเทพนารีมีร่างอันประดับด้วยเครื่องทองคำ พากันมาฟ้อนรำอยู่ ท่านมีวรรณะงามเช่นนี้เพราะบุญอะไร ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจจึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นบุรุษรับจ้างของชนเหล่าอื่น เมื่อพระอาทิตย์กำลังแผดแสงในเดือนท้ายแห่งฤดูร้อน ได้ตักน้ำรดสวนมะม่วงอยู่ ครั้งนั้นภิกษุปรากฏชื่อว่า สารีบุตร ลำบากกายไม่ลำบากใจได้มาทางสวนมะม่วงนั้น ครั้งนั้น ข้าพเจ้าเป็นคนรดน้ำต้นมะม่วง ได้เห็นท่านพระสารีบุตรกำลังเดินมา จึงได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาสเถิด ขอนิมนต์ท่านสรงน้ำ ข้อนั้นจะพึงนำความสุขมาให้แก่ข้าพเจ้า ท่านพระสารีบุตรวางบาตรและจีวรไว้ เหลือแต่จีวรตัวเดียวนั่งที่ร่มโคนต้นไม้ เพื่ออนุเคราะห์แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีใจเลื่อมใส เอาน้ำอันใสสรงพระเถระผู้มีจีวรตัวเดียว นั่งอยู่ที่ร่ม ณ โคนต้นไม้ ต้นมะม่วง ข้าพเจ้าได้รดน้ำแล้ว และสมณะข้าพเจ้าได้สรงน้ำแล้ว ข้าพเจ้าได้ประสบบุญมีประมาณมิใช่น้อย บุรุษนั้นย่อมซาบซ่านไปทั่วกายของตนด้วยความปีติด้วยคิดว่า เราได้ทำกรรมมีประมาณเท่านี้ ในชาตินั้น ละร่างมนุษย์แล้ว ได้มาบังเกิดในสวนนันทวัน ข้าพเจ้าอันนางเทพอัปสรพากันฟ้อนรำขับร้องห้อมล้อม รื่นรมย์อยู่ในสวนนันทวันอันประเสริฐ เป็นสถานอันรื่นรมย์เกลื่อนไปด้วยหมู่นกนานาพรรณ.

จบ อัมพวิมานที่ ๕.

๖. โคปาลวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในโคปาลวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๘๐] ภิกษุเห็นข้าพเจ้าแล้วได้ถามว่า ท่านมีมือสวมเครื่องประดับเรืองยศ รุ่งโรจน์อยู่ในวิมานอันสูง อันตั้งอยู่สิ้นกาลนาน ดุจพระจันทร์ รุ่งโรจน์อยู่ในทิพยวิมานฉะนั้น อนึ่ง เทพบุตรผู้มีเสียงอันไพเราะพากันมาบรรเลงพิณทิพย์ให้ฟัง ในปราสาทหลังหนึ่งๆ มีนางเทพอัปสร ๖ หมื่นนาง ล้วนได้ศึกษาแล้วมีรูปงามยิ่ง เที่ยวไปในไตรทศ พากันมาฟ้อนรำขับร้องให้ท่านบันเทิงใจ ท่านถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษย์ ได้รับจ้างรักษาแม่โคนมของชนเหล่าอื่น ภายหลังมีสมณะมายังสำนักของข้าพเจ้า แม่โคทั้งหลาย ได้ไปเพื่อจะกินถั่วราชมาส และข้าพเจ้าได้ทำกิจสองอย่างในวันนี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้คิดอยู่อย่างนั้น ภายหลังกลับได้สัญญาโดยอุบายอันแยบคาย จึงวางขนมกุมมาสลงในมือของพระเถระ พร้อมกับกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอจงให้โอกาส ข้าพเจ้าได้รีบเข้าไปสู่ไร่ถั่วราชมาสก่อนกว่าเจ้าของไร่ ที่หมู่โคหักรานทรัพย์นั้น งูเห่าที่มีพิษมากได้กัดเท้าของข้าพเจ้าผู้รีบไปในไร่ถั่วราชมาสนั้น ข้าพเจ้าผู้อันทุกข์บีบคั้นแล้ว เป็นผู้อึดอัดใจ ภิกษุฉันขนมกุมมาสนั้นเองแล้วได้ให้ขนมกุมมาสเพื่ออนุเคราะห์ข้าพเจ้า ข้าพเจ้ากระทำกาละ จุติจากอัตภาพนั้น แล้วไปบังเกิดเป็นเทวดา กุศลกรรมเพียงเท่านั้น อันข้าพเจ้ากระทำแล้ว ข้าพเจ้าได้เสวยกรรมอันเป็นสุขด้วยตนเอง ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ข้าพเจ้าเป็นผู้อันพระคุณเจ้าอนุเคราะห์แล้วอย่างยิ่ง ขออภิวาทพระคุณเจ้าด้วยความเป็นผู้กตัญญู มุนีอื่นในโลก

พร้อมเทวโลก มารโลก เป็นผู้อนุเคราะห์ยิ่งกว่าพระคุณเจ้ามิได้มี ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ข้าพเจ้าเป็นผู้อันพระคุณเจ้าอนุเคราะห์แล้วอย่างยิ่ง ขออภิวาทพระคุณเจ้าด้วยความเป็นผู้กตัญญู มุนีอื่นในโลกนี้หรือในโลกหน้า เป็นผู้อนุเคราะห์ยิ่งกว่าพระคุณเจ้า มิได้มี ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ข้าพเจ้าเป็นผู้อันพระคุณเจ้าอนุเคราะห์แล้วอย่างยิ่ง ขออภิวาทพระคุณเจ้าด้วยความเป็นผู้กตัญญู.

จบ โคปาลวิมานที่ ๖.

๗. กัณฐกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในกัณฐกวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๘๑] พระจันทร์ในวันเพ็ญ อันหมู่ดาวนักษัตรแวดล้อมแล้ว เป็นใหญ่กว่าหมู่ดาว มีรูปกระต่าย ย่อมหมุนเวียนไปโดยรอบฉันใด วิมานของท่านนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น ย่อมไพโรจน์ยิ่งด้วยรัศมี อยู่ในเทพบุรี ดุลพระอาทิตย์อุทัยฉะนั้น พื้นวิมานของท่านน่ารื่นรมย์ใจ วิจิตรแล้วด้วยไพฑูรย์ ทองคำ แก้วผลึก รูปิยะ มรกต มุกดา และแก้วทับทิม ลาดด้วยแก้วไพฑูรย์ ปราสาททั้งหลายของท่านงามน่ารื่นรมย์ ปราสาทของท่านอันบุญกรรมเนรมิตดีแล้ว อนึ่ง สระโบกขรณีของท่าน เป็นสถานน่ารื่นรมย์กว้างขวาง อันหมู่ปลาเป็นอันมาก อาศัยแล้ว มีน้ำใสสะอาด พื้นลาดด้วยทรายทอง ดารดาษด้วยปทุมชาตินานา เป็นที่รวมอยู่แห่งบัวขาบ ครั้นลมรำเพยพัด กลิ่นหอมฟุ้งชื่นใจ ที่สองข้างแห่งสระโบกขรณีของท่านนั้น มีพุ่มไม้อันบุญกรรมเนรมิตไว้ให้เป็นอย่างดี ประกอบด้วยหมู่ไม้ดอกและไม้ผล หมู่นางเทพอัปสรปกคลุมด้วยสรรพาภรณ์ ทัดทรงมาลาต่างๆ พากันมาบำรุง ท่านผู้มีฤทธิ์มาก ผู้นั่งบนบัลลังก์เชิงทองคำ อ่อนนุ่ม อันบุญกรรมลาดแล้วด้วยผ้าโกเชาว์ ให้รื่นรมย์ใจ ดุจท้าววสวดีเทวราช ท่านสมบูรณ์ด้วยความยินดีในการฟ้อนรำ ขับร้อง

และการประโคม รื่นเริงด้วยกลอง สังข์ ตะโพน พิณ และบัณเฑาะว์
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นทิพย์อันท่านประสงค์แล้ว
น่ารื่นรมย์ใจ มีอยู่พร้อมในวิมานของท่าน ท่านมีรัศมีรุ่งเรืองยิ่งกว่า
เทพบุตรผู้มีรัศมีรุ่งเรืองในวิมาน อันประเสริฐนั้น ดุจพระอาทิตย์อุทัย
นี้เป็นผลแห่งทาน ศีลหรืออัญชลีกรรมของท่าน อาตมาถามแล้ว ขอจง
บอกผลนั้น แก่อาตมา?
เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ
จึงพยากรณ์ปัญญาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าพเจ้าเป็นพญาม้าชื่อ
กัณฐกะ เป็นสหชาติของพระโอรส ของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้เป็นใหญ่
กว่าเจ้าศากยะทั้งหลายในกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อพระราชโอรสนั้น เสด็จออก
มหาภิเนษกรมณ์ในมัชฌิมยามเพื่อความตรัสรู้ เอาฝ่าพระหัตถ์อันอ่อน
เล็บแดงจางสุกใส ตบอกข้าพเจ้าเบาๆ แล้วตรัสกะข้าพเจ้าว่า จงพา
ฉันไปเถิดสหาย ฉันได้บรรลุพระโพธิญาณอันอุดมแล้ว จักยังโลกให้
ข้ามพ้นจากห้วงน้ำใหญ่คือสงสาร เมื่อข้าพเจ้าฟังพระดำรัสนั้นแล้ว ได้
มีความร่าเริงยินดีเบิกบาน บันเทิงใจเป็นอันมาก ข้าพเจ้าจึงได้รับคำของ
ท่านโดยความเคารพ ครั้นข้าพเจ้ารู้ว่า พระมหาบุรุษผู้เป็นพระโอรสแห่ง
ศากยราชผู้เรืองยศ ประทับนั่งบนหลังของข้าพเจ้าแล้ว มีจิตเบิกบาน
บันเทิงใจ นำพระมหาบุรุษออกไปจากพระนคร ไปจนถึงแว่นแคว้นของ
กษัตริย์เหล่าอื่น เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นแล้ว พระมหาบุรุษมิได้มีความอาลัย
ละทิ้งข้าพเจ้ากับฉันนะอำมาตย์ไว้ ทรงหลีกไป ข้าพเจ้าได้เลียพระบาท
ทั้ง ๒ ของพระองค์ ซึ่งมีเล็บอันแดง ด้วยลิ้น ร้องไห้ แลดูพระลูกเจ้า
ผู้มีความเพียรอันยิ่งใหญ่เสด็จไปอยู่ ข้าพเจ้าป่วยอย่างหนักเพราะมิได้เห็น
พระมหาบุรุษศากโยรส ผู้มีศิริพระองค์นั้น ข้าพเจ้าได้ตายลงอย่างรวดเร็ว
ด้วยอานุภาพแห่งปีติและโสมนัสนั้น ข้าพเจ้าจึงได้มาอยู่ยังวิมานนี้ อัน
ประกอบด้วยกามคุณอันเป็นทิพย์ ดุจท้าวสักกเทวราชผู้เป็นใหญ่ในเทพบุรี
ฉะนั้น ความยินดีและความร่าเริงได้เกิดมีแก่ข้าพเจ้า เพราะได้ฟังเสียง

ว่า เพื่อพระโพธิญาณก่อนกว่าสิ่งอื่นๆ ฉักจักบรรลุความสิ้นไปแห่ง อาสวะ เพราะกุศลกรรมนั้นนั่นแล ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้าพระคุณ เจ้าพึงไปในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ศาสดาไซร้ ขอพระคุณเจ้าจงทูลถึง การถวายบังคมด้วยเศียรเกล้ากะพระองค์ตามคำของข้าพเจ้า แม้ข้าพเจ้า ก็จักไปเฝ้าพระชินเจ้าผู้หาบุคคลอื่นเปรียบมิได้ การได้เห็นพระโลก นาถเจ้าเช่นนั้น หาได้ยาก.

พระสังคีติกาจารย์ได้รจนาคาถาไว้ ๒ คาถา ความว่า

ก็กัณฐกเทพบุตรนั้น เป็นผู้กตัญญูกตเวที ได้เข้าเฝ้าพระศาสดาฟังพระ ดำรัสของพระศาสดาผู้มีพระจักษุแล้ว ได้บรรลุธรรมจักษุกล่าวคือโสดา ปัตติผล ได้ชำระทิฏฐิและวิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาสของตนให้บริสุทธิ์ ถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระศาสดา แล้วอันตรธานไปในที่นั้น นั่นเอง.

จบ กัณฐกวิมานที่ ๗.

๘. อเนกวัณณวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในอเนกวัณณวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๘๒] ท่านอันหมู่นางเทพอัปสรแวดล้อมแล้ว ขึ้นสู่วิมานอันมีรัศมีต่างๆ เป็น ที่ระงับความกระวนกระวาย และความเศร้าโศกมีรูปอันวิจิตรต่างๆ อัน บุญกรรมตบแต่งดีแล้ว บันเทิงอยู่ดุจท้าวสุนิมมิตเทวราชผู้เป็นใหญ่กว่า เทวดา ไม่มีผู้จะเสมอเหมือนท่าน ไม่มีใครแม้ที่ไหนยิ่งไปกว่าท่านด้วยยศ บุญและฤทธิ์ เทพเจ้าทั้งหมด และเทพเจ้าชั้นไตรทศก็พากันมาประชุม ไหว้ท่าน ดุจมนุษย์และเทวดาไหว้พระจันทร์ ซึ่งปรากฏในวันเพ็ญ ฉะนั้น เทพบุตรและนางเทพอัปสรเหล่านี้ พากันมาฟ้อนรำขับร้องอยู่ โดยรอบเพื่อให้ท่านเบิกบานใจ ท่านเป็นผู้ถึงความเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ ท่านมีอานุภาพมาก เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ ท่านมีอานุภาพ อันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อน ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระชินเจ้าทรงพระนามว่าสุเมธ เป็นปุถุชนยังไม่ได้ ตรัสรู้มรรคผล บวชอยู่ ๗ พรรษา เมื่อพระศาสดาทรงพระนามว่าสุเมธ ผู้ชนะมาร มีโอฆะอันข้ามได้แล้ว ผู้คงที่ ปรินิพพานแล้ว ข้าพเจ้านั้นได้ ไหว้รัตนเจดีย์อันหุ้มด้วยข่ายทองคำ ยังใจให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้น ข้าพเจ้าไม่มีการให้ทาน เพราะข้าพเจ้าไม่มีไทยวัตถุให้ แต่ได้ชักชวนชน เหล่าอื่นในการให้ทานนั้นว่า ท่านทั้งหลายจงบูชาพระธาตุของพระพุทธ เจ้าผู้ควรบูชาเถิด ได้ยินว่าพวกท่านจักไปสู่สวรรค์ เพราะการบูชา พระบรมธาตุอย่างนี้ กุศลกรรมเท่านั้นอันข้าพเจ้าได้กระทำแล้ว ข้าพเจ้า จึงได้เสวยสุขอันเป็นทิพย์ด้วยตนเอง บันเทิงใจอยู่ในท่ามกลางหมู่เทพ เจ้าชาวไตรทศ ข้าพเจ้ายังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งบุญนั้น.

จบ อเนกวัณณวิมานที่ ๘.

๙. มัฏฐกุณฑลีวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในมัฏฐกุณฑลีวิมาน

[๘๓] พราหมณ์ถามเทพบุตรนั้นว่า

ท่านประดับแล้ว มีต่างหูอันเกลี้ยง ทัดทรงดอกไม้ มีตัวลูบไล้ด้วย จันทน์แดง ประคองแขนทั้งสองข้างคร่ำครวญอยู่ในป่าช้า ท่านเป็น ทุกข์ถึงอะไรเล่า?

มัฏฐกุณฑลีเทพบุตรตอบว่า

เรือนรถทำด้วยทองคำงามผุดผ่อง เกิดขึ้นแล้วแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าหาคู่ล้อ ของรถนั้นยังไม่ได้ ข้าพเจ้าจักสละชีวิตเพราะความทุกข์นั้น.

พราหมณ์กล่าวว่า

ดูกรมาณพผู้เจริญ ท่านอยากได้คู่ล้อทำด้วยทองคำ ทำด้วยแก้ว ทำด้วย ทองแดง หรือทำด้วยเงิน ขอจงบอกแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะให้ท่านได้คู่ ล้อนั้น.

มาณพตอบแก่พราหมณ์นั้นว่า

พระจันทร์อาทิตย์ ย่อมปรากฏในวิถีทั้งสอง รถของข้าพเจ้าทำด้วยทองคำ ย่อมงามด้วยคู่ล้อนั้น.

พราหมณ์กล่าวว่า

ดูกรมาณพ ท่านเป็นคนโง่ ที่ท่านมาปรารถนา สิ่งที่ไม่ควรปรารถนา ข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านจักตาย จักไม่ได้พระจันทร์ และพระอาทิตย์ทั้งสอง เลย.

มาณพกล่าวว่า

แม้การไปและการมาของพระจันทร์ และพระอาทิตย์ยังปรากฏอยู่ รัศมีของพระจันทร์และพระอาทิตย์นั้น ยังปรากฏอยู่ในวิถีทั้งสอง ส่วนคนที่ตายล่วงลับไปแล้วย่อมไม่ปรากฏ เราทั้งสองคร่ำครวญอยู่ในที่นี้ ใครจะโง่กว่ากัน.

พราหมณ์กล่าวว่า

ดูกรมาณพ ท่านพูดจริง เราทั้งสองคนผู้คร่ำครวญอยู่ ข้าพเจ้าเองเป็นคนโง่กว่า เพราะข้าพเจ้าอยากได้บุตรที่ตายไปแล้ว เหมือนทารกร้องไห้อยากได้พระจันทร์ฉะนั้น ท่านมารดข้าพเจ้าผู้เร่าร้อนให้สงบ ยังความกระวนกระวายทั้งปวงให้ดับเหมือนบุคคลดับไฟ ที่ลาดเปรียงด้วยน้ำฉะนั้น ลูกศรคือความโศกอันเสียบแทงหทัยของข้าพเจ้า อันท่านผู้บรรเทาความโศกถึงบุตรแก่ข้าพเจ้า ผู้ถูกความโศกครอบงำแล้ว ถอนขึ้นแล้ว ดูกรมาณพ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีลูกศรคือความโศก อันท่านถอนขึ้นแล้ว เป็นผู้เย็น ดับสนิท จะไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้ เพราะฟังคำของท่าน ท่านเป็นเทวดา เป็นคนธรรพ์ หรือเป็นท้าวสักกปุรินททะ ท่านเป็นใคร หรือเป็นบุตรของใคร ไฉนข้าพเจ้าจะรู้จักท่านเล่า?

มาณพกล่าวว่า

ท่านเผาบุตรที่ป่าช้าเองแล้ว คร่ำครวญร้องไห้ถึงบุตรคนใดบุตรคนนั้นคือข้าพเจ้า ทำกุศลกรรมแล้ว ถึงความเป็นสหายของเทพเจ้าชาวไตรทศ.

พราหมณ์ถามว่า

เมื่อท่านให้ทานน้อยหรือมากในเรือนของตน หรือรักษาอุโบสถกรรม เช่นนั้น ข้าพเจ้าไม่เคยเห็น ท่านไปสู่เทวโลกได้เพราะกรรมอะไร?

มาณพกล่าวว่า

เมื่อข้าพเจ้าป่วยเป็นไข้ได้รับทุกข์ มีกายกระสับกระส่ายอยู่ในที่อยู่ของตน ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี ผู้ข้ามพ้นความสงสัย ผู้เสด็จไปดีแล้ว มีพระปัญญาไม่ทราม ข้าพเจ้ามีใจเบิกบานเลื่อมใส ได้ทำอัญชลีแด่พระตถาคต ข้าพเจ้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชาวไตรทศ เพราะทำกุศลกรรมนั้น.

พราหมณ์กล่าวว่า

น่าอัศจรรย์หนอ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ผลของอัชลีกรรมเป็นได้ถึงเช่นนี้ ถึงข้าพเจ้าก็มีใจเบิกบานเลื่อมใส ขอถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งในวันนี้ ทีเดียว.

มาณพกล่าวว่า

ขอท่านจงมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็น ที่พึ่งในวันนี้ทีเดียว อนึ่ง ท่านจงสมาทานสิกขาบท ๕ อย่าให้ขาดและ ด่างพร้อย คือ จงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์โดยพลัน จงเว้นการถือเอาสิ่งของ ที่เขามิได้ให้ในโลก จงยินดีด้วยภรรยาของตน อย่ากล่าวเท็จ อย่าดื่ม น้ำเมา.

พราหมณ์กล่าวว่า

ดูกรเทวดาผู้ควรบูชา ท่านเป็นผู้ปรารถนาประโยชน์ ปรารถนาสิ่งเกื้อกูล แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะทำตามคำของท่าน ท่านเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมอันยอดเยี่ยม และพระสงฆ์สาวก ของพระพุทธเจ้าผู้เป็นนรเทพว่าเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าของดเว้นจากการฆ่าสัตว์ โดยพลัน ของดเว้นการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ในโลก ยินดีในภรรยา ของตน ไม่กล่าวเท็จ และไม่ดื่มน้ำเมา.

จบ มัฏฐกุณฑลีวิมานที่ ๘.

๑๐. เสริสสกวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในเสริสสกวิมาน

[๘๔] ท่านพระควัมปติกล่าวว่า

ขอท่านทั้งหลายจงฟังคำเทวดา และพวกพ่อค้ามาพบกัน ในเวลาที่พวกพ่อค้าหลงทางในทะเลทราย อนึ่ง ถ้อยคำที่พวกเทวดาและพวกพ่อค้าโต้ตอบกัน ฉันใด ขอท่านทั้งหลายจงฟังคำนั่น ฉันนั้นเถิด ยังมีพระราชาทรงพระนามว่าปายาสิ มียศ ถึงความเป็นสหายของภุมมเทวดา บันเทิงอยู่ในวิมานของตนเป็นเทวดาแต่ได้มาปราศรัยกับพวกมนุษย์.

เสริสสกเทพบุตรถามพวกพ่อค้าด้วยคาถาว่า

มนุษย์ทั้งหลายผู้กลัวทางคด หลงทางแล้วมาทำไมในป่าที่น่ารังเกียจ เป็นที่สัญจรไปแห่งอมนุษย์ เป็นที่กันดารไม่มีน้ำ ไม่มีอาหาร เดินไปแสนยาก เป็นท่ามกลางแห่งทะเลทราย ในทะเลทรายนี้ ไม่มีผลไม้ไม่มีเผือกมัน หาเชื้อมิได้ จักมีอาหารแต่ที่ไหน นอกจากฝุ่นและทรายอันร้อนทารุณดังไฟเผา ที่นี้มีภาคพื้นอันแข็ง ร้อนดังแผ่นเหล็กแดง หาความสุขมีได้ เท่ากับนรก สถานที่นี้เป็นที่อยู่ดั้งเดิมของพวกหยาบช้า มีปีศาจเป็นต้น เป็นเหมือนภูมิประเทศถูกสาปแช่งไว้ เออก็พวกท่านหวังประโยชน์อะไร ไม่ทันพิจารณาคุณและโทษ พากันหลงทางเข้ามายังประเทศนี้ เพราะเหตุอะไร เพราะความโลภหรือความกลัวหรือเพราะความหลง.

พวกพ่อค้าตอบว่า

พวกข้าพเจ้าเป็นพ่อค้าเกวียนอยู่ในแคว้นมคธ และแคว้นอังคะ บรรทุกสินค้ามามาก ข้าพเจ้าทั้งหลายมีความต้องการทรัพย์ ปรารถนาอดิเรกลาภเพิ่มพูน จึงพากันไปยังสินธุประเทศและโสวีระประเทศ ข้าพเจ้าทุกคนไม่อาจจะอดกลั้นความกระหายในเวลากลางวัน และหมายจะอนุเคราะห์โคทั้งหลาย จึงได้พากันรีบเดินทางมาในราตรี อันเป็นเวลาค่ำคืน

ข้าพเจ้าทั้งหลายจึงได้พลัดจากทางไปสู่ทางผิดมืดมนดุจคนบอด หลงเข้าไปในป่าที่ไปได้แสนยาก อันเป็นท่ามกลางทะเลทราย มีจิตงงงวย ไม่อาจกำหนดทิศได้ ดูกรเทพเจ้าผู้ควรบูชา พวกข้าพเจ้าได้เห็นวิมานอันประเสริฐของท่านนี้กับตัวท่าน ซึ่งไม่เคยเห็นมาก่อนจึงหวังว่าจะรอดชีวิตได้ยิ่งกว่าก่อน เพราะเห็นวิมานของท่าน กับตัวท่าน พวกข้าพเจ้ามีความดีใจร่าเริง ขนลุกขนพอง.

เสริสสกเทพบุตรกล่าวว่า

ดูกรพ่อค้าทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเที่ยวไปสู่ฝั่งทะเลทรายข้างนี้ จดฝั่งทะเลทรายข้างโน้น และไปสู่ทางอันเป็นทางไปยาก ประกอบด้วยเซิงหวายและหลักตอ ข้ามแม่น้ำและภูเขาทั้งหลายไปสู่ทิศต่างๆ เป็นอันมาก เพราะเหตุอยากได้โภคทรัพย์ เมื่อพวกท่านไปสู่แว่นแคว้นของพระราชาเหล่าอื่น ท่านไปเห็นมนุษย์ในต่างประเทศ เราจะขอฟังสิ่งอัศจรรย์ที่ท่านทั้งหลายได้ฟัง หรือได้เห็นแล้ว ในสำนักของท่านทั้งหลายฯ

พวกพ่อค้าตอบว่า

ดูกรกุมาร พวกข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินหรือได้เห็นสมบัติมนุษย์ ในประเทศอื่นทั้งหมด ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งไปกว่าสมบัติในวิมานของท่านนี้ พวกข้าพเจ้าได้เห็นวิมานของท่าน อันมีรัศมีไม่ทราม อันเลื่อนลอยไปได้ในอากาศ จึงอิ่มใจนัก ในวิมานของท่านนี้ มีทั้งสระโบกขรณี พวงมาลาบัวขาบมากมาย มีหมู่รุกชาติอันเผล็ดดอกออกผลอยู่เป็นนิจนิรันดร ส่งกลิ่นหอมฟุ้งขจรไป ในวิมานนี้ มีเสาแก้วไพฑูรย์สูงร้อยศอก ประดับด้วยแก้วผลึก แก้วประพาฬ บุษราคัม และแก้วมณีมีเหลี่ยมกว้าง มีรัศมีแผ่ซ่านไป วิมานของท่านนี้งามดีมีเสาพันหนึ่ง มีอานุภาพหาที่เปรียบมิได้ เสาเหล่านั้นมีวิมานอันงาม แวดล้อมด้วยกำแพงทอง ด้วยแก้วต่างๆ มีหลังคาอันมุงแล้วด้วยแก้วต่างๆ ชนิด วิมานของท่านนี้มีแสงแห่งทองชมพูนุท ทอแสงขึ้นในเบื้องบน ประกอบด้วยปราสาท บันได

และแผ่นกระดานอันเกลี้ยง งามดี มั่นคงและทรวดทรงงดงาม สม่ำเสมอ อันบุญกรรมปรุงดีแล้ว น่าดูน่าชม น่ารื่นรมย์ใจยิ่งนัก ภายในวิมานแก้วนั้น มีข้าวและน้ำอันสมบูรณ์ ท่านเองก็แวดล้อมด้วยหมู่นางเทพอัปสรเสียงกึกก้องด้วยตะโพน เปิงมาง และดุริยางค์เป็นนิจ ท่านเป็นผู้อันหมู่เทพยดานอบนบแล้วด้วยการชมเชย และกราบไหว้ ปลาบปลื้มอยู่ด้วยหมู่เทพนารี บันเทิงใจอยู่ในวิมาน และปราสาทอันประเสริฐน่ารื่นรมย์ใจ มีอานุภาพเป็นอจินไตย ประกอบไปด้วยคุณทั้งปวง ดุจท้าวเวสสุวรรณผู้เป็นใหญ่ ท่านเป็นเทวดาหรือเป็นยักษ์ เป็นท้าวสักกะจอมเทพหรือเป็นมนุษย์ พวกพ่อค้าเกวียนถามท่าน ขอท่านจงบอกว่าท่านเป็นเทวดาชื่ออะไร?

เสริสสกเทพบุตรตอบว่า

ข้าพเจ้าเป็นเทวดาชื่อว่าเสริสสกะ เป็นผู้รักษาทางกันดารเป็นเจ้าทะเลทราย ทำตามคำสั่งของท้าวเวสสุวรรณ รักษาประเทศนี้อยู่.

พวกพ่อค้าถามว่า

วิมานนี้ท่านได้ตามความปรารถนา หรือเกิดในกาลบางคราว ท่านทำเองหรือเทวดาทั้งหลายมอบให้ พ่อค้าเกวียนทั้งหลายถามท่าน วิมานอันเป็นที่ชอบใจนี้ท่านได้มาอย่างไร?

เสริสสกเทพบุตรตอบว่า

วิมานอันเป็นที่ชอบใจนี้ มิใช่ข้าพเจ้าได้ตามความปรารถนา มิใช่เกิดขึ้นในกาลบางคราว ข้าพเจ้ามิได้ทำเอง และเทวดาทั้งหลายก็มิได้มอบให้ วิมานอันเป็นที่ชอบใจนี้ ข้าพเจ้าได้มาเพราะบุญกรรมอันดีงามของตน.

พวกพ่อค้าถามว่า

อะไรเป็นวัตรและเป็นพรหมจรรย์ของท่าน นี้เป็นวิบากแห่งบุญอะไร ที่ท่านสั่งสมไว้แล้ว พ่อค้าเกวียนทั้งหลาย ถามท่าน วิมานนี้ท่านได้มาอย่างไร?

เสริสสกเทพบุตรตอบว่า

ข้าพเจ้ามีนามว่าปายาสิ เมื่อครั้งข้าพเจ้าเสวยสมบัติในแคว้นโกศล ข้าพเจ้ามีความเห็นผิดว่าไม่มี มีความตระหนี่เหนี่ยวแน่น มีธรรมอันลามกมีปรกติกล่าวว่าขาดสูญ มีสมณะนามว่า กุมารกัสสป เป็นพหูสูต เป็นผู้เลิศในทางมีถ้อยคำอันวิจิตร ครั้งนั้นท่านได้แสดงธรรมกถาแก่ข้าพเจ้า ได้บรรเทาทิฏฐิผิดของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้ฟังธรรมกถาของท่านนั้นแล้ว ได้ประกาศตนเป็นอุบาสก งดเว้นจากปาณาติบาต จากอทินนาทาน สันโดษยินดีด้วยภรรยาของตน ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมา ข้อนั้นเป็นวัตรและเป็นพรหมจรรย์ของข้าพเจ้า นี่เป็นวิบากแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้สั่งสมไว้ วิมานนี้ข้าพเจ้าได้มาเพราะบุญกรรมอันดีงามนั้นนั่นแล.

พวกพ่อค้าถามว่า

ได้ยินว่า ถ้อยคำของนรชนผู้มีปัญญา เป็นบัณฑิต ที่ได้พูดไว้เป็นคำจริงไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่นว่า บุคคลผู้ทำบุญจะไปในที่ใดๆ ย่อมได้ตามความปรารถนา บันเทิงใจในที่นั้นๆ ความเศร้าโศก ความร่ำไร การเบียดเบียน การจองจำ ความเศร้าหมอง มีอยู่ในที่ใดๆ คนทำบาปย่อมไม่พ้นจากทุคติในกาลไหนๆ ดูกรกุมาร เพราะเหตุใดหนอ ความโทมนัสจึงได้บังเกิดแก่เทวดาผู้เป็นบริวารของท่านนี้และแก่ท่าน ดุจคนผู้หลงใหลฟั่นเฟือน และดุจน้ำอันขุ่นในครู่เดียวนี้.

เสริสสกเทพบุตรตอบว่า

แน่ะพ่อทั้งหลาย ป่าไม้ซึกเหล่านี้เป็นทิพย์มีกลิ่นหอมฟุ้งตระหลบไปทั่ววิมานนี้ ใช่แต่เท่านั้น ป่าไม้ซึกนี้ยังกำจัดความมืดได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ล่วงไปร้อยปี เปลือกฝักแห่งต้นซึกนี้จึงจะสุกหล่นลงครั้งหนึ่งๆ เป็นอันรู้ว่าร้อยปีของมนุษย์ล่วงไปแล้ว ดูกรพ่อทั้งหลาย ตั้งแต่ข้าพเจ้าเกิดในเทพนิกายนี้จักตั้งอยู่ในวิมานนี้ตลอด ๕๐๐ ปีทิพย์ แล้วจึงจุติเพราะสิ้นอายุ เพราะสิ้นบุญ ข้าพเจ้าสยบซบเซา เพราะความเศร้าโศกนั้นนั่นแล.

พวกพ่อค้ากล่าวว่า

ท่านได้วิมานนี้มานาน จะนับประมาณมิได้ เมื่อท่านเป็นเช่นนั้น จะเศร้าโศกไปทำไมเล่า ก็แหละคนที่มีบุญน้อย เข้าอยู่วิมานนี้นิดหน่อย ควรเศร้าโศกแน่แท้ แต่ท่านมีอายุถึง ๙ ล้านปีของมนุษย์ จะเศร้าโศกไปทำไมเล่า ท่านอย่าเศร้าโศกไปเลย.

เสริสสกเทพบุตรกล่าวว่า

ดูกรท่านทั้งหลาย การที่ท่านทั้งหลายกล่าวตักเตือนข้าพเจ้าด้วยวาจาอันเป็นที่รักนั้น สมควรแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะตามรักษาพวกท่าน ท่านทั้งหลายจงไปโดยสวัสดี ยังที่ที่ท่านทั้งหลายปรารถนาเถิด.

พวกพ่อค้ากล่าวว่า

ข้าพเจ้าทั้งหลายมีความต้องการทรัพย์ปรารถนาอดิเรกลาภเพิ่มพูน จึงไปสู่สินธุประเทศและโสวีระประเทศ บัดนี้ พวกข้าพเจ้าขอบวงสรวงท่าน ขอให้ปฏิญาณไว้แก่ท่าน ถ้าพวกข้าพเจ้าได้ทรัพย์สมความปรารถนาแล้ว จักทำการบูชาเสริสสกเทพบุตรให้ยิ่ง.

เสริสสกเทพบุตรกล่าวว่า

ท่านทั้งหลายอย่าได้ทำการบูชาแก่เสริสสกเทพบุตรเลย สิ่งที่ท่านพูดถึงทั้งหมด จักเป็นของท่าน ขอพวกท่านจงงดเว้นกรรมทั้งหลายอันเป็นบาป และจงอธิษฐานการประกอบตามซึ่งธรรม ในหมู่พ่อค้าเกวียนนี้ มีอุบาสกผู้เป็นพหูสูต สมบูรณ์ด้วยศีลและวัตร มีศรัทธา มีปกติบริจาค มีศีลเป็นที่รัก มีปัญญาเครื่องพิจารณา เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้รู้ เมื่อรู้สึกอยู่ไม่พูดมุสา ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่พึงกล่าวคำส่อเสียดให้เขาแตกกัน พูดแต่วาจาอ่อนหวานละมุนละม่อม มีความเคารพ ยำเกรงอ่อนน้อม ไม่เป็นคนทำบาป หมดจดในอธิศีล เป็นคนเลี้ยงมารดาและบิดาโดยธรรม มีความประพฤติบริสุทธิ์ แสวงหาโภคะทั้งหลายเพราะเหตุแห่งมารดาและบิดา ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งตน เมื่อมารดาบิดาล่วงลับไปแล้ว มีจิตน้อมไปในเนกขัมมะ จักประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนตรง ไม่คดโกง ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา ไม่พูดโยด้วยอ้างเลศ

อุบาสกผู้ทำงานอันบริสุทธิ์ตั้งอยู่ในธรรม เช่นนี้ จะพึงได้ทุกข์อย่างไร
เล่า เพราะอุบาสกนั้นเป็นเหตุข้าพเจ้าจึงมาแสดงตนให้ปรากฏ ดูกรพ่อ
ค้าทั้งหลาย เพราะฉะนั้น พวกท่านจึงได้เห็นข้าพเจ้า ก็ถ้าเว้นอุบาสก
นั้นเสีย พวกท่านก็จักมืดมน ดุจคนตาบอด หลงเข้าไปในป่า จักเป็น
เถ้าถ่านไป อันคนอื่นเบียดเบียนคนอื่นนั้น เป็นการกระทำได้ง่าย การ
สมาคมด้วยสัปบุรุษ นำมาซึ่งความสุข.

พวกพ่อค้าถามว่า

อุบาสกนั้นชื่ออะไร ทำกรรมอะไร มีชื่ออย่างไร มีโคตรอย่างไร ดูกร
เทพเจ้าผู้ควรบูชา ท่านมาในที่นี้เพื่ออนุเคราะห์อุบาสกคนใด แม้พวก
ข้าพเจ้าก็ต้องการจะเห็นอุบาสกนั้น แม้ท่านรักอุบาสกคนใด ก็เป็นลาภ
ของอุบาสกคนนั้น.

เสริสสกเทพบุตรกล่าวว่า

บุรุษใดเป็นกัลบกมีชื่อว่า สัมภวะเป็นคนรับใช้สอยของพวกท่าน
อาศัยการตัดผมเลี้ยงชีพ ท่านทั้งหลายจงรู้บุรุษนั้นว่าเป็นอุบาสก ท่าน
ทั้งหลายอย่าได้ดูหมิ่นอุบาสกนั้น ด้วยว่าอุบาสกนั้นผู้มีศีลเป็นที่รัก.

พวกพ่อค้ากล่าวว่า

ดูกรเทพเจ้าผู้ควรบูชา ท่านพูดถึงช่างตัดผมคนใด ข้าพเจ้าทั้งหลายรู้จัก
แล้ว แต่ก่อนข้าพเจ้าทั้งหลายไม่รู้จักว่าเป็นเช่นนี้เลย เพราะฟังคำ
ของท่าน แม้ข้าพเจ้าทั้งหลายก็จักบูชาอุบาสกนั้นเป็นอย่างยิ่ง.

เสริสสกเทพบุตรกล่าวว่า

มนุษย์ทั้งหมดในโลกนี้ เป็นหนุ่ม แก่หรือปานกลาง มนุษย์เหล่านั้น
ทั้งหมดจงขึ้นสู่วิมานนี้แล้ว จงดูผลบุญของคนตระหนี่.

พระธรรมสังคีติกาจารย์ได้รจนาคาถาเหล่านี้ไว้ในที่สุดว่า

พวกพ่อค้าเหล่านั้นทั้งหมดในที่นั้น พากันห้อมล้อมช่างกัลบกนั้นขึ้นสู่
วิมาน ดุจวิมานแห่งท้าววาสะ ด้วยการกล่าวว่าเราก่อนๆ พวกพ่อค้า
ทั้งหมดนั้น ได้ประกาศความเป็นอุบาสกว่า เราก่อนๆ ดังนี้ เป็นผู้งด
เว้นจากปาณาติบาต จากอทินนาทาน ยินดีด้วยภรรยาของตน ไม่พูดเท็จ

และไม่ดื่มน้ำเมา พวกพ่อค้าทั้งหมดนั้น ครั้นประกาศความเป็นอุบาสกแล้ว ผู้อันเสริสสกเทพบุตรบอกแล้ว บันเทิงอยู่ด้วยเทวฤทธิ์บ่อยๆ แล้วหลีกไป พวกพ่อค้าเหล่านั้นมีความต้องการด้วยทรัพย์ ปรารถนาอดิเรกลาภเพิ่มพูน ได้ไปยังสินธุประเทศและโสวีระประเทศ พยายามทำตามความปรารถนาของตน ได้ทรัพย์บริบูรณ์ตามความปรารถนา กลับมาสู่ปาตลีบุตรดังเดิม หาอันตรายมิได้ มีความสวัสดี ไปสู่เรือนของตนพรั่งพร้อมด้วยบุตรและภรรยา มีจิตยินดีโสมนัสปลาบปลื้ม ได้ทำการบูชาอย่างยิ่งแก่เสริสสกเทพบุตร ให้สร้างเทวาลัยชื่อว่าเสริสสกะ การคบหาด้วยสัปบุรุษยังประโยชน์ให้สำเร็จอย่างนี้ การคบหาบุคคลผู้มีคุณธรรม มีประโยชน์มาก สัตว์ทั้งปวงย่อมได้รับประโยชน์ และมีความสุข เพราะคบหาอุบาสกคนหนึ่งๆ

จบ เสริสสกวิมานที่ ๑๐

๑๑. สุนิกขิตตวิมาน

ว่าด้วยผลบุญที่ทำให้ไปเกิดในสุนิกขิตตวิมาน

พระมหาโมคคัลลานเถระถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๘๕] วิมานแก้วมณีของท่านนี้ สูง ๑๒ โยชน์โดยรอบ มีปราสาท ๗๐๐ มีเสาล้วนแล้วไปด้วยแก้วไพฑูรย์ ปูลาดด้วยเครื่องลาดอันงามยิ่ง ท่านอยู่ดื่ม และบริโภคสุธาโภชน์ในวิมานนี้ อนึ่ง เทพบุตรผู้นี้มีเสียงอันไพเราะพากันมาบรรเลงพิณทิพย์ เบญจกามคุณซึ่งมีรสเป็นทิพย์ก็มีอยู่พร้อมในวิมานนี้ ทั้งเหล่าเทพนารีปกคลุมด้วยเครื่องประดับทองคำพากันมาฟ้อนรำอยู่ ท่านมีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญอะไร อิฏฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคสมบัติอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะบุญอะไร ดูกรเทพเจ้าผู้มีอานุภาพมากอาตมาขอถามท่าน ท่านเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไร ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรืองและมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่าข้าพเจ้าได้จัดดอกไม้ อันมหาชนจัดไว้แล้วไม่เรียบร้อย แล้วได้ประดิษฐานไว้ที่พระสถูปของพระสุคตเจ้า จึงเป็นผู้มีฤทธิ์มากและมีอานุภาพมาก พรั่งพร้อมด้วยกามคุณอันเป็นทิพย์ ข้าพเจ้ามีวรรณะเช่นนี้เพราะบุญนั้น อิฏฐผลสมบัติอันเป็นที่รักแห่งใจทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดแก่ข้าพเจ้าเพราะบุญนั้น ข้าพเจ้ามีอานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญนั้นๆ.

จบ สุนิกขิตตวิมานที่ ๑๑

จบ สุนิกขิตตวรรคที่ ๗.

รวมวิมานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จิตตลดาวิมาน ๒. นันทนวิมาน
๓. มณิถูณวิมาน ๔. สุวรรณวิมาน
๕. อัมพวิมาน ๖. โคปาลวิมาน
๗. กัณฐกวิมาน ๘. อเนกวรรณวิมาน
๙. มัฏฐกุณฑลีวิมาน ๑๐. เสริสสกวิมาน
๑๑. สุนิกขิตตวิมาน.

จบ ภาณวารที่ ๔.

เปตวัตถุ

๑. เขตตูปมาเปตวัตถุ

ว่าด้วยพระอรหันต์เปรียบเหมือนนา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ความว่า

[๘๖] พระอรหันต์ทั้งหลายเปรียบด้วยนา ทายกทั้งหลายเปรียบด้วยชาวนา ไทยธรรมเปรียบด้วยพืช ผลทานย่อมเกิดแต่การบริจาคไทยธรรมของทายกและปฏิคคาหกผู้รับ พืชที่บุคคลหว่านลงในนานั้น ย่อมเกิดผลแก่เปรตทั้งหลายและทายกเปรตทั้งหลายย่อมบริโภคผลนั้น ทายกย่อมเจริญด้วยบุญ ทายกทำกุศลในโลกนี้แล้ว อุทิศให้เปรตทั้งหลาย ครั้นทำกรรมดีแล้วย่อมไปสวรรค์.

จบ เขตตูปมาวัตถุที่ ๑.

๒. สูกรเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตปากหมู

ท่านพระนารทะถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๘๗] กายของท่านมีสีเหมือนทองคำทั่วทั้งกาย รัศมีกายของท่านสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ แต่ปากของท่านเหมือนปากสุกร เมื่อก่อนท่านได้ทำกรรมอะไรไว้?

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่พระนารทะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าได้สำรวมกาย แต่ไม่ได้สำรวมวาจา เพราะเหตุนั้นรัศมีกายของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นกับที่ท่านเห็นอยู่นั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวกะท่าน สรีระของข้าพเจ้าท่านเห็นเองแล้ว ขอท่านอย่าทำบาปด้วยปาก อย่าให้ปากสุกรเกิดมีแก่ท่าน.

จบ สูกรเปตวัตถุ.

๓. ปูติมุขเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตปากเน่า

ท่านพระนารทะถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๘๘] ท่านมีผิวพรรณงามดังทิพย์ ยืนอยู่ในอากาศ แต่ปากของท่านมีกลิ่นเหม็น หมู่หนอนพากันมาไชชอนอยู่ เมื่อก่อนท่านทำกรรมอะไรไว้?

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นสมณะลามก มีวาจาชั่ว สำรวมกายเป็นปกติ ไม่สำรวมปาก ผิวพรรณดังทองข้าพเจ้าได้แล้ว เพราะพรหมจรรย์นั้น แต่ปากของข้าพเจ้าเหม็นเน่าเพราะกล่าววาจาส่อเสียด ข้าแต่ท่านพระนารทะ รูปของข้าพเจ้านี้ท่านเห็นเองแล้ว ท่านผู้ฉลาดอนุเคราะห์กล่าวไว้ว่า ท่านอย่าพูดส่อเสียดและอย่าพูดมุสา ถ้าท่านละคำส่อเสียดและคำมุสาแล้ว สำรวมด้วยวาจา ท่านจักเป็นเทพเจ้าผู้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่น่าใคร่.

จบ ปูติมุขเปตวัตถุที่ ๓.

๔. ปิฏฐธีตลิกเปตวัตถุ

ว่าด้วยการทำบุญอุทิศให้เปรต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๘๙] บุคคลผู้ไม่ตะหนี่ ควรทำเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง คือปรารภถึงบุรพเปตชน เทวดาผู้สิงอยู่ในเรือน หรือท้าวมหาราชทั้ง ๔ ผู้รักษาโลก ผู้มียศ คือ ท้าวธตรัฐ ๑ ท้าววิรุฬหก ๑ ท้าววิรูปักษ์ ๑ ท้าวกุเวร ๑ ให้เป็นอารมณ์ และพึงให้ทาน ท่านเหล่านั้นเป็นผู้อันบุคคลได้บูชาแล้ว และทายกก็ไม่ไร้ผล ความร้องไห้ ความเศร้าโศก หรือความร่ำไห้อย่างอื่น ไม่ควรทำเลย เพราะความร้องไห้เป็นต้นนั้น ย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ญาติทั้งหลายคงตั้งอยู่ตามธรรมดาของตนๆ อันทักษิณาทานนี้ที่ท่านเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในสงฆ์ให้แล้ว ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่บุรพเปตชนโดยทันที สิ้นกาลนาน.

จบ ปิฏฐธีตลิกเปตวัตถุที่ ๔.

๕. ติโรกุฑฑเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร

พระผู้มีพระภาคตรัสกะพระเจ้าพิมพิสารว่า

[๘๐] เปรตทั้งหลายพากันมาสู่เรือนของตนแล้ว ยืนอยู่ภายนอกฝาที่ตรอก กำแพง และทาง ๓ แพร่ง และยืนอยู่ที่ใกล้บานประตู เมื่อข้าว น้ำ ของกิน ของบริโภคเป็นอันมากเขาเข้าไปตั้งไว้แล้ว แต่ญาติไรๆ ของสัตว์เหล่านั้นระลึกไม่ได้ เพราะกรรมเป็นปัจจัย เหล่าชนผู้อนุเคราะห์ ย่อมให้น้ำและโภชนะอันสะอาด ประณีตสมควรแก่ญาติทั้งหลายตามกาล ดุจทานที่มหาบพิตรทรงถวายแล้วฉะนั้น ด้วยเจตนาอุทิศว่า ขอทานนี้แล จงสำเร็จผลแก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายของเราจงเป็นสุขเถิด ส่วนเปรตผู้เป็นญาติเหล่านั้น พากันมาชุมในที่นั้น เมื่อข้าว และน้ำมีอยู่บริบูรณ์ ย่อมอนุโมทนาโดยเคารพว่า เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด ขอญาติของเราเหล่านั้น จงมีชีวิตอยู่ยืนนาน การบูชาเป็นอันพวกญาติได้ทำแล้วแก่เราทั้งหลาย และญาติทั้งหลายผู้ให้ ก็ไม่ไร้ผล เพราะในเปรตวิสัยนั้น ไม่มีกสิกรรม ไม่มีโครักขกรรม ไม่มีการค้าขายเช่นนั้น ไม่มีการซื้อการขายด้วยเงิน เปรตทั้งหลายผู้ไปในปิตติวิสัย ย่อมเยียวยาอัตภาพด้วยทานที่ญาติหรือมิตรให้แล้วแต่มนุษยโลกนี้ น้ำฝนอันตกลงในที่ดอน ย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉันใด ทานอันญาติหรือมิตรให้แล้วในมนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่เปรตทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ห้วงน้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังสาครให้เต็มเปี่ยม ฉันใด ทานอันญาติหรือมิตรให้แล้ว แต่มนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่เปรตทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน กุลบุตรเมื่อระลึกถึงอุปการะที่ท่านทำแล้วในกาลก่อนว่า ญาติมิตรและสหายได้ให้สิ่งของแก่เรา ได้ช่วยทำกิจของเรา ดังนี้ พึงให้ทักษิณาแก่เปรตทั้งหลาย ความเศร้าโศก หรือความร่ำไรอย่างอื่น ไม่ควรทำเลย เพราะความร้องไห้เป็นต้นนั้น ไม่เป็นประโยชน์แก่เปรตทั้งหลาย ญาติทั้งหลายย่อมดำรงอยู่โดยปกติธรรมดา อันทักษิณานี้แลที่ท่านเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในสงฆ์ ให้แล้ว ย่อม

สำเร็จประโยชน์แก่เปรตนั้นโดยพลัน สิ้นกาลนาน ญาติธรรมมหาพิตร ได้แสดงให้ปรากฏแล้ว การบูชาอันยิ่งเพื่อเปรตทั้งหลาย มหาพิตรทรง ทำแล้ว และกำลังกายมหาบพิตรได้เพิ่มให้แก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว บุญมี ประมาณไม่น้อยมหาบพิตรได้ทรงขวนขวายแล้ว.

จบ ติโรกุฑฑเปตวัตถุที่ ๕.

๖. ปัญจปุตตขาทิกเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตกินลูกคราวละ ๕ คน

พระสังฆเถระถามว่า

[๙๑] ท่านเปลือยกาย มีผิวพรรณเลวทราม มีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป หมู่แมลง วันพากันตอมเกลื่อนกล่น ท่านเป็นใครหนอมายืนอยู่ในที่นี้?

หญิงเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ถึงทุคติ เกิดในยมโลก เพราะทำ กรรมอันลามกจึงต้องจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก เวลาเช้าคลอดบุตร ๕ คน เวลาเย็นอีก ๕ ตน แล้วกินลูกเหล่านั้นหมด ถึงบุตร ๑๐ คนเหล่านั้น ก็ยังไม่อาจบรรเทาความหิวของดิฉัน หัวใจของดิฉันเร่าร้อนอยู่เป็นนิจ เพราะความหิวดิฉันไม่ได้ดื่มน้ำที่ควรดื่ม ขอท่านจงดูดิฉันผู้ถึงความ พินาศเช่นนี้เถิด.

พระเถระถามว่า

เมื่อก่อน ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือท่านกินเนื้อ บุตรทั้งหลาย เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร?

หญิงเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน หญิงร่วมสามีของดิฉันคนหนึ่งมีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีใจ ประทุษร้าย ได้ทำให้ครรภ์ตกไป เขามีครรภ์ ๒ เดือนเท่านั้น ไหลออก เป็นโลหิต ครั้งนั้น มารดาของเขาโกรธ เชิญพวกญาติของดิฉันมา ประชุมซักถาม ให้ดิฉันทำการสบถและขู่เข็ญให้กลัว ดิฉันได้กล่าวคำ

สบถและมุสาวาทอย่างแรงว่า ถ้าดิฉันทำชั่วอย่างนี้ ขอให้ดิฉันกินเนื้อบุตรเถิด ฉันมีกายอันเปื้อนด้วยหนองและโลหิต กินเนื้อบุตรทั้งหลายเพราะวิบากแห่งกรรม คือ การทำให้ครรภ์ตกและการพูดมุสาทั้งสองนั้น

จบ ปัญจปุตตขาทิกเปตวัตถุที่ ๖.

๗. สัตตปุตตขาทิกเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตกินลูกคราวละ ๗ ตน

พระเถระถามหญิงเปรตตนหนึ่งว่า

[๘๒] ท่านเปลือยกายมีผิวพรรณเลวทราม มีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป หมู่แมลงวันพากันตอมเกลื่อนกล่น ท่านเป็นใครหนอมายืนอยู่ที่นี้?

หญิงเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ถึงทุคติ เกิดในยมโลก เพราะทำกรรมอันลามกจึงต้องจากโลกนั้นไปสู่เปตโลก เวลาเช้าคลอดบุตร ๗ ตน เวลาเย็นอีก ๗ ตน แล้วกินบุตรเหล่านั้นหมด ถึงบุตร ๑๔ คนนั้นก็ยังไม่อาจบรรเทาความหิวของดิฉันได้ หัวใจของดิฉันย่อมเร่าร้อนอยู่เป็นนิจเพราะความหิว ดิฉันเป็นดุจถูกเผาด้วยไฟในที่อันร้อนยิ่ง ไม่ได้ประสบความเย็นเลย.

พระเถระถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือท่านกินเนื้อบุตรเพราะวิบากแห่งกรรมอะไร?

หญิงเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันมีบุตร ๒ คน บุตร ๒ คนนั้นกำลังหนุ่มแน่น ดิฉันเป็นผู้เข้าถึงกำลังคือบุตร (ถือตัวว่ามีบุตร) จึงได้ดูหมิ่นสามีของตน ภายหลังสามีของดิฉันโกรธ จึงได้หาภรรยามาใหม่ ก็ภรรยาใหม่นั้นมีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีใจประทุษร้าย ได้ทำให้ครรภ์ตกไป ภรรยาใหม่มีครรภ์ ๓ เดือนเท่านั้น ตกเป็นโลหิตเน่า มารดาของเขาโกรธแล้วเชิญพวกญาติของดิฉันมาประชุมซักถาม ให้ดิฉันทำการสบถและขู่เข็ญดิฉัน

ให้กลัว ดิฉันได้กล่าวคำสบถและมุสาวาทอย่างแรงว่า ถ้าดิฉันทำชั่ว อย่างนี้ ขอให้ดิฉันกินเนื้อบุตรเถิด ดิฉันมีกายเปื้อนหนองและโลหิต กินเนื้อบุตรทั้งหลาย เพราะวิบากแห่งกรรม คือ การทำครรภ์ให้ตกไป และมุสาวาททั้งสองนั้น.

จบ สัตตปุตตขาทิกเปตวัตถุที่ ๗.

๘. โคณเปตวัตถุ

ว่าด้วยลูกสอนพ่อ

กุฎุมพีผู้เป็นบิดาถามสุชาตกุมารว่า

[๙๓] เจ้าเป็นบ้าไปแล้วหรือ จึงเกี่ยวหญ้าอันเขียวสดแล้วบังคับโคแก่อันเป็นสัตว์ตายแล้วว่า จงกิน จงกิน อันโคตายแล้วย่อมไม่ลุกขึ้นกินหญ้าและน้ำมิใช่หรือ เจ้าเป็นทั้งคนพาลทั้งมีปัญญาทรามเหมือนคนอื่น ที่มีปัญญาทรามฉะนั้น?

สุชาตกุมารตอบว่า

โคตัวนี้ยังมีเท้าทั้ง ๔ มีศีรษะ มีตัวพร้อมทั้งหาง นัยน์ตาก็มีอยู่ตามเดิม ข้าพเจ้าคิดว่าโคตัวนี้พึงลุกขึ้นกินหญ้าสักวันหนึ่ง ส่วนมือ เท้า กาย และศีรษะของปู่ไม่ปรากฏ แต่คุณพ่อมาร้องไห้ถึงกระดูกของปู่ที่บรรจุไว้ในสถูปดิน ไม่เป็นคนโง่หรือ.

กุฎุมพีได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงกล่าวสรรเสริญสุชาตกุมารว่า

เจ้าดับความกระวนกระวายทั้งปวงของเรา ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หาย เหมือนบุคคลดับไฟอันลาดด้วยน้ำมัน ด้วยน้ำฉะนั้น ได้ถอนขึ้นแล้วหนอซึ่งลูกศรคือความโศก อันเสียบแล้วที่หทัยของบิดา บิดาผู้มีลูกศรอันเจ้าถอนขึ้นแล้ว เป็นผู้เย็นสงบแล้ว ดูกรมาณพ ต่อไปนี้บิดาจะไม่เศร้าโศกจะไม่ร้องไห้ เพราะฟังคำของเจ้า ชนเหล่าใดที่มีปัญญามีความอนุเคราะห์ต่อมารดาบิดา ชนเหล่านั้นย่อมทำอย่างนี้ ย่อมยังมารดาบิดาให้หายจากความเศร้าโศก ฉะนั้น.

จบ โคณเปตวัตถุที่ ๘.

๙. มหาเปสการเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตกินมูตรคูถ

ภิกษุรูปหนึ่งถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า

[๙๔] หญิงเปรตนี้กินคูถ มูตร โลหิต และหนอง นี้เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร
หญิงเปรตนี้ เมื่อก่อนได้ทำกรรมอะไรไว้ จึงมีเลือดและหนองเป็นภักษา
เป็นนิจ ผ้าทั้งหลายอันใหม่และงาม อ่อนนุ่ม บริสุทธิ์ มีขนอ่อน
อันท่านให้แล้วแก่หญิงเปรตนี้ ย่อมกลายเป็นเหล็กไป เมื่อก่อนหญิง
เปรตนี้ได้ทำกรรมอะไรไว้หนอ?

เทพบุตรนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อน หญิงเปรตนี้เป็นภรรยาของข้าพเจ้า มีความ
ตระหนี่เหนียวแน่น ไม่ให้ทาน นางได้ด่าและบริภาษข้าพเจ้าผู้กำลังให้
ทานแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลายว่า จงกินคูถ มูตร เลือด และหนอง
อันไม่สะอาดตลอดกาลทุกเมื่อ คูถ มูตร เลือด และหนอง จงเป็น
อาหารของท่านในปรโลก แผ่นเหล็กจงเป็นผ้าของท่าน นางมาเกิดใน
ที่นี้กินแต่คูถและมูตรเป็นต้นตลอดกาลนาน เพราะประพฤติชั่วเช่นนี้.

จบ มหาเปสการเปตวัตถุที่ ๙.

๑๐. ขลาตยเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตเปลือย

หัวหน้าพ่อค้าถามหญิงเปรตตนหนึ่งว่า

[๙๕] ท่านเป็นใครหนออยู่ภายในวิมานนี้ ไม่ออกจากวิมานเลย ดูกรนางผู้เจริญ
เชิญท่านออกมาเถิด ข้าพเจ้าจะขอดูท่านผู้มีฤทธิ์?

นางเวมานิกเปรตฟังคำถามดังนั้นแล้ว จึงกล่าวว่า

ดิฉันเป็นหญิงเปลือยกาย มีแต่ผมปิดบังไว้ กระดากอายที่จะออกภายนอก
ดิฉันได้ทำบุญไว้น้อยนัก.

พ่อค้ากล่าวว่า

ดูกรนางผู้มีรูปงาม เอาเถอะ ข้าพเจ้าจะให้ผ้าเนื้อดีแก่ท่าน เชิญท่าน
นุ่งผ้านี้ แล้วจงออกมาภายนอก เชิญออกมาภายนอกวิมานเถิด ข้าพเจ้า
จะขอดูผู้มีฤทธิ์มาก.

นางเวนิกเปรตตอบว่า

ผ้านั้นถึงท่านจะให้ที่มือของดิฉันเอง ก็ไม่สำเร็จแก่ดิฉัน ถ้าในหมู่ชนนี้
มีอุบาสกผู้มีศรัทธา เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอท่านจงให้
อุบาสกนั้นนุ่งห่มผ้าที่ท่านจะให้ดิฉันแล้วอุทิศส่วนกุศลให้ดิฉัน เมื่อ
ท่านทำอย่างนั้น ดิฉันจึงจะได้นุ่งห่มผ้านี้ตามปรารถนา ถึงซึ่งความสุข.

พ่อค้าทั้งหลายได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงให้อุบาสกนั้นอาบน้ำ ลูบไล้แล้วให้นุ่งห่มผ้า แล้วอุทิศส่วนกุศลให้นางเวมานิกเปรตนั้น พระสังคีติกาจารย์เมื่อจะประกาศเนื้อความนั้น ได้กล่าวคาถา ๓ คาถา ความว่า

ก็พ่อค้าเหล่านั้นยังอุบาสกนั้นให้อาบน้ำ ลูบไล้ด้วยของหอมแล้วให้นุ่ง
ห่มผ้า แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้นางเวมานิกเปรตนั้น ในทันตาเห็นนั้น
เอง วิบากย่อมบังเกิดขึ้นแก่นางเวมานิกเปรตนั้น โภชนะ เครื่องนุ่งห่ม
และน้ำดื่ม ย่อมบังเกิดขึ้น นี้เป็นผลแห่งทักษิณา ลำดับนั้น นางมี
สรีระบริสุทธิ์ นุ่งห่มผ้าสะอาด งามดีกว่าแคว้นกาสี เดินยิ้มออกมาจาก
วิมานประกาศว่า นี้เป็นผลแห่งทักษิณา.

พ่อค้าเหล่านั้นถามว่า

วิมานของท่านงดงาม มีรูปภาพวิจิตรดี สว่างไสว ดูกรนางเทพธิดา
พวกข้าพเจ้าถามแล้วขอท่านจงบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

เมื่อดิฉันเป็นมนุษย์อยู่นั้น มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายแป้งคั่วอันเจือด้วย
น้ำมัน แก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต มีจิตซื่อตรง ดิฉันเสวยวิบากแห่ง
กุศลกรรมนั้นในวิมานนี้สิ้นกาลนาน ก็ผลบุญนั้น เดี๋ยวนี้ยังเหลือ
นิดหน่อย พ้น ๔ เดือนไปแล้ว ดิฉันจักจุติจากวิมานนี้ จักไปตกนรก
อันเร่าร้อนสาหัส มี ๔ เหลี่ยม มี ๔ ประตู จำแนกเป็นห้องๆ ล้อม

ด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นนรกนั้นล้วนเป็นเหล็กแดง ลุกเป็นเปลวเพลิง ประกอบด้วยความร้อน แผ่ไปตลอดร้อยโยชน์ โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ดิฉันจักต้องเสวยทุกขเวทนาในนรกนั้นตลอด กาลนาน ก็การเสวยทุกข์เช่นนี้เป็นผลแห่งกรรมชั่ว เพราะฉะนั้น ดิฉัน จึงเศร้าโศกที่จะไปเกิดในนรกนั้น.

จบ ขลาตยเปตวัตถุที่ ๑๐.

๑๑. นาคเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตกินน้ำเลือดน้ำหนอง

สามเณรถามว่า

[๙๖] คนหนึ่งขี่ช้างเผือกไปข้างหน้า คนหนึ่งขี่รถเทียมด้วยม้าอัสดรไปท่ามกลาง นางสาวน้อยขึ้นวอไปข้างหลัง เปล่งรัศมีสว่างไสวไปทั่วทศทิศ ส่วน ท่านทั้งหลายมือถือฆ้อนเดินร้องไห้ มีหน้าชุ่มไปด้วยน้ำตา มีตัวเป็น แผลแตกพัง ท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบาปอะไรไว้ ท่านทั้งหลายดื่มกิน โลหิตของกันและกัน เพราะกรรมอะไร?

เปรตทั้งสองได้ฟังสามเณรถามจึงตอบว่า

ผู้ใดขี่ช้างเผือกชาติกุญชรมี ๔ เท้าไปข้างหน้า คนนั้นเป็นบุตรหัวปีของ ข้าพเจ้าทั้งสอง เมื่อเป็นมนุษย์เขาได้ถวายทานแก่สงฆ์ จึงได้รับความสุข บันเทิงใจ ผู้ใดขี่รถเทียมด้วยม้าอัสดร ๔ ม้า แล่นเรียบไปท่ามกลาง ผู้นั้นเป็นบุตรคนกลางของข้าพเจ้าทั้งสอง เมื่อเขาเป็นมนุษย์เป็นคนไม่ ตระหนี่ เป็นทานบดีรุ่งโรจน์อยู่ นารีที่มีปัญญา ดวงตากลมงาม รุ่งเรืองดุจตาเนื้อ ขึ้นวอมาข้างหลัง ผู้นั้นเป็นธิดาคนสุดท้ายของข้าพเจ้า ทั้งสอง นางมีความสุขเบิกบานใจ เพราะส่วนแห่งทานกึ่งส่วน เมื่อ ก่อนเขาทั้งสามมีจิตเลื่อมใส ได้ให้ทานแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ส่วน ข้าพเจ้าทั้งสองเป็นคนตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ทั้งหลาย เขาทั้ง สามนี้ถวายทานแล้ว บำรุงบำเรอด้วยกามคุณอันเป็นทิพย์ ส่วนข้าพเจ้า ทั้งสองซูบซีดอยู่ ดุจไม้อ้ออันไฟไหม้ ฉะนั้น.

สามเณรถามว่า

อะไรเป็นโภชนะของท่าน อะไรเป็นที่นอนของท่าน และท่านมีบาปธรรม
อย่างยิ่ง ยังอัตภาพให้เป็นไปอย่างไร เมื่อโภคะเป็นอันมากมีอยู่ไม่น้อย
ท่านหน่ายสุข ได้เสวยทุกข์ในวันนี้?

เปรตทั้งสองตอบว่า

ข้าพเจ้าทั้งสองดีซึ่งกันและกัน แล้วกินหนองและเลือดของกันและกัน
ได้ดื่มหนองและเลือดเป็นอันมาก ก็ยังไม่หายอยาก มีความหิวอยู่เป็น
นิจ สัตว์ทั้งหลายไม่ให้ทาน ละไปแล้ว เกิดในยมโลก ย่อมร่ำไรอยู่
เหมือนข้าพเจ้าทั้งสองฉะนั้น สัตว์เหล่าใด ได้ประสบโภคะต่างๆ แล้ว
ไม่ใช้สอยเอง ทั้งไม่ทำบุญ สัตว์เหล่านั้นจักต้องหิวกระหายในปรโลก
ภายหลังถูกความหิวแผดเผาไหม้อยู่สิ้นกาลนาน ครั้นทำกรรมทั้งหลาย
มีผลเผ็ดร้อน มีทุกข์เป็นกำไรแล้ว ย่อมได้เสวยทุกข์ ก็บัณฑิตทั้งหลาย
รู้ทรัพย์และข้าวเปลือกเป็นอย่างหนึ่ง รู้ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในมนุษย์
โลกนี้เป็นอย่างหนึ่ง รู้ทรัพย์และข้าวเปลือกและชีวิตมนุษย์เป็นอีกอย่าง
หนึ่ง จากสิ่งนอกนี้แล้ว พึงทำที่พึ่งของตน ชนเหล่าใดเป็นผู้ฉลาด
ในธรรม ฟังคำของพระอรหันต์ทั้งหลายแล้ว มารู้ชัดอย่างนี้ ชนเหล่า
นั้นย่อมไม่ประมาทในทาน.

จบ นาคเปตวัตถุที่ ๑๑.

๑๒. อุรคเปตวัตถุ

ว่าด้วยการไม่ร้องไห้ถึงผู้ตาย

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะบอกเหตุแห่งการไม่เศร้าโศก จึงกล่าวคาถา ๒ คาถา
ความว่า

[๘๗] บุตรของเรา ละสรีระอันคร่ำคร่าของตนไป เหมือนงูลอกคราบฉะนั้น
เมื่อสรีระแห่งบุตรของเรา ใช้สอยไม่ได้ ละไปแล้ว มีกาละอันกระทำ
แล้วอย่างนี้ บุตรของเราเมื่อญาติเผาอยู่ ย่อมไม่รู้สึกถึงความร่ำไรของ

ญาติทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เราจึงไม่เศร้าโศกถึงเขา คติของเขามี
อย่างไร เขาได้ไปสู่คตินั้น.

นางพราหมณีกล่าวว่า

บุตรของดิฉัน ดิฉันไม่ได้เชิญมา มาแล้วจากปรโลก ดิฉันไม่ได้อนุญาต
ให้ไป ก็ไปแล้วจากมนุษยโลกนี้ เขามาอย่างไร เขาก็ไปอย่างนั้น
ทำไมจะต้องไปร่ำไรในการไปจากโลกนี้ของเขาเล่า บุตรของดิฉันเมื่อ
พวกญาติเผาอยู่ ย่อมไม่รู้สึกถึงความร่ำไรของหมู่ญาติ เพราะฉะนั้น
ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงบุตรนั้น คติของเขามีอย่างไร เขาได้ไปสู่คตินั้นแล้ว.

น้องสาวกล่าวว่า

ถ้าดิฉันร้องไห้ ก็จะเป็นผู้ซูบผอม ผลอะไรจะพึงมีแก่ดิฉัน ในการ
ร้องไห้นั้น ความไม่สบายใจก็จะพึงมีแก่ญาติและมิตรสหายทั้งหลายโดย
ยิ่ง พี่ชายของดิฉันอันญาติเผาอยู่ ย่อมไม่รู้สึกถึงความร่ำไรของญาติ
ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงพี่ชายของดิฉันนั้น คติ
ของเขามีอย่างไร เขาได้ไปสู่คตินั้นแล้ว.

ส่วนภรรยาของเขากล่าวว่า

ผู้ใดเศร้าโศกถึงคนที่ล่วงลับไปแล้ว ผู้นั้นก็เปรียบเหมือนทารกร้องไห้ถึง
พระจันทร์ อันลอยอยู่ในอากาศฉะนั้น สามีของดิฉันอันญาติเผาอยู่
ย่อมไม่รู้สึกถึงความร่ำไรของพวกญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องไห้
ถึงเขา คติของเขามีอย่างไร เขาได้ไปแล้วสู่คตินั้น.

ส่วนนางทาสีกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นว่านเครือแห่งพรหม หม้อน้ำอันแตกแล้วพึงประสานให้
ติดอีกไม่ได้ ฉันใด ผู้ใดเศร้าโศกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้นั้นก็เปรียบ
เหมือนฉันนั้น นายของดิฉันอันพวกญาติเผาอยู่ ย่อมไม่รู้สึกถึงความ
ร่ำไรของญาติทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงท่าน คติของ
ท่านมีอย่างไร ท่านได้ไปสู่คตินั้นแล้ว.

จบ อุรคเปตวัตถุที่ ๑๒.

รวมเรื่องในอุรควรรค คือ

๑. เขตตูปมาเปตวัตถุ ๒. สูกรเปตวัตถุ

๓. ปูติมุขเปตวัตถุ ๔. ปิฏฐธีตลิกเปตวัตถุ

๕. ติโรกุฑฑเปตวัตถุ ๖. ปัญจปุตตขาทิกเปตวัตถุ

๗. สัตตปุตตขาทิกเปตวัตถุ ๘. โคณเปตวัตถุ

๙. มหาเปสการเปตวัตถุ ๑๐. ขลาตยเปตวัตถุ

๑๑. นาคเปตวัตถุ ๑๒. อุรคเปตวัตถุ.

จบ อุรควรรคที่ ๑.

อุพพรีวรรคที่ ๒

๑. สังสารโมจกเปตวัตถุ

ว่าด้วยไม่ทำบุญไปเป็นนางเปรต

ท่านพระสารีบุตรเถระถามนางเปรตตนหนึ่งว่า

[๙๘] ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ซูบผอม สะพรั่งไปด้วย
เส้นเอ็น ดูกรนางผู้ซูบผอมมีแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครเล่ามายืนอยู่ในที่นี้?

นางเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต เข้าถึงทุคติเกิดในยมโลก ได้ทำกรรม
อันชั่วไว้ จึงไปจากมนุษยโลกสู่เปตโลก.

พระเถระถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรด้วยกาย วาจา ใจ เล่า ท่านไปจากมนุษยโลกนี้
สู่เปตโลก เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร?

นางเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่าใดเป็นบิดาก็ดี มารดาก็ดี หรือแม้เป็นญาติ
ผู้มีจิตเลื่อมใส พึงชักชวนดิฉันว่า จงให้ทานแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย
ชนผู้อนุเคราะห์แก่ดิฉันเช่นนั้นมิได้มี เพราะไม่ได้ทำกุศลกรรมมีทาน
เป็นต้น ดิฉันจึงเป็นเปรตเปลือยกาย ถูกความหิวและความกระหาย
เบียดเบียนเที่ยวไปเช่นนี้ตลอด ๕๐๐ ปี นี่เป็นผลแห่งบาปกรรมของ
ดิฉัน ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ดิฉันมีจิตเลื่อมใสจะขอไหว้ท่าน ข้าแต่
ท่านผู้แกล้วกล้า มีอานุภาพมาก ขอท่านจงอนุเคราะห์แก่ดิฉันเถิด ขอ
ท่านจงให้ทานอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วจงอุทิศกุศลมาให้ดิฉันบ้าง ขอ
ท่านจงเปลื้องดิฉันจากทุคติด้วยเถิด.

ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีใจอนุเคราะห์ รับคำของนางเปรตนั้นแล้ว จึง
ถวายข้าวคำหนึ่ง ผ้าประมาณเท่าฝ่ามือผืนหนึ่ง และน้ำดื่มขันหนึ่ง แก่

ภิกษุรูปหนึ่งแล้ว อุทิศส่วนบุญไปให้นางเปรตนั้น พอท่านพระสารีบุตรเถระอุทิศส่วนบุญให้ ข้าวน้ำและเครื่องนุ่งห่ม ก็บังเกิดขึ้นทันที นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ภายหลังนางเปรตนั้นมีร่างกายบริสุทธิ์ นุ่งห่มผ้าอันสะอาด มีค่ามากยิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสี มีวัตถาภรณ์อันวิจิตรงดงามเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรเถระ.

พระสารีบุตรเถระถามว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่ดุจดาวประกายพฤกษ์ ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรมอะไร อิฏฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะกรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่รักแห่งใจ ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก เราขอถามท่าน ท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นเปรต พระคุณเจ้าเป็นมุนีมีความกรุณาในโลก ได้เห็นดิฉันซูบผอม ถูกความหิวแผดเผา เปลือยกาย มีหนังแตกเป็นริ้วรอย เสวยทุกขเวทนา ได้ให้ข้าวคำหนึ่ง ผ้าประมาณเท่าฝ่ามือผืนหนึ่ง น้ำขันหนึ่ง แก่ภิกษุ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ดิฉัน ขอท่านจงดูผลแห่งข้าวคำหนึ่งที่พระคุณเจ้าให้แล้ว ดิฉันเป็นผู้ประกอบด้วยกามที่น่าปรารถนา บริโภคอาหารมีกับข้าวมีรสหลายอย่าง ตั้งพันๆ ปี ขอพระคุณท่านจงดูผลแห่งการให้ผ้าประมาณเท่าฝ่ามือ ดิฉันได้รับนี้เถิด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ผ้าในแว่นแคว้นของพระเจ้านันทราชมีประมาณเท่าใด ผ้านุ่งผ้าห่มของดิฉันมีมากกว่านั้นอีก คือ ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าป่าน ผ้าฝ้าย ผ้าแม้เหล่านั้น ทั้งกว้างทั้งยาว ทั้งมีค่ามาก ห้อยอยู่ในอากาศ ดิฉันเลือกเอาแต่ผืนที่พอใจนุ่งห่ม ขอพระคุณท่านจงดูผลแห่งการให้น้ำขันหนึ่งซึ่งดิฉันได้รับอยู่นี้ สระโบกขรณี ๔ เหลี่ยมลึก

อันบุญกรรมสร้างให้ดีแล้ว มีน้ำใส มีท่าราบเรียบ มีน้ำเย็น มีกลิ่นหอม
หาสิ่งเปรียบมิได้ ดาดาษไปด้วยดอกปทุมและดอกอุบล เต็มไปด้วยน้ำ
อันดาดาษไปด้วยเกษรบัว ดิฉันปราศจากภัย ย่อมรื่นรมย์ ชื่นชม
บันเทิงใจ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ดิฉันมาเพื่อจะไหว้พระคุณเจ้าผู้เป็น
ปราชญ์ มีความกรุณาในโลก.

จบ สังสารโมจกเปตวัตถุที่ ๑.

๒. สาริปุตตเถรมาตุเปติวัตถุ

ว่าด้วยนางเปรตเคยเป็นมารดาพระสารีบุตร

พระสารีบุตรเถระถามหญิงเปรตตนหนึ่งว่า

[๙๙] ดูกรนางเปรตผู้ผอมมีแต่ซี่โครง ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด
ซูบผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ท่านเป็นใครหรือ มายืนอยู่ในที่นี้?

นางเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นมารดาของท่าน ในชาติเหล่าอื่น ดิฉันเข้าถึงเปรตวิสัย
เพรียบพร้อมไปด้วยความหิวและความกระหาย เมื่อถูกความหิวครอบงำ
แล้ว ย่อมกินน้ำลาย น้ำมูก เสมหะอันเขาถ่มทิ้งแล้ว และกินมันเหลว
แห่งซากศพที่เขาเผาอยู่ที่เชิงตะกอน กินโลหิตของหญิงทั้งหลายที่คลอด
บุตรและโลหิตแห่งบุรุษทั้งหลายที่ถูกตัดมือ เท้า และศีรษะที่เป็นแผล
กินเนื้อ เอ็น และข้อมือข้อเท้าเป็นต้นของชายหญิง กินหนองและ
และเลือดแห่งปศุสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ไม่มีที่พึ่ง ไม่มีที่อยู่อาศัย
นอนบนเตียงของผู้ตาย ซึ่งเขาทิ้งไว้ในป่าช้า ลูกเอ๋ย ขอลูกจงให้ทาน
แล้วอุทิศส่วนบุญมาให้แม่บ้าง ไฉนหนอ แม่จึงจะพ้นจากการกินหนอง
และเลือด.

ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีจิตอนุเคราะห์ ได้ฟังคำของมารดาแล้ว จึง
ปรึกษากับท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ท่านพระอนุรุทธะ และท่าน
พระกัปปินะ แล้วให้สร้างกุฎี ๔ หลัง ในทิศทั้ง ๔ แล้วถวายกุฎี

เหล่านั้น ข้าวและน้ำแก่สงฆ์ อุทิศส่วนกุศลไปให้มารดา ในทันใด
นั้นเอง ข้าว น้ำและผ้า ก็บังเกิดเป็นวิบาก นี้เป็นผลแห่งทักษิณา
ภายหลังนางมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอันมีค่ายิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสี
ประดับด้วยวัตถาภรณ์อันวิจิตรเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ.

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระจึงถามว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
สถิตอยู่ดุจดาวประกายพฤกษ์ ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรมอะไร
อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะกรรมอะไร และโภคะทุกสิ่ง
ทุกอย่างอันเป็นที่รักแห่งใจ ย่อมบังเกิดแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูกร
นางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน เมื่อท่านเป็นมนุษย์
ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง ท่านมีอานุภาพรุ่งเรืองและมีรัศมีกายสว่างไสว
ไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร?

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

เมื่อก่อน ดิฉันเป็นมารดาของท่านพระสารีบุตรเถระ ในชาติอื่นๆ เกิด
ในเปตวิสัย เพรียบพร้อมไปด้วยความหิวและความกระหาย เมื่อถูก
ความหิวครอบงำแล้ว จึงกินน้ำลาย น้ำมูก เสมหะอันเขาถ่มทิ้งไว้
และกินมันเหลวแห่งซากศพที่เขาเผาอยู่บนเชิงตะกอน กินโลหิตของ
หญิงที่คลอดบุตรและโลหิตแห่งบุรุษทั้งหลายซึ่งถูกตัดมือ เท้า และศรีษะ
ที่เป็นแผล กินเนื้อ เอ็น ข้อมือและข้อเท้าของชายหญิง กินหนอง
และเลือดของปศุสัตว์และมนุษย์ ดิฉันไม่มีที่พึ่ง ไม่มีที่อยู่อาศัย
นอนบนเตียงของคนตาย ที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ดิฉันเป็นผู้ไม่มีภัยแต่
ที่ไหนๆ บันเทิงอยู่ เพราะทานของท่านพระสารีบุตร ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ดิฉันมาครั้งนี้ เพื่อจะไหว้ท่านสารีบุตรผู้เป็นนักปราชญ์ มีความกรุณา
ในโลก.

จบ สาริปุตตเถรมาตุเปติวัตถุที่ ๒.

๓. มัตตาเปติวัตถุ

ว่าด้วยบุญกรรมของนางมัตตาเปรต

นางติสสาถามหญิงเปรตคนหนึ่งว่า

[๑๐๐] ดูกรนางเปรตผู้ซูบผอมมีแต่ซี่โครง ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่าง
น่าเกลียด ซูบผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ท่านเป็นใคร มายืนอยู่
ในที่นี้?

นางเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน ท่านชื่อติสสา ส่วนฉันชื่อมัตตาเป็นหญิงร่วมสามีกับท่าน
ได้ทำกรรมอันลามกไว้ จึงไปจากมนุษยโลกนี้สู่เปตโลก.

นางติสสาถามว่า

ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือเพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร ท่านจึงไปจากมนุษยโลกนี้สู่เปตโลก?

นางเปรตนั้นตอบว่า

ฉันเป็นหญิงดุร้ายและหยาบคาย มักหึงหวง มีความตระหนี่ เป็นคน
โอ้อวด ได้กล่าววาจาชั่วกะท่าน จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องนี้เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านเป็นหญิงดุร้ายอย่างไร แต่อยาก
จะถามท่านอย่างอื่น ท่านมีสรีระเปื้อนฝุ่น เพราะกรรมอะไร?

นางเปรตนั้นตอบว่า

ท่านกับฉันพากันอาบน้ำแล้ว นุ่งห่มผ้าอันสะอาด ตบแต่งร่างกายแล้ว
แต่ฉันแต่งร่างกายเรียบร้อยยิ่งกว่าท่าน เมื่อฉันแลดูท่านคุยอยู่กับสามี
ลำดับนั้น ความริษยาและความโกรธได้เกิดแก่ฉันเป็นอันมาก ทันใด
นั้นฉันจึงกวาดเอาฝุ่นโปรยลงรดท่าน ฉันมีสรีระเปื้อนด้วยฝุ่น เพราะ
วิบากแห่งกรรมนั้น.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องนี้เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านเอาฝุ่นโปรยใส่ฉัน แต่ฉันอยากจะ
ถามท่านอย่างอื่น ท่านเป็นหิดคันไปทั่วตัว เพราะกรรมอะไร?

นางเปรตนั้นตอบว่า

เราทั้งสองเป็นคนหายา ได้พากันไปป่า ส่วนท่านหายามาได้ แต่ฉัน
นำเอาผลหมามุ้ยมา เมื่อท่านเผลอ ฉันได้โปรยหมามุ้ยลงบนที่นอน
ของท่าน ฉันเป็นหิตคันไปทั่วทั้งตัวเพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องนี้เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านโปรยผลหมามุ้ยลงบนที่นอน
ของฉัน แต่ฉันอยากจะถามท่านอย่างอื่น ท่านเป็นผู้เปลือยกายเพราะ
กรรมอะไร?

นางเปรตนั้นตอบว่า

วันหนึ่ง ได้มีการประชุมพวกมิตรสหายและญาติทั้งหลาย ส่วนท่าน
ได้รับเชิญ แต่ฉันซึ่งร่วมสามีกับท่านไม่มีใครเชิญ เมื่อท่านเผลอฉันได้
ลักผ้าของท่านซ่อนเสีย ฉันเป็นผู้เปลือยกายเพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องนี้เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านได้ลักผ้าของฉันไปซ่อน แต่ฉัน
อยากจะถามท่านอย่างอื่น ท่านมีกลิ่นกายเหม็นดังคูถ เพราะ
กรรมอะไร?

นางเปรตนั้นตอบว่า

ฉันได้ลักของหอม ดอกไม้ และเครื่องลูบไล้ อันมีค่ามากของท่าน
ท่านทิ้งลงในหลุมคูถ บาปนั้นฉันได้ทำไว้แล้ว ฉันมีกลิ่นกายเหม็น
ดังคูถ เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องนี้เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า บาปนั้นท่านทำไว้แล้ว แต่ฉันอยาก
จะถามท่านอย่างอื่น ท่านเป็นคนยากจนเพราะกรรมอะไร?

นางเปรตนั้นตอบว่า

ทรัพย์สิ่งใดมีอยู่ในเรือน ทรัพย์นั้นของเราทั้งสองมีเท่าๆ กัน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ แต่ฉันไม่ได้ทำที่พึ่งแก่ตน ฉันเป็นคนยากจนเพราะวิบากแห่งกรรมนั้น ครั้งนั้น ท่านได้ว่ากล่าวตักเตือนฉัน ห้ามไม่ให้ทำบาปกรรมว่า ท่านจะไม่ได้สุคติเพราะกรรมอันลามก.

นางติสสากล่าวว่า

ท่านไม่เชื่อถือเราและริษยาเรา ขอท่านจงดูวิบากแห่งกรรมอันลามกเช่นนี้ เมื่อก่อนนางทาสีและเครื่องอาภรณ์ทั้งหลาย ได้มีแล้วในเรือนของท่าน แต่เดี๋ยวนี้ นางทาสีเหล่านั้นพากันห้อมล้อมคนอื่น โภคะทั้งหลายย่อมไม่มีแก่ท่านแน่แท้ เดี๋ยวนี้ กุฎุมพีผู้เป็นบิดาของบุตรเรา ยังไปในตลาดอยู่ ท่านอย่าเพิ่งไปจากที่นี้เสียก่อน บางทีเขาจะให้อะไรแก่ท่านบ้าง.

นางเปรตนั้นกล่าวว่า

ฉันเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียดซูบผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น การเปลือยกายและมีรูปร่างน่าเกลียดเป็นต้นนี้ เป็นการยังความละอายของหญิงทั้งหลายให้กำเริบ ขออย่าให้กุฎุมพีได้เห็นฉันเลย.

นางติสสากล่าวว่า

ถ้าอย่างนั้น จะให้ฉันให้ทานสิ่งไร หรือทำบุญอะไรให้แก่ท่าน ท่านจึงจะได้ความสุขสำเร็จความปรารถนาทั้งปวง.

นางเปรตนั้นกล่าวว่า

ขอท่านจงนิมนต์ภิกษุจากสงฆ์ ๔ รูป และจากบุคคล ๔ รูป รวมเป็น ๘ รูป ให้ฉันภัตตาหารแล้วอุทิศส่วนบุญให้ฉัน เมื่อทำอย่างนั้นฉันจึงจะได้ความสุข สำเร็จความปรารถนาทั้งปวง.

นางติสสารับคำแล้ว นิมนต์ภิกษุ ๘ รูป ให้ฉันภัตตาหาร ให้ครองไตรจีวรแล้ว อุทิศส่วนกุศลไปให้นางเปรต ข้าวน้ำและเครื่องนุ่งห่มอันเป็นวิบาก ได้บังเกิดขึ้นในทันใดนั้นนั่นเอง นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ในขณะนั้นนั่นเอง นางเปรตมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งผ้าห่มอันมีค่า

ยิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสี ประดับด้วยผ้าและอาภรณ์อันวิจิตร เข้าไปหานาง
ติสสาผู้ร่วมสามี.

นางติสสาจึงถามว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่ดุจดาวประการพฤกษ์ ท่านมีวรรณะเช่นนี้ อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นที่รักแห่งใจย่อมบังเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก ฉันขอถามท่าน เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร?

นางมัตตาเทพธิดาตอบว่า

เมื่อก่อน ท่านชื่อติสสา ฉันชื่อมัตตา เป็นหญิงร่วมสามีกันกับท่าน ฉันได้ทำกรรมอันลามกไว้ จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก ฉันอนุโมทนาทานที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน คุณพี่ ขอท่านพร้อมด้วยญาติทุกคนจงมีอายุยืนนานเถิด คุณพี่ผู้งดงามพร้อมด้วยญาติทั้งปวงจงมีอายุยืนนานเถิด คุณพี่ประพฤติธรรมและให้ทานในโลกนี้แล้ว จักเข้าถึงฐานะอันไม่เศร้าโศก ปราศจากธุลี อันเป็นที่อยู่แห่งท้าวสวัสดี ท่านกำจัดมลทินคือความตระหนี่พร้อมด้วยรากแล้ว อันใครๆ ไม่ติเตียนได้ จักเข้าถึงโลกสวรรค์

จบ มัตตาเปติวัตถุที่ ๓

๔. นันทาเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของนางนันทาเปรต

นันทเสนอุบาสกถามว่า

[๑๐๑] ท่านมีผิวพรรณดำ มีรูปร่างน่าเกลียด ตัวขรุขระดูน่ากลัว มีตาเหลือง เขี้ยวงอกออกเหมือนหมู เราไม่เข้าใจว่าท่านเป็นมนุษย์?

นางเปรตตอบว่า

ข้าแต่ท่านนันทเสน เมื่อก่อน ฉันชื่อนันทา เป็นภรรยาของท่าน ได้ทำกรรมอันลามกไว้จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

นันทเสนถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก?

นางเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนฉันเป็นหญิงดุร้าย หยาบคาย ไม่เคารพท่าน พูดคำชั่วหยาบกะท่าน จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก.

นันทเสนถามว่า

เอาละ เราจะให้ผ้านุ่งแก่ท่าน ขอท่านจงนุ่งผ้านี้แล้วจงมา เราจักนำท่านไปสู่เรือน ท่านไปเรือนแล้วจักได้ผ้า ข้าวและน้ำ ทั้งจักได้ชมบุตรและลูกสะใภ้ของท่าน.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ผ้านั้นถึงท่านจะให้ที่มือของฉัน ด้วยมือของท่าน ก็ย่อมไม่สำเร็จประโยชน์แก่ฉัน ขอท่านจงเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต ให้อิ่มหนำด้วยข้าวและน้ำ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ฉัน เมื่อท่านทำอย่างนั้น ฉันจักมีความสุข สำเร็จความปรารถนาทั้งปวง.

เมื่อนันทเสนอุบาสกรับคำแล้ว ได้ให้ทานเป็นอันมาก คือ ข้าว น้ำ ของกิน ของเคี้ยว ผ้า เสนาสนะ ร่ม ของหอม ดอกไม้ และรองเท้าต่างๆ และเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจากราคะ เป็นพหูสูตให้อิ่มหนำด้วยข้าวและน้ำ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้นางนันทา ข้าว น้ำ และเครื่องนุ่งห่มอันเป็นวิบาก ย่อมบังเกิดในทันตานั้นนั่นเอง นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ในขณะนั้นนั่นเอง นางเปรตนั้นมี

ร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอันดีมีค่ายิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสี ประดับ
ด้วยวัตถาภรณ์อันวิจิตร เข้าไปหาสามี.

นันทเสนอุบาสกจึงถามว่า

ดูกรนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนักส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ
สถิตอยู่ดุจดาวประกายพฤกษ์ ท่านมีวรรณะงามเช่นนี้ อิฐผลย่อม
สำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่รักแห่งใจ
ย่อมเกิดแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูกรนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก
ฉันขอถามท่าน เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไร อนึ่ง ท่านมีอานุภาพ
รุ่งเรืองและมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร?

นางนันทาเทพธิดาตอบว่า

ข้าแต่ท่านนันทเสน เมื่อก่อน ฉันชื่อนันทาเป็นภรรยาของท่าน ได้ทำ
กรรมชั่วช้าจึงไปจากมนุษยโลกนี้สู่เปตโลก ฉันอนุโมทนาทานที่ท่านให้
แล้วจึงเป็นผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ดูกรคฤหบดี ขอท่านพร้อมด้วยญาติทั้งปวง
จงมีอายุยืนนานเถิด ดูกรคฤหบดี ท่านประพฤติธรรมและให้ทาน
ในโลกนี้แล้ว จะเข้าถึงถิ่นฐานอันไม่เศร้าโศก ปราศจากธุลี อันเป็น
ที่อยู่ของท้าววสวัสดี ท่านกำจัดมลทิน คือ ความตระหนี่พร้อมด้วย
รากแล้ว อันใครๆ ไม่ติเตียนได้ จักเข้าถึงโลกสวรรค์.

จบ นันทาเปตวัตถุที่ ๔.

๕. มัฏฐกุณฑลิเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของมัฏฐกุณฑลิเปรต

พราหมณ์ถามว่า

[๑๐๒] ท่านตกแต่งร่างกาย ใส่ต่างหูเกลี้ยง ฯลฯ

(เหมือนในมัฏฐกุณฑลีวิมานที่ ๘ สุนิกขิตตวรรคที่ ๗ ในวิมานวัตถุ)

จบ มัฏฐกุณฑลีเปตวัตถุที่ ๕

๖. กัณหเปตวัตถุ

ว่าด้วยบัณฑิตถวายโอวาทแก่กษัตริย์

โรหิไณยอำมาตย์กราบทูลว่า

[๑๐๓] ข้าแต่พระองค์ผู้กัณหโคตร ขอพระองค์จงลุกขึ้นเถิด จะมัวทรงบรรทมอยู่ทำไม จะมีประโยชน์อะไรแก่พระองค์ด้วยการทรงบรรทมอยู่เล่า ข้าแต่พระเกสวะ บัดนี้พระภาดาร่วมพระอุทรของพระองค์ ซึ่งเป็นดุจพระหทัยและนัยน์เนตรเบื้องขวาของพระองค์ มีลมกำเริบคลั่งเพ้อไปเสียแล้ว.

พระเจ้าเกสวะ ได้ทรงฟังคำของโรหิไณยอำมาตย์แล้ว ถูกความโศกถึงพระภาดาครอบงำ รีบเสด็จลุกขึ้นทันที จับพระหัตถ์ทั้งสองของฆฏบัณฑิตไว้มั่นแล้ว เมื่อจะทรงปราศรัยจึงตรัสพระคาถา มีความว่า

เหตุไรหนอ เธอจึงทำดุจเป็นคนบ้าเที่ยวไปทั่วนครทวารกะนี้ เพ้ออยู่ว่ากระต่ายๆ เธอปรารถนากระต่ายเช่นไร ฉันจักให้นายช่างทำกระต่ายทอง กระต่ายแก้วมณี กระต่ายโลหะ กระต่ายรูปิยะ กระต่ายสังข์ กระต่ายหิน กระต่ายแก้วประพาฬ ให้แก่เธอ หรือว่ากระต่ายอื่นๆ ที่เที่ยวหากินอยู่ในป่ามีอยู่ ฉันจักให้เขานำกระต่ายเหล่านั้นมาให้เธอ เธอปรารถนากระต่ายเช่นไร?

ฆฏบัณฑิตกราบทูลว่า

ข้าพระองค์ไม่ปรารถนากระต่ายที่อาศัยแผ่นดิน ข้าพระองค์ปรารถนากระต่ายจากพระจันทร์ ข้าแต่พระเจ้าเกสวะ ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณานำกระต่ายนั้นลงมาประทานแก่ข้าพระองค์เถิด.

พระเจ้าวาสุเทพตรัสว่า

ดูกรพระญาติ เธอจักละชีวิตที่สดชื่นไปเสียเป็นแน่ เพราะเธอปรารถนากระต่ายจากดวงจันทร์ ชื่อว่าปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

ฆฏบัณฑิตกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้กัณหโคตร ถ้าพระองค์ทรงพร่ำสอนผู้อื่น ฉันใด ขอให้
พระองค์ทรงทราบฉันนั้นเถิด เพราะเหตุไฉน พระองค์จึงทรง
พระกรรแสงถึงราชโอรสที่ทิวงคตแล้ว แต่ก่อนมา แม้จนวันนี้เล่า
มนุษย์หรืออมนุษย์ไม่พึงได้ตามปรารถนาว่า ขอบุตรของเราที่เกิดมาแล้ว
จงอย่าตาย พระองค์จะทรงได้โอรสที่ทิวงคตแล้วซึ่งไม่ควรได้แต่ที่ไหน
ข้าแต่พระองค์ผู้กัณหโคตร พระองค์ทรงกรรแสงถึงราชโอรสที่ทิวงคต
แล้วไม่สามารถจะนำคืนมาด้วยมนต์ รากยาโอสถ หรือทรัพย์ได้
แม้กษัตริย์ทั้งหลายมีแว่นแคว้นมาก มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก
มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก จะไม่ทรงชราและไม่สวรรคต ไม่มีเลย
แม้กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล คนเทหยากเยื่อ
จะไม่แก่และไม่ตาย เพราะชาติของตน ก็ไม่มีเลย ชนเหล่าใดร่ายมนต์
อันประกอบด้วยองค์ ๖ อันพราหมณ์คิดแล้ว ชนเหล่านั้นจะไม่แก่
และไม่ตายเพราะวิชาของตน ก็ไม่มีเลย แม้พวกฤาษีเหล่าใดเป็นผู้สงบ
มีตนอันสำรวมแล้ว มีตบะ แม้พวกฤาษีผู้มีตบะเหล่านั้น ย่อมละร่างกาย
ไปตามกาล พระอรหันต์ทั้งหลายมีตนอันอบรมแล้ว ทำกิจเสร็จแล้ว
ไม่มีอาสวะ สิ้นบุญและบาป ย่อมทอดทิ้งร่างกายนี้ไว้.

พระเจ้าวาสุเทพตรัสว่า

เธอดับความกระวนกระวายทั้งปวงของเรา ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หายเหมือน
บุคคลดับไฟที่ราดน้ำมันด้วยน้ำนั้น ฉะนั้น เธอบรรเทาความโศกถึงบุตร
ของเราผู้ถูกความโศกครอบงำ ได้ถอนขึ้นแล้วหนอซึ่งลูกศร คือ
ความโศกอันเสียบแทงแล้วที่หทัยของเรา เราเป็นผู้มีลูกศร คือ ความ

โศกอันถอนขึ้นแล้วเป็นผู้เย็น สงบแล้ว เราจะไม่เศร้าโศก ไม่ร้อง
ไห้อีก เพราะได้ฟังคำของเธอ ชนเหล่าใดผู้มีปัญญา ผู้อนุเคราะห์
กันและกัน ชนเหล่านั้นย่อมทำอย่างนี้ ย่อมยังกันและกันให้หายโศก
เหมือนเจ้าชายฆฏะยังพระเชฏฐาให้หายโศก ฉะนั้น พวกอำมาตย์ผู้เป็น
บริจาริกาของพระราชาใด ย่อมมีเช่นนี้ ย่อมแนะนำด้วยสุภาษิต
เหมือนเจ้าชายฆฏะแนะนำพระเชฏฐาของตน ฉะนั้น.

จบ กัณหเปตวัตถุที่ ๖.

๗. ธนปาลเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของธนปาลเปรต

พวกพ่อค้าถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๐๔] ท่านเปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ซูบผอม สะพรั่งไปด้วย
เส้นเอ็น เห็นกระดูกซี่โครง แน่ะเพื่อนยาก ท่านเป็นใครหนอ?

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าเป็นเปรต ทุกข์ยาก เกิดอยู่ใน
ยมโลก ได้ทำกรรมอันลามกไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พวกพ่อค้าถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือ เพราะวิบากแห่งอะไร
ท่านจึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก?

เปรตนั้นตอบว่า

มีพระนครของพระเจ้าทสันนราช ปรากฏนามว่า เอรกัจฉะ เมื่อก่อน
ข้าพเจ้าเป็นเศรษฐีอยู่ในนครนั้น ประชาชนเรียกข้าพเจ้าว่า ธนปาล
เศรษฐี ข้าพเจ้ามีเงิน ๘๐ เล่มเกวียน ทองคำ แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์
ก็มีมากมายเหลือที่จะนับ แม้ข้าพเจ้าจะมีทรัพย์มากมายถึงเพียงนั้น ก็ไม่
รักที่จะให้ทาน ปิดประตูแล้วจึงบริโภคอาหารด้วยคิดว่า พวกยาจก

อย่าได้เห็นเรา ข้าพเจ้าไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ได้ด่าว่าพวกยาจก และห้ามปรามมหาชนผู้ให้ทานทำบุญ เป็นต้น ด้วยคำว่าผลแห่งทานไม่มี ผลแห่งการสำรวม จักไม่มีแต่ที่ไหน ได้ทำลายสระน้ำบ่อน้ำที่เขาขุดไว้ สวนดอกไม้ สวนผลไม้ ศาลาน้ำ และสะพานในที่เดินลำบาก ที่เขาปลูกสร้างให้พินาศ ข้าพเจ้านั้นไม่ได้ทำความดีไว้เลย ทำแต่ความชั่วไว้ จุติจากชาตินั้นแล้ว บังเกิดในปิตติวิสัย เพรียบพร้อมไปด้วยความหิวกระหายตลอด ๕๕ ปี ตั้งแต่ตายแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่ได้กินข้าวและน้ำเลยแม้แต่น้อย การสงวนทรัพย์ คือ ไม่ให้แก่ใครๆ เป็นความพินาศของสัตว์ทั้งหลาย ความฉิบหายก็คือการสงวนทรัพย์ ได้ยินว่าเปรตทั้งหลายรู้ว่า การสงวนทรัพย์คือการไม่ให้แก่ใครๆ เป็นความพินาศ เมื่อก่อนข้าพเจ้าสงวนทรัพย์ไว้ เมื่อทรัพย์มีอยู่เป็นอันมากไม่ให้ทาน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ไม่ทำที่พึ่งแก่ตน ข้าพเจ้าได้รับผลแห่งกรรมของตนจึงเดือดร้อนในภายหลัง พ้นจาก ๔ เดือนไปแล้ว ข้าพเจ้าจักตาย จักไปตกนรกอันเผ็ดร้อนสาหัส มี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตู จำแนกเป็นห้องๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก พร้อมด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของนรกนั้น ล้วนแล้วด้วยทองแดงลุกเป็นเปลวเพลิง ประกอบด้วยความร้อนแผ่ไปตลอดร้อยโยชน์โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ข้าพเจ้าจักต้องเสวยทุกขเวทนาในนรกนั้นตลอดกาลนาน ก็การเสวยทุกขเวทนาเช่นนี้ เป็นผลแห่งกรรมอันชั่ว เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเศร้าโศกที่จะไปเกิดในนรกอันเร่าร้อนนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอเตือนท่านทั้งหลาย ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลายผู้มาประชุมกันในที่นี้ พวกท่านอย่าได้ทำบาปกรรมในที่ไหนๆ คือ ในที่แจ้งหรือในที่ลับ ถ้าพวกท่านจักกระทำหรือกระทำบาปกรรมนั้นไว้ แม้พวกท่านจะเหาะหนีไปอยู่ที่ไหน ก็ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ ขอท่านทั้งหลายจงเลี้ยงมารดา จงเลี้ยงบิดา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล เป็นผู้เกื้อกูลแก่สมณะและพราหมณ์ ท่านทั้งหลายจักไปสวรรค์ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้ บุคคลจะอยู่ในอากาศใน

ท่ามกลางมหาสมุทร หรือเข้าไปสู่ช่องภูเขา พึงพ้นจากบาปกรรมไม่มี
หรือบุคคลอยู่ในส่วนแห่งภาคพื้นใด พึงพ้นจากบาปกรรม ส่วนแห่งภาค
พื้นนั้นไม่มี.

จบ ธนปาลเปตวัตถุที่ ๗

๘. จูฬเสฏฐิเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของจูฬเสฏฐีเปตวัตถุ

พระเจ้าอชาตศัตรูตรัสถามเศรษฐีเปรตว่า

[๑๐๕] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นบรรพชิตเปลือยกายซูบผอม เพราะเหตุ
แห่งกรรมอะไร ท่านจะไปที่ไหนในราตรีเช่นนี้ ขอท่านจงบอกการที่ท่าน
จะไปแก่เราเถิด เราสามารถจะให้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแก่ท่านด้วยความ
อุตสาหะทั้งปวง?

จุฬเศรษฐีเปรตกราบทูลว่า

เมื่อก่อนพระนครพาราณสีมีกิตติคุณเลื่องลือไปไกล ข้าพระองค์เป็น
คฤหบดีผู้มั่งคั่งอยู่ในพระนครนั้น แต่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่นไม่เคย
ให้สิ่งของแก่ใครๆ มีใจข้องอยู่ในอามิส ได้ถึงวิสัยแห่งพญายมเพราะ
เป็นผู้ทุศีล ข้าพระองค์ลำบากแล้วเพราะความหิวเสียดแทงเพราะ
บาปกรรมเหล่านั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์ปรารถนาอามิส จึงได้
มาหาหมู่ญาติ มนุษย์แม้เหล่าอื่นมีปกติไม่ให้ทาน และไม่เชื่อว่าผลแห่ง
ทานมีอยู่ในโลกหน้า มนุษย์แม้เหล่านั้นจักเกิดเป็นเปรตเสวยทุกข์ใหญ่
เหมือนข้าพระองค์ ฉะนั้น ธิดาของข้าพระองค์บ่นอยู่เนืองๆ ว่า เรา
จักให้ทานอุทิศให้มารดา บิดา ลุง ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย
พวกพราหมณ์ กำลังบริโภคทานอันธิดาของข้าพระองค์ตกแต่งแล้ว
ข้าพระองค์จะไปยังเมืองอันธกาวินทนคร เพื่อบริโภคอาหาร พระราชาจึง
ตรัสสั่งเขาว่า ถ้าท่านไปได้เสวยผลทานนั้น พึงรีบกลับมาบอกเหตุที่มี
จริงแก่เรา เราฟังคำอันมีเหตุผลควรเชื่อถือได้แล้ว จักทำสักการบูชาบ้าง

จูฬเศรษฐีเปรตทูลรับพระราชดำรัสแล้ว ได้ไปยังอันธกาวินทนครนั้น แต่ไม่ได้รับผลแห่งทานนั้นเพราะพราหมณ์ทั้งหลายที่บริโภคภัต เป็นผู้ไม่มีศีล ไม่สมควรแก่ทักษิณา ภายหลังจูฬเศรษฐีเปรตกลับมาสู่นครราชคฤห์อีก ได้ไปแสดงกายให้ปรากฏ เฉพาะพระพักตร์ของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่ชน พระราชาทอดพระเนตรเห็นเปรตนั้นกลับมาอีก จึงตรัสถามว่า เราจะให้ทานอะไร ถ้าเหตุที่จะให้ท่านอิ่มหนำตลอดกาลมีอยู่ไซร้ ขอท่านจงบอกเหตุนั้นแก่เรา.

จูฬเศรษฐีเปรตกราบทูลว่า

ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์จงทรงอังคาสพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ด้วยข้าวและน้ำ และจงทรงถวายจีวร แล้วทรงอุทิศกุศลนั้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลข้าพระองค์ ด้วยการทรงบำเพ็ญกิจอย่างนี้ ข้าพระองค์จงพึงอิ่มหนำตลอดกาลนาน. ลำดับนั้น พระราชาเสด็จออกจากปราสาททันที ทรงถวายทานอันประณีตยิ่งแก่สงฆ์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ แล้วทรงกราบทูลเรื่องราวแด่พระตถาคต ทรงอุทิศส่วนกุศลให้จูฬเศรษฐีเปรต จูฬเศรษฐีเปรตนั้นอันพระราชาทรงบูชาแล้ว เป็นผู้งดงามยิ่งนัก ได้มาปรากฏเฉพาะพักตร์ของพระราชาผู้เป็นใหญ่กว่าชนแล้วกราบทูลว่า ข้าพระองค์เป็นเทวดา มีฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยมแล้วมนุษย์ทั้งหลายผู้มีฤทธิ์เสมอด้วยข้าพระองค์ไม่มี ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรดูอานุภาพอันหาประมาณมิได้ของข้าพระองค์นี้เถิด ซึ่งเกิดจากผลที่พระองค์ทรงถวายทานอันจะนับมิได้แก่สงฆ์ อุทิศส่วนพระราชกุศลให้แก่ข้าพระองค์ด้วยทรงอนุเคราะห์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเทพแห่งมนุษย์ข้าพระองค์เป็นผู้อันพระองค์ ยังพระอริยสงฆ์ให้อิ่มหนำด้วยไทยธรรมมีข้าวและน้ำ และผ้าผ่อนเป็นต้นเป็นอันมาก จึงได้อิ่มหนำแล้วเนืองๆ บัดนี้ ข้าพระองค์มีความสุขแล้ว ขอทูลลาพระองค์ไป.

จบ จูฬเสฏฐีเปตวัตถุที่ ๘

๙. อังกุรเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของอังกุรเปรต

พราหมณ์พ่อค้าคนหนึ่ง เห็นของทิพย์ออกจากมือรุกขเทวดาจึงเกิดความโลภขึ้น ได้บอกแก่อังกุรพาณิชว่า

[๑๐๖] เราทั้งหลายเที่ยวหาทรัพย์ ไปสู่แคว้นกัมโพชเพื่อประโยชน์สิ่งใด เทพบุตรนี้เป็นผู้ให้สิ่งที่เราอยากได้นั้น พวกเราจักนำเทพบุตรนี้ไปหรือจักจับเทพบุตรนี้ ข่มขี่เอาด้วยการวิงวอนหรืออุ้มใส่ยานรีบนำไปสู่ทวารกนครโดยเร็ว.

อังกุรพาณิชเมื่อจะห้ามพราหมณ์พ่อค้านั้น จึงได้กล่าวคาถาความว่า

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด ไม่ควรหักรานกิ่งของต้นไม้นั้น เพราะการประทุษร้ายมิตร เป็นความเลวทราม.

พราหมณ์พ่อค้ากล่าวว่า

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด พึงตัดแม้ลำต้นของต้นไม้นั้นได้ ถ้ามีความต้องการเช่นนั้น.

อังกุรพาณิชกล่าวว่า

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด ไม่พึงทำลายแม้ใบของต้นไม้นั้น เพราะการประทุษร้ายมิตร เป็นความเลวทราม.

พราหมณ์พ่อค้ากล่าวว่า

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้เหล่าใด พึงถอนต้นไม้นั้นพร้อมทั้งรากได้ ถ้าพึงประสงค์เช่นนั้น.

อังกุรพาณิชกล่าวว่า

ก็บุรุษพึงพักอยู่ในเรือนของบุคคลใดตลอดราตรีหนึ่ง หรือพึงได้ข้าวน้ำในที่ใด ไม่ควรคิดชั่วต่อบุคคลนั้น แม้ด้วยใจความเป็นผู้กตัญญู สัปบุรุษสรรเสริญ บุคคลพึงพักอาศัยในเรือนของบุคคลใดแม้เพียงคืนหนึ่ง พึงได้รับบำรุงด้วยข้าวและน้ำ ก็ไม่พึงคิดชั่วต่อบุคคลนั้นแม้ด้วยใจ บุคคลผู้มีมืออันไม่เบียดเบียน ย่อมแผดเผาบุคคลผู้ประทุษร้ายมิตร ผู้ใดทำความดีไว้ในก่อน ภายหลังเบียดเบียนด้วยความชั่ว ผู้นั้น ชื่อว่าเป็นคน

อกตัญญู ย่อมไม่พบเห็นความเจริญทั้งหลาย ผู้ใดประทุษร้ายต่อนระผู้
ไม่ประทุษร้าย ผู้เป็นบุรุษบริสุทธิ์ไม่มีกิเลสเครื่องยียวน บาปย่อมกลับ
มาถึงผู้นั้นซึ่งเป็นคนพาลแน่แท้ เหมือนธุลีอันละเอียดที่บุคคลซัดไป
ทวนลมฉะนั้น.

เมื่อรุกขเทวดาได้ฟังดังนั้นแล้ว เกิดความโกรธต่อพราหมณ์นั้น จึงกล่าวว่า

ไม่เคยมีเทวดาหรือมนุษย์ หรืออิสรชนคนใดจะมาข่มเหงเราได้โดยง่าย
เราเป็นเทพเจ้าผู้มีมหิทธิฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยม เป็นผู้ไปได้ไกลสมบูรณ์ด้วย
รัศมีและกำลัง.

อังกุรพานิชจึงถามรุกขเทวดานั้นว่า

ฝ่ามือของท่านมีสีดังทองคำทั่วไป ทรงไว้ซึ่งวัตถุที่บุคคลอื่นปรารถนาด้วย
นิ้วทั้ง ๕ เป็นที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย วัตถุมีรสต่างๆ ย่อมไหล
ออกจากฝ่ามือของท่าน ข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านเป็นท้าวสักกะ.

รุกขเทวดาตอบว่า

เราไม่ใช่เทพเจ้า ไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่ท้าวสักกปุรินททะ ดูกรอังกุระ
ท่านจงทราบว่าเราเป็นเปรต จุติจากโรรุวนครมาอยู่ที่ต้นไทรนี้.

อังกุรพาณิชถามว่า

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในโรรุวนคร ท่านมีปกติอย่างไร มีความประพฤติ
อย่างไร ผลบุญสำเร็จที่ฝ่ามือของท่าน เพราะพรหมจรรย์อะไร?

รุกขเทวดาตอบว่า

เมื่อก่อน เราเป็นช่างหูกอยู่ในโรรุวนคร เป็นคนกำพร้าเลี้ยงชีวิตโดย
ความลำบากนัก เราไม่มีอะไรจะให้ทาน เรือนของเราอยู่ใกล้เรือนของ
อสัยหเศรษฐี ซึ่งเป็นคนมีศรัทธาเป็นทานาธิบดี มีบุญอันทำแล้ว เป็น
ผู้ละอายต่อบาป พวกยาจกวณิพกมีนามแลโคตรต่างๆ กัน ไปที่บ้านของ
เรานั้น พากันถามถึงเรือนของอสัยหเศรษฐีกะเราว่า ขอความเจริญจงมี
แก่ท่านทั้งหลาย พวกเราจะไปทางไหน ทานเขาให้ที่ไหน เราถูกพวก
ยาจกวณิพกถามแล้ว ได้ยกมือเบื้องขวาชี้บอกเรือนของอสัยหเศรษฐีแก่
ยาจกวณิพกเหล่านั้นว่า ท่านทั้งหลายจงไปทางนี้ ความเจริญจักมีแก่ท่าน

ทั้งหลาย ทานเขาให้อยู่ที่นั่น เพราะเหตุนั้น ฝ่ามือของเราจึงให้สิ่งที่น่าปรารถนาเป็นที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จที่ฝ่ามือของเราเพราะพรหมจรรย์นั้น.

อังกุรพาณิชถามว่า

ได้ยินว่า ท่านไม่ได้ให้ทานแก่ใครๆ ด้วยมือทั้งสองของตนเป็นแต่เพียงอนุโมทนาทานของคนอื่น ยกมือชี้บอกทางให้ เพราะเหตุนั้นฝ่ามือของท่านจึงให้สิ่งที่น่าใคร่ เป็นที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จที่ฝ่ามือของท่านเพราะพรหมจรรย์นั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อสัยหเศรษฐีผู้เลื่อมใส ได้ให้ทานด้วยมือทั้งสองของตน ละร่างกายมนุษย์แล้ว ไปทางทิศไหนหนอ?

รุกขเทวดาตอบว่า

เราไม่รู้ทางไปหรือทางมาของอสัยหเศรษฐี ผู้เป็นเจ้าของแห่งทาน ผู้มีรัศมีซ่านออกจากตน แต่เราได้ฟังมาในสำนัก ของท้าวเวสสุวัณว่า อสัยหเศรษฐี ถึงความเป็นสหายแห่งท้าวสักกะ.

อังกุรพาณิชกล่าวว่า

บุคคลควรทำความดีแท้ ควรให้ทานตามสมควร ใครได้เห็นฝ่ามืออันให้สิ่งที่น่าใคร่แล้ว จักไม่ทำบุญเล่า เราไปจากที่นี้ถึงทวารกนครแล้ว จักรีบให้ทานอันจักนำความสุขมาให้เราแน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำ และสะพานในที่เดินยากเป็นทาน.

อังกุรพาณิชถามว่า

เพราะเหตุไร นิ้วมือของท่านจึงงอหงิก ปากของท่านจึงเบี้ยวและนัยน์ตาทะเล้นออก ท่านได้ทำบาปกรรมอะไรไว้?

เปรตนั้นตอบว่า

เราอันคฤหบดีตั้งไว้ในการให้ทาน ในโรงทานของคฤหบดี ผู้มีอังคีรส ผู้มีศรัทธา เป็นฆราวาส ผู้ครอบครองเรือนเห็นยาจกผู้มีความประสงค์

ด้วยโภชนะ มาที่โรงทานนั้น ได้หลีกไปทำการบุ้ยปากอยู่ ณ ที่ข้างหนึ่ง เพราะกรรมนั้น นิ้วของเราจึงงอหงิก ปากของเราจึงเบี้ยว นัยน์ตาทะเล้นออกมา เราได้ทำบาปกรรมนั้นไว้.

อังกุรพาณิชถามว่า

แน่ะบุรุษเลวทราม การที่ท่านมีปากเบี้ยว ตาทั้ง ๒ ทะเล้นเป็นการชอบแล้ว เพราะท่านได้ทำการบุ้ยปากต่อทานของผู้อื่น ก็ไฉน อสัยหเศรษฐีเมื่อจะให้ทานจึงได้มอบข้าว น้ำของเคี้ยว ผ้า และเสนาสนะ ให้ผู้อื่นจัดแจง ก็เราไปจากที่นี่ถึงทวารกะนครแล้ว จักเริ่มให้ทานที่นำความสุขมาให้แก่เราแน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำสระน้ำและสะพานทั้งหลายในที่เดินลำบาก เป็นทาน ก็อังกุรพาณิชกลับจากทะเลทราย ไปถึงทวารกะนครแล้วได้เริ่มให้ทาน อันจะนำความสุขมาให้ตนได้ให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำ สระน้ำ ด้วยจิตอันเลื่อมใส.

ช่างกัลบก พ่อครัว ชาวมคธ พากันป่าวร้องในเรือนของอังกุรพาณิชนั้น ทั้งในเวลาเย็น ทั้งในเวลาเช้าทุกเมื่อว่า ใครหิวจงมากินตามชอบใจ ใครกระหายจงมาดื่มตามชอบใจ ใครจักนุ่งห่มผ้าจงนุ่งห่ม ใครต้องการพาหนะสำหรับเทียมรถ จงเทียมพาหนะในคู่แอกนี้ ใครต้องการร่มจงเอาร่มไป ใครต้องการของหอม จงมาเอาของหอมไป ใครต้องการดอกไม้จงมาเอาดอกไม้ไป ใครต้องการรองเท้า จงมาเอารองเท้าไป

มหาชนย่อมรู้เราว่า อังกุระนอนเป็นสุข ดูกรสินธุมาณพ เรานอนเป็นทุกข์ เพราะไม่ได้เห็นพวกยาจก มหาชนรู้เราว่า อังกุระนอนเป็นสุข ดูกรสินธุกมาณพ เรานอนเป็นทุกข์ ในเมื่อวณิพกมีน้อย.

สินธุมาณพได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถาความว่า

ถ้าท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าชาวดาวดึงส์ และเป็นใหญ่กว่าโลกทั้งปวงพึงให้พรท่าน ท่านเมื่อจะเลือก พึงเลือกเอาพรเช่นไร?

อังกุรพาณิชกล่าวว่า

ถ้าท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าชาวดาวดึงส์ พึงให้พรแก่เราจะพึงขอพรว่า เมื่อเราลุกขึ้นแต่เช้า ในเวลาพระอาทิตย์ขึ้น ขอภักษาหารอันเป็นทิพย์ และพวกยาจกผู้มีศีลพึงปรากฏ เมื่อเราให้อยู่ ไทยธรรมไม่พึงสิ้นไป ครั้นเราให้ทานนั้นแล้ว ไม่พึงเดือดร้อนในภายหลัง เมื่อกำลังให้พึงยังจิตให้เลื่อมใส ข้าแต่ท้าวสักกะ ข้าพเจ้าพึงเลือกเอาพรอย่างนี้.

โสณกบุรุษกล่าวเตือนอังกุรพาณิชว่า

บุคคลไม่พึงให้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจทั้งหมดแก่บุคคลอื่น ควรให้ทานและควรรักษาทรัพย์ไว้ เพราะว่าทรัพย์เท่านั้นประเสริฐกว่าทาน สกุลทั้งหลายย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะการให้ทานเกินประมาณไป บัณฑิตย่อมไม่สรรเสริญการไม่ให้ทานและการให้เกินควร เพราะเหตุผลนั้นแล ทรัพย์เท่านั้นประเสริฐกว่าทาน บุคคลผู้เป็นปราชญ์ สมบูรณ์ด้วยธรรม ควรประพฤติโดยพอเหมาะ.

อังกุรพาณิชกล่าวว่า

ดูกรชาวเราทั้งหลาย ดีหนอ เราพึงให้ทานแล ด้วยว่าสัปบุรุษผู้สงบระงับพึงคบหาเรา เราพึงยังความประสงค์ของวณิพกทั้งปวงให้เต็ม เลี้ยงดูให้อิ่มหนำ เปรียบเหมือนฝนยังที่ลุ่มทั้งหลายให้เต็มฉะนั้น สีหน้าของบุคคลใดย่อมผ่องใส เพราะเห็นพวกยาจก บุคคลนั้นครั้นให้ทานแล้วมีใจเบิกบาน ข้อนั้นเป็นความสุขของบุคคลผู้อยู่ครองเรือน สีหน้าของบุคคลใดย่อมผ่องใสเพราะเห็นพวกยาจก บุคคลนั้นครั้นให้ทานแล้วย่อมปลาบปลื้มใจ นี้เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญบุคคล ก่อนแต่ให้ก็มีใจเบิกบาน เมื่อกำลังให้ก็ยังจิตให้ผ่องใส ครั้นให้แล้ว ก็มีใจเบิกบาน นี้เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ.

พระสังคีติกาจารย์กล่าวคาถาทั้งหลายความว่า

ในเรือนของอังกุรพาณิชผู้มุ่งบุญ โภชนะอันเขาให้แก่หมู่ชนวันละ ๖ หมื่นเล่มเกวียนเป็นนิตย์ พ่อครัว ๓๐๐๐ คน ประดับด้วยต่างหูอันวิจิตร

ด้วยมุกดาและแก้วมณี เป็นผู้ขวนขวายในการให้ทาน พากันเข้าไปอาศัย
อังกุรพาณิชเลี้ยงชีวิต มาณพ ๖ หมื่นคน ประดับด้วยต่างหูอันวิจิตร
ด้วยแก้วมุกดา และแก้วมณี ช่วยกันผ่าฟืนสำหรับหุงอาหาร ในมหา
ทานของอังกุรพาณิชนั้น พวกนารี ๑๖๐๐๐ คนประดับด้วยอลังการทั้งปวง
ช่วยกันบดเครื่องเทศสำหรับปรุงอาหาร ในมหาทานของอังกุรพาณิชนั้น
นารีอีก ๑๖๐๐๐ คน ประดับด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง ถือทัพพีเข้ายืน
คอยรับใช้ในมหาทานของอังกุรพาณิชนั้น อังกุรพาณิชนั้น ได้ให้ของ
เป็นอันมากแก่มหาชนโดยประการต่างๆ ได้ทำความเคารพ และความ
ยำเกรงในกษัตริย์ด้วยมือของตนเองบ่อยๆ ให้ทานโดยประการต่างๆ
สิ้นกาลนานอังกุรพาณิช ยังมหาทานให้เป็นไปแล้วสิ้นเดือน สิ้นปักษ์
สิ้นฤดู และปีเป็นอันมากตลอดกาลนาน อังกุรพาณิชได้ให้ทานและทำ
การบูชาแล้วอย่างนี้ ตลอดกาลนาน ละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปบังเกิด
ในดาวดึงส์ อินทกมาณพได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่ง แก่พระอนุรุทธเถระ
ละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปบังเกิดในดาวดึงส์เหมือนกัน แต่อินทกเทพบุตร
รุ่งเรืองยิ่งกว่าอังกุรเทพบุตรโดยฐานะ ๑๐ อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ อันน่ารื่นรมย์ใจ อายุ ยศ วรรณะ สุข และความเป็นใหญ่.

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรอังกุระ มหาทานท่านได้ให้แล้วสิ้นกาลนาน ท่านมาในสำนักของเรา
ไฉนจึงนั่งอยู่ไกลนัก?

เมื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ ประทับอยู่ที่บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์
ภายใต้ต้นปาริฉัตตกพฤกษ์ ณ ดาวดึงส์ ครั้งนั้น เทวดาในหมื่นโลกธาตุ
พากันมานั่งประชุมเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าซึ่งประทับบนยอดเขา เทวดาไรๆ
ไม่รุ่งโรจน์เกินกว่าพระสัมพุทธเจ้าด้วยรัศมี พระสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ย่อม
รุ่งโรจน์ ล่วงหมู่เทวดาทั้งปวง ครั้งนั้น อังกุรเทพบุตรนี้นั่งอยู่ไกล ๑๒
โยชน์ จากที่พระพุทธเจ้าประทับ ส่วนอินทกเทพบุตรนั่งในที่ใกล้พระผู้มี
พระภาค รุ่งเรืองกว่าอังกุรเทพบุตร พระสัมพุทธเจ้า ทอดพระเนตรเห็น

อังกุรเทพบุตรกับอินทกเทพบุตรอยู่แล้ว เมื่อจะทรงประกาศทักขิไณยบุคคลจึงได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ความว่า ดูกรอังกุรเทพบุตร มหาทานท่านให้แล้วสิ้นกาลนาน ท่านมาสู่สำนักของเรา ไฉนจึงนั่งอยู่ไกลนัก.

อังกุรเทพบุตร อันพระผู้มีพระภาคผู้มีพระองค์อันอบรมแล้วทรงตักเตือนแล้ว ได้กราบทูลว่า จะทรงประสงค์อะไรด้วยทานของข้าพระองค์นั้น อันว่างเปล่าจากทักขิไณยบุคคล อินทกเทพบุตรนี้ให้ทานนิดหน่อย รุ่งเรืองยิ่งกว่าข้าพระองค์ดุจพระจันทร์ในหมู่ดาวฉะนั้น.

อินทกเทพบุตรทูลว่า

พืชแม้มากที่บุคคลหว่านแล้วในนาดอน ผลย่อมไม่ไพบูลย์ทั้งไม่ยังชาวนาให้ปลื้มใจ ฉันใด ทานมากมายอันบุคคลเข้าไปตั้งไว้ในบุคคลผู้ทุศีล ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมไม่มีผลไพบูลย์ ทั้งไม่ยังทายกให้ปลาบปลื้ม พืชแม้น้อยอันบุคคลหว่านแล้วในนาดี เมื่อฝนหลั่งสายน้ำโดยสม่ำเสมอ ผลย่อมยังชาวนาให้ปลาบปลื้มใจ แม้ฉันใด ทานแม้น้อยอันบุคคลบริจาคแล้วในท่านผู้มีศีล มีคุณความดี ผู้คงที่ บุญย่อมมีผลมาก ฉันนั้นเหมือนกัน ทานอันบุคคลให้แล้วในเขตใด มีผลมาก ควรเลือกให้ในเขตนั้น ทายกเลือกให้ทานแล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์ ทานที่เลือกให้ พระสุคตทรงสรรเสริญ ทักขิไณยบุคคลเหล่าใดมีอยู่ในโลกนี้ ทานที่ทายกให้แล้วในทักขิไณยบุคคลเหล่านั้น ย่อมมีผลมากเหมือนพืชที่หว่านแล้วในนาดีฉะนั้น.

จบ อังกุรเปตวัตถุที่ ๙.

๑๐. อุตตรมาตุเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของอุตตรมาตุเปรต

[๑๐๗] นางเปรตมีผิวพรรณน่าเกลียดน่ากลัว มีผมยาวห้อยลงมาจดพื้นดินคลุมตัวด้วยผม เข้าไปหาภิกษุอยู่ในที่พักในกลางวันนั่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ได้กล่าวกะภิกษุนั้นดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันตั้งแต่ตายมา

จากมนุษยโลก ยังไม่ได้บริโภคข้าวหรือดื่มน้ำเลย ตลอดเวลา ๕๕ ปี
แล้ว ขอท่านจงให้น้ำดื่มแก่ดิฉันผู้กระหายน้ำด้วยเถิด.

ภิกษุนั้นกล่าวว่า

แม่น้ำคงคามีน้ำเย็นใสสะอาด ไหลมาแต่ป่าหิมพานต์ ท่านจงตักเอาน้ำ
จากแม่น้ำคงคานั้นดื่มเถิด จะมาขอน้ำกะเราทำไม.

นางเปตรกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าดิฉันตักน้ำในแม่น้ำคงคานี้เองไซร้ น้ำนั้นย่อมกลับ
กลายเป็นเลือดปรากฏแก่ดิฉัน เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงขอน้ำแก่ท่าน.

ภิกษุนั้นถามว่า

ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือ น้ำในแม่น้ำคงคาจึง
กลายเป็นเลือดปรากฏแก่ท่าน?

นางเปรตนั้นกล่าวว่า

ดิฉันมีบุตรคนหนึ่งชื่ออุตตระ เป็นอุบาสกมีศรัทธา เขาได้ถวายจีวร
บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่งและคิลานปัจจัย แก่สมณะทั้งหลายด้วยความ
ไม่พอใจของดิฉัน ดิฉันถูกความตระหนี่ครอบงำแล้ว ด่าเขาว่า เจ้าอุตตระ
เจ้าถวายจีวร บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่งและคิลานปัจจัย แก่สมณะทั้งหลาย
ด้วยความไม่พอใจของเรา นั้น จงกลายเป็นเลือด ปรากฏแก่เจ้าใน
ปรโลก เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น น้ำในแม่น้ำคงคาจึงกลายเป็นเลือด
ปรากฏแก่ดิฉัน.

จบ อุตตรมาตุเปตวัตถุที่ ๑๐.

๑๑. สุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยคนไปอยู่กับเปรต

หญิงคนหนึ่งไปอยู่กับเวมานิกเปรตตลอด ๗๐๐ ปี เกิดความเบื่อหน่ายจึงกล่าวกะเวมานิกเปรตนั้นว่า

[๑๐๘] เมื่อก่อน ฉันได้ถวายด้ายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งเข้าไป ขอถึงเรือน
ของฉัน วิบากแห่งการถวายด้ายนั้น ฉันจึงได้เสวยผลอันไพบูลย์อย่างนี้

ประการหนึ่ง ผ้ามากมายหลายโกฏิบังเกิดแก่ฉัน วิมานของฉันเกลื่อนกล่นไปด้วยดอกไม้ น่ารื่นรมย์ วิจิตรด้วยรูปภาพต่างๆ เพรียบพร้อมไปด้วยเทพบุตรเทพธิดาผู้เป็นบริวาร ฉันเลือกใช้สอยนุ่งห่มตามชอบใจถึงเพียงนี้ สรรพวัตถุอันปลื้มใจมากมายก็ไม่หมดสิ้นไป ฉันได้รับความสุขความสำราญในวิมานนี้ เพราะอาศัยวิบากแห่งกรรมนั้น ฉันกลับไปสู่มนุษยโลกแล้ว จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่ลูกเจ้า ขอท่านจงนำฉันไปสู่ถิ่นมนุษย์เถิด.

เวมานิกเปรตนั้นกล่าวว่า

ท่านมาอยู่ในวิมานนี้ถึง ๗๐๐ ปี เป็นคนแก่เฒ่าแล้ว จักไปอยู่ในมนุษยโลกทำไม อนึ่ง ญาติของท่านตายไปหมดแล้ว ท่านไปจากเทวโลกนี้สู่มนุษยโลกนั้นแล้ว จักกระทำอย่างไร?

หญิงนั้นกล่าวว่า

เมื่อฉันมาอยู่ในวิมานนี้ ๗๐๐ ปี ได้เสวยทิพยสมบัติ และความสุขอิ่มหนำแล้ว ฉันกลับไปสู่ถิ่นมนุษย์แล้ว จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่ลูกเจ้าขอท่านจงนำฉันไปส่งถิ่นมนุษย์เถิด.

เวมานิกเปรตนั้น จับหญิงนั้นที่แขน นำกลับไปสู่บ้านที่นางเกิด แล้วพูดกะหญิงนั้นซึ่งกลับเป็นคนแก่ มีกำลังน้อยที่สุดว่า ท่านพึงบอกชนแม้อื่นที่มาสู่ที่นี้ว่า ท่านทั้งหลายจงทำบุญเถิด ท่านทั้งหลายจะได้รับความสุข เราได้เห็นเปรตทั้งหลาย ผู้ไม่ได้ทำความดีไว้เดือดร้อนอยู่ ฉันใด มนุษย์ทั้งหลายก็ฉันนั้น ก็หมู่สัตว์คือเทวดาและมนุษย์กระทำกรรม อันมีสุขเป็นวิบากแล้ว ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ในความสุข.

จบ สุตตเปตวัตถุที่ ๑๑.

๑๒. กรรณมุณฑเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของนางเวมานิกเปรต

พระเจ้าพาราณสีตรัสถามนางเวมานิกเปรตว่า

[๑๐๙] สระโบกขรณีมีน้ำใสสะอาด มีบันไดทองคำลาดด้วยทรายทองโดยรอบ ในสระนั้นมีกลิ่นหอมฟุ้งน่ารื่นรมย์ใจ ดาดดื่นไปด้วยหมู่ไม้นานา มีกลิ่น

ต่างๆ หอมตลบไปด้วยลมรำเพยพัด ดารดาษด้วยบัวต่างๆ เกลื่อนกล่น ด้วยบัวขาวมีกลิ่นหอมเจริญใจ อันลมรำเพยพัดฟุ้งขจร เสียงระงมไปด้วย หงส์และนกกะเรียน นกจักพรากมาร่ำร้องไพเราะจับใจ เกลื่อนกล่น ไปด้วยฝูงนกต่างๆ ส่งเสียงร้องอยู่อึงมี่ มีหมู่รุกขชาติอันมีดอกและผล นานาพรรณ ไม่มีเมืองใดในมนุษย์เหมือนเมืองของท่านนี้ ปราสาทเป็น อันมากของท่าน ล้วนแล้วด้วยทองคำและเงิน รุ่งเรืองงามสง่าไปทั่วทั้ง ๔ ทิศโดยรอบ นางทาสี ๕๐๐ คอยบำเรอท่านประดับด้วยกำไรทอง นุ่งห่มผ้าทองคำบัลลังก์ของท่านมีมาก ซึ่งสำเร็จด้วยทองคำและเงิน ปูลาด ด้วยหนังชะมด และผ้าโกเชาว์อันบุคคลจัดแจงไว้แล้ว ท่านจะเข้านอน บนบัลลังก์ใด ก็สำเร็จดังความปรารถนาทุกอย่าง เมื่อถึงเที่ยงคืน ท่าน ลุกจากบัลลังก์นั้นลงไปสู่สวนใกล้สระโบกขรณี ยืนอยู่ที่ฝั่งสระนั้นอันมี หญ้าเขียวอ่อน งดงาม ลำดับนั้น สุนัขหูด้วนก็ขึ้นมาจากสระนั้น กัดอวัยวะน้อยใหญ่ของท่านเมื่อใด ท่านถูกสุนัขกัดกินแล้วเหลือแต่ กระดูกเมื่อนั้น ท่านจึงลงสู่สระโบกขรณี ร่างกายก็กลับมีเหมือนเดิม ภายหลังจากเวลาลงสระโบกขรณี ท่านกลับมีอวัยวะน้อยใหญ่เต็มบริบูรณ์ งดงามดูน่ารัก นุ่งห่มแล้ว มาสู่สำนักของเรา ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจา ใจ หรือและเพราะวิบากแห่งกรรมอะไร สุนัขหูด้วน จึงกัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของท่าน?

นางเวมานิกเปรตกราบทูลว่า

มีคฤหบดีคนหนึ่ง เป็นอุบาสกผู้มีศรัทธา อยู่ในเมืองกิมพิละ หม่อมฉัน เป็นภรรยาของอุบาสกนั้น เป็นคนทุศีล ประพฤตินอกใจเขา เมื่อหม่อม ฉันนอกใจเขาอย่างนั้น สามีหม่อมฉันจึงพูดว่า การที่เธอประพฤตินอก ใจฉันนั้นเป็นการไม่เหมาะไม่สมควร และหม่อมฉันได้กล่าวมุสาวาท สบถอย่างร้างแรงว่า ฉันไม่ได้ประพฤตินอกใจท่านด้วยกายหรือด้วยใจ ถ้าฉันประพฤตินอกใจท่านด้วยกายหรือด้วยใจ ขอให้สุนัขหูด้วนตัวนี้ กัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของฉันเถิด วิบากแห่งกรรมอันลามก คือ การ

ประพฤตินอกใจสามี และมุสาวาททั้งสอง อันหม่อมฉันได้เสวยแล้ว
ตลอด ๗๐๐ ปี เพราะกรรมอันลามกนั้น สุนัขหูด้วนกัดกินอวัยวะน้อย
ใหญ่ของหม่อมฉัน ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ พระองค์มีอุปการะแก่
หม่อมฉันมาก พระองค์เสด็จมาที่นี้ เพื่อประโยชน์แก่หม่อมฉัน หม่อมฉัน
พ้นดีแล้วจากสุนัขหูด้วน ไม่มีความโศก ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ขอเดชะ
หม่อมฉันขอถวายบังคมพระองค์ หม่อมฉันขอประนมอัญชลีวิงวอนว่า
ขอพระองค์จงเสวยกามสุขอันเป็นทิพย์ รื่นรมย์อยู่กับหม่อมฉันเถิด.

พระราชาตรัสว่า

กามสุขอันเป็นทิพย์เราเสวยแล้ว และรื่นรมย์แล้วกับท่าน ดูกรนางผู้
ประกอบด้วยความงาม เราขออ้อนวอนท่าน ขอท่านจงรีบนำฉันกลับ
เสียเถิด.

จบ กรรณมุณฑเปตวัตถุที่ ๑๒.

๑๓. อุพพรีเปตวัตถุ

ว่าด้วยดาบสถวายโอวาทแก่พระนางอุพพรี

[๑๑๐] พระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นใหญ่ ได้เสวยราชสมบัติในแคว้นปัญจาลราช
พระองค์เสด็จสวรรคตโดยกาลอันล่วงไปแห่งวัน และราตรีทั้งหลาย
พระนางเจ้าอุพพรีมเหสีเสด็จไปยังพระเมรุมาศ แล้วทรงกรรแสงอยู่
เมื่อพระนางไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัตต์ ก็กรรแสงว่า พรหมทัตต์ๆ
ก็ดาบสผู้เป็นมุนีสมบูรณ์ด้วยจรณญาณ ได้มาที่พระนางอุพพรีประทับอยู่
นั้น ท่านได้ถามชนทั้งหลายที่มาประชุมกันในที่นั้นว่า นี่เป็นพระเมรุมาศ
ของใครมีกลิ่นหอมต่างๆ ฟุ้งตลบไป หญิงนี้เป็นภรรยาของใคร เมื่อไม่
เห็นพระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นใหญ่ ซึ่งเสด็จไปแล้วไกลจากโลกนี้ คร่ำ
ครวญอยู่ว่า พรหมทัตต์ๆ ชนที่มาประชุมกันอยู่ในที่นั้น กล่าวตอบว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญนี่เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัตต์ ข้าแต่ท่านผู้
นิรทุกข์ นี่เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัตต์ มีกลิ่นหอมฟุ้งตลบไป

หญิงนี้เป็นพระมเหสีของท้าวเธอ เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัตต์พระราช
สวามี ซึ่งเสด็จไปไกลจากโลกนี้ ทรงพระกรรแสงอยู่ว่า พรหมทัตต์ๆ

ดาบสจึงถามว่า

พระราชามีพระนามว่าพรหมทัตต์ ถูกเผาในป่าช้านี้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์
แล้ว บรรดาพระเจ้าพรหมทัตต์เหล่านั้น พระนางทรงกรรแสงถึงพระเจ้า
พรหมทัตต์พระองค์ไหน?

พระนางอุพพรีตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระราชาพระองค์ใด เป็นพระราชโอรสของพระเจ้า
จุฬนี ทรงเป็นใหญ่อยู่ในแคว้นปัญจาลราช ดิฉันเศร้าโศกถึงพระราชา
พระองค์นั้น ผู้เป็นพระราชสวามี ทรงประทานสิ่งของที่น่าใคร่ทุกอย่าง.

ดาบสกล่าวว่า

พระราชาทุกพระองค์ทรงพระนามว่า พรหมทัตต์เหมือนกันทั้งหมดเป็น
พระราชโอรสของพระเจ้าจุฬนี เป็นใหญ่อยู่ในแคว้นปัญจาลราช พระนาง
เป็นพระมเหสีของพระราชาเหล่านั้น ทั้งหมดโดยลำดับกันมา เหตุไร
พระนางจึงเว้นพระราชาองค์ก่อนๆ มาทรงกรรแสงถึงแต่พระราชาองค์
หลังเล่า?

พระนางอุพพรีตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ดิฉันเกิดเป็นแต่หญิงตลอดกาลนานเท่านั้นหรือ
หรือเกิดเป็นบุรุษ ท่านพูดถึงแต่การที่ดิฉันเป็นหญิงในสงสารเป็นอันมาก.

ดาบสตอบว่า

บางคราวพระนางเกิดเป็นหญิง บางคราวก็เกิดเป็นบุรุษ บางคราวก็เข้าถึง
กำเนิดปศุสัตว์ ที่สุดแห่งอัตภาพทั้งหลายอันเป็นอดีต ย่อมไม่ปรากฏ
อย่างนี้.

พระนางอุพพรีตรัสว่า

ท่านดับความกระวนกระวายทั้งปวงของดิฉัน ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หายเหมือน
บุคคลดับไฟที่ราดน้ำมันด้วยน้ำ ฉะนั้น ท่านได้บรรเทาความโศกถึง

พระสวามีของดิฉันผู้ถูกความโศกครอบงำแล้ว ถอนขึ้นแล้วหนอซึ่งลูกศร
คือความโศกอันเสียบแทงที่หทัยของดิฉัน ข้าแต่ท่านผู้เป็นมหามุนี ดิฉัน
เป็นผู้มีลูกศรคือ ความโศกอันท่านถอนขึ้นได้แล้ว เป็นผู้เย็นสงบแล้ว
ดิฉันจะไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้อีกเพราะได้ฟังคำของท่าน.

พระนางอุพพรี ฟังคำสุภาษิตของดาบสผู้เป็นสมณะนั้นแล้ว ถือบาตร
และจีวรออกบวชเป็นบรรพชิต ครั้นออกบวชแล้วเจริญเมตตาจิต
เพื่อเข้าถึงพรหมโลก พระนางอุพพรีนั้น เมื่อท่องเที่ยวไปสู่บ้านหนึ่ง
จากบ้านหนึ่ง สู่นิคมและราชธานีทั้งหลาย ได้เสด็จสวรรคตที่บ้านอุรุเวลา
พระนางเบื่อหน่ายความเป็นหญิง เจริญเมตตาจิตเพื่อบังเกิดในพรหมโลก
จึงได้เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก.

จบ อุพพรีเปตวัตถุที่ ๑๓.

รวมเรื่องที่มีในอุพพรีวรรคนี้ คือ

๑. สังสารโมจกเปตวัตถุ ๒. สารีปุตตเถรมาตุเปติวัตถุ ๓. มัตตาเปติวัตถุ ๔. นันทาเปตวัตถุ ๕. มัฏฐกุณฑลีเปตวัตถุ ๖. กัณหเปตวัตถุ ๗. ธนปาลเปตวัตถุ ๘. จูฬเสฏฐีเปตวัตถุ ๙. อังกุรเปตวัตถุ ๑๐. อุตตรมาตุเปตวัตถุ ๑๑. สุตตเปตวัตถุ ๑๒. กรรณมุณฑเปตวัตถุ ๑๓. อุพพรีเปตวัตถุ.

จบอุพพรีวรรคที่ ๒.

จูฬวรรคที่ ๓

๑. อภิชชมานเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตเปลือย

โกสิยมหาอำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสาร ถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๑] ดูกรเปรต ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีร่างกายเป็นเปรตกึ่งหนึ่งทัดทรง
ดอกไม้ ตกแต่งร่างกาย เดินไปในน้ำอันไม่ขาดสายในแม่น้ำคงคานี้
ท่านจักไปไหน ที่อยู่ของท่านอยู่ที่ไหน?

เพื่อจะแสดงเนื้อความที่เปรตนั้น และโกสิยมหาอำมาตย์กล่าวแล้ว พระสังคีติกาจารย์จึงกล่าวคาถาความว่า

เปรตนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักไปยังบ้านจุนทัฏฐิละ อันอยู่ในระหว่าง
แห่งวาสภคามกับเมืองพาราณสี แต่บ้านนั้นอยู่ใกล้เมืองพาราณสี ก็มหา
อำมาตย์อันปรากฏชื่อว่าโกลิยะเห็นเปรตนั้นแล้ว ได้ให้ข้าวสัตตูและคู่
ผ้าสีเหลืองแก่เปรตนั้น เมื่อเรือหยุดเดิน ได้ให้ข้าวสัตตูและคู่ผ้าแก่
อุบาสกเมื่อคู่ผ้าอันโกลิยะอำมาตย์ให้ช่างกัลบกแล้ว ผ้านุ่งผ้าห่มก็ปรากฏ
แก่เปรตทันที ภายหลัง เปรตนั้นนุ่งห่มผ้าดีแล้ว ทัดทรงดอกไม้ตบแต่ง
ร่างกายด้วยอาภรณ์ ทักษิณาย่อมเข้าไปสำเร็จแก่เปรตนั้น ผู้อยู่แล้วใน
ที่นั้น เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้มีปัญญา พึงให้ทักษิณาบ่อยๆ เพื่อ
อนุเคราะห์แก่เปรตทั้งหลาย เปรตเหล่าอื่น บางพวกนุ่งผ้าขี้ริ้วขาดรุ่งริ่ง
บางพวกนุ่งผม หลีกไปสู่ทิศน้อยใหญ่เพื่อหาอาหาร บางพวกวิ่งไปแม้
ในที่ไกลไม่ได้แล้วกลับมา บางพวกสลบแล้วเพราะความหิวกระหาย
นอนกลิ้งไปบนพื้นดิน บางพวกล้มลงที่แผ่นดินในที่ตนวิ่งไปนั้นร้อง
ไห้ร่ำไรว่า เมื่อก่อน เราทั้งหลายไม่ได้ทำกุศลไว้จึงได้ถูกไฟคือความหิว
และความกระหายเผาอยู่ ดุจถูกไฟเผาแล้วในที่ร้อน เมื่อก่อน พวก
เรามีธรรมอันลามก เป็นหญิงแม่เรือนมารดาทารกในตระกูล เมื่อ

ไทยธรรมทั้งหลายมีอยู่ไม่กระทำพึงแก่ตน เออ ก็ข้าวและน้ำมีมาก แต่เราไม่กระทำการแจกจ่ายให้ทาน และไม่ได้ให้อะไรในบรรพชิตทั้งหลายผู้ปฏิบัติชอบ อยากทำแต่กรรมที่คนดีไม่พึงทำ เป็นคนเกียจคร้านใคร่แต่ความสำราญและของที่อร่อย กินมาก ให้แต่เพียงโภชนะก้อนหนึ่ง ด่าตัดพ้อปฏิคาหกผู้รับอาหาร เรือน พวกทาสีทาสาและผ้าอาภรณ์ของเราเหล่านั้น ไม่สำเร็จประโยชน์แก่พวกเรา กลายเป็นของคนอื่นไปหมด เรามีแต่ส่วนแห่งทุกข์ เราจุติจากเปรตนี้แล้ว จักไปเกิดในตระกูลอันต่ำช้าเลวทราม คือ ตระกูลจักสาน ตระกูลช่างรถ ตระกูลนายพรานตระกูลคนจัณฑาล ตระกูลคนกำพร้า ตระกูลช่างกัลบก นี้เป็นคติแห่งความตระหนี่ ส่วนทายกทั้งหลายผู้มีกุศลอันทำไว้แล้วในชาติก่อนปราศจากความตระหนี่ ย่อมยังสวรรค์ให้บริบูรณ์ และย่อมยังนันทนวันให้สว่างไสวรื่นรมย์แล้วในเวชยันตปราสาทสำเร็จความปรารถนา ครั้นจุติจากเทวโลกแล้ว ย่อมเกิดในตระกูลสูง มีโภคะมาก คือ ในตระกูลแห่งบุคคลมีเรือนยอดและปราสาทราชมนเทียรมีบัลลังก์อันลาดแล้วด้วยผ้าโกเชาว์ มีเหล่าบุรุษและสตรีถือพัดอันประดับแล้วด้วยแววหางนกยูงคอยพัดอยู่ ในเวลาเป็นทารกก็ทัดทรงดอกไม้ ตบแต่งร่างกาย หมู่ญาติและพี่เลี้ยงนางนมผลัดกันอุ้ม ไม่ต้องลงสู่พื้นดิน อันชนทั้งหลายผู้ปรารถนาความสุขเข้าไปบำรุงอยู่ทั้งเช้าและเย็นตลอดชาติ สวนใหญ่แห่งเทวดาชาวไตรทศเทพชื่อว่านันทนวัน อันเป็นสถานไม่เศร้าโศกน่ารื่นรมย์นี้ย่อมไม่มีแก่ชนทั้งหลายผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ ย่อมมีแต่เฉพาะเหล่าชนผู้มีบุญอันทำไว้แล้วเท่านั้น ความสุขในโลกนี้และในปรโลกย่อมไม่มีแก่เหล่าชนผู้ไม่ทำบุญ ความสุขในโลกนี้และโลกหน้า ย่อมมีเฉพาะแก่เหล่าชนผู้ทำบุญไว้ ผู้ปรารถนาความเป็นสหายแห่งเทวดาชาวไตรทศเทพ พึงทำบุญกุศลไว้ให้มาก เพราะว่าบุคคลผู้ทำบุญไว้แล้วย่อมบันเทิงใจอยู่ในสวรรค์เพรียบพร้อมไปด้วยโภคสมบัติ.

จบ อภิชชมานเปตวัตถุที่ ๑

๒. สานุวาสีเถรเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตญาติพระสานุวาสีเถระ

[๑๑๒] พระเถระชาวกุณฑินครรูปหนึ่ง อยู่ที่ภูเขาสานุวาสี มีนามว่า โปฏฐปาทะ เป็นสมณะผู้มีอินทรีย์ อันอบรมดีแล้ว มารดาบิดาและพี่ชายของท่านเกิดในยมโลก เสวยทุกขเวทนาเพราะทำกรรมลามก จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก เปรตเหล่านั้นถึงทุคติ มีช่องปากเท่ารูเข็ม ลำบากยิ่งนัก เปลือยกายซูบผอม มีความเกรงกลัวสะดุ้งหวาดเสียวมาก มีการงานทารุณ ไม่อาจแสดงตนแก่พระเถระได้ เปรตผู้เป็นพี่ชายของท่านตนเดียว เปลือยกายรีบไปนั่งคุกเข่าประนมมือแสดงตนแก่พระเถระ พระเถระไม่ใส่ใจถึง เป็นผู้นิ่งเดินเลยไป เปรตนั้นจึงบอกให้พระเถระรู้ว่า ข้าพเจ้าพี่ชายของท่านไปแล้วสู่เปตโลก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มารดาบิดาของท่านเกิดในยมโลกเสวยทุกข์ เพราะทำบาปกรรม จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก เปรตผู้เป็นมารดาบิดาของท่านทั้งสองนั้น มีช่องปากเท่ารูเข็ม ลำบากมาก เปลือยกาย ซูบผอม มีความเกรงกลัวสะดุ้งหวาดเสียวมาก มีการงานทารุณ ไม่อาจแสดงตนแก่ท่าน ขอท่านจงเป็นผู้มีความกรุณา อนุเคราะห์แก่มารดาบิดา จงให้ทานแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้พวกเรา พวกเราผู้มีการงานอันทารุณ จักยังอัตภาพให้เป็นไปได้เพราะทานอันท่านให้แล้ว พระเถระกับภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป เที่ยวไปบิณฑบาตแล้ว กลับมาประชุมในที่เดียวกัน เพราะเหตุแห่งภัตกิจ พระเถระจึงกล่าวกะภิกษุทั้งหมดนั้นว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้ภัตตาหารที่ท่านได้แล้วแก่ผมเถิด ผมจักทำสังฆทานเพื่ออนุเคราะห์ญาติทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นจึงมอบถวายพระเถระ พระเถระนิมนต์สงฆ์ถวายสังฆทานแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายจงมีความสุขเถิด ในลำดับที่อุทิศให้นั่นเอง โภชนะอันประณีต สมบูรณ์มีแกงและกับหลายอย่าง เกิดขึ้นแก่เปรตเหล่านั้น ภายหลัง เปรต

ผู้เป็นพี่ชายมีผิวพรรณดี มีกำลัง มีความสุข ได้ไปแสดงตนแก่พระเถระ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โภชนะอันมากมายที่พวกข้าพเจ้าได้แล้ว แต่ขอท่านจงดูข้าพเจ้าทั้งหลายยังเป็นคนเปลือยกายอยู่ ขอท่านจงพยายามให้ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ผ้านุ่งผ้าห่มด้วยเถิด พระเถระเลือกเก็บผ้าจากกองหยากเยื่อเอามาทำจีวรแล้ว ถวายสงฆ์อันมาแล้วจากจาตุรทิศ ครั้นถวายแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย ขอพวกญาติของเราจงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง ผ้าทั้งหลายได้เกิดขึ้นแก่เปรตเหล่านั้น ภายหลัง เปรตเหล่านั้นนุ่งห่มผ้าเรียบร้อยแล้วได้มาแสดงตนแก่พระเถระกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายมีผิวพรรณดี มีกำลัง มีความสุข มีผ้านุ่งผ้าห่มมากกว่าผ้าที่มีในแคว้นของพระเจ้านันทราช ผ้านุ่งผ้าห่มทั้งหลายของพวกเรา ไพบูลย์และมีค่ามาก คือ ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าป่าน ผ้าด้ายแกมไหม ผ้าเหล่านั้นแขวนอยู่ในอากาศ ข้าพเจ้าทั้งหลายเลือกนุ่งห่มแต่ผืนที่พอใจ (แต่ว่าพวกข้าพเจ้ายังไม่มีบ้านเรือนอยู่) ขอท่านจงพยายามให้พวกข้าพเจ้าได้บ้านเรือนเถิด พระเถระสร้างกุฎีอันมุงด้วยใบไม้ แล้วได้ถวายสงฆ์ซึ่งมาแต่จาตุรทิศครั้นแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผลแห่งการถวายกุฎีนี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติของเรา ขอพวกญาติของเราจงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง เรือนทั้งหลาย คือ ปราสาทและเรือนอย่างอื่นๆ อันบุญกรรมกำหนดแบ่งไว้เป็นส่วนๆ เกิดขึ้นแล้วแก่เปรตเหล่านั้น เรือนของพวกเราในเปตโลกนี้ ไม่เป็นเช่นกับเรือนในมนุษยโลก เรือนของพวกเราในเปตโลกนี้งามรุ่งเรืองสว่างไสวไปทั่วทั้ง ๘ ทิศ เหมือนเรือนในเทวโลกแต่พวกเรายังไม่มีน้ำดื่ม ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงพยายามให้พวกข้าพเจ้าได้ดื่มน้ำด้วยเถิด พระเถระจึงตักน้ำเต็มธรรมกรก แล้วถวายสงฆ์ซึ่งมาแต่จาตุรทิศ ครั้นแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่พวกญาติของเรา

ขอพวกญาติของเราจงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง น้ำดื่มคือสระโบกขรณี กว้าง ๔ เหลี่ยม ลึก มีน้ำเย็น มีท่าราบเรียบดี น้ำเย็นมีกลิ่นหอมหาที่เปรียบมิได้ ดารดาษด้วยกอปทุมและอุบล เต็มด้วยละอองเกสรบัวอันล่วงบนวารี ได้เกิดขึ้น เปรตเหล่านั้นอาบและดื่มกินในสระนั้นแล้ว ไปแสดงตนแก่พระเถระแล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ น้ำดื่มของพวกข้าพเจ้ามากเพียงพอแล้ว บาปย่อมเผล็ดผลเป็นทุกข์แก่พวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าพากันเที่ยวไปลำบากในภูมิภาคอันมีก้อนกรวดและหน่อหญ้าคา ขอท่านพยายามให้พวกข้าพเจ้าได้ยานอย่างใดอย่างหนึ่งเถิด พระเถระได้รองเท้าแล้ว ถวายสงฆ์ซึ่งมาแต่จาตุรทิศ ครั้นแล้วอุทิศส่วนกุศลให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่พวกญาติของเรา ขอพวกญาติของเราจงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง เปรตทั้งหลายได้พากันมาแสดงตนให้ปรากฏด้วยรถ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าเป็นผู้อันท่านอนุเคราะห์แล้ว ด้วยการให้ข้าว ผ้านุ่งผ้าห่ม เรือน น้ำดื่ม และยาน เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายจึงมาเพื่อจะไหว้ท่านผู้เป็นมุนีมีความกรุณาในโลก.

จบ สานุวาสีเถรเปตวัตถุที่ ๒.

๓. รถการีเปตวัตถุ

ว่าด้วยผลกรรมทำให้ได้อยู่ร่วมกับนางเวมานิกเปรต

มาณพคนหนึ่งถามนางเวมานิกเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๓] ดูกรนางเทวีผู้มีอานุภาพมาก ท่านขึ้นสู่วิมานมีเสาเป็นวิการแก้วไพฑูรย์ งามผุดผ่อง มีรูปภาพอันวิจิตรต่างๆ อยู่ในวิมานนั้น ดุจพระจันทร์ในวันเพ็ญ งามโชติช่วงในท้องฟ้า ฉะนั้น อนึ่ง รัศมีของท่านมีสีดังทองคำ ท่านมีรูปร่างอันอุดมน่าดูน่าชมยิ่งนัก นั่งอยู่แต่ผู้เดียวบนบัลลังก์

อันประเสริฐมีค่ามาก สามีของท่านไม่มีหรือ ก็สระโบกขรณีของท่าน
เหล่านี้มีอยู่โดยรอบ มีกอบัวต่างๆ เป็นอันมาก มีบัวขาวมาก เกลื่อน
กล่นด้วยทรายทองโดยรอบ ในสระโบกขรณีนั้น หาเปือกตมและ
จอกแหนมิได้ มีหงส์น่าดูน่าชมน่ารื่นรมย์ใจเที่ยวเลาะเวียนไปในน้ำ
ทุกเมื่อ หงส์ทั้งปวงนั้นมีเสียงไพเราะพากันมาประชุมร่ำร้องอยู่ เสียง
ร่ำร้องแห่งหงส์ในสระโบกขรณีของท่าน มิได้ขาดเสียง ดุจเสียง
กลอง ท่านมียศงามรุ่งเรือง ลงนั่งอยู่ในเรือ ท่านมีคิ้วโก่งดำดี มีหน้า
ยิ้มแย้มพูดจาน่ารักใคร่ มีอวัยวะทั้งปวงงามรุ่งเรืองยิ่งนัก วิมานของ
ท่านนี้ปราศจากละอองธุลี ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นอันราบเรียบ มีสวนนันทวัน
อันให้เกิดความยินดีเพลิดเพลินเจริญใจ ดูกรนารีผู้มีรูปร่างน่าดูน่าชม
เราปรารถนาเพื่อจะอยู่บันเทิงกับท่านในสวนนันทวันของท่านนี้.

นางเวมานิกาเปรตกล่าวว่า

ท่านจงทำกรรมอันจะให้ท่านได้เสวยผลในวิมานของเรานี้ และจิตของ
ท่านจงน้อมมาในวิมานนี้ด้วย ท่านทำกรรมอันบันเทิงในที่นี้แล้วจักได้
อยู่รวมกับเราสมความประสงค์ มาณพนั้นรับคำนางเวมานิกเปรตนั้นแล้ว
จึงได้ทำกรรมอันเป็นกุศล อันส่งผลให้เกิดในวิมานนั้น ครั้นแล้วได้
เข้าถึงความเป็นสหายของนางเวมานิกเปรตนั้น.

จบ รถการีเปตวัตถุที่ ๓.

จบ ภาณวารที่ ๒.

๔. ภุสเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรต ๔ ตน

พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามบุพกรรมของเปรตทั้ง ๔ ด้วยคาถานี้ความว่า

[๑๑๔] ท่านทั้ง ๔ นี้ คนหนึ่งกอบเอาแกลบข้าวสาลีที่ไฟลุกโชนโปรยใส่
ศีรษะของตนเอง อีกคนหนึ่งทุบศีรษะของตนด้วยฆ้อนเหล็ก ส่วน

คนที่เป็นหญิงเอาเล็บจิกหลังกินเนื้อและเลือดของตนเอง ส่วนท่านกิน
คูถอันเป็นของไม่สะอาดไม่น่าปรารถนา นี่เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร?

ภรรยาของพ่อค้าโกงตอบว่า

เมื่อชาติก่อน ผู้นี้เป็นบุตรของดิฉัน ได้ตีศีรษะของฉันผู้เป็นมารดา
ผู้นี้เป็นสามีของดิฉัน เป็นพ่อค้าโกงข้าวเปลือกปนแกลบ ผู้นี้เป็นลูก
สะใภ้ของดิฉัน ลักกินเนื้อแล้วกลับหลอกลวงด้วยมุสาวาท ดิฉันเมื่อ
เกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก เป็นหญิงแม่เรือน เป็นใหญ่กว่าสกุล
ทั้งปวง เมื่อสิ่งของมีอยู่ เหล่ายาจกขอแล้ว เก็บซ่อนไว้เสีย ไม่ได้ให้
อะไรจากของที่มีอยู่ ปกปิดไว้ด้วยมุสาวาทว่า ของนี้ไม่มีในเรือนของเรา
ถ้าเราปกปิดของที่มีไว้ ขอคูถจงเป็นอาหารของเรา ภัตแห่งข้าวสาลีอัน
มีกลิ่นหอม ย่อมกลับกลายเป็นคูถเพราะวิบากแห่งกรรม คือ มุสาวาท
ของดิฉัน ก็กรรมทั้งหลายไม่ไร้ผล กรรมนั้นย่อมไม่สาบสูญ เพราะ
ฉะนั้นดิฉันจึงกินและดื่มแต่มูตรคูถอันมีกลิ่นเหม็น มีหนอน.

จบ ภุสเปตวัตถุที่ ๔.

๕. กุมารเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของกุมารเปรต

เมื่อจะประกาศเนื้อความนั้น พระสังคีติกาจารย์ได้กล่าวคาถา ๗ คาถา ความว่า

[๑๑๕] พระญาณของพระสุคตศาสดาน่าอัศจรรย์ เป็นเหตุให้พระองค์ทรง
พยากรณ์บุคคลว่า บุคคลบางคนมีบุญมาก บางคนมีบุญน้อย ได้ถูก
ต้องคฤหบดีผู้นี้เมื่อยังเป็นเด็ก ถูกเขาทิ้งไว้ในป่าช้า เป็นอยู่ได้ด้วยน้ำ
นมจากนิ้วมือตลอดราตรี ยักษ์และภูตปีศาจ หรืองูเล็กงูใหญ่ ก็ไม่
เบียดเบียนเด็กผู้มีบุญอันได้ทำไว้แล้ว แม้สุนัขทั้งหลายก็พากันมาเลีย
เท้าทั้งสองของเด็กนี้ ฝูงกาและสุนัขจิ้งจอก ก็พากันมาเดินเวียนรักษา

ฝูงนกก็พากันมาคาบเอามลทินครรภ์ไปทิ้ง ส่วนฝูงกาพากันมานำเอาขี้ตา
ไปทิ้ง มนุษย์และอมนุษย์ไรๆ มิได้จัดแจงรักษาเด็กนี้ หรือใครๆ ที่
จะทำเมล็ดพรรณผักกาดให้เป็นยามิได้มี และไม่ได้ถือเอาการประกอบ
ฤกษ์ยามทั้งไม่ได้เรี่ยรายซึ่งข้าวเปลือกทั้งปวง พระผู้มีพระภาคผู้อันเทวดา
และมนุษย์บูชาแล้ว มีพระปัญญากว้างขวาง ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็ก
อันบุคคลนำมาทิ้งไว้ในป่าช้าในราตรี ผู้ถึงแล้วซึ่งความทุกข์อย่างยิ่งเช่น
นี้ เหมือนก้อนแห่งเนยใสหวั่นไหวอยู่ มีความสงสัยว่ารอดหรือไม่รอด
หนอ เหลืออยู่แต่สักว่าชีวิต ครั้นแล้วได้ทรงพยากรณ์ว่า เด็กคนนี้จัก
เป็นผู้มีตระกูลสูง มีโภคสมบัติในพระนครนี้.

พวกอุบาสกผู้ยืนอยู่ในที่ใกล้พระศาสดาทูลถามว่า

อะไรเป็นวัตรเป็นพรหมจรรย์ของเขา นี้เป็นวิบากแห่งวัตร
หรือพรหมจรรย์ที่เขาประพฤติแล้วเช่นไร เขาถึงความพินาศเช่นนี้แล้ว
จักเสวยความสำเร็จเช่นนั้น เพราะกรรมอะไร?

พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า

เมื่อก่อน มหาชนทำการบูชาอย่างโอฬารแก่ภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็น
เป็นประธาน เด็กนั้นมิได้มีจิตเอื้อเฟื้อในการบูชา ได้กล่าววาจาหยาบ
คายอันมิใช่สัตบุรุษ ภายหลังเด็กนั้นถามมารดาตักเตือนให้กลับความวิตก
อันลามกนั้นแล้ว กลับได้ปีติและความเลื่อมใส ได้บำรุงพระตถาคตซึ่ง
ประทับอยู่ ณ วิหารเชตวัน ด้วยข้าวยาคู ๗ วัน ข้อนั้นเป็นวัตรเป็น
พรหมจรรย์ของเขา นี้เป็นวิบากแห่งวัตรและพรหมจรรย์ที่เขาประพฤติ
แล้วนั้น เขาถึงความพินาศเช่นนั้นแล้ว จักได้ความสำเร็จเช่นนั้น เขา
ตั้งอยู่ในมนุษย์โลกนี้สิ้นร้อยปี เป็นผู้พรั่งพร้อมด้วยกามคุณทั้งปวง
เมื่อตายไปจักเข้าถึงความเป็นสหายแห่งท้าววาสวะ ในสัมปรายภพ.

จบ กุมารเปตวัตถุที่ ๕.

๖. เสรินีเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเสรินีเปรต

อุบาสกคนหนึ่งถามนางเปรตเสรินีว่า

[๑๑๖] ท่านเปลือยกาย มีผิวพรรณน่าเกลียด ซูบผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น
ผอมยิ่งนักจนเห็นแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครมายืนอยู่ที่นี้?

นางเปรตเสรินีตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ตกทุกข์ เกิดในยมโลก ทำกรรม
อันลามกไว้ จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก.

อุบาสกถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือเพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร ท่านจึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก?

นางเปรตเสรินีตอบว่า

เมื่อสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นที่พึ่งอันหาโทษมิได้ มีอยู่ ดิฉันถูกความตระหนี่ครอบงำ จึงไม่สั่งสมบุญแม้เพียงกึ่งมาสก เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ไม่ทำที่พึ่งแก่ตน ดิฉันหิวน้ำเข้าไปใกล้แม่น้ำ แม่น้ำกลับว่างเปล่าไป ในเวลาร้อน ดิฉันเข้าไปสู่ร่มไม้ ร่มไม้กลับกลายเป็นแดดไป ทั้งลมก็กลับกลายเป็นเปลวไฟเผาร่างกายของดิฉันฟุ้งไป ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันควรจะเสวยทุกข์มีความกระหายเป็นต้น ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ และทุกข์อย่างอื่นอันชั่วช้าทารุณกว่านั้น ท่านไปถึงหัตถินีนครแล้ว ขอช่วยบอกแก่มารดาของดิฉันว่า เราเห็นธิดาของท่านตกทุกข์ เกิดในยมโลก เขาไปจากโลกนี้สู่เปตโลก เพราะทำบาปกรรมไว้ ทรัพย์ของดิฉันมีอยู่ ๔ แสน ดิฉันซ่อนไว้ภายใต้เตียง ไม่ได้บอกใครๆ ขอมารดาของดิฉันจงถือเอาทรัพย์จากที่ซ่อนไว้นั้น ให้ทานบ้าง เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้ทานแล้ว ขอจงอุทิศส่วนบุญมาให้แก่ดิฉันบ้าง เมื่อนั้นจะมีความสุข สำเร็จความประสงค์ทั้งปวง อุบาสกนั้นรับคำของนางเปรตเสรินีแล้วกลับไปสู่

หัตถินีนคร บอกแก่มารดาของนางว่า ข้าพเจ้าเห็นนางเสรินีธิดาของท่าน เขาตกทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะได้ทำกรรมชั่วไว้ จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก นางได้สั่งฉันในที่นั้นว่า ท่านไปถึงหัตถินีนครแล้ว จงบอกแก่มารดาของดิฉันด้วยว่า ธิดาของท่านเราเห็นแล้ว ตกทุกข์ เกิดอยู่ในยมโลก เพราะทำกรรมชั่วไว้จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก ทรัพย์ของดิฉันมีอยู่ ๔ แสน ดิฉันซ่อนไว้ภายในใต้เตียงไม่ได้บอกแก่ใครๆ ขอมารดาของดิฉัน จงถือเอาทรัพย์จากที่ซ่อนนั้นมาให้ทานบ้าง เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้ทานแล้ว ขอจงอุทิศส่วนบุญไปให้แก่ดิฉัน เมื่อนั้น ดิฉันจักมีความสุขสำเร็จความประสงค์ทั้งปวง ก็มารดาของนางเปรตเสรินีนั้น ถือเอาทรัพย์ที่นางเปรตเสรินีซ่อนไว้นั้นมาให้ทาน ครั้นแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้นางเปรตเสรินี นางเปรตเสรินีเป็นผู้มีความสุข แม้มารดาของนางก็เป็นอยู่สบาย.

จบ เสรินีเปตวัตถุที่ ๖.

๗. มิคลุททกเปตวัตถุที่ ๑

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตพรานเนื้อที่ ๑

พระนารทเถระถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๗] ท่านเป็นคนหนุ่มแน่น ห้อมล้อมด้วยเทพบุตรและเทพธิดารุ่งเรืองอยู่ด้วยกามคุณ อันให้เกิดความกำหนัดยินดีในราตรี เสวยทุกข์ในกลางวัน ท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ในชาติก่อน?

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน กระผมเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่ภูเขาวงกตอันเป็นที่รื่นรมย์ ใกล้กรุงราชคฤห์ เป็นผู้มีฝ่ามือเปื้อนโลหิต เป็นคนหยาบช้าทารุณมีใจประทุษร้ายในสัตว์เป็นอันมาก ผู้ไม่กระทำความโกรธเคือง ยินดีแต่ในการเบียดเบียนสัตว์อื่น เป็นผู้สำรวมแล้วด้วยกาย วาจา ใจ เป็นนิตย์

อุบาสกคนหนึ่งผู้เป็นสหายของกระผม เป็นคนใจดีมีศรัทธา ก็อุบาสกคนนั้น เป็นคนเอ็นดูกระผม ห้ามกระผมอยู่เนืองๆ ว่า อย่าทำบาปกรรมเลย พ่อเอ๋ย อย่าไปทุคติเลย ถ้าท่านปรารถนาความสุขในโลกหน้าจงงดเว้นการฆ่าสัตว์ อันเป็นการไม่สำรวมเสียเถิด กระผมฟังคำของสหายผู้หวังดีมีความอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์นั้นแล้ว ไม่ทำตามคำสั่งสอนทั้งสิ้น เพราะกระผมเป็นคนไม่มีปัญญา ยินดีแล้วในบาปตลอดกาลนาน สหายผู้มีปัญญาดีนั้น แนะนำกระผมให้ตั้งอยู่ในความสำรวมด้วยความอนุเคราะห์ว่า ถ้าท่านฆ่าสัตว์ในกลางวันส่วนกลางคืนจงงดเว้นเสียกระผมจึงฆ่าสัตว์แต่เฉพาะกลางวัน กลางคืนเป็นผู้สำรวมงดเว้นเพราะฉะนั้นกลางคืนกระผมจึงได้รับความสุข กลางวันได้เสวยทุกข์ ถูกสุนัขรุมกัดกิน คือ กลางคืนได้เสวยทิพยสมบัติ ด้วยผลแห่งกุศลกรรมนั้น ส่วนกลางวันฝูงสุนัขมีจิตเดือดดาล พากันห้อมล้อมกัดกินกระผมรอบด้าน ก็ชนเหล่าใดผู้มีความเพียรเนืองๆ บากบั่นมั่นในศาสนาของพระสุคต กระผมเข้าใจว่าชนเหล่านั้นจักได้บรรลุอมตบทอันปัจจัยอะไรๆ ปรุงแต่งไม่ได้อย่างแน่นอน.

จบ มิคลุททกเปตวัตถุที่ ๗.

๘. มิคลุททกเปตวัตถุที่ ๒

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตพรานเนื้อที่ ๒

พระนารทเถระถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๘] ท่านรื่นรมย์อยู่ในเรือนยอดและปราสาท บนบัลลังก์อันปูลาดด้วยผ้าขนสัตว์ ด้วยดนตรีเครื่อง ๕ อันบุคคลประโคมแล้ว ภายหลังเมื่อสิ้นราตรีพระอาทิตย์ขึ้นแล้ว ท่านเข้าไปเสวยทุกข์เป็นอันมากอยู่ในป่าช้า ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจหรือ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไรท่านจึงได้เสวยทุกข์เช่นนี้?

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน กระผมเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่ภูเขาวงกตอันเป็นที่รื่นรมย์ ใกล้กรุงราชคฤห์เป็นคนหยาบช้าทารุณ ไม่สำรวมกาย วาจา ใจ อุบาสกคนหนึ่งผู้เป็นสหายของกระผมเป็นคนใจดีมีศรัทธา มีภิกษุผู้คุ้นเคยของเขาเป็นสาวกของพระโคดม ก็อุบาสกนั้นเอ็นดูกระผม ห้ามกระผมเนืองๆ ว่าอย่าทำบาปกรรมเลย พ่อเอ๋ย อย่าไปทุคติเลย ถ้าสหายปรารถนาความสุขในโลกหน้า จงงดเว้นการฆ่าสัตว์อันเป็นการไม่สำรวมเสียเถิด ... กระผมเข้าใจว่า ชนเหล่านั้นจักได้บรรลุอมตบทอันปัจจัยอะไรๆ ปรุงแต่งไม่ได้เป็นแน่.

จบ มิคลุททกเปตวัตถุที่ ๘.

๙. กูฏวินิจฉยกเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตผู้พิพากษาโกง

พระนารทเถระถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๙] ตัวท่านทัดทรงดอกไม้ ใส่ชฎา สวมกำไลทอง ลูบไล้ด้วยจุรณจันทร์ มีสีหน้าผ่องใส งดงามดุจสีพระอาทิตย์อุทัยขึ้นมาบนอากาศ มีนางฟ้าหมื่นหนึ่งเป็นบริวารบำรุงบำเรอท่าน นางฟ้าเหล่านั้นล้วนสวมกำไลทองนุ่งห่มผ้าอันขลิบด้วยทองคำ ท่านเป็นผู้มีอานุภาพมาก มีรูปเป็นที่ให้เกิดขนชูชันแก่ผู้พบเห็น แต่ท่านจิกเนื้อที่หลังของตนกินเป็นอาหาร ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือเพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงจิกเนื้อหลังของตนเองกินเป็นอาหาร?

เปรตนั้นตอบว่า

กระผมได้ประพฤติทุจริตด้วยการส่อเสียด พูดเท็จและหลอกลวง เพื่อความฉิบหายแก่ตนในมนุษยโลก กระผมไปแล้วสู่บริษัทในมนุษยโลกนั้น เมื่อเวลาควรจะพูดความจริงปรากฏแล้ว ละเหตุละผลเสีย ประพฤติ

คล้อยตามอธรรม ผู้ใดประพฤติทุจริตมีคำส่อเสียดเป็นต้น ผู้นั้นต้อง
จิกเนื้อหลังของตนกิน เหมือนกระผมจิกเนื้อหลังของตนกินในวันนี้
ฉะนั้น ข้าแต่พระนารทะ ทุกข์ที่กระผมได้รับอยู่นี้ท่านได้เห็นเอง
แล้ว ชนใดเป็นคนฉลาด มีความอนุเคราะห์ ชนเหล่านั้นพึงกล่าว
ตักเตือนว่า ท่านอย่าพูดส่อเสียด อย่าพูดเท็จ อย่าเป็นผู้มีเนื้อหลัง
ของตนเป็นอาหารเลย.

จบ กูฏวินิจฉยกเปตวัตถุที่ ๙.

๑๐. ธาตุวิวัณณเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของธาตุวิวัณณเปรต

พระมหากัสสปเถระถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๒๐] ท่านยืนอยู่ในอากาศ มีกลิ่นเน่าเหม็นฟุ้งไปและหมู่หนอนพากันบ่อน
ฟอนกินปาก อันมีกลิ่นเหม็นเน่าของท่าน เมื่อก่อนท่านทำกรรมอะไร
ไว้ เพราะการฟุ้งไปแห่งกลิ่นเหม็นนั้นนายนิรยบาลถือเอาศาตรามาเฉือน
ปากของท่านเนืองๆ รดท่านด้วยน้ำแสบแล้วเชือดเนื้อไปพลาง ท่านทำ
กรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจหรือ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร
ท่านจึงได้ประสบความทุกข์อย่างนี้?

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ เมื่อก่อน กระผมเป็นอิสรชนอยู่ที่ภูเขาวงกตอัน
เป็นที่รื่นรมย์ ใกล้กรุงราชคฤห์ เป็นผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์และข้าวเปลือก
มากมาย แต่กระผมได้ห้ามปรามภรรยาธิดา และลูกสะใภ้ของกระผม
ซึ่งพากันนำพวงมาลาดอกอุบลและเครื่องลูบไล้อันหาค่ามิได้ ไปสู่สถูป
เพื่อบูชา บาปนั้นกระผมได้ทำไว้แล้ว จึงได้เสวยทุกขเวทนาเห็นประจักษ์
และจักหมกไหม้อยู่ในนรกอันหยาบช้าทารุณ ๘๖,๐๐๐ ปี เพราะติเตียน
การบูชาพระสถูป ก็เมื่อการบูชาและการฉลองพระสถูปของพระอรหันต

สัมมาสัมพุทธเจ้า อันมหาชนให้เป็นไปอยู่ ชนเหล่าใดมาประกาศโทษ แห่งการบูชาพระสถูปนั้น เหมือนกระผม ชนเหล่านั้นพึงห่างเหินจากบุญ ขอท่านจงดู ชนทั้งหลายซึ่งทัดทรงดอกไม้ตบแต่งร่างกายเหาะมาทาง อากาศเหล่านี้เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นผู้มั่งคั่งมียศเสวยอยู่ซึ่งวิบาก แห่งการบูชาด้วยดอกไม้ ชนทั้งหลายผู้มีปัญญา ได้เห็นผลอันน่าอัศจรรย์ น่าขนพองสยองเกล้าอันไม่เคยมีนั้นแล้ว ย่อมทำการนอบน้อมวันทาพระ มหามุนีนั้น กระผมไปจากเปตโลกนี้แล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์จักเป็นผู้ ไม่ประมาท ทำการบูชาพระสถูปเนืองๆ เป็นแน่แท้.

จบ ธาตุวิวัณณเปตวัตถุที่ ๑๐.

รวมเรื่องที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิชชมานเปตวัตถุ ๒. สานุวาสีเถรเปตวัตถุ ๓. รถการีเปตวัตถุ ๔. ภุสเปตวัตถุ ๕. กุมารเปตวัตถุ ๖. เสรินีเปตวัตถุ ๗. มิคลุททกเปตวัตถุที่ ๑ ๘. มิคลุททกเปตวัตถุที่ ๒ ๙. กูฏวินิจฉยกเปตวัตถุ ๑๐. ธาตุวิวัณณเปตวัตถุ.

จบ จูฬวรรคที่ ๓.

มหาวรรคที่ ๔.

๑. อัมพสักขรเปตวัตถุ

ว่าด้วยพระเจ้าอัมพสักขระทรงสนทนากับเปรตเปลือย

[๑๒๑] มีนครของชาววัชชีนครหนึ่งนามว่าเวสาลี ในนครเวสาลีนั้นมีกษัตริย์ ลิจฉวีทรงพระนามว่าอัมพสักขระ ได้ทอดพระเนตรเห็นเปรตตนหนึ่ง ที่ภายนอกพระนคร มีพระประสงค์จะทรงทราบเหตุ จึงตรัสถามเปรต นั้นในที่นั้นนั่นเองว่า การนอน การนั่ง การเดินไปเดินมา การลิ้ม การดื่ม การเคี้ยว การนุ่งห่ม แม้หญิงบำเรอของบุคคลผู้ถูกเสียบไว้บน หลาวนี้ ย่อมไม่มี ชนเหล่าใดผู้เป็นญาติ เป็นมิตรสหาย เคยเห็น เคยฟังร่วมกันมา เคยมีความเอ็นดูกรุณา ของบุคคลใดมีอยู่ในกาลก่อน เดี๋ยวนี้ชนเหล่านั้นแม้จะเยี่ยมเยียนบุคคลนั้นก็ไม่ได้ บุรุษนี้มีตนอันญาติ เป็นต้นสละแล้ว มิตรสหายย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ตกยาก พวกมิตรสหาย ทราบว่าผู้ใดขาดแคลน ย่อมละทิ้งผู้นั้น และเห็นใครมั่งคั่งบริบูรณ์ก็พา กันไปห้อมล้อม คนที่มั่งคั่งด้วยสมบัติ ย่อมมีมิตรสหายมาก ส่วน บุคคลผู้เสื่อมจากทรัพย์สมบัติ เป็นผู้ฝืดเคืองด้วยโภคะ ย่อมหามิตร สหายยาก [นี้เป็นธรรมดาของโลก] บุรุษผู้ถูกหลาวเสียบนี้ มีร่างกาย เปื้อนด้วยเลือดตัวทะลุเป็นช่องๆ ชีวิตของบุรุษนี้จักดับไปในวันนี้พรุ่งนี้ เหมือนหยาดน้ำค้างอันติดอยู่บนปลายหญ้า ฉะนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุไร ท่านจึงพูดกะบุรุษผู้ถึงความลำบากอย่างยิ่ง นอนหงายอยู่ บนหลาวไม้สะเดาเช่นนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ขอท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด การ ที่มีชีวิตอยู่เท่านั้นเป็นของประเสริฐ.

เปรตนั้นกราบทูลว่า

ข้าแต่พระราชา บุรุษนี้เป็นสายโลหิตของข้าพระองค์ ข้าพระองค์ระลึกชาติ ก่อนข้าพระองค์เห็นแล้วมีความกรุณาแก่เขาว่าขออย่าให้บุรุษผู้เลวทรามนี้

ไปตกนรกเลย ข้าแต่กษัตริย์ลิจฉวี บุรุษผู้ทำกรรมชั่วนี้ จุติจากอัตภาพนี้
แล้ว จักเข้าถึงนรกอันยัดเยียดไปด้วยสัตว์ผู้ทำบาป เป็นสถานร้ายกาจ
มีความเร่าร้อนมาก เผ็ดร้อนให้เกิดความน่ากลัว หลาวนี้ประเสริฐกว่า
นรกนั้นตั้งหลายพันเท่า ขออย่าให้บุรุษนี้ไปตกนรกอันมีแต่ความทุกข์
โดยส่วนเดียว เผ็ดร้อน ให้เกิดความน่ากลัวมีความทุกข์กล้าแข็งอย่าง
เดียว บุรุษนี้ฟังคำของข้าพระองค์อย่างนี้แล้ว ประหนึ่งว่าข้าพระองค์
น้อมเข้าไปสู่ทุกข์ในนรกนั้น จะพึงสละชีวิตของตนเสีย เพราะฉะนั้น
ข้าพระองค์จะไม่พูดในที่ใกล้เขา ด้วยหวังว่า ชีวิตของบุรุษนี้อย่าได้ดับ
ไปเสียเพราะคำของข้าพระองค์เลย เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงพูดว่า
ขอท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิตอยู่เป็นของประเสริฐ.

เมื่อเปรตแสดงความประสงค์ของตนอย่างนี้แล้ว พระราชาทรงขอโอกาสเพื่อจะตรัสถามความเป็นไปของนางเปรตนั้นอีก จึงได้ตรัสพระคาถานี้ความว่า

เรื่องของบุรุษนี้เรารู้แล้ว แต่เราปรารถนาจะถามท่านถึงเรื่องอื่น ถ้าท่าน
ให้โอกาสแก่เรา เราจะขอถามท่าน และท่านไม่ควรโกรธเรา.

เปรตนั้นกราบทูลว่า

ข้าพระองค์ได้ให้ปฏิญาณไว้ในกาลนั้นแน่นอนแล้ว การไม่บอกย่อมมีแก่
ผู้ไม่เลื่อมใส บัดนี้ข้าพระองค์มีวาจาที่ควรเชื่อถือได้ แม้โดยพระองค์
จะไม่ทรงเลื่อมใส เพราะเหตุนั้น ขอเชิญพระองค์ตรัสถามข้าพระองค์
ตามพระประสงค์เถิด ข้าพระองค์จะกราบทูลตามที่สามารถจะกราบทูล
ได้.

เมื่อเปรตให้โอกาสเช่นนั้นแล้ว พระเจ้าอัมพสักขระจึงตรัสถามว่า เราเห็น
สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยจักษุ เราควรเชื่อสิ่งนั้นแม้ทั้งสิ้น ถ้าเราเห็นสิ่งนั้น
แล้วไม่เชื่อ ก็ขอให้ลงโทษถอดยศเราเถิดท่าน.

เปรตนั้นทูลว่า

ขอสัจจปฏิญาณของพระองค์นี้จงมีแก่ข้าพระองค์ พระองค์ได้ทรงฟังธรรม
ที่ข้าพระองค์กล่าวแล้ว จงทรงได้ความเลื่อมใส ข้าพระองค์มีความ
ต้องการอย่างอื่น ไม่ได้มีจิตประทุษร้ายข้าพระองค์จะกราบทูลธรรมทั้งหมด

ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้วบ้าง หรือไม่สดับแล้วบ้าง แก่พระองค์ ตามที่ข้าพระองค์รู้.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสว่า

ท่านขี่ม้าขาวอันประดับประดาแล้ว เข้าไปยังสำนักของบุรุษที่ถูกเสียบหลาว ม้าขาวตัวนี้เป็นม้าน่าอัศจรรย์ น่าดูน่าชม นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

เปรตนั้นกราบทูลว่า

ที่กลางเมืองเวสาลีนั้น มีหลุมที่หนทางลื่น ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใสเอาศีรษะโคศีรษะหนึ่งวางทอดที่หลุมให้เป็นสะพาน ข้าพระองค์และบุคคลอื่นเหยียบบนศีรษะโคนั้นเดินไปได้สะดวก ม้านี้เป็นม้าน่าอัศจรรย์น่าดูน่าชม นี้เป็นผลแห่งกรรมนั้น.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสถามว่า

ท่านมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ และมีกลิ่นหอมฟุ้งไป ท่านได้สำเร็จฤทธิ์แห่งเทวดาเป็นผู้มีอานุภาพมาก แต่ท่านเปลือยกาย นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร?

เปรตนั้นกราบทูลว่า

เมื่อก่อน ข้าพระองค์เป็นคนมักโกรธ แต่มีใจเลื่อมใสเป็นนิตย์ พูดกับคนทั้งหลายด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์มีรัศมีทิพย์สว่างไสวอยู่เนืองนิตย์ นี้เป็นผลแห่งกรรมนั้น ข้าพระองค์เห็นยศ และชื่อเสียงของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในธรรมมีจิตเลื่อมใสกล่าวสรรเสริญ ข้าพระองค์มีกลิ่นทิพย์หอมฟุ้งไปเนืองนิตย์ นี้เป็นผลแห่งกรรมนั้น เมื่อพวกสหายของข้าพระองค์อาบน้ำที่ท่าน้ำ ข้าพระองค์ลักเอาผ้าซ่อนไว้บนบกไม่มีความประสงค์จะลักขโมยและไม่มีจิตคิดประทุษร้าย เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นคนเปลือยกายเป็นอยู่อย่างฝืดเคือง.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสถามว่า

ผู้ใดทำบาปเล่นๆ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า ผู้นั้นได้รับผลกรรมเช่นนี้

ส่วนผู้ใดตั้งใจทำบาปจริงๆ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวผลกรรมของผู้นั้นว่า เป็นอย่างไร?

เปรตนั้นกราบทูลว่า

มนุษย์เหล่าใดมีความดำริชั่วร้าย เป็นผู้เศร้าหมองด้วยกายและวาจา เมื่อตายไป มนุษย์เหล่านั้นย่อมเข้าถึงนรกในสัมปรายภพโดยไม่ต้องสงสัย ส่วนชนเหล่าอื่นปรารถนาสุคติยินดียิ่งในทาน มีอัตภาพอันสงเคราะห์แล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติในสัมปรายภพโดยไม่ต้องสงสัย.

เมื่อเปรตนั้น ชี้แจงจำแนกผลกรรมแต่โดยย่ออย่างนี้ พระราชาไม่ทรงเชื่อ จึงตรัสถามเปรตนั้นว่า

เราจะพึงรู้เรื่องนั้นได้อย่างไรว่า นี้เป็นผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่ว หรือเราจะพึงเห็นอย่างไร จึงจะเชื่อถือได้ หรือแม้ใครจะพึงทำให้เราเชื่อถือเรื่องนั้นได้?

เปรตนั้นกราบทูลว่า

พระองค์ได้ทรงเห็นแล้วและได้ทรงสดับมาแล้ว ก็จงทรงเชื่อเถิดว่า นี้เป็นผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่ว เมื่อมีกรรมดีและกรรมชั่วทั้งสอง ก็พึงมีสัตว์ไปสู่สุคติและทุคติ ถ้าสัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลกนี้ ไม่พึงทำกรรมดีและกรรมชั่ว สัตว์ผู้ไปสู่สุคติ ทุคติ เลว และประณีต ก็ไม่มีในมนุษยโลกนี้ แต่เพราะสัตว์ทั้งหลาย ในมนุษยโลกทำกรรมดีและกรรมชั่วไว้ ฉะนั้น จึงไปสู่สุคติ ไปสู่ทุคติ เลวบ้าง ประณีตบ้าง นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าววิบากแห่งกรรมทั้งสองนั้นว่า เป็นที่ตั้งแห่งการเสวยสุขและทุกข์ เทวดาย่อมพากันห้อมล้อมพวกชน ผู้ได้เสวยผลอันเป็นสุข คนพาลผู้ไม่เห็นบาปและบุญทั้งสอง ย่อมเดือดร้อน กรรมที่ข้าพระองค์เองทำไว้ในชาติก่อน ซึ่งจะเป็นเหตุให้ได้เครื่องนุ่งห่มเป็นต้นในบัดนี้ มิได้มีแก่ข้าพระองค์ และบุคคลผู้ที่ให้ผ้านุ่งผ้าห่มที่นอนที่นั่งข้าวและน้ำ แก่สมณพราหมณ์ทั้งหลายแล้วพึงอุทิศส่วนบุญมาให้ข้าพระองค์มิได้มี เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นคนเปลือยกายมีความเป็นอยู่อย่างฝืดเคือง.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสถามว่า

ดูกรยักษ์ เหตุอะไรๆ ที่จะให้ท่านได้เครื่องนุ่งห่มพึงมีอยู่หรือ ถ้าเหตุ
ที่ควรเชื่อพอจะฟังเป็นเหตุได้มีอยู่ ขอท่านจงบอกเหตุนั้นแก่เรา?

เปรตนั้นกราบทูลว่า

ในเมืองเวสาลีนี้ มีภิกษุรูปหนึ่งนามว่ากัปปิตกะเป็นผู้ได้ฌานมีศีลบริสุทธิ์
เป็นพระอรหันต์ผู้หลุดพ้น มีอินทรีย์อันคุ้มครองแล้ว สำรวมในพระ
ปาติโมกข์ เยือกเย็น บรรลุผลอันสูงสุด มีวาจาสละสลวย รู้ความ
ประสงค์ของผู้ขอ ว่าง่าย มีหน้าเบิกบาน เป็นผู้มาดีไปดี พูดจาโต้ตอบดี
เป็นเนื้อนาบุญของโลก มีปกติอยู่ด้วยเมตตา เป็นทักขิไณยบุคคลของ
เทวดาและมนุษย์ สงบระงับ กำจัดมิจฉาวิตกได้ ไม่มีทุกข์ ไม่มีตัณหา
หลุดพ้นแล้ว ปราศจากลูกศร ไม่ถือเราถือเขา ไม่คดกายวาจาใจ
ไม่มีอุปธิ สิ้นกิเลสเป็นเครื่องเนิ่นช้าทั้งปวง ได้บรรลุวิชชา ๓ มีความ
รุ่งเรือง ไม่มีชื่อเสียงปรากฏเพราะความเป็นผู้มีคุณวิเศษอันปกปิดไว้
แม้ใครๆ เห็นก็ไม่รู้ว่าเป็นคนดีในหมู่ชนชาววัชชี เขาพากันเรียกท่านว่า
มุนี รู้กันว่าท่านเป็นผู้ประเสริฐ หนักแน่น ไม่หวั่นไหว มีธรรมอันดีงาม
เที่ยวไปในโลก ถ้าพระองค์ทรงถวายผ้าคู่หนึ่งหรือสองคู่แก่ภิกษุนั้น
แล้วทรงอุทิศส่วนกุศลให้ข้าพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงถวายแล้ว และ
ท่านรับผ้านั้นแล้ว พระองค์ก็จะทรงเห็นข้าพระองค์นุ่งห่มผ้าเรียบร้อย.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสถามว่า

บัดนี้ สมณะนั้นอยู่ที่ประเทศไหน เราจักไปพบท่านที่ไหนใครจะพึง
แก้ไขความสงสัยสนเท่ห์ อันเป็นเสี้ยนหนามแห่งความเห็นของเราได้
ในวันนี้?

เปรตนั้นกราบทูลว่า

ท่านอยู่ที่เมืองกปินัจจนา มีหมู่เทวดาเป็นอันมากห้อมล้อม เป็นผู้มีนาม
จริงแท้ และเป็นผู้ไม่ประมาท แสดงธรรมีกถาอยู่ในหมู่ของตน.

พระเจ้าอัมพสักขระตรัสว่า

เราจักไปแล้วจักทำตามที่ท่านสั่งนั้นเดี๋ยวนี้ จักให้สมณะนั้นนุ่งห่มผ้า ขอท่านจงดูคู่ผ้าเหล่านั้น อันสมณะนั้นรับประเคนแล้ว และเราจักคอย ดูท่านนุ่งห่มผ้าเป็นอันดี.

เปรตนั้นกราบทูลว่า

ขอรับประทานพระวโรกาส ขอพระองค์อย่าเสด็จเข้าไปหาบรรพชิตใน เวลาไม่ควร การเสด็จเข้าไปหาบรรพชิตในเวลาไม่ควรนี้ ไม่เป็นธรรม เนียมที่ดีของกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลาย ก็เมื่อพระองค์เสด็จเข้าไปหาในเวลา สมควร ก็จักทรงเห็นภิกษุนั้นนั่งอยู่ในที่สงัดในที่นั้นเอง.

พระเจ้าลิจฉวีตรัสอย่างนั้นแล้ว ก็แวดล้อมด้วยหมู่ข้าราชบริพาร เสด็จ ไปในนครนั้น ครั้นเสด็จเข้าไปยังนครนั้นแล้ว จึงเสด็จเข้าไปยังที่ประทับ ในนิเวสน์ของพระองค์ ทรงกระทำกิจของคฤหัสถ์ทั้งหลาย ทรงสรง สนาน และทรงดื่มน้ำแล้วได้เวลาอันควร จึงทรงเลือกผ้า ๘ คู่จากหีบ รับสั่งให้หมู่ข้าราชบริพารถือไป พระราชาครั้นเสด็จเข้าไปในประเทศนั้น แล้ว ได้ทอดพระเนตรเห็นสมณะรูปหนึ่งผู้มีจิตสงบระงับกลับจากที่โคจร เป็นผู้เยือกเย็นนั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามสมณะนั้นถึงความ เป็นผู้มีอาพาธน้อย การอยู่สำราญและตรัสบอกนามของพระองค์ให้ ทรงทราบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โยมเป็นกษัตริย์ลิจฉวีอยู่ในเมืองเวสาลี ชาวลิจฉวีเรียกโยมว่าอัมพสักขระ ขอท่านจงรับผ้า ๘ คู่นี้ของดิฉัน โยมขอถวายท่าน โยมมาในที่นี้ด้วยความประสงค์เพียงเท่านี้ โยมมีความ ปลื้มใจนัก.

พระเถระทูลถามว่า

สมณพราหมณ์ทั้งหลาย พากันละเว้นพระราชนิเวสน์ของมหาบพิตรแต่ที่ ไกลทีเดียว เพราะในพระราชนิเวสน์ของมหาบพิตร บาตรย่อมแตก แม้สังฆาฏิก็ถูกเขาฉีก เมื่อก่อนสมณะทั้งหลายมีศีรษะห้อยลง ตกลงไป จากเขียงเท้า มหาบพิตรได้เบียดเบียนบรรพชิตเช่นนี้ สมณะทั้งหลายเคย ถูกมหาบพิตรทำการเบียดเบียนแล้ว มหาบพิตรไม่เคยพระราชทานแม้แต่ น้ำมันสักหยดหนึ่งเลย ไม่ตรัสบอกทางให้คนหลงทาง ชิงเอาไม้เท้า

จากมือคนตาบอดเสียเอง มหาบพิตรเป็นคนตระหนี่ ไม่สำรวมเช่นนี้ แต่บัดนี้ เพราะเหตุอะไร มหาบพิตรทรงเห็นผลอะไร จึงทรงจำแนกแจก จ่ายกับอาตมภาพทั้งหลายเล่า?

พระราชาตรัสว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โยมขอรับผิด โยมได้เบียดเบียนสมณะทั้งหลาย ดังคำ ที่ท่านพูด ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โยมมีความประสงค์จะล้อเล่น ไม่ได้มีจิต ประทุษร้าย แต่กรรมอันชั่วช้านั้นโยมทำแล้ว เด็กหนุ่มเปลือยกาย มีโภคะ น้อย ได้สั่งสมบาปเพื่อจะล้อเล่น จึงต้องเสวยทุกข์ ก็ทุกข์อะไรเล่าที่ เป็นทุกข์กว่าความเปลือยกาย ย่อมมีแก่เปรตนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โยมเห็นเหตุอันน่าสังเวชและเศร้าหมองนั้นแล้วจึงให้ทาน เพราะเหตุ นั้นเป็นปัจจัย ขอท่านจงรับผ้า ๘ คู่นี้ ทักษิณาที่โยมถวายนี้ จงสำเร็จผล แก่เปรตนั้น เพราะการให้ทาน นักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญแล้วโดยมากแน่แท้.

พระเถระทูลว่า

อาตมภาพจะรับผ้า ๘ คู่ของมหาบพิตร ขอทักษิณาทานเหล่านี้ จงสำเร็จ ผลแก่เปรตนั้น ลำดับนั้น พระเจ้าลิจฉวีทรงชำระพระหัตถ์และพระบาท แล้ว ทรงถวายผ้า ๘ คู่แก่พระเถระ พอพระเถระรับประเคนผ้าเหล่านั้น แล้ว พระราชาทรงเห็นเปรตนุ่งห่มผ้าเรียบร้อย ลูบไล้ด้วยจรุณจันทน์ แดง มีผิวพรรณเปล่งปลั่งประดับประดา นุ่งผ้าดี ขี่ม้าอาชาไนย มีบริวาร ห้อมล้อม สำเร็จมหิทธิฤทธิ์ของเทวดา ครั้นทรงเห็นเช่นนั้นแล้ว ทรง ปลื้มพระทัย เกิดปีติปราโมทย์ มีพระทัยร่าเริงเบิกบาน พระเจ้าลิจฉวี ได้ทรงเห็นกรรมและวิบากแห่งกรรม แจ้งประจักษ์ด้วยพระองค์เองแล้ว จึงเสด็จเข้าไปใกล้ แล้วตรัสกะเปรตนั้นว่า เราจักให้ทานแก่สมณ พราหมณ์ทั้งหลาย เราควรให้ทานทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ ดูกรเปรตท่านมี อุปการะแก่เรามาก.

เปรตนั้นกราบทูลว่า

ข้าแต่กษัตริย์ลิจฉวี ก็พระองค์ได้พระราชทานเพื่อข้าพระองค์ส่วนหนึ่ง

แต่การพระราชทานนั้นมิได้ไร้ผล ข้าพระองค์เป็นเทวดา จักทำความเป็น
สหายกับพระองค์ผู้เป็นมนุษย์.

พระราชาตรัสว่า

ท่านเป็นคติ เป็นเผ่าพันธุ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นมิตร และเป็นเทวดา
ของเรา ดูกรเปรต เราขอทำอัญชลีท่าน ปรารถนาเพื่อจะเห็นท่านแม้อีก

เปรตกราบทูลว่า

ถ้าพระองค์จักเป็นผู้ไม่มีศรัทธา มีความตระหนี่ มีจิตไม่เลื่อมใส
พระองค์จักไม่ได้เห็นข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็จักไม่ได้เห็นไม่ได้
เจรจากะพระองค์อีก ถ้าพระองค์จะทรงเคารพธรรม ทรงยินดีในการ
บริจาคทาน ทรงสงเคราะห์ ทรงเป็นดังบ่อน้ำของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
ด้วยอาการอย่างนี้พระองค์ก็จักได้ทรงเห็นข้าพระองค์ และข้าพระองค์จัก
ได้เห็น ได้เจรจากะพระองค์ ขอพระองค์โปรดทรงปล่อยบุรุษนี้จากหลาว
โดยเร็วเถิด เพราะการปล่อยบุรุษนี้ เราทั้งสองจักได้เป็นสหายกัน
ข้าพระองค์เข้าใจว่า เราทั้งสองจักได้เป็นสหายกันและกัน เพราะเหตุ
แห่งบุรุษถูกหลาวเสียบ ก็บุรุษถูกหลาวเสียบนี้ อันพระองค์ทรงรีบ
ปล่อยแล้ว พึงเป็นผู้ประพฤติธรรมโดยเคารพ พึงพ้นจากนรกนั้นแน่นอน
พึงพ้นจากกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา พระองค์เสด็จเข้าไปหากัปปิตก
ภิกษุแล้ว ทรงจำแนกทานกับท่าน ในเวลาที่ควร จงเสด็จเข้าไปหาแล้ว
ตรัสถามด้วยพระองค์เอง ท่านจักกราบทูลเนื้อความนั้นแก่พระองค์
ก็พระองค์ทรงประสงค์บุญ มีจิตไม่ประทุษร้ายก็เชิญเสด็จเข้าไปหาภิกษุ
นั้นเถิด ท่านจักแสดงธรรมทั้งปวงที่ทรงสดับแล้ว และยังไม่ได้ทรงสดับ
แก่พระองค์ ตามความรู้เห็น พระองค์ได้ทรงฟังธรรมนั้นแล้วจักทรงเห็น
สุคติ.

พระเจ้ารหัส ทรงเจรจาทำความเป็นสหายกับเทวดานั้นแล้วเสด็จไป
ส่วนเปรตนั้นได้กล่าวกะบริษัทแห่งกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลาย พร้อมกับบุตร
ของตน ซึ่งนั่งประชุมกันอยู่ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอจงฟังคำอย่างหนึ่ง
ของเรา เราจักเลือกพร จักได้ประโยชน์ บุรุษที่ถูกเสียบหลาว มีกรรม

อันหยาบช้า มีอาชญาอันตั้งไว้แล้ว ถูกหลาวร้อยจะตายหรือไม่ตาย
ประมาณ ๒๐ ราตรีเท่านี้ เดี๋ยวนี้ เราจักปล่อยเขาตามความชอบใจของเรา
ขอหมู่ท่านจงอนุญาต จงรีบปล่อยบุรุษนั้นและบุรุษอื่นที่พระราชารับสั่ง
ให้ลงอาชญาโดยเร็วเถิด ใครพึงบอกท่านผู้ทำกรรมอย่างนั้น ท่านรู้อย่างไร
จึงทำอย่างนั้น หมู่ท่านย่อมอนุญาตตามชอบใจ พระเจ้าลิจฉวีเสด็จเข้า
ไปสู่ประเทศนั้นแล้ว รีบปล่อยบุรุษที่ถูกเสียบหลาวโดยเร็วและได้ตรัส
กะบุรุษนั้นว่า อย่ากลัวเลยเพื่อนและรับสั่งให้หมอพยาบาล แล้วเสด็จ
เข้าไปหากัปปิตกภิกษุ แล้วทรงถวายทานกับท่านในเวลาอันควร มีพระ
ประสงค์จะทรงทราบเหตุ จึงเสด็จเข้าไปใกล้แล้วตรัสถามด้วยพระองค์
เองว่า บุรุษผู้ถูกเสียบหลาว มีกรรมอันหยาบช้า มีอาชญาอันตั้งไว้แล้ว
ถูกหลาวร้อยจะตายหรือไม่ตายประมาณ ๒๐ ราตรีเท่านี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
เดี๋ยวนี้ ดิฉันปล่อยเขาไปแล้ว เขาไปบอกเปรตนั้น เหตุอะไรๆ ที่จะ
ไม่ต้องไปสู่นรกนั้น พึงมีหรือหนอ ถ้ามี ขอท่านโปรดบอกแก่ดิฉัน
ดิฉันรอฟังเหตุที่ควรเชื่อถือจากท่าน.

กัปปิตกภิกษุทูลว่า

ความพินาศแห่งกรรมเหล่านั้นย่อมไม่มี ความพินาศในโลกนี้เกิดขึ้น
เพราะความไม่รู้แจ้ง ถ้าเขาพึงเป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรมทั้งหลาย
โดยเคารพตลอดคืนและวัน เขาพึงพ้นจากนรกนั้นได้แน่ กรรมอันเว้น
จากการให้ผลพึงมี.

พระราชาตรัสว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ผู้มีปัญญากว้างขวาง ประโยชน์ของบุรุษผู้นี้ดิฉันรู้ทั่วถึง
แล้ว บัดนี้ ขอท่านอนุเคราะห์ดิฉันบ้าง ขอท่านได้กล่าวตักเตือนพร่ำสอน
ดิฉัน โดยวิธีที่ดิฉันจะไม่พึงไปสู่นรกด้วยเถิด.

กัปปิตกภิกษุทูลว่า

วันนี้ ขอมหาบพิตรทรงมีพระทัยเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและ
สงฆ์ เป็นสรณะ จงทรงสิกขาบท ๕ อย่าให้ขาดและด่างพร้อย จงทรง

งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ทรงยินดีด้วยพระมเหสีของพระองค์
ไม่ทรงพูดเท็จ ไม่ทรงดื่มน้ำจัณฑ์ และทรงสมาทานอุโบสถศีลอันประ
กอบด้วยองค์ ๘ ประการอันประเสริฐ เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร จงทรง
พระราชทานจีวร บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่ง คิลานปัจจัย ข้าว น้ำ ของกิน
ของเคี้ยว ผ้า เสนาสนะ ในภิกษุผู้มีจิตซื่อตรงทั้งหลาย บุญย่อมเจริญ
ทุกเมื่อ ทรงอังคาสภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจากราคะ เป็น
พหูสูต ให้อิ่มหนำด้วยข้าวและน้ำ บุญย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ เมื่อบุคคล
เป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรมโดยเคารพตลอดคืนและวันอย่างนี้
พึงพ้นจากนรกนั้น กรรมที่เว้นจากการให้ผลพึงมี.

พระราชาตรัสว่า

วันนี้ ดิฉันมีจิตเลื่อมใส ขอถึงพระพุทธเจ้าพระธรรมและพระสงฆ์
ว่าเป็นสรณะ ขอสมาทานสิกขาบท ๕ ไม่ให้ขาดและด่างพร้อย ของด
เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ยินดีด้วยภรรยาของตน ไม่กล่าวเท็จ
ไม่ดื่มน้ำเมา และจักสมาทานอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
อันประเสริฐ เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร จักถวายจีวร บิณฑบาต ที่นอน
ที่นั่ง คิลานปัจจัย ข้าว น้ำ ของกิน ของเคี้ยว ผ้า และเสนาสนะ
แก่ภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต จักไม่
กำหนัด ยินดีแล้วในศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

พระเจ้าลิจฉวีทรงพระนามว่าอัมพสักขระ ได้เป็นอุบาสกคนหนึ่งในเมือง
เวสาลี ทรงมีศรัทธามีพระหฤทัยอ่อนโยนทรงทำอุปการะแก่ภิกษุ ทรงบำรุง
สงฆ์โดยความเคารพ ในกาลนั้นบุรุษผู้ถูกเสียบหลาว หายโรค เป็นสุข
สบายดี ได้เข้าถึงบรรพชา แม้ชนทั้งสองอาศัยกัปปิตกภิกษุผู้ประเสริฐ
ได้บรรลุสามัญผล การคบหาสัปบุรุษเช่นนี้ย่อมมีผลมากตั้งร้อยแก่วิญญูชน
ผู้รู้แจ้ง บุรุษผู้ถูกเสียบหลาวได้บรรลุผลอันยอดเยี่ยม ส่วนพระเจ้า
อัมพสักขระได้บรรลุโสดาปัตติผล.

จบอัมพสักขรเปตวัตถุที่ ๑

๒. เสริสสกเปตวัตถุ

[๑๒๒] ขอท่านทั้งหลายจงฟังคำเจรจาของเทวดา และพวกพ่อค้า ฯลฯ (พึงดูในเรื่องที่ ๑๐ แห่งสุนิกขิตตวรรคที่ ๗ ในวิมานวัตถุ)

จบ เสริสสกเปตวัตถุที่ ๒

๓. นันทิกาเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของนางนันทิกาเปรต

[๑๒๓] มีพระราชาพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าปิงคละเป็นใหญ่ในสุรัฏฐประเทศ เสด็จไปเฝ้าเจ้าพระโมริยะแล้ว กลับมาสู่สุรัฏฐประเทศ เสด็จมาถึงที่มีเปือกตม ในเวลาเที่ยงซึ่งเป็นเวลาร้อนทอดพระเนตรเห็นทางอันรื่นรมย์ เป็นทางที่เปรตเนรมิตไว้ จึงตรัสบอกนายสารถีว่า ทางนี้น่ารื่นรมย์ เป็นทางปลอดภัย มีความสวัสดี ไม่มีอุปัทวันตราย ดูกรนายสารถี ท่านจงตรงไปทางนี้แหละ เมื่อเราไปโดยทางนี้ จักถึงเขตเมืองสุรัฏฐะเร็วทีเดียว พระเจ้าสุรัฏฐะได้เสด็จไปโดยทางนั้น พร้อมด้วยจตุรงคเสนา บุรุษคนหนึ่งสะดุ้งตกใจกลัวได้กราบทูลพระเจ้าสุรัฏฐ์ว่า พวกเราเดินทางผิด เป็นทางน่ากลัวขนพองสยองเกล้า เพราะทางปรากฏเฉพาะข้างหน้า แต่ข้างหลังไม่ปรากฏ พวกเราเดินทางผิดเสียแล้ว พวกเราเห็นจะเดินมาใกล้สำนักพวกอมนุษย์ กลิ่นอมนุษย์ฟุ้งไป ข้าพระองค์ได้ยินเสียงอันพิลึกน่าสะพึงกลัว พระเจ้าสุรัฏฐ์ทรงสะดุ้งพระทัย ตรัสกะนายสารถีว่า พวกเราเดินทางผิดเสียแล้ว เป็นทางน่ากลัวขนพองสยองเกล้า เพราะทางปรากฏเฉพาะข้างหน้า แต่ข้างหลังไม่ปรากฏ พวกเราเดินทางผิด พวกเราเห็นจะเดินมาใกล้สำนักพวกอมนุษย์ กลิ่นอมนุษย์ย่อมฟุ้งไป เราได้ยินเสียงอันน่าสะพึงกลัว แล้วเสด็จขึ้นสู่คอช้าง ทอดพระเนตรไปในทิศทั้ง ๔ ได้ทรงเห็นต้นไทรต้นหนึ่ง มีร่มเงาชิดสนิทดี เขียวชอุ่มดุจสีเมฆมีสีและสัณฐานคล้ายเมฆรับสั่งกะนายสารถีว่า ป่าใหญ่เขียวชอุ่มดุจสีเมฆ มีสีและสัณฐาณคล้ายเมฆปรากฏอยู่นั่นใช่ไหม?

นายสารถีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระมหาราชา นั่นเป็นต้นไทร มีร่มเงาชิดสนิทดี เขียวชอุ่ม มีสีและสัณฐานคล้ายเมฆ.

พระเจ้าสุรัฏฐเสด็จเข้าไปจนถึงต้นไทรใหญ่ที่ปรากฏอยู่ แล้วเสด็จลงจากคอช้าง เสด็จเข้าไปสู่ต้นไทร ประทับนั่งที่โคนต้น พร้อมด้วยหมู่อำมาตย์ราชบริพาร ได้ทอดพระเนตรเห็นขันน้ำมีน้ำเต็ม และขนมอันหวานอร่อย บุรุษมีเพศดังเทวดา ประดับด้วยสรรพาภรณ์ เข้าไปเฝ้าพระเจ้าสุรัฏฐแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราชา พระองค์เสด็จมาดีแล้วและพระองค์ไม่ได้เสด็จมาร้าย ข้าแต่พระองค์ผู้กำจัดศัตรู เชิญพระองค์เสวยน้ำและขนมเถิด พระเจ้าข้า.

พระเจ้าสุรัฏฐพร้อมด้วยอำมาตย์และข้าราชบริพาร พากันดื่มน้ำและกินขนมแล้ว จึงถามว่า ท่านเป็นเทวดา เป็นคนธรรพ์ หรือเป็นท้าวสักกปุรินททะ พวกเราไม่รู้จักท่าน จึงถามว่า พวกเราพึงรู้จักท่านอย่างไร?

นันทิกาเปรตกราบทูลว่า

ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระองค์ไม่ใช่เทวดา ไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่ท้าวสักกปุรินททะ ข้าพระองค์เป็นเปรต จากประเทศสุรัฏฐ์มาอยู่ที่นี้.

พระราชาตรัสถามว่า

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในประเทศสุรัฏฐ์ มีปกติอย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ท่านมีอานุภาพอย่างนี้ เพราะพรหมจรรย์อะไร?

นันทิกาเปรตตอบว่า

ข้าแต่พระมหาราชาผู้กำจัดหมู่ศัตรู ผู้ผดุงรัฐให้เจริญ ขอพระองค์อำมาตย์ราชบริพารและพราหมณ์ปุโรหิต จงสดับฟัง ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ เมื่อก่อน ข้าแต่พระองค์เป็นบุรุษอยู่ในเมืองสุรัฏฐ์ เป็นคนใจบาป เป็นมิจฉาทิฏฐิ เป็นคนทุศีลตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ห้ามปรามมหาชน ซึ่งพากันทำบุญให้ทาน ทำอันตรายแก่หมู่ชนเหล่าอื่นผู้กำลังให้ทานได้ห้ามว่า ผลแห่งทานไม่มีผล ผลแห่งการสำรวม จักมีแต่ที่ไหน

ใครๆ ผู้ชื่อว่า เป็นอาจารย์ไม่มี ใครจักฝึกฝนบุคคลผู้ไม่เคยฝึกฝนแล้วเล่า สัตว์ทั้งหลายเป็นสัตว์เสมอกันทั้งสิ้น การเคารพอ่อนน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล จักมีแต่ที่ไหน กำลังหรือความเพียรไม่มี ความพากเพียรของบุรุษจักมีแต่ที่ไหน ผลทานไม่มี ทานและศีลไม่ทำบุคคลผู้มีเวรให้หมดจดได้ สัตว์ย่อมได้ของที่ควรได้ สัตว์เมื่อจะได้สุขหรือทุกข์ ย่อมได้สุขหรือทุกข์อันเกิดแต่ที่น้อมมาเอง มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย ไม่มี โลกอื่นจากโลกนี้ ก็ไม่มี ทานอันบุคคลให้แล้วย่อมไม่มีผล พลีกรรมไม่มีผล แม้ทานอันบุคคลตั้งไว้ดีแล้วก็ไม่มีผล บุรุษใดฆ่าบุรุษอื่นและตัดศีรษะบุรุษอื่น จะจัดว่าบุรุษนั้นทำลายชีวิตของผู้อื่นหาไม่ได้ ไม่มีใครฆ่าใคร เป็นแต่ศาตราย่อมเข้าไปในระหว่างอันเป็นช่องกาย ๗ ช่องเท่านั้น ชีพของสัตว์ทั้งหลายไม่ขาดสูญ ไม่แตกทำลาย บางคราวมี ๘ เหลี่ยม บางคราวกลมเหมือนงบน้ำอ้อย บางคราวสูงตั้ง ๕๐๐ โยชน์ ใครเล่าสามารถตัดชีพให้ขาดได้ เหมือนหลอดด้ายอันบุคคลซัดไปแล้ว หลอดด้ายนั้นอันด้ายพันอยู่ ย่อมกลิ้งไปได้ ฉันใด ชีพนั้นก็ฉันนั้น ย่อมแหวกหนีไปจากร่างได้ บุคคลผู้ออกจากบ้านนี้ไปเข้าบ้านอื่น ฉันใด ชีพนั้นก็ออกจากร่างนี้แล้วไปเข้าร่างอื่นฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลออกจากเรือนหลังนี้แล้วไปเข้าเรือนหลังอื่น ฉันใด แม้ชีพนั้นก็ออกจากร่างนี้แล้วเข้าไปอาศัยร่างอื่นฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อสิ้นกำหนด ๘ ล้าน ๔ แสนมหากัป สัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นพาล ทั้งที่เป็นบัณฑิตจักยังสงสารให้สิ้นไป แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้เอง สุขทุกข์เหมือนตักตวงได้ด้วยทะนานและกะเช้า พระชินเจ้าย่อมรู้ทั่วถึงสุขทุกข์ทั้งปวง สัตว์นอกนี้ล้วนเป็นผู้ลุ่มหลง เมื่อชาติก่อน ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้จึงได้เป็นคนหลงถูกโมหะครอบงำ เป็นมิจฉาทิฏฐิ ทุศีล ตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ภายใน ๖ เดือน ข้าพระองค์จักทำกาลกิริยา จักตกไปนรกอันเผ็ดร้อน ร้ายกาจโดยส่วนเดียว นรกนั้นมี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตู จำแนกออกเป็นส่วนๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็กครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นนรกนั้นเป็นเหล็กแดงลุกเป็นเปลวเพลิงโชติช่วง แผ่ไปร้อยโยชน์โดย

รอบตั้งอยู่ทุกเมื่อ ล่วงไปแสนปี ในกาลนั้นข้าพระองค์จึงจะได้ยินเสียง ในนรกนั้นว่า แน่ะเพื่อนยาก เมื่อพวกเราไหม้อยู่ในนรกนี้ กาล ประมาณแสนปีล่วงไปแล้ว ข้าแต่พระมหาราชา แสนโกฏิปีเป็นกำหนด อายุของสัตว์ผู้หมกไหม้อยู่ในนรก ชนทั้งหลายเป็นมิจฉาทิฏฐิ เป็นคน ทุศีล ติเตียนพระอริยเจ้า ย่อมหมกไหม้อยู่ในนรกแสนโกฏิปี ข้าพระ องค์จักเสวยทุกขเวทนาอยู่ในนรกนั้นตลอดกาลนาน นี้เป็นผลแห่ง กรรมชั่วของข้าพระองค์ เพราะฉะนั้นข้าพระองค์จึงเศร้าโศกนัก ข้าแต่ พระมหาราชาผู้กำจัดศัตรู เป็นที่เจริญใจของชาวแว่นแคว้น ขอพระองค์ จงทรงสดับคำของข้าพระองค์ ขอความเจริญจงมีแด่พระองค์ ธิดาของ ข้าพระองค์ชื่ออุตตราทำแต่กรรมดี ยินดีแล้วในนิจศีลและอุโบสถศีล ยินดีในทานจำแนกแจกทาน รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความ ตระหนี่ มีปกติทำไม่ให้ขาดในสิกขา เป็นสะใภ้อยู่ในตระกูลอื่น เป็นอุบาสิกาของพระศากยมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงศิริ ข้าแต่พระมหา ราชา ขอความเจริญจงมีแด่พระองค์ นางอุตตราได้เห็นภิกษุผู้สมบูรณ์ ด้วยศีล เข้าไปบิณฑบาตในบ้าน มีจักษุอันทอดลงแล้ว มีสติคุ้มครอง ทวาร สำรวมดีแล้ว เที่ยวไปตามลำดับตรอก เข้าไปสู่บ้านนั้น นายได้ ถวายน้ำขันหนึ่งและขนมมีรสหวานอร่อย แล้วอุทิศส่วนกุศลให้ข้าพระ องค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอผลทานที่ดิฉันถวายนี้ จงพลันสำเร็จแก่ บิดาของดิฉันที่ตายไปแล้วเถิด ในทันใดนั้น ผลแห่งทานก็บังเกิดมีแก่ ข้าพระองค์ ข้าพระองค์มีความประสงค์สำเร็จได้ดังความปรารถนา บริโภค กามสุขเหมือนดังท้าวเวสสวรรณมหาราช ข้าแต่พระมหาราชาผู้กำจัดศัตรู เป็นที่เจริญใจของชาวแว่นแคว้น ขอพระองค์จงทรงสดับคำของข้าพระ องค์ พระพุทธเจ้าบัณฑิตกล่าวว่า เป็นผู้เลิศกว่าโลกพร้อมทั้งเทวโลก ขอพระองค์พร้อมทั้งพระโอรสและพระอัครมเหสี จงถึงพระพุทธเจ้า พระองค์นั้นเป็นสรณะเถิด ชนทั้งหลายย่อมบรรลุอมตบทด้วยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ ๘ ขอพระองค์พร้อมด้วยพระโอรสและพระอัครมเหสี

จงถึงมรรคมีองค์ ๘ และอมตบทเป็นสรณะเถิด พระอริยบุคคลผู้ปฏิบัติ
อยู่ในมรรค ๔ จำพวก และผู้ตั้งอยู่ในผล ๔ จำพวกนี้เป็นพระสงฆ์
ผู้ปฏิบัติซื่อตรง ประกอบด้วยปัญญาและศีล ขอพระองค์พร้อมทั้ง
พระโอรสและพระอัครมเหสี จงถึงพระสงฆ์นั้นเป็นสรณะเถิด ขอพระ
องค์จงรีบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ทรงยินดีด้วยพระมเหสีของ
พระองค์ ไม่ตรัสเท็จ ไม่ทรงดื่มน้ำจัณฑ์เถิด.

พระราชาตรัสว่า

ดูกรเทวดา ท่านเป็นผู้ปรารถนาความเจริญแก่เรา ปรารถนาเกื้อกูลเรา
เราจะทำตามคำของท่าน ท่านเป็นอาจารย์ของเรา เราจักเข้าถึงพระพุทธ
เจ้า พระธรรมและพระสงฆ์อันยอดเยี่ยมกว่าเทวดาและมนุษย์ว่าเป็น
สรณะ เราจะรีบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ จะยินดีด้วยพระมเหสี
ของตน จะไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมา เราจะคลายความเห็นอันชั่วช้า
เหมือนโปรยแกรบลอยไปในลมอันแรง เหมือนทิ้งหญ้าและใบไม้ลอย
ไปในแม่น้ำมีกระแสอันเชี่ยว จักเป็นผู้ยินดีแล้วในพระพุทธศาสนา
พระเจ้าสุรัฏฐ์ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ทรงงดความเห็นอันชั่วช้า ทรงนอบน้อม
ต่อพระผู้มีพระภาค เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง บ่ายพระพักตร์ไปทางทิศ
ปราจีน กลับคืนสู่พระนคร.

จบ นันทิกาเปตวัตถุที่ ๓.

๔. เรวดีเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของนางเรวดีเปรต

[๑๒๔] บุรุษคนใช้ของพระยายมราช จะจับนางเรวดีโยนลงไปในอุสสทนรก
จึงได้กล่าวว่า แน่ะแม่เรวดีผู้มีธรรมอันแสนจะชั่วช้า จงลุกขึ้น ฯลฯ
(พึงดูในเรื่องที่ ๒ แห่งมหารถวรรคที่ ๕ ในวิมานวัตถุ).

จบ เรวดีเปตวัตถุที่ ๔.

๕. อุจฉุเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของอุจฉุเปรต

เปรตตนหนึ่งถามพระมหาโมคคัลลานเถระว่า

[๑๒๕] ไร่อ้อยใหญ่นี้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า เป็นผลบุญไม่น้อย แต่เดี๋ยวนี้ ข้าพเจ้ากินอ้อยนั้นไม่ได้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านโปรดบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร ข้าพเจ้าย่อมเดือดร้อนจะกัดกินพยายามตะเกียกตะกายเพื่อจะบริโภคสักหน่อยก็ไม่สมหวัง กำลังก็สิ้นลง บ่นเพ้อนัก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร อนึ่ง ข้าพเจ้าถูกความหิวและความกระหายเบียดเบียน แล้วหมุนล้มไปที่แผ่นดิน กลิ้งเกลือกไปมา ดุจปลาดิ้นรนอยู่ในที่ร้อน เมื่อข้าพเจ้าร้องไห้อยู่สัตว์ทั้งหลายย่อมพากันมากินน้ำตาของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านโปรดบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร ข้าพเจ้าเป็นผู้หิวกระหายลำบาก ดิ้นรนไปว่า ย่อมไม่ประสบความสุขที่น่ายินดี ข้าแต่ท่านผู้เจริญข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนั้นกะท่าน ข้าพเจ้าจะพึงบริโภคอ้อยได้อย่างไร?

พระมหาโมคคัลลานเถระกล่าวว่า

เมื่อชาติก่อน ท่านเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำกรรมไว้ด้วยตนเอง เราจะบอกเนื้อความนั้นกะท่าน ขอท่านจงฟังแล้วจำเนื้อความข้อนั้นไว้ ท่านเดินกัดกินอ้อยไป และมีบุรุษคนหนึ่งเดินตามหลังท่านไป เขาหวังจะกินอ้อย จึงบอกแก่ท่าน ท่านก็มิได้พูดอะไรๆ แก่เขา เขาจึงได้พูดวิงวอนท่านผู้ไม่พูดตอบว่า ขอท่านพึงให้อ้อยเถิด ท่านได้ให้อ้อยแก่บุรุษนั้นโดยข้างหลัง นี้เป็นผลแห่งกรรมนั้น เชิญท่านพึงไปถือเอาอ้อยข้างหลังซิ ครั้นถือเอาได้แล้ว จงกินให้อิ่มหนำเถิด เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านจักเป็นผู้เบิกบานร่าเริงบันเทิงใจ เปรตนั้นได้ไปถือเอาโดยข้างหลัง ครั้นแล้วจึงได้กินอ้อยนั้นจนอิ่มหนำ เพราะเหตุนั้นแล เปรตนั้นได้เป็นผู้เบิกบานร่าเริงบันเทิงใจ.

จบ อุจฉุเปตวัตถุ.

๖. กุมารเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของกุมารเปรต

[๑๒๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาดังนี้ว่า มีพระกุมาร ๒ องค์เป็นพระราชโอรสอยู่ในพระนครสาวัตถี ข้างประเทศหิมพานต์ พระราชกุมารทั้ง ๒ องค์นั้นเป็นผู้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ทรงเพลิดเพลินด้วยอำนาจความยินดีในกาม ทรงติดอยู่ในความสุขปัจจุบัน ไม่ทรงเห็นสุขในอนาคต ครั้นจุติจากความเป็นมนุษย์ไปจากโลกนี้สู่เปตโลกแล้ว เกิดเป็นเปรตไม่แสดงกายให้ปรากฏ ร้องประกาศกรรมชั่วของตนที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อนว่า เมื่อพระทักขิไณยบุคคลมีอยู่เป็นอันมาก และไทยธรรมอันเขาเข้าไปตั้งไว้ก็มีอยู่ พวกเราไม่อาจทำบุญอันนำมาซึ่งความสุขต่อไปแม้เล็กน้อย และทำตนให้มีความสวัสดีได้ อะไรจะพึงลามกกว่ากามนั้น พวกเราจุติจากราชกุลแล้วไปบังเกิดในเปตวิสัย พรั่งพร้อมไปด้วยความหิวและความกระหาย เมื่อก่อน เคยเป็นเจ้าของในที่ใดในโลก ย่อมไม่ได้เป็นเจ้าของในที่นั้นอีก มนุษย์ทั้งหลายเจริญขึ้นแล้วเสื่อมลง ย่อมตายเพราะความหิวและความกระหาย นรชนรู้โทษอันเกิดด้วยอำนาจความถือตัวว่าเป็นใหญ่อย่างนี้แล้ว ละความเมาในความเป็นใหญ่ได้แล้วพึงไปสู่สวรรค์ นรชนผู้มีปัญญาเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสวรรค์.

จบ กุมารเปตวัตถุที่ ๖.

๗. ราชปุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมเปรตราชบุตร

[๑๒๗] ผลแห่งกรรมทั้งหลาย ที่พระราชโอรสทำไว้ในชาติก่อนพึงย่ำยีหัวใจ พระราชโอรสได้เสวยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันน่ารื่นรมย์ใจ และการฟ้อนรำขับร้อง ความยินดี ความสนุกสนานเป็นอันมาก

เสด็จเที่ยวไปในสวนแล้วเข้าไปสู่เมืองราชคฤห์ ได้ทรงเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าสุเนตตะ ผู้มีตนอันฝึกแล้วมีจิตตั้งมั่น มักน้อย สมบูรณ์ด้วยหิริ ยินดีในอาหารเฉพาะที่มีอยู่ในบาตร เสด็จลงจากคอช้างแล้วตรัสถามว่า ได้อะไรบ้าง พระผู้เป็นเจ้า แล้วทรงจับบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้ายกขึ้นสูง แล้วทุ่มลงที่พื้นดินให้แตก ทรงพระสรวล หลีกไปหน่อยหนึ่งได้ตรัสกะพระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้แลดูอยู่ด้วยอำนาจความกรุณาว่า เราเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากิตวัสสะ แน่ะภิกษุ ท่านจักทำอะไรเรา พระราชโอรสได้เสวยผลอันเผ็ดร้อนแห่งกรรมอันหยาบช้านั้นเพรียบพร้อมแล้วในนรก พระราชโอรสผู้เป็นพาลทำบาปหยาบช้าไว้ จึงได้ประสบทุกข์อันกล้าแข็งอยู่ในนรก ๘๔,๐๐๐ ปี นอนหงายบ้าง นอนคว่ำบ้าง นอนตะแคงซ้ายบ้าง นอนตะแคงขวาบ้าง เท้าชี้ขึ้นข้างบนบ้างหมกไหม้อยู่สิ้นกาลนาน ทำบาปหยาบช้าไว้ จึงได้ประสบทุกข์อันกล้าแข็งในนรกหลายหมื่นปีเป็นอันมาก บุคคลผู้มีการงานอันลามก พากันประทุษร้ายฤาษีผู้ไม่ประทุษร้ายต่อผู้ประทุษร้ายมีวัตรอันงาม ย่อมได้เสวยทุกข์อันเผ็ดร้อนอย่างยิ่งเห็นปานนี้แล เปรตผู้เป็นพระราชบุตรเสวยทุกข์เป็นอันมากในนรกนั้นสิ้นปีเป็นอันมาก จุติจากนรกแล้วมาเกิดเป็นเปรตอดอยากอีก บุคคลรู้โทษอันเกิดเพราะอำนาจแห่งความมัวเมาในความเป็นใหญ่อย่างนี้แล้ว พึงละความมัวเมาในความเป็นใหญ่เสีย แล้วพึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ควรอ่อนน้อม ผู้ใดมีความเคารพในพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ผู้นั้นอันบุคคลพึงสรรเสริญในปัจจุบัน ผู้นั้นเป็นคนมีปัญญา เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสวรรค์.

จบ ราชปุตตเปตวัตถุที่ ๗.

๘. คูถขาทิกเปตวัตถุที่ ๑

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตกินคูถที่ ๑

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๒๘] ท่านเป็นใครหนอ โผล่ขึ้นจากหลุมคูถให้เราเห็นเช่นนี้ ท่านร้องครวญ
คร่างอื้ออึงไปทำไมเล่า ท่านมีการงานอันลามกเป็นแน่?

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวยทุกข์เกิดในยมโลก เพราะได้
ทำกรรมอันลามกไว้ จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจหรือ เพราะผลแห่งกรรมอะไร
ท่านจึงได้ประสบทุกข์เช่นนี้?

เปรตนั้นตอบว่า

ชาติก่อน มีภิกษุรูปหนึ่งเป็นเจ้าอาวาส อยู่ในอาวาสของข้าพเจ้า ท่านมี
ปกติริษยา ตระหนี่ตระกูล มีใจกระด้าง มักด่าบริภาษ ได้ยกโทษ
ภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายที่เรือนของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าฟังคำของภิกษุนั้นแล้ว
ได้ด่าพวกภิกษุทั้งหลาย เพราะผลแห่งกรรมนั้น ข้าพเจ้าจึงไปจากโลกนี้
สู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ภิกษุที่เข้าไปสู่ตระกูลของท่าน ไม่ใช่มิตรแท้เป็นมิตรเทียม เป็นคน
ปัญญาทราม ทำลายขันธ์ละไปแล้ว ไปสู่คติไหนหนอ?

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าพเจ้ายืนอยู่บนศีรษะของภิกษุผู้มีกรรมอันลามกนั้น กุลุปกภิกษุไปเกิด
เป็นเปรตบริวารของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่าอื่นถ่ายมูตรคูถ
ลงในเว็จนี้ มูตรคูถนั้นเป็นอาหารของข้าพเจ้าและข้าพเจ้ากินมูตรคูถ
นั้นแล้ว ถ่ายมูตรคูถสิ่งใดลงไป กุลุปกเปรตนั้นก็เลี้ยงชีพด้วยมูตรคูถนั้น.

จบ คูถขาทิกเปตวัตถุที่ ๘.

๙. คูถขาทิกเปตวัตถุที่ ๒

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตกินคูถที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๒๙] ท่านเป็นใครหนอ โผล่ขึ้นมาจากหลุมคูถให้เราเห็นเช่นนี้ ท่านมาร้อง
ครวญครางอื้ออึงไปทำไมเล่า ท่านมีกรรมอันลามกเป็นแน่?

นางเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นนางเปรตได้เสวยทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะ
ได้กรรมชั่วไว้ จึงไปจากโลกนี้สู่เปตโลก.

(เหมือนข้อ ๑๒๘)

จบ คูถขาทิกเปตวัตถุที่ ๙.

๑๐. คณเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของนางเปรตผอม

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามนางเปรตทั้งหลายว่า

[๑๓๐] ท่านทั้งหลายเปลือยกาย มีรูปร่างผิวพรรณน่าเกลียด ซูบผอมมีตัว
สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ผอมจนแลเห็นแต่ซี่โครงเช่นนี้ แน่ะท่าน
ผู้นิรทุกข์ ท่านทั้งหลายเป็นอะไรหนอ?

เปรตทั้งหลายตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวยทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะ
ทำกรรมชั่วไว้ จึงไปจากมนุษยโลกมาสู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า

ท่านทั้งหลายทำกรรมชั่วอะไรด้วยกาย วาจา ใจหรือ เพราะผลแห่งกรรม
อะไร ท่านทั้งหลายจึงไปจากมนุษยโลกสู่เปตโลก?

เปรตเหล่านั้นตอบว่า

เมื่อสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นที่พึ่ง อันหาโทษมิได้มีอยู่ ข้าพเจ้า
ทั้งหลายมิได้ก่อสร้างกุศลไว้แม้เพียงกึ่งมาสก เมื่อไทยธรรมมีอยู่ก็ไม่ได้
ทำที่พึ่งแก่ตน พวกข้าพเจ้าหิวน้ำ จึงเข้าไปใกล้แม่น้ำ แม่น้ำกลับกลาย
เป็นว่างเปล่าไป เมื่อเวลาร้อนข้าพเจ้าทั้งหลายเข้าไปสู่ร่มไม้ ร่มไม้กลับ

กลายเป็นแดดแผดเผาไป ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายควรที่จะเสวยทุกข์อันมีความกระหายเป็นต้นนี้ และทุกข์อย่างอื่นอันชั่วช้ากว่าทุกข์นั้น อนึ่ง ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ถูกความหิวแผดเผาแล้ว อยากอาหารพากันไปสิ้นทางหลายโยชน์ ก็ไม่ได้อาหารอะไรๆ เลย จึงพากันกลับมา ข้าพเจ้าทั้งหลายนี้หาบุญมิได้หนอ เมื่อมีความหิวโหยอิดโรยมากขึ้นก็พากันล้มสลบลงที่พื้นดิน บางคราวก็ล้มนอนหงาย บางคราวก็ล้มคว่ำดิ้นรนไปมา ก็ข้าพเจ้าเหล่านั้นสลบอยู่ที่พื้นดินที่ล้มอยู่นั่นเอง เอาศีรษะชนหน้าอกกันและกัน ข้าพเจ้าเหล่านี้หาบุญมิได้หนอ ข้าแต่ท่านผู้เจริญข้าพเจ้าทั้งหลายควรที่จะเสวยทุกข์ อันมีความกระหายเป็นต้นนี้ และทุกข์อย่างอื่นอันชั่วช้ากว่าทุกข์นั้น เพราะเมื่อไทยธรรมมีอยู่ ข้าพเจ้าทั้งหลายก็ไม่ได้ทำที่พึ่งแก่ตน ก็ข้าพเจ้าเหล่านั้นไปจากที่นี้ ได้กำเนิดเป็นมนุษย์แล้ว จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ของผู้ขอ สมบูรณ์ด้วยศีลกระทำกุศลให้มาก.

จบ คณเปตวัตถุที่ ๑๐.

๑๑. ปาฏลีปุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยหญิงชาวเมืองปาฏลีบุตรสนทนากับนางเปรต

เวมานิกเปรตตนหนึ่งได้กล่าวกะหญิงมนุษย์คนหนึ่งว่า

[๑๓๑] สัตว์นรกบางพวกท่านก็เห็นแล้ว สัตว์เดียรัจฉาน เปรต อสูร มนุษย์หรือเทวดาบางพวก ท่านก็เห็นแล้ว ผลกรรมของตนท่านก็เห็นประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว เราจักนำท่านไปส่งยังเมืองปาฏลีบุตร ท่านไปถึงเมืองปาฏลีบุตรแล้ว จงทำกรรมอันเป็นกุศลให้มาก.

เมื่อหญิงนั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว มีความปลื้มใจ จึงกล่าวตอบว่า ข้าแต่เทพเจ้าผู้อันบุคคลพึงบูชา ท่านปรารถนาความเจริญแก่ดิฉัน ปรารถนาประโยชน์เกื้อกูลแก่ดิฉัน ดิฉันจักทำตามคำของท่าน ท่านเป็นอาจารย์

ของดิฉัน สัตว์นรกบางพวก ดิฉันก็เห็นแล้ว สัตว์เดียรัจฉาน เปรต
อสูร มนุษย์หรือเทวดาบางพวก ดิฉันก็เห็นแล้ว ผลกรรมของตนดิฉัน
ก็ได้เห็นเองแล้ว ดิฉันจักทำบุญให้มาก.

จบ ปาฏลิปุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

๑๒. อัมพวนเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตเฝ้าสวนมะม่วง

พวกพ่อค้าได้ถามเวมานิกเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๓๒] สระโบกขรณีของท่านนี้น่ารื่นรมย์ดี มีพื้นราบเรียบ มีท่าอันงดงาม
มีน้ำมาก ดารดาษไปด้วยปทุมชาติต่างๆ มีดอกอันบานดีเกลื่อนกล่น
ด้วยหมู่ภมร ท่านได้สระโบกขรณีอันเป็นที่ฟูใจนี้อย่างไร สวนมะม่วง
ของท่านนี้น่ารื่นรมย์ดีเผล็ดผลทุกฤดู มีดอกบานเป็นนิตย์นิรันดร์
เกลื่อนหล่นด้วยหมู่ภมร ท่านได้วิมานนี้อย่างไร?

เวมานิกเปรตนั้นตอบว่า

สระโบกขรณีมีร่มเงาอันเยือกเย็น น่ารื่นรมย์ใจ ข้าพเจ้าได้ในที่นี้
เพราะทานที่ธิดาของข้าพเจ้าถวายมะม่วงสุก น้ำข้าวยาคู แด่พระผู้มี
พระภาคและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย.

เวมานิกเปรตนั้น ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงนำพวกพ่อค้าไปดูทรัพย์ ๕๐๐ กหาปณะ แล้วสั่งว่า พวกท่านจงถือเอาเป็นส่วนตัวกึ่งหนึ่งจากทรัพย์นี้ แล้วให้ธิดาขอเราใช้หนี้ที่เรายืมเขามากึ่งหนึ่งเถิด.

พวกพ่อค้ากลับมาถึงเมืองสาวัตถีแล้ว ได้บอกแก่ธิดาของเปรตนั้น แล้วได้ให้ทรัพย์ส่วนที่เปรตนั้นให้แก่ตนแก่เทพธิดานั้น นางได้ให้กหาปณะร้อยกหาปณะแก่เจ้าหนี้ แล้วให้ทรัพย์ที่เหลือแก่สหายของบิดา ส่วนตนรับทำการใช้สอยกุฎุมพีนั้นอยู่ กุฎุมพีนั้นกลับคืนทรัพย์นั้นให้แก่นาง แล้วยกนางให้เป็นภรรยาของบุตรชายคนหัวปี ต่อมาภายหลัง นางมีบุตรคนหนึ่ง
ได้กล่าวคาถาเป็นเชิงกล่อมบุตรว่า

ขอท่านทั้งหลาย จงดูผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง และผลของความ
ข่มใจ ความสำรวม เราเป็นทาสีอยู่ในตระกูลของลูกเจ้า บัดนี้ มาเป็น
ลูกสะใภ้เป็นใหญ่ในเรือน.

ภายหลัง พระศาสดาทรงเห็นนางมีญาณแก่เกล้าจึงทรงแผ่พระรัศมีไปแสดง
พระองค์ให้ปรากฏ ดุจประทับอยู่เฉพาะหน้าแล้วได้ตรัสพระคาถานี้ความว่า
ความประมาท ย่อมครอบงำบุคคลผู้ติดอยู่ในความยินดียินร้าย
ในความรักความชังในทุกข์และสุข.

จบ อัมพวนเปรตวัตถุที่ ๑๒

๑๓. อักขรุกขเปตวัตถุ

ว่าด้วยเทวดาเตือนอุบาสก

ภุมมเทวดาตนหนึ่งได้กล่าวเตือนอุบาสกคนหนึ่งว่า

[๑๓๓] บุคคลให้สิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่มี แต่ผลอย่างอื่นที่น่าปรารถนา
น่าใคร่มีมาก เพราะฉะนั้นท่านจงให้ทาน แล้วท่านจักพ้นจากทุกข์และ
ความฉิบหาย ทั้งจักได้ประสบสุขอันเป็นไปในปัจจุบันและสัมปรายภพ
เพราะทานนั้น ขอท่านจงตื่นเถิด อย่าได้ประมาท.

จบ อักขรุกขเปรตวัตถุที่ ๑๓.

๑๔. โภคสังหรเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตรวบรวมโภคะ

ในเวลาราตรี หญิงเปรต ๔ ตน ถูกทุกข์ครอบงำ จึงพากันร้องไห้รำพันด้วยเสียงดัง
อย่างน่ากลัวว่า

[๑๓๔] พวกเรารวบรวมโภคทรัพย์ไว้โดยชอบธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง
แต่คนอื่นๆ พากันใช้สอยธรรมเหล่านั้น ส่วนพวกเรากลับมีส่วน
แห่งทุกข์.

จบ โภคสังหรเปตวัตถุที่ ๑๔.

๑๕. เสฏฐิปุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตเศรษฐีบุตร

พระศาสดาได้ตรัสพระคาถาที่เปรต ๔ ตน ปรารภจะกล่าวคนละคาถาให้บริบูรณ์ว่า

[๑๓๕] เมื่อพวกเราพากันหมกไหม้อยู่ในนรก ๖ หมื่นปีเต็มบริบูรณ์ โดย
ประการทั้งปวง เมื่อไรที่สุดจักมี.
ที่สุดไม่มี ที่สุดจักมีแต่ที่ไหน ที่สุดย่อมไม่ปรากฏ แน่ะท่านผู้นิรทุกข์
เพราะเรากับท่านได้ทำบาปกรรมไว้.
พวกเราเหล่าใดไม่ให้ของที่มีอยู่ พวกเราเหล่านั้นย่อมเป็นอยู่ลำบาก เมื่อ
ไทยธรรมมีอยู่ พวกเราไม่ได้ทำที่พึ่งแก่ตน.
เรานั้นไปจากเปตโลกนี้ ได้กำเนิดเป็นมนุษย์แล้ว จักเป็นผู้รู้ความ
ประสงค์ สมบูรณ์ด้วยศีล ทำกุศลให้มากเป็นแน่.

จบ เสฏฐิปุตตเปตวัตถุที่ ๑๕.

๑๖. สัฏฐีกูฏสหัสสเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตหกหมื่นฆ้อน

วันหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานเถระลงจากเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นเปรตตนหนึ่ง จึงซักถาม
ด้วยคาถาว่า

[๑๓๖] ทำไมหนอ ท่านจึงวิ่งพล่านไปเหมือนคนบ้า เหมือนเนื้อผู้ระแวงภัย
ท่านมาร้องอื้ออึงไปทำไม ท่านคงทำบาปกรรมไว้เป็นแน่?

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวยทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะทำบาปกรรมไว้ จึงไปจากมนุษย์สู่เปตโลก ฆ้อนเหล็ก ๖ หมื่น ครบบริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ตกใส่ศีรษะและต่อยกระหม่อมของข้าพเจ้า.

พระเถระถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือ เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านจึงไปจากมนุษยโลกสู่เปตโลก อนึ่ง ฆ้อนเหล็ก ๖ หมื่น ครบบริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ตกใส่ศีรษะและต่อยศีรษะของท่าน เพราะผลแห่งกรรมอะไร?

เปรตนั้นตอบว่า

ครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง นามว่า สุเนตตะ มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว ผู้หาภัยแต่ที่ไหนมิได้ นั่งเข้าฌานอยู่ที่โคนต้นไม้ ข้าพเจ้าได้ต่อยศีรษะของท่านแตกด้วยการดีดก้อนกรวด เพราะผลแห่งกรรมนั้น ข้าพเจ้าจึงได้ประสบทุกข์เช่นนี้ ฆ้อนเหล็ก ๖ หมื่น ครบบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง จึงตกลงใส่ศีรษะของข้าพเจ้า และต่อยศีรษะของข้าพเจ้า.

พระเถระกล่าวว่า

แน่ะบุรุษชั่ว ฆ้อนเหล็ก ๖ หมื่น ครบบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง ตกลงใส่ศีรษะและต่อยศีรษะของท่าน เพราะเหตุอันสมควรแก่ท่านแล้ว.

จบ สัฏฐิกูฏสหัสสเปตวัตถุที่ ๑๖.

รวมเรื่องที่มีในวรรคนี้ คือ

จบ มหาวรรคที่ ๔.

เปตวัตถุจบบริบูรณ์

เถรคาถา

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๑

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๑

[๑๓๗] ขอท่านทั้งหลาย จงฟังคาถาอันน้อมเข้าไปสู่ประโยชน์ ของพระเถระทั้งหลายผู้มีตนอันอบรมแล้ว บันลืออยู่ ดุจการบันลือแห่งสีหะทั้งหลาย ซึ่งเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าเหล่าสัตว์ผู้มีเขี้ยวทั้งหลาย ที่ใกล้ถ้ำที่ภูเขา ฉะนั้น ก็พระเถระเหล่านั้นมีชื่อ โคตร มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ มีจิตน้อมไปแล้ว ในธรรมตามที่ปรากฏแล้ว มีปัญญา เป็นผู้ไม่เกียจคร้าน อยู่ในเสนาสนะอันสงัด มีป่า โคนไม้ และภูเขาเป็นต้นนั้นๆ ได้เห็นธรรมแจ่มแจ้ง และได้บรรลุนิพพานอันเป็นธรรมไม่แปรผัน เมื่อพิจารณาเห็นผลอันเป็นที่สุดกิจซึ่งตนทำเสร็จแล้ว จึงได้ภาษิตเนื้อความนี้.

---

๑. สุภูติเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับจิตหลุดพ้น

[๑๓๘] ได้ยินว่า ท่านพระสุภูติเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า ดูกรฝน กุฎีของเรามุงดีแล้ว มีเครื่องป้องกันอันสบายมิดชิดดี ท่านจงตกลงมาตามสะดวกเถิด จิตของเราตั้งมั่นดีแล้ว หลุดพ้นแล้วจากกิเลสทั้งปวง เราเป็นผู้มีความเพียรอยู่ เชิญตกลงมาเถิดฝน.

๒. มหาโกฏฐิตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความสงบ

[๑๓๙] ได้ยินว่า ท่านพระมหาโกฏฐิตเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า บุคคลผู้สงบ งดเว้นจากการทำความชั่วพูดด้วยปัญญา ไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมกำจัดบาปธรรมทั้งหลาย เหมือนลมพัดใบไม้ให้ล่วงหล่นไป ฉะนั้น.

๓. กังขาเรวตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับปัญญา

[๑๔๐] ได้ยินว่า ท่านพระกังขาเรวตเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า ท่านจงดูปัญญานี้ ของพระตถาคตเจ้าทั้งหลายดังไฟอันรุ่งเรืองในเวลาพลบค่ำ พระตถาคตเหล่าใด ย่อมกำจัดความสงสัยของเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ผู้มาเฝ้าถึงสำนักของพระองค์ พระตถาคตเหล่านั้น ย่อมชื่อว่าเป็นผู้แสงสว่าง เป็นผู้ให้ดวงตา.

๔. ปุณณมันตานีปุตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการคบคนดี

[๑๔๑] ได้ยินว่า ท่านพระปุณณมันตานีบุตรเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า บุคคลควรสมาคมกับสัปบุรุษ ผู้เป็นบัณฑิตชี้แจงประโยชน์เท่านั้น เพราะธีรชนทั้งหลายเป็นผู้ไม่ประมาท เห็นประจักษ์ด้วยปัญญา ย่อมได้บรรลุถึงประโยชน์อย่างใหญ่ ประโยชน์อย่างลึกซึ้ง เห็นได้ยาก ละเอียด สุขุม.

๕. ทัพพเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการฝึกอบรม

[๑๔๒] ได้ยินว่า ท่านพระทัพพเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า เมื่อก่อนพระทัพพมัลลบุตรองค์ใด เป็นผู้อันบุคคลอื่น ฝึกฝนได้โดยยาก แต่เดี๋ยวนี้พระทัพพมัลลบุตรองค์นั้น เป็นผู้อันพระศาสดาได้ทรงฝึกฝนด้วยการฝึกฝนด้วยมรรคอันประเสริฐ เป็นผู้สันโดษ ข้ามความสงสัยได้แล้ว เป็นผู้ชนะกิเลส ปราศจากความขลาด มีจิตตั้งมั่น ดับความเร่าร้อนได้แล้ว.

๖. สีตวนิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความสันโดษ

[๑๔๓] ได้ยินว่า ท่านพระสีตวนิยเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า ภิกษุใดมาสู่ป่าสีตวันแล้ว ภิกษุนั้นเป็นผู้อยู่แต่ผู้เดียว สันโดษ มีจิตตั้งมั่น ชนะกิเลส ปราศจากขนลุกขนพอง มีปัญญารักษากายาคตาสติอยู่.

๗. ภัลลิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับผู้ชนะ

[๑๔๔] ได้ยินว่า ท่านพระภัลลิยเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า ผู้ใดกำจัดเสนาแห่งมัจจุราช เหมือนห้วงน้ำใหญ่ กำจัดสะพานไม้อ้ออันแสนจะทรุดโทรม ฉะนั้น ก็ผู้นั้นจัดว่าเป็นผู้ชนะมาร ปราศจากความหวาดกลัว มีตนอันฝึกฝนแล้วมีจิตตั้งมั่น ดับกิเลสและความเร่าร้อนได้แล้ว.

๘. วีรเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการชนะกิเลส

[๑๔๕] ได้ยินว่า ท่านพระวีรเถระได้ภาษิตคาถานี้ ในเวลาภรรยาเก่าไปเล้าโลมเพื่อให้สึก ว่า

เมื่อก่อน ผู้ใดเป็นผู้อันบุคคลอื่นฝึกได้โดยยาก แต่เดี๋ยวนี้ผู้นั้นอันพระผู้มีพระภาคฝึกฝนได้ดีแล้ว เป็นนักปราชญ์มีความสันโดษ ข้ามความสงสัยได้แล้ว เป็นผู้ชนะกิเลสมาร ปราศจากขนลุกขนพอง ปราศจากความกำหนัด มีจิตตั้งมั่น ดับกิเลสและความเร่าร้อนได้แล้ว.

๙. ปิลินทวัจฉเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการฟังธรรม

[๑๔๖] ได้ยินว่า ท่านพระปิลินทวัจฉเถระได้ภาษิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า การที่เรามาสู่สำนักของพระศาสดานี้ เป็นการมาดีแล้ว ไม่ไร้ประโยชน์ การที่

เราคิดไว้ว่าจักฟังธรรมในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้วจักบวช เป็นความคิดที่ไม่ไร้ประโยชน์ เพราะเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงจำแนกธรรมทั้งหลายอยู่ เราได้บรรลุธรรมอันประเสริฐแล้ว.

๑๐. ปุณณมาสเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการไม่ติดในสิ่งทั้งปวง

[๑๔๗] ได้ยินว่า พระปุณณมาสเถระได้ภาษิตคาถานี้อย่างนี้ว่า ผู้ใดไม่ทะเยอทะยานในโลกนี้หรือโลกอื่น ผู้นั้นเป็นผู้จบไตรเพท เป็นผู้สันโดษสำรวมแล้ว ไม่ติดอยู่ในธรรมทั้งปวง เป็นผู้รู้แจ้งซึ่งความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปของโลก.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระสุภูติเถระ ๒. พระมหาโกฏฐิตเถระ
๓. พระกังขาเรวตเถระ ๔. พระปุณณมันตานีปุตตเถระ
๕. พระทัพพเถระ ๖. พระสีตวนิยเถระ
๗. พระภัลลิยเถระ ๘. พระวีรเถระ
๙. พระปิลินทวัจฉเถระ ๑๐. พระปุณณมาสเถระ.

จบ วรรคที่ ๑.

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๒

ว่าด้วยสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๒

๑. จูฬวัจฉเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความยินดีในธรรม

[๑๔๘] ภิกษุผู้มากไปด้วยความปราโมทย์ในธรรมอันพระพุทธเจ้าทรงประกาศแล้ว พึงบรรลุสันตบทอันเป็นธรรมเข้าไปสงบระงับสังขาร เป็นสุข.

๒. มหาวัจฉเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับไตรสิกขา

[๑๔๙] ภิกษุมีกำลังปัญญา สมบูรณ์ด้วยศีลและวัตร มีจิตตั้งมั่น ยินดีในฌาน มีสติ บริโภคโภชนะตามมีตามได้ มีราคะไปปราศแล้ว พึงหวังได้ ซึ่งกาลปรินิพพานในศาสนานี้.

๓. วนวัจฉเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับรมณียสถาน

[๑๕๐] ภูเขาทั้งหลายอันล้วนแล้วด้วยหิน มีสีเขียวดังเมฆ ดูรุจิเรกงามดี มีธาราวารีเย็นใสสะอาด ดารดาษไปด้วยแมลงค่อมทอง ภูเขาเหล่านั้นย่อมทำให้เรารื่นรมย์ใจ.

๔. วนวัจฉสามเณรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการอยู่ป่า

[๑๕๑] พระอุปัชฌาย์ของเราได้กล่าวกะเราว่า ดูกรสีวกะ เราจะไปจากที่นี้ กายของเราอยู่ในบ้าน แต่ใจของเราไปอยู่ในป่า แม้เรานอนอยู่ก็จักไป ความเกี่ยวข้องด้วยหมู่ ย่อมไม่มีแก่ผู้รู้แจ้งชัด.

๕. กุณฑธานเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการข้ามโอฆะ

[๑๕๒] ภิกษุพึงตัดสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ พึงละสังโยชน์เบื้องบน ๕ พึงเจริญ
อินทรีย์ ๕ มีศรัทธาเป็นต้นให้ยิ่งขึ้นไป ภิกษุผู้ก้าวล่วงธรรมเป็น
เครื่องข้อง ๕ ประการได้แล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ข้ามโอฆะ
ได้แล้ว.

๖. เพลัฏฐสีสเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับวันคืน

[๑๕๓] โคอาชาไนยผู้สามารถเทียมไถแล้ว ย่อมลากไถไปได้โดยไม่ลำบาก
ฉันใด เมื่อเราได้ความสุขอันไม่เจือด้วยอามิส คืนและวันทั้งหลาย
ย่อมผ่านพ้นเราไปโดยยาก ฉันนั้น.

๗. ทาสกเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความเกียจคร้าน

[๑๕๔] เมื่อใด บุคคลเป็นผู้ง่วงเหงาและกินมากมักนอนหลับกลิ้งเกลือกไปมา
เมื่อนั้นเขาเป็นคนเขลา ย่อมเข้าห้องบ่อยๆ เหมือนสุกรใหญ่ที่เขา
ปรนปรือด้วยเหยื่อ ฉะนั้น.

๘. สิงคาลปิตาเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับพุทธทายาท

[๑๕๕] ภิกษุผู้อยู่ในป่าเภสกฬาวัน พิจารณาแผ่นดินนี้ด้วยความสำคัญว่า
กระดูกทั้งสิ้นเป็นอารมณ์จักได้เป็นทายาทของพระพุทธเจ้า เราเข้าใจว่า
จะละกามราคะได้โดยเร็วพลัน.

๙. กุฬเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับหน้าที่บัณฑิต

[๑๕๖] พวกคนไขน้ำก็ไขน้ำไป ช่างศรก็ดัดลูกศร พวกช่างถากก็ถากไม้
พวกบัณฑิตผู้มีวัตรอันงาม ก็ฝึกฝนตน.

๑๐. อชิตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความตาย

[๑๕๗] เราไม่มีความกลัวตาย ไม่มีความอาลัยในชีวิต จักเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ ละทิ้งกายนี้ไป.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระจูฬวัจฉเถระ ๒. พระมหาวัจฉเถระ

๓. พระวนวัจฉเถระ ๔. พระสีวกเถระ

๕. พระกุณฑธานเถระ ๖. พระเพลัฏฐสีสเถระ

๗. พระทาสกเถระ ๘. พระสิงคาลปิตาเถระ

๙. พระกุฬเถระ ๑๐. พระอชิตเถระ.

จบ ทุติยวรรค.

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๓

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๓

๑. นิโครธเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับทางดำเนินชีวิต

[๑๕๘] เราไม่กลัวภัย พระศาสดาของเราทั้งหลายเป็นผู้ฉลาดในธรรมอันไม่ตาย ภัยย่อมไม่ตั้งอยู่ในหนทางใด ภิกษุทั้งหลายย่อมไปโดยหนทางนั้น.

๒. จิตตกเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับผู้เจริญฌาน

[๑๕๙] นางนกยูงทั้งหลายมีขนเขียว ขนคองาม หงอนงาม พากันร่ำร้อง อยู่ในป่าการวี นางนกยูงเหล่านั้นพากันร่ำร้องในเวลามีลมหนาวเจือ ด้วยฝน ย่อมปลุกบุคคลผู้เจริญฌานซึ่งหลับอยู่ให้ตื่น.

๓. โคสาลเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการเจริญวิเวก

[๑๖๐] เราฉันข้าวมธุปายาสที่พุ่มกอไผ่แล้ว พิจารณาความเกิดและความเสื่อม ไปแห่งขันธ์ทั้งหลายโดยความเคารพ จักกลับไปสู่สานุบรรพตที่เรา เคยอยู่มาแล้ว เจริญวิเวกต่อไป.

๔. สุคันธเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการปฏิบัติตามคำสอน

[๑๖๑] ภิกษุบวชมายังไม่ทันครบพรรษา ได้เห็นธรรมเป็นธรรมดีงาม บรรลุ วิชชา ๓ ได้ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว.

๕. นันทิยเถรคาถา

สุภาษิตเตือนมาร

[๑๖๒] จิตของภิกษุใดได้บรรลุผลญาณ สว่างรุ่งเรืองอยู่เป็นนิตย์ ท่านมาเบียดเบียนภิกษุนั้นเข้า จักได้รับทุกข์แน่นอน นะมาร.

๖. อภัยเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพุทธภาษิต

[๑๖๓] เราได้ฟังพระวาจาอันเป็นสุภาษิตของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ จึงได้รู้แจ้งแทงตลอดซึ่งธรรมอันละเอียด เหมือนบุคคลยิงปลายขนทรายด้วยลูกศร ฉะนั้น.

๗. โลมสกังคิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับวิเวก

[๑๖๔] เราจักเอาอุระแหวกป่าหญ้าแพรก หญ้าคา หญ้าดอกเลา แฝก หญ้าปล้อง หญ้ามุงกระต่าย พอกพูนวิเวก.

๘. ชัมพุคามิกปุตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับศีล

[๑๖๕] ท่านเป็นผู้ขวนขวายในเรื่องผ้าหรือไม่ ยินดีในเครื่องประดับหรือไม่ ท่านทำกลิ่นอันสำเร็จด้วยศีลฟุ้งไปใช่ไหม? หมู่ชนนอกนี้ ไม่อาจทำกลิ่นให้สำเร็จด้วยศีลฟุ้งไปได้.

๙. หาริตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการปรับตัว

[๑๖๖] แน่ะท่านหาริตะ ท่านจงยกตนของท่านขึ้นจากความเกียจคร้าน เหมือนช่างศรยกลูกศรขึ้นดัด ฉะนั้น ท่านจงทำจิตให้ตรงแล้วทำลายอวิชชาเสีย.

๑๐. อุตติยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความไม่ประมาท

[๑๖๗] เมื่ออาพาธบังเกิดขึ้นแก่เรา สติก็เกิดขึ้นแก่เราว่า อาพาธเกิดขึ้นแก่เราแล้ว เวลานี้เป็นเวลาที่เราไม่ควรประมาท.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระนิโครธเถระ ๒. พระจิตตกเถระ

๓. พระโคสาลเถระ ๔. พระสุคันธเถระ

๕. พระนันทิยเถระ ๖. พระอภัยเถระ

๗. พระโลมสกังคิยเถระ ๘. พระชัมพุคามิกปุตตเถระ

๙. พระหาริตเถระ ๑๐. พระอุตติยเถระ.

จบ ตติยวรรคที่ ๓.

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๔

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๔

๑. คหุรตีริยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความอดทน

[๑๖๘] บุคคลถูกยุงและเหลือบกัดแล้วในป่าใหญ่ พึงเป็นผู้มีสติอดทนต่อสัมผัส
แห่งยุงและเหลือบในป่าใหญ่นั้น เหมือนช้างอดทนต่อการถูกอาวุธใน
สงคราม ฉะนั้น.

๒. สุปปิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความเพียร

[๑๖๙] บุคคลผู้มีความเพียร ถึงจะแก่ แต่เผากิเลสให้เร่าร้อน พึงบรรลุ
นิพพานอันไม่รู้จักแก่ ไม่มีอามิส เป็นธรรมสงบอย่างยิ่ง
เกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม.

๓. โสปากเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับเมตตา

[๑๗๐] บุคคลพึงมีเมตตาในคนเดียวผู้เป็นที่รัก ฉันใด ภิกษุพึงมีเมตตาในสัตว์
ทั้งปวงในที่ทุกสถาน ฉันนั้น.

๔. โปสิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการออกบวช

[๑๗๑] หญิงเหล่านี้ดีแต่เมื่อยังไม่เข้าไปใกล้ เมื่อเข้าไปใกล้ นำความ
ฉิบหายมาให้เป็นนิตย์ทีเดียว เราเดินออกจากป่ามาสู่บ้าน เข้าไปสู่
เรือนแห่งญาติแล้ว ไม่ได้อำลาใครๆ ออกจากเรือนนั้นหนีมาแล้ว.

๕. สามัญญกานิเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับเกียรติยศ

[๑๗๒] บุคคลผู้ต้องการความสุข เมื่อประพฤติให้สมควรแก่ความสุขนั้น ย่อมได้ความสุข ผู้ใดเจริญอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นทางตรง เพื่อมรรลุอมตธรรม ผู้นั้นย่อมได้ความสรรเสริญและเจริญด้วยยศ.

๖. กุมาปุตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความดี

[๑๗๓] การฟัง เป็นความดี ความประพฤติมักน้อย เป็นความดี การอยู่โดยไม่มีห่วงใยเป็นความดีทุกเมื่อ การถามสิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นความดี การทำตามโอวาทโดยเคารพ เป็นความดี กิจมีการฟังเป็นต้นนี้ เป็นเครื่องสงบของผู้ไม่มีกังวล.

๗. กุมาปุตตเถรสหายกเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความเจริญฌาน

[๑๗๔] ภิกษุทั้งหลายไม่สำรวมกาย วาจา ใจ พากันเที่ยวไปสู่ชนบทต่างๆ ทอดทิ้งสมาธิ การเที่ยวไปสู่แคว้นต่างๆ จักสำเร็จประโยชน์อะไรเล่า เพราะฉะนั้น ภิกษุพึงกำจัดความแข่งดี อย่าให้มิจฉาวิตกและกิเลสมีตัณหาเป็นต้นครอบงำ พึงเจริญฌาน.

๘. ควัมปติเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการพ้นกิเลส

[๑๗๕] เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พากันนอบน้อมพระควัมปติ ผู้ห้ามแม่น้ำสรภูให้หยุดไหลได้ด้วยฤทธิ์ ไม่ติดอยู่ในกิเลสและตัณหาไรๆ ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งอะไรทั้งสิ้น เป็นผู้ผ่านพ้นเครื่องข้องทั้งปวง เป็นมหามุนี ผู้ถึงฝั่งแห่งภพ.

๙. ติสสเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับสติ

[๑๗๖] บุรุษถูกแทงด้วยหอก หรือถูกไฟไหม้ที่กระหม่อม แล้วรีบรักษา
ฉันใด ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติเว้นรอบ เพื่อละความกำหนัดยินดีใน
กาม ฉันนั้น.

๑๐. วัฑฒมานเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับสติ

[๑๗๗] บุรุษที่ถูกแทงด้วยหอก หรือถูกไฟไหม้ที่กระหม่อม แล้วรีบรักษา
ฉันใด ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติเว้นรอบ เพื่อละความกำหนัดยินดีในภพ
ฉันนั้น.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระคหุรตีริยเถระ ๒. พระสุปปิยเถระ
๓. พระโสปากเถระ ๔. พระโปสิยเถระ
๕. พระสามัญญกานิเถระ ๖. พระกุมาปุตตเถระ
๗. พระกุมาปุตตเถรสหายกเถระ ๘. พระควัมปติเถระ
๙. พระติสสเถระ ๑๐. พระวัฑฒมานเถร.

จบ วรรคที่ ๔.

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๕

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนีบาต วรรคที่ ๕

๑. สิริวัฑฒเถรคาถา

[๑๗๘] สายฟ้าแลบส่องลอดเข้าไปตามช่องแห่งภูเขาเวภาระ และภูเขาปัณฑวะ ฉันใด ภิกษุผู้เป็นบุตรแห่งพระพุทธเจ้าผู้คงที่ ไม่มีผู้เปรียบปาน อยู่ในช่องแห่งภูเขาเจริญฌานอยู่ ฉันนั้น.

๒. ขทิรวนิยเถรคาถา

[๑๗๙] ดูกรสามเณรีหลา อุปหลา สีสุปหลา ท่านทั้งสามเป็นผู้มีสติเฉพาะหน้าอยู่หรือ พระสารีบุตรผู้เป็นลุงของพวกท่าน มีปัญญาว่องไว หยั่งรู้เหตุผลได้โดยถูกต้องแม่นยำ เปรียบดังนายขมังธนูผู้ชำนาญยิงปลายขนทรายมาแล้ว.

๓. สุมังคลเถรคาถา

[๑๘๐] เราพ้นดีแล้วๆ เราเป็นผู้พ้นดีแล้วจากความค่อมทั้ง ๓ คือ เราพ้นแล้วจากการเกี่ยวข้าว จากการไถนา จากการถางหญ้า ถึงแม้ว่ากิจมีการเกี่ยวหญ้าเป็นต้น จะอยู่ในที่ใกล้ๆ เรานี้เอง แต่ก็ไม่สมควรแก่เราทั้งนั้น ท่านจงเจริญฌานไปเถิดสุมังคละ จงเจริญฌานไปเถิดสุมังคละ ท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่เถิดสุมังคละ.

๔. สานุเถรคาถา

[๑๘๑] คุณโยมจ๋า ชนทั้งหลายเขาพากันร้องไห้ถึงคนที่ตายแล้ว ร้องไห้ถึงคนที่ยังเป็นอยู่ แต่หายหน้าจากไป ส่วนฉันยังมีชีวิตอยู่ทั้งปรากฏตัวอยู่ เหตุไรคุณโยมจึงมาร้องไห้ถึงฉันเล่า?

๕. รมนียวิหารีเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความพลาดพลั้ง

[๑๘๒] โคอาชาไนยผู้สมบูรณ์พลาดล้มแล้ว ย่อมกลับลุกขึ้นตั้งตัวได้ ฉันใด
ท่านทั้งหลายจงจำเราไว้ว่า เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้สมบูรณ์ด้วยทัสสนะ ฉันนั้นเถิด.

๖. สมิทธิเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความไม่กลัวมาร

[๑๘๓] เราออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา มีสติและปัญญาอันเจริญ มี
จิตตั้งมั่นดีแล้ว ดูกรมาร ถึงท่านจักบันดาลรูปต่างๆ ที่น่ากลัว
ให้เกิดขึ้น แต่ก็ไม่สามารถทำให้เราสะดุ้งกลัวได้เลย.

๗. อุชชยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการพึ่งพระพุทธเจ้า

[๑๘๔] ข้าแต่พระพุทธเจ้าผู้แกล้วกล้า ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์
พระองค์เป็นผู้หลุดพ้นแล้วจากสิ่งทั้งปวง เมื่อข้าพระองค์อยู่ในพระ
บัญชาของพระองค์ จึงเป็นผู้ไม่มีอาสวะ อยู่เป็นสุขสำราญ.

๘. สัญชยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการบวช

[๑๘๕] ตั้งแต่เราออกบวชเป็นบรรพชิต เราไม่รู้สึกถึงความดำริอันไม่ประ
เสริฐประกอบด้วยโทษเลย.

๙. รามเณยยกเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับพลังจิต

[๑๘๖] ดูกรมาร บุคคลบางจำพวก ย่อมสะดุ้งกลัวเพราะเสียงคำรามของท่าน และเสียงร้องคำรามแห่งเทวดา แต่จิตของเราไม่หวั่นไหวเพราะเสียงเหล่านั้น เพราะจิตของเรายินดีในความเป็นผู้เดียว.

๑๐. วิมลเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับสมาธิจิต

[๑๘๗] แผ่นดินชุ่มชื่นด้วยน้ำฝน ลมก็พัด สายฟ้าก็แลบไปในท้องฟ้า วิตกทั้งหลายย่อมสงบไป จิตของเราตั้งมั่นแล้วเป็นอันดี.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระสิริวัฑฒเถระ ๒. พระขทิรวนิยเรวตเถระ

๓. พระสุมังคลเถระ ๔. พระสานุเถระ

๕. พระรมณียวิหารีเถระ ๖. พระสมิทธิเถระ

๗. พระอุชชยเถระ ๘. พระสัญชยเถระ

๙. พระรามเณยยกเถระ ๑๐. พระวิมลเถระ.

จบวรรคที่ ๕.

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๖

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๖

๑. โคธิกเถรคาถา

[๑๘๘] ฝนตกลงมา มีเสียงไพเราะดังเสียงเพลงขับ กุฎีของเรามุงดีแล้ว มีประตูหน้าต่างมิดชิดดี จิตของเราก็ตั้งมั่นดีแล้ว ถ้าท่านปรารถนาจะตก ก็เชิญตกลงมาเถิดฝน.

๒. สุพาหุเถรคาถา

[๑๘๙] ฝนตกลงมา มีเสียงไพเราะดังเสียงเพลงขับ กุฎีของเรามุงดีแล้ว มีประตูหน้าต่างมิดชิดดี จิตของเราก็ตั้งมั่นดีแล้ว ถ้าท่านปรารถนาจะตก ก็เชิญตกลงมาเถิดฝน.

๓. วัลลิยเถรคาถา

[๑๙๐] ฝนตกลงมา มีเสียงไพเราะดังเสียงเพลงขับ กุฎีของเรามุงดีแล้ว มีประตูหน้าต่างมิดชิดดี เราเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ในกุฎีนั้น ถ้าท่านปรารถนาจะตก ก็เชิญตกลงมาเถิดฝน.

๔. อุตติยเถรคาถา

[๑๙๑] ฝนตกลงมา มีเสียงไพเราะดังเสียงเพลงขับ กุฎีของเรามุงดีแล้ว มีประตูหน้าต่างมิดชิดดี เราผู้เดียวไม่มีเพื่อนอยู่ในกุฎีนั้น ถ้าท่านปรารถนาจะตก ก็เชิญตกลงมาเถิดฝน.

๕. อัญชนาวนิยเถรคาถา

[๑๙๒] เราเข้าไปสู่ป่าอัญชนาวัน ทำตั่งให้เป็นกุฎีแล้วได้บรรลุวิชชา ๓ เราได้กระทำคำสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว.

๖. กุฏิวิหารีเถรคาถา

[๑๙๓] ใครนั่งอยู่ในกุฎี ภิกษุผู้ปราศจากราคะ มีจิตตั้งมั่น อยู่ในกุฎี ขอท่านจงรู้อย่างนี้เถิดอาวุโส กุฎีที่ท่านทำไว้แล้ว ไม่ไร้ประโยชน์เลย.

๗. กุฏิวิหารีเถรคาถา

[๑๙๔] กุฎีนี้เป็นกุฎีเก่า ท่านปรารถนากุฎีใหม่ ก็จงละความหวังในกุฎีใหม่เสีย ดูกรภิกษุ กุฎีใหม่นำทุกข์มาให้.

๘. รมณียกุฏิกเถรคาถา

[๑๙๕] กุฎีของเราน่ารื่นรมย์บันเทิงใจ เป็นกุฎีที่ทายกให้ด้วยศรัทธา ดูกรนารีทั้งหลาย เราไม่ต้องการด้วยกุมารีทั้งหลาย ชนเหล่าใดมีความต้องการ เธอทั้งหลายก็จงไปในสำนักของชนเหล่านั้นเถิด.

๙. โกสัลลวิหารีเถรคาถา

[๑๙๖] เราบวชแล้วด้วยศรัทธา เราทำกุฎีไว้ในป่า เราเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ.

๑๐. สีวลีเถรคาถา

[๑๙๗] เราเข้าไปสู่กุฎีเพื่อประโยชน์อันใด เมื่อเราแสวงหาวิชชาและวิมุตติ ได้ถอนขึ้นซึ่งมานานุสัย ความดำริของเราเหล่านั้นสำเร็จแล้ว.

ในวรรคนี้ รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระโคธิกเถระ ๒. พระสุพาหุเถระ

๓. พระวัลลิยเถระ ๔. พระอุตติยเถระ

๕. พระอัญชนาวนิยเถระ ๖. พระกุฎิวิหารีเถระ

๗. พระกุฎิวิหารีเถระ ๘. พระรมณียกุฎิกเถระ

๙. พระโกสัลลวิหารีเถระ ๑๐. พระสีวลีเถระ.

จบ วรรคที่ ๖.

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๗

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๗

๑. วัปปเถรคาถา

สุภาษิตว่าด้วยการเห็นและไม่เห็นอันธพาล

[๑๙๘] บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยทัสสนะ ย่อมเห็นคนอันธพาลผู้เห็นอยู่ด้วย ย่อมเห็นคนอันธพาลผู้ไม่เห็นอยู่ด้วย ส่วนคนอันธพาลผู้ไม่สมบูรณ์ด้วยทัสสนะ ย่อมไม่เห็นคนอันธพาลผู้ไม่เห็นและคนอันธพาลผู้เห็น.

๒. วัชชีปุตตกเถรถาคา

สุภาษิตเกี่ยวกับการอยู่ป่า

[๑๙๙] เราอยู่ในป่าแต่ผู้เดียว เหมือนท่อนไม้ที่เขาทิ้งไว้ในป่า ชนเป็นอันมากพากันรักใคร่ต่อเรา เหมือนสัตว์นรกพากันรักใคร่ต่อบุคคลผู้ไปสู่สวรรค์ ฉะนั้น.

๓. ปักขเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับสังสารวัฏ

[๒๐๐] เหยี่ยวทั้งหลายย่อมโฉบลง ชิ้นเนื้อหลุดจากปากของเหยี่ยวตัวหนึ่งตกลงพื้นดิน และเหยี่ยวอีกพวกหนึ่งมาคาบเอาไว้อีก ฉันใด สัตว์ทั้งหลายผู้หมุนเวียนไปในสงสารก็ฉันนั้น จุติจากกุศลธรรมแล้วไปตกในนรกเป็นต้น ความสุขย่อมติดตามเราผู้สำเร็จกิจแล้ว ผู้ยินดีต่อนิพพานด้วยความสุข.

๔. วิมลโกณฑัญญเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการทำลายกิเลส

[๒๐๑] ภิกษุเป็นบุตรของอัมพปาลี ที่หมู่ชนเรียกกันว่า ทุมะ เกิดเพราะพระเจ้าพิมพิสาร ท่านผู้เป็นบุตรของท่านผู้ทรงไว้ซึ่งธงคือพระเจ้าแผ่นดิน ทำลายธงใหญ่ คือ กิเลสได้ด้วยปัญญาแล้ว.

๕. อุกเขปกฏวัจฉเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับผู้สงบ

[๒๐๒] ภิกษุผู้สงบดีแล้ว มีความปราโมทย์อย่างยิ่ง ย่อมกล่าวพระพุทธวจนะที่ได้เล่าเรียนมาหลายปีในสำนักของอุกเขปกฏวัจฉภิกษุ แก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย.

๖. เมฆิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการปฏิบัติตามคำสอน

[๒๐๓] พระมหาวีรเจ้าผู้ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวงได้สั่งสอนเรา เราฟังธรรมของพระองค์แล้ว ยินดีอยู่ในสำนักของพระองค์ เราได้บรรลุวิชชา ๓ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรากระทำเสร็จแล้ว.

๗. เอกธรรมสวนิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการเผากิเลส

[๒๐๔] กิเลสทั้งหลายเราเผาแล้ว ภพทั้งปวงเราถอนขึ้นแล้ว ชาติสงสารของเราสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มีต่อไป.

๘. เอกุทนิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับผู้ไม่มีความโศก

[๒๐๕] ความโศกทั้งหลายย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้มีจิตมั่น ไม่ประมาท เป็นมุนี ศึกษาในคลองแห่งโมไนย ผู้คงที่ ผู้สงบระงับ มีสติทุกเมื่อ.

๙. ฉันนเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญรสพระธรรม

[๒๐๖] เราพึงธรรมมีรสอันประเสริฐ ของพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระมหาสมณะ ได้ดำเนินไปสู่ทางอันพระพุทธเจ้าผู้มีญาณอันประเสริฐ กล่าว คือ ความเป็นผู้รู้ธรรมทั้งปวง ทรงแสดงไว้แล้ว เพื่อบรรลุอมตธรรม พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงเป็นผู้ฉลาดในทางอันเกษมจากโยคะ.

๑๐. ปุณณเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญศีลและปัญญา

[๒๐๗] ในโลกนี้ ศีลเท่านั้นเป็นเลิศ แต่ผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุด ความชนะย่อมมีเพราะศีลและปัญญา ทั้งในหมู่มนุษย์และหมู่เทวดา.

ในวรรคนี้ รวมพระเถระ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระวัปปเถระ	๒. พระวัชชีปุตตกเถระ
๓. พระปักขเถระ	๔. พระวิมลโกณฑัญญเถระ
๕. พระอุเขปกฏวัจฉเถระ	๖. พระเมฆิยเถระ
๗. พระเอกธรรมสวนิยเถระ	๘. พระเอกุทานิยเถระ
๙. พระฉันนเถระ	๑๐. พระปุณณเถระ.

จบ วรรคที่ ๗

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๘

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๘

๑. วัจฉปาลเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการบรรลุนิพพาน

[๒๐๘] พระโยคาวจรผู้มีปกติเห็นเนื้อความอันสุขุมและละเอียด ผู้มีปัญญาเฉียบแหลม ผู้ประพฤติศีลของพระพุทธเจ้าโดยเอื้อเฟื้อ พึงได้บรรลุนิพพานโดยไม่ยาก.

๒. อาตุมเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการออกบวช

[๒๐๙] หน่อไม้มียอดอันงอกงาม เจริญด้วยกิ่งก้านโดยรอบ ย่อมเป็นของที่บุคคลขุดขึ้นได้โดยยาก ฉันใด เมื่อคุณแม่นำภรรยามาให้แก่ฉันแล้ว ถ้าฉันมีบุตรหรือธิดาขึ้น ก็ยากที่จะถอนตนขึ้นออกบวชได้ ฉันนั้น เพราะฉะนั้น ฉันจะบวชในบัดนี้.

๓. มาณวเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการออกบวช

[๒๑๐] ฉันเห็นคนแก่ คนเจ็บหนัก และคนที่ตายตามอายุขัยแล้ว จึงละได้ซึ่งกามารมณ์อันเป็นของรื่นรมย์ใจ แล้วออกบวชเป็นบรรพชิต.

๔. สุยามนเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับพระดี

[๒๑๑] ความพอใจในเบญจกามคุณ ความพยาบาท ความง่วงเหงาหาวนอน ความฟุ้งซ่าน รำคาญใจ และความสงสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุ โดยประการทั้งปวง.

๕. สุสารทเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการพบเห็นคนดี

[๒๑๒] การเห็นสัตบุรุษทั้งหลายผู้เพรียบพร้อมด้วยศีลาทิคุณ ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จ เป็นเหตุตัดความสงสัยเสียได้ ทำความรู้ให้เจริญงอกงาม สัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมกระทำพาลชนให้เป็นบัณฑิตได้ เพราะฉะนั้น การสมาคมกับสัตบุรุษ จึงยังประโยชน์ให้สำเร็จได้.

๖. ปิยัญชหเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการเลือกทางที่ดี

[๒๑๓] เมื่อผู้อื่นยกตน ควรถ่อมตน เมื่อผู้อื่นตกต่ำ ควรยกตนขึ้น เมื่อผู้อื่นไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ควรประพฤติพรหมจรรย์ เมื่อผู้อื่นยินดีในกามคุณ ไม่ควรยินดีในกามคุณ.

๗. หัตถาโรหปุตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการฝึกจิต

[๒๑๔] แต่ก่อน จิตนี้เคยจาริกไปในอารมณ์ต่างๆ ตามความปรารถนา ตามความต้องการ ตามความสบาย วันนี้ เราจักข่มจิตนั้นโดยอุบายอันชอบ เหมือนนายควาญช้างผู้ฉลาด ข่มขี่ช้างผู้ซับมันไว้ได้ด้วยขอ ฉะนั้น.

๘. เมณฑสิรเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับกองทุกข์

[๒๑๕] เมื่อเรายังมิได้ประสบญาณ ได้ท่องเที่ยวไปในสงสารสิ้นชาติมิใช่น้อย เรานั้นเกิดมาแล้วในกองทุกข์ กำจัดกองทุกข์ได้แล้ว.

๙. รักขิตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับผู้เยือกเย็น

[๒๑๖] เราละราคะได้ทั้งหมดแล้ว ถอนโทสะได้หมดแล้ว เรามีโมหะทั้งปวงไปปราศแล้ว เป็นผู้เยือกเย็น ดับความร้อนได้แล้ว.

๑๐. อุคคเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการสิ้นกรรม

[๒๑๗] กรรมใดที่เราได้ทำไว้แล้ว น้อยหรือมากก็ตาม กรรมทั้งหมดนั้นสิ้นไปแล้ว บัดนี้ การเกิดในภพใหม่ไม่มี.

ในวรรคนี้รวมพระเถระ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระวัจฉปาลเถระ ๒. พระอาตุมเถระ

๓. พระมาณวเถระ ๔. พระสุยามนเถระ

๕. พระสุสารทเถระ ๖. พระปิยัญชหเถระ

๗. พระหัตถาโรหปุตตเถระ ๘. พระเมณฑสิรเถระ

๙. พระรักขิตเถระ ๑๐. พระอุคคเถระ.

จบ วรรคที่ ๘.

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๙

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๙

๑. สมิติคุตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับกรรม

[๒๑๘] บาปกรรมใดที่เราได้กระทำไว้แล้วในชาติอื่นๆ ในกาลก่อนเราจึงได้เสวยผลของบาปกรรมนั้นในอัตภาพนี้เอง เรื่องบาปกรรมอื่นจะไม่มีอีกต่อไป.

๒. กัสสปเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการเลือกทิศทางที่ถูก

[๒๑๙] ทางทิศาภาคใดๆ มีภักษาหาได้ง่าย มีความเกษม และไม่มีภัย เจ้าจงไปทางทิศาภาคนั้นๆ เถิดลูกเอ๋ย ขออย่าให้เจ้าประสบความเศร้าโศกเสียใจเลย.

๓. สีหเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความไม่ประมาท

[๒๒๐] ดูกรสีหะ ท่านจงอย่าประมาท อย่าเกียจคร้านทั้งกลางคืนและกลางวัน จงอบรมกุศลธรรมให้เกิดขึ้น จงละฉันทราคะในอัตภาพเสียโดยเร็วพลันเถิด.

๔. นีตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับคนโง่

[๒๒๑] คนโง่เขลา มัวแต่นอนหลับตลอดทั้งคืนและคลุกคลีอยู่ในหมู่ชนตลอดวันยังค่ำ เมื่อไรจักทำที่สุดทุกข์ได้เล่า.

๕. สุนาคเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม

[๒๒๒] ผู้ฉลาดในการถือเอา ซึ่งนิมิตแห่งภาวนาจิตเสวยรสแห่งวิเวก เพ่งฌาน ฉลาดในการรักษากัมมัฏฐาน มีสติตั้งมั่น พึงบรรลุนิรามิสสุขอย่างแน่นอน.

๖. นาคิตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับทางไปนิพพาน

[๒๒๓] ในลัทธิแห่งเดียรถีร์ภายนอกพระศาสนานี้ ย่อมไม่มีทางไปสู่นิพพาน เหมือนอริยอัฏฐังคิกมรรคนี้เลย พระผู้มีพระภาคผู้เป็นบรมครู ทรงพร่ำสอนภิกษุสงฆ์ด้วยพระองค์เอง เหมือนดังทรงแสดงผลมะขามป้อมในฝ่าพระหัตถ์ ฉะนั้น.

๗. ปวิฏฐเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการเห็นเบญจขันธ์

[๒๒๔] เราเห็นเบญจขันธ์ตามความจริงได้แล้ว ทำลายภพทั้งปวงได้แล้ว ชาติสงสารสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี.

๘. อัชชุนคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการยกคนพ้นกิเลส

[๒๒๕] เราอาจยกตนจากน้ำ คือ กิเลส ขึ้นบนบกคือนิพพานได้ เหมือนคนที่ถูกห้วงน้ำใหญ่พัดไปแล้ว ยกตนขึ้นจากน้ำฉะนั้น เราแทงตลอดสัจจะทั้งหลายแล้ว.

๙. เทวสภเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการพ้นกิเลส

[๒๒๖] กามราคะเพียงดังเปือกตม และฉันทราคะเพียงดังหล่ม เราข้ามพ้นแล้ว เราเว้นทิฏฐิราคะเพียงดังบาดาลแล้ว เราพ้นจากโอฆะและกิเลสเครื่องร้อยกรอง ทั้งกำจัดมานะหมดสิ้นแล้ว.

๑๐. สามิทัตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการรู้เห็นเบญจขันธ์

[๒๒๗] เบญจขันธ์เรากำหนดรู้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ตั้งอยู่ ชาติสงสารสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระสมิติคุตตเถระ ๒. พระกัสสปเถระ

๓. พระสีหเถระ ๔. พระนีตเถระ

๕. พระสุนาคเถระ ๖. พระนาคิตเถระ

๗. พระปวิฏฐเถระ ๘. พระอัชชุนเถระ

๙. พระเทวสภเถระ ๑๐. พระสามิทัตตเถระ.

จบ วรรคที่ ๙

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๑๐

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๑๐

๑. ปริปุณณกเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญรสพระธรรม

[๒๒๘] สุธาโภชน์มีรสตั้งร้อย ที่เราบริโภคในวันนี้ ก็ไม่เหมือนอมตะที่เราได้บริโภค พระธรรมที่พระพุทธเจ้าผู้โคดม ทรงเห็นซึ่งธรรมหาประมาณมิได้ทรงแสดงไว้แล้ว.

๒. วิชยเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญผู้สิ้นอาสวะ

[๒๒๙] ผู้ใดมีอาสวะสิ้นแล้ว ไม่ติดอยู่ในอาหารมีสุญญตวิโมกข์และอนิมิตตวิโมกข์เป็นโคจร รอยเท้าของผู้นั้นรู้ได้ยาก เหมือนรอยเท้าของฝูงนกในอากาศ ฉะนั้น.

๓. เอรกเถรคาถา

สุภาษิตว่าด้วยโทษของกาม

[๒๓๐] ดูกรเอรกะ กามเป็นทุกข์ กามไม่เป็นสุขเลย ผู้ใดใคร่กามผู้นั้นชื่อว่าใคร่ทุกข์ ผู้ใดไม่ใคร่กาม ผู้นั้นชื่อว่าไม่ใคร่ทุกข์.

๔. เมตตชิเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพระพุทธองค์

[๒๓๑] ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคศากยบุตร ผู้มีพระศิริพระองค์นั้น พระองค์ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมอันสูงสุด ได้ทรงแสดงอัครธรรมนี้ด้วยดี.

๕. จักขุปาลเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการไม่คบคนชั่ว

[๒๓๒] เราเป็นคนบอด มีนัยน์ตาอันโรคกำจัดแล้ว เดินทางไกลอยู่ เรายอมนอน
(ตาย) ณ ที่นี้ จักไม่ไปกับเพื่อนผู้ร่วมทางอันลามก.

๖. ขัณฑสุมนเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญความเสียสละ

[๒๓๓] เพราะเสียสละดอกไม้เพียงดอกเดียว เราได้รับการบำเรออยู่ในสวรรค์
ถึง ๘๐ โกฏิปี ที่สุดได้บรรลุนิพพาน เพราะผลกรรมที่เหลือ.

๗. ติสสเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญบาตรดินเผา

[๒๓๔] เราได้สละภาชนะทองคำ มีน้ำหนักประมาณ ๑๐๐ ปละ วิจิตรด้วยลวดลาย
ตั้งร้อยชนิด มาถือเอาบาตรดิน นี้เป็นการอภิเษกครั้งที่สองของเรา.

๘. อภัยเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษรูปารมณ์

[๒๓๕] เมื่อบุคคลได้เห็นรูปแล้ว มัวใส่ใจถึงอารมณ์เป็นที่รัก สติก็หลงลืม
ผู้ใดมีจิตกำหนัดยินดีเสวยรูปารมณ์ รูปารมณ์ก็ครอบงำผู้นั้น อาสวะ
ทั้งหลายย่อมเจริญแก่ผู้นั้น ผู้เข้าถึงซึ่งมูลแห่งภพ.

๙. อุตติยเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษสัททารมณ์

[๒๓๖] บุคคลได้สดับเสียงแล้ว มัวใส่ใจถึงอารมณ์เป็นที่รัก สติก็หลงลืม
ผู้ใดมีจิตกำหนัดยินดีเสวยสัททารมณ์ สัททารมณ์ก็ครอบงำผู้นั้น อาสวะ
ทั้งหลายย่อมเจริญแก่ผู้นั้น ผู้เข้าถึงซึ่งสงสาร.

๑๐. เทวสภเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความเพียรชอบ

[๒๓๗] ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยความเพียรชอบ มีสติปัฏฐานเป็นอารมณ์ ประดับ
ประดาด้วยดอกไม้ คือ วิมุติ จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะปรินิพพาน.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระปริปุณณกเถระ ๒. พระวิชยเถระ
๓. พระเอรกเถระ ๔. พระเมตตชิเถระ
๕. พระจักขุปาลเถระ ๖. พระขัณฑสุมนเถระ
๗. พระติสสเถระ ๘. พระอภัยเถระ
๙. พระอุตติยเถระ ๑๐. พระเทวสภเถระ

จบ วรรคที่ ๑๐

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๑๑

ว่าด้วยคาถาต่างๆ ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๑๑

๑. เพลัฏฐกานิเถรคาถา

[๒๓๘] ท่านละความเป็นคฤหัสถ์มาแล้ว ยังไม่ทันสำเร็จกิจ เป็นผู้มีปากห่างไถ เห็นแก่ท้องเป็นคนเกียจคร้าน เป็นคนโง่เขลา เข้าห้องบ่อยๆ เหมือนสุกรตัวใหญ่ที่เขาปรนปรือด้วยเหยื่อ ฉะนั้น.

๒. เสตุจฉเถรคาถา

[๒๓๙] ชนทั้งหลายถูกมานะหลอกลวงแล้ว เศร้าหมองอยู่ในสังขารทั้งหลาย ถูกความมีลาภและความเสื่อมลาภย่ำยีแล้ว ย่อมไม่ได้บรรลุสมาธิเลย.

๓. พันธุรเถรคาถา

[๒๔๐] เราไม่มีความต้องการด้วยลาภ คือ อามิสนั้นมีความสุขพอแล้ว เป็นผู้อิ่มเอิบแล้วด้วยรสแห่งธรรม ครั้นได้ดื่มรสอันล้ำเลิศเช่นนี้แล้ว จะไม่กระทำความสนิทสนมด้วยรสอื่นอีก.

๔. ขิตกเถรคาถา

[๒๔๑] กายของเราเป็นกายเบาหนอ อันปีติและสุขอย่างไพบูลย์ถูกต้องแล้ว ย่อมเลื่อนลอยได้เหมือนนุ่นที่ถูกลมพัดไป ฉะนั้น.

๕. มลิตวัมภเถรคาถา

[๒๔๒] เราเกิดความกระสันขึ้นในที่ใด เราย่อมไม่อยู่ในที่นั้น แม้เราจะยินดีอย่างนั้น ก็พึงหลีกไปเสีย แต่เราเห็นว่า การอยู่ในที่ใดจะไม่มีความเสื่อมเสีย เราก็พึงอยู่ในที่นั้น.

๖. สุเหมันตเถรคาถา

สุภาษิตชี้ลักษณะคนโง่และคนฉลาด

[๒๔๓] คนโง่เขลา มักเห็นเนื้อความอันมีความหมายตั้งร้อย ทรงไว้ซึ่งลักษณะตั้งร้อย ว่ามีความหมายและลักษณะเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนคนฉลาดย่อมเห็นได้ตั้งร้อยอย่าง.

๗. ธรรมสังวรเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการบวช

[๒๔๔] เราได้พิจารณาแล้ว จึงออกบวชเป็นบรรพชิต เราได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว บำเพ็ญกิจในพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๘. ธรรมสฏปิตุเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการบวชเมื่อแก่

[๒๔๕] เรามีอายุ ๑๒๐ ปี จึงออกบวชเป็นบรรพชิต ได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว บำเพ็ญกิจในพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๙. สังฆรักขิตเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษการไม่สังวร

[๒๔๖] ภิกษุผู้อยู่ในที่สงัดนี้ เห็นจะไม่คำนึงถึงคำสอนของพระศาสดา ผู้ทรงอนุเคราะห์สัตว์โลกด้วยประโยชน์อย่างเยี่ยมเป็นแน่ จึงไม่สำรวมอินทรีย์ เหมือนแม่เนื้อลูกอ่อนในป่าฉะนั้น.

๑๐. อุสภเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับอบรมจิต

[๒๔๗] พฤกษชาติทั้งหลายบนยอดเขา ที่ถูกน้ำฝนใหม่ตกรดแล้วย่อมงอกงาม จิตอันควรแก่ภาวนา ย่อมเกิดทวีขึ้นแก่เรา ผู้ชื่อว่าอุสภะ ผู้ใคร่ต่อวิเวก มีความสำคัญไปแล้วในป่า

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระเพลัฏฐกานิเถระ
๒. พระเสตุจฉเถระ
๓. พระพันธุรเถระ
๔. พระขิตกเถระ
๕. พระมลิตวัมภเถระ
๖. พระสุเหมันตเถระ
๗. พระธรรมสังวรเถระ
๘. พระธรรมสฏฐปิตุเถระ
๙. พระสังฆรักขิตเถระ
๑๐. พระอุสภเถระ.

จบ วรรคที่ ๑๑

เถรคาถา เอกกนิบาต วรรคที่ ๑๒

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต วรรคที่ ๑๒

๑. เชนตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความยาก

[๒๔๘] การบวชกระทำได้ยากแท้ การอยู่ครองเรือนก็ยากแท้ ธรรมเป็นของลึก การหาทรัพย์เป็นของยาก การเลี้ยงชีพของเราด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ ก็เป็นของยาก ควรคิดถึงอนิจจตาเนืองๆ.

๒. วัจฉโคตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับฉลาดในอุบาย

[๒๔๙] เราเป็นผู้ได้ไตรวิชชา มักเพ่งธรรมอันประณีต ฉลาดในอุบายสงบใจ ได้บรรลุประโยชน์ของตน เสร็จกิจพระพุทธศาสนาแล้ว.

๓. วนวัจฉเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการอยู่ป่า

[๒๕๐] ภูเขากว้างใหญ่ มีน้ำใสสะอาด เกลื่อนกล่นไปด้วยลิงและค่าง ดาดดื่นไปด้วยน้ำและสาหร่าย ย่อมทำใจของเราให้รื่นรมย์.

๔. อธิมุตตเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษความเกียจคร้าน

[๒๕๑] เมื่อชีวิตจะสิ้นไป ความเป็นสมณะที่ดีจักมีแก่ภิกษุผู้เกียจคร้าน ผู้ติดอยู่ในความสุขในร่างกายแต่ที่ไหน.

๕. มหานามเถรคาถา

สุภาษิตเตือนตน

[๒๕๒] ดูกรมหานาม ท่านนี้จะเสื่อมจากภูเขาชื่อเนสาทกะ ที่สะพรั่งไปด้วยต้นโมกมันและไม้อ้อยช้าง เป็นภูเขาที่สมบูรณ์ด้วยร่มเงาและน้ำเป็นอันมากประดับด้วยต้นไม้และเถาวัลย์โดยรอบ.

๖. ปาราปริยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการกำจัดกิเลส

[๒๕๓] เราละผัสสายตนะ ๖ ประการได้แล้ว เป็นผู้คุ้มครองทวารสำรวมด้วยดี กำจัดเสียได้ซึ่งสรรพกิเลส อันเป็นมูลรากแห่งวัฏทุกข์ บรรลุความสิ้นอาสวะแล้ว.

๗. ยสเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการทำกิจศาสนา

[๒๕๔] เราเป็นผู้ลูบไล้ดีแล้ว มีเครื่องนุ่งห่มอันงดงาม ประดับด้วยสรรพาภรณ์ ได้บรรลุวิชชา ๓ บำเพ็ญกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๘. กิมพิลเถรคาถา

สุภาษิตไม่ให้ลืมตน

[๒๕๕] วัยย่อมล่วงไปพลัน รูปที่มีอยู่โดยอาการนั้นย่อมปรากฏแก่เราเหมือนเป็นอย่างอื่น เราระลึกถึงตนของเรา ผู้ไม่อยู่ปราศจากสติเหมือนของผู้อื่น.

๙. วัชชีปุตตเถรคาถา

สุภาษิตเตือนให้ปฏิบัติธรรม

[๒๕๖] ดูกรอานนท์ผู้โคตมโคตร ท่านจงเข้าไปสู่ชัฏแห่งโคนไม้ จงหน่วงนิพพานไว้ในหทัยแล้วจงเพ่งฌาน และอย่าประมาท การใส่ใจถึงประชุมชน จักทำประโยชน์อะไรให้แก่ท่านได้.

๑๐. อิสิทัตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการรู้เห็นเบญจขันธ์

[๒๕๗] เบญจขันธ์ข้าพระองค์กำหนดรู้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ตั้งอยู่ ข้าพระองค์
บรรลุถึงความสิ้นทุกข์แล้ว บรรลุความสิ้นอาสวะแล้ว.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระเชนตเถระ ๒. พระวัจฉโคตตเถระ

๓. พระวนวัจฉเถระ ๔. พระอธิมุตตเถระ

๕. พระมหานามเถระ ๖. พระปาราปริยเถระ

๗. พระยสเถระ ๘. พระกิมพิลเถระ

๙. พระวัชชีปุตตเถระ ๑๐. พระอิสิทัตตเถระ.

จบ วรรคที่ ๑๒

รวมหัวข้อที่มีในเอกกนิบาต

พระสังคีติกาจารย์ผู้หวังประโยชน์ส่วนใหญ่ ได้รวบรวมพระเถระผู้ทำกิจเสร็จแล้ว หาอาสวะมิได้ มีจำนวน ๑๒๐ องค์ไว้ในเอกกนิบาต.

ทุกนิบาต

เถรคาถา ทุกนิบาต วรรคที่ ๑

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในทุกนิบาต วรรคที่ ๑

๑. อุตตรเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษของภพ

[๒๕๘] ได้ยินว่า ท่านพระอุตตรเถระได้ภาษิตคาถาไว้ ๒ คาถาอย่างนี้ว่า ภพอะไร ที่เที่ยงไม่มี แม้สังขารที่เที่ยงก็ไม่มี ขันธ์เหล่านั้นย่อมเวียนเกิดและ เวียนดับไป เรารู้โทษอย่างนี้แล้ว จึงไม่มีความต้องการด้วยภพ เราสลัด ตนออกจากกามทั้งปวง บรรลุถึงความสิ้นอาสวะแล้ว.

๒. ปิณโฑลภารทวาชเถรคาถา

สุภาษิตชี้ทางดำเนินชีวิตที่ถูก

[๒๕๙] ได้ยินว่า ท่านพระปิณโฑลภารทวาชเถระได้ภาษิตคาถาไว้ ๒ คาถาอย่างนี้ว่า ชีวิตของเรานี้ ย่อมไม่เป็นไปโดยไม่สมควร อาหารไม่ได้ทำจิตให้สงบ เราเห็นว่า ร่างกายจะดำรงอยู่ได้เพราะอาหาร จึงได้เที่ยวแสวงหาอาหาร โดยทางที่ชอบ นักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้กล่าวการไหว้ การบูชาในตระกูลทั้งหลายว่า เป็นเปือกตม เป็นลูกศรอันละเอียด ถอนขึ้นได้ยาก สักการะอันบุรุษชั่วละได้ยาก.

๓. วัลลิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการฝึกจิต

[๒๖๐] วานรเข้าไปอยู่ในกระท่อมมีประตู ๕ ประตู พยายามเวียนเข้าออกทาง ประตูนั้นเนืองๆ จงหยุดนิ่งนะเจ้าลิง อย่าวิ่งไปดังกาลก่อนเลย เราจับ เจ้าไว้ได้ด้วยปัญญาแล้ว เจ้าจักไปไกลไม่ได้ละ.

๔. คังคาตีริยเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญความสันโดษ

[๒๖๑] เราทำกระท่อมด้วยใบตาล ๓ ใบ ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา บาตรของเราเหมือนดังหม้อสำหรับตักน้ำรดศพ และจีวรของเราเป็นดังผ้าคลุกฝุ่น ในระหว่าง ๒ พรรษา เราพูดเพียงคำเดียวเท่านั้น ในภายในพรรษาที่ ๓ เราทำลายกองความมืด คืออวิชชาได้แล้ว.

๕. อชินเถรคาถา

สุภาษิตชี้ลักษณะคนพาล

[๒๖๒] ถึงแม้บุคคลจะมีวิชชา ๓ ละมัจจุราชแล้วเป็นผู้หาอาสวะมิได้ คนพาลทั้งหลายผู้ไม่มีความรู้ ก็ย่อมดูหมิ่นบุคคลนั้นว่า เป็นผู้ไม่มีชื่อเสียง ส่วนบุคคลใดในโลกนี้ เป็นผู้ได้ข้าวและน้ำ ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนชั่วช้าเลวทราม ก็เป็นที่สักการะนับถือของคนพาลทั้งหลาย.

๖. เมฬชินเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพระพุทธองค์

[๒๖๓] เมื่อใด เราได้ฟังธรรมของพระศาสดาผู้ทรงแสดงอยู่ เมื่อนั้นเราไม่รู้สึกความสงสัยในพระศาสดาผู้รู้ธรรมทั้งปวง ผู้อันใครๆ ชนะไม่ได้ ผู้นำหมู่แกล้วกล้าเป็นอันมาก ประเสริฐสุดกว่าสารถีทั้งหลาย หรือว่าความสงสัยในมัคคปฏิปทา ย่อมไม่มีแก่เรา.

๗. ราธเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการอบรมจิตใจ

[๒๖๔] เรือนที่บุคคลมุงไม่ดี ฝนย่อมรั่วรดได้ ฉันใด จิตที่ไม่ได้อบรมแล้ว ราคะย่อมรั่วรดได้ ฉันนั้น เรือนที่มุงดีแล้วฝนย่อมรั่วรดไม่ได้ ฉันใด จิตที่อบรมดีแล้ว ราคะย่อมรั่วรด ไม่ได้ ฉันนั้น.

๘. สุราธเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติถูกต้อง

[๒๖๕] ชาติของเราสิ้นแล้ว คำสั่งสอนของพระชินเจ้าเราอยู่จบแล้ว ข่าย คือ ทิฏฐิและอวิชชาเราละได้แล้ว ตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพเราถอนได้แล้ว เราออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นเราได้บรรลุแล้ว ความสิ้นสังโยชน์ทั้งปวงเราก็ได้บรรลุแล้ว.

๙. โคตมเถรคาถา

สุภาษิตเตือนไม่ให้ติดกาม

[๒๖๖] มุนีเหล่าใด ย่อมไม่พัวพันในหญิงทั้งหลาย มุนีเหล่านั้นย่อมนอนหลับเป็นสุข สัจจะที่ได้ยากแสนยากในหญิงเหล่าใด หญิงเหล่านั้นอันบุคคลต้องรักษาทุกเมื่อแท้ ดูกรกาม เราประพฤติพรหมจรรย์เพื่อฆ่าท่าน บัดนี้เราไม่เป็นหนี้ท่านอีก บัดนี้ เราไปถึงนิพพานอันเป็นที่บุคคลไปแล้วไม่เศร้าโศก.

๑๐. วสภเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษคนลวงโลก

[๒๖๗] บุคคลผู้ลวงโลกย่อมฆ่าตนก่อน ภายหลังจึงฆ่าผู้อื่น บุคคลผู้ลวงโลกนั้นย่อมฆ่าตนได้ง่ายดาย เหมือนนายพรานนกที่หาอุบายฆ่านก และทำตนให้ได้รับความทุกข์ในอบายภูมิ ฉะนั้น บุคคลผู้ลวงโลกนั้นไม่ใช่พราหมณ์เพียงแต่มีเพศเหมือนพราหมณ์ในภายนอกเท่านั้น เพราะพราหมณ์มีเพศอยู่ภายใน บาปกรรมทั้งหลายมีในบุคคลใด บุคคลนั้นเป็นคนดำ ดูกรท้าวสุชัมบดี ขอจงทรงทราบอย่างนี้.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระอุตตรเถระ ๒. พระปิณโฑลภารทวาชเถระ

๓. พระวัลลิยเถระ ๔. พระคังคาตีริยเถระ

๕. พระอชินเถระ ๖. พระเมฬชินเถระ

๗. พระราธเถระ ๘. พระสุราธเถระ

๙. พระโคตมเถระ ๑๐. พระวสภเถระ ล้วนมีมหิทธิฤทธิ์.

จบ วรรคที่ ๑

เถรคาถา ทุกนิบาต วรรคที่ ๒

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในทุกนิบาต วรรคที่ ๒

๑. มหาจุนทเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญการฟัง

[๒๖๘] การฟังดีเป็นเหตุให้ฟังเจริญ การฟังเป็นเหตุให้เจริญปัญญา บุคคลจะรู้ประโยชน์ก็เพราะปัญญา ประโยชน์ที่บุคคลรู้แล้ว ย่อมนำสุขมาให้ ภิกษุควรส้องเสพเสนาสนะอันสงัด ควรประพฤติธรรมอันเป็นเหตุให้จิตหลุดพ้นจากสังโยชน์ ถ้ายังไม่ได้ประสบความยินดีในเสนาสนะอันสงัดและธรรมนั้น ก็ควรเป็นผู้มีสติรักษาตนอยู่ในหมู่สงฆ์.

๒. โชติทาสเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม

[๒๖๙] ชนเหล่าใดแลพยายามในทางร้ายกาจ ย่อมเบียดเบียนมนุษย์ทั้งหลายด้วยการกระทำอันเจือด้วยความผลุนผลันก็ดี ด้วยการกระทำมีความประสงค์ต่างๆ ก็ดี ชนเหล่านั้นกระทำทุกข์ให้แก่ผู้อื่น ฉันใด แม้ผู้อื่นก็ย่อมทำทุกข์ให้แก่ตน ฉันนั้น เพราะนรชนทำกรรมใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลแห่งกรรมที่ตนทำไว้นั้นโดยแท้.

๓. เหรัญญิกานิเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษคนพาล

[๒๗๐] วันและคืนย่อมล่วงไปๆ ชีวิตย่อมดับไป อายุของสัตว์ทั้งหลายย่อมสิ้นไปเหมือนน้ำในแม่น้ำน้อย ฉะนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น คนพาลทำบาปกรรมอยู่ ย่อมไม่รู้สึกตัว ต่อภายหลังเขาจึงได้รับทุกข์อันเผ็ดร้อน เพราะบาปกรรมนั้นมีวิบากเลวทราม.

๔. โสมมิตตเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษความเกียจคร้าน

[๒๗๑] เต่าตาบอดเกาะขอนไม้เล็กๆ จมลงไปในห้วงน้ำใหญ่ ฉันใด กุลบุตรอาศัยคนเกียจคร้านดำรงชีพ ย่อมจมลงในสังสารวัฏ ฉันนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลพึงเว้นคนเกียจคร้านผู้มีความเพียรเลวทรามเสีย ควรอยู่ร่วมกับบัณฑิตทั้งหลายผู้สงัดเป็นอริยะ มีใจเด็ดเดี่ยว ผู้เพ่งฌาน มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิตย์.

๕. สัพพมิตตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับคน

[๒๗๒] คนเกี่ยวข้องในคน คนยินดีกะคน คนถูกคนเบียดเบียน และคนเบียดเบียนคน ก็จักต้องการอะไรกับคนหรือกับสิ่งที่คนทำให้เกิดแล้วแก่คนเล่า ควรละคนที่เบียดเบียนคนเป็นอันมากไปเสีย.

๖. มหากาลเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษอุปธิ

[๒๗๓] หญิงชื่อกาฬี มีร่างกายใหญ่ ดำดังกา หักขาซ้ายขาขวา แขนซ้ายแขนขวา และทุบศีรษะของซากศพ ให้มันสมองไหลออกดังหม้อทธิแล้ววางไว้ตามเดิม นั่งอยู่ ผู้ใดแลไม่รู้แจ้งเป็นคนเขลา ก่อให้เกิดกิเลส ผู้นั้นย่อมเข้าถึงทุกข์ร่ำไป เพราะฉะนั้น บุคคลรู้ว่าอุปธิเป็นเหตุเกิดทุกข์ จึงไม่ควรก่อกิเลสให้เกิด เราอย่าถูกเขาทุบศีรษะนอนอยู่อย่างนี้อีกต่อไป.

๗. ติสสเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษลาภสักการะ

[๒๗๔] ภิกษุศีรษะโล้น ครองผ้าสังฆาฏิ ได้ข้าว น้ำ ผ้า และที่นอน ที่นั่ง ย่อมชื่อว่าได้ข้าศึกไว้มาก ภิกษุรู้โทษในลาภสักการะว่าเป็นภัยอย่างนี้แล้ว ควรเป็นผู้มีลาภน้อย มีจิตไม่ชุ่มด้วยราคะ มีสติงดเว้นความยินดีในลาภ.

๘. กิมพิลเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญการยินดีในธรรม

[๒๗๕] พระศากยบุตรทั้งหลายผู้เป็นสหายกันในปาจีนวังสทายวัน ได้พากันละโภคะไม่น้อย มายินดีในการเที่ยวบิณฑบาต ปรารภความเพียร มีจิตเด็ดเดี่ยว มีความบากบั่นมั่นเป็นนิตย์ ละความยินดีในโลก มายินดีอยู่ในธรรม.

๙. นันทเถรคาถา

สุภาษิตชี้ทางปฏิบัติ

[๒๗๖] เรามัวแต่ประกอบการประดับตกแต่ง เพราะไม่มีโยนิโสมนสิการ มีใจฟุ้งซ่าน กลับกลอก ถูกกามราคะเบียดเบียน เราได้ปฏิบัติโดยอุบายที่ชอบตามที่พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ ฉลาดในอุบาย ได้ทรงสั่งสอนแนะนำ แล้วถอนจิตจมลงในภพขึ้นได้.

๑๐. สิริมาเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการสรรเสริญและนินทา

[๒๗๗] ถ้าตนมีจิตไม่ตั้งมั่น ถึงชนเหล่าอื่นจะสรรเสริญ ชนเหล่าอื่นก็สรรเสริญเปล่า เพราะตนมีจิตไม่ตั้งมั่น ถ้าตนมีจิตตั้งมั่นดีแล้ว ถึงชนเหล่าอื่นจะติเตียน ชนเหล่าอื่นก็ติเตียนเปล่า เพราะตนมีจิตตั้งมั่นดีแล้ว.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระมหาจุนทเถระ
๒. พระโชติทาสเถระ
๓. พระเหรัญญิกานิเถระ
๔. พระโสมมิตตเถระ
๕. พระสัพพมิตตเถระ
๖. พระมหากาลเถระ
๗. พระติสสเถระ
๘. พระกิมพิลเถระ
๙. พระนันทเถระ
๑๐. พระสิริมาเถระ

จบ วรรคที่ ๒

เถรคาถา ทุกนิบาต วรรคที่ ๓

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในทุกนิบาต วรรคที่ ๓

๑. อุตตรเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลการปฏิบัติธรรม

[๒๗๘] ขันธ์ทั้งหลายเรากำหนัดรู้แล้ว ตัณหาเราถอนขึ้นแล้ว โพชฌงค์เราเจริญแล้ว ความสิ้นไปแห่งอาสวะเราบรรลุแล้ว ครั้นเรากำหนดรู้ขันธ์ทั้งหลายแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ จักนิพพาน.

๒. ภัททชิเถรคาถา

สุภาษิตชมปราสาททอง

[๒๗๙] พระเจ้าปนาทะมีปราสาททอง กว้างโยชน์กึ่ง สูง ๒๕ โยชน์ มีชั้นพันชั้นร้อยพื้น สล้างสลอนไปด้วยธง แวดล้อมไปด้วยแก้วมณีมีสีเขียวเหลือง ในปราสาทนั้น มีคนธรรพ์ประมาณ ๖ พัน แบ่งเป็น ๗ พวก พากันฟ้อนรำอยู่.

๓. โสภิตเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลการปฏิบัติธรรม

[๒๘๐] เราเป็นภิกษุผู้มีสติ มีปัญญา ปรารภความเพียรเป็นกำลัง ระลึกชาติก่อนได้ ๕๐๐ กัป ดุจคืนเดียว เราเจริญสติปัฏฐาน ๔ โพชฌงค์ ๗ มรรค ๘ ระลึกชาติก่อนได้ ๕๐๐ กัป ดุจคืนเดียว.

๔. วัลลิยเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความเพียร

[๒๘๑] สิ่งใดอันบุคคลผู้มีความเพียรมั่นพึงทำ กิจใดอันบุคคลผู้ปรารถนาจะตรัสรู้พึงทำ เราจักทำกิจนั้นๆ ไม่ให้ผิดพลาดตามคำพร่ำสอนของท่าน จงดู

ความเพียร ความบากบั่นของเรา อนึ่ง ขอท่านจงบอกหนทางอันหยั่งลงสู่อมตมหานิพพานให้เรา เราจักรู้ด้วยปัญญา เหมือนกระแสแห่งแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สาคร ฉะนั้น

๕. วีตโสกเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการดูตัวเอง

[๒๘๒] ช่างกัลบกเข้ามาหาเราด้วยคิดว่า จักตัดผมของเรา เราจึงรับเอากระจกจากช่างกัลบกนั้นมาส่องดูร่างกาย ร่างกายของเรานี้ได้ปรากฏเป็นของเปล่า ความมืด คือ อวิชชาในกายอันเป็นต้นเหตุแห่งความมืดมน ได้หายหมดสิ้นไป กิเลสดุจผ้าขี้ริ้วทั้งปวงเราตัดขาดแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มี.

๖. ปุณณมาสเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับแว่นธรรม

[๒๘๓] เราละนิวรณ์ ๕ เพื่อบรรลุความเกษมจากโยคะ แล้วถือเอาแว่นธรรม คือ ญาณทัสสนะของตน ส่องดูร่างกายนี้ทั่วทั้งหมดทั้งภายในภายนอก ร่างกายของเรานี้ ปรากฏเป็นของว่างเปล่าทั้งภายในและภายนอก.

๗. นันทกเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความพลาดพลั้ง

[๒๘๔] โคอาชาไนยที่ดี ถึงพลาดแล้วก็ตั้งตัวได้ ได้ความสังเวชอย่างยิ่งแล้วนำภาระต่อไป ฉันใด ท่านทั้งหลายจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอาชาไนยผู้สมบูรณ์ด้วยทัสสนะ เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นบุตรผู้เกิดแก่อุระแห่งพระพุทธเจ้า.

๘. ภารตเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลการบวช

[๒๘๕] มาเถิดนันทกะ เราจงพากันไปยังสำนักของพระอุปัชฌายะเถิด เราจักบันลือสีหนาท เฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ พระผู้มี-

พระภาคผู้เป็นมุนี มีความเอ็นดูเราทรงให้บรรพชาเพื่อประโยชน์อันใด ประโยชน์อันนั้นเราก็ได้บรรลุแล้ว ความสิ้นไปแห่งสังโยชน์ทั้งปวงเรา ก็ได้บรรลุแล้ว.

๙. ภารทวาชเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความชนะ

[๒๘๖] ธีรชนผู้มีปัญญา ชนะมารพร้อมทั้งพาหนะแล้ว ชื่อว่าผู้ชนะสงคราม ย่อมบันลือสีหนาท ดังราชสีห์ในถ้ำภูเขา ฉะนั้น เราได้ทำความคุ้นเคย กับพระศาสดาแล้ว พระธรรมกับพระสงฆ์เราได้บูชาแล้ว และเราปลาบ ปลื้มใจ เพราะเห็นบุตรหมดอาสวกิเลสแล้ว.

๑๐. กัณหทินนเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลการปฏิบัติธรรม

[๒๘๗] สัปบุรุษเราเข้าไปหาแล้ว ธรรมทั้งหลายเราฟังแล้วเนืองนิตย์ ครั้นฟังธรรม แล้ว จักดำเนินไปสู่ทางอันหยั่งลงสู่อมตธรรม เมื่อเรามีสติ กำจัดความ กำหนัดยินดีในภพได้แล้ว ความกำหนัดยินดีในภพ ย่อมไม่มีแก่เราอีก ไม่ได้มีแล้วในอดีต จักไม่มีในอนาคต ถึงแม้เดี๋ยวนี้ก็ไม่มีแก่เราเลย.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระอุตตรเถระ	๒. พระภัททชิเถระ
๓. พระโสภิตเถระ	๔. พระวัลลิยเถระ
๕. พระวีตโสกเถระ	๖. พระปุณณมาสเถระ
๗. พระนันทกเถระ	๘. พระภารตเถระ
๙. พระภารทวาชเถระ	๑๐. พระกัณหทินนเถระ.

จบ วรรคที่ ๓

เถรคาถา ทุกนิบาต วรรคที่ ๔

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในทุกนิบาต วรรคที่ ๔

๑. มิคสิรเถรคาถา

สุภาษิตแสดงผลการบวช

[๒๘๘] เมื่อใด เราได้บวชในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว หลุดพ้นจากกิเลส ได้บรรลุธรรมอันผ่องแผ้วแล้ว ล่วงเสียซึ่งกามธาตุ เมื่อนั้นจิตของเราผู้เพ่งธรรมของพระผู้มีพระภาคผู้เป็นดังพรหม หลุดพ้นแล้วจากกิเลสทั้งปวง และมารู้ชัดว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์ทั้งปวง.

๒. สิวกเถรคาถา

สุภาษิตเย้ยตัณหา

[๒๘๙] เรือนคืออัตภาพที่เกิดในภพนั้นๆ บ่อยๆ เป็นของไม่เที่ยง เราแสวงหานายช่างคือตัณหาผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบ ได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสารสิ้นชาติมิใช่น้อย การเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ดูกรนายช่างผู้สร้างเรือนบัดนี้ เราพบท่านแล้ว ท่านจักไม่ต้องสร้างเรือนให้เราอีก ซี่โครงคือกิเลสของท่าน เราหักเสียหมดแล้ว และช่อฟ้าคืออวิชชาแห่งเรือนท่านเราทำลายแล้ว จิตของเราไม่เกิดต่อไปเป็นธรรมดาแล้ว จักดับอยู่ในภพนี้เอง

๓. อุปวาณเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพระพุทธองค์

[๒๙๐] ดูกรพราหมณ์ พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้เสด็จไปดีแล้วในโลกเป็นมุนี ถูกลมเบียดเบียนแล้ว ถ้าท่านมีน้ำร้อน ขอจงถวายแด่พระผู้มี-

พระภาคผู้เป็นมุนีเกิด พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นผู้อันบุคคลบูชาแล้ว กว่าเทวดาและพรหมทั้งหลาย แม้บุคคลควรบูชา อันบุคคลสักการะแล้ว กว่าพระเจ้าพิมพิสารและพระเจ้าโกศล ผู้อันบุคคลพึงสักการะ อันบุคคลนอบน้อมแล้ว กว่าเหล่าพระขีณาสพที่บุคคลควรนอบน้อม เราปรารถนาจะนำน้ำร้อนไปถวายพระองค์.

๔. อิสิทินนเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษของกาม

[๒๙๑] อุบาสกทั้งหลายผู้ทรงธรรมกล่าวว่า กามทั้งหลายไม่เที่ยง เราได้เห็นแล้ว อุบาสกเหล่านั้นเป็นผู้กำหนัด รักใคร่ห่วงใยในแก้วมณี บุตรธิดา และภรรยา เราได้เห็นแล้ว เพราะอุบาสกเหล่านั้น ไม่รู้ธรรมในพระพุทธศาสนานี้แน่แท้ แม้ถึงอย่างนั้นก็ได้กล่าวว่า กามทั้งหลายไม่เที่ยง แต่กำลังญาณเพื่อจะตัดราคะของอุบาสกเหล่านั้น ไม่มี เพราะฉะนั้น อุบาสกเหล่านั้นจึงติดอยู่ในบุตรภรรยาและในทรัพย์.

๕. สัมพหุลกัจจานเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับผู้รักสงบ

[๒๙๒] ฝนก็ตก ฟ้าก็กระหึ่ม เราอยู่ในถ้ำอันน่ากลัวแต่คนเดียว เมื่อเราอยู่ในถ้ำอันน่ากลัวคนเดียว ความกลัว ความสะดุ้ง หวาดเสียว หรือขนลุกขนพองมิได้มีเลย การที่เราอยู่ในถ้ำอันน่ากลัวแต่ผู้เดียว ไม่มีความกลัวหรือสะดุ้งหวาดเสียวนี้ เป็นธรรมดาของเรา.

๖. ขิตณเถรคาถา

สุภาษิตแสดงผลการอบรมจิต

[๒๙๓] จิตของใครตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ดังภูเขา ไม่กำหนัดแล้วในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ผู้ใดอบรมจิตได้อย่างนี้ ทุกข์จักมาถึงผู้นั้นแต่ที่ไหน จิตของเราตั้งมั่น

ไม่หวั่นไหว ดังภูเขา จิตของเราไม่กำหนัดแล้วในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่ง
ความกำหนัด ไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง เราอบรม
จิตได้แล้วอย่างนี้ ทุกข์จักมาถึงเราแต่ที่ไหนๆ

๗. โสณโปฏิริยปุตตเถรคาถา

สุภาษิตแสดงการไม่ยอมแพ้กิเลส

[๒๙๔] ราตรีอันประกอบด้วยฤกษ์มาลินีเช่นนี้ ย่อมไม่เป็นราตรีเพื่อจะหลับ
โดยแท้ ราตรีเช่นนี้ ย่อมเป็นราตรีอันผู้รู้แจ้ง ปรารถนาแล้วเพื่อประกอบ
ความเพียร.

ครั้นพระโสณะได้ฟังดังนั้นก็สลดใจ ยังหิริและโอตตัปปะให้เข้าไปตั้งไว้แล้ว อธิษฐาน
อัพโภคาสิกังคธุดงค์ กระทำกรรมในวิปัสสนา ได้กล่าวคาถาที่ ๒ นี้ว่า

ถ้าช้างพึงเหยียบเราผู้ตกลงจากคอช้าง เราตายเสียในสงครามประเสริฐ
กว่า แพ้แล้ว เป็นอยู่จะประเสริฐอะไร.

๘. นิสภเถรคาถา

สุภาษิตแสดงความมุ่งหมายของการบวช

[๒๙๕] วิญญูชนละเบญจกามคุณอันน่ารัก น่ารื่นรมย์ใจแล้ว ออกบวชด้วยศรัทธา
แล้วพึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เราไม่อยากตาย ไม่อยากมีชีวิตอยู่ และเรา
มีสติสัมปชัญญะรอเวลาอันควรเท่านั้น.

๙. อุสภเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับความฝัน

[๒๙๖] เราฝันว่าได้ห่มจีวรสีอ่อนเฉวียงบ่า นั่งบนคอช้าง เข้าไปบิณฑบาตยัง
หมู่บ้าน พอเข้าไปก็ถูกมหาชนพากันมารุมมุงดูอยู่ จึงลงจากคอช้าง
กลับลืมตาตื่นขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ได้ความสลดใจว่า ความฝันนี้เราไม่มี
สติสัมปชัญญะนอนหลับฝันเห็นแล้ว ครั้งนั้น เราเป็นผู้กระด้างด้วยความ
มัวเมาเพราะชาติสกุล ได้ความสังเวชแล้ว ได้บรรลุความสิ้นอาสวะ.

๑๐. กัปปฏกุรเถรคาถา

สุภาษิตเตือนตนมิให้ง่วงเหงา

[๒๘๗] กัปปฏกุรภิกษุเกิดความวิตกผิดว่า เราจักนุ่งห่มผ้าผืนนี้แล้วจักเลี้ยงชีพตามมีตามเกิด เมื่อน้ำใสคืออมตธรรมของเรา มีอยู่เต็มเปี่ยมในหม้ออมตะ เราเอาบาตรตักน้ำคืออมตธรรมใส่หม้ออมตะ เพื่อสั่งสมฌานทั้งหลาย ดูกรกัปปฏะ ท่านอย่ามานั่งโงกง่วงอยู่ด้วยคิดว่า จักฟังธรรม เมื่อเราแสดงธรรมอยู่ในที่ใกล้หูของท่านเช่นนี้ ท่านอย่ามัวนั่งโงกง่วงอยู่ ดูกรกัปปฏะ ท่านนั่งโงกง่วงอยู่ในท่ามกลางสงฆ์เช่นนี้ ไม่รู้จักประมาณเลย.

ในวรรคนี้รวมพระเถระได้ ๑๐ องค์ คือ

๑. พระมิคสิรเถระ ๒. พระสิวกเถระ
๓. พระอุปวาณเถระ ๔. พระอิสิทินนเถระ
๕. พระสัมพหุลกัจจานเถระ ๖. พระขิตกเถระ
๗. พระโสณปฏิริยปุตตเถระ ๘. พระนิสภเถระ
๙. พระอุสภเถระ ๑๐. พระกัปปฏกุรเถร.

จบ วรรคที่ ๔

เถรคาถา ทุกนิบาต วรรคที่ ๕

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในทุกนิบาต วรรคที่ ๕

๑. กุมารกัสสปเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพระรัตนตรัย

[๒๙๘] น่าอัศจรรย์หนอ พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระคุณสมบัติของพระศาสดาของเราทั้งหลาย ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยประพฤติพรหมจรรย์ของพระสาวกผู้จักทำให้แจ้งซึ่งธรรมเช่นนี้ พระสาวกเหล่าใดเป็นผู้ยังไม่ปราศจากขันธ์ ๕ ในอสังไขยกัป พระกุมารกัสสปนี้เป็นรูปสุดท้าย แห่งพระสาวกเหล่านั้น ร่างกายนี้มีในที่สุด สงสารคือการเกิดการตายมีในที่สุด บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี.

๒. ธรรมปาลเถรคาถา

สุภาษิตแสดงชีวิตไม่ไร้ประโยชน์

[๒๙๙] ภิกษุหนุ่มรูปใดแล เพียรพยายามอยู่ในพระพุทธศาสนา ก็เมื่อสัตว์ทั้งหลายนอกนี้พากันหลับแล้ว ภิกษุหนุ่มนั้นตื่นอยู่ ชีวิตของเธอไม่ไร้ประโยชน์ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญาระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรมเนืองๆ เถิด

๓. พรหมาลิเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญผู้สงบ

[๓๐๐] อินทรีย์ของใครถึงความสงบแล้ว เหมือนม้าอันนายสารถีฝึกดีแล้ว แม้เทวดาทั้งหลาย ย่อมรักใคร่ต่อผู้นั้น ผู้มีมานะอันละแล้ว ไม่มีอาสวะ รู้คงที่ อินทรีย์ทั้งหลายของเราก็ถึงความสงบแล้ว เหมือนม้าอันนายสารถีฝึกดีแล้ว แม้เทวดาทั้งหลายก็พากันรักใคร่ต่อเรา ผู้มีมานะอันละแล้ว ไม่มีอาสวะ เป็นผู้คงที่.

๔. โมฆราชเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับกายเศร้าหมองใจผ่องใส

[๓๐๑] ดูกรโมฆราช ภิกษุผู้มีผิวพรรณเศร้าหมอง แต่มีจิตผ่องใส ท่านเป็นผู้มีใจตั้งมั่นเป็นนิตย์ จักทำอย่างไรตลอดราตรีแห่งเวลาหนาวเย็นเช่นนี้

ข้าพระองค์ได้ฟังมาว่า ประเทศมคธล้วนแต่สมบูรณ์ด้วยข้าวกล้า ข้าพระองค์พึงคลุมกายด้วยฟางแล้วนอนให้เป็นสุข เหมือนคนเหล่าอื่นที่มีการเป็นอยู่เป็นสุข ฉะนั้น.

๕. วิสาขปัญจาลีปุตตเถรคาถา

สุภาษิตแสดงองค์คุณพระธรรมกถึก

[๓๐๒] พระธรรมกถึกประกอบด้วยองค์ดังนี้ คือ ไม่พึงยกตน ๑ ไม่ข่มบุคคลเหล่าอื่น ๑ ไม่พึงกระทบกระทั่งบุคคลเหล่าอื่น ๑ ไม่กล่าวคุณความดีของตนในที่ชุมนุมชนเพื่อมุ่งลาภผล ๑ ไม่มีจิตฟุ้งซ่าน กล่าวแต่พอประมาณ มีวัตร ๑ ภิกษุผู้เป็นธรรมกถึก พึงเป็นผู้มีปกติเห็นเนื้อความอันสุขุมละเอียด มีปัญญาเฉลียวฉลาด ประพฤติอ่อนน้อม มีศีลตามเยี่ยงอย่างของพระพุทธเจ้านั้น พึงได้นิพพานไม่ยากเลย.

๖. จูฬกเถรคาถา

สุภาษิตชมธรรมชาติและการปฏิบัติธรรม

[๓๐๓] นกยูงทั้งหลายมีหงอนงาม ปีกก็งาม มีสร้อยคอเขียวงาม ปากก็งาม มีเสียงไพเราะ ส่งเสียงร่ำร้องรื่นรมย์ใจ อนึ่ง แผ่นดินใหญ่นี้ มีหญ้าเขียวชอุ่ม ดูงาม มีน้ำเอิบอาบทั่วไป ท้องฟ้าก็มีวลาหกอันงาม ท่านก็มีใจเบิกบานควรแก่การงาน จงเพ่งฌานที่พระโยคาวจร ผู้มีใจดีเจริญแล้ว มีความบากบั่นในพระพุทธศาสนาเป็นอันดี จงบรรลุธรรมอันสูงสุด อันเป็นธรรมขาวผุดผ่อง ละเอียด เห็นได้ยาก เป็นธรรมไม่จุติแปรผัน.

๗. อนูปมเถรคาถา

สุภาษิตสอนใจ

[๓๐๔] จิตถึงความเพลิดเพลินเพราะธรรมใด ธรรมใดยกขึ้นสู่หลาว และจิตเป็นดังหลาว เป็นดังท่อนไม้ ขอท่านจงเว้นธรรมนั้นๆ ให้เด็ดขาด ดูกรจิต เรากล่าวธรรมนั้นว่าเป็นธรรมมีโทษ เรากล่าวธรรมนั้นว่า เป็นเครื่องประทุษร้ายจิต พระศาสดาที่บุคคลได้ด้วยยาก ท่านก็ได้แล้ว ท่านอย่าชักชวนเราในทางฉิบหายเลย.

๘. วัชชิตเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการรู้อริยสัจ

[๓๐๕] เมื่อเรายังเป็นปุถุชนมืดมนอยู่ ไม่เห็นอริยสัจ จึงได้ท่องเที่ยววนเวียนไปมาอยู่ในคติทั้งหลาย ตลอดกาลนาน บัดนี้ เราเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว กำจัดสงสารได้แล้ว คติทั้งปวงเราก็ตัดขาดแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มี.

๙. สันธิตเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญอนิจจสัญญา

[๓๐๖] เราเป็นผู้มีสติ ได้อนิจจสัญญาอันสหรคตด้วยพุทธานุสติ อยู่ที่โคนอัสสัตถพฤกษ์อันสว่างไสวไปด้วยแสงแห่งไฟและแก้วมณี และผ้ามีสีเขียวงาม ความสิ้นอาสวะเราได้บรรลุแล้วเร็วพลัน เพราะสัญญาที่เราได้แล้วในครั้งนั้นในกัปที่ ๓๑ แต่ภัททกัปนี้ไป.

ในวรรคนี้ รวมพระเถระได้ ๙ องค์ คือ

๑. พระกุมารกัสสปเถระ ๒. พระธรรมปาลเถระ

๓. พระพรหมาลิเถระ ๔. พระโมฆราชเถระ

๕. พระวิสาขปัญจาลีปุตตเถระ ๖. พระจูฬกเถระ

๗. พระอนูปมเถระ ๘. พระวัชชิตเถระ

๙. พระสันธิตเถระ.

จบ วรรคที่ ๕.

ในทุกนิบาตนี้ รวมพระคาถาได้ ๙๘ คาถา และรวมพระเถระผู้ฉลาดในนัยผู้ภาษิตคาถาไว้ได้ ๔๙ องค์.

จบ ทุกนิบาต.

เถรคาถา ติกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในติกนิบาต

๑. อังคณิกภารทวาชเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลการเลือกทางที่ถูกต้อง

[๓๐๗] เมื่อเราแสวงหาความบริสุทธิ์โดยอุบายไม่สมควร ได้บูชาไฟอยู่ในป่า เมื่อเราไม่รู้ทางแห่งความบริสุทธิ์ ได้บำเพ็ญตบะต่างๆ ความสุขนั้น เราได้แล้วเพราะข้อปฏิบัติอันสบาย ขอท่านจงดูความที่ธรรมเป็นธรรม อันดีงาม วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว เราทำกิจพระพุทธศาสนาสำเร็จแล้ว เมื่อก่อนเราเป็นเผ่าพันธุ์แห่งพรหม แต่บัดนี้เราเป็นพราหมณ์ สำเร็จ วิชชา ๓ ล้างบาปแล้ว เป็นผู้มีความสวัสดี รู้จบไตรเพท.

๒. ปัจจยเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลการทำจริง

[๓๐๘] เราบวชแล้วได้ ๕ วัน ยังเป็นเสขบุคคลอยู่ ยังไม่ได้บรรลุอรหัต ความตั้งใจได้มีแล้วแก่เราผู้เข้าไปสู่วิหารว่า เมื่อเรายังถอนลูกศร คือ ตัณหาขึ้นไปไม่ได้ เราจักไม่กิน จักไม่ดื่ม จักไม่ออกไปจากวิหาร จัก ไม่เอนกายลงนอน เชิญท่านดูความเพียร ความบากบั่นของเราผู้ตั้งจิต อธิษฐาน ความเพียรอย่างมั่นคงอยู่อย่างนี้ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว เราทำกิจพระพุทธศาสนาสำเร็จแล้ว.

๓. พากุลเถรคาถา

สุภาษิตสอนให้พูดจริงทำจริง

[๓๐๙] ผู้ใดปรารถนาจะทำการงานที่ทำก่อนในภายหลัง ผู้นั้นย่อมพลาดจาก ฐานะอันนำมาซึ่งความสุข และย่อมเดือดร้อนในภายหลัง พึงทำอย่างใด

พึงพูดอย่างนั้น ไม่พึงทำอย่างใด ไม่พึงพูดอย่างนั้น บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมกำหนดรู้ว่า บุคคลผู้ไม่ทำ มีแต่พูดนั้นมีมาก นิพพานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว เป็นสุขดีหนอ ไม่มีความโศก ปราศจากกิเลสธุลี ปลอดโปร่ง เป็นที่ดับทุกข์.

๔. ธนิยเถรคาถา

สุภาษิตสอนการเป็นสมณะ

[๓๑๐] ถ้าภิกษุมุ่งหวังในความเป็นสมณะ ปรารถนาจะเป็นอยู่สบาย ไม่ควรดูหมิ่นจีวร ข้าวและน้ำของสงฆ์ ถ้าภิกษุมุ่งหวังในความเป็นสมณะ ปรารถนาจะเป็นอยู่สบาย พึงเสพที่นอน ที่นั่ง ตามมีตามได้ เหมือนงูและหนูขุดรูอยู่ ฉะนั้น ถ้าภิกษุมุ่งหวังในความเป็นสมณะ ปรารถนาจะเป็นผู้อยู่สบาย พึงยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ และพึงเจริญธรรมอย่างเอก คือความไม่ประมาท.

๕. มาตังคปุตตเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษความเกียจคร้าน

[๓๑๑] ขณะทั้งหลายย่อมล่างพ้นบุคคล ผู้สละการงานโดยอ้างเลศว่า เวลานี้หนาวนัก ร้อนนัก เย็นนัก ก็ผู้ใดเมื่อทำกิจของลูกผู้ชาย ไม่สำคัญความหนาวและร้อนยิ่งไปกว่าหญ้า ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากความสุข เราจักแหวกหญ้าแพรก หญ้าคา หญ้าดอกเลา แฝก หญ้าปล้อง และหญ้ามุงกระต่ายด้วยอก พอกพูนวิเวก.

๖. ขุชชโสภิตเถรคาถา

สุภาษิตชี้ทางแห่งความสุข

[๓๑๒] สมณะเหล่าใดเป็นผู้กล่าวธรรมอันวิจิตร เป็นพหูสูต มีปกติอยู่ในเมืองปาฏลีบุตร ท่านขุชชโสภิตะซึ่งยืนอยู่ที่ประตูถ้ำนี้ เป็นสมณะผู้หนึ่ง

ในจำนวนสมณะเหล่านั้น สมณะเหล่าใดเป็นผู้กล่าวธรรมวิจิตร เป็นพหูสูต มีปกติอยู่ในเมืองปาฏลีบุตร ท่านผู้มาด้วยกำลังฤทธิ์ดังลมพัด ยืนอยู่ที่ประตูถ้ำนี้ ก็เป็นสมณะผู้หนึ่งในจำนวนสมณะเหล่านั้น ขุชชโสภิตภิกษุนี้ ได้รับความสุขด้วยการประกอบดี การบูชาดี การชนะสงคราม และการประพฤติพรหมจรรย์เนืองๆ.

๗. วารณเถรคาถา

สุภาษิตสอนข้อควรศึกษา

[๓๑๓] ในหมู่มนุษย์ นรชนใดเบียดเบียนสัตว์อื่น นรชนนั้นย่อมเสื่อมจากความสุขในโลกทั้งสอง คือ โลกนี้และโลกหน้า นรชนใดมีจิตประกอบด้วยเมตตา อนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งปวง นรชนผู้เช่นนั้น ย่อมได้ประสบบุญเป็นอันมาก ควรศึกษาถ้อยคำสุภาษิต การเข้าไปนั่งใกล้สมณะ การอยู่แต่ผู้เดียวในที่อันสงัด และธรรมเครื่องสงบระงับจิต.

๘. ปัสสิกเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลการแนะนำให้คนทำดี

[๓๑๔] ก็บรรดาหมู่ญาติผู้ไม่มีศรัทธา ถ้ามีคนมีศรัทธาแม้สักคนหนึ่งเป็นนักปราชญ์ ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมเป็นประโยชน์แก่พวกพ้อง ญาติทั้งหลายอันข้าพระองค์ข่มขี่อนุเคราะห์ ตักเตือน ให้ทำสักการบูชาในภิกษุทั้งหลาย ด้วยความรักในญาติและเผ่าพันธุ์ ญาติเหล่านั้นทำกาละล่วงไปแล้ว ได้รับความสุขในไตรทิพย์ พี่ชาย น้องชาย และมารดาของข้าพระองค์เป็นผู้พรั่งพร้อมด้วยกามคุณบันเทิงอยู่.

๙. ยโสชเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการอยู่ผู้เดียว

[๓๑๕] นรชนผู้มีใจไม่ย่อท้อ เป็นผู้รู้จักประมาณในข้าวและน้ำ มีร่างกายซูบผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น เหมือนกับเถาหญ้านาง ภิกษุถูก

เหลือบยุงทั้งหลายกัดแล้วในป่าใหญ่ พึงเป็นผู้มีสติอดกลั้นในอันตราย เหล่านั้น เหมือนช้างในสงคราม ภิกษุอยู่ผู้เดียวย่อมเป็นเหมือนพรหม ผู้อยู่ ๒ องค์เหมือนเทพเจ้า ผู้ที่อยู่ด้วยกันมากกว่า ๓ องค์ขึ้นไปเหมือน ชาวบ้าน ย่อมมีความโกลาหลมากขึ้น เพราะฉะนั้น ภิกษุพึงเป็นผู้อยู่ แต่ผู้เดียว.

๑๐. สาฏิมัตติยเถรคาถา

สุภาษิตสอนการพึ่งลำแข้งตนเอง

[๓๑๖] เมื่อก่อนท่านมีศรัทธา แต่วันนี้ท่านไม่มีศรัทธา สิ่งใดที่เป็นของท่าน ขอสิ่งนั้นจงเป็นของท่านนั่นแหละ ทุจริตของเราไม่มี เพราะศรัทธาไม่ เที่ยงกลับกลอก ศรัทธานั้นเราเคยเห็นมาแล้ว คนทั้งหลายประเดี๋ยวรัก ประเดี๋ยวหน่าย ดูกรท่านผู้เป็นมุนี ท่านจะเอาชนะในคนเหล่านั้นได้ อย่างไร บุคคลย่อมหุงอาหารไว้เพื่อนักปราชญ์ทุกๆ สกุล สกุลละเล็ก ละน้อย เราจักเที่ยวไปบิณฑบาต กำลังแข้งของเรายังมีอยู่.

๑๑. อุบาลีเถรคาถา

สุภาษิตสอนพระบวชใหม่

[๓๑๗] ภิกษุผู้ออกบวชด้วยศรัทธา ยังเป็นผู้ใหม่ต่อการศึกษา พึงคบหา กัลยาณมิตรผู้มีอาชีพบริสุทธิ์ ไม่เกียจคร้าน ภิกษุผู้ออกบวชด้วยศรัทธา ยังเป็นผู้ใหม่ต่อการศึกษา พึงเป็นผู้ฉลาดอยู่ในสงฆ์ ศึกษาวินัยด้วย อำนาจการบำเพ็ญวัตรปฏิบัติให้บริบูรณ์ ภิกษุผู้ออกบวชด้วยศรัทธา ยัง เป็นผู้ใหม่ต่อการศึกษา พึงเป็นผู้ฉลาดในสิ่งควรและไม่ควร ไม่ควรถูก ตัณหาครอบงำเที่ยวไป.

๑๒. อุตตรปาลเถรคาถา

สุภาษิตสอนให้ละกาม

[๓๑๘] เบญจกามคุณอันทำใจให้ลุ่มหลง ได้ยังเราผู้เป็นบัณฑิต ผู้สามารถค้น คว้าประโยชน์ให้ตกอยู่ในโลก เราได้แล่นไปในวิสัยแห่งมาร ถูกลูกศร

คือ ราคะเสียบอยู่ที่หทัย อย่างมั่นคง แต่สามารถเปลื้องตนออกจากบ่วงแห่งมัจจุราชได้ เราละกามทั้งปวงแล้ว ทำลายภพได้หมดแล้ว ชาติสงสารสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี.

๑๓. อภิภูตเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษการเกิด

[๓๑๙] ขอบรรดาญาติเท่าที่มาประชุมกัน ณ ที่นี้ทั้งหมดจงฟัง เราจักแสดงธรรมแก่ท่านทั้งหลาย การเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์ร่ำไป ท่านทั้งหลายจงปรารภความเพียร จงก้าวออกไป จงประกอบความเพียรในพระพุทธศาสนา จงกำจัดเสนาแห่งมัจจุราชเสีย เหมือนกุญชรหักไม้อ้อ ฉะนั้น ผู้ใดจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจักละชาติสงสาร ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

๑๔. โคตมเถรคาถา

สุภาษิตสอนให้มุ่งสันติธรรม

[๓๒๐] เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร ได้ไปสู่นรกบ้าง ไปสู่เปตโลกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์เดียรัจฉานอันเป็นทุกข์บ้าง เราได้เสวยทุกข์หลายอย่างตลอดกาลนาน เราได้อัตภาพเป็นมนุษย์บ้าง ได้ไปสู่สวรรค์บ้างเป็นครั้งคราว เราเกิดในรูปภพบ้าง ในอรูปภพบ้าง ในเนวสัญญีนาสัญญีภพบ้าง ภพทั้งหลายเรารู้แจ้งแล้วว่า ไม่มีแก่นสาร อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้น เป็นของแปรปรวนกลับกลอก ถึงความแตกหักทำลายไปทุกเมื่อ ครั้นเรารู้แจ้งภพนั้นอันเป็นของเกิดในตนทั้งสิ้นแล้ว เป็นผู้มีสติ ได้บรรลุสันติธรรม.

๑๕. หาริตเถรคาถา

[๓๒๑] เหมือนข้อ ๓๐๙.

๑๖. วิมลเถรคาถา

สุภาษิตสอนการคบมิตร

[๓๒๒] บุคคลปรารถนาความสุขอันแน่นอน พึงเว้นบาปมิตรแล้ว พึงคบหา
กัลยาณมิตร และพึงตั้งอยู่ในโอวาทของกัลยาณมิตรนั้น เต่าตาบอด
เกาะขอนไม้เล็กๆ จมอยู่ในห้วงน้ำใหญ่ ฉันใด กุลบุตรอาศัยคนเกียจ
คร้านเป็นอยู่ ย่อมจมลงในสังสารวัฏ ฉันนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลพึง
เว้นคนเกียจคร้าน มีความเพียรเลวทราม ควรอยู่ร่วมกับบัณฑิตทั้งหลาย
ผู้สงัดเป็นอริยะ มีใจเด็ดเดี่ยว เพ่งฌาน ปรารภความเพียรเป็นนิตย์.

ในติกนิบาตนี้ รวมพระเถระได้ ๑๖ องค์ คือ

๑. พระอังคณิกภารทวาชเถระ ๒. พระปัจจยเถระ
๓. พระพากุลเถระ ๔. พระธนิยเถระ
๕. พระมาตังคปุตตเถระ ๖. พระขุชชโสภิตเถระ
๗. พระวารณเถระ ๘. พระปัสสิกเถระ
๙. พระยโสชเถระ ๑๐. พระสาฏิมัตติยเถระ
๑๑. พระอุบาลีเถระ ๑๒. พระอุตตรปาลเถระ
๑๓. พระอภิภูตเถระ ๑๔. พระโคตมเถระ
๑๕. พระหาริตเถระ ๑๖. พระวิมลเถระ

เป็นคาถาที่ท่านรจนาไว้รวม ๔๘ คาถา ฉะนี้แล.

จบ ติกนิบาต.

เถรคาถา จตุกกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในจตุกกนิบาต

๑. นาคสมาลเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษแห่งบ่วงมัจจุราช

[๓๒๓] เราเดินเข้าไปบิณฑบาตในพระนคร ได้เห็นหญิงฟ้อนรำคนหนึ่ง ตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องอาภรณ์ นุ่งห่มผ้าสวยงาม ทัดทรงดอกไม้ ลูบไล้ด้วยกระแจะจันทน์ ฟ้อนรำอยู่ในวงดนตรีที่ถนนหลวง ท่ามกลางพระนคร เป็นดุจบ่วงแห่งมัจจุราชอันธรรมชาติมาดักไว้ เพราะฉะนั้น การกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย จึงบังเกิดขึ้นแก่เรา อาทีนวโทษปรากฏแก่เรา ความเบื่อหน่ายก็ตั้งลงมั่น ลำดับนั้นจิตของเราก็หลุดพ้นจากสรรพกิเลส ขอท่านจงดูความที่แห่งธรรมเป็นธรรมอันดีเลิศ เราได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว ได้ทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๒. ภคุเถรคาถา

สุภาษิตสอนให้มีโยนิโสมนสิการ

[๓๒๔] ข้าพระองค์ถูกความง่วงเหงาหาวนอนครอบงำ ได้ออกไปจากวิหาร ขึ้นสู่ที่จงกรม ล้มลงที่แผ่นดิน ณ ที่ใกล้บันได จงกรมนั้นนั่นเอง ข้าพระองค์ลูบเนื้อลูบตัวแล้วขึ้นสู่ที่จงกรมอีก เป็นผู้มีจิตตั้งมั่นแล้วในภายใน เดินจงกรมอยู่ แต่นั้น การกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย ได้บังเกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ อาทีนวโทษปรากฏแก่ข้าพระองค์ ความเบื่อหน่ายก็ตั้งลงมั่น ลำดับนั้น จิตของข้าพระองค์ก็หลุดพ้นจากสรรพกิเลส ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรดูความที่แห่งธรรมเป็นธรรมอันดีเลิศ ข้าพระองค์ได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว ได้ทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๓. สภิยเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษการทะเลาะวิวาท

[๓๒๕] พวกอื่นเว้นบัณฑิตย่อมไม่รู้สึกว่า พวกเราที่ทะเลาะวิวาทกันนี้ จะพากันยุบยับในท่ามกลางสงฆ์นี้ พวกใดมารู้ชัดในท่ามกลางสงฆ์นั้นว่า พวกเราพากันไปสู่ที่ใกล้มัจจุราช ความทะเลาะวิวาท ย่อมระงับไปได้จากสำนักของพวกนั้นเมื่อใด เขาไม่รู้ธรรมอันเป็นอุบายระงับการทะเลาะวิวาทตามความเป็นจริง ประพฤติอยู่ดุจไม่แก่ไม่ตาย เมื่อนั้น ความทะเลาะวิวาทก็ไม่สงบลงได้ ก็ชนเหล่าใดมารู้แจ้งธรรมตามความเป็นจริง เมื่อสัตว์ทั้งหลายพากันเร่าร้อนอยู่ ชนเหล่านั้น ย่อมไม่เร่าร้อน ความทะเลาะวิวาทของพวกเขา ย่อมระงับไปได้โดยส่วนเดียว การงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ย่อหย่อน วัตรอันเศร้าหมอง และพรหมจรรย์อันบุคคลพึงระลึกด้วยความสงสัย กรรม ๓ อย่างนั้น ย่อมไม่มีผลมาก ผู้ใดไม่มีความเคารพในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้นั้นย่อมเป็นผู้ห่างไกลจากสัทธรรม เหมือนฟ้ากับดิน ฉะนั้น.

๔. นันทกเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษแห่งบ่วงมาร

[๓๒๖] เราติเตียนร่างกายอันเต็มไปด้วยของน่าเกลียด มีกลิ่นเหม็น เป็นฝักฝ่ายแห่งมาร ชุ่มไปด้วยกิเลส มีช่อง ๙ ช่อง เป็นที่ไหลออกแห่งของไม่สะอาดเป็นนิตย์ ท่านอย่าคิดถึงเรื่องเก่า อย่ามาเล้าโลมอริยสาวกผู้บรรลุอริยสัจธรรมให้ยินดีด้วยอำนาจกิเลส เพราะอริยสาวกของพระตถาคตเหล่านั้น ย่อมไม่ยินดีในกามคุณแม้ในสวรรค์ จะป่วยกล่าวไปไยถึงกามคุณอันเป็นของมนุษย์เล่า ก็ชนเหล่าใดแลเป็นคนพาล มีปัญญาทราม มีความคิดชั่ว ถูกโมหะหุ้มห่อไว้แล้ว ชนเหล่านั้นจึงจะกำหนัดยินดีในเครื่องผูกที่มารดักไว้ ชนเหล่าใดคลายราคะ โทสะ และอวิชชาได้แล้ว ชนเหล่านั้นผู้คงที่ เป็นผู้ตัดเส้นด้ายคือตัณหา

เครื่องนำไปสู่ภพขาดแล้ว ไม่มีเครื่องผูกพัน ย่อมไม่กำหนัดยินดีใน บ่วงมารนั้น.

๕. ชัมพุกเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษการประพฤติทรมานตน

[๓๒๗] เราเอาธุลีและฝุ่นทาตัวอยู่ ๕๕ ปี บริโภคอาหารเดือนละครั้ง ถอนผมและหนวด ยืนอยู่ด้วยเท้าข้างเดียว งดเว้นการนั่ง กินคูถแห้ง ไม่ยินดีอาหารที่เขาเชื้อเชิญ เราได้ทำบาปกรรมอันเป็นเหตุให้ไปสู่ทุคติเป็นอันมากเช่นนั้น ถูกโอฆะใหญ่พัดไปอยู่ ได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ขอท่านจงดูสรณคมน์และความที่ธรรมเป็นธรรมอันดีเลิศ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว เราได้ทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๖. เสนกเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพระพุทธองค์

[๓๒๘] การที่เราได้มา ณ ที่ใกล้ท่าคยาในเดือนผัคคุณมาสนี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ เพราะได้เห็นพระผู้มีพระภาค ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ผู้แสดงธรรมอันสูงสุด มีพระรัศมีมาก เป็นพระคณาจารย์ ถึงความเป็นผู้เลิศ เป็นนายกวิเศษของมนุษยโลก พร้อมทั้งเทวโลก ผู้ชนะมาร ผู้มีการเห็นหาสิ่งจะเปรียบมิได้ มีอานุภาพมาก เป็นมหาวีรบุรุษผู้รุ่งเรืองใหญ่ ไม่มีอาสวะ สิ้นอาสวะทั้งปวง เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ ไม่มีภัยแต่ที่ไหน พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงปลดเปลื้องเรา ผู้มีนามว่าเสนกะ ผู้เศร้าหมองมาแล้วนาน มีสันดานประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ จากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง.

๗. สัมภูตเถรคาถา

สุภาษิตชี้ลักษณะคนพาลและบัณฑิต

[๓๒๙] ผู้ใดรีบด่วนในเวลาที่ควรช้า และช้าในเวลาที่ควรรีบด่วน ผู้นั้นเป็นพาล ย่อมประสบทุกข์ เพราะไม่จัดแจงโดยอุบายอันชอบ ประโยชน์

ของผู้นั้นย่อมเสื่อมไป เหมือนพระจันทร์ข้างแรม เขาย่อมถึงความเสื่อมยศ และแตกจากมิตรทั้งหลาย ผู้ใดช้าในเวลาที่ควรช้า รีบด่วนในเวลาที่ควรรีบด่วน ผู้นั้นเป็นบัณฑิตถึงความสุข เพราะได้จัดแจงโดยอุบายอันชอบ ประโยชน์ของผู้นั้นย่อมบริบูรณ์ เหมือนพระจันทร์ข้างขึ้น เขาย่อมได้ยศได้เกียรติคุณ และไม่แตกจากมิตรทั้งหลาย.

๘. ราหุลเถรคาถา

สุภาษิตแสดงคุณสมบัติ ๒ ประการ

[๓๓๐] ชนทั้งหลายย่อมรู้จักเราว่า พระราหุลผู้เจริญ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ ชาติสมบัติ ๑ ปฏิบัติสมบัติ ๑ เพราะเราเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า และเป็นผู้มีปัญญาเห็นธรรมทั้งหลาย อนึ่ง เพราะอาสวะของเราสิ้นไปและภพใหม่ไม่มีต่อไป เราเป็นพระอรหันต์ เป็นพระทักขิไณยบุคคล มีวิชชา ๓ เป็นผู้เห็นอมตธรรม สัตว์ทั้งหลายเป็นดังคนตาบอด เพราะเป็นผู้ไม่เห็นโทษในกาม ถูกข่ายคือตัณหาปกคลุมแล้ว ถูกหลังคา คือตัณหาปกปิดแล้ว ถูกมารผูกแล้วด้วยเครื่องผูก คือความประมาทเหมือนปลาในปากลอบ เราถอนกามนั้นขึ้นได้แล้ว ตัดเครื่องผูกของมารได้แล้ว ถอนตัณหา พร้อมทั้งรากขึ้นแล้ว เป็นผู้มีความเยือกเย็นดับแล้ว.

๙. จันทนเถรคาถา

สุภาษิตสอนให้เห็นโทษสังขาร

[๓๓๑] ภรรยาผู้ปกคลุมด้วยเครื่องประดับล้วนแต่เป็นทอง ห้อมล้อมด้วยหมู่ทาสี อุ้มบุตรเข้ามาหาเรา ก็เวลาที่เราเห็นภรรยาผู้เป็นมารดาของบุตรของเรานั้นตบแต่งร่างกาย นุ่งห่มผ้าใหม่เดินมา เป็นดุจบ่วงมัจจุราชดักไว้ ความทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย ก็เกิดขึ้นแก่เรา โทษแห่งสังขารทั้งหลายก็เกิดปรากฏแก่เรา ความเบื่อหน่ายก็ตั้งมั่น ลำดับนั้นจิตของเราหลุดพ้นแล้วจากกิเลส ขอท่านจงดูความที่แห่งธรรมเป็นธรรมดีเลิศ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว เราได้ทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๑๐. ธรรมิกเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลต่างระหว่างธรรมและอธรรม

[๓๓๒] ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้ นี้เป็นอานิสงส์ในธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้ว ผู้ประพฤติธรรมย่อมไม่ไปสู่ทุคติ สภาพทั้งสองคือ ธรรมและอธรรม ย่อมมีวิบากไม่เสมอกัน อธรรมย่อมนำไปสู่นรก ธรรมย่อมนำให้ถึงสุคติ เพราะฉะนั้นแหละ บุคคลเมื่อบรรเทิงอยู่ด้วยการให้โอวาทที่พระตถาคตผู้คงที่ตรัสไว้แล้วอย่างนี้ ควรทำความพอใจในธรรมทั้งหลาย เพราะสาวกทั้งหลายของพระตถาคตผู้ประเสริฐ เป็นนักปราชญ์ ตั้งอยู่แล้วในธรรม นับถือธรรมว่าเป็นที่พึ่งอันประเสริฐสุด ย่อมนำตนให้พ้นจากทุกข์ได้ ผู้ใดกำจัดรากเง่าแห่งหัวฝี ถอนข่าย คือ ตัณหาได้แล้ว ผู้นั้นเป็นผู้สิ้นสงสาร ไม่มีกิเลสเครื่องกังวลอีกเหมือนพระจันทร์ในวันเพ็ญปราศจากโทษ ฉะนั้น.

๑๑. สัปปเถรคาถา

สุภาษิตชมธรรมชาติโดยธรรม

[๓๓๓] เมื่อใด นกยางทั้งหลายมีขนอันขาวสะอาด ถูกความกลัวต่อเมฆคุกคามแล้ว ปรารถนาจะหลบซ่อนอยู่ในรัง บินเข้าไปสู่รัง เมื่อนั้น แม่น้ำอชกรณีย่อมยังเราให้ยินดี เมื่อใดนกยางมีขนขาวสะอาดดี ถูกความกลัวต่อเมฆดำคุกคามแล้ว ไม่เห็นที่หลบลี้ จึงแสวงหาที่หลบลี้ เมื่อนั้น แม่น้ำอชกรณีย่อมยังเราให้ยินดี ต้นหว้าทั้งหลายทั้งสองข้างแห่งแม่น้ำอชกรณี ทำฝั่งแม่น้ำข้างหลังแห่งถ้ำใหญ่ของเราให้งาม จะไม่ยังสัตว์อะไรให้ยินดีในที่นั้นได้เล่า กบทั้งหลายมีปัญญาน้อย พ้นดีแล้วจากหมู่แห่งงูมีพิษและงูไม่มีพิษ พากันร้องด้วยเสียงอันไพเราะ วันนี้เป็นสมัยที่อยู่ปราศจากภูเขาและแม่น้ำก็หามิได้ แม่น้ำอชกรณีนี้เป็นแม่น้ำปลอดภัย เป็นแม่น้ำเกษมสำราญรื่นรมย์ดี.

๑๒. มุทิตเถรคาถา

สุภาษิตชี้ผลการทำจริง

[๓๓๔] เรามีความต้องการเลี้ยงชีพ ได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว ภายหลังกลับได้ศรัทธา มีความเพียรบากบั่นมั่นคง โดยตั้งใจว่า ร่างกายของเรานี้จงแตกทำลายไป เนื้อหนังของเราพึงเหือดแห้งไป แข้งขาทั้งสองของเราจะหลุดจากที่ต่อแห่งเข่าทั้งสอง ตกลงไปที่พื้นดินก็ตามที เมื่อเรายังถอนลูกศรคือตัณหาไม่ได้ เราจักไม่กิน ไม่ดื่ม จักไม่ออกจากวิหาร และจักไม่เอนกายนอน ขอท่านจงดูความเพียรและความบากบั่นของเรา ผู้อยู่ด้วยความตั้งใจอย่างนั้น เราได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว ได้ทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

พระเถระที่กล่าวคาถาองค์ละ ๔ คาถา รวมเป็น ๕๒ คาถา รวมเป็นพระเถระ ๑๓ องค์ คือ

๑. พระนาคสมาลเถระ ๒. พระภคุเถระ
๓. พระสภิยเถระ ๔. พระนันทกเถระ
๕. พระชัมพุกเถระ ๖. พระเสนกเถระ
๗. พระสัมภูตเถระ ๘. พระราหุลเถระ
๙. พระจันทนเถระ ๑๐. พระธรรมิกเถระ
๑๑. พระสัปปกเถระ ๑๒. พระมุทิตเถระ.

จบ จตุกกนิบาตที่ ๔.

เถรคาถา ปัญจกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในปัญจกนิบาต

๑. ราชทัตตเถรคาถา

สุภาษิตสอนให้พิจารณาสังขาร

[๓๓๕] ภิกษุไปป่าช้าผีดิบ ได้เห็นซากศพหญิงคนหนึ่งซึ่งเขาทิ้งไว้ในป่าช้า มีหมู่หนอนฟอนกัดกินอยู่ ก็ธรรมดาคนที่ชอบสวยชอบงามบางพวก ได้เห็นซากศพอันเป็นของเลวทราม ย่อมเกลียด แต่ความกำหนัดรักใคร่ย่อมเกิดแก่เขา เขาเป็นเหมือนคนตาบอด เพราะไม่เห็นของไม่สะอาดที่ไหลออกจากทวารทั้ง ๙ ในซากศพนั้น ภายในเวลาหม้อข้าวสุกหนึ่ง เราหลีกออกจากที่นั้น เรามีสติสัมปชัญญะ เข้าไปสู่ที่ควรแห่งหนึ่ง ทีนั้นการกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันชอบจึงเกิดขึ้นแก่เรา โทษปรากฏแก่เรา ความเหนื่อยหน่ายก็ตั้งมั่น ลำดับนั้น จิตของเราก็หลุดพ้นจากกิเลส ขอท่านจงดูความที่ธรรมเป็นธรรมดีเลิศเถิด เพราะวิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว เราได้ทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๒. สุภูตเถรคาถา

สุภาษิตสอนไม่ให้ดีแต่พูด

[๓๓๖] บุรุษผู้ประสงค์จะทำธุรกิจ เมื่อประกอบตนในกิจที่ไม่ควรประกอบ ถ้าเมื่อขืนประพฤติอยู่อย่างนั้น ก็ไม่พึงได้สำเร็จผล การประกอบในกิจที่ไม่ควรประกอบนั้น มิใช่ลักษณะบุญ ถ้าบุคคลใด ไม่ถอนความเป็นอยู่อย่างลำบากแล้วมาสละธรรมอันเอกเสีย บุคคลนั้นก็พึงเป็นดังคนกาลี ถ้าสละทิ้งคุณธรรมแม้ทั้งปวง ผู้นั้นก็พึงเป็นเหมือนคนตาบอด เพราะ

ไม่เห็นธรรมที่สงบและธรรมไม่สงบ บุคคลพึงทำอย่างใด พึงพูดอย่างนั้นแล ไม่พึงทำอย่างใด ไม่พึงพูดอย่างนั้น บัณฑิตทั้งหลายย่อมกำหนดรู้ว่า บุคคลผู้ไม่ทำ ดีแต่พูดนั้นมีมาก ดอกไม้งาม มีสีแต่ไม่มีกลิ่น ฉันใด วาจาอันเป็นสุภาษิต ย่อมไม่มีผลแก่บุคคลผู้ไม่ทำอยู่ ก็ฉันนั้น ดอกไม้งาม มีสี มีกลิ่น ฉันใด วาจาอันเป็นสุภาษิตย่อมมีผลแก่บุคคลผู้ทำอยู่ ฉะนั้น.

๓. คิริมานันทเถรคาถา

สุภาษิตเย้ยฟ้าท้าฝน

[๓๓๗] ฝนตกเสียงไพเราะเหมือนเพลงขับ กุฎีของเรามุงดีแล้ว มีประตูหน้าต่างมิดชิดดี เราเป็นผู้สงบอยู่ในกุฎีนั้น ถ้าประสงค์จะตกก็ตกลงมาเถิดฝน ฝนตกไพเราะเหมือนเพลงขับ กุฎีของเรามุงดีแล้ว มีประตูหน้าต่างมิดชิดดี เราเป็นผู้มีจิตสงบอยู่ในกุฎีนั้น ถ้าประสงค์จะตกก็ตกลงมาเถิดฝน ฯลฯ เราเป็นผู้ปราศจากราคะ อยู่ในกุฎีนั้น ฯลฯ เราเป็นผู้ปราศจากโทสะอยู่ในกุฎีนั้น ฯลฯ เราเป็นผู้ปราศจากโมหะอยู่ในกุฎีนั้น ถ้าประสงค์จะตกก็ตกลงมาเถิดฝน.

๔. สมุนเถรคาถา

สุภาษิตแสดงผลการปฏิบัติธรรม

[๓๓๘] ท่านพระอุปัชฌายะปรารถนาธรรมใด ในบรรดาธรรมทั้งหลายเพื่อเราอนุเคราะห์ เราผู้จำนงหวังอมตนิพพาน กิจที่ควรในธรรมนั้นเราทำเสร็จแล้ว ธรรมที่มิใช่สิ่งที่อ้างว่าท่านกล่าวมาอย่างนี้ เราได้บรรลุแล้ว ทำให้แจ้งแล้วด้วยตนเอง เรามีญาณอันบริสุทธิ์ หมดความสงสัย จึงได้พยากรณ์ในสำนักของท่าน เรารู้จักขันธ์ที่เคยอยู่อาศัยในก่อน ทิพยจักษุเราได้ชำระแล้ว ประโยชน์ของตนเราได้บรรลุแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำแล้ว สิกขา ๓ อันเราผู้ไม่ประมาท ได้ฟังดีแล้วใน

สำนักของท่าน อาสวะทั้งปวงของเราสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี
ท่านเป็นผู้มีความเอ็นดู อนุเคราะห์สั่งสอนเราด้วยวัตรอันประเสริฐ
โอวาทของท่านไม่ไร้ประโยชน์ เราได้ศึกษาอยู่ในสำนักของท่าน.

๕. วัฑฒเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญมารดา

[๓๓๙] โยมมารดาของเราดีแท้ เพราะได้แนะนำเราให้รู้สึกตัว เหมือนบุคคล
แทงพาหนะด้วยประตัก ฉะนั้น เราได้ฟังคำของโยมมารดาที่พร่ำสอน
แล้วได้ปรารภความเพียร มีจิตตั้งมั่น ได้บรรลุโพธิญาณอย่างสูงสุด เรา
เป็นพระอรหันต์ควรแก่ทักษิณา มีวิชชา ๓ ได้เห็นอมตธรรม ชนะเสนา
แห่งมาร ไม่มีอาสวะอยู่ อาสวะของเราเหล่าใด ได้มีแล้วทั้งภายในทั้ง
ภายนอก อาสวะเหล่านั้นทั้งหมด เราตัดขาดแล้ว และไม่เกิดขึ้นอีก
ต่อไป โยมมารดาของเราเป็นผู้แกล้วกล้า ได้กล่าวเนื้อความนี้กะเรา
แม้เมื่อเราผู้เป็นบุตรของท่านไม่มีกิเลส กิเลสอันเป็นดังหมู่ไม้ในป่าของ
ท่านคงจะไม่มีเป็นแน่ ทุกข์เราทำให้สิ้นสุดแล้ว อัตภาพนี้มีในที่สุด
สงสาร คือความเกิดตายสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี.

๖. นทีกัสสปเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพระพุทธองค์

[๓๔๐] พระพุทธเจ้าเสด็จมาสู่แม่น้ำเนรัญชรา เพื่อประโยชน์แก่เราหนอ
เพราะเราได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ละมิจฉาทิฏฐิได้ เมื่อเราเป็น
ปุถุชนยังมืดมนอยู่ สำคัญว่า การบูชายัญนี้เป็นความบริสุทธิ์ จึงได้
บูชายัญสูงๆ ต่ำๆ และได้บูชาไฟ แล่นไปสู่การถือทิฏฐิ ลุ่มหลง
ไปด้วยการเชื่อถือ เป็นคนตาบอดไม่รู้แจ้ง สำคัญความไม่บริสุทธิ์ว่าเป็น
ความบริสุทธิ์ บัดนี้ เราละมิจฉาทิฏฐิได้แล้ว ทำลายภพทั้งปวงหมดแล้ว

เราบูชาไฟ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นทักขิไณยบุคคล เราขอ
นมัสการพระตถาคต ความลุ่มหลงทั้งปวงเราละหมดแล้ว ตัณหาอันจะ
นำไปสู่ภพเราทำลายแล้ว ชาติสงสารสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มี.

๗. คยากัสสปเถรคาถา

สุภาษิตแสดงความเป็นพุทธทายาท

[๓๔๑] เราลงไปลอยบาปในแม่น้ำคยา ที่ท่าคยาผัคคุ วันละ ๓ ครั้ง คือ เวลาเช้า
เวลาเที่ยง เวลาเย็น เพราะคิดเห็นว่า บาปใดที่เราทำไว้ในชาติก่อน
บัดนี้ เราจะลอยบาปนั้นในที่นี้ ความเห็นอย่างนี้ ได้มีแก่เราในกาลก่อน
บัดนี้ เราได้ฟังวาจาอันเป็นสุภาษิต เป็นบทอันประกอบด้วยเหตุผล
แล้วพิจารณาเห็นเนื้อความได้ถ่องแท้ตามความเป็นจริง โดยอุบายอัน
ชอบ จึงได้ล้างบาปทั้งปวง เป็นผู้ไม่มีมลทิน หมดจด สะอาด เป็น
ทายาทผู้บริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า เป็นบุตรผู้เกิดแต่พระอุทรของพระ
พุทธเจ้า เราได้หยั่งลงสู่กระแสน้ำ คือ มรรคอันมีองค์ ๘ ลอยบาป
ทั้งปวง แล้วเราได้บรรลุวิชชา ๓ และได้ทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว.

๘. วักกลิเถรคาถา

สุภาษิตปฏิญาณเป็นผู้ไม่เกียจคร้าน

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

[๓๔๒] ดูกรภิกษุ เมื่อเธออยู่ในป่าใหญ่ซึ่งเป็นที่ปราศจากโคจร เป็นที่เศร้าหมอง
ถูกโรคลมครอบงำ จักทำอย่างไร?

ท่านพระวักกลิเถระกราบทูลว่า

ข้าพระองค์จะยังปีติและความสุขอันไพบูลย์ให้แผ่ไปสู่ร่างกาย ครอบงำ
ปัจจัยอันเศร้าหมองอยู่ในป่าใหญ่ จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ อินทรีย์ ๕
พละ ๕ และโพชฌงค์ ๗ อยู่ในป่าใหญ่ เพราะได้เห็นภิกษุทั้งหลาย

ผู้ปรารภความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว มีความบากบั่นมั่นเป็นนิตย์ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความเห็นร่วมกัน ข้าพระองค์จึงจักอยู่ในป่าใหญ่ เมื่อข้าพระองค์ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้มีพระองค์อันฝึกแล้ว มีพระหฤทัยตั้งมั่น จึงเป็นผู้ไม่เกียจคร้านตลอดทั้งกลางคืนและกลางวันอยู่ในป่าใหญ่.

๙. วิชิตเสนเถรคาถา

สุภาษิตเกี่ยวกับการฝึกจิต

[๓๔๓] เราจักระวังจิตนั้นไว้ เหมือนนายหัตถาจารย์ กักช้างไว้ที่ประตูนคร ฉะนั้น เราจักไม่ประกอบจิตไว้ในธรรมอันลามก จักไม่ยอมให้จิตตกลงไปสู่ข่ายแห่งกามอันเกิดในร่างกาย เจ้าถูกเรากักขังไว้แล้ว จักไปตามชอบใจไม่ได้ เหมือนช้างได้ช่องประตู ฉะนั้น ดูกรจิตผู้ชั่วช้า บัดนี้เจ้าจักขืนยินดีในธรรมอันลามกเที่ยวไปเนืองๆ ดังก่อนมิได้ นายควาญช้างมีกำลังแข็งแรง ย่อมบังคับช้างที่จับได้ใหม่ ยังไม่ได้ฝึก ให้อยู่ในอำนาจด้วยขอ ฉันใด เราจักบังคับเจ้าให้อยู่ในอำนาจ ฉันนั้น นายสารถีผู้ฉลาดในการฝึกม้าให้ดี เป็นผู้ประเสริฐ ย่อมฝึกม้าให้รอบรู้ได้ ฉันใด เราจักฝึกเจ้าให้ตั้งอยู่ในพละ ๕ ฉันนั้น จักผูกเจ้าไว้ด้วยสติ จักฝึกจักบังคับเจ้าให้ทำธุระด้วยความเพียร เจ้าจักไม่ได้ไปไกลจากอารมณ์ภายในนี้ละนะจิต.

๑๐. ยสทัตตเถรคาถา

สุภาษิตตำหนิคนปัญญาทราม

[๓๔๔] คนมีปัญญาทราม คิดจะยกโทษ ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมเป็นผู้ไกลจากสัทธรรม เหมือนฟ้ากับดินฉะนั้น คนมีปัญญาทราม คิดจะยกโทษ ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมเสื่อมจากสัทธรรม

เหมือนพระจันทร์ข้างแรม ฉะนั้น คนมีปัญญาทราม คิดจะยกโทษ ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมเหี่ยวแห้งในสัทธรรม เหมือนปลาในน้ำน้อย ฉะนั้น คนมีปัญญาทราม คิดจะยกโทษ ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมไม่งอกงามในสัทธรรม เหมือนพืชเน่าในไร่นา ฉะนั้น ส่วนผู้ใดมีจิตอันคุ้มครองแล้ว ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ผู้นั้นทำอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไป ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอันไม่กำเริบ พึงได้บรรลุความสงบอย่างยอดเยี่ยม เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมปรินิพพาน.

๑๑. โสณกุฏิกัณณเถรคาถา

สุภาษิตแสดงความภูมิใจในการเป็นพุทธสาวก

[๓๔๕] เราได้อุปสมบทแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลส ไม่มีอาสวะ ได้เห็นพระผู้มีพระภาค และได้อยู่ร่วมกับพระองค์ในวิหารเดียวกัน พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในที่แจ้งตลอดราตรีเป็นอันมากทีเดียว พระศาสดาผู้ฉลาดในธรรมเป็นเครื่องอยู่ ได้เสด็จเข้าไปสู่พระวิหาร เมื่อนั้นพระโคดมทรงลาดผ้าสังฆาฏิแล้ว สำเร็จสีหไสยา ทรงละความขลาดกลัวเสียแล้ว เหมือนราชสีห์อยู่ในถ้ำภูเขา ลำดับนั้น ท่านโสณะผู้เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กล่าววาจาไพเราะ ได้ภาษิตสัทธรรมในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ท่านโสณะกำหนดรู้เบญจขันธ์แล้ว อบรมอัฏฐังคิกมรรคอันประเสริฐ พึงได้บรรลุความสงบอย่างยิ่ง จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพาน.

๑๒. โกสิยเถรคาถา

สุภาษิตยกย่องผู้เคารพครู

[๓๔๖] ผู้ใดเป็นธีรชน เป็นผู้รู้ถ้อยคำของครูทั้งหลาย อยู่ในโอวาทของครูนั้น และยังความเคารพให้เกิดในโอวาทของครูนั้น ผู้นั้นชื่อว่าเป็นผู้มีภักดี และชื่อว่าเป็นบัณฑิตและพึงเป็นผู้วิเศษ เพราะรู้ธรรมทั้งหลาย อันตราย

อันร้ายแรงเกิดขึ้นแล้ว ไม่ครอบงำบุคคลใดผู้พิจารณาอยู่ บุคคลนั้น ย่อมชื่อว่ามีกำลัง ชื่อว่าเป็นบัณฑิต และพึงเป็นผู้วิเศษเพราะรู้ธรรมทั้งหลาย ผู้ใดแลตั้งมั่นไม่หวั่นไหว เหมือนมหาสมุทร มีปัญญาลึกซึ้ง เห็นเหตุผลอันละเอียด ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ง่อนแง่น ไม่คลอนแคลน ชื่อว่าเป็นบัณฑิต และพึงเป็นผู้วิเศษเพราะรู้ธรรมทั้งหลาย ผู้ใดเป็นพหูสูต ทรงธรรมและประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นชื่อว่าผู้คงที่ เป็นบัณฑิตและพึงเป็นผู้วิเศษเพราะรู้ธรรมทั้งหลาย ผู้ใดรู้เนื้อความแห่งสุภาษิต ครั้นรู้แล้วทำตามที่รู้ ผู้นั้นชื่อว่าเป็นบัณฑิต อยู่ในอำนาจเหตุผล และพึงเป็นผู้วิเศษเพราะรู้ธรรมทั้งหลาย.

พระเถระ ๑๒ รูป กล่าวคาถารูปละ ๕ คาถา รวมเป็น ๖๐ คาถา คือ

๑. พระราชทัตตเถระ ๒. พระสุภูตเถระ ๓. พระคิริมานนทเถระ
๔. พระสุมนเถระ ๕. พระวัฑฒเถระ ๖. พระนทีกัสสปเถระ
๗. พระคยากัสสปเถระ ๘. พระวักกลิเถระ ๙. พระวิชิตเถระ
๑๐. พระยสทัตตเถระ ๑๑. พระโสณกุฏิกัณณเถระ ๑๒. พระโกสิยเถระ.

จบ ปัญจกนิบาต

เถรคาถา ฉักกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในฉักกนิบาต

๑. อุรุเวลกัสสปเถรคาถา

สุภาษิตแสดงความภูมิใจที่ได้บวชในพระพุทธศาสนา

[๓๔๗] เรายังไม่เห็นปาฏิหาริย์ของพระโคดมผู้เรืองยศ เพียงใด เราก็ยังเป็นคนลวงโลกด้วยความริษยาและมานะไม่นอบน้อม เพียงนั้น พระผู้มีพระภาคผู้เป็นสารถีของนรชน ทรงทราบความดำริของเรา ทรงตักเตือนเรา ลำดับนั้น ความสลดใจได้เกิดแก่เรา เกิดความอัศจรรย์ใจ ขนลุกชูชัน ความสำเร็จอันเล็กน้อยของเราผู้เป็นชฎิล เคยมีอยู่เมื่อ ก่อนเราได้สละความสำเร็จอันนั้นแล้ว บวชในศาสนาของพระชินเจ้า เมื่อก่อน เรายินดีการบูชายัญ ห้อมล้อมด้วยกามารมณ์ ภายหลัง เราถอนราคะ โทสะและโมหะได้แล้ว เรารู้บุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพยจักษุหมดจด เป็นผู้มีฤทธิ์ รู้จิตของผู้อื่น และบรรลุทิพโสต อนึ่ง เราออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นเราได้บรรลุแล้ว ความสิ้นไปแห่งสังโยชน์ทั้งปวงเราได้บรรลุแล้ว.

๒. เตกิจฉกานิเถรคาถา

สุภาษิตโต้มาร

มารกล่าวว่า

[๓๔๘] ข้าวเปลือกข้าวสาลีทั้งหลาย อันชนทั้งหลายขนมาจากลานไปไว้ในยุ้งแล้ว ท่านไม่พึงได้ แม้ก้อนข้าว จักคิดว่า บัดนี้จักทำอย่างไร?

พระเถระกล่าวว่า

เราจักระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้มีพระคุณประมาณมิได้ จักมีใจเลื่อมใส เป็นผู้มีสรีระอันปีติถูกต้องแล้ว มีจิตเบิกบานแล้วเนืองๆ เราจักระลึกถึงพระธรรม อันมีคุณหาประมาณมิได้ จักมีใจเลื่อมใส เป็นผู้มีสรีระ

อันปีติถูกต้องแล้ว มีจิตเบิกบานแล้วเนืองๆ เราจักระลึกถึงพระสงฆ์ ผู้มีคุณหาประมาณมิได้ จักมีใจเลื่อมใส เป็นผู้มีสรีระอันปีติถูกต้องแล้ว มีจิตเบิกบานแล้วเนืองๆ.

มารกล่าวว่า

ท่านอยู่ในที่แจ้ง ฤดูนี้เป็นฤดูหนาว ท่านอย่าเป็นผู้ถูกความหนาวครอบงำ ลำบากเลย นิมนต์ท่านเข้าไปสู่ที่อยู่ อันมีบานประตูและหน้าต่างมิดชิด เถิด.

พระเถระกล่าวว่า

เราจักเจริญอัปปมัญญา ๔ และจักมีความสุขอยู่ด้วยอัปปมัญญาเหล่านั้น เราจักเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ไม่ลำบากด้วยความหนาว.

๓. มหานาคเถรคาถา

สุภาษิตชี้โทษผู้ไม่มีความเคารพ

[๓๔๙] ผู้ใดไม่มีความเคารพ ในเพื่อนสพรหมจารีทั้งหลาย ผู้นั้นย่อมเสื่อมจาก สัทธรรม เหมือนปลาในน้ำน้อยฉะนั้น ผู้ใดไม่มีความเคารพในเพื่อน สพรหมจารีทั้งหลาย ผู้นั้นย่อมไม่งอกงามในสัทธรรม เหมือนพืชเน่าใน ไร่นาฉะนั้น ผู้ใดไม่มีความเคารพในเพื่อนสพรหมจารีทั้งหลาย ผู้นั้นเป็น ผู้ไกลจากนิพพานในศาสนา ของพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระธรรมราชา ผู้ใดมีความเคารพในเพื่อนสพรหมจารีทั้งหลาย ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจาก สัทธรรม เหมือนปลาในน้ำมากฉะนั้น ผู้ใดมีความเคารพในเพื่อนสพรหม จารีทั้งหลาย ผู้นั้นย่อมงอกงามในสัทธรรม เหมือนพืชที่ดีในไร่นาฉะนั้น ผู้ใดมีความเคารพในเพื่อนสพรหมจารีทั้งหลาย ผู้นั้นย่อมอยู่ใกล้นิพพาน ในศาสนาของพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นพระธรรมราชา.

๔. กุลลเถรคาถา

สุภาษิตแสดงการพิจารณาสังขาร

[๓๕๐] เราผู้ชื่อว่ากุลละ ไปที่ป่าช้าผีดิบ ได้เห็นซากศพหญิงคนหนึ่ง เขาทิ้งไว้ ในป่าช้า มีหมู่หนอนฟอนกัดอยู่ ดูกรกุลลภิกษุ ท่านจงดูร่างกายอัน

กระสับกระส่าย ไม่สะอาด เป็นของเปื่อยเน่า มีของโสโครกไหลเข้า ไหลออกอยู่ อันหมู่คนพาลพากันชื่นชมนัก เราได้ถือเอาแว่นธรรมแล้ว ส่องดูร่างกายอันไร้ประโยชน์ ทั้งภายในและภายนอกนี้ สรีระเรานี้ ฉันใด ซากศพนั้นก็ฉันนั้น ซากศพนั้นฉันใด สรีระเรานี้ก็ฉันนั้น ร่างกายเบื้องต่ำฉันใด ร่างกายเบื้องบนก็ฉันนั้น ร่างกายเบื้องบนฉันใด ร่างกายเบื้องต่ำก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืน ฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เมื่อก่อนฉันใด ภายหลังก็ฉันนั้น ภายหลัง ฉันใด เมื่อก่อนก็ฉันนั้น ความยินดีด้วยดนตรีเครื่อง ๕ เช่นนั้น ย่อม ไม่มีแก่เราผู้มีจิตแน่วแน่ พิจารณาเห็นธรรมแจ่มแจ้งโดยชอบ.

๕. มาลุงกยปุตตเถรคาถา

สุภาษิตสอนให้ละตัณหา

[๓๕๑] ตัณหาย่อมเจริญแก่สัตว์ผู้ประพฤติประมาท เหมือนเถาย่านทราย เจริญอยู่ในป่าฉะนั้น บุคคลผู้ตกอยู่ในอำนาจของตัณหา ย่อมเร่ร่อนไป ในภพน้อยภพใหญ่ เหมือนวานรอยากได้ผลไม้ เร่ร่อนไปในป่าฉะนั้น ตัณหาอันชั่วช้า ซ่านไปในโลก ครอบงำบุคคลใด ความโศกทั้งหลาย ย่อมเจริญแก่บุคคลนั้น เหมือนหญ้าคมบางที่ถูกฝนตกเชยแล้วฉะนั้น ส่วนผู้ใดครอบงำตัณหาอันชั่วช้านี้ ซึ่งยากที่จะล่วงได้ในโลก ความโศก ทั้งหลายย่อมตกไปจากบุคคลนั้น เหมือนหยาดน้ำตกไปจากในบัวฉะนั้น เพราะฉะนั้นเราขอเตือนท่านทั้งหลาย ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย ที่มาประชุมกันอยู่ในสมาคมนี้ทั้งหมด ท่านทั้งหลายจงขุดรากแห่งตัณหา ดุจบุคคลผู้มีความต้องการด้วยแฝก ขุดแฝกอยู่ฉะนั้น มารอย่าได้ระราน ท่านทั้งหลายบ่อยๆ ดังกระแสน้ำพัดพานไม้อ้อฉะนั้น ท่านทั้งหลายจง ทำตามพระพุทธพจน์ ขณะอย่าได้ล่วงท่านทั้งหลายไปเสีย เพราะผู้มีขณะ อันล่วงแล้ว ย่อมยัดเยียดกันในนรกเศร้าโศกอยู่ ความประมาทดุจธุลี ธุลีเกิดขึ้นเพราะความประมาท ท่านทั้งหลายพึงถอนลูกศรอันเสียบอยู่ใน หทัยของตน ด้วยความไม่ประมาทและด้วยวิชชาเถิด.

๖. สัปปทาสเถรคาถา

สุภาษิตแสดงผลการเห็นโทษสังขาร

[๓๕๒] นับตั้งแต่เราบวชมาแล้วได้ ๒๕ ปี ยังไม่เคยได้รับความสงบใจ แม้ชั่วเวลาลัดนิ้วมือเลย เราไม่ได้เอกัคคตาจิต ถูกกามราคะครอบงำแล้ว ประคองแขนทั้งสองร้องไห้คร่ำครวญเข้าไปสู่ที่อยู่ด้วยคิดว่า จักนำศาตรามา ชีวิตของเราจะมีประโยชน์อะไรเล่า ก็คนอย่างเราจะลาสิกขาเสียอย่างไรได้ ควรตายเสียเถิดคราวนี้ เราได้ฉวยเอามีดโกนขึ้นไปนอนบนเตียง มีดโกนเล่มนั้นเราสบัดดีแล้ว สามารถจะตัดเส้นเอ็นให้ขาดได้ ขณะนั้น โยนิโสมนสิการก็บังเกิดขึ้นแก่เรา โทษปรากฏแก่เรา ความเบื่อหน่ายในสังขารก็เกิดขึ้นแก่เรา เพราะความเบื่อหน่ายในสังขารนั้น จิตของเราหลุดพ้นแล้ว ขอท่านจงดูความที่ธรรมเป็นธรรมดีเถิด วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

๗. กาติยานเถรคาถา

สุภาษิตเตือนไม่ให้ประมาท

[๓๕๓] จงลุกขึ้นนั่งเถิดกาติยานะ อย่ามัวนอนหลับอยู่เลย จงตื่นขึ้นเถิด อย่าให้มัจจุราชผู้เป็นพวกพ้องของคนประมาทชนะ ท่านผู้เกียจคร้านด้วยอุบายอันโกงเลย กำลังคลื่นแห่งมหาสมุทร ย่อมครอบงำบุรุษผู้ไม่อาจข้ามมหาสมุทรนั้นได้ แม้ฉันใด ชาติและชราย่อมครอบงำท่านผู้ถูกความเกียจคร้านครอบงำแล้ว ฉันนั้น ขอท่านจงทำเกาะ คือ อรหัตผลแก่ตนเถิด เพราะที่พึ่งอย่างอื่นในโลกนี้และโลกหน้า ย่อมไม่มีแก่ท่าน ก็พระศาสดาได้ทรงบอกทางนี้ อันล่วงพ้นจากเครื่องข้องและจากภัย คือ ชาติและชราแก่ท่านแล้ว ท่านอย่าเป็นผู้ประมาทตลอดยามต้นและยามหลัง จงพยายามทำความเพียรให้มั่นเถิด ท่านจงปลดเปลื้องเครื่องผูกทั้งหลายอันเป็นของเดิมเสีย จงใช้สอยผ้าสังฆาฏิและโกนศีรษะด้วยมีดโกน ฉันอาหารที่ขอเขามาได้ จงอย่าเห็นแก่การเล่นสนุกสนาน

อย่าเห็นแก่นอน จงหมั่นเพ่งดูธรรมเถิด กาติยานะ จงเจริญฌาน จงชนะกิเลสเถิดกาติยานะ ท่านจงเฉลียวฉลาดในทางอันปลอดโปร่งจากโยคะ จงบรรลุถึงความบริสุทธิ์อันยอดเยี่ยม จงดับเพลิงกิเลส ดังบุคคลดับไฟด้วยน้ำ ฉะนั้น ประทีปที่ส่องแสง ถ้ามีแสงน้อย ย่อมดับไปด้วยลม ดังเถาวัลย์เหี่ยวแห้ง ฉันใด ท่านก็จงเป็นผู้ไม่ถือมั่น กำจัดมารผู้มีโคตรเสมอด้วยพระอินทร์ฉันนั้นเถิด ก็เมื่อท่านกำจัดมารได้อย่างนี้แล้ว เป็นผู้ปราศจากความกำหนัดพอใจในเวทนาทั้งหลาย เป็นผู้มีความเย็น รอคอยเวลานิพพานของตน ในอัตภาพนี้ทีเดียว.

๘. มิคชาลเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพระธรรม

[๓๕๔] ธรรมอันก้าวล่วงสังโยชน์ทั้งปวง เป็นธรรมยังวัฏฏะให้พินาศหมดสิ้น เป็นเครื่องนำออกไปจากสงสาร เป็นเครื่องข้ามพ้นสงสาร ทำรากตัณหาให้เหี่ยวแห้ง อันพระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าแห่งพระอาทิตย์ ผู้มีพระจักษุทรงแสดงดีแล้ว ทำลายกรรมกิเลสเครื่องก่อภพก่อชาติ อันมีรากเป็นพิษแล้ว ทำให้เราถึงความดับสนิท ธรรมอันเป็นเครื่องกำจัดกรรมให้สิ้นสุด อันพระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว เพื่อทำลายรากเหง้าแห่งอวิชชา มารเพียงดังแก้ววิเชียรเป็นเครื่องยังวิญญาณให้ตกไป ปรากฏแก่เราในการกำหนดถือวิญญาณทั้งหลาย ธรรมเครื่องปราศจากเวทนา ปลดเปลื้องอุปาทาน อันเป็นเครื่องพิจารณาเห็นภพดุจหลุมถ่านเพลิงด้วยญาณ มีรสมาก ลึกซึ้ง เป็นธรรมห้ามความแก่ความตายให้เกิดแก่เรา อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นทางสงบทุกข์ ปลอดโปร่ง พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมอันเป็นเครื่องเห็นโลกตามความเป็นจริง ให้ถึงความปลอดโปร่งเป็นอันมาก เจริญในที่สุด พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักษุ ทรงรู้กรรมว่าเป็นกรรม ทรงรู้จักวิบากโดยความเป็นวิบาก แห่งธรรมอันอาศัยกันและกันเกิดขึ้น ทรงแสดงดีแล้ว.

๙. เชนตปุโรหิตปุตตเถรคาถา

สุภาษิตแสดงการละมานะเพราะพบเห็นพระพุทธองค์

[๓๕๕] เราเป็นผู้เมาด้วยความเมาเพราะชาติสกุล ด้วยโภคะ และอิสริยยศ ด้วยทรวดทรง ผิวพรรณและรูปร่าง และเป็นผู้เมาแล้วด้วยความเมาอย่างอื่น เราจึงไม่สำคัญใครๆ ว่าเสมอตน และยิ่งกว่าตน เราเป็นผู้มีกุศลอันอติมานะ กำจัดแล้ว เป็นคนโง่เขลา เป็นผู้มีใจกระด้าง เป็นผู้ถือตัวมีมานะกระด้าง ไม่เอื้อเฟื้อ จึงไม่กราบไหว้ใคร แม้เป็นมารดาหรือบิดา แม้พี่ชายหรือพี่สาว และแม้สมณพราหมณ์เหล่าอื่นที่โลกสมมติว่าเป็นครูบาอาจารย์ เราเห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ผู้เลิศประเสริฐสูงสุดกว่าสารถีทั้งหลาย ผู้รุ่งเรืองดุจพระอาทิตย์ อันหมู่ภิกษุสงฆ์ห้อมล้อมแล้ว จึงละทิ้งมานะและความมัวเมา มีใจผ่องใส ถวายบังคมพระองค์ผู้สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งหลาย ด้วยเศียรเกล้า การถือตัวว่าดีกว่าเขา ว่าเลวกว่าเขา และว่าเสมอเขา เราละแล้ว ถอนขึ้นแล้วด้วยดี การถือตัวว่าเป็นเราเป็นเขา เราตัดขาดแล้ว การถือตัวต่างๆ ทั้งหมด เรากำจัดแล้ว.

๑๐. สุมนเถรคาถา

สุภาษิตแสดงผลการบรรลุธรรม

[๓๕๖] เมื่อครั้งเราบวชใหม่ มีอายุได้ ๗ ปีแต่กำเนิด ได้ชนะพญานาคผู้มีฤทธิ์มากด้วยฤทธิ์ ได้ตักน้ำจากสระใหญ่ ชื่อว่าอโนดาตมาถวายพระอุปัชฌายะ ลำดับนั้น พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นเราแล้ว ตรัสว่า ดูกรสารีบุตร เธอจงดูกุมารผู้ถือหม้อน้ำมานี้ มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในภายใน สามเณรนี้เป็นผู้มีอิริยาบถงดงาม มีวัตรอันน่าเลื่อมใส เป็นศิษย์ของพระอนุรุทธะ แกล้วกล้าด้วยฤทธิ์ เป็นผู้อันพระอนุรุทธะ ผู้เป็นบุรุษอาชาไนยฝึกให้รู้ได้รวดเร็ว ผู้อันพระอนุรุทธะผู้เป็นคนดีฝึกให้ดีแล้ว เป็นผู้อันพระอนุรุทธะผู้ทำกิจเสร็จแล้ว แนะนำแล้ว ให้ศึกษาแล้ว สุมนสามเณรนั้น ได้บรรลุสันติธรรมอันยอดเยี่ยม ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอันไม่กำเริบ ไม่ปรารถนาจะอวดคุณวิเศษของตนแก่ใครๆ.

๑๑. นหาตกมุนีเถรคาถา

สุภาษิตแสดงความพอใจในการอยู่ป่า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

[๓๕๗] ดูกรภิกษุ เมื่อเธออยู่ในป่าใหญ่อันปราศจากโคจร เป็นป่าเศร้าหมอง ถูกโรคลมครอบงำ จักทำอย่างไร?

พระนหาตกมุนีกราบทูลว่า

ข้าพระองค์จักยังปีติ และความสุขอันไพบูลย์ให้แผ่ไปสู่ร่างกายครอบงำปัจจัยอันเศร้าหมองอยู่ในป่าใหญ่ และจักเจริญโพชฌงค์ ๗ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ ถึงพร้อมด้วยสุขอันเกิดแต่ฌาน จักเป็นผู้หมดอาสวะอยู่ ข้าพระองค์จักพิจารณาเนืองๆ ซึ่งจิตอันบริสุทธิ์ หลุดพ้นแล้วจากกิเลส ไม่ขุ่นมัว เป็นผู้หมดอาสวะอยู่ อาสวะทั้งปวงของข้าพระองค์ ซึ่งมีอยู่ทั้งภายในและภายนอก ข้าพระองค์ถอนขึ้นแล้ว ไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป เบญจขันธ์ ข้าพระองค์กำหนดรู้แล้ว มีรากอันขาดแล้ว ตั้งอยู่ ธรรมอันเป็นที่สิ้นทุกข์ ข้าพระองค์ได้บรรลุแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี พระเจ้าข้า.

๑๒. พรหมทัตตเถรคาถา

สุภาษิตสรรเสริญการชนะความโกรธ

[๓๕๘] ที่ไหนความโกรธจะพึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่โกรธ ผู้ฝึกตนแล้ว เลี้ยงชีพโดยชอบ ผู้หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ผู้สงบ ผู้คงที่ บุคคลโกรธตอบบุคคลผู้โกรธ จัดว่าเป็นคนเลวกว่าบุคคลผู้โกรธ เพราะความโกรธตอบนั้น บุคคลผู้ไม่โกรธตอบบุคคลผู้โกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก บุคคลใดรู้ว่าบุคคลอื่นโกรธแล้ว มีสติสงบใจได้ บุคคลนั้นชื่อว่าประพฤติประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือ แก่ตนและบุคคลอื่น ชนเหล่าใดเป็นผู้ไม่ฉลาดในธรรม ชนเหล่านั้นย่อมสำคัญบุคคลผู้รักษาทั้งสองฝ่าย คือ ตนและบุคคลอื่นว่า เป็นคนโง่เขลา ถ้าความโกรธเกิดขึ้น จงระลึก

ถึงพระโอวาทอันอุปมาด้วยเลื่อย ถ้าตัณหาในรสเกิดขึ้น จงระลึกถึง
พระโอวาทอันอุปมาด้วยเนื้อบุตร ถ้าจิตของท่านแล่นไปในกามและภพ
ทั้งหลาย จงรีบข่มเสียด้วยสติ เหมือนบุคคลห้ามโคที่ชอบกินข้าวกล้า
ฉะนั้น.

๑๓. สิริมัณฑเถรคาถา

สุภาษิตสอนให้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

[๓๕๙] มุงบังไว้ฝนยิ่งรั่วรด เปิดไว้ฝนกลับไม่รั่วรด เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลาย
จงเปิดที่มุงบังเสียเถิด ฝนจักไม่รั่วรดท่านด้วยอาการอย่างนี้ โลกถูก
มัจจุเผาสุม ถูกชรารุมล้อม ถูกศร คือ ตัณหาทิ่มแทง ถูกความ
ปรารถนาแผดเผาทุกเมื่อ โลกถูกมัจจุเผาสุม และถูกชรารุมล้อม ไม่มี
สิ่งใดต้านทานได้ ย่อมเดือดร้อนอยู่เป็นนิตย์ เหมือนคนกระทำความผิด
ได้รับอาชญาเดือดร้อนอยู่ฉะนั้น ชรา พยาธิและมรณะทั้ง ๓ เป็นดุจ
กองไฟตามไหม้หมู่สัตว์โลกนี้ สัตวโลกเหล่านั้นไม่มีกำลังต่อต้าน ไม่มี
กำลังจะหนีไปได้ ควรทำวันและคืนไม่ให้ไร้ประโยชน์ ด้วยมนสิการ
น้อยบ้าง มากบ้าง เพราะวันคืนล่วงไปๆ เท่าใด ชีวิตของสัตว์ก็ล่วง
ไปเท่านั้น เวลาตายย่อมรุกร้นเข้าไปใกล้บุคคลทุกอิริยาบถ คืน เดิน
ยืนนั่ง หรือนอน เพราะฉะนั้น ท่านไม่ควรประมาทเวลา.

๑๔. สัพพกามเถรคาถา

สุภาษิตสอนการพิจารณาสังขาร

[๓๖๐] สัตว์สองเท้านี้เป็นสัตว์ไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็นเต็มไปด้วยซากศพต่างๆ
มีของโสโครกไหลออกทั่วกาย ต้องบริหารอยู่เป็นนิตย์ เบญจกามคุณ
อันน่ารื่นรมย์ใจเหล่านี้ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ ที่มี
ปรากฏอยู่ในรูปร่างหญิง ย่อมล่อลวงปุถุชนให้ลำบาก เหมือนพรานเนื้อ
แอบดักเนื้อด้วยเครื่องดัก พรานเบ็ดจับปลาด้วยเบ็ด บุคคลจับวานร
ด้วยเครื่องล่อ ฉะนั้น ปุถุชนเหล่าใด มีจิตกำหนัดเข้าไปส้องเสพหญิง

เหล่านั้น ปุถุชนเหล่านั้นย่อมยังสงสารอันน่ากลัวให้เจริญ ย่อมก่อภพใหม่ขึ้นอีก ส่วนผู้ใดงดเว้นหญิงเหล่านั้นเหมือนบุคคลสลัดหัวงูด้วยเท้า ผู้นั้นเป็นผู้มีสติระงับตัณหาอันซ่านไปในโลกเสียได้ เราเห็นโทษในกามทั้งหลาย เห็นการออกบรรพชาโดยความเกษม สลัดตนจากกามทั้งปวงแล้ว ได้บรรลุความสิ้นอาสวะ.

ในวรรคนี้รวมคาถาได้ ๘๔ คาถา พระเถระที่ภาษิตคาถา ๑๔ รูป คือ

๑. พระอุรุเวลกัสสปเถระ ๒. พระเตกิจฉกานิเถระ
๓. พระมหานาคเถระ ๔. พระกุลลเถระ
๕. พระมาลุงกยปุตตเถระ ๖. พระสัปปทาสเถระ
๗. พระกาติยานเถระ ๘. พระมิคชาลเถระ
๙. พระเชนตปุโรหิตปุตตเถระ ๑๐. พระสุมนเถระ
๑๑. พระนหาตกมุนิเถระ ๑๒. พระพรหมทัตตเถระ
๑๓. พระสิริมัณฑเถระ ๑๔. พระสัพพกามเถระ.

จบ ฉักกนิบาต.

เถรคาถา สัตตกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในสัตตกนิบาต

๑. สุนทรสมุททเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระสุนทรสมุทร

[๓๖๑] หญิงแพศยาผู้ประดับประดาร่างกาย นุ่งห่มผ้าใหม่อันงามทัดทรงดอก
ไม้ ลูบไล้ด้วยเครื่องหอม เท้าย้อมด้วยสีแดง สวมรองเท้า
ทอง ยืนประคองอัญชลีอยู่ข้างหน้า กล่าวเล้าโลมเราด้วยถ้อยคำ
อันอ่อนหวานว่า ท่านเป็นผู้บรรพชิตหนุ่ม ขอจงเชื่อฟังคำของดิฉัน ขอ
เชิญท่านสึกออกมาบริโภคกามอันเป็นของมนุษย์เถิด ดิฉันจักมอบ
ทรัพย์สมบัติอันให้เกิดความปลื้มใจแก่ท่าน ดิฉันขอให้สัจปฏิญาณแก่
ท่านว่า ดิฉันจักเป็นภรรยา ปฏิบัติท่าน เหมือนพราหมณ์บูชาไฟฉะนั้น
เมื่อใดเราทั้งสองแก่เฒ่าจนถึงถือไม้เท้า เมื่อนั้น เราทั้งสองจึงค่อยบวช
เราทั้งสองถือเอาชัยในโลกทั้งสองก่อนเถิด เราเห็นหญิงแพศยาคนนั้น
ผู้ตบแต่งร่างกาย นุ่งห่มผ้าใหม่อันงามดีมาทำอัญชลี พูดจาเล้า
โลมเรา เหมือนกับบ่วงมัจจุราชอันธรรมชาติดักไว้ ลำดับนั้น
โยนิโสมนสิการบังเกิดขึ้นแก่เรา เราได้เห็นโทษของสังขารแล้ว เกิด
ความเบื่อหน่าย ลำดับนั้น จิตของเราก็หลุดพ้นจากกิเลส ขอท่านจง
เห็นคุณวิเศษของพระธรรมอย่างนี้เถิด บัดนี้ เราได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว
ได้ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว.

๒. ลกุณฏกเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระลกุณฏกเถระ

[๓๖๒] ภัททิยภิกษุอยู่ ณ อัมพาฏการามอันสวยงามในชัฏแห่งป่า ได้ถอนตัณหา
พร้อมทั้งรากขึ้นแล้ว เป็นผู้เจริญด้วยคุณมีศีลเป็นต้น เพ่งฌานอยู่ใน

ไพรสณฑ์นี้ กามโภคีบุคคลบางพวกย่อมยินดีด้วยเสียงตะโพน เสียง
พิณและบัณเฑาะว์ แต่ความยินดีของพวกเขานั้นไม่ประเสริฐ ไม่
ประกอบด้วยประโยชน์ ส่วนเรายินดีแล้วในคำสอนของพระพุทธเจ้า
อยู่ที่โคนไม้ ก็พระพุทธเจ้าได้ประทานพรแก่เรา เรารับพรนั้น
แล้ว ถือเอากายคตาสติอันโลกทั้งปวงพึงเจริญเป็นนิตย์ ชนเหล่า
ใดถือรูปร่างเราเป็นประมาณ และถือเสียงเราเป็นประมาณ ชน
เหล่านั้นตกอยู่ในอำนาจฉันทราคะ ย่อมไม่รู้จักเรา คนพาลถูก
กิเลสกั้นไว้รอบด้าน ย่อมไม่รู้ทั้งภายใน ไม่เห็นทั้งภายนอกย่อม
ลอยไปตามเสียง แม้บุคคลผู้เห็นผลภายนอก ไม่รู้ภายใน แต่
เห็นภายนอก ก็ลอยไปตามเสียง ส่วนผู้ใดมีความเห็นไม่ถูกกั้น
ย่อมรู้ชัดทั้งภายใน ทั้งเห็นแจ้งภายนอก ผู้นั้นย่อมไม่ลอยไป
ตามเสียง.

๓. ภัททเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระภัททเถระ

[๓๖๓] เราเป็นบุตรคนเดียว จึงเป็นที่รักของมารดาบิดา เพราะเหตุว่า
มารดาบิดาได้เรามาด้วยการประพฤติวัตร และการเซ่นสรวงเป็นอัน
มาก ก็มารดาและบิดาทั้งสองนั้น มุ่งหวังความเจริญ แสวง
หาประโยชน์เพื่ออนุเคราะห์เรา จึงนำเรามาถวายแด่พระพุทธเจ้า
แล้วทูลว่า บุตรของข้าพระองค์นี้เป็นสุขุมาลชาติ เจริญด้วย
ความสุข เป็นบุตรที่ข้าพระองค์ได้มาโดยยาก ข้าแต่พระองค์ผู้
เป็นนาถะของโลก ข้าพระองค์ทั้งสองขอถวายบุตรสุดที่รักนี้ ให้
เป็นคนรับใช้สอยของพระองค์ผู้ทรงชนะกิเลสมาร ก็พระศาสดา
ทรงรับเราแล้ว รับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า จงรีบให้เด็กคนนี้บรรพชา
เถิด เพราะเด็กคนนี้จักเป็นผู้รอบรู้รวดเร็ว พระศาสดาผู้ทรงชนะ
มาร รับสั่งให้พระอานนท์บรรพชาให้เราแล้วเสด็จเข้าสู่พระคันธกุฎี
เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่อัศดงคต จิตของเราก็พ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง

ภายหลัง พระศาสดาทรงออกจากสมาบัติแล้ว เสด็จออกจาก
ที่เร้น รับสั่งกะเราว่า จงเป็นภิกษุมาเถิดภัททะ การรับสั่ง
เช่นนั้น เป็นการอุปสมบทของเรา เราเกิดมาได้ ๗ ปี ก็ได้
อุปสมบท ได้บรรลุวิชชา ๓ น่าอัศจรรย์ ความที่ธรรมเป็น
ความดี

๔. โสปากเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระโสปากเถระ

[๓๖๔] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านรชน เป็นบุรุษอุดมเสด็จจงกรม อยู่ที่ร่มเงาหลังพระคันธกุฎี จึงเข้าไปเฝ้าถวายบังคม ณ ที่นั้น เราห่มจีวรเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมมือเดินตามพระองค์ผู้ปราศจากกิเลสธุลี ผู้สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งปวง ลำดับนั้น พระองค์ได้ตรัสถามปัญหาเรา เราเป็นผู้ฉลาด รอบรู้ปัญญาทั้งหลาย เป็นผู้ไม่มีความหวาดหวั่นและไม่กลัว ได้พยากรณ์แด่พระศาสดา เมื่อเราวิสัชนาปัญหาแล้ว พระตถาคตทรงอนุโมทนา ทรงทอดพระเนตรหมู่ภิกษุแล้ว ได้ตรัสเนื้อความนี้ว่า โสปากภิกษุนี้บริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย ของชาวอังคะและชาวมคธเหล่าใด ก็เป็นลาภของชาวอังคะและชาวมคธเหล่านั้น อนึ่ง ได้ตรัสว่า เป็นลาภของชาวอังคะและชาวมคธที่ได้ต้อนรับและทำสามีจิกรรม แก่โสปากภิกษุ ดูกรโสปากะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ให้เธอเข้ามาหาเราได้ ดูกรโสปากะ การวิสัชนาปัญหานี้จงเป็นการอุปสมบทของเธอ เรามีอายุได้ ๗ ปี แต่เกิดมา ก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ ทรงร่างกายอันมีในที่สุด น่าอัศจรรย์จริง ความที่ธรรมเป็นกรรมดี.

๕. สรภังเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระสรภังคเถระ

[๓๖๕] เราหักแขมด้วยมือทั้งสองทำกระท่อมอยู่ เพราะฉะนั้น เราจึงมีชื่อ
โดยสมมติว่า สรภังคะ วันนี้เราไม่ควรหักแขม ด้วยมือทั้ง
สองอีก เพราะพระสมณโคดมผู้เรืองยศ ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่
เราทั้งหลาย เมื่อก่อน เราผู้ชื่อว่าสรภังคะไม่เคยได้เห็นโรคคือ
อุปาทานขันธ์ ๕ ครบบริบูรณ์ทั้งสิ้น โรคนั้น อันเราผู้ทำตามพระ
ดำรัสของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ได้เห็นแล้ว พระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า พระวิปัสสี พระสิขี พระ
เวสสภู พระกกุสันโธ พระโกนาคม พระกัสสป ได้
เสด็จไปแล้วโดยทางใดแล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม
ก็ได้เสด็จไปแล้ว โดยทางนั้น พระพุทธเจ้า ๗ พระองค์นี้
ทรงปราศจากตัณหา ไม่ทรงถือมั่น ทรงหยั่งถึงความสิ้นกิเลส
เสด็จอุบัติแท้ โดยธรรมกาย ผู้คงที่ ทรงเอ็นดูอนุเคราะห์
สัตว์ทั้งหลาย ได้ทรงแสดงธรรม คือ อริยสัจ ๔ อันได้แก่ทุกข์
เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางเป็นที่สิ้นทุกข์ เป็นทาง
ไม่เป็นไปแห่งทุกข์ อันไม่มีที่สุดในสงสาร เพราะกายนี้แตก และ
เพราะความสิ้นชีวิตนี้ การเกิดในภพใหม่อย่างอื่นมิได้มี เราเป็น
ผู้หลุดพ้นแล้วจากสรรพกิเลสและภพทั้งปวง.

พระเถระ ๕ องค์ ได้กล่าวคาถาองค์ละ ๗ คาถา รวมเป็น ๓๕ คาถาคือ

๑. พระสุนทรสมุททเถระ ๒. พระลกุณฏภัททิยเถระ

๓. พระภัททเถระ ๔. พระโสปากเถระ

๕. พระสรภังคเถระ.

จบ สัตตกนิบาต.

เถรคาถา อัฏฐกนิบาต

๑. มหากิจจายนเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระมหากัจจายนเถระ

[๓๖๖] ภิกษุไม่ควรทำการงานให้มาก ควรหลีกเร้นหมู่ชน ไม่ควรขวนขวายเพื่อยังปัจจัยให้เกิด เพราะภิกษุใดเป็นผู้ติดรสอาหาร ภิกษุนั้นชื่อว่าเป็นผู้ขวนขวายเพื่อยังปัจจัยให้เกิด และชื่อว่าละทิ้งประโยชน์อันจะนำความสุขมาให้ พระอริยะทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น กล่าวการไหว้การบูชาในสกุลทั้งหลายว่า เป็นเปือกตม เป็นลูกศรอันละเอียดถอนได้ยาก เพราะสักการะอันบุรุษชั่วละได้ยาก ภิกษุไม่ควรแนะนำสัตว์อื่นให้ทำกรรมอันเป็นบาป และไม่พึงส้องเสพกรรมนั้นด้วยตนเอง เพราะสัตว์มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ คนเราย่อมไม่เป็นโจรเพราะคำของบุคคลอื่น ไม่เป็นมุนีเพราะคำของบุคคลอื่น บุคคลรู้จักตนเองว่าเป็นอย่างไร แม้เทพเจ้าทั้งหลายก็รู้จักบุคคลนั้นว่าเป็นอย่างนั้น ก็คนพวกอื่นย่อมไม่รู้ตัวสึกว่า พวกเราที่สมาคมนี้จักพากันยุบยับในหมู่ชนพวกนั้น พวกใดมารู้สึกตัวว่า พวกเราจักพากันไปสู่ที่ใกล้มัจจุราช ความทะเลาะวิวาท ย่อมระงับไปเพราะพวกนั้น บุคคลผู้มีปัญญาถึงจะสิ้นทรัพย์ก็ยังเป็นอยู่ได้ ส่วนบุคคลถึงจะมีทรัพย์ก็เป็นอยู่ไม่ได้ เพราะไม่ได้ปัญญา บุคคลย่อมได้ยินเสียงทุกอย่างด้วยหู ย่อมเห็นสิ่งทั้งปวงด้วยจักษุ แต่นักปราชญ์ย่อมไม่ควรละทิ้งสิ่งทั้งปวงที่ได้เห็นได้ฟังมาแล้ว ผู้มีปัญญาถึงมีตาดี ก็ทำเหมือนคนตาบอด ถึงมีหูดีก็ทำเป็นดังคนหูหนวก ถึงมีปัญญาก็ทำดังคนใบ้ ถึงมีกำลังก็ทำเป็นดังคนทุรพล แต่เมื่อประโยชน์เกิดขึ้น ถึงจะนอนอยู่ในเวลาใกล้ตายก็ยังทำประโยชน์นั้นได้.

๒. สิงริมิตตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระสิริมิตตเถระ

[๓๖๗] ภิกษุใดไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธไว้ ไม่มีมายา ไม่ส่อเสียด ภิกษุนั้นแลเป็นผู้คงที่ ด้วยข้อปฏิบัติตามที่กล่าวมาแล้วอย่างนี้ ภิกษุนั้นย่อมไม่เศร้าโศกในโลกเบื้องหน้า ภิกษุใดไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธไว้ ไม่มีมายา ไม่ส่อเสียด ภิกษุนั้นเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วทุกเมื่อ ด้วยข้อปฏิบัติตามที่กล่าวแล้วอย่างนี้ ภิกษุนั้นย่อมไม่เศร้าโศกในโลกเบื้องหน้า ภิกษุใดไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธไว้ ไม่มีมายา ไม่ส่อเสียด มีศีลงาม ด้วยข้อปฏิบัติตามที่กล่าวมาแล้วอย่างนี้ ภิกษุนั้นย่อมไม่เศร้าโศกในโลกเบื้องหน้า ภิกษุใดไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธไว้ ไม่มีมายา ไม่ส่อเสียด มีกัลยาณมิตร ด้วยข้อปฏิบัติตามที่กล่าวมาแล้วอย่างนี้ ภิกษุนั้นย่อมไม่เศร้าโศกในโลกเบื้องหน้า ภิกษุใดไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธไว้ ไม่มีมายา ไม่ส่อเสียด มีปัญญางาม ด้วยข้อปฏิบัติตามที่กล่าวมาแล้วอย่างนี้ ภิกษุนั้นย่อมไม่เศร้าโศกในโลกเบื้องหน้า ผู้ใดมีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระตถาคต ตั้งมั่นดีแล้ว มีศีลอันงามอันพระอริยใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่ไร้ประโยชน์ เพราะฉะนั้น นักปราชญ์เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ควรประกอบศรัทธา ศีล ปสาทะ และการเห็นธรรมเนืองๆ เถิด.

๓. มหาปันถกเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระมหาปันถกเถระ

[๓๖๘] เมื่อใด เราได้เห็นพระศาสดาผู้ปลอดภัยเป็นครั้งแรก เมื่อนั้น ความสลดใจได้เกิดมีแก่เรา เพราะได้เห็นพระศาสดาผู้อุดมบุรุษ ผู้ใด

นอบน้อมพระศาสดาผู้ทรงศิริ ที่พระบาทด้วยมือทั้งสอง ผู้นั้น
พึงทำพระศาสดาให้ทรงยินดีโปรดปราน ครั้งนั้น เราได้ละทิ้งบุตร
ภรรยา ทรัพย์ และธัญญาหาร ปลงผมและหนวดออกบวช
เป็นบรรพชิต เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาสาชีพ สำรวมดีแล้วใน
อินทรีย์ทั้งหลาย ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ไม่พ่ายแพ้
ต่อมาร ครั้งนั้น ความตั้งใจปรารถนาสำเร็จแก่เรา เราไม่ได้
นั่งอยู่เปล่าแม้เพียงครู่เดียว ในเมื่อยังถอนลูกศรคือตัณหาขึ้นไม่ได้
ขอจงดูความเพียร ความบากบั่นของเราผู้อยู่ด้วยความตั้งใจอย่างนั้น
เราได้บรรลุวิชชา ๓ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว
เราระลึกชาติก่อนๆ ได้ ได้ชำระทิพยจักษุหมดจดแล้ว เป็น
พระอรหันต์ผู้ควรแก่ทักษิณา หลุดพ้นแล้ว ไม่มีอุปธิ ต่อเมื่อ
ราตรีสิ้นไปแล้ว พระอาทิตย์อุทัยขึ้นมา เราทำตัณหาทั้งปวงให้เหือด
แห้งไป จึงเข้าไปสู่ภายในกุฏี โดยบัลลังก์.

พระเถระ ๓ องค์ ได้กล่าวคาถาไว้ในอัฏฐกนิบาตองค์ละ ๘ คาถา
รวมเป็น ๒๔ คาถา คือ

๑. พระมหากัจจายนเถระ ๒. พระสิริมิตตเถระ
๓. พระมหาปันถกเถระ

จบ อัฏฐกนิบาต.

เถรคาถา นวกนิบาต

๑. ภูตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระภูตเถระ

[๓๖๘] เมื่อใด บัณฑิตกำหนดรู้ทุกข์ในเบญจขันธ์ที่ปุถุชนทั้งหลายไม่รู้แจ้งว่า ความแก่และความตายนี้เป็นทุกข์ แล้วจมอยู่ เป็นผู้มีสติเพ่งพินิจอยู่ เมื่อนั้น ย่อมไม่ประสบความยินดีในเบญจขันธ์นั้น ยิ่งไปกว่าความยินดี ในวิปัสสนาและในมรรคผล เมื่อใด บัณฑิตละตัณหาอันนำทุกข์มา ให้ซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ นำมาซึ่งทุกข์อันเกิดเพราะความต่อเนื่อง แห่งธรรม เป็นเครื่องเนิ่นช้า เป็นผู้มีสติเพ่งพินิจอยู่ เมื่อนั้น ย่อม ไม่ประสบความยินดียิ่งไปกว่าการพิจารณาธรรมนั้น เมื่อใด บัณฑิตถูกต้อง ทางอันสูงสุดเป็นทางปลอดโปร่ง ให้ถึงองค์ ๒ และองค์ ๔ เป็นที่ชำระ กิเลสทั้งปวง ด้วยปัญญา มีสติเพ่งพินิจอยู่ เมื่อนั้น ย่อมไม่ได้ประสบ ความยินดียิ่งไปกว่าการเพ่งพินิจพิจารณานั้น เมื่อใด บัณฑิตเจริญ สันตบทอันไม่ทำให้เศร้าโศก ปราศจากธุลีอันปัจจัยอะไรๆ ปรุงแต่ง ไม่ได้ ให้หมดจดจากกิเลสทั้งปวง เป็นเครื่องตัดกิเลสเครื่องผูกพัน คือสังโยชน์ เมื่อนั้น ย่อมไม่ได้ประสบความยินดียิ่งไปกว่าการเจริญ สันตบทนั้น เมื่อใด กลอง คือ เมฆอันเกลื่อนกล่นด้วยสายฝน ย่อม คำรณร้องอยู่ในนภากาศ อันเป็นทางไปแห่งฝูงนกอยู่โดยรอบ และภิกษุ ไปเพ่งพิจารณาธรรมอยู่ที่เงื้อมเขา เมื่อนั้น ย่อมไม่ได้ประสบความยินดี อย่างอื่น ยิ่งไปกว่าการเพ่งธรรมนั้น เมื่อใด บัณฑิตมีจิตเบิกบาน นั่งเพ่ง พิจารณาธรรมอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำทั้งหลาย อันดารดาษไปด้วยดอกโกสุม และดอกมะลิที่เกิดในป่า อันวิจิตรงดงาม ย่อมไม่ได้ประสบ ความยินดีอย่างอื่น ยิ่งไปกว่าการนั่งเพ่งพิจารณาธรรมนั้น เมื่อใด

มีฝนฟ้าร้องในเวลาราตรี ฝูงสัตว์ที่มีเขี้ยว ก็พากันยินดีอยู่ใน ป่าใหญ่ และภิกษุไปเพ่งพิจารณาธรรมอยู่ที่เงื้อมเขา เมื่อนั้น ย่อม ไม่ประสบความยินดีอย่างอื่น ยิ่งไปกว่าการพิจารณาธรรมนั้น เมื่อใด ภิกษุกำจัดวิตกทั้งหลายของตน เข้าไปสู่ถ้ำภายในภูเขา ปราศจาก ความกระวนกระวายใจ ปราศจากกิเลสอันตรึงใจ เพ่งพิจารณาธรรมอยู่ เมื่อนั้น ย่อมไม่ได้ประสบความยินดีอย่างอื่น ยิ่งไปกว่าการพิจารณา ธรรมนั้น เมื่อใด ภิกษุมีความสุข ยังมลทินกิเลสอันตรึงจิตและความ โศกให้พินาศ ไม่มีกลอนประตู คือ อวิชชา ไม่มีป่า คือ ตัณหา ปราศจากลูกศร คือ กิเลส เป็นผู้ทำอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไป เพ่งพิจารณา ธรรมอยู่ เมื่อนั้น ย่อมไม่ได้ประสบความยินดีอย่างอื่น ยิ่งไปกว่าการ เพ่งพิจารณาธรรมนั้น.

พระภูตเถระผู้เห็นธรรมโดยถ่องแท้ เป็นผู้เดียวดุจนอแรด ได้ ภาษิตคาถา ๙ คาถานี้ไว้ในนวกนิบาต ฉะนี้แล.

จบ นวกนิบาต.

เถรคาถา ทสกนิบาต

๑. กาฬุทายีเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระกาฬุทายี

[๓๗๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ หมู่ไม้ทั้งหลาย มีดอกและใบมีสีแดงดังถ่านเพลิง ผลิผลถอดใบเก่าล่วงหล่นไป หมู่ไม้เหล่านั้นงามรุ่งเรืองดังเปลวเพลิง ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรใหญ่ เวลานี้เป็นเวลาสมควรอนุเคราะห์หมู่พระญาติ ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้า หมู่ไม้ทั้งหลายมีดอกบานงามดี น่ารื่นรมย์ใจส่งกลิ่นหอมฟุ้งตระหลบไปทั่วทิศโดยรอบ ผลัดใบเก่า ผลิดอกออกผล เวลานี้เป็นเวลาสมควรจะหลีกออกไปจากที่นี้ ขอเชิญพระพิชิตมารเสด็จไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์เถิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฤดูนี้ก็เป็นฤดูที่ไม่หนาวนัก ไม่ร้อนนัก เป็นฤดูพอสบาย ทั้งมรรคาก็สะดวก ขอพวกศากยะและโกลิยะทั้งหลาย จงได้เข้าเฝ้าพระองค์ที่แม่น้ำโรหิณีอันมีหน้าในภายหลังเถิด ชาวนาไถนาด้วยความหวังผล หว่านพืชด้วยความหวังผล พ่อค้าผู้เที่ยวหาทรัพย์ย่อมไปสู่สมุทรด้วยความหวังทรัพย์ ข้าพระองค์อยู่ในที่นี้ ด้วยความหวังผลอันใด ขอความหวังผลอันนั้นจงสำเร็จแก่ข้าพระองค์เถิด ชาวนาหว่านพืชบ่อยๆ ฝนตกบ่อยๆ ชาวนาไถนาบ่อยๆ แว่นแคว้นสมบูรณ์ด้วยธัญญาหารบ่อยๆ พวกยาจกเที่ยวขอบ่อยๆ ผู้เป็นทานาธิบดีให้บ่อยๆ ครั้นให้บ่อยๆ แล้วย่อมเข้าถึงสวรรค์บ่อยๆ บุรุษผู้มีความเพียร มีปัญญากว้างขวาง เกิดในสกุลใด ย่อมยังสกุลนั้นให้บริสุทธิ์สะอาดตลอด ๗ ชั่วคน ข้าพระองค์ย่อมเข้าใจว่า พระองค์เป็นเทพเจ้าประเสริฐ

กว่าเทพเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงสามารถทำให้สกุลบริสุทธิ์ เพราะพระองค์เกิดแล้วโดยอริยชาติ ได้สัจนามว่าเป็นนักปราชญ์ สมเด็จพระบิดาของพระองค์ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทรงพระนามว่าสุทโธทนะ สมเด็จพระนางเจ้ามายาพระมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะ เป็นพระพุทธมารดาทรงบริหารพระองค์ผู้เป็นพระโพธิสัตว์มา ด้วยพระครรภ์เสด็จสวรรคตไปบันเทิงอยู่ในไตรทิพย์ สมเด็จพระนางเจ้ามายาเทวีนั้น ครั้นสวรรคตจุติจากโลกนี้แล้ว ทรงพรั่งพร้อมด้วยกามคุณอันเป็นทิพย์ มีหมู่นางฟ้าห้อมล้อม บันเทิงด้วยเบญจกามคุณ อาตมภาพเป็นบุตรของพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีสิ่งใดจะย่ำยีได้ มีพระรัศมีแผ่ซ่านจากพระกาย ไม่มีผู้จะเปรียบปานผู้คงที่ ดูกรมหาบพิตร พระองค์เป็นโยมของพระบิดา ของโยมบิดาแห่งอาตมภาพ ดูกรมหาบพิตร พระองค์เป็นพระไอยกาของอาตมภาพโดยธรรม.

๒. เอกวิหาริยเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระเอกวิหาริยเถระ

[๓๗๑] ถ้าไม่มีผู้อื่นอยู่ข้างหน้าหรือข้างหลังเรา ความสบายใจอย่างยิ่งคงจะมีแก่เราผู้อยู่ในป่าผู้เดียว ผิฉะนั้น เราผู้เดียวจักไปสู่ป่าอันพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า ความผาสุกย่อมมีแก่ภิกษุอยู่แต่ผู้เดียว มีใจเด็ดเดี่ยว เราผู้เดียวเป็นผู้ชำนาญในสิ่งที่เป็นประโยชน์ จักเข้าไปสู่ป่าใหญ่ อันทำให้เกิดปีติแก่พระโยคาวจร น่ารื่นรมย์ เป็นที่อยู่ของหมู่ช้างตกมันโดยเร็วพลัน เราผู้เดียว จักอาบน้ำในซอกเขาอันเยือกเย็นในป่าอันเย็นมีดอกไม้บานสะพรั่ง จักจงกรมให้เป็นที่สำราญใจ เมื่อไรเราจึงจักได้อยู่ในป่าใหญ่อันน่ารื่นรมย์แต่ผู้เดียว ไม่มีเพื่อนสอง จักเป็นผู้ทำกิจสำเร็จหาอาสวะมิได้ ขอความประสงค์ของเราผู้ปรารถนาจะทำอย่างนี้จงสำเร็จเถิด เราจักยังความประสงค์ของเราให้สำเร็จจงได้ ผู้อื่นไม่อาจ

ทำผู้อื่นให้สำเร็จได้ เราจักผูกเกราะ คือ ความเพียร จักเข้า
ไปสู่ป่าใหญ่ เรายังไม่บรรลุถึงความสิ้นอาสวะแล้ว จักไม่ออกไปจากป่า
นั้นเมื่อลมพัดเย็นมา กลิ่นดอกไม้ก็หอมฟุ้งมา เราจักนั่งอยู่บนยอดเขา
ทำลายอวิชชา เราจักได้รับความสุขรื่นรมย์อยู่ด้วยวิมุตติสุขในถ้ำที่เงื้อม
เขา ซึ่งดารดาษไปด้วยดอกโกสุม มีภาคพื้นเยือกเย็น อันมีอยู่ใน
ป่าใหญ่เป็นแน่ เรามีความดำริอันเต็มเปี่ยม เหมือนพระจันทร์ใน
วันเพ็ญ เป็นผู้สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มี.

๓. มหากัปปินเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระมหากัปปินเถระ

[๓๗๒] ผู้ใดพิจารณาเห็นแจ้งหรือแสวงหาประโยชน์ ย่อมพิจารณาเห็นกิจ
ทั้งสอง คือ ที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ อันยังไม่มาถึง
ได้ก่อนอมิตรหรือศัตรูของผู้นั้น ซึ่งคอยแสวงหาช่องอยู่ไม่ทันเห็น ผู้นั้น
เรียกว่า ผู้มีปัญญา ผู้ใดเจริญอานาปาณสติให้บริบูรณ์ด้วยดีแล้ว
อบรมแล้วโดยลำดับ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ผู้นั้นย่อม
ยังโลกนี้ให้สว่างไสว เหมือนพระจันทร์เพ็ญออกจากกลีบเมฆฉะนั้น
จิตของเราผ่องใสแล้วหนอ อบรมดีแล้ว หาประมาณมิได้ เป็น
จิตประคองไว้แล้วเป็นนิตย์ ย่อมยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว บุคคล
ผู้มีปัญญาถึงจะสิ้นทรัพย์ ก็ยังมีชีวิตอยู่เป็นได้แน่แท้ ส่วนบุคคล
ผู้ไม่มีปัญญาถึงจะมีทรัพย์ก็เป็นอยู่ไม่ได้ ปัญญาเป็นเครื่องตัดสินสิ่ง
ที่ตนฟังมาแล้ว เป็นเครื่องเจริญชื่อเสียงและความสรรเสริญ นรชน
ในโลกนี้ ผู้ประกอบด้วยปัญญา แม้ในเวลาที่ตนตกทุกข์ ก็
ย่อมได้รับความสุข ธรรมนี้มิใช่มีในวันนี้ ไม่ใช่น่าอัศจรรย์
และไม่ใช่เคยมีมาแล้ว แต่ดูเหมือนเป็นของที่ไม่เคยมีในโลก ซึ่ง

เป็นที่เกิดที่ตาย เมื่อสัตว์เกิดมาแล้ว ก็มีความเป็นอยู่กับความ
ตายแน่แท้ สัตว์ที่เกิดมาแล้วๆ ในโลกนี้ ย่อมตายไปทั้งนั้น
เพราะสัตว์ทั้งหลายมีอย่างนี้เป็นธรรมดา ชีวิตอันใดเป็นประโยชน์
แก่บุรุษเหล่าอื่น ชีวิตอันนั้นย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ตายไปแล้ว
อันการร้องไห้ถึงผู้ที่ตายไปแล้ว ย่อมไม่ทำให้เกิดผล ไม่ทำให้
เกิดความสรรเสริญ สมณะและพรหมณ์ไม่สรรเสริญเลย การ
ร้องไห้ย่อมเบียดเบียนจักษุและร่างกาย ทำให้เสื่อมวรรณะ กำลัง
และความคิด ชนทั้งหลายผู้เป็นข้าศึกย่อมมีจิตยินดี ส่วนชน
ผู้เป็นมิตรก็พลอยเป็นทุกข์ไปด้วย เพราะฉะนั้น บุคคลพึงปรารถนา
ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ เป็นพหูสูต ให้อยู่ในสกุลของตน เพราะ
กิจทุกอย่างจะสำเร็จได้ ด้วยกำลังปัญญาของท่านที่เป็นนักปราชญ์
และเป็นพหูสูตเท่านั้น เหมือนบุคคลข้ามแม่น้ำอันเต็มฝั่ง ด้วยเรือ
ฉะนั้น.

๔. จูฬปันถกเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระจูฬปันถกเถระ

[๓๗๓] เมื่อก่อน ญาณคติเกิดแก่เราช้า เราจึงถูกดูหมิ่น และพี่
ชายจึงขับไล่เราว่า จงกลับไปเรือนเดี๋ยวนี้เถิด เราถูกพี่ชายขับไล่แล้ว
ไปยืนร้องไห้อยู่ที่ใกล้ซุ้มประตูสังฆาราม เพราะยังมีความอาลัยในศาสนา
พระผู้มีพระภาคได้เสด็จมา ณ ที่นั้น ทรงลูบศีรษะเรา ทรงจับแขนเรา
พาเข้าไปสู่สังฆาราม พระศาสดาทรงอนุเคราะห์ ประทานผ้าเช็ดพระบาท
ให้แก่เรา ตรัสว่า จงอธิษฐานผ้าสะอาดผืนนี้ให้ตั้งมั่นดีโดยมนสิการว่า
รโชหรณํๆ ผ้าสำหรับเช็ดธุลีๆ จงตั้งจิตให้มั่น นั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง
เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว เกิดความยินดีในศาสนา ได้
บำเพ็ญสมาธิให้เกิดขึ้นเพื่อบรรลุประโยชน์อันสูงสุด เราระลึกถึงชาติ

ก่อนๆ ได้ ชำระทิพยจักษุให้หมดจดแล้ว ได้บรรลุวิชชา ๓ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำสำเร็จแล้ว พระจูฬปันถก เถระได้เนรมิตตนขึ้นพันหนึ่ง นั่งอยู่ที่ชีวกัมพวันอันรื่นรมย์ จนถึง เวลาเขามาบอกนิมนต์ ครั้งนั้น พระศาสดาทรงส่งทูตไปบอกเวลา ภัตตาหารแก่เรา เมื่อทูตบอกเวลาภัตตาหารแล้ว เราได้เข้าไป เฝ้าโดยอากาศ ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระศาสดาแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระศาสดาทรงรับรองเราผู้ ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ เราเป็นผู้ควรบูชาของโลกทั้งปวง เป็นผู้ ควรรับของอันเขานำมาบูชา เป็นนาบุญแห่งหมู่มนุษย์ ได้รับ ทักษิณาทานแล้ว.

๕. กัปปเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระกัปปเถระ

[๓๗๔] ร่างกายนี้ เต็มไปด้วยของอากูลและของอันเป็นมลทินต่างๆ มี หลุมคูถใหญ่เป็นที่เกิด เป็นดุจบ่อน้ำคร่ำอันมีมานมนาน เป็น ดุจฝีใหญ่ เป็นดุจแผลใหญ่ เต็มไปด้วยหนองและเลือด เต็มไปด้วย หลุมคูถ มีน้ำไหลออกเป็นนิตย์ มีของเน่าไหลออกทุกเมื่อ กายอัน เปื่อยเน่านี้รัดรึงด้วยเอ็นใหญ่ ๖๐ เส้น ฉาบทาด้วยเครื่องฉาบทา คือ เนื้อ หุ้มห่อด้วยเสื้อ คือ หนัง เป็นของหาประโยชน์มิได้ เป็นของสืบต่อเนื่องกันด้วยร่างกระดูก เกี่ยวร้อยด้วยด้าย คือเส้น เอ็น เปลี่ยนอิริยาบถได้ เพราะยังมีเครื่องประกอบพร้อม นรชน ผู้ยังคลุกคลีอยู่ในกามคุณ เป็นผู้ตระเตรียมไปสู่ความตายเป็นนิตย์ เป็น ผู้ตั้งอยู่ในที่ใกล้มัจจุราช จักต้องทิ้งร่างกายไว้ในโลกนี้เอง กายนี้ เองอวิชชาหุ้มห่อแล้ว ผูกรัดด้วยเครื่องผูก ๔ ประการ จมอยู่ ในห้วงน้ำ คือ กิเลส ปกคลุมไว้ด้วยข่าย คือ กิเลสอันนอน เนื่องอยู่ในสันดาน ประกอบแล้วในนีวรณ์ ๕ เพียบพร้อม

ด้วยวิตก ประกอบด้วยรากเหง้าแห่งภพ คือ ตัณหา ปก
ปิดด้วยเครื่องปกปิด คือ โมหะ หมุนไปอยู่ด้วยเครื่องหมุน คือ
กรรม ร่างกายนี้ย่อมมีสมบัติกับวิบัติเป็นคู่กัน มีความเป็นต่างๆ กัน
เป็นธรรมดา ปุถุชนคนอันธพาลเหล่าใด มายึดถือร่างกายนี้ว่าเป็น
ของเรา ย่อมยังสงสารอันน่ากลัวให้เจริญ ปุถุชนเหล่านั้นย่อมถือเอา
ภพใหม่อีก กุลบุตรผู้เป็นบัณฑิตเหล่าใด ละเว้นร่างกายอันฉาบทาแล้ว
ด้วยคูถ ดังบุรุษผู้ประสงค์ความสุขอยากมีชีวิตอยู่ เห็นอสรพิษแล้ว
หลีกหนีไปฉะนั้น กุลบุตรเหล่านั้นละอวิชชาอันเป็นรากเหง้าแห่งภพแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะจักปรินิพพาน.

๖. อุปเสนวังคันตปุตตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระอุปเสนวังคันตปุตตเถระ

[๓๗๕] ภิกษุส้องเสพเสนาสนะอันสงัด ปราศจากเสียงอื้ออึง เป็นที่อยู่อาศัย
แห่งสัตว์ร้ายเพราะการหลีกออกเร้นเป็นเหตุ ภิกษุพึงเก็บผ้ามาจากกอง
หยากเยื่อ จากป่าช้า จากตรอกน้อยตรอกใหญ่ แล้วทำเป็นผ้านุ่งห่ม
พึงทรงจีวรอันเศร้าหมอง ภิกษุควรทำใจให้ต่ำ คุ้มครองทวาร สำรวม
ดีแล้ว เที่ยวไปบิณฑบาต ตามลำดับตรอก คือ ตามลำดับสกุล ภิกษุ
พึงยินดีด้วยของๆ ตน แม้จะเป็นของเศร้าหมอง ไม่พึงปรารถนารส
อาหารอย่างอื่นมาก เพราะใจของบุคคลผู้ติดในรสอาหาร ย่อมไม่ยินดี
ในฌาน ภิกษุควรเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบสงัด เป็น
มุนี ไม่คลุกคลีด้วยพวกคฤหัสถ์ และพวกบรรพชิตทั้งสอง ภิกษุผู้
เป็นบัณฑิต ควรแสดงตนให้เป็นคนบ้าและคนใบ้ ไม่ควรพูดมากใน
ท่ามกลางสงฆ์ ไม่ควรเข้าไปกล่าวว่าใครๆ ควรละเว้นการเข้ากระทบ
กระทั่ง เป็นผู้สำรวมในพระปาติโมกข์ และพึงเป็นผู้รู้จักประมาณใน
โภชนะ เป็นผู้ฉลาดในการเกิดขึ้นแห่งจิต มีนิมิตอันถือเอาแล้ว
พึงประกอบสมถะและวิปัสสนาตามเวลาอันสมควรอยู่เนืองๆ พึง

เป็นบัณฑิตผู้ถึงพร้อมด้วยความเพียรเป็นนิตย์ เป็นผู้ประกอบภาวนา ทุกเมื่อ ด้วยความตั้งใจว่า ถ้ายังไม่ถึงที่สุดทุกข์ ไม่พึงถึงความวางใจ อาสวะทั้งปวงของภิกษุ ผู้ปรารถนาความบริสุทธิ์ เป็นอยู่อย่างนี้ ย่อมสิ้นไป และภิกษุนั้นย่อมบรรลุนิพพาน.

๗. โคตมเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระโคตมเถระ

[๓๗๖] บุคคลพึงรู้จักประโยชน์ของตน พึงตรวจตราดูคำสั่งสอนของพระศาสดา และพึงตรวจตราสิ่งที่สมควรแก่กุลบุตร ผู้เข้าถึงซึ่งความเป็นสมณะในศาสนานี้ การมีมิตรดี การสมาทานสิกขาให้บริบูรณ์ การเชื่อฟังต่อครูทั้งหลาย ข้อนี้ล้วนแต่สมควรแก่สมณะ ในศาสนานี้ ความเคารพในพระพุทธเจ้า ความยำเกรงในพระธรรมและพระสงฆ์ตามความเป็นจริงข้อนี้ ล้วนสมควรแก่สมณะ การประกอบในอาจาระและโคจร อาชีพที่หมดจด อันบัณฑิตไม่ติเตียน การตั้งจิตไว้ชอบนี้ ล้วนแต่สมควรแก่สมณะ จาริตศีลและวาริตศีล การเปลี่ยนอิริยาบถอันน่าเลื่อมใส และการประกอบในอธิจิต ก็ล้วนแต่สมควรแก่สมณะ เสนาสนะป่าอันสงบ ปราศจากเสียงอึกทึก มุนีพึงคบหา นี้เป็นของสมควรแก่สมณะ จตุปาริสุทธศีล พาหุสัจจะ การเลือกเฟ้นธรรมตามความเป็นจริง การตรัสรู้อริยสัจ นี้ก็ล้วนแต่สมควรแก่สมณะ ข้อที่บุคคลมาเจริญอนิจจสัญญาในสังขารทั้งปวงว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เจริญอนัตตสัญญาว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา และเจริญอสุภสัญญาว่า กรัชกายนี้ไม่น่ายินดีในโลก นี้ก็ล้วนแต่สมควรแก่สมณะ การที่บุคคลมาเจริญโพชฌงค์ ๗ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ และอริยมรรคมีองค์ ๘ ก็ล้วนสมควรแก่สมณะ

การที่บุคคลผู้เป็นมุนีมาละตัณหาทำลายอาสวะ พร้อมทั้งรากเหง้า เป็น
ผู้หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสอยู่ ก็ล้วนแต่สมควรแก่สมณะ.

ในทสกนิบาตนี้ พระเถระ ๗ องค์ คือ พระกาฬุทายีเถระ ๑
พระเอกวิหาริยเถระ ๑ พระมหากัปปินเถระ ๑ พระจูฬปันถกเถระ ๑
พระกัปปเถระ ๑ พระอุปเสนวังคันตปุตตเถระ ๑ พระโคตมเถระ ๑
ได้เปล่งอุทานคาถาองค์ละ ๑๐ คาถา รวมเป็น ๗๐ คาถา ฉะนี้แล.

จบ ทสกนิบาต.

เถรคาถา เอกาทสกนิบาต

๑. สังกิจจเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระสังกิจจเถระ

อุบาสกคนหนึ่ง ได้วอนขอให้กิจจสามเณรอยู่ในวิหารแห่งหนึ่งด้วยคาถาว่า

[๓๗๗] ดูกรพ่อสามเณร จะมีประโยชน์อะไรในป่า ภูเขาชื่ออุชชุหานะ เป็นที่ไม่สบายในฤดูฝน เพราะฉะนั้น ภูเขาอุชชุหานะจะมีประโยชน์อะไรแก่ท่าน ลมหัวด้วนพัดมาอยู่ ท่านพอใจหรือ เพราะความเงียบสงัดเป็นที่ต้องการของผู้เจริญฌาน.

สังกิจจสามเณรตอบว่า

ลมหัวด้วนในฤดูฝนย่อมพัดผันเอาวลาหกไปฉันใด สัญญาอันประกอบด้วยวิเวก ย่อมคร่าเอาจิตของอาตมามาสู่ความสงัด ก็ฉันนั้น กายคตาสติกัมมัฏฐาน อันประกอบด้วยความคลายกำหนัดในร่างกาย ย่อมเกิดขึ้นแก่อาตมาทันที เหมือนกาอันเป็นสัตว์เกิดแต่ฟองไข่มีสีดำเที่ยวอาศัยอยู่ในป่าช้า ฉะนั้น บุคคลเหล่าอื่น ย่อมไม่รักษาบรรพชิต และบรรพชิตก็ไม่รักษาคนเหล่าอื่น ภิกษุนั้นแลเป็นผู้ไม่ห่วงใยในกามทั้งหลาย ย่อมอยู่เป็นสุข แอ่งศิลา ซึ่งมีน้ำใส ประกอบด้วยหมู่ชะนีและค่างดารดาษไปด้วยสาหร่าย ย่อมยังอาตมาให้ยินดี การที่อาตมาอยู่ในเสนาสนะป่า คือ ซอกเขาและถ้ำอันเป็นที่สงัด เป็นที่ส้องเสพอาศัยแห่งมวลมฤค ย่อมทำให้อาตมายินดี อาตมาไม่เคยรู้สึกถึงความดำริอันไม่ประเสริฐ ประกอบด้วยโทษเลยว่า ขอสัตว์เหล่านี้จงถูกเบียดเบียน จงถูกฆ่า จงได้รับทุกข์ อาตมาได้ทำความคุ้นเคยกับพระศาสดาแล้ว

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อาตมาทำเสร็จแล้ว อาตมาปลงภาระอันหนัก ลงแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ที่กุลบุตร ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธาต้องการแล้ว ถึงความสิ้นไปแห่ง สังโยชน์ทั้งปวงแล้ว อาตมาไม่ยินดีความตาย ไม่เพลิดเพลินความ เป็นอยู่ และรอเวลาอยู่ เหมือนลูกจ้างรอให้สิ้นเวลาทำงาน ฉะนั้น อาตมาไม่ยินดีความตาย ไม่เพลิดเพลินความเป็นอยู่ และเป็นผู้มี สติสัมปชัญญะ รอเวลาตายอยู่ ในเอกาทสนิบาตนี้ พระสังกิจจเถระองค์ เดียวเท่านั้น ผู้เสร็จกิจแล้ว หมดอาสวะ ได้ภาษิตคาถาไว้ ๑๑ คาถา ถ้วนฉะนี้แล.

จบ เอกาทสกนิบาต

เถรคาถา ทวาทสกนิบาต

๑. สีลวเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระสีลวเถระ

[๓๗๘] ท่านทั้งหลายพึงศึกษาศีลในศาสนานี้ ด้วยว่าศีลอันบุคคลศึกษาดีแล้ว สั่งสมดีแล้ว ย่อมนำสมบัติทั้งปวงมาให้ในโลกนี้ นักปราชญ์ เมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการ คือ ความสรรเสริญ ๑ การได้ ความปลื้มใจ ๑ ความบันเทิงในสวรรค์เมื่อละไปแล้ว ๑ พึง รักษาศีล ด้วยว่าผู้มีศีล มีความสำรวม ย่อมได้มิตรมาก ส่วนผู้ทุศีลประพฤติแต่กรรมอันลามก ย่อมแตกจากมิตร นรชน ผู้ทุศีล ย่อมได้รับการติเตียนและความเสียชื่อเสียง ส่วนผู้มีศีล ย่อมได้รับการสรรเสริญและชื่อเสียงทุกเมื่อ ศีลเป็นเบื้องต้น เป็น ที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย และเป็นประธาน แห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์ สังวร ศีลเป็นเครื่องกั้นความทุจริต ทำจิตให้ร่าเริง เป็นท่าที่หยั่งลง มหาสมุทร คือ นิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์ ศีลเป็นกำลังหาเปรียบมิได้ เป็นอาวุธ อย่างสูงสุด เป็นอาภรณ์อันประเสริฐ เป็นเกราะอันน่าอัศจรรย์ ศีลเป็นสะพาน เป็นมหาอำนาจ เป็นกลิ่นหอมอย่างยอดเยี่ยม เป็น เครื่องลูบไล้อันประเสริฐ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมหอมฟุ้งไปทั่ว ทุกทิศ ศีลเป็นกำลังอย่างเลิศ เป็นเสบียงเดินทางชั้นเยี่ยม เป็น พาหนะอันประเสริฐยิ่งนัก เป็นเครื่องหอมฟุ้งไปทั่วทิศานุทิศ คนพาล ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นในศีล ย่อมได้รับการนินทาในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมได้รับทุกข์โทมนัสในอบายภูมิ ย่อมได้รับทุกข์ โทมนัสในที่ทั่วไป ธีรชนผู้มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในศีล ย่อมได้รับการ

สรรเสริญในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ครั้นตายไปแล้ว ก็ได้รับความสุข โสมนัสในสวรรค์ ย่อมรื่นเริงใจในที่ทุกสถานในโลกนี้ ศีลเท่านั้นเป็นยอดและผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุดในโลกนี้ ความชนะในมนุษยโลกและเทวโลก ย่อมมีได้เพราะศีลและปัญญา.

๒. สุนีตเถรคาถา

คาถาภาษิตของพระสุนีตเถระ

[๓๗๙] เราเกิดมาในสกุลต่ำ เป็นคนยากจน มีเครื่องบริโภคน้อย การงานของเราเป็นการงานต่ำ เราเป็นคนเทดอกไม้ เราถูกมนุษย์เกลียดชัง ดูหมิ่นและแช่งด่า เราถ่อมตนไหว้หมู่ชนเป็นอันมาก ครั้งนั้น เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้เป็นมหาวีรบุรุษ ห้อมล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าไปสู่พระนครอันอุดม ของชาวมคธเพื่อบิณฑบาต เราจึงวางกระเช้าลงแล้วเข้าไปถวายบังคม พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษได้ประทับยืนอยู่เพื่ออนุเคราะห์เรา ครั้งนั้นเราได้ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระศาสดาแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วจึงทูลขอบรรพชากะพระองค์ผู้สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งปวง ลำดับนั้น พระศาสดาผู้มีพระกรุณาอนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งปวง ได้ตรัสเรียกเราว่า จงเป็นภิกษุมาเถิด พระดำรัสนั้นเป็นอุปสมบทของเรา เมื่อเราอุปสมบทแล้ว อยู่ในป่าแต่ผู้เดียว ไม่เกียจคร้าน ได้ทำตามพระดำรัสของพระศาสดาผู้พิชิตมาร ที่ทรงสั่งสอนเรา ในราตรีปฐมยาม เราก็ระลึกถึงชาติก่อนๆ ได้ในมัชฌิมยาม ก็ได้ทิพยจักษุ ในปัจฉิมยาม เราก็ทำลายกองแห่งความมืด คือ อวิชชาได้ ครั้นรุ่งราตรีพระอาทิตย์อุทัย เทพเจ้าเหล่าอินทร์และพรหมทั้งหลาย พากันประนมอัญชลีนมัสการเราพร้อมกับกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมต่อท่าน ข้าแต่ท่านผู้เป็นอุดมบุรุษ ขอนอบน้อมต่อท่าน ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านเป็นผู้สิ้นอาสวะ เป็นทักขิไณยบุคคล ลำดับนั้น พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นเราห้อมล้อมด้วยหมู่เทพเจ้า

จึงทรงยิ้มแย้ม แล้วได้ตรัสเนื้อความนี้ว่า บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์
เพราะคุณธรรม ๔ ประการ คือ ตบะ ๑ พรหมจรรย์ ๑ สัญญมะ ๑
ทมะ ๑ ท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวบุคคลผู้ประกอบด้วยคุณธรรม ๔ ประการ
มีตบะเป็นต้นนั้นว่า เป็นพราหมณ์ผู้อุดม.

ในทวาทสกนิบาตนี้ พระเถระ ๒ รูป คือ พระสีลวเถระ ๑ พระสุนีต
เถระ ๑ ล้วนแต่มีมหิทธิฤทธิ์ ได้ภาษิตคาถารูปละ ๑๒ คาถา รวมเป็น
๒๔ คาถา ฉะนี้.

จบ ทวาทสกนิบาต.

เถรคาถา เตรสกนิบาต

๑. โสณโกฬิวิสเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระโสณโกฬิวิสเถระ

[๓๘๐] ผู้ใดเป็นผู้สำเร็จความปรารถนา เป็นผู้สูงสุดในแว่นแคว้นของพระเจ้าอังคะ วันนี้ ผู้นั้นมีนามว่าโสณะ เป็นผู้เยี่ยมในธรรมทั้งหลาย เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งทุกข์ ภิกษุพึงตัดสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ พึงละสังโยชน์เบื้องบน ๕ และพึงเจริญอินทรีย์ ๕ ให้ยิ่ง ภิกษุผู้ล่วงธรรมเป็นเครื่องข้อง ๕ ท่านเรียกว่า ผู้ข้ามโอฆะได้แล้ว ศีล สมาธิ และปัญญา ของภิกษุผู้มีมานะเพียงดังว่าไม่อ้ออันยกขึ้นแล้ว ผู้ประมาทยินดีในอายตนะอันมีในภายนอก ย่อมไม่ถึงความบริบูรณ์ กิจใดที่ควรทำ ภิกษุเหล่านี้มาละทิ้งกิจอันนั้นเสีย แต่มาทำกิจที่ไม่ควรทำ อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญแก่ภิกษุเหล่านั้น ผู้มีมานะเพียงดังไม้อ้ออันยกขึ้นแล้ว เป็นผู้ประมาท ส่วนภิกษุเหล่าใดปรารภกายคตาสติด้วยดีเป็นนิตย์ ภิกษุเหล่านั้นกระทำกรรมที่ควรทำเนืองนิตย์ ย่อมไม่เสพกรรมมิใช่กิจอาสวะของภิกษุเหล่านั้นผู้มีสติสัมปชัญญะ ย่อมถึงความสิ้นสูญ เมื่อมีทางตรงพระพุทธเจ้าตรัสบอกไว้แล้ว ขอท่านทั้งหลายจงดำเนินไปเถิด อย่าพากันกลับ จงตักเตือนตนด้วยตนเอง พึงน้อมตนเข้าไปสู่นิพพาน เมื่อเราปรารภความเพียร พระศาสดาผู้มีพระจักษุยอดเยี่ยมในโลก ได้ทรงแสดงธรรมอุปมาด้วยสายพิณสอนเรา เราฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ยินดีอยู่ในพระศาสนา ยังสมถภาวนาให้เกิดขึ้น เพื่อบรรลุประโยชน์อันสูงสุด เราบรรลุวิชชา ๓ แล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว จิตของเราผู้น้อมไปในเนกขัมมะ ในความวิเวกแห่งจิต ในความไม่เบียดเบียน ในความสิ้นไปแห่งอุปาทาน ในความสิ้นตัณหาและในความไม่หลงใหลแห่งใจ ย่อมหลุดพ้นโดยชอบ เพราะ

เห็นความเกิดขึ้นแห่งอายตนะ การสั่งสมย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น ผู้หลุดพ้นแล้วโดยชอบ มีจิตสงบระงับเสร็จกิจแล้ว กิจอื่นที่จะพึงทำอีกไม่มี ภูเขาศิลาล้วนเป็นแท่งทึบ ย่อมไม่สะเทือนด้วยลม ฉันใด รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ทั้งสิ้น ทั้งที่เป็นอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ ย่อมไม่ทำจิตของบุคคลผู้คงที่ให้หวั่นไหวได้ ฉันนั้น จิตของผู้คงที่นั้น เป็นจิตตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ไม่เกาะเกี่ยวด้วยอารมณ์อะไรๆ เพราะผู้คงที่นั้นพิจารณาเห็นความเสื่อมไปแห่งอารมณ์นั้น.

ในเตรสกนิบาตนี้ พระโสณโกฬิวิสเถระผู้มีมหิทธิฤทธิ์รูปเดียวเท่านั้น ได้ภาษิตคาถาไว้ ๑๓ คาถา ฉะนี้แล.

จบ เตรสกนิบาต

เถรคาถา จุททสกนิบาต

๑. เรวตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระเรวตเถระ

[๓๘๑] นับแต่เราออกบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ไม่รู้สึกถึงความดำริอันไม่ประเสริฐ ประกอบด้วยโทษเลย ในระยะกาลนานที่เราบวชอยู่นี้ เราไม่รู้สึกถึงความดำริว่า ขอให้สัตว์เหล่านั้น จงถูกฆ่า ถูกเขาเบียดเบียน จงได้รับทุกข์ เรารู้สึกแต่การเจริญเมตตาอันหาประมาณมิได้ อบรมสั่งสมดีแล้วโดยลำดับ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว เราได้เป็นมิตรเป็นสหายของสัตว์ทั้งปวง เป็นผู้อนุเคราะห์สัตว์ทั้งปวง ยินดีแล้วในการไม่เบียดเบียน เจริญเมตตาจิตอยู่ทุกเมื่อ เรายังจิตอันไม่ง่อนแง่นไม่กำเริบให้บันเทิงอยู่ เจริญพรหมวิหารอันบุรุษผู้เลวทรามไม่ซ่องเสพ สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้เข้าทุติยฌานอันไม่มีวิตกวิจาร ประกอบด้วยความเป็นผู้นิ่งเป็นอริยะ โดยแท้จริง ภูเขาศิลาล้วนไม่หวั่นไหว ตั้งอยู่คงที่ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้น ย่อมไม่หวั่นไหวดุจบรรพต เพราะสิ้นโมหะ ความชั่วแม้มีประมาณเท่าปลายขนทราย ย่อมปรากฏเหมือนประมาณท่าหมอกเมฆ แก่ท่านผู้ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วยวน ผู้แสวงหาความสะอาดเป็นนิตย์ เมืองหน้าด่านเป็นเมืองอันเขาคุ้มครองแล้ว ทั้งภายในและภายนอก ฉันใด ท่านทั้งหลายจงคุ้มครองตนฉันนั้นเถิด ขณะอย่าได้ล่วงเลยท่านทั้งหลายไปเสีย เราไม่ยินดีต่อความตาย ไม่เพลิดเพลินต่อความเป็นอยู่ แต่เรารอเวลาตาย เหมือนลูกจ้างคอยให้หมดเวลาทำงานฉะนั้น เราไม่ยินดีความตาย ไม่เพลิดเพลินความเป็นอยู่ แต่เรามีสติสัมปชัญญะ รอท่าเวลาตาย พระศาสดาเราคุ้นเคยแล้ว เราทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพแล้ว ได้บรรลุถึงประโยชน์ที่กุลบุตรออกบวช

เป็นบรรพชิตต้องการแล้ว บรรลุถึงความสิ้นสังโยชน์ทั้งปวง ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด นี้เป็นคำสอนของเรา เราจักอำลาท่านทั้งหลายปรินิพพานในบัดนี้ เพราะเราเป็นผู้หลุดพ้นแล้วจากกิเลสทั้งปวง.

๒. โคทัตตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระโคทัตตเถระ

[๓๘๒] โคอาชาไนยที่ดี อันเขาเทียมแล้วที่แอกเกวียน ย่อมอาจนำแอกเกวียนไปได้ ไม่ย่อท้อต่อภาระอันหนัก ไม่ทอดทิ้งเกวียนอันเขาเทียมแล้ว แม้ฉันใด บุคคลเหล่าใดบริบูรณ์ด้วยปัญญา เหมือนมหาสมุทรอันเต็มด้วยน้ำ บุคคลเหล่านั้นย่อมไม่ดูหมิ่นผู้อื่น ฉันนั้น ย่อมเป็นดังอริยธรรมของสัตว์ทั้งหลาย นรชนผู้ตกอยู่ในอำนาจของเวลา ตกอยู่ในอำนาจของภพน้อยภพใหญ่ ย่อมเข้าถึงความทุกข์และต้องเศร้าโศก คนพาลไม่พิจารณาเห็นตามความเป็นจริง ย่อมเดือดร้อนด้วยเหตุ ๒ อย่าง คือ มีใจฟูขึ้นเพราะเหตุแห่งสุข ๑ มีใจฟุบลงเพราะเหตุแห่งทุกข์ ๑ ชนเหล่าใดก้าวล่วงตัณหาเครื่องร้อยรัดในทุกขเวทนา ในสุขเวทนา และในอทุกขมสุขเวทนา ชนเหล่านั้นเป็นผู้ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวเหมือนเสาเขื่อน เป็นผู้ไม่ฟูขึ้นและไม่ฟุบลง ชนเหล่านั้นย่อมไม่ติดอยู่ในลาภ ความเสื่อมลาภ ยศ ความเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ทั้งหมด ดังหยาดน้ำไม่ติดอยู่บนใบบัว ฉะนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายมีความสุขและได้ชัยชนะในที่ทุกแห่งไป การไม่ได้ลาภโดยชอบธรรมกับการได้ลาภโดยไม่ชอบธรรมทั้งสองอย่างนี้ การไม่ได้ลาภอันชอบธรรมประเสริฐกว่า การได้ลาภอันไม่ชอบธรรมจะประเสริฐอะไร คนไม่มีความรู้ มียศ กับคนมีความรู้แต่ไม่มียศ คนมีความรู้ไม่มียศประเสริฐกว่า คนไม่มีความรู้มียศจะประเสริฐอะไร การสรรเสริญจากคนพาลกับ

การติเตียนจากนักปราชญ์ การติเตียนจากนักปราชญ์ประเสริฐกว่า การสรรเสริญจากคนพาลระประเสริฐอะไร ความสุขอันเกิดจากกามคุณกับความทุกข์อันเกิดจากวิเวก ความทุกข์อันเกิดจากวิเวกประเสริฐกว่า ความสุขอันเกิดจากกามคุณจะประเสริฐอะไร ความเป็นอยู่โดยไม่ชอบธรรมกับความตายโดยธรรม ความตายโดยธรรมประเสริฐกว่า ความเป็นอยู่โดยไม่ชอบธรรมจะประเสริฐอะไร ชนเหล่าใดละกามและความโกรธได้แล้ว มีจิตสงบระงับเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ไม่ติดอยู่ในโลก ชนเหล่านั้นไม่มีความรักความชัง บุคคลเจริญโพชฌงค์ ๗ อินทรีย์ ๕ และพละ ๕ แล้วบรรลุถึงความสงบอันยอดเยี่ยม หาอาสวะมิได้ ย่อมปรินิพพาน.

ในจุททสกนิบาตนี้ พระเถระ ๒ รูปผู้มีฤทธิ์มาก คือ พระเรวตเถร ๑ พระโคทัตตเถระ ๑ ได้ภาษิตคาถารูปละ ๑๔ คาถา รวมเป็น ๒๘ คาถา ฉะนี้แล.

จบ จุททสกนิบาต.

เถรคาถา โสฬสกนิบาต

๑. อัญญโกณฑัญญเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระอัญญาโกณฑัญญเถระ

[๓๘๓] ท้าวสักกเทวราช เมื่อจะประกาศความเลื่อมใสของพระองค์ จึงตรัสพระคาถาที่ ๑ ว่า

ข้าพเจ้าได้ฟังธรรมมีรสอันประเสริฐ จึงเกิดความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ธรรมอันคลายความกำหนัด เพราะไม่ยึดถือมั่นโดยประการทั้งปวง พระผู้เป็นเจ้าได้แสดงแล้ว

ท้าวเธอตรัสชมเชยเทศนาของพระเถระดังนี้แล้ว ทรงนมัสการพระเถระ แล้วเสด็จกลับไปสู่ที่อยู่ของพระองค์ ภายหลังวันหนึ่ง พระเถระเห็นวารจิตของปุถุชนบางจำพวก ซึ่งถูกมิจฉาวิตกครอบงำ และระลึกถึงคำสอนอันเป็นปฏิปักษ์ต่อมิจฉาวิตกนั้นแล้ว นึกถึงความที่คนมีใจอันพรากแล้วจากการฟังทั้งปวง จึงได้ภาษิตคาถา ๒ คาถา อันแสดงซึ่งเนื้อความนั้นว่า

อารมณ์อันวิจิตรมีอยู่ในโลกเป็นอันมาก ชรอยจะย่ำยีบุคคลผู้คิดถึงอารมณ์ว่า งาม อันประกอบด้วยราคะในปฐพีมณฑลนี้ ฝนตกลงมาในฤดูฝน พึงระงับธุลีที่ถูกลมพัดไปได้ ฉันใด เมื่อใด พระอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญา เมื่อนั้น ความดำริของพระอริยสาวกนั้นย่อมระงับไปฉันนั้น เมื่อใด พระอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เมื่อนั้น พระอริยสาวกนั้นย่อมหน่ายในทุกข์ นี้เป็นทางแห่งความหมดจด เมื่อใด พระอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ เมื่อนั้น พระอริยสาวกนั้นย่อมหน่ายในทุกข์ นี้เป็นทางแห่งความหมดจด เมื่อใด พระอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญาว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เมื่อนั้นพระอริยสาวกนั้นย่อมหน่ายในทุกข์ นี้เป็นทางแห่งความหมดจด พระโกณฑัญญเถระองค์ใดเป็นผู้

ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า เป็นผู้มีความบากบั่นอย่างแรงกล้า ละความเกิด
และความตายได้แล้ว เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยพรหมจรรย์อันได้ด้วยยาก พระ
โกณฑัญญเถระองค์นั้นได้ตัดบ่วง คือ โอฆะ ตาปูตรึงจิต อันมั่นคง
และภูเขาที่ทำลายได้ยากแล้ว ข้ามไปถึงฝั่ง คือ นิพพาน เป็นผู้เพ่ง
ฌาน หลุดพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร.

ภายหลังวันหนึ่ง ท่านพระโกณฑัญญเถระได้เห็นภิกษุรูปหนึ่งซึ่งเป็นสัทธิวิหาริกของท่าน เป็นผู้เกียจคร้าน มีความเพียรทราม มีใจฟุ้งซ่าน มักใหญ่ใฝ่สูง เพราะการคบหาด้วยมิตรชั่วช้า จึงไปยังที่นั้นด้วยฤทธิ์ แล้วตักเตือนว่า ท่านอย่าทำอย่างนี้ต่อไป ขอท่านจงละมิตรชั่วช้าเสียแล้วคบหากัลยาณมิตรทำสมณธรรมเถิด ภิกษุนั้นไม่เชื่อฟังคำของท่าน ท่านจึงเกิดความสลดใจ เมื่อจะติเตียนข้อปฏิบัติอันผิด และสรรเสริญการปฏิบัติชอบและการอยู่สงัด ด้วยถ้อยคำอันเป็นบุคคลาธิษฐาน จึงได้ภาษิตคาถานี้ใจความว่า

ภิกษุมีใจฟุ้งซ่าน กลับกลอก คบหาแต่มิตรที่เลวทราม ถูกคลื่นซัดให้
จมอยู่ในห้วงน้ำ คือ สงสาร ส่วนภิกษุมีใจไม่ฟุ้งซ่าน ไม่กลับกลอก
มีปัญญารักษาตัวรอด สำรวมอินทรีย์ คบหากัลยาณมิตร เป็นนักปราชญ์
พึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ นรชนผู้ซูบผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็นดัง
เถาหญ้านาง เป็นผู้รู้จักประมาณในข้าวและน้ำ มีใจไม่ย่อท้อ ถูกเหลือบ
ยุงทั้งหลายกัดอยู่ในป่าใหญ่ ย่อมเป็นผู้มีสติอดกลั้น ได้อยู่ในป่านั้น
เหมือนช้างที่อดทนต่อศาตราวุธในยุทธสงครามฉะนั้น เราไม่ยินดีความ
ตาย ไม่เพลิดเพลินความเป็นอยู่ เรารอเวลาตาย เหมือนลูกจ้างรอให้
หมดเวลาทำงาน ฉะนั้น เราไม่ยินดีความตาย ไม่เพลิดเพลินความเป็น
อยู่ แต่เรามีสติสัมปชัญญะรอเวลาตาย พระศาสดาเราได้คุ้นเคยแล้ว
เราทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว
ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นแล้ว ได้บรรลุถึงประโยชน์ที่กุลบุตรทั้ง
หลายออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการแล้ว เพราะฉะนั้น จะมีประโยชน์
อะไรด้วยสัทธิวิหาริก ผู้ว่ายากแก่เรา.

๒. อุทายีเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระอุทายีเถระ

[๓๘๔] เราเคยได้ฟังมาจากพระอรหันต์ทั้งหลายว่า มนุษย์ทั้งหลายย่อมนอบน้อมบุคคลใด ผู้เกิดเป็นมนุษย์ เป็นพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้เอง มีตนอันได้ฝึกฝนแล้ว มีจิตตั้งมั่น ดำเนินไปในทางของพรหม ยินดีในการสงบระงับจิต ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง แม้เทวดาทั้งหลายก็พากันนอบน้อมบุคคลนั้น เทวดาและมนุษย์ย่อมนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้ก้าวล่วงสังโยชน์ทั้งปวง ออกจากป่า คือ กิเลสมาสู่นิพพาน ออกจากกามมายินดีในเนกขัมมะ เหมือนทองคำอันพ้นแล้วจากหินฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้นแล เป็นนาครุ่งเรือง พ้นโลกนี้กับทั้งเทวโลก เหมือนขุนเขาหิมวันต์รุ่งเรืองล่วงภูเขาเหล่าอื่นฉะนั้น เราจักแสดงช้างอันประเสริฐ ซึ่งเป็นช้างมีชื่อโดยแท้จริง เป็นเยี่ยมกว่าบรรดาผู้มีชื่อว่าช้างทั้งหมด แก่ท่านทั้งหลาย เพราะผู้ใดไม่ทำบาป ผู้นั้นชื่อว่า นาค ความสงบเสงี่ยมและการไม่เบียดเบียน ๒ อย่างนี้ เป็นเท้าหน้าทั้งสองของนาค สติสัมปชัญญะเป็นเท้าหลัง ช้างตัวประเสริฐควรบูชา มีศรัทธาเป็นงวง มีอุเบกขาเป็นงาอันขาว มีสติเป็นคอ มีปัญญาเครื่องพิจารณาค้นคว้าธรรมเป็นศีรษะ มีธรรม คือ สัมมาวาจาเป็นท้อง มีวิเวกเป็นหาง ช้างตัวประเสริฐ คือ พระพุทธเจ้านั้น เป็นผู้มีปกติเพ่งฌาน ยินดีในนิพพาน มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในภายใน คือ เมื่อเดินก็มีจิตตั้งมั่น เมื่อยืนก็มีจิตตั้งมั่น นอนก็มีจิตตั้งมั่น แม้เมื่อนั่งก็มีจิตตั้งมั่น เป็นผู้สำรวมในที่ทั้งปวง อันนี้เป็นคุณสมบัติของช้างผู้ประเสริฐ คือ พระพุทธเจ้า ช้างตัวประเสริฐ คือ พระพุทธเจ้านั้นบริโภคของอันหาโทษมิได้ ไม่บริโภคของที่มีโทษ ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มแล้ว ก็ไม่สั่งสมไว้ ตัดเครื่องเกาะเกี่ยวผูกพันน้อยใหญ่ทั้งสิ้นไม่มีความห่วงใยเลย เที่ยวไปในที่ทุกแห่ง เปรียบเหมือนดอกบัวขาบมีกลิ่นหอมหวานชวนให้รื่นรมย์ เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ย่อมไม่ติดอยู่

ด้วยน้ำ ฉันใด พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติแล้วในโลก อยู่ในโลกไม่ติดอยู่ด้วยโลก เหมือนดอกปทุมไม่ติดอยู่ด้วยน้ำ ฉันนั้น ไฟกองใหญ่ลุกโชนเมื่อหมดเชื้อก็ดับไป ก็เมื่อเถ้ายังมีอยู่ เขาก็เรียกว่ากันว่า ไฟดับแล้ว ฉันใด อุปมาอันทำให้รู้เนื้อความแจ่มแจ้งนี้ วิญญูชนทั้งหลายแสดงไว้แล้ว ก็ฉันนั้น มหานาคทั้งหลายจักรู้แจ้งนาค อันพระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว พุทธนาคเป็นผู้ปราศจาก ราคะ โทสะ และโมหะ หมดอาสวะ เมื่อละสรีระร่างกายนี้แล้ว ก็จักไม่มีอาสวะปรินิพพาน.

ในโสฬสกนิบาตนี้ พระเถระผู้มีมหิทธิฤทธิ์ ๒ รูป คือ พระโกณฑัญญเถระ กับ พระอุทายีเถระ ได้ภาษิตคาถาไว้องค์ละ ๑๖ คาถา รวมเป็น ๓๒ คาถา ฉะนี้แล.

จบ โสฬสกนิบาต.

เถรคาถา วีสตินิบาต

๑. อธิมุตตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระอธิมุตตเถระ

[๓๘๕] พระอธิมุตตเถระถูกพวกโจรจับไว้ มิได้มีความกลัวหวาดเสียว มีหน้าผ่องใส เมื่อหัวหน้าโจรเห็นดังนั้น เกิดความอัศจรรย์ใจ จึงได้กล่าวคาถาสรรเสริญ ๒ คาถาว่า

เมื่อก่อน เราจะฆ่าสัตว์เหล่าใดเพื่อบูชายัญ หรือเพื่อทรัพย์ ความกลัวก็ย่อมเกิดแก่สัตว์เหล่านั้นทั้งสิ้น สัตว์เหล่านั้นย่อมพากันหวาดหวั่นและบ่นเพ้อ แต่ความกลัวมิได้มีแก่ท่านเลย สีหน้าของท่านผ่องใสยิ่งนัก เมื่อภัยใหญ่เห็นปานนี้ปรากฏแล้ว เหตุไรท่านจึงไม่คร่ำครวญเล่า.

พระเถระเมื่อจะแสดงธรรม โดยมุ่งการตอบคำถามของนายโจรนั้น จึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ความว่า

ดูกรนายโจร ทุกข์ทางใจย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ห่วงใยในชีวิต ความกลัวทั้งปวงอันเราผู้สิ้นสังโยชน์ล่วงพ้นได้แล้ว เมื่อตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพสิ้นไปแล้ว ความกลัวตายในปัจจุบันมิได้มีด้วยประการใดประการหนึ่งเลย ดุจบุรุษไม่กลัวความหนัก เพราะวางภาระแล้วฉะนั้น พรหมจรรย์เราประพฤติดีแล้ว แม้มรรคเราก็อบรมดีแล้ว เราไม่มีความกลัวตายเหมือนบุคคลไม่กลัวโรคเพราะโรคสิ้นไปแล้วฉะนั้น พรหมจรรย์เราประพฤติดีแล้ว แม้มรรคเราก็อบรมดีแล้ว ภพทั้งหลายอันไม่น่ายินดีเราได้เห็นแล้วเหมือนบุคคลดื่มยาพิษแล้วคายทิ้งฉะนั้น บุคคลผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ไม่มีความถือมั่น เสร็จกิจแล้ว หมดอาสวะ ย่อมยินดีต่อความสิ้นอายุเหมือนบุคคลพ้นแล้วจากการถูกประหารฉะนั้น บุคคลผู้บรรลุธรรมอันสูงสุดแล้ว ไม่มีความต้องการอะไรในโลกทั้งหมด ย่อมไม่เศร้าโศกในเวลาตาย ดุจบุคคลออกจากเรือนที่ถูกไฟไหม้ฉะนั้น สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมีอยู่

ในโลกนี้ก็ดี ภพที่สัตว์ย่อมได้ในโลกนี้ก็ดี พระพุทธเจ้าแสวงหาคุณ
อันใหญ่ยิ่งได้ตรัสไว้ว่า สิ่งทั้งหมดนี้ไม่เป็นอิสระ ผู้ใดรู้แจ้งธรรมข้อนั้น
เหมือนดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ผู้นั้นย่อมไม่ยึดถือภพอะไร ดัง
บุคคลผู้ไม่จับก้อนเหล็กแดงอันร้อนโชน ฉะนั้น เราไม่มีความคิดว่า
ได้เป็นมาแล้ว จักเป็นต่อไป จะไม่เป็น หรือสังขารจักฉิบหายไป จะ
คร่ำครวญไปทำไมในเพราะสังขารนั้นเล่า ดูกรนายโจร ความกลัว
ย่อมไม่มีแก่ผู้พิจารณาเห็นตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิดขึ้นแห่งธรรม
อันบริสุทธิ์ และความสืบต่อแห่งสังขารอันบริสุทธิ์ เมื่อใดบุคคล
พิจารณาเห็นโลกเสมอด้วยหญ้าและไม้ด้วยปัญญา เมื่อนั้น บุคคลนั้น
ย่อมไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา ย่อมไม่เศร้าโศกว่า ของเราไม่มี เรากลัด
กลุ้มด้วยสรีระ ไม่ต้องการด้วยภพ ร่างกายนี้จักแตกไป และจักไม่มี
ร่างกายอื่น ถ้าท่านทั้งหลายปรารถนาจะทำกิจใดด้วยร่างกายของเรา ก็จง
ทำกิจนั้นเถิด ความขัดเคืองและความรักใคร่ในสรีระนั้น จักไม่มีแก่เรา
เพราะเหตุที่ท่านทั้งหลาย ทำกิจตามปรารถนาด้วยร่างกายของเรานั้น.
โจรทั้งหลายได้ฟังคำของท่าน อันอัศจรรย์อันทำให้ขนลุกชูชันดังนั้น
แล้ว จึงพากันวางศาตราวุธ แล้วกล่าวดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ความ
ไม่เศร้าโศกที่ท่านได้นี้ เพราะท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ หรือใครเป็น
อาจารย์ของท่าน หรือเพราะอาศัยคำสั่งสอนของใคร?

พระเถระได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงได้กล่าวตอบว่า

พระศาสดาผู้เป็นสัพพัญญู รู้เห็นธรรมทั้งปวง ชนะหมู่มารมีพระกรุณา
ใหญ่ผู้รักษาพยาบาลชาวโลกทั้งปวง เป็นอาจารย์ของเรา ธรรมเครื่องให้
ถึงความสิ้นอาสวะอันยอดเยี่ยมนี้ พระองค์ทรงแสดงไว้แล้ว ความไม่
เศร้าโศก เราได้เพราะอาศัยคำสั่งสอนของพระองค์ พวกโจรฟังถ้อยคำ
อันเป็นสุภาษิตของพระเถระผู้เป็นฤาษีแล้ว พากันวางศาตราและอาวุธ
บางพวกก็งดเว้นจากโจรกรรม บางพวกก็ขอบรรพชา โจรเหล่านั้นครั้นได้
บรรพาในศาสนาของพระสุคตแล้ว ได้เจริญโพชฌงค์และพลธรรมเป็น

บัณฑิต มีจิตเฟื่องฟูเบิกบาน มีอินทรีย์อันอบรมดีแล้ว ได้บรรลุสันตบท คือ นิพพานอันหาปัจจัยปรุงแต่งมิได้.

๒. ปาราสริยเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระปาราสริยเถระ

[๓๘๖] ความคิดได้มีแล้วแก่ภิกษุผู้ชื่อว่าปาราสริยะ ผู้เป็นสมณะนั่งอยู่แล้วแต่ผู้เดียว มีจิตสงบสงัด เพ่งฌาน บุรุษพึงทำอะไรโดยลำดับ พึงประพฤติวัตรอย่างไร ประพฤติมารยาทอย่างไร จึงชื่อว่าเป็นผู้ทำกิจของตน และชื่อว่าไม่เบียดเบียนใครๆ อินทรีย์ทั้งหลายย่อมมีเพื่อประโยชน์และไม่ใช่ประโยชน์ แก่มนุษย์ทั้งหลาย อินทรีย์ที่ไม่รักษา ย่อมไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ อินทรีย์ที่รักษา ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ บุรุษผู้รักษาและคุ้มครองอินทรีย์นั่นแล จึงชื่อว่าเป็นผู้กระทำกิจของตน และชื่อว่าไม่เบียดเบียนใครๆ ถ้าผู้ใดไม่ห้ามจักขุนทรีย์ อันไปอยู่ในรูปทั้งหลาย ไม่เห็นโทษผู้นั้นย่อมไม่พ้นจากทุกข์ได้เลย อนึ่ง ผู้ใดไม่ห้ามโสตินทรีย์ อันเป็นไปอยู่ในเสียงทั้งหลาย ไม่เห็นโทษ ผู้นั้นย่อมไม่พ้นจากทุกข์ได้เลย ถ้าผู้ใดไม่เห็นอุบายเครื่องสลักออก ซ่องเสพในกลิ่น ผู้นั้นเป็นผู้หมกมุ่นอยู่ในกลิ่นย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ ผู้ใดมัวแต่คำนึงถึงรสเปรี้ยว รสหวานและรสขมเป็นผู้กำหนัดยินดีด้วยตัณหาในรส ไม่รู้สึกถึงความคิดในใจอันเกิดขึ้นในขณะบรรพชาว่า จักทำที่สุดทุกข์ ผู้นั้นย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ ผู้ใดมัวนึกถึงโผฏฐัพพะอันสวยงาม ไม่ปฏิกูล ยินดีแล้ว ผู้นั้นย่อมได้ประสบทุกข์มีประการต่างๆ อันมีราคะเป็นเหตุ ก็ผู้ใดไม่อาจจะรักษาใจจากธรรมเหล่านี้ ทุกข์อันเกิดจากกระแสอารมณ์ทั้ง ๕ นั้น ย่อมติดตามผู้นั้นไป เพราะการไม่รักษาใจนั้น ร่างกายนี้เต็มไปด้วยหนองเลือดและซากศพเป็นอันมาก เป็นของอันนายช่างผู้ฉลาดทำไว้ เป็นของเกลี้ยงเกลาวิจิตรงดงามแต่ภายนอก ภายในเต็มไปด้วยของไม่สะอาด มีคูถเป็นต้น ดังสมุคฉะนั้น คนพาลย่อมไม่รู้สึกว่า ร่างกายนี้เป็นของ

เผ็ดร้อน มีรสหวานเป็นที่ยินดี เกี่ยวพันด้วยความรัก เป็นทุกข์ เป็นของฉาบไล้ไว้ด้วยสิ่งที่น่าชื่นใจ เหมือนมีดโกนอันทาแล้วด้วยน้ำผึ้ง ฉะนั้น บุคคลผู้กำหนัดยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ ของหญิง ย่อมต้องประสบทุกข์มีประการต่างๆ กระแสตัณหาในหญิงทั้งปวงย่อมไหลไปในทวารทั้ง ๕ ของบุรุษ ผู้ใดมีความเพียร อาจทำการป้องกันกระแสตัณหาเหล่านั้นได้ ผู้นั้นตั้งอยู่ในอรรถ ตั้งอยู่ในธรรม เป็นผู้ขยันมีปัญญาเครื่องพิจารณา ก็บุคคลควรเป็นผู้ยินดีทำกิจอันประกอบด้วยอรรถและธรรม การประกอบด้วยกามารมณ์ย่อมทำให้จมอยู่ในโลกบุคคลพึงเว้นกิจอันไร้ประโยชน์เสีย เมื่อรู้ว่า สิ่งนั้นไม่ควรทำแล้ว พึงเป็นผู้ไม่ประมาท มีปัญญาสอดส่องในสิ่งนั้น บุคคลพึงยึดเอาแต่กิจที่ประกอบด้วยประโยชน์ และความยินดีอันประกอบด้วยธรรม แล้วพึงประพฤติ เพราะว่าความยินดีในธรรมนั้นแล เป็นความยินดีสูงสุด ผู้ใดปรารถนาจะชิงเอาสิ่งของของผู้อื่นด้วยอุบายใหญ่น้อย ฆ่าผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น ทำคนอื่นให้เศร้าโศก ฉกชิงเอาสิ่งของของคนอื่นด้วยความทารุณร้ายกาจ การกระทำของผู้นั้น เป็นการกระทำอาศัยความยินดีในการประกอบด้วยความฉิบหาย บุคคลผู้มีกำลัง เมื่อผ่าไม้ ย่อมตอกลิ่มด้วยลิ่ม ฉันใด ภิกษุผู้ฉลาดย่อมกำจัดอินทรีย์ ด้วยอินทรีย์ ฉันนั้น บุคคลผู้อบรมศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา กำจัดอินทรีย์ ๕ ด้วยอินทรีย์ ๕ แล้ว เป็นพราหมณ์ผู้ไม่มีทุกข์ไป บุคคลนั้นเป็นผู้ตั้งอยู่ในอรรถตั้งอยู่ในธรรม ทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งปวง โดยประการทั้งปวง ย่อมได้รับความสุข.

๓. เตลุกานิเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระเตลุกานิเถระ.

[๓๘๗] เรามีความเพียรค้นคิดธรรมอยู่นาน ก็ไม่ได้ความสงบใจ จึงได้ถามสมณพราหมณ์ทั้งหลายว่า ใครหนอในโลกเป็นผู้ถึงฝั่งแล้ว ใครเล่าเป็นผู้ได้บรรลุธรรมอันหยั่งลงสู่อมตะ เราจักปฏิบัติธรรมของใคร ซึ่ง

เป็นเครื่องให้รู้แจ้งปรมัตถ์ เราเป็นผู้มีความคด คือ กิเลสอันไปแล้วใน
ภายใน เหมือนปลาที่กินเหยื่อฉะนั้น เราถูกผูกด้วยบ่วงใหญ่ คือ กิเลส
เหมือนท้าวเวปจิตติอสูร ถูกผูกด้วยบ่วงของท้าวสักกะฉะนั้น เรากระชาก
บ่วง คือ กิเลสนั้นไม่หลุด จึงไม่พ้นไปจากความโศกและความร่ำไร
ใครในโลกจะช่วยเราผู้ถูกผูกแล้วให้หลุดพ้น ประกาศทางเป็นเครื่อง
ตรัสรู้ให้เรา เราจะรับสมณะหรือพราหมณ์ คนไหนไว้เป็นผู้แสดงธรรม
อันกำจัดกิเลสได้จะปฏิบัติธรรมเครื่องนำไป ปราศจากชราและมรณะ
ของใคร จิตของเราถูกร้อยไว้ด้วยความลังเลสงสัย ประกอบด้วยความ
แข่งดีเป็นกำลัง ฉุนเฉียว ถึงความเป็นจิตกระด้างด้วยใจ เป็นเครื่อง
รองรับตัณหา สิ่งใดมีธนู คือ ตัณหาเป็นสมุฏฐานมีประเภท ๓๐ เป็น
ของมีอยู่ในโลก เป็นของหนัก ทำลายหทัยแล้วตั้งอยู่ ขอท่านจงดูสิ่ง
นั้นเถิด การไม่ละทิฏฐิน้อยๆ อันลูกศร คือ ความดำริผิดให้อาจหาญ
แล้ว เราถูกยิงด้วยลูกศร คือ ทิฏฐินั้น หวั่นไหวอยู่ เหมือนใบไม้ที่
ถูกลมพัดฉะนั้น กรรมอันลามก ตั้งขึ้นแล้วในภายในของเราย่อมพลัน
ให้ผล กายอันเนื่องด้วยสัมผัส ๖ เกิดแล้วในที่ใด ย่อมแล่นไปในที่นั้น
ทุกเมื่อ เราไม่เห็นหมอผู้ที่จะถอนลูกศรของเราได้เลย หมอไม่สามารถ
จะเยียวยาเรา ด้วยศาตราอย่างอื่นต่างๆ ชนิด ใครไม่ต้องใช้ศาตรา
ไม่ทำให้ร่างกายเราเป็นแผล ไม่เบียดเบียนร่างกายเราทั้งหมด จักถอน
ลูกศรอันเสียบอยู่ภายในหทัยของเราออกได้ ก็บุคคลผู้นั้นเป็นใหญ่ใน
ธรรม เป็นผู้ประเสริฐ ลอยโทษอันเป็นพิษเสียได้ ช่วยยกเราผู้ตกไป
ในห้วงน้ำ คือ สงสารอันลึกขึ้นสู่บกได้ เราเป็นผู้จมอยู่ในห้วงน้ำใหญ่
อันเป็นที่สุดแห่งธุลี เป็นห้วงน้ำลาดไปด้วยมายา ริษยา ความแข่งดี
และความง่วงเหงาหาวนอน ไม่มีใครจะนำออกได้ ความดำริทั้งหลาย
อันอาศัยซึ่งราคะ เป็นเช่นกับห้วงน้ำใหญ่ มีเมฆ คือ อุทธัจจะเป็น
เสียงคำรน มีสังโยชน์เป็นฝน ย่อมนำบุคคลผู้มีความเห็นผิดไปสู่สมุทร

คือ อบาย กระแสตัณหาทั้งหลายย่อมไหลไปในอารมณ์ทั้งปวง ตัณหาเพียงดังเถาวัลย์เกิดขึ้นแล้วตั้งอยู่ ใครจะพึงกั้นกระแสตัณหาเหล่านั้นได้ ใครเล่าจะตัดตัณหา อันเป็นดังเถาวัลย์นั้นได้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงทำฝั่งอันเป็นเครื่องกั้นกระแส ตัณหาเหล่านั้นเถิด อย่าให้กระแสตัณหาอันเกิดแต่ใจ พัดท่านทั้งหลายไปเร็วพลัน ดังกระแสน้ำ พัดต้นไม้อันตั้งอยู่ริมฝั่งฉะนั้น พระศาสดาผู้มีอาวุธ คือปัญญา ผู้อันหมู่ฤาษีอาศัยแล้วเป็นที่พึ่งแก่เราผู้มีภัยเกิดแล้ว ผู้แสวงหาฝั่ง คือ นิพพานจากที่มิใช่ฝั่ง พระองค์ได้ทรงประทานบันไดอันนายช่างทำดีแล้วบริสุทธิ์ทำด้วยไม้แก่น คือ ธรรม เป็นบันไดมั่นคงแก่เราผู้ถูกกระแสตัณหาพัดไปอยู่ และได้ตรัสเตือนเราว่า อย่ากลัวเลย เราได้ขึ้นสู่ปราสาท คือ สติปัฏฐานแล้ว พิจารณาเห็นหมู่สัตว์ผู้ยินดีในร่างกายของตน ที่เราได้สำคัญในกาลก่อนโดยเป็นแก่นสาร ก็เมื่อใดเราได้เห็นทางอันเป็นอุบายขึ้นสู่เรือ เมื่อนั้นเราจักไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน ได้เห็นท่า คือ อริยมรรคอันอุดม พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงทางอันสูงสุดเพื่อไม่ให้บาปธรรมทั้งหลาย มีทิฏฐิและมานะเป็นต้น ซึ่งเป็นดังลูกศรเกิดในตน เกิดแต่ตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพ เป็นไปได้ พระพุทธเจ้าทรงกำจัดโทษอันเป็นพิษได้ ทรงบรรเทากิเลสเครื่องร้อยกรองของเราอันนอนเนื่องอยู่ในสันดานอันตั้งอยู่แล้วในใจของเราตลอดกาลนาน.

๔. รัฏฐปาลเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระรัฏฐปาลเถระ.

[๓๘๘] เชิญดูอัตภาพอันธรรมดาตกแต่งให้วิจิตร มีกายเป็นแผลอันกระดูก ๓๐๐ ท่อนยกขึ้นแล้ว กระสับกระส่าย คนพาลพากันดำริหวังมาก อันไม่มีความยั่งยืนตั้งมั่น เชิญดูรูปอันปัจจัยกระทำให้วิจิตรด้วยแก้วมณีและกุณฑล หุ้มด้วยหนังมีร่างกระดูกอยู่ภายใน งามพร้อมไปด้วยผ้าต่างๆ มีเท้าทั้งสองอันฉาบทาด้วยครั่งสด มีหน้าอันไล้ทาด้วยฝุ่น สามารถ

ทำให้คนพาลลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง ผมทั้งหลาย อันบุคคลตบแต่งเป็นลอนคล้ายกระดานหมากรุก นัยน์ตาทั้งสองอันหยอดด้วยยาตา สามารถทำให้คนพาลลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง กายอันเปื่อยเน่าอันบุคคลตบแต่งแล้วเหมือนกล่องยาตาใหม่ๆ วิจิตรด้วยลวดลายต่างๆ สามารถทำให้คนพาลลุ่มหลงได้ แต่ไม่สามารถทำให้ผู้แสวงหาฝั่งโน้นลุ่มหลง นายพรานเนื้อดักบ่วงไว้ แต่เนื้อไม่ติดบ่วง เมื่อนายพรานเนื้อคร่ำครวญอยู่ พวกเนื้อพากันมากินเหยื่อแล้วหนีไป บ่วงของนายพรานขาดไปแล้ว เนื้อไม่ติดบ่วง เมื่อนายพรานเศร้าโศกอยู่ พวกเนื้อพากันมากินเหยื่อแล้วหนีไป เราเห็นหมู่มนุษย์ที่มีทรัพย์ในโลกนี้ ได้ทรัพย์แล้วไม่ให้ทานเพราะความลุ่มหลง ได้ทรัพย์แล้วทำการสั่งสมไว้ และปรารถนาอยากได้ยิ่งขึ้นไป พระราชากดขี่ช่วงชิงเอาแผ่นดินครอบครองแผ่นดินอันมีสาครเป็นที่สุด ตลอดฝั่งสมุทรข้างนี้แล้ว ไม่รู้จักอิ่ม ยังปรารถนาจักครอบครองฝั่งสมุทรข้างโน้นอีกต่อไป พระราชาก็ดี มนุษย์เหล่าอื่นเป็นอันมากก็ดี ผู้ยังไม่ปราศจากตัณหา ย่อมเข้าถึงความตาย ยังไม่เต็มความประสงค์ ก็พากันละทิ้งร่างกายไป ความอิ่มด้วยกามทั้งหลาย ย่อมไม่มีในโลกเลย หมู่ญาติพากันสยายผมร้องไห้คร่ำครวญถึงผู้นั้น และพันว่าทำอย่างไรหนอ พวกญาติของเราจึงจะไม่ตาย ครั้นพวกญาติตายแล้ว ก็เอาผ้าห่อนำไปเผาเสียที่เชิงตะกอน ผู้ที่ตายไปนั้นถูกเขาแทงด้วยหลาวเผาด้วยไฟ ละโภคะทั้งหลาย มีแต่ผ้าผืนเดียวติดตัวไป เมื่อบุคคลจะตายย่อมไม่มีญาติหรือมิตรสหายช่วยต้านทานได้ พวกที่รับมรดกก็มาขนเอาทรัพย์ของผู้ตายนั้นไป ส่วนสัตว์ที่ตายย่อมไปตามยถากรรม เมื่อตายไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรๆ คือ พวกบุตร ภริยา ทรัพย์ แว่นแคว้น สิ่งใดๆ จะติดตามไม่ได้เลย บุคคลจะได้อายุยืนเพราะทรัพย์ก็หาไม่ จะละความแก่ไปแม้เพราะทรัพย์ก็หาไม่ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตนั้นแลว่าเป็นของน้อย ไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ทั้งคนมั่งมี

และคนยากจน ย่อมถูกต้องผัสสะเหมือนกัน ทั้งคนพาลและคนฉลาด
ก็ต้องถูกผัสสะเหมือนกันทั้งนั้น แต่คนพาลถูกอารมณ์ที่ไม่พอใจ
เบียดเบียน ย่อมอยู่เป็นทุกข์เพราะความเป็นพาล ส่วนนักปราชญ์อัน
ผัสสะถูกต้องแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะฉะนั้นและ ปัญญาจึงจัดว่า
ประเสริฐกว่าทรัพย์ เพราะปัญญาเป็นเหตุให้บรรลุนิพพาน แต่คนพาล
ไม่ปรารถนาจะบรรลุ พากันทำกรรมชั่วต่างๆ อยู่ในภพน้อยภพใหญ่
เพราะความหลง ผู้ใดทำกรรมชั่วแล้ว ผู้นั้นจะต้องเวียนตายเวียนเกิด
อยู่ในวัฏสงสารร่ำไป บุคคลผู้มีปัญญาน้อย เมื่อมาเชื่อต่อการทำของ
บุคคลผู้ที่ทำความชั่วนั้น ก็จะต้องเวียนตายเวียนเกิดอยู่ร่ำไปเหมือนกัน
โจรผู้มีธรรมอันชั่วช้า ถูกเขาจับได้พร้อมทั้งของกลางย่อมเดือดร้อน
เพราะกรรมของตน ฉันใด หมู่สัตว์ผู้มีธรรมอันชั่วช้า ละไปแล้ว ย่อม
เดือดร้อนในปรโลกเพราะกรรมของตน ฉะนั้น กามทั้งหลายงามวิจิตร
มีรสอร่อย น่ารื่นรมย์ใจ ย่อมย่ำยีจิตด้วยรูปแปลกๆ ดูกรมหาบพิตร
เพราะอาตมภาพได้เห็นโทษในกามคุณทั้งหลาย จึงออกบวช สัตว์ทั้งหลาย
ทั้งหนุ่มทั้งแก่ ย่อมตกไปเพราะร่างกายแตก เหมือนผลไม้หล่น ฉะนั้น
ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพเห็นความไม่เที่ยงแม้ข้อนี้ จึงออกบวชความ
เป็นสมณะอันไม่ผิดนั้นแล ประเสริฐ อาตมภาพออกบวชด้วยศรัทธา
เข้าถึงการปฏิบัติชอบในศาสนาของพระชินเจ้า บรรพชาของอาตมภาพ
ไม่มีโทษ อาตมภาพไม่เป็นหนี้บริโภคโภชนะ อาตมภาพเห็นกามทั้งหลาย
โดยเป็นของอันไฟติดทั่วแล้ว เห็นทองทั้งหลายโดยเป็นศาตรา เห็นทุกข์
จำเดิมแต่ก้าวลงในครรภ์ เห็นภัยใหญ่ในนรก จึงออกบวช อาตมภาพ
เห็นโทษอย่างนี้แล้วได้ความสังเวชในกาลนั้น ในกาลนั้นอาตมภาพ
เป็นผู้ถูกลูกศร คือ ราคะเป็นต้นแทงแล้ว บัดนี้บรรลุถึงความสิ้นอาสวะ
แล้ว พระศาสดาอันอาตมภาพคุ้นเคยแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
อาตมภาพทำสำเร็จแล้ว อาตมภาพได้ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอน

ตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ ที่กุลบุตรออกบวช
เป็นบรรพชิตต้องการนั้นแล้ว บรรลุถึงความสิ้นสังโยชน์ทั้งปวงแล้ว.

๕. มาลุงกยปุตตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระมาลุงกยเถระ.

[๓๘๙] เมื่อบุคคลได้เห็นรูปแล้ว มัวใส่ใจถึงรูปนั้นว่าเป็นนิมิตที่น่ารัก สติก็ลุ่มหลง เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้นั้นย่อมมีจิตกำหนัดเพลิดเพลินอยู่ ทั้งยึดมั่นรูปนั้นด้วย เวทนามิใช่น้อยซึ่งมีรูปเป็นแดนเกิด ย่อมเจริญมากขึ้นแก่ผู้นั้น อภิชฌาและวิหิงสาย่อมเบียดเบียนจิตของผู้นั้นให้เดือดร้อน ความทุกข์ย่อมเป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้มัวคำถึงรูปอยู่อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า เป็นผู้ห่างไกลนิพพาน เมื่อบุคคลได้ฟังเสียงแล้ว มัวใส่ใจถึงเสียงนั้นว่าเป็นนิมิตที่น่ารัก สติก็ลุ่มหลง เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้นั้นย่อมมีจิตกำหนัดเพลิดเพลินอยู่ ทั้งยึดมั่นเสียงนั้นด้วย เวทนามิใช่น้อยซึ่งมีเสียงเป็นแดนเกิด ย่อมเจริญมากขึ้นแก่ผู้นั้น อภิชฌาและวิหิงสาย่อมเบียดเบียนจิตของผู้นั้นให้เดือดร้อน ความทุกข์ย่อมเป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้มัวคำนึงถึงเสียงอยู่อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า เป็นผู้ห่างไกลนิพพาน เมื่อบุคคลได้ดมกลิ่นแล้ว มัวใส่ใจถึงกลิ่นนั้นว่าเป็นนิมิตที่น่ารัก สติก็ลุ่มหลง เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้นั้นย่อมมีจิตกำหนัดเพลิดเพลินอยู่ ทั้งยึดมั่นกลิ่นนั้น ด้วยเวทนามิใช่น้อยซึ่งมีกลิ่นเป็นแดนเกิด ย่อมเจริญมากขึ้นแก่ผู้นั้น อภิชฌาและวิหิงสาย่อมเบียดเบียนจิตของผู้นั้นให้เดือดร้อน ความทุกข์ย่อมเป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้มัวคำนึงถึงกลิ่นอยู่อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า เป็นผู้ห่างไกลนิพพาน เมื่อบุคคลใดลิ้มรสแล้ว มัวใส่ใจถึงรสนั้นว่าเป็นนิมิตที่น่ารัก สติก็ลุ่มหลง เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้นั้นย่อมมีจิตกำหนัดเพลิดเพลินอยู่ ทั้งยึดมั่นรสนั้นด้วย เวทนามิใช่น้อยซึ่งมีรสเป็นแดนเกิด ย่อมเจริญมากขึ้นแก่ผู้นั้น อภิชฌาและวิหิงสาย่อมเบียดเบียนจิตของผู้นั้นให้เดือดร้อน ความทุกข์ย่อม

เป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้มัวคำนึงถึงรสอยู่อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า เป็นผู้ห่างไกลนิพพาน เมื่อบุคคลถูกต้องผัสสะแล้ว มัวใส่ใจถึงผัสสะนั้นว่าเป็นนิมิตที่น่ารัก เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้นั้นย่อมมีจิตกำหนัดเพลิดเพลินอยู่ ทั้งยึดมั่นผัสสะนั้นด้วย เวทนามิใช่น้อยซึ่งมีผัสสะเป็นแดนเกิด ย่อมเจริญมากขึ้นแก่ผู้นั้น อภิชฌาและวิหิงสาย่อมเบียดเบียนจิตของผู้นั้นให้เดือดร้อน ความทุกข์ย่อมเป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้มัวคำนึงถึงผัสสะอยู่อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า เป็นผู้ห่างไกลนิพพาน เมื่อบุคคลรู้ธรรมารมณ์แล้ว มัวใส่ใจถึงธรรมารมณ์นั้นว่าเป็นมิตรที่น่ารัก สติก็มีลุ่มหลง เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้นั้นย่อมมีจิตกำหนัดเพลิดเพลินอยู่ ทั้งยึดมั่นธรรมารมณ์นั้นอยู่ เวทนามิใช่น้อยซึ่งมีธรรมารมณ์เป็นแดนเกิด ย่อมเจริญขึ้นมากแก่ผู้นั้น อภิชฌาและวิหิงสาย่อมเบียดเบียนจิตของผู้นั้นให้เดือดร้อน ความทุกข์ย่อมเป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้มัวคำนึงถึงธรรมารมณ์อยู่อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า เป็นผู้ห่างไกลนิพพาน ส่วนผู้ใดเห็นรูปแล้วเป็นผู้มีสติเฉพาะหน้า ผู้นั้นไม่กำหนัดยินดีในรูป เป็นผู้มีจิตคลายกำหนัดเสวยอารมณ์อยู่ ทั้งไม่ยึดมั่นรูปนั้น กิเลสชาติมีอภิชฌาเป็นต้น ย่อมไม่เป็นไปแก่พระโยคี ผู้พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น หรือแม้กิเลสทั้งปวงของพระโยคีผู้เสวยเวทนาอยู่ ย่อมสิ้นไป ก่อรากขึ้นไม่ได้ ฉันใด ผู้นั้นมีสติประพฤติอยู่ ก็ฉันนั้น ทุกข์ย่อมไม่เป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้ไม่คำนึงถึงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า มีในที่ใกล้นิพพาน ผู้ใดได้ฟังมีเสียงแล้วเป็นผู้มีสติเฉพาะหน้า ผู้นั้นไม่กำหนัดยินดีในเสียง เป็นผู้จิตคลายกำหนัดเสวยอารมณ์ ทั้งไม่ยึดมั่นเสียงนั้น กิเลสชาติมีอภิชฌาเป็นต้น ย่อมไม่เป็นไปแก่พระโยคีผู้ได้ฟังเสียง โดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น กิเลสทั้งปวงของพระโยคีผู้เสวยเวทนาอยู่ ย่อมสิ้นไปก่อรากขึ้นไม่ได้ ฉันใด ผู้นั้นเป็นผู้มีสติประพฤติอยู่ ก็ฉันนั้น ทุกข์ย่อมไม่เป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้ไม่คำนึงถึงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า มีในที่ใกล้นิพพาน ผู้ใดได้ดมกลิ่นแล้ว เป็นผู้มีสติเฉพาะหน้า

ผู้นั้นไม่กำหนัดยินดีในกลิ่น เป็นผู้มีจิตคลายกำหนัดเสวยอารมณ์อยู่ ทั้งไม่ยึดมั่นกลิ่นนั้น กิเลสชาติมีอภิชฌาเป็นต้น ย่อมไม่เป็นไปแก่พระโยคีผู้ดมกลิ่นโดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น หรือแม้กิเลสทั้งปวงของพระโยคีผู้เสวยเวทนาอยู่ย่อมสิ้นไป ก่อรากขึ้นไม่ได้ ฉันใด ผู้นั้นเป็นผู้มีสติประพฤติอยู่ ก็ฉันนั้น ทุกข์ย่อมไม่เป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้ไม่คำนึงถึงอยู่อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า มีในที่ใกล้นิพพาน ผู้ใดได้ลิ้มรสแล้ว เป็นผู้มีสติเฉพาะหน้า ผู้นั้นไม่กำหนัดยินดีในรส เป็นผู้มีจิตคลายกำหนัดเสวยอารมณ์อยู่ ทั้งไม่ยึดมั่นรสนั้น กิเลสชาติมีอภิชฌาเป็นต้น ย่อมไม่เป็นไปแก่พระโยคีผู้ลิ้มรส โดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น กิเลสทั้งปวงของพระโยคีผู้เสวยเวทนาอยู่ย่อมสิ้นไปก่อรากขึ้นไม่ได้ ฉันใด ผู้นั้นเป็นผู้มีสติประพฤติอยู่ ก็ฉันนั้น ทุกข์ย่อมไม่เป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้ไม่คำนึงถึงอย่างนั้น ผู้ใดถูกต้องผัสสะแล้วเป็นผู้มีสติเฉพาะหน้า ผู้นั้นไม่กำหนัดยินดีในผัสสะ เป็นผู้มีจิตคลายกำหนัดเสวยอารมณ์อยู่ ทั้งไม่ยึดมั่นผัสสะนั้น กิเลสชาติมีอภิชฌาเป็นต้น ย่อมไม่เป็นไปแก่พระโยคีผู้ถูกต้องผัสสะ โดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น กิเลสทั้งปวงของพระโยคีผู้เสวยเวทนาอยู่ย่อมสิ้นไปไม่ก่อรากขึ้นได้ ฉันใด ผู้นั้นเป็นผู้มีสติประพฤติอยู่ ก็ฉันนั้น ทุกข์ย่อมไม่เป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้ไม่คำนึงถึงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า มีในที่ใกล้นิพพาน ผู้ใดรู้แจ้งธรรมารมณ์แล้วเป็นผู้มีสติเฉพาะหน้า ผู้นั้นไม่กำหนัดยินดีในธรรมารมณ์ เป็นผู้มีจิตคลายกำหนัดเสวยอารมณ์อยู่ ทั้งไม่ยึดมั่นธรรมารมณ์นั้น กิเลสชาติมีอภิชฌาเป็นต้น ย่อมไม่เป็นไปแก่พระโยคีผู้รู้แจ้งธรรมารมณ์ โดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นต้น หรือแม้กิเลสทั้งปวง ของพระโยคีผู้เสวยเวทนาอยู่ย่อมสิ้นไป ไม่ก่อรากขึ้นได้ ฉันใด ผู้นั้นเป็นผู้มีสติประพฤติอยู่ ก็ฉันนั้น ทุกข์ย่อมไม่เป็นไปแก่ผู้นั้น ผู้ไม่คำนึงถึงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสผู้นั้นว่า มีในที่ใกล้นิพพาน.

๖. เสลเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระเสลเถระ

[๓๙๐] พระเสลเถระเมื่อครั้งยังเป็นพราหมณ์ได้กล่าวชมเชยพระผู้มีพระภาคด้วยคาถา ๖ คาถา ความว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์ผู้ทรงมีพระวิริยภาพ มีพระสรีระกาย สมบูรณ์ มีพระรัศมีงดงามชวนให้น่าดูยิ่งนัก พระฉวีวรรณก็เปล่งปลั่ง ดังทองคำ พระเขี้ยวแก้วทั้งซ้ายขวาก็สุกใส ด้วยว่าลักษณะแห่งมหาบุรุษ เหล่าใด ย่อมมีปรากฏแก่พระอริยเจ้า หรือพระบรมจักรพรรดิ ผู้เป็น นระเกิดแล้วโดยชอบ ลักษณะแห่งมหาบุรุษเหล่านั้น ย่อมมีปรากฏใน พระกายของพระองค์ครบทุกสิ่ง พระองค์มีดวงพระเนตรแจ่มใส พระ พักตร์ผุดผ่อง พระวรกายทั้งสูงทั้งกว้างและตั้งตรง มีพระเดชรุ่งโรจน์ อยู่ในท่ามกลางแห่งหมู่พระสมณะ ปานดังดวงอาทิตย์ฉะนั้น พระองค์ ทรงเป็นภิกษุที่มีคุณสมบัติงดงามน่าชม มีพระฉวีวรรณผุดผ่องงดงามดัง ทองคำ พระองค์ทรงสมบูรณ์ด้วยพระวรรณะและพระลักษณะอันอุดมถึง อย่างนี้ จะมัวมาเป็นสมณะอยู่ทำไมกัน พระองค์ควรจะเป็นพระราชา หรือไม่ก็จักรพรรดิราชันย์ผู้ประเสริฐ ทรงปราบปรามไพรีชนะแล้วเสด็จ ผ่านพิภพ เป็นบรมเอกราชในสากลชมพูทวีป มีสมุทรสาครสี่เป็นขอบ เขต ข้าแต่พระโคดม ขอเชิญพระองค์เสด็จขึ้นผ่านราชสมบัติ เป็นองค์ ราชาธิราชจอมมนุษย์นิกรทั้งหลาย ตามพระราชประเพณีของกษัตราธิราช โดยพระชาติที่ได้เสวยราชย์ อันมีหมู่เสวกามาตย์โดยเสด็จตามพระองค์ มาเถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรเสลพราหมณ์ เราเป็นพระราชาอยู่แล้ว คือ เป็นธรรมราชายอด เยี่ยม เรายังจักรอันใครๆ ให้เป็นไปไม่ได้ให้เป็นไปโดยธรรม.

เสลพราหมณ์ได้กราบทูลด้วยคาถา ๒ คาถาว่า

ข้าแต่พระโคดม พระองค์ทรงปฏิญาณว่า เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
เป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม ทั้งยังได้ตรัสยืนยันว่า จะทรงยังจักรให้เป็น
ไปโดยธรรม ใครหนอเป็นเสนาบดีของพระองค์ เป็นสาวกผู้ประพฤติ
ตามพระองค์ผู้เป็นศาสดา ใครจะประกาศธรรมจักรที่พระองค์ทรงประกาศ
แล้วให้เป็นไปตามได้.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรเสลพราหมณ์ สารีบุตรผู้อนุชาตบุตรของตถาคต จะประกาศธรรม
จักรอันยอดเยี่ยมที่เราประกาศแล้ว ดูกรพราหมณ์ เรารู้ยิ่งซึ่งธรรมที่ควรรู้
ยิ่งแล้ว เจริญธรรมที่ควรเจริญแล้ว ละธรรมที่ควรละแล้ว เหตุนั้น
เราจึงเป็นพระพุทธเจ้า ดูกรพราหมณ์ ท่านจงนำความเคลือบแคลงในเรา
ออกเสีย จงน้อมใจเชื่อเถิด เพราะการเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเนืองๆ
ที่ปรากฏขึ้นในโลก เป็นการหาได้ยาก ดูกรพราหมณ์ เราเป็นพระพุทธเจ้า
เป็นหมอผ่าตัดลูกศร คือ กิเลสชั้นเยี่ยม เราเป็นผู้ประเสริฐดังพรหม
ไม่มีผู้เสมอเหมือน เป็นผู้ย่ำยีมารและเสนามาร ทำให้หมู่สัตว์ผู้มิใช่
มิตรทุกๆ จำพวกไว้ในอำนาจได้ เป็นผู้มีภัยแต่ที่ไหนๆ เบิกบานอยู่.

เสลพราหมณ์กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอเชิญพระองค์ทรงสดับคำของข้าพระองค์นี้ก่อน
พระตถาคตผู้มีพระจักษุเป็นแพทย์ผ่าตัดลูกศร ทรงมีความเพียรยิ่งใหญ่
ได้ตรัสพระวาจาเหมือนราชสีห์บันลือสีหนาทในป่า ใครได้เห็นพระองค์
ผู้ประเสริฐดังพรหม ไม่มีใครเสมอเหมือน ทรงย่ำยีมารและเสนามาร
ได้แล้ว จะไม่พึงเลื่อมใสเล่า แม้คนที่เกิดในเหล่ากอคนดำ ก็ย่อม
เลื่อมใส ผู้ใดปรารถนาจะตามฉันมา ก็เชิญตามมา หรือไม่ปรารถนา
ก็จงกลับไปเถิด แต่ตัวฉันจะบวชในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญา
อย่างประเสริฐนี้ละ.

พอเสลพราหมณ์ผู้อาจารย์พูดจบลง ทันใดนั้นเอง มาณพอันเตวาสิก ๓๐๐ คนเป็นผู้มุ่งจะบวชเหมือนกัน จึงกล่าวคาถาว่า

ถ้าท่านอาจารย์ชอบใจคำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ แม้ข้าพเจ้าทั้งหลายก็จะพากันบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ผู้มีพระปัญญาอย่างประเสริฐ.

เสลพราหมณ์กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พราหมณ์ ๓๐๐ คนนี้ พากันประนมอัญชลีทูลขอบรรพชาว่า ข้าพระองค์ทั้งหลายจักประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักของพระองค์ พระเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านทั้งหลายจงเป็นภิกษุมาเถิด พรหมจรรย์เรากล่าวดีแล้ว อันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล เพราะการบวชในศาสนานี้ ไม่ไร้ผลแก่บุคคลผู้ไม่ประมาทศึกษาอยู่.

ครั้นพระเสลเถระได้บรรลุอรหัตแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อจะประกาศอรหัตผลที่ตนได้บรรลุ จึงกล่าวคาถา ๔ คาถา ความว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักษุ นับแต่วันที่ข้าพระองค์ทั้งหลายถึงสรณคมน์ล่วงไปแล้วได้ ๗ วัน ครบ ๘ วันเข้าวันนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายเป็นผู้มีอินทรีย์อันฝึกแล้ว ในศาสนาของพระองค์ พระองค์เป็นผู้ตื่นแล้วและยังทรงปลุกผู้อื่นให้ตื่นได้อีกด้วย พระองค์เป็นครูผู้สั่งสอนแก่ทวยเทพแลมนุษย์ทั้งหลาย เป็นจอมปราชญ์ ทรงครอบงำมารและเสนามาร ทรงตัดอนุสัยได้แล้ว ทรงข้ามห้วงแห่งสังสารวัฏได้แล้ว ทรงยังหมู่สัตว์นี้ให้ข้ามห้วงแห่งสังสารวัฏได้ด้วย ทรงก้าวล่วงอุปธิได้แล้ว ทรงทำลายอาสวะทั้งหลายได้แล้ว ทรงเป็นผู้ไม่มีความยึดมั่น ทรงละความขลาดกลัวต่อภัยได้แล้ว เหมือนสีหราชผู้ไม่ครั่นคร้ามต่อหมู่เนื้อฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้า ภิกษุ ๓๐๐ รูปเหล่านี้ พากันมายืนประนมอัญชลีอยู่พร้อมหน้า ขอพระองค์โปรดทรงเหยียดฝ่าพระบาททั้งสองมาเถิด ภิกษุผู้ประเสริฐทั้งหลายจะขอถวายบังคมพระองค์ผู้เป็นศาสดา.

๗. ภัททิยกาลิโคธาปุตตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระภัททิยเถระ

[๓๙๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนข้าพระองค์จะไปไหนก็ขึ้นคอช้างไป แม้จะนุ่งห่มผ้า ก็นุ่งห่มแต่ผ้าที่ส่งมาจากแคว้นกาสีมีเนื้ออันละเอียด แม้จะบริโภค ก็บริโภคแต่อาหารล้วนเป็นข้าวสาลี พร้อมด้วยเนื้ออันสะอาดมีโอชารส ถึงกระนั้น ความสุขนั้นก็หาได้ทำจิตของข้าพระองค์ให้ยินดีเหมือนความสุขในวิเวกในบัดนี้ไม่ แต่เดี๋ยวนี้ ข้าพระองค์ผู้มีนามว่าภัททิยะเป็นโอรสของพระนางกาลิโคธา เป็นผู้เจริญ ประกอบด้วยความเพียร ยินดีแต่อาหารที่ได้มาด้วยการเที่ยวบิณฑบาต ไม่ถือมั่นในสิ่งใดๆ เพ่งฌานอยู่ บัดนี้ ข้าพระองค์ผู้ชื่อว่าภัททิยะ เป็นโอรสของพระนางกาลิโคธาถือการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ยินดีแต่อาหารที่ได้มาด้วยการบิณฑบาต ไม่ถือมั่นในสิ่งใดๆ เพ่งฌานอยู่ บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ใช้แต่ผ้าไตรจีวรเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการเที่ยวบิณฑบาต ไปตามลำดับตรอกเป็นวัตร ประกอบความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการนั่งฉันบนอาสนะแห่งเดียวเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการฉันอาหารเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ข้าพระองค์ถือการฉันอาหารที่เขานำมาถวายภายหลังเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการอยู่แต่ในป่าช้าเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการอยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้ อย่างไรเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการไม่นอนเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการ

เป็นผู้มักน้อยเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการเป็นผู้สันโดษเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการเป็นผู้ชอบสงัดเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์ถือการไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะเป็นวัตร ประกอบด้วยความเพียร ... บัดนี้ ข้าพระองค์นามว่าภัททิยะเป็นโอรสของพระนางกาลิโคธา เป็นผู้ปรารภความเพียร ประกอบด้วยความเพียร ยินดีแต่อาหารที่ได้มาด้วยการเที่ยวบิณฑบาต ไม่ถือมั่นในสิ่งใดๆ เพ่งฌานอยู่ ข้าพระองค์ละทิ้งเครื่องราชูปโภค คือ จานทองคำอันมีราคา ๑๐๐ ตำลึง ซึ่งประกอบไปด้วยลวดลายอย่างงดงาม วิจิตรไปด้วยภาพทั้งภายในและภายนอกนับได้ตั้ง ๑๐๐ มาใช้บาตรดินใบนี้ นี่เป็นการอภิเษกครั้งที่สอง แต่ก่อนข้าพระองค์มีหมู่ทหารถือดาบรักษาบนป้อมและกำแพง ที่ล้อมรอบซึ่งอาจมองเห็นได้ไกล และที่ซุ้มประตูพระนครอย่างแน่นหนา ก็ยังมีความหวาดเสียวอยู่เป็นนิตย์ บัดนี้ ข้าพระองค์ผู้มีชื่อว่าภัททิยะ เป็นโอรสของพระนางกาลิโคธาเป็นผู้เจริญ ไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ละความขลาด กลัวภัยได้แล้ว มาหยั่งลงสู่ป่า เพ่งฌานอยู่ ข้าพระองค์ตั้งมั่นอยู่ในศีลขันธ์ เจริญสติปัญญา ได้บรรลุถึงความสิ้นไปแห่งสังโยชน์ทั้งปวงโดยลำดับ.

๘. องคุลิมาลเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระองคุลิมาลเถระ

[๓๙๒] พระองคุลิมาลเถระ สมัยเมื่อยังเป็นโจร ได้กล่าวคาถากราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ดูกรสมณะ ท่านสิกำลังเดินอยู่ กลับกล่าวว่า เราหยุดแล้ว ส่วนข้าพเจ้าหยุดแล้ว ท่านกลับกล่าวว่าไม่หยุด ดูกรสมณะ ข้าพเจ้าขอถามความข้อนี้กะท่าน ท่านกำลังเดินอยู่เพราะเหตุไร ท่านจึงกล่าวว่าหยุดแล้ว ข้าพเจ้าสิหยุดแล้ว ท่านกลับกล่าวว่าไม่หยุด?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรองคุลิมาล เราวางอาชญาในสัตว์ทั้งปวงแล้ว ส่วนท่านสิยังไม่สำรวม
ในสัตว์ทั้งหลาย ฉะนั้น เราจึงชื่อว่าหยุดแล้ว ส่วนท่านชื่อว่ายังไม่หยุด.

องคุลิมาลโจรกราบทูลว่า

พระองค์เป็นสมณะที่ชาวโลกกับทั้งเทวโลกบูชาด้วยเครื่องบูชามากมาย ผู้
ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพิ่งจะเสด็จมาถึงป่าใหญ่เพื่อโปรดข้าพระองค์
โดยกาลนานหนอ ข้าพระองค์ได้สดับพระคาถา ซึ่งประกอบด้วยเหตุผล
ของพระองค์แล้ว จักละเลิกบาปกรรมตั้งพันเสีย.

พระสังคีติกาจารย์ได้กล่าวคาถาไว้ ๒ คาถา ความว่า

ครั้นองคุลิมาลโจรกราบทูลดังนี้แล้ว ก็โยนดาบและอาวุธทั้งหมดทิ้งลง
ในหนองน้ำ บ่อน้ำและในเหว ได้ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระสุคต
เจ้า แล้วทูลขอบรรพชากะพระพุทธเจ้า ณ ที่นั้นเอง ทันใดนั้นแล
พระพุทธเจ้าประกอบไปด้วยพระมหากรุณา ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
เป็นศาสดาของโลกกับทั้งเทวโลก ได้ตรัสว่า จงเป็นภิกษุมาเถิด เท่านี้
ความเป็นภิกษุได้มีแก่องคุลิมาลโจรนั้น ในขณะนั้นทีเดียว.

เมื่อท่านพระองคุลิมาลได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว ได้บรรลุอรหัตแล้วเสวยวิมุตติสุขอยู่ เกิดปีติโสมนัส ได้กล่าวคาถาด้วยสามารถอุทานนี้ ความว่า

ผู้ใดเคยประมาทในตอนต้น ภายหลังเขาไม่ประมาท ผู้นั้นย่อมทำโลกนี้
ให้สว่างไสว เหมือนพระจันทร์พ้นแล้วจากหมอก ฉะนั้น บาปกรรมที่
ทำไว้แล้ว อันผู้ใดย่อมปิดกั้นไว้ด้วยกุศล ผู้นั้นย่อมทำโลกนี้ให้สว่าง
ไสว เหมือนพระจันทร์พ้นแล้วจากหมอก ฉะนั้น ภิกษุใดแล แม้จะ
ยังหนุ่ม ประกอบความขวนขวายในพระพุทธศาสนา ภิกษุนั้น ย่อมทำ
โลกนี้ให้สว่างไสว เหมือนพระจันทร์พ้นแล้วจากหมอก ฉะนั้น ก็ผู้ที่
เป็นข้าศึกต่อเรา ขอจงฟังธรรมกถาที่เราได้ฟังแล้วในสำนักของพระ
ศาสดา ขอจงประกอบความขวนขวายในพระพุทธศาสนา ขอจงคบหา
กับมนุษย์ผู้เป็นสัตบุรุษ ซึ่งถือมั่นแต่ธรรมอย่างเดียว ก็ผู้ที่เป็นข้าศึกต่อ
เรา ขอเชิญฟังธรรมของท่านผู้กล่าวสรรเสริญความอดทน ผู้มีปกติ

สรรเสริญความไม่พิโรธ ตามเวลาอันสมควร และขอจงปฏิบัติตาม ธรรมอันสมควรแก่ธรรมนั้นเถิด ขออย่าเบียดเบียนเราและชาวประชา หรือว่าสัตว์อื่นใดเลย พึงบรรลุความสงบอย่างเยี่ยม และพึงรักษาสัตว์ ทั้งปวงให้เป็นเหมือนบุตรที่รักเถิด ก็ชาวนาที่ต้องการน้ำย่อมไขน้ำไป ช่างศรย่อมดัดลูกศร ช่างไม้ย่อมถากไม้ บัณฑิตย่อมฝึกตน คนบางพวก ฝึกช้างและม้าเป็นต้น ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยขอบ้าง ด้วยแซ่บ้าง ส่วน เราเป็นผู้อันพระศาสดาผู้คงที่ทรงฝึกแล้ว โดยไม่ได้ทรงใช้อาญาและ ศาตรา เมื่อก่อนเรามีชื่อว่า อหิงสกะ ผู้ไม่เบียดเบียน แต่เรายัง เบียดเบียนผู้อื่นอยู่ วันนี้เราเป็นผู้มีชื่อจริง ไม่เบียดเบียนใคร แต่ก่อน เราเป็นโจรลือชาทั่วไปว่า องคุลิมาล ถูกห้วงน้ำใหญ่พัดไปจนได้มาพบ พระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งเข้า ครั้งก่อน เรามีมือเปื้อนด้วยโลหิตลือชื่อไป ทุกทิศว่า องคุลิมาล แต่บัดนี้ องคุลิมาลได้มาพบพระพุทธเจ้าผู้เป็นที่ พึ่งเข้าแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพน้อยภพใหญ่ขึ้นได้แล้ว เราได้ ทำกรรมเช่นนั้นอันเป็นเหตุให้ไปสู่ทุคติเป็นอันมาก จึงต้องมารับผล กรรมที่ทำไว้ แต่บัดนี้เราบริโภคโภชนะ โดยไม่เป็นหนี้ คนพาลผู้มี ปัญญาทราม ย่อมประกอบตามความประมาท ส่วนนักปราชญ์ ย่อม รักษาความไม่ประมาทไว้ เหมือนทรัพย์อันประเสริฐสุด ฉะนั้น ท่าน ทั้งหลายอย่าประกอบตามความประมาท อย่าประกอบความสนิทสนม ด้วยความยินดีในกาม เพราะว่าผู้ไม่ประมาทเพ่งพินิจอยู่ ย่อมถึงความสุข อันไพบูลย์ การที่เรามาสู่สำนักของพระศาสดาเป็นการมาดีแล้ว มิใช่ว่า เป็นการมาไม่ดี การที่เราคิดจะบวชในสำนักของพระศาสดานี้ ก็ไม่ใช่ เป็นความคิดที่เลวเลย เพราะเป็นการเข้าถึงธรรมอันประเสริฐ ในธรรม ทั้งหลายที่พระศาสดาทรงจำแนกดีแล้ว การที่เรามาสู่สำนักของพระ ศาสดานี้ เป็นการมาดีแล้ว มิใช่ว่าเป็นการมาไม่ดี การที่เราคิดจะมาบวช ในสำนักของพระศาสดานี้ ก็ไม่ใช่เป็นความคิดที่เลวเลย เพราะเราได้ บรรลุวิชชา ๓ ตามลำดับ ได้ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว

แต่ก่อนเราอยู่ในป่า โคนไม้ ภูเขา หรือในถ้ำทุกๆ แห่ง มีใจหวาดเสียวอยู่เป็นนิตย์ เราผู้อันพระศาสดาทรงอนุเคราะห์แล้วไม่ไปในบ่วงมาร จะยืนเดินนั่งนอนก็เป็นสุข เมื่อก่อนเรามีเชื้อชาติเป็นพราหมณ์ มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ทั้ง ๒ ฝ่าย บัดนี้ เราเป็นโอรสของพระสุคตศาสดา ผู้เป็นธรรมราชา เราเป็นผู้ปราศจากตัณหาแล้ว ไม่ถือมั่น คุ้มครองทวารสำรวมดีแล้ว เราตัดรากเง่าของทุกข์ได้แล้ว บรรลุถึงความสิ้นอาสวะแล้ว เรามีความคุ้นเคยกับพระศาสดา ทำคำสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นแล้ว.

๔. อนุรุทธเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระอนุรุทธเถระ

[๓๙๓] พระอนุรุทธะละพระชนกชนนี พระประยูรญาติ ละเบญจกามคุณได้แล้ว เพ่งฌานอยู่ บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยการฟ้อนรำขับร้อง มีดนตรีบรรเลงปลุกให้รื่นเริงใจอยู่ทุกค่ำเช้า ก็ไม่บรรลุถึงความบริสุทธิ์ด้วยการฟ้อนรำขับร้องนั้นได้ เพราะยังเป็นผู้ยินดีในกามคุณอันเป็นวิสัยแห่งมาร พระอนุรุทธะก้าวล่วงเบญจกามคุณนั้นเสียแล้ว ยินดีในพระพุทธศาสนา ก้าวล่วงโอฆะทั้งปวงแล้ว เพ่งฌานอยู่ พระอนุรุทธะได้ก้าวล่วงกามคุณเหล่านี้ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ อันน่ารื่นรมย์ใจแล้ว เพ่งฌานอยู่ พระอนุรุทธะเป็นนักปราชญ์ หาอาสวะมิได้ผู้เดียว ไม่มีเพื่อนสอง กลับจากบิณฑบาตแล้วเที่ยวแสวงหาผ้าบังสุกุลอยู่ พระอนุรุทธะเป็นนักปราชญ์มีปรีชา หาอาสวะมิได้ เที่ยวเลือกหาเอาแต่ผ้าบังสุกุล ครั้นได้มาแล้ว ก็มาซักย้อมเอาเองแล้วนุ่งห่ม บาปธรรมอันเศร้าหมอง เหล่านี้ ย่อมมีแก่ภิกษุผู้มักมาก ไม่สันโดษ ระคนด้วยหมู่ มีจิตฟุ้งซ่าน อนึ่ง ภิกษุใดเป็นผู้มีสติ มักน้อย สันโดษ ไม่มีความขัดเคือง ยินดีในวิเวก ชอบสงัด ปรารภความเพียรเป็นนิตย์ กุศลธรรมซึ่งเป็นฝ่าย

ให้ตรัสรู้เหล่านี้ ย่อมมีแก่ภิกษุนั้น ทั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ก็ตรัสสรรเสริญภิกษุนั้นว่า เป็นผู้หมดอาสวะ พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเราแล้ว เสด็จมาหาเราด้วยมโนมยิทธิทางกาย เมื่อใด ความดำริได้มีแก่เรา เมื่อนั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบความดำริของเราแล้ว ได้เสด็จเข้ามาหาเราด้วยพระฤทธิ์ แล้วทรงแสดงธรรมอันยิ่งแก่เรา พระพุทธเจ้าผู้ทรงยินดีในธรรมเครื่องไม่เนิ่นช้า ได้ทรงแสดงธรรมเครื่องไม่เนิ่นช้าแก่เรา เรารู้ทั่วถึงพระธรรมเทศนาของพระองค์แล้ว เป็นผู้ยินดีในพระศาสนา ปฏิบัติตามคำพร่ำสอนอยู่ เราบรรลุวิชชา ๓ โดยลำดับ ได้ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว เราถือการไม่นอนเป็นวัตรมาเป็นเวลา ๕๕ ปี เรากำจัดความง่วงเหงาหาวนอนมาแล้วเป็นเวลา ๒๕ ปี ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ภิกษุทั้งหลายถามเราว่า พระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้วหรือยัง เราได้ตอบว่า ลมหายใจออกและหายใจเข้ามิได้มีแก่พระผู้มีพระภาค ผู้มีพระหฤทัยตั้งมั่น คงที่ แต่พระองค์ยังไม่ปรินิพพานก่อน พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักษุ ผู้ไม่มีตัณหาเป็นเครื่องทำใจให้หวั่นไหว ทรงทำนิพพานให้เป็นอารมณ์คือ เสด็จออกจากจตุตถฌาน แล้วจึงจะเสด็จปรินิพพาน พระผู้มีพระภาคทรงอดกลั้นเวทนา ด้วยพระหฤทัยอันเบิกบาน ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคผู้เป็นดวงประทีปของชาวโลกกับทั้งเทวโลก เสด็จดับขันธปรินิพพาน ความพ้นพิเศษแห่งพระหฤทัยได้มีขึ้นแล้ว บัดนี้ธรรมเหล่านี้อันมีสัมผัสเป็นที่ ๕ ของพระมหามุนีได้สิ้นสุดลงแล้ว ในเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว จิตและเจตสิกธรรมเหล่าอื่นจักไม่มีอีกต่อไป

ดูกรเทวดา บัดนี้ การอยู่อีกต่อไปด้วยอำนาจการอุบัติในเทพนิกาย ย่อมไม่มี ชาติสงสารสิ้นไปแล้ว บัดนี้ การเกิดในภพใหม่มิได้มี ภิกษุใดรู้แจ้งมนุษยโลก เทวโลก พร้อมทั้งพรหมโลกอันมีประเภทตั้งพัน ได้

ในเวลาครู่เดียว ทั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญในคุณ คือ อิทธิฤทธิ์ และในจุติ และอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นย่อมเห็นเทพเจ้าทั้งหลายได้ตามความประสงค์ เมื่อก่อนเรามีนามว่าอันนภาระเป็นคนยากจน เที่ยวหารับจ้างเลี้ยงชีพ ได้ถวายอาหารแด่พระอุปริฏฐปัจเจกพุทธเจ้าผู้เป็นสมณะเรืองยศ เพราะบุญกรรมที่ได้ทำมาแล้ว เราจึงได้มาเกิดในศากยตระกูล พระประยูรญาติขนานนามให้เราว่า อนุรุทธะ เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยการฟ้อนรำและขับร้อง มีเครื่องดนตรีบรรเลงปลุกให้รื่นเริงใจอยู่ทุกค่ำเช้า ต่อมา เราได้เห็นพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีภัย แต่ที่ไหนๆ ได้ยังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์ท่านแล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต เราระลึกถึงชาติก่อนๆ ได้ เราได้เคยเป็นท้าวสักกรินทร์เทวราชอยู่ในดาวดึงส์เทพพิภพมาแล้ว เราได้ปราบปรามไพรีพ่ายแพ้แล้ว ขึ้นผ่านสมบัติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมมนุษย์นิกร ในชมพูทวีปมีสมุทรสาครทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ๗ ครั้ง ได้ปกครองปวงประชานิการโดยธรรม ด้วยไม่ต้องใช้อาชญาหรือศาตราใดๆ เราระลึกชาติหนหลังในคราวที่อยู่ในมนุษยโลกได้ดังนี้ คือ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ชาติ เป็นพระอินทร์ ๗ ชาติ รวมการท่องเที่ยวอยู่เป็น ๑๔ ชาติด้วยกัน ในเมื่อสมาธิอันประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นธรรมอันเอกปรากฏขึ้น ที่เราได้เพราะความสงบระงับกิเลส ทิพยจักษุของเราจึงบริสุทธิ์เราดำรงอยู่ในฌานอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ รู้จุติและอุบัติ การมา การไป ความเป็นอย่างนี้และความเป็นอย่างอื่น ของสัตว์ทั้งหลาย เรามีความคุ้นเคยกับพระบรมศาสดามาแล้วเป็นอย่างดี เราได้ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงได้แล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ จักนิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ภายใต้พุ่มกอไม้ไผ่ใกล้บ้านเวฬุวคามแห่งแคว้นวัชชี.

๑๐. ปาราสริยเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระปาราสริยเถระ

[๓๘๔] พระปาราสริยเถระผู้เป็นสมณะ มีจิตแน่วแน่เป็นอารมณ์อันเดียว ผู้สงบระงับ ชอบสงัด เจริญฌานอยู่ในป่าใหญ่ ฤดูดอกไม้ผลิ ได้มีความคิดว่า ในเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ ทรงเป็นนาถะของโลกยังทรงพระชนมชีพอยู่ ความประพฤติของภิกษุทั้งหลายเป็นอย่างหนึ่ง เมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานไปแล้ว เดี๋ยวนี้ปรากฏเป็นอย่างหนึ่ง คือภิกษุทั้งหลายแต่ปางก่อน เป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัยตามมีตามได้ นุ่งห่มผ้าเป็นปริมณฑล ก็เพียงเพื่อจะป้องกันความหนาวอันเกิดแต่ลม และปกปิดความละอายเท่านั้น ภิกษุทั้งหลายแต่ปางก่อนขบฉันอาหารประณีตก็ตาม เศร้าหมองก็ตาม น้อยก็ตาม มากก็ตาม ก็เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปเท่านั้น ไม่ติดไม่พัวพันเลย ภิกษุทั้งหลายแต่ปางก่อน (แม้จะถูกความเจ็บไข้ครอบงำ) ไม่ขวนขวายหาเภสัชปัจจัยอันเป็นบริการแก่ชีวิต เหมือนการขวนขวายในความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ท่านเหล่านั้นขวนขวายพอกพูนวิเวก มุ่งแต่เรื่องวิเวกอยู่ในป่า โคนไม้ ซอกเขาและถ้ำเท่านั้น ภิกษุทั้งหลายแต่ปางก่อนเป็นผู้อ่อนน้อม มีศรัทธาตั้งมั่น เลี้ยงง่าย อ่อนโยน มีน้ำใจไม่กระด้าง ไม่ปราศจากสติ ปากไม่ร้าย เปลี่ยนแปลงความคิดอันเป็นประโยชน์ของตนแลผู้อื่น เพราะเหตุนั้น ภิกษุแต่ปางก่อน เป็นผู้มีข้อปฏิบัติในการก้าวไปข้างหน้า ถอยกลับมาข้างหลัง การบริโภคปัจจัยการส้องเสพโคจร และมีอิริยาบถ ละมุนละไม ก่อให้เกิดความเลื่อมใสเหมือนปากไม่ร้าย เปลี่ยนแปลงตามความคิดอันเป็นประโยชน์ของตนและผู้อื่น เพราะเหตุนั้น ภิกษุแต่ปางก่อน เป็นผู้มีข้อปฏิบัติในการก้าวไปข้างหน้า ถอยกลับมาข้างหลัง การบริโภคปัจจัย การส้องเสพ

โคจร และมีอิริยาบถละมุนละไม ก่อให้เกิดความเลื่อมใส เหมือนสาย
น้ำมันเหลวไหลออกจากปากภาชนะไม่ขาดสาย ฉะนั้น บัดนี้ ท่าน
เหล่านั้น สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว มักเจริญฌานเป็นอันมาก ประกอบแล้ว
ด้วยฌานใหญ่เป็นพระเถระผู้คงที่พากันนิพพานไปเสียหมดแล้ว บัดนี้
ท่านเช่นนั้นเหลืออยู่น้อยเต็มที เพราะความสิ้นไปแห่งกุศลธรรมและ
ปัญญา คำสั่งสอนของพระชินสีห์ อันประกอบแล้วด้วยอาการอัน
ประเสริฐทุกอย่าง จะสิ้นไปในเวลาที่ควรจะทำให้ธรรมทั้งหลายอันลามก
และกิเลสทั้งหลายสงบไป ภิกษุเหล่าใดปรารถนาความเพียรเพื่อความ
สงัด ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้มีพระสัทธรรมที่เหลือเป็นข้อปฏิบัติ
กิเลสเหล่านั้นเจริญงอกงามขึ้น ย่อมครอบงำคนพาลเป็นอันมากไว้ใน
อำนาจ ดังจะเล่นกับพวกคนพาล เหมือนปีศาจเข้าสิงคนทำให้เป็นบ้า
เพ้อคลั่งอยู่ ฉะนั้น นรชนเหล่านั้นถูกกิเลสครอบงำ ท่องเที่ยวไปมา
ในสงสารเพราะกิเลสนั้นๆ ยึดถือในสิ่งที่ปรากฏว่าเป็นตัวตนเพราะกิเลส
เป็นเหตุ พากันละทิ้งพระสัทธรรมเสียทำการทะเลาะซึ่งกันและกัน ยึด
ถือตามความเห็นของตน สำคัญว่าสิ่งนี้เท่านั้นประเสริฐ นรชนทั้งหลายที่
ละทิ้งทรัพย์สมบัติ บุตรและภรรยา ออกบวชแล้วพากันทำกรรมที่ไม่
ควรทำ แม้เพราะเหตุแห่งภักษาหารเพียงทัพพีเดียว ภิกษุทั้งหลายฉัน
ภัตตาหารเต็มอิ่มแล้ว ถึงเวลานอนก็นอนหงาย ตื่นแล้วก็กล่าวแต่
ถ้อยคำที่พระศาสดาทรงติเตียน ภิกษุผู้มีจิตไม่สงบในภายใน พากัน
เรียนทำแต่ศิลปะที่ไม่ควรทำ มีการประดับร่มเป็นต้น ย่อมไม่หวัง
ประโยชน์ในทางบำเพ็ญสมณธรรมเสียเลย ภิกษุทั้งหลายผู้มุ่งแต่สิ่งของ
ดีๆ ให้มาก จึงนำเอาดินเหนียวบ้าง น้ำมันบ้าง จุรณเจิมบ้าง น้ำบ้าง
ที่นั่งที่นอนบ้าง อาหารบ้าง ไม้สีฟันบ้าง ผลมะขวิดบ้าง ดอกไม้บ้าง
ของควรเคี้ยวบ้าง บิณฑบาตบ้าง ผลมะม่วงบ้าง ผลมะขามป้อมบ้าง
ไปให้แก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายพากันประกอบเภสัชเหมือนพวก
หมอรักษาโรค ทำกิจน้อยใหญ่อย่างคฤหัสถ์ตบแต่งร่างกายเหมือนหญิง

แพศยา ประพฤติตนเหมือนกษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ บริโภคอามิสด้วยอุบาย เป็นอันมาก คือทำให้คนหลงเชื่อ หลอกลวง เป็นพยานโกงตามโรง ศาลใช้เล่ห์เหลี่ยมต่างๆ อย่างนักเลง ภิกษุเหล่านั้น บริโภคอามิสด้วย การพูดเลียบเคียงเป็นอันมาก เที่ยวแส่หาปัจจัยโดยใช้อุบายต่างๆ ล่อ ลวงโดยปริยายเพียงเล็กน้อย รวบรวมทรัพย์ไว้เป็นอันมากเพราะเหตุ แห่งอาชีพ ย่อมยังบริษัทให้บำเรอตนเพราะเหตุแห่งการงาน แต่มิให้ บำรุงโดยธรรม เที่ยวแสดงธรรมตามถิ่นต่างๆ เพราะเหตุแห่งลาภ มิใช่ เพราะมุ่งประโยชน์ ภิกษุเหล่านั้นทะเลาะวิวาทกันเพราะเหตุแห่งลาภ สงฆ์ เป็นผู้เหินห่างจากอริยสงฆ์ เลี้ยงชีวิตด้วยการอาศัยลาภของผู้อื่น ไม่มีหิริ ไม่ละอาย จริงอย่างนั้น ภิกษุบางพวก ไม่ประพฤติตาม สมณธรรมเสียเลย เป็นเพียงคนโล้น คลุมร่างไว้ด้วยผ้ากาสาวพัสตร์ เท่านั้น ปรารถนาแต่การสรรเสริญถ่ายเดียว มุ่งหวังแต่ลาภและสักการะ เมื่อธรรมเป็นเครื่องทำลายมีประการต่างๆ เป็นไปอยู่อย่างนี้ การบรรลุ ธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือการตามรักษาธรรมที่ได้บรรลุแล้ว ไม่ใช่ทำได้ ง่าย เหมือนเมื่อพระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ มุนีพึงตั้งสติเที่ยวไปใน บ้านเหมือนกับบุรุษผู้ไม่ได้สวมรองเท้า ตั้งสติเที่ยวไปในถิ่นที่มีหนาม ฉะนั้น พระโยคีเมื่อตามระลึกถึงวิปัสสนาที่ปรารภมาแล้วในกาลก่อน ไม่ทอดทิ้งวัตรสำหรับภาวนาวิธีเหล่านั้นเสีย ถึงเวลานี้จะเป็นเวลาสุดท้าย ภายหลัง แต่ก็พึงบรรลุอมตบทได้ พระปาราสริยเถระผู้เป็นสมณะมี อินทรีย์อันอบรมแล้ว เป็นพราหมณ์ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ มีภพ ใหม่สิ้นไปแล้ว ครั้นกล่าววิธีปฏิบัติอย่างนี้แล้ว ปรินิพพานใน สาลวัน.

รวมพระเถระ

ในวีสตินิบาตนี้ พระเถระ ๑๐ รูปนี้ คือ พระอธิมุตตเถระ ๑ พระปาราสริยเถระ ๑ พระเตลุกานิเถระ ๑ พระรัฐบาลเถระ ๑ พระมาลุงกยปุตตเถระ ๑ พระเสลเถระ ๑ พระภัททิยกาลิโคธาปุตตเถระ ๑ พระองคุลิมาลเถระ ๑ พระอนุรุทธเถระ ๑ พระปารสริยเถระ ๑ ประกาศคาถาไว้ดีเรียบร้อยแล้ว รวมคาถาได้ ๒๔๕ พระคาถา.

จบ วีสตินิบาต.

เถรคาถา ติงสนิบาต

๑. ปุสสเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระปุสสเถระ

[๓๘๕] ฤาษีมีชื่อตามโคตรว่า ปัณฑรสะ ได้เห็นภิกษุเป็นอันมาก ที่น่าเลื่อมใส มีตนอันอบรมแล้ว สำรวมด้วยดี จึงได้ถามพระปุสสเถระว่า ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายในศาสนานี้จักมีความพอใจอย่างไร มีความประสงค์อย่างไร กระผมถามแล้วขอจงบอกความข้อนั้นแก่กระผมเถิด?

พระปุสสเถระจึงกล่าวตอบด้วยคาถาเหล่านี้ ความว่า

ดูกรปัณฑรสฤาษี ขอเชิญฟังคำของอาตมา จงจำคำของอาตมาให้ดี อาตมาจะบอกซึ่งข้อความที่ท่านถามถึงอนาคต คือในกาลข้างหน้า ภิกษุเป็นอันมากจักเป็นคนมักโกรธ มักผูกโกรธไว้ ลบหลู่คุณท่าน หัวดื้อ โอ้อวด ริษยา มีวาทะต่างๆ กัน จักเป็นผู้มีมานะในธรรมที่ยังไม่รู้ทั่วถึง คิดว่าตื้นในธรรมที่ลึกซึ้ง เป็นคนเบา ไม่เคารพธรรม ไม่มีความเคารพกันและกัน ในกาลข้างหน้า โทษเป็นอันมากจักเกิดขึ้นในหมู่สัตวโลก ก็เพราะภิกษุทั้งหลายผู้ไร้ปัญญา จักทำธรรมที่พระศาสดาทรงแสดงแล้วนี้ให้เศร้าหมอง ทั้งพวกภิกษุที่มีคุณอันเลว โวหารจัด แกล้วกล้า มีกำลังมาก ปากกล้า ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน ก็จักมีขึ้นในสังฆมณฑล ภิกษุทั้งหลายในสังฆมณฑล แม้ที่มีคุณความดี มีโวหารโดยสมควรแก่เนื้อความ มีความละอายบาป ไม่ต้องการอะไรๆ ก็จักมีกำลังน้อย ภิกษุทั้งหลายในอนาคตที่ทรามปัญญา ก็จะพากันยินดีเงินทอง ไร่นา ที่ดิน แพะ แกะ และคนใช้หญิงชาย จักเป็นคนโง่มุ่งแต่จะยกโทษผู้อื่น ไม่ดำรงมั่นอยู่ในศีล ถือตัว โหดร้าย เที่ยวยินดีแก่การทะเลาะวิวาท จักมีใจฟุ้งซ่าน นุ่งห่มแต่จีวรที่ย้อมสีเขียวแดง เป็นคนลวงโลก กระด้าง เป็นผู้แส่หาแต่ลาภผล เที่ยวชูเขา คือมานะ ทำตนดั่งพระ

อริยเจ้าท่องเที่ยวไปอยู่ เป็นผู้แต่งผมด้วยน้ำมัน ทำให้มีเส้นละเอียด เหลาะแหละ ให้ยาหยอดและทาตา มีร่างกายคลุมด้วยจีวรที่ย้อมด้วยสีงา สัญจรไปตามตรอกน้อยใหญ่ จักพากันเกลียดชังผ้าอันย้อมด้วยน้ำฝาดเป็นของไม่น่าเกลียด พระอริยเจ้าทั้งหลายผู้หลุดพ้นแล้วยินดียิ่งนัก เป็นธงชัยของพระอรหันต์ พอใจแต่ในผ้าขาวๆ จักเป็นผู้มุ่งแต่ลาภผล เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรเลวทราม เห็นการอยู่ป่าอันสงัดเป็นความลำบาก จักใคร่อยู่ในเสนาสนะที่ใกล้บ้าน ภิกษุเหล่าใดยินดีมิจฉาชีพ จักได้ลาภเสมอๆ จักพากันประพฤติตามภิกษุเหล่านั้น (เที่ยวคบหาราชสกุลเป็นต้นเพื่อให้เกิดลาภแก่ตน) ไม่สำรวมอินทรีย์ เที่ยวไป อนึ่ง ในอนาคตกาล ภิกษุทั้งหลายจะไม่บูชาพวกภิกษุที่มีลาภน้อย จักไม่สมคบภิกษุที่เป็นนักปราชญ์มีศีลเป็นที่รัก จักทรงผ้าสีแดง ที่ชนชาวมิลักขะชอบย้อมใช้ พากันติเตียนผ้าอันเป็นธงชัยของตนเสีย บางพวกก็นุ่งห่มผ้าสีขาวอันเป็นธงของพวกเดียรถีย์ อนึ่ง ในอนาคตกาล ภิกษุเหล่านั้นจักไม่เคารพในผ้ากาสาวะ จักไม่พิจารณาในอุบายอันแยบคาย บริโภคผ้ากาสาวะ เมื่อทุกข์ครอบงำ ถูกลูกศรแทงเข้าแล้ว ก็ไม่พิจารณาโดยแยบคาย แสดงอาการยุ่งยากในใจออกมา มีแต่เสียงโอดครวญอย่างใหญ่หลวง เปรียบเหมือนช้างฉัททันต์ ได้เห็นผ้ากาสาวะอันเป็นธงชัยของพระอรหันต์ ที่นายโสณุตระพราน นุ่งห่มไปในคราวนั้น ก็ไม่กล้าทำร้าย ได้กล่าวคาถาอันประกอบด้วยประโยชน์มากมายว่า ผู้ใดยังมีกิเลสดุจน้ำฝาด ปราศจากทมะและสัจจะจักนุ่งผ้ากาสาวะ ผู้นั้นย่อมไม่ควรนุ่งห่มผ้ากาสาวะ ส่วนผู้ใดคายกิเลสดุจน้ำฝาดออกแล้ว ตั้งมั่นอยู่ในศีลอย่างมั่นคง ประกอบด้วยทมะและสัจจะ ผู้นั้นจึงสมควรจะนุ่งห่มผ้ากาสาวะโดยแท้ ผู้ใดมีศีลวิบัติ มีปัญญาทราม ไม่สำรวมอินทรีย์ กระทำตามความใคร่อย่างเดียว มีจิตฟุ้งซ่าน ไม่ขวนขวายในทางที่ควร ผู้นั้นไม่สมควรจะนุ่งห่มผ้ากาสาวะ ส่วนผู้ใดสมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจากราคะ มีใจตั้งมั่น มีความดำริในใจผ่องใส ผู้นั้นสมควรนุ่งห่มผ้ากาสาวะ

โดยแท้ ผู้ใดไม่มีศีล ผู้นั้นเป็นคนพาล มีจิตใจฟุ้งซ่าน มีมานะฟูขึ้นเหมือน
ไม้อ้อ ย่อมสมควรจะนุ่งห่มแต่ผ้าขาวเท่านั้น จักควรนุ่งผ้าห่มผ้ากาสาวะ
อย่างไร อนึ่ง ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายในอนาคต จักเป็นผู้มีจิตใจชั่ว
ร้าย ไม่เอื้อเฟื้อ จักข่มขี่ภิกษุทั้งหลายผู้คงที่ มีเมตตาจิต แม้ภิกษุ
ทั้งหลายที่เป็นคนโง่เขลา มีปัญญาทราม ไม่สำรวมอินทรีย์ กระทำ
ตามความใคร่ ถึงพระเถระให้ศึกษาการใช้สอยผ้าจีวร ก็จักไม่เชื่อฟัง
พวกภิกษุที่โง่เขลาเหล่านั้น อันพระเถระทั้งหลายให้การศึกษาแล้วเหมือน
อย่างนั้น จักไม่เคารพกันและกัน ไม่เอื้อเฟื้อในพระอุปัชฌายาจารย์
จักเป็นเหมือนม้าพิการไม่เอื้อเฟื้อนายสารถี ฉะนั้น ในกาลภายหลังแต่
ตติยสังคายนา ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลาย ในอนาคต จักปฏิบัติอย่างนี้.

ครั้นพระปุสสเถระแสดงมหาภัยอันจะบังเกิดขึ้น ในกาลภายหลังอย่างนี้แล้ว เมื่อจะให้โอวาทภิกษุที่ประชุมกัน ณ ที่นั้นอีก จึงได้กล่าวคาถา ๓ คาถา ความว่า

ภัยอย่างใหญ่หลวงที่จะทำอันตรายต่อข้อปฏิบัติ ย่อมมาในอนาคตอย่างนี้
ก่อน ขอท่านทั้งหลาย จงเป็นผู้ว่าง่าย จงพูดแต่ถ้อยคำที่สละสลวย
มีความเคารพกันและกัน มีจิตเมตตากรุณาต่อกัน จงสำรวมในศีล
ปรารภความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวบากบั่นอย่างมั่นเป็นนิตย์ ขอท่าน
ทั้งหลายจงเห็นความประมาท โดยความเป็นภัย และจงเห็นความไม่
ประมาทโดยความเป็นของปลอดภัย แล้วจงอบรมอัฏฐังคิกมรรค เมื่อ
ทำได้ดังนี้แล้ว ย่อมจะบรรลุนิพพานอันเป็นทางไม่เกิดไม่ตาย.

๒. สารีปุตตเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระสารีบุตรเถระ

พระสารีบุตรเถระ ครั้นสำเร็จแห่งสาวกบารมีญาณ ดำรงอยู่ในตำแหน่งพระธรรมเสนาบดีอย่างนี้แล้ว เมื่อจะทำประโยชน์แก่หมู่สัตว์ วันหนึ่งเมื่อพยากรณ์อรหัตผลโดยมุขะ คือประกาศความประพฤติของตนแก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย จึงได้กล่าวคาถาความว่า

[๓๘๖] ผู้ใดสมบูรณ์ด้วยศีล สงบระงับ มีสติ มีความดำริชอบ ไม่ประมาท
ยินดีแต่เฉพาะกรรมฐานภาวนาอันเป็นธรรมภายใน มีใจมั่นคงอย่างยิ่ง

อยู่ผู้เดียว ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ ปราชญ์ทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่าภิกษุ ภิกษุเมื่อบริโภคอาหารจะเป็นของสดหรือของแห้งก็ตาม ไม่ควรติดใจจนเกินไป ควรเป็นผู้มีท้องพร่อง มีอาหารพอประมาณ มีสติอยู่ การบริโภคอาหารยังอีก ๔-๕ คำจะอิ่ม ควรงดเสีย แล้วดื่มน้ำเป็นการสมควรเพื่ออยู่สบายของภิกษุผู้มีใจเด็ดเดี่ยว อนึ่งการนุ่งห่มจีวรอันเป็นกัปปิยะ นับว่าเป็นประโยชน์ จัดว่าพอ เป็นการอยู่สบายของภิกษุผู้มีใจเด็ดเดี่ยว การนั่งขัดสมาธินับว่าพอ เป็นการอยู่สบายของภิกษุ ผู้มีใจเด็ดเดี่ยว ภิกษุรูปใดพิจารณาเห็นสุข โดยความเป็นทุกข์ พิจารณาเห็นทุกข์โดยความเป็นลูกศรปักอยู่ที่ร่าง ความถือมั่นว่าเป็นตัวเป็นตนในอทุกขมสุขเวทนา ไม่ได้มีแก่ภิกษุนั้น จะพึงติดอยู่ในโลกอย่างใดด้วยกิเลสอะไร ภิกษุผู้มีความปรารถนาลามกเกียจคร้าน มีความเพียรเลวทราม ได้สดับน้อย ไม่เอื้อเฟื้อ อย่าได้มาในสำนักของเราแม้ในกาลไหนๆ เลย จะมีประโยชน์อะไรด้วยการให้โอวาทบุคคลเช่นนั้นในหมู่สัตว์โลกนี้ อนึ่ง ขอให้ภิกษุผู้เป็นพหูสูต เป็นปราชญ์ตั้งมั่นอยู่ในศีล ประกอบใจให้สงบระงับเป็นเนืองนิตย์ จงมาประดิษฐานอยู่บนศีรษะของเราเถิด ภิกษุใดประกอบด้วยธรรมเครื่องเนิ่นช้า ยินดีในธรรมเครื่องเนิ่นช้า ภิกษุนั้นย่อมพลาดนิพพานคันเป็นธรรมเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม ส่วนภิกษุใด ละธรรมเครื่องเนิ่นช้าได้แล้ว ยินดีในอริยมรรคอันเป็นทางไม่มีธรรมเครื่องเนิ่นช้า ภิกษุนั้น ย่อมบรรลุนิพพานอันเป็นธรรมเกษม จากโยคะอย่างยอดเยี่ยม พระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่ในสถานที่ใด เป็นบ้านหรือป่าก็ตามที่ดอนหรือที่ลุ่มก็ตาม สถานที่นั้นเป็นภูมิสถานที่น่ารื่นรมย์ คนผู้แสวงหากามย่อมไม่ยินดีในป่าอันน่ารื่นรมย์เช่นใด ท่านผู้ปราศจากความกำหนัด จักยินดีในป่าอันน่ารื่นรมย์เช่นนั้น เพราะท่านเหล่านั้นไม่เป็นผู้แสวงหากาม บุคคลควรเห็นท่านผู้มีปัญญาชี้โทษมีปกติกล่าวข่มขี่ เหมือนผู้บอกขุมทรัพย์ให้ ควรคบบัณฑิตเช่นนั้น เพราะว่าเมื่อคบกับบัณฑิตเช่นนั้น ย่อมมีแต่ความดีไม่มีชั่วเลย ปราชญ์ก็ควรโอวาทสั่งสอน ควรห้ามผู้อื่นจากธรรม

ที่มิใช่ของสัตบุรุษ แต่บุคคลเห็นปานนั้น ย่อมเป็นที่รักใคร่ของสัตบุรุษ เท่านั้น ไม่เป็นที่รักใคร่ของอสัตบุรุษ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสรู้แล้ว มีพระจักษุ ทรงแสดงธรรมแก่ผู้อื่นอยู่ เมื่อพระองค์กำลังทรงแสดง ธรรมอยู่ เราผู้มุ่งประโยชน์ตั้งใจฟัง การตั้งใจฟัง ฟังของเรานั้น ไม่ไร้ประโยชน์ เราเป็นผู้หมดอาสวะ เป็นผู้หลุดพ้นพิเศษ เราไม่ ได้ตั้งความปรารถนาเพื่อปุพเพนิวาสญาณ ทิพจักขุญาณ เจโตปริยญาณ อิทธิวิธี จุตูปปาตญาณ ทิพโสตญาณ อันเป็นธาตุบริสุทธิ์ มาแต่ปางก่อน เลย แต่คุณธรรมของสาวกทั้งหมดได้มีขึ้นแก่เรา พร้อมกับการบรรลุ มรรคผล เหมือนคุณธรรม คือ พระสัพพัญญุตญาณ ได้มีแก่พระพุทธ เจ้า ฉะนั้น มียักษ์ตนหนึ่งมากล่าวว่า มีภิกษุหัวโล้นรูปหนึ่งชื่ออุปติสสะ เป็นพระเถระผู้อุดมด้วยปัญญา ห่มผ้าสังฆาฏินั่งเข้าฌานอยู่ที่โคนไม้ สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำลังเข้าสมาบัติอันไม่มีวิตกในขณะ ถูกยักษ์ตีศีรษะ ก็ยังประกอบด้วยธรรมคือความนิ่งอย่างประเสริฐ ภูเขา หินล้วนตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ฉันใด ภิกษุย่อมไม่หวั่นไหวเหมือน ภูเขาเพราะสิ้นโมหะ ก็ฉันนั้น ความชั่วช้าเพียงเท่าปลายขนทราย ย่อม ปรากฏเหมือนเท่าก้อนเมฆที่ลอยอยู่บนท้องฟ้า แก่ภิกษุผู้ไม่มีกิเลส เครื่องยั่วยวน แสวงหาความสะอาดเป็นนิตย์ เราไม่ยินดีต่อความตาย และชีวิต เราเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะจักละทิ้งร่างกายนี้ไป ไม่ยินดีต่อ ความตายและชีวิต รอคอยเวลาตายอยู่ เหมือนลูกจ้างรอให้หมดเวลา ทำงาน ฉะนั้น ความตายนี้มีแน่นอนในสองคราว คือ ในเวลาแก่ หรือในเวลาหนุ่ม ที่จะไม่ตายเลยย่อมไม่มี เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย จงบำเพ็ญแต่สัมมาปฏิบัติเถิด ขอจงอย่าได้ปฏิบัติผิดพินาศเสียเลย ขณะอย่าได้ล่วงเลยท่านทั้งหลายไปเสีย เมืองที่ตั้งอยู่ชายแดน เขาคุ้ม ครองป้องกันดีทั้งภายนอกและภายในฉันใด ท่านทั้งหลายก็จงคุ้มครอง ตนฉันนั้นเถิด ขณะอย่าได้ล่วงเลยท่านทั้งหลายไปเสีย เพราะผู้มีขณะ อันล่วงเลยไปเสียแล้ว ต้องพากันไปเศร้าโศกยัดเยียดอยู่ในนรก ภิกษุ ผู้สงบระงับ งดเว้นโทษเครื่องเศร้าหมองใจได้อย่างเด็ดขาด มีปกติพูด

ด้วยปัญญา ไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมกำจัดบาปธรรมได้เหมือนลมพัดใบไม้ล่วงหล่นไป ฉะนั้น ภิกษุผู้สงบระงับ งดเว้นจากโทษเครื่องเศร้าหมองใจได้อย่างเด็ดขาด มีปกติพูดด้วยปัญญา ไม่ฟุ้งซ่าน ได้ลอยบาปธรรมเสียได้ เหมือนลมพัดใบไม้ล่วงหล่นไป ฉะนั้น ภิกษุผู้สงบระงับละเว้นกองกิเลสและกองทุกข์ ที่เป็นเหตุทำให้เกิดความคับแค้น มีใจผ่องใสไม่ขุ่นมัว มีศีลงาม เป็นนักปราชญ์ พึงทำที่สุดทุกข์ได้ บุคคลไม่ควรคุ้นเคย ในบุคคลบางพวกจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม หรือเบื้องต้นเขาจะเป็นคนดี ตอนปลายเป็นคนไม่ดีก็ตาม นิวรณ์ ๕ คือกามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ถีนมิทธะ ๑ อุทธัจจะ ๑ วิจิกิจฉา ๑ เป็นธรรมเครื่องเศร้าหมองจิต สมาธิของภิกษุผู้มีปกติชอบอยู่ด้วยความไม่ประมาทไม่หวั่นไหวด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ด้วยมีผู้สักการะ ๑ ด้วยไม่มีผู้สักการะ ๑ นักปราชญ์เรียกบุคคลผู้เพ่งธรรมอยู่เป็นปกติ พากเพียรเป็นเนืองนิตย์ พิจารณาเห็นด้วยปัญญาสุขุม สิ้นความยึดถือและความยินดีว่า เป็นสัตบุรุษ มหาสมุทร ๑ แผ่นดิน ๑ ภูเขา ๑ และแม้ลม ๑ ไม่ควรเปรียบเทียบความหลุดพ้นกิเลสอย่างประเสริฐของพระศาสดาเลย พระเถระผู้ยังพระธรรมจักรอันพระศาสดาให้เป็นไปแล้วให้เป็นไปตาม ผู้มีปัญญามาก มีจิตมั่นคง เป็นผู้เสมอด้วยแผ่นดินและไฟย่อมไม่ยินดียินร้าย ภิกษุผู้บรรลุปัญญาบารมีธรรมแล้ว มีปัญญาเครื่องตรัสรู้มาก เป็นนักปราชญ์ผู้ใหญ่ ไม่ใช่เป็นคนเขลา ทั้งไม่เหมือนคนเขลา เป็นผู้ดับความทุกข์ร้อนได้ทุกเมื่อ ท่องเที่ยวไปอยู่ เรามีความคุ้นเคยกับพระศาสดามาก เราทำคำสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระหนักลงได้แล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพแล้ว ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด นี้เป็นอนุศาสนีย์ของเรา เราพ้นจากกิเลสทั้งปวงแล้ว จักปรินิพพาน.

๓. อานันทเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระอานันทเถระ

[๓๘๗] บัณฑิต ไม่ควรทำตนให้เป็นมิตรสหายกับคนที่ชอบส่อเสียด มักโกรธ ตระหนี่ และผู้ปรารถนาให้ผู้อื่นพินาศ เพราะการสมาคมกับคนชั่ว เป็นความลามก แต่บัณฑิตควรทำตนให้เป็นมิตรสหายกับคนผู้มีศรัทธา มีศีลน่ารัก มีปัญญา และเป็นคนได้สดับเล่าเรียนมามาก เพราะการ สมาคมกับคนดี ย่อมมีแต่ความเจริญอย่างเดียว เชิญดูร่างกายอันมี กระดูก ๓๐๐ ท่อน ซึ่งมีเอ็นใหญ่น้อยผูกขึ้นเป็นโครงตั้งไว้ อันบุญกรรม ตบแต่งให้วิจิตร มีแผลทั่วทุกแห่ง กระสับกระส่าย คนโง่เขลาพากัน ดำริเป็นอันมาก ไม่มีความยั่งยืนตั้งมั่น พระอานนทเถระผู้โคตมโคตร เป็นผู้ได้สดับมามาก มีถ้อยคำไพเราะ เป็นผู้อุปฐากพระพุทธเจ้า ปรงภาระลงแล้ว บรรลุอรหัต สำเร็จการนอน พระอานนทเถระสิ้นอาสวะ แล้ว ปราศจากกิเลสเครื่องเกาะเกี่ยวแล้ว ล่วงธรรมเป็นเครื่องข้อง แล้ว ดับสนิท ถึงฝั่งแห่งชาติและชรา ทรงไว้แต่ร่างกายอันมีในที่สุด ธรรมทั้งหลายของพระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ ตั้งอยู่แล้ว ในบุคคลใด บุคคลนั้น คือ พระอานนทเถระผู้โคตมะ ชื่อว่าย่อมตั้งอยู่ ในมรรคเป็นทางไปสู่นิพพาน พระอานนทเถระได้เรียนธรรมจาก พระพุทธเจ้ามา ๘๒,๐๐๐ ธรรมขันธ์ ได้เรียนมาจากสำนักภิกษุมีพระธรรม เสนาบดีเป็นต้น ๒,๐๐๐ ธรรมขันธ์ จึงรวมเป็นที่คล่องปากขึ้นใจ ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์ คนที่เป็นชายมีการศึกษาเล่าเรียนมาน้อย ย่อม แก่เปล่า เหมือนกับโคที่กำลังแต่เขาไม่ได้ใช้งาน ฉะนั้น เนื้อย่อม เจริญแก่เขา ปัญญาไม่เจริญแก่เขา ผู้ใดเล่าเรียนมามาก ดูหมิ่นผู้ที่ ศึกษาเล่าเรียนมาน้อยด้วยการสดับ แต่เขาไม่ได้ปฏิบัติตามที่เล่าเรียนมา ย่อมปรากฏแก่เรา เหมือนคนตาบอดถือดวงไฟไป ฉะนั้น บุคคลควร เข้าไปนั่งใกล้ผู้ที่ศึกษามามาก แต่ไม่ควรทำสุตะที่ตนได้มาให้พินาศ

เพราะสุตะที่ตนได้มานั้น เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เพราะฉะนั้น จึงควรเป็นผู้ทรงธรรม บุคคลผู้รู้อักษรทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลาย รู้อรรถแห่งภาษิต ฉลาดในนิรุติและบท ย่อมเล่าเรียนธรรมให้เป็นการเล่าเรียนดี และพิจารณาเนื้อความ เป็นผู้กระทำความพอใจ ด้วยความอดทน พยายามพิจารณา ตั้งความเพียรในเวลาพยายาม มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในภายใน บุคคลควรคบหาท่านผู้เป็นพหูสูต ทรงธรรม มีปัญญา เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า หวังการรู้แจ้ง ธรรมเช่นนั้นเถิด บุคคลผู้เป็นพหูสูต ทรงธรรม เป็นผู้รักษาคลังพระธรรมแห่งพระพุทธเจ้า ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นดวงตาของโลกทั่วไป ผู้ที่เป็นพหูสูตนั้น เป็นผู้อันมหาชนควรบูชา ภิกษุมีธรรมเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในธรรม ค้นคว้าธรรม ระลึกถึงธรรม ย่อมไม่เสื่อมไปจากสัทธรรม เมื่อกายและชีวิตของตนเสื่อมไป ภิกษุผู้หนักในความตระหนี่กาย ติดอยู่ด้วยความสุขทางร่างกาย ไม่ขวานขวายบำเพ็ญเพียร ความผาสุกทางสมณะจักมีแต่ที่ไหน ทิศทั้งหมดไม่ปรากฏ ธรรมทั้งหลายไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า ในเมื่อท่านธรรมเสนาบดีผู้เป็นกัลยาณมิตร นิพพานแล้ว โลกทั้งหมดนี้ปรากฏเหมือนความมืดมน กายคตาสติย่อมนำมาซึ่งประโยชน์โดยส่วนเดียว ฉันใด กัลยาณมิตรเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้มีสหายล่วงลับไปแล้ว มีพระศาสดานิพพานไปแล้ว ฉันนั้น มิตรเก่าพากันล่วงลับไปแล้ว จิตของเราไม่สมาคมด้วยมิตรใหม่ วันนี้เราจะเพ่งฌานอยู่ผู้เดียว เหมือนกับนกที่อยู่ในรังในฤดูฝน ฉะนั้น.

พระผู้มีพระภาคตรัสกะพระอานนท์ด้วยพระคาถา ๑ พระคาถา ความว่า

เธออย่าห้ามประชาชนเป็นอันมาก ที่พากันมาแต่ต่างประเทศ ในเมื่อล่วงเวลาเทศนาเลย เพราะประชุมชนเหล่านั้นเป็นผู้มุ่งจะฟังธรรม จงเข้ามาหาเราได้ เวลานี้เป็นเวลาที่จะเห็นเรา.

พระอานนทเถระจึงกล่าวเป็นคาถาต่อไปว่า

พระศาสดาผู้มีพระจักษุ ทรงประทานโอกาสให้ประชุมชนที่พากันมาแต่ต่างประเทศ ในเมื่อล่วงเวลาเทศนา ไม่ทรงห้ามเมื่อเรายังเป็นพระเสข-

บุคคลอยู่ ๒๕ ปี กามสัญญาไม่เกิดขึ้นเลย เชิญดูความที่ธรรมเป็นธรรมดี
เมื่อเรายังเป็นพระเสขบุคคลอยู่ ๒๕ ปี โทสสัญญาไม่เกิดขึ้นเลย เชิญดู
ความที่ธรรมเป็นธรรมดี เราได้อุปฐากพระผู้มีพระภาคด้วยเมตตากายกรรม
เหมือนพระฉายาติดตามพระองค์อยู่ ๒๕ ปี เราอุปฐากพระผู้มีพระภาค
ด้วยเมตตาวจีกรรม เหมือนพระฉายาติดตามพระองค์อยู่ ๒๕ ปี เรา
อุปฐากพระผู้มีพระภาคด้วยเมตตา มโนกรรม เหมือนพระฉายาติดตาม
พระองค์อยู่ ๒๕ ปี เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดำเนินไป เราก็ได้เดินตาม
ไปเบื้องพระปฤษฎางค์ของพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงแสดงธรรมอยู่
ฌานเกิดขึ้นแก่เรา เราเป็นผู้มีกิจที่จะต้องทำ ยังเป็นพระเสขะ ยังไม่
บรรลุอรหัต พระศาสดาพระองค์ใดเป็นผู้ทรงอนุเคราะห์เรา พระศาสดา
พระองค์นั้น ได้เสด็จปรินิพพานไปเสียก่อนแล้ว เมื่อพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าผู้ถือความเป็นผู้ประเสริฐโดยอาการทั้งปวง เสด็จปรินิพพาน
แล้ว ครั้งนั้น ได้เกิดมีความหวาดเสียวและได้เกิดขนพองสยองเกล้า.

พระสังคีติกาจารย์เมื่อจะสรรเสริญพระอานนทเถระ ได้รจนาคาถา ๓ คาถา ความว่า

พระอานนทเถระเป็นพหูสูต ทรงธรรม เป็นผู้รักษาคลังพระธรรมของ
พระพุทธเจ้า ผู้ทรงแสวงหาพระคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นดวงตาของโลก
ทั่วไป ปรินิพพานไปเสียแล้ว พระอานนทเถระเป็นพหูสูต ทรงธรรม
เป็นผู้รักษาคลังพระธรรม ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
เป็นดวงตาของชาวโลกทั่วไป เป็นผู้กำจัดความมืดมนที่เป็นเหตุทำให้
ดังคนตาบอดได้แล้ว พระอานนทเถระเป็นผู้มีคติ มีสติและฐิติ เป็นผู้
แสวงคุณ เป็นผู้ทรงจำพระสัทธรรมไว้ได้ เป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะ.

พระอานนทเถระ ก่อนแต่นิพพานได้กล่าวคาถา ความว่า

เรามีความคุ้นเคยกับพระศาสดา เราทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสด็จ
แล้ว ปลงภาระหนักลงแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพได้แล้ว.

พระเถระ ๓ รูปนี้ คือ พระปุสสเถระ ๑ พระสารีบุตรเถระ ๑ พระอานนทเถระ ๑ ท่านนิพนธ์คาถาไว้ในติงสนิบาตนั้น รวม ๑๐๕ คาถา ฉะนั้นแล.

จบ ติงสนิบาต

เถรคาถา จัตตาฬีสนิบาต

๑. มหากัสสปเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระมหากัสสปเถระ

[๓๙๘] ผู้มีปัญญาเห็นว่า ไม่ควรอยู่คลุกคลีด้วยหมู่ เพราะเป็นเหตุทำใจให้ฟุ้งซ่าน ได้สมาธิโดยยาก การสงเคราะห์ชนต่างๆ เป็นความลำบาก ดังนี้ จึงไม่ชอบใจหมู่คณะ นักปราชญ์ไม่ควรเกี่ยวข้องกับตระกูลทั้งหลาย เพราะเป็นเหตุทำใจให้ฟุ้งซ่าน ได้สมาธิโดยยาก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับตระกูลนั้น ย่อมต้องขวนขวายในการเข้าไปสู่ตระกูล มักติดรสอาหาร ย่อมละทิ้งประโยชน์อันจะนำความสุขมาให้ นักปราชญ์ได้กล่าวการกราบไหว้และการบูชาในตระกูลทั้งหลาย ว่าเป็นเปือกตมและเป็นลูกศรที่ละเอียดถอนได้ยาก บุรุษผู้เลวทรามย่อมละสักการะได้ยากยิ่ง เราลงจากเสนาสนะแล้วก็เข้าไปบิณฑบาตยังนคร เราได้เข้าไปหาบุรุษโรคเรื้อน ผู้กำลังบริโภคอาหารด้วยความอ่อนน้อม บุรุษโรคเรื้อนนั้น ได้น้อมเข้าซึ่งคำข้าวด้วยมือโรคเรื้อน เมื่อเขาใส่คำข้าวลง นิ้วมือของเขาก็ขาดตกลงในบาตรของเรานี้ เราอาศัยชายคาเรือน ฉันข้าวนั้นอยู่ ในเวลาที่กำลังฉันและฉันเสร็จแล้ว เรามิได้มีความเกลียดชังเลย ภิกษุใดไม่ดูหมิ่นปัจจัยทั้งสี่ คือ อาหารบิณฑบาตที่จะพึงลุกขึ้นยืนรับ ๑ บังสุกุลจีวร ๑ เสนาสนะคือโคนไม้ ๑ ยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า ๑ ภิกษุนั้นแล สามารถจะอยู่ในจาตุรทิศได้ในเวลาแก่ ภิกษุบางพวกเมื่อขึ้นเขาย่อมลำบาก แต่พระมหากัสสปะผู้เป็นทายาสของพระพุทธเจ้า เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ แม้ในเวลาแก่เป็นผู้แข็งแรงด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ ย่อมขึ้นไปได้ตามสบาย พระมหากัสสปะผู้หมดอุปาทาน ละความหวาดกลัวภัยได้แล้ว กลับจากบิณฑบาตแล้ว ขึ้นสู่ภูเขา เพ่งฌานอยู่ พระมหากัสสปะผู้หมดอุปาทานเมื่อสัตว์ทั้งหลายถูกไฟไหม้อยู่ เป็นผู้ดับไฟได้แล้ว กลับจาก

บิณฑบาตแล้ว ขึ้นสู่ภูเขา เพ่งฌานอยู่ พระมหากัสสปะผู้หมดอุปทาน ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ กลับจากบิณฑบาตแล้ว ขึ้นสู่ภูเขา เพ่งฌาน อยู่ ภูมิภาคอันประกอบด้วยระเบียบแห่งต้นกุ่มทั้งหลาย น่ารื่นรมย์ใจ กึกก้องด้วยเสียงช้างร้อง น่ารื่นรมย์ ล้วนแล้วด้วยภูเขา ย่อมทำให้เรา ยินดี ภูเขามีสีเขียวดุจเมฆงดงาม มีธารน้ำเย็นใสสะอาด ดารดาษไป ด้วยหญ้ามีสี เหมือนแมลงทับทิมทอง ย่อมยังเราให้รื่นรมย์ ภูเขา อันสูงตระหง่านแทบจดเมฆเขียวชะอุ่ม เปรียบปานดังปราสาท กึกก้อง ด้วยเสียงช้างร้อง น่ารื่นรมย์นัก ย่อมยังเราให้ยินดี ภูเขาที่ฝนตกรด แล้ว มีพื้นน่ารื่นรมย์ เป็นที่อาศัยของเหล่าฤาษี เซ็งแซ่ด้วยเสียงนกยูง ย่อมยังเราให้รื่นรมย์ สถานที่เหล่านั้นเหมาะสำหรับเราผู้ยินดีในการเพ่ง ฌาน มีใจเด็ดเดี่ยว มีสติ เหมาะสำหรับเราผู้ใคร่ประโยชน์ รักษาตน ดีแล้ว ผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร เหมาะสำหรับเราผู้ปรารถนาความผาสุก มีใจเด็ดเดี่ยว เหมาะสำหรับเราผู้ปรารถนา ประกอบความเพียร มีใจ แน่วแน่ ศึกษาอยู่ ภูเขาที่มีสีดังดอกผักตบ ปกคลุมด้วยหมู่เมฆบน ท้องฟ้า เกลื่อนกล่นด้วยหมู่นกต่างๆ ย่อมยังเราให้รื่นรมย์ ภูเขาอัน ไม่เกลื่อนกล่นด้วยผู้คน มีแต่หมู่เนื้ออาศัย ดารดาษด้วยหมู่นกต่างๆ ย่อมยังเราให้รื่นรมย์ ภูเขาที่มีน้ำใสสะอาด มีแผ่นหินเป็นแท่งทึบ เกลื่อนกล่นด้วยค่างและมฤคชาติ ดารดาษไปด้วยสาหร่าย ย่อมยังเรา ให้รื่นรมย์ เราผู้มีจิตตั้งมั่น พิจารณาเห็นธรรมโดยชอบ ย่อมไม่มี ความยินดีด้วยดนตรีเครื่อง ๕ เช่นนั้น ภิกษุไม่พึงทำการงานให้มากนัก พึงเว้นคนผู้มิใช่กัลยาณมิตรเสีย ไม่ควรขวนขวายในลาภผล ท่านผู้ ปฏิบัติเช่นนั้น ย่อมจะต้องขวนขวายและติดในรสอาหาร ย่อมละทิ้ง ประโยชน์อันจะนำความสุขมาให้ ภิกษุไม่พึงทำการงานให้มากนัก พึงเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เสีย เมื่อภิกษุขวนขวายในการงานมาก ก็จะต้องเยียวยาร่างกายลำบาก ผู้มีร่างกายลำบากนั้น ย่อมไม่ได้ ประสบความสงบใจ ภิกษุไม่รู้สึกตนด้วยเหตุสักว่าการท่องบ่นพุทธ วจนะ ย่อมท่องเที่ยวชูคอ สำคัญตนประเสริฐกว่าผู้อื่น ผู้ใด

บิณฑบาตไม่ประเสริฐ เป็นพาล แต่สำคัญตนว่าประเสริฐกว่าเขาเสมอเขา นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมไม่สรรเสริญผู้นั้น ซึ่งเป็นผู้มีใจกระด้างเลย ผู้ใดไม่หวั่นไหวเพราะมานะ ๓ อย่าง คือ ว่าเราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา ๑ เสมอเขา ๑ เลวกว่าเขา ๑ นักปราชญ์ทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญผู้นั้นแหละว่า เป็นผู้มีปัญญา มีวาจาจริง ตั้งมั่นดีแล้วในศีลทั้งหลาย และว่าประกอบด้วยความสงบใจ ภิกษุใดไม่มีความเคารพในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้เหินห่างจากพระสัทธรรม เหมือนฟ้ากับดิน ฉะนั้น ภิกษุเหล่าใดเข้าไปตั้งหิริและโอตตัปปะไว้ชอบทุกเมื่อ มีพรหมจรรย์อันงอกงาม ภิกษุเหล่านั้นมีภพใหม่สิ้นแล้ว ภิกษุผู้ยังมีใจฟุ้งซ่าน กลับกลอก ถึงจะนุ่งห่มผ้าบังสุกุล ภิกษุนั้นย่อมไม่งดงามด้วยผ้าบังสุกุลนั้น เหมือนกับวานรคลุมด้วยหนังราชสีห์ ฉะนั้น ส่วนภิกษุผู้มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ไม่กลับกลอก มีปัญญา เครื่องรักษาตน สำรวมอินทรีย์ ย่อมงดงามเพราะผ้าบังสุกุล ดังราชสีห์ในถ้ำ ฉะนั้น เทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีเกียรติยศเป็นอันมาก ประมาณหมื่นและพรหมทั้งปวง ได้พากันมายืนประนมอัญชลี นอบน้อมท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ผู้มีฌานใหญ่ มีใจตั้งมั่นเปล่งวาจาว่า ข้าแต่ท่านบุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมแด่ท่าน ข้าแต่ท่านผู้เป็นอุดมบุรุษ ขอนอบน้อมแด่ท่าน ท่านย่อมเข้าฌานอยู่ เพราะอาศัยอารมณ์ใด ข้าพเจ้าทั้งหลาย ย่อมรู้ไม่ถึงอารมณ์เหล่านั้นของท่าน น่าอัศจรรย์จริงหนอ วิสัยของท่านผู้รู้ทั้งหลาย ลึกซึ้งยิ่งนัก ข้าพเจ้าทั้งหลายผู้มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ นับว่าเป็นผู้เฉียบแหลม ดุจนายขมังธนู ก็ยังรู้ไม่ถึง ความยิ้มแย้มได้ปรากฏมีแด่ท่านพระกัปปินเถระ เพราะได้เห็นท่านพระสารีบุตร ผู้ควรแก่สักการะบูชา อันหมู่ทวยเทพบูชาอยู่เช่นนั้น ในเวลานั้น ตลอดทั่วพุทธอาณาเขต ยกเว้นแต่สมเด็จพระมหามุนีองค์เดียวเท่านั้น เราเป็นผู้ประเสริฐสุดในทางธุดงคคุณ ไม่มีใครเทียบเท่าเลย เราเป็นผู้คุ้นเคยกับพระบรมศาสดา เราทำคำสอนของ

พระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว พระสมณโคดมผู้ทรงพระคุณหาปริมาณมิได้ มีพระทัยน้อมไปในเนกขัมมะ ทรงสลัดภพทั้ง ๓ ออกได้แล้ว ย่อมไม่ทรงติดอยู่ด้วยจีวรบิณฑบาตและเสนาสนะ เปรียบเหมือนบัวไม่ติดอยู่ด้วยน้ำ ฉะนั้น พระองค์ทรงเป็นจอมนักปราชญ์ มีสติปัฏฐานเป็นพระศอ มีศรัทธาเป็นพระอรหัตถ์ มีปัญญาเป็นพระเศียร ทรงพระปรีชามาก ทรงดับเสียแล้วซึ่งกิเลสแลกองทุกข์ตลอดกาลทุกเมื่อ.

ในจัตตาฬีสนิบาตนี้ มีพระมหากัสสปเถระองค์เดียวเท่านั้น ได้ภาษิตคาถาไว้ ๔๐ คาถา.

จัตตาฬีสนิบาตจบบริบูรณ์.

เถรคาถา ปัญญาสนิบาต

๑. ตาลปุฏเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระตาลปุฏเถระ

[๓๙๙] เมื่อไรหนอ เราจึงจักได้อยู่แต่ผู้เดียว ไม่มีตัณหาเป็นเพื่อนสอง ณ ภูเขาและซอกเขา เมื่อไรหนอ เราจึงจักพิจารณาเห็นแจ้งภพทั้งปวงโดยความเป็นของไม่เที่ยง ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักได้เป็นนักปราชญ์ นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์อันเศร้าหมอง ไม่มีความยึดมั่น ไม่มีความหวัง เป็นผู้ฆ่าราคะ โทสะ และโมหะได้แล้ว เที่ยวไปตามป่าใหญ่อย่างสบาย ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักได้เห็นแจ้งซึ่งร่างกายนี้ อันเป็นของไม่เที่ยง เป็นรังแห่งโรค คือความตาย ถูกความตายและความเสื่อมโทรมบีบคั้นแล้ว เป็นผู้ปราศจากภัย อาศัยอยู่ในป่าแต่ผู้เดียว ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ จักเราจึงได้ถือเอาซึ่งดาบอันคมกริบ คืออริยมรรคอันสำเร็จด้วยปัญญา แล้วตัดเสียซึ่งลดาชาติ คือ ตัณหาอันก่อให้เกิดภัย นำมาซึ่งทุกข์ เป็นเหตุให้คิดวนเวียนไปในอารมณ์ภายนอก ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักได้ถือเอาซึ่งศาตราอันสำเร็จด้วยปัญญา มีเดชานุภาพมากของฤาษี คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอริยสาวก แล้วหักราญเสียซึ่งกิเลสมารพร้อมทั้งเสนาโดยเร็วพลัน เหนือเถรอาสน์มีลีลาศดังราชสีห์ ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ นักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ผู้มีความหนักแน่นในธรรม ผู้คงที่มีปกติเห็นตามความเป็นจริง มีอินทรีย์อันชนะแล้ว จักเห็นว่าเราบำเพ็ญเพียร ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ ความเกียจคร้าน ความหิวกระหายลม แดด เหลือบ ยุง และสัตว์เสือกคลานทั้งหลาย

จึงจักไม่เบียดเบียนเรา ตามซอกเขา ข้อนั้นเป็นความประสงค์ของเรา ความตรึกเช่นนี้ของเราสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักเป็นผู้มีจิตมั่นคง มีสติ ได้บรรลุอริยสัจ ๔ ที่เห็นได้แสนยาก อันพระผู้มีพระภาคผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ทรงทราบแล้วด้วยปัญญา ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักประกอบด้วยความสงบระงับ จากเครื่องเร่าร้อนใจในเพราะรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ที่เรายังไม่รู้เท่าถึง พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราเมื่อถูกว่ากล่าวติเตียนด้วยถ้อยคำชั่วหยาบแล้ว จักไม่เดือดร้อนใจเพราะถ้อยคำชั่วหยาบนั้น อนึ่ง ถึงเขาจะสรรเสริญก็จักไม่ยินดี เพราะถ้อยคำเช่นนั้น ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักพิจารณาเห็นสภาพภายใน กล่าวคือ เบญจขันธ์และรูปธรรมเหล่าอื่น ที่ยังไม่รู้ทั่วถึง และสภาพภายนอก คือ ต้นไม้ หญ้า และและลดาชาติ ว่าเป็นสภาพเสมอกัน ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ ฝนที่ตกในเวลาปัจจุสมัย จักตกรดเราผู้นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ผู้ปฏิบัติอยู่ในมัคคปฏิปทาที่นักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ดำเนินไปแล้วด้วยน้ำใหม่อยู่ในป่า ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักได้ฟังเสียงร่ำร้องแห่งนกยูง และทิชาชาติในป่าและซอกเขา ลุกขึ้นจากการนอนแล้ว พิจารณาธรรมโดยความไม่เที่ยงเพื่อบรรลุอมตธรรม ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักข้ามพ้นแม่น้ำคงคา ยมุนา สรัสสดี ที่ไหลไปกระทั่งถึงบาดาล เป็นปากน้ำใหญ่น่ากลัวนัก ไปได้ด้วยฤทธิ์โดยไม่ติดขัด ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักงดเว้นความเห็นว่านิมิตงามทั้งปวงเสียโดยเด็ดขาด ขวนขวายอยู่ในฌาน แล้วทำลายความพอใจในกามคุณทั้งหลายเสียได้ เหมือนช้างทำลายเสาตลุงและโซ่เหล็กแล้ว เที่ยวไปในสงคราม ฉะนั้น ความตรึกเช่นนี้ของ

เราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ เมื่อไรหนอ เราจึงจักละความพอใจในกาม
คุณ ได้บรรลุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
แล้วเกิดความยินดีเปรียบเหมือนลูกหนี้ผู้ขัดสน เมื่อถูกเจ้าหนี้บีบคั้น
แล้ว แสวงหาทรัพย์มาได้และชำระหนี้เสร็จแล้ว พึงดีใจ ฉะนั้น
ความตรึกเช่นนี้ของเราจักสำเร็จเมื่อไรหนอ ดูกรจิต ท่านได้อ้อน
วอนเราเป็นเวลาหลายปีแล้ว ว่าท่านไม่สมควรอยู่ครองเรือนเลย บัด
นี้เราก็ได้บวชสมประสงค์แล้ว เหตุไฉนท่านจึงละทิ้งสมถะวิปัสสนา
มัวแต่เกียจคร้านอยู่เล่า ดูกรจิต ท่านได้อ้อนวอนเรามาแล้วมิใช่หรือว่า
ฝูงนกยูงมีขนปีกอันแพรวพราว และเสียงกึกก้องแห่งธารน้ำตกตาม
ซอกเขา จักยังท่านผู้เพ่งฌานอยู่ในป่าให้เพลิดเพลิน เรายอมสละญาติ
และมิตรที่รักใคร่ในตระกูล สลัดความยินดีในการเล่นและกามคุณในโลก
ได้หมดแล้ว ได้เข้าถึงป่าและบรรพชาเพศนี้แล้ว ดูกรจิต ส่วน
ท่านไม่ยินดีต่อเราผู้ดำเนินตามเสียเลย เมื่อเราพิจารณาเห็นว่าจิตนี้เป็น
ของเรา ไม่ใช่ของผู้อื่น จะประโยชน์อะไรด้วยการร้องไห้ร่ำพิไร
ในเวลาทำสงครามกับกิเลสมาร เพราะจิตทั้งหมดนี้เป็นธรรมชาติหวั่น
ไหว ดังนี้ จึงได้ออกบวช แสวงหาทางอันไม่ตาย พระสัมมาสัม
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลาย ผู้เป็นจอมท้าวสักกเทวราช เป็น
จอมสารถีฝึกนระ ตรัสสุภาษิตไว้ว่า จิตนี้กวัดแกว่งเช่นวานร ห้าม
ได้แสนยาก เพราะยังไม่ปราศจากความกำหนัด ปุถุชนทั้งหลายผู้ไม่รู้
เท่าทัน พัวพันอยู่ในกามทั้งหลายอันล้วนแต่เป็นของงดงาม มีรส
อร่อย น่ารื่นรมย์ใจ เขาเหล่านั้นเป็นผู้แสวงหาภพใหม่ กระทำ
แต่สิ่งไร้ประโยชน์ ชื่อว่าประสงค์ทุกข์ ย่อมถูกจิตนำไปสู่นรกโดย
แท้ ดูกรจิต แต่ก่อนท่านเคยแนะนำเราไว้ว่า ท่านจงเป็นผู้แวด
ล้อมด้วยเสียงร่ำร้องแห่งนกยูง และนกกะเรียน อีกทั้งเสือเหลือง
และเสือโคร่งอยู่ในป่า ท่านจงสละความห่วงใยในร่างกาย อย่ามีความ
อาลัยเลย ดูกรจิต แต่ก่อนท่านเคยแนะนำเราว่า จงอุตส่าห์เจริญ

ฌาน อินทรีย์ พละ โพชฌงค์ และสมาธิภาวนา จงบรรลุ
วิชชา ๒ ในพระพุทธศาสนา ดูกรจิต แต่ก่อนท่านเคยแนะนำเรา
ว่า จงเจริญอัฏฐังคิกมรรคเพื่อบรรลุนิพพาน อันเป็นทางนำสัตว์ออก
จากโลก ให้ถึงความสิ้นทุกข์ทั้งปวง เป็นเครื่องชำระล้างกิเลส
ทั้งปวง ดูกรจิต แต่ก่อนท่านเคยแนะนำเราว่า จงพิจารณาเห็นเบญจ
ขันธ์โดยอุบายอันแยบคายว่า เป็นทุกข์ จงละเหตุอันก่อให้เกิดทุกข์ จง
ทำที่สุดแห่งทุกข์ในอัตภาพนี้เถิด ดูกรจิต แต่ก่อนท่านเคยแนะนำเรา
ว่า จงพิจารณาเบญจขันธ์โดยอุบายอันแยบคายว่า เป็นของไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ เป็นของว่างเปล่า หาตัวตนมิได้ เป็นของวิบัติและว่า
เป็นผู้ฆ่า จงดับมโนวิจารณ์เสียโดยแยบคายเถิด ดูกรจิต แต่ก่อน
ท่านเคยแนะนำเราว่า จงปลงผมและหนวดแล้ว ถือเอาเพศสมณะมี
รูปลักษณะอันแปลก ต้องถูกเขาสาบแช่ง ถือเอาบาตรเที่ยวภิกษา
ตามตระกูล จงประกอบตนอยู่ในคำสอนของพระบรมศาสดาผู้แสวงหา
คุณอันยิ่งใหญ่เถิด ดูกรจิต แต่ก่อนท่านเคยแนะนำเราว่า จงสำรวม
ระวังเมื่อเวลาเที่ยวไปบิณฑบาตตามระหว่างตรอก อย่ามีใจเกี่ยวข้อง
ในตระกูลและกามารมณ์ทั้งหลาย เหมือนพระจันทร์ในวันเพ็ญเว้นจาก
โทษฉะนั้น ดูกรจิต แต่ก่อนท่านเคยแนะนำเราว่า จงยินดีใน
ธุดงคคุณทั้ง ๕ ถืออยู่ในป่าเป็นวัตร ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือการไม่นอน
เป็นวัตร ตลอดกาลทุกเมื่อเถิด บุคคลผู้ต้องการผลไม้ ปลูกต้นไม้
ไว้แล้ว เก็บผลไม่ได้ ก็ประสงค์จะโค่นต้นไม้นั้นเสีย ฉันใด ดูกร
จิต ท่านแนะนำเราผู้ใดให้หวั่นไหวในความไม่เที่ยง ท่านจงทำเราผู้นี้
ให้เหมือนกับบุคคลผู้ปลูกต้นไม้ไว้ฉะนั้นเถิด ดูกรจิตผู้หารูปมิได้ ไป
ได้ในที่ไกล เที่ยวไปแต่ผู้เดียว บัดนี้เราจักไม่ทำตามคำของท่านแล้ว
เพราะว่ากามทั้งหลายล้วนเป็นทุกข์ มีผลเผ็ดร้อน เป็นภัยใหญ่หลวง

เราจักมีใจมุ่งนิพพานเท่านั้น เราไม่ได้ออกบวชเพราะหมดบุญ เพราะ
ไม่มีความละอาย เพราะเหตุแห่งจิต เพราะเหตุแห่งการทำผิดต่อชาติ
บ้านเมือง หรือเพราะเหตุแห่งอาชีพ ดูกรจิต ท่านได้รับรองกับเรา
ไว้ว่า จักอยู่ในอำนาจของเรามิใช่หรือ ดูกรจิต ท่านได้แนะนำเราไว้
ในครั้งนั้นว่า ความเป็นผู้มักน้อย การละความลบหลู่คุณท่าน และ
ความสงบระงับทุกข์ สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญ แต่บัดนี้ ท่านกลับเป็น
ผู้มีความมักมากขึ้น เราไม่อาจกลับไปสู่ตัณหา ราคะ ความรัก ความ
ชัง รูปอันสวยงาม สุขเวทนา และเบญจกามคุณ อันเป็นของ
ชอบใจที่เราคายเสียแล้วอีก ดูกรจิต เราได้ปฏิบัติตามถ้อยคำของท่าน
ในภพทั้งปวงแล้ว เราไม่ได้มีความขุ่นเคืองต่อท่านหลายชาติมาแล้ว
เพราะความที่ท่านมีความกตัญญู จึงปรากฏมีอัตภาพนี้ขึ้นอีก ท่านทำ
ให้เราต้องท่องเที่ยวไปในกองทุกข์มาช้านานแล้ว ดูกรจิต ท่านทำเรา
ให้เป็นพราหมณ์ก็มี เป็นพระราชามหากษัตริย์ก็มี เพราะอำนาจแห่งท่าน
บางคราวเราเป็นแพทย์ เป็นศูทร เป็นเทพเจ้าก็มี เพราะอำนาจแห่งท่าน
เพราะเหตุแห่งท่าน มีท่านเป็นมูลเหตุ เราเป็นอสูร บางคราวเป็น
สัตว์นรก บางคราวเป็นสัตว์ดิรัจฉาน บางคราวเป็นเปรต ท่านได้ประทุษ
ร้ายเรามาบ่อยๆ มิใช่หรือ บัดนี้ เราจักไม่ให้ท่านทำเหมือนกาลก่อนอีก
ละ แม้เพียงครู่เดียว ท่านได้ล่อลวงเราเหมือนกับคนคนบ้าได้ทำความผิด
ให้แก่เรามาแล้วมิใช่หรือ จิตนี้แต่ก่อนเคยเที่ยวจาริกไปในอารมณ์ต่างๆ
ตามความประสงค์ ตามความใคร่ ตามความสบาย วันนี้ เราจักข่มจิตนั้นไว้
โดยอุบายอันชอบดังนายหัตถาจารย์ข่มช้างตัวตกมันไว้ด้วยขอ ฉะนั้น พระ
ศาสดาของเราได้ทรงตั้งโลกนี้ โดยความเป็นของไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน
ไม่เป็นแก่นสาร ดูกรจิต ท่านจงพาเราบ่ายหน้าไปในศาสนาของพระ
ชินสีห์ จงพาเราข้ามจากห้วงใหญ่ที่ข้ามได้แสนยาก ดูกรจิต เรือน
คืออัตภาพของท่านนี้ ไม่เป็นเหมือนกาลก่อนเสียแล้ว เพราะเราจัก
ไม่เป็นไปตามอำนาจของท่านอีกต่อไป เราได้บวชในศาสนาของพระ
พุทธเจ้าผู้แสวงหาประโยชน์อันยิ่งใหญ่แล้ว สมณะทั้งหลายผู้ทรงความ

พินาศไม่เป็นเช่นเรา ภูเขา มหาสมุทร แม่น้ำคงคาเป็นต้น แผ่นดิน ทิศใหญ่สี่ ทิศน้อยสี่ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ และภพสาม ล้วนเป็นสภาพไม่เที่ยง มีแต่ถูกเบียดเบียนอยู่เสมอ ดูกรจิต ท่านจะไป ณ ที่ไหนเล่าจึงจะมีความสุขรื่นรมย์ ดูกรจิต เบื้องหน้าแต่จิตของเราตั้งมั่นแล้ว ท่านจักทำอะไรแก่เราได้ เราไม่เป็นไปตามอำนาจของท่านแล้ว บุคคลไม่ควรถูกต้องไถ้สองปาก คือร่างกายอันเต็มไปด้วยของไม่สะอาด มีช่อง ๙ แห่ง เป็นที่ไหลออก น่าติเตียน ท่านผู้ไปสู่เรือนคือถ้ำที่เงื้อมภูเขาอันสวยงามตามธรรมชาติ เป็นที่อาศัยอยู่แห่งสัตว์ป่า คือ หมูและกวาง และในป่าที่ฝนตกใหม่ๆ จักได้ความรื่นรมย์ใจ ณ ที่นั้น ฝูงนกยูงมีขนที่คอเขียว มีหงอนและปีกงาม ลำแพนหางมีแววววิจิตรนัก ส่งสำเนียงก้องกังวาลไพเราะจับใจ จักยังท่านผู้บำเพ็ญฌานอยู่ในป่าให้ร่าเริงได้ เมื่อฝนตนหญ้างอกยาวประมาณ ๔ นิ้ว ท้องฟ้างามแจ่มใส ไม่มีเมฆปกคลุม เมื่อท่านทำตนให้เสมอด้วยไม้แล้ว นอนอยู่เหนือหญ้าระหว่างภูเขานั้น จะรู้สึกอ่อนนุ่มดังสำลี เราจักกระทำให้เหมือนผู้ใหญ่ จะยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ บุคคลผู้ไม่เกียจคร้าน ย่อมกระทำจิตของตนให้ควรแก่การงาน ฉันใด เราจักกระทำจิต ฉันนั้น เหมือนบุคคลเลื่อนถุงใส่แมวไว้ ฉะนั้นเราจักทำให้เหมือนผู้ใหญ่ จักยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ จักนำท่านไปสู่อำนาจของเราด้วยความเพียรเหมือนนายหัตถาจารย์ผู้ฉลาด นำช้างที่ซับมันไปสู่อำนาจของตนด้วยขอ ฉะนั้น เราย่อมสามารถที่จะดำเนินตามหนทางอันเกษมสุข ซึ่งเป็นทางอันบุคคลผู้ตามรักษาจิต ได้ดำเนินมาแล้วทุกสมัย ด้วยหทัยอันเที่ยงตรงที่ท่านฝึกฝนไว้ดีแล้ว มั่นคงแล้ว เปรียบเหมือนนายหัตถาจารย์ สามารถจะดำเนินไปตามภูมิสถานที่ปลอดภัย ด้วยม้าที่ฝึกดีแล้ว ฉะนั้น เราจักผูกจิตไว้ในอารมณ์ คือ กรรมฐานด้วยกำลังภาวนา เหมือนนายหัตถาจรรย์ มัดช้างไว้ที่เสาตลุงด้วยเชือกอันมั่นคง ฉะนั้น จิตที่เราคุ้มครองดีแล้ว อบรมดีแล้วด้วยสติ จักเป็นจิตอันตัณหาเป็นต้น ไม่อาศัยในภพทั้งปวง ท่านจงตัดทางดำเนินที่ผิดเสียด้วยปัญญา ข่มใจให้ดำเนินไปในทางที่ถูกด้วย

ความเพียร ได้เห็นแจ้งทั้งความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป แล้วจัก
ได้เป็นทายาทของพระพุทธเจ้า ผู้มักแสดงธรรมอันประเสริฐ ดูกรจิต
ท่านได้นำเอาให้เป็นไปตามอำนาจของความเข้าใจผิด ๔ ประการ เหมือน
บุคคลจูงเด็กชาวบ้านวิ่งวนไป ฉะนั้น ท่านควรคบหาพระสัมมาสัม
พุทธเจ้า ผู้ตัดเครื่องเกาะเกี่ยวและเครื่องผูกเสียได้ เพียบพร้อมด้วย
พระมหากรุณา เป็นจอมปราชญ์มิใช่หรือ มฤคชาติเข้าไปยังภูเขาอันน่า
รื่นรมย์ ประกอบด้วยน้ำและดอกไม้ เที่ยวไปในป่าอันงดงามตามลำพัง
ใจ ฉันใด ดูกรจิต ท่านก็จักรื่นรมย์อยู่ในภูเขาที่ไม่เกลื่อนกล่น ด้วย
ผู้คนตามลำพังใจ ฉันนั้น เมื่อท่านไม่ยินดีอยู่ที่ภูเขานั้น ท่านก็จักต้อง
เสื่อมโดยไม่ต้องสงสัย ดูกรจิต หญิงชายเหล่าใดประพฤติตามความ
พอใจ ตามอำนาจของท่านแล้วเสวยความสุขใดอันอาศัยเบญจกามคุณ
หญิงชายเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้โง่เขลา ตกอยู่ในอำนาจของมาร เป็นผู้
เพลิดเพลินอยู่ในภพน้อย ภพใหญ่ และชื่อว่าเป็นสาวกของท่าน.

จบ ตาลปุฏเถรคาถา

พระตาลปุฏเถระองค์เดียวเท่านั้น ได้ภาษิตคาถาไว้ในปัญญาสนิบาตนี้
รวมเป็นคาถา ๕๕ คาถา ฉะนี้แล.

ปัญญาสนิบาต จบบริบูรณ์.

เถรคาถา สัฏฐิกนิบาต

๑. มหาโมคคัลลานเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระมหาโมคคัลลานเถระ

[๔๐๐] พระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ภาษิตคาถา ๔ คาถาเบื้องต้น ความว่า

ภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ยินดีเฉพาะอาหารที่มีอยู่ในบาตรอันเนื่องแต่การแสวงหา มีจิตใจมั่นคงด้วยดีในภายใน พึงทำลายเสนาแห่งพระยามัจจุราชเสียได้ ภิกษุผู้ถือการอยู่ในป่าเป็นวัตร ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ยินดีเฉพาะอาหารที่มีอยู่ในบาตรอันเนื่องแต่การเสาะแสวงหา พึงกำจัดเสนาแห่งพระยามัจจุราชเสียได้ เหมือนกุญชรทำลายเรือนไม้อ้อ ฉะนั้น ภิกษุผู้ถือการอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร มีความพากเพียรเป็นนิตย์ ยินดีเฉพาะอาหารในบาตรอันเนื่องแต่การแสวงหา มีจิตใจมั่นคงด้วยดี พึงทำลายเสนาแห่งพระยามัจจุราชเสียได้ ภิกษุทั้งหลายผู้ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร มีความพากเพียรเป็นนิตย์ ยินดีเฉพาะอาหารในบาตรอันเนื่องแต่การแสวงหา พึงกำจัดเสนาแห่งพระยามัจจุราชเสียได้ เหมือนช้างกุญชรทำลายเรือนไม้อ้อ ฉะนั้น.

อีก ๔ คาถาต่อไป ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระได้ภาษิตไว้ ด้วยอำนาจสอนหญิงเพศยาซึ่งมาเล้าโลมท่านว่า

เราติเตียนกระท่อม คือสรีระร่างอันสำเร็จด้วยโครงกระดูก อันฉาบทาด้วยเนื้อ ร้อยรัดด้วยเส้นเอ็น เต็มไปด้วยของไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็นน่าเกลียด ที่คนทั่วๆ ไปเข้าใจว่าเป็นของผู้อื่นและเป็นของตน ในร่างกายของเธอเช่นกับถุงอันเต็มไปด้วยคูถ มีหนังหุ้มห่อปกปิดไว้เหมือนนางปีศาจ มีฝีที่อก มีช่องเก้าช่องเป็นที่ไหลออกเนืองนิตย์ ภิกษุควรละเว้น

สรีระของเธออันมีช่องเก้าช่อง เต็มไปด้วยกลิ่นเหม็น ดังชายหนุ่มผู้ชอบ
สะอาด หลีกเลี่ยงมูตรคูถไปจนห่างไกล ฉะนั้น หากว่าคนพึงรู้จักสรีระ
ของเธอเช่นเดียวกับฉันรู้จัก ก็จะพากันหลบหลีกเธอไปเสียห่างไกล
เหมือนบุคคลผู้ชอบสะอาดเห็นหลุมคูถในฤดูฝนแล้ว หลีกเลี่ยงไปเสีย
ห่างไกล ฉะนั้น.

เมื่อหญิงแพศยาคนนั้นได้ฟังดังนี้แล้ว ก็เกิดความสลดใจ จึงตอบพระเถระเป็นคาถาความว่า

ข้าแต่สมณะผู้มีความเพียรมาก ท่านพูดอย่างไรก็เป็นจริงอย่างนั้น แต่คน
บางจำพวกยังจมอยู่ในร่างกายอันนี้ เหมือนกับโคเฒ่าที่จมอยู่ในตม
ฉะนั้น.

พระมหาโมคคัลลานเถระเมื่อจะชี้แจงให้นางรู้ว่า การประพฤติตามใจชอบเช่นนี้ไม่มีประโยชน์ มีแต่นำโทษมาให้โดยถ่ายเดียว จึงกล่าวเป็นคาถา ๒ คาถาความว่า

ผู้ใดประสงค์ย้อมอากาศด้วยขมิ้น หรือด้วยน้ำย้อมอย่างอื่น การกระทำ
ของผู้นั้นก็ลำบากเปล่าๆ จิตของเรานี้ก็เสมอกับอากาศ เป็นจิตตั้งมั่น
ด้วยดีในภายใน เพราะฉะนั้น เธออย่ามาหวังความรักที่มีอยู่ในดวงจิต
อันลามกของเธอจากฉันเลย เหมือนตัวแมลงถลาเข้าสู่กองไฟย่อมถึงความ
พินาศ ฉะนั้น เธอจงดูร่างกายอันกระดูก ๓๐๐ ท่อนยกขึ้นตั้งไว้ มีแผล
ทั่วๆ ไป อันบุญกรรมกระทำให้วิจิตร กระสับกระส่าย พวกคนพาลพา
กันดำริโดยมาก ไม่มีความยั่งยืนมั่นคงอยู่เลยนี้เถิด.

พระมหาโมคคัลลานะ ปรารภการนิพพานของพระสารีบุตรเถระเป็นเหตุจึงกล่าวคาถาขึ้น ๔ คาถาความว่า

เมื่อท่านพระสารีบุตรเถระ ผู้เพียบพร้อมไปด้วยอุฏฐานะ เป็นอันมาก
มีศีลสังวรเป็นต้น นิพพานไปแล้ว ก็เกิดเหตุน่าสะพึงกลัว ขนพอง
สยองเกล้า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและความเสื่อม
ไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ความที่สังขารเหล่านั้นสงบระงับ
เป็นสุข ชนเหล่าใดพิจารณาเห็นเบญจขันธ์ โดยความเป็นของแปรปรวน
และโดยไม่ใช่ตัวตน ชนเหล่านั้น ชื่อว่าแทงตลอดธรรมอันละเอียด

เหมือนนายขมังธนูยิงขนทรายจามรีถูกด้วยลูกศร ฉะนั้น อนึ่ง ชนผู้มีความเพียรเหล่าใด พิจารณาเห็นสังขารทั้งหลายโดยความเป็นของแปรปรวนและโดยไม่ใช่ตัวตน ชนผู้มีความเพียรเหล่านั้น ชื่อว่าแทงตลอดธรรมอันละเอียด เหมือนนายขมังธนูยิงขนทรายจามรีถูกด้วยลูกศร ฉะนั้น.

พระมหาโมคคัลลานะปรารภพระติสสเถระ จึงกล่าวเป็นคาถาหนึ่งคาถาความว่า

ภิกษุผู้มีสติ ควรรีบละเว้นความพอใจรักใคร่ในกามารมณ์เสีย เหมือนบุคคลรีบถอนหอกออกจากตน และเหมือนบุคคลรีบดับไฟซึ่งไหม้อยู่บนศีรษะตน ฉะนั้น ภิกษุผู้มีสติควรรีบละเว้นความกำหนัดในภพเสีย เหมือนบุคคลรีบถอนหอกออกจากกายตน และเหมือนบุคคลที่รีบดับไฟซึ่งไหม้อยู่บนศีรษะตน ฉะนั้น เราเป็นผู้อันพระผู้มีพระภาคซึ่งได้ทรงอบรมพระองค์มาแล้วผู้ทรงไว้ซึ่งพระสรีระอันมีในที่สุดทรงตักเตือนแล้ว จึงทำปราสาทของนางวิสาขามิคารมารดาให้หวั่นไหวด้วยปลายนิ้วเท้า บุคคลปรารภความเพียรอันย่อหย่อนแล้วพึงบรรลุนิพพาน อันเป็นเหตุปลดเปลื้อง กิเลส เครื่อง ร้อยกรอง ทั้งปวงด้วยกำลังความเพียร อันน้อยก็หาไม่ แต่พึงบรรลุได้ด้วยความเพียรชอบ ๕ ประการ ก็ภิกษุหนุ่มนี้ นับว่าเป็นบุรุษผู้สูงสุดชนะมารพร้อมทั้งพาหนะแล้ว ทรงร่างกายอันมีในที่สุด สายฟ้าทั้งหลายฟาดลงไปตามช่องภูเขาเวภารบรรพต และภูเขาปัณฑวบรรพต ส่วนอาตมาเป็นบุตรของพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีใครเปรียบ ผู้คงที่ ได้เข้าไปสู่ช่องภูเขาเจริญฌานอยู่ อาตมาเป็นผู้สงบระงับ ยินดีแต่ในธรรมอันเป็นเครื่องเข้าไปสงบระงับ อยู่แต่ในเสนาสนะอันสงัด เป็นมุนี เป็นทายาทของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เป็นผู้อันท้าวมหาพรหมพร้อมทั้งเทวดากราบไหว้ ดูกรพราหมณ์ ท่านจงไหว้พระกัสสปผู้สงบระงับ ผู้ยินดีแต่ในธรรมอันสงบ อยู่ในเสนาสนะอันสงัด เป็นมุนี เป็นทายาทแห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐที่สุด อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ทั้งปวง ผู้ใดเป็นกษัตริย์หรือเป็นพราหมณ์สืบวงศ์ตระกูลมาเป็นลำดับๆ ตั้ง ๑๐๐ ชาติ ถึงพร้อมด้วยไตรเทพ ถึงแม้จะเป็นผู้เล่าเรียนมนต์ เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งเวทนา ๓ การกราบไหว้ผู้นั้นแม้บ่อยๆ ย่อมไม่ถึงเสี้ยว ๑๖ อันจำแนก

ออก ๑๖ ครั้ง ของบุญที่ไหว้กระกัสสปนี้เพียงครั้งเดียวเลย ภิกษุใดเวลาเช้าเข้าวิโมกข์ ๘ โดยอนุโลมและปฏิโลม ออกจากสมาบัตินั้นแล้วเที่ยวไปบิณฑบาต ดูกรพราหมณ์ ท่านอย่ารุกรานภิกษุเช่นนั้นเลย อย่าได้ทำลายตนเสียเลย ท่านจงยังใจให้เลื่อมใสในพระอรหันต์ผู้คงที่เกิด จงรีบประณมอัญชลีไหว้เถิด ศีรษะของท่านอย่าแตกไปเสียเลย, พระโปฐิละไม่เห็นพระสัทธรรม เพราะเป็นผู้ถูกอวิชชาหุ้มห่อไว้แล้ว เดินไปสู่ทางผิดซึ่งเป็นทางคดไม่ควรเดิน พระโปฐิละหมกมุ่นอยู่ในสังขาร ติดอยู่ในลาภและสักการะ ดังตัวหนอนที่ติดอยู่ในคูถ จึงเป็นผู้ไม่มีแก่นสาร อนึ่ง เชิญท่านมาดู ท่านพระสารีบุตรผู้เพียบพร้อมไปด้วยคุณที่น่าดูน่าชม ผู้พ้นแล้วจากกิเลสด้วยสมาธิและปัญญา มีจิตตั้งมั่นในภายใน เป็นผู้ปราศจากลูกศร สิ้นสังโยชน์ บรรลุวิชา ๓ ละมัจจุราชเสียได้ เป็นพระทักขิเณยยบุคคล ผู้เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาเป็นอันมากที่มีฤทธิ์เดชเรืองยศศักดิ์นับจำนวนหมื่น พร้อมด้วยพรหมชั้นพรหมปโรหิต ได้พากันมาประณมอัญชลีนมัสการพระโมคคัลลานเถระ โดยกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นบุรุษผู้อาชาไนย ขอนอบน้อมแด่ท่าน ข้าแต่ท่านผู้เป็นบุรุษอุดม ขอนอบน้อมแด่ท่าน ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ พระคุณเจ้ามีอาสวะทั้งหลายสิ้นไป เป็นทักขิเณยยบุคคล พระโมคคัลลานเถระ เป็นผู้อันมนุษย์และเทวดาบูชาแล้ว เป็นผู้เกิดโดยอริยชาติ ครอบงำความตายได้แล้วไม่ติดอยู่ในสังขาร เหมือนดอกบัวไม่ติดอยู่ด้วยน้ำ ฉะนั้น พระโมคคัลลานเถระรู้แจ้งโลกได้ตั้งพันเพียงครู่เดียวเสมอด้วยท้าวมหาพรหม เป็นผู้ชำนาญในคุณ คืออิทธิฤทธิ์ ในจุติและอุบัติของสัตว์ ย่อมเห็นเทวดาทั้งหลายในกาลอันสมควร ภิกษุใดทรงคุณธรรมชั้นสูงด้วยปัญญา ศีล และอุปสมะ ภิกษุนั้นคือพระสารีบุตร เป็นผู้สูงสุดอย่างยิ่ง แต่เราเป็นผู้ฉลาดในวิธีแสดงฤทธิ์ต่างๆ เป็นผู้ถึงความชำนาญในฤทธิ์พึงเนรมิตอัตภาพชั่วขณะเดียวได้ตั้งแสนโกฏิ เราชื่อว่าโมคคัลลานะ โดยโคตร เป็นผู้ชำนาญในสมาธิและวิชชา ถึงที่สุดแห่งบารมี เป็นปราชญ์ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้อันตัณหาไม่อาศัย มีอินทรีย์

มั่นคง ได้ตัดเครื่องจองจำคือกิเลสทั้งสิ้นเสียอย่างเด็ดขาด เหมือนกับกุญชรชาติตัดปลอกที่ทำด้วยเถาหัวด้วนให้ขาดกระเด็นไป ฉะนั้น เราคุ้นเคยกับพระศาสดา ฯลฯ ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว เราบรรลุถึงประโยชน์ที่กุลบุตรผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการนั้นแล้ว บรรลุถึงความสิ้นสังโยชน์ทั้งปวงแล้ว มารผู้มักประทุษร้าย เบียดเบียนพระสาวกนามว่าวิธุระและพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงนามว่ากกุสันธะ แล้วหมกไหม้อยู่ในนรกใด นรกนั้นเป็นเช่นไร คือ เป็นนรกที่มีขอเหล็กตั้งร้อย และเป็นที่ทำให้เกิดทุกขเวทนาเฉพาะตนทุกแห่ง มารผู้มักประทุษร้าย เบียดเบียนพระสาวกนามว่าวิธูระ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงนามว่ากกุสันธะ หมกไหม้อยู่ในนรกใด นรกนั้นเป็นเช่นนี้ ภิกษุใดเป็นสาวกแห่งพระพุทธเจ้า รู้กรรมและผลกรรมโดยประจักษ์ ดูกรมารผู้มีธรรมดำ ท่านเบียดเบียนภิกษุนั้นเข้า ก็จะต้องประสบทุกข์เป็นแน่แท้ วิมานทั้งหลายลอยอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร ตั้งอยู่ตลอดกัป มีสีเหมือนแก้วไพฑูรย์ เป็นวิมานงดงาม มีรัศมีพลุ่งออกเหมือนเปลวไฟผุดผ่อง มีหมู่นางอัปสรผู้มีผิวพรรณแตกต่างกันเป็นอันมากฟ้อนรำ ภิกษุใดเป็นสาวกแห่งพระพุทธเจ้า รู้กรรมและผลกรรมโดยประจักษ์ ดูกรมารผู้มีธรรมดำ ท่านเบียดเบียนภิกษุรูปนั้นเข้า ก็จะต้องประสบทุกข์เป็นแน่แท้ ภิกษุรูปใดที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ไปแล้ว ภิกษุสงฆ์เป็นอันมากก็เห็นอยู่ ได้ทำปราสาทของนางวิสาขามิคารมารดา ให้หวั่นไหวได้ด้วยปลายนิ้วเท้า ภิกษุใดเป็นสาวกแห่งพระพุทธเจ้า รู้กรรมและผลแห่งกรรมโดยประจักษ์ ดูกรมารผู้มีธรรมดำ ท่านเบียดเบียนภิกษุรูปนั้นเข้า ก็จะต้องประสบทุกข์เป็นแน่แท้ ภิกษุใดมีอิทธิพลอันกล้าแข็ง ทำเวชยันตปราสาทให้หวั่นไหวได้ด้วยปลายนิ้วเท้า และยังเทพเจ้าทั้งหลายให้สลดใจ ภิกษุใดเป็นสาวกแห่งพระพุทธเจ้า รู้กรรมและผลกรรมโดยประจักษ์ ดูกรมารผู้มีธรรมดา ท่านเบียดเบียนภิกษุรูปนั้นเข้า ก็จะต้องประสบทุกข์เป็นแน่แท้ ภิกษุใดไต่ถามท้าวสักกเทวราชที่เวชยันตปราสาทว่า มหาบพิตรทรงทราบ

วิมุติอันเป็นที่สิ้นตัณหาบ้างหรือ ขอถวายพระพร ท้าวสักกเทวราชถูก
ถามปัญหาแล้ว ทรงพยากรณ์ตามแนวเทศนาที่พระศาสดาทรงแสดงแล้ว
แก่ภิกษุนั้น ภิกษุใดเป็นสาวกแห่งพระพุทธเจ้ารู้กรรมและผลกรรมโดย
ประจักษ์ ดูกรมารผู้มีธรรมดำ ท่านเบียดเบียนภิกษุนั้นเข้า ก็จะต้อง
ประสบทุกข์เป็นแน่แท้ ภิกษุใดสอบถามท้าวมหาพรหมว่า ดูกรอาวุโส
แม้วันนี้ท่านยังมีความเห็นผิดอยู่เหมือนเมื่อก่อนว่า สุธรรมสภานี้มีอยู่
บนพรหมโลกเท่านั้น ที่ดาวดึงสพิภพไม่มีหรือ หรือว่าท่านยังมีความเห็น
ผิดอยู่เหมือนก่อน คือ ท่านยังเห็นอยู่ว่า บนพรหมโลกมีแสงสว่างพวยพุ่ง
ออกได้เองหรือ ครั้นท้าวมหาพรหมถูกถามปัญหาแล้ว ได้พยากรณ์ตาม
ความเป็นจริงแก่ภิกษุนั้นว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้นิรทุกข์ ข้าพเจ้าไม่ได้
เห็นผิดเหมือนเมื่อก่อน คือ ไม่ได้เห็นว่า บนพรหมโลกมีรัศมีพวยพุ่ง
ออกไปได้เอง ทุกวันนี้ข้าพเจ้าละทิ้งคำพูดที่ว่ามานั้นเสียได้ กลับมี
ความเห็นว่าไม่เที่ยง ภิกษุใดเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า รู้กรรมและผล
กรรมโดยประจักษ์ ดูกรมารผู้มีธรรมดำ ท่านเบียดเบียนภิกษุนั้นเข้า
ก็จะต้องประสบทุกข์เป็นแน่แท้ ภิกษุใดแสดงยอดขุนเขาสิเนรุราช
ชมพูทวีป และปุพพวิเทหทวีป ให้หมู่มนุษย์ชาวอมรโคยานทวีปและชาว
อุตตรกุรุทวีปเห็นกันด้วยวิโมกข์ ภิกษุใดเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า
รู้กรรมและผลกรรมโดยประจักษ์ ดูกรมารผู้มีธรรมดำ ท่านเบียดเบียน
ภิกษุรูปนั้นเข้า ก็จะต้องประสบทุกข์เป็นแน่แท้ ไฟไม่ได้ตั้งใจว่าเราจะ
ไหม้คนพาลเลย แต่คนพาลรีบเข้าไปหาไฟอันลุกโพลงให้ไหม้ตนเอง
ฉันใด ดูกรมาร ท่านประทุษร้ายพระตถาคตนั้นแล้ว ก็จักเผาตนเอง
เหมือนกับคนพาลถูกไฟไหม้ ฉะนั้น แน่ะมารผู้ชาติชั่ว ตัวท่านเป็นมาร
คอยแต่ประทุษร้ายพระตถาคตพระองค์นั้น ก็ต้องพบแต่สิ่งซึ่งมิใช่บุญ
หรือท่านเข้าใจว่า บาปไม่ให้ผลแก่เรา แน่นะมารผู้มุ่งแต่ความตาย
เพราะท่านได้ทำบาปมาโดยส่วนเดียว จะต้องเข้าถึงทุกข์ตลอดกาลนาน
ท่านจงอย่าคิดร้ายต่อพระพุทธเจ้า และภิกษุทั้งหลาย ผู้สาวกของ

พระพุทธเจ้าอีกต่อไปเลย พระมหาโมคคัลลานเถระได้คุกคามมารที่ป่า
เภสกฬาวันดังนี้แล้ว ลำดับนั้น มารนั้นเสียใจจึงได้หายไป ณ ที่นั้น
นั่นเอง.

ได้ทราบว่า ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระได้ภาษิตคาถาทั้งหมดด้วยประการฉะนี้แล.

ในสัฏฐิกนิบาตปรากฏว่า พระมหาโมคคัลลานเถระผู้มีฤทธิ์มากองค์เดียว
เท่านั้น ได้ภาษิตคาถาเหล่านั้นไว้ ๖๘ คาถา.

จบ สัฏฐิกนิบาต.

เถรคาถา มหานิบาต

๑. วังคีสเถรคาถา

คาถาสุภาษิตของพระวังคีสเถระ

พระวังคีสเถระ เมื่อบวชแล้วใหม่ๆ ได้เห็นสตรีหลายคนล้วนแต่แต่งตัวเสียงดงาม พากันไปวิหาร ก็เกิดความกำหนัดยินดี เมื่อบรรเทาความกำหนัดยินดีได้แล้ว จึงได้กล่าวคาถา ๔ คาถาสอนตนเอง ความว่า

[๔๐๑] ความตรึกทั้งหลาย กับความคนองอย่างเลวทรามเหล่านี้ได้เข้าครอบงำ เราผู้ออกบวชเป็นบรรพชิต เหมือนกับบุตรของคนสูงศักดิ์ซึ่งมีธนูมาก ทั้งได้ศึกษาวิชาธนูศิล์ปมาอย่างเชี่ยวชาญ ยิงลูกธนูมารอบๆ ตัวเหล่าศัตรู ผู้หลบหลีกไม่ทันตั้งพันลูก ฉะนั้น ถึงแม้หญิงจะมามากยิ่งกว่านี้ ก็จัก ทำการเบียดเบียนเราไม่ได้ เพราะเราได้ตั้งอยู่ในธรรมเสียแล้ว ด้วยว่า เราได้สดับทางอันเป็นที่ให้ถึงนิพพานของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่ง พระอาทิตย์ครั้งเดียว ใจของเราก็ยินดีในทางนั้นแน่นอน ดูกรมารผู้ชั่วร้าย ถ้าท่านยังเข้ามารุกรานเราผู้เป็นอยู่อย่างนี้ ท่านก็จะไม่ได้เห็นทางของเรา ตามที่เราทำไม่ให้ท่านเห็นความจริง ภิกษุควรละความไม่ยินดี ความยินดี และความตรึกอันเกี่ยวกับบุตรและภรรยาเป็นต้นเสียทั้งหมดแล้ว ไม่ควร จะทำตัณหาดังป่าชัฏในที่ไหนๆ อีก เพราะไม่มีตัณหาดังป่าชัฏ รูปอย่างใด อย่างหนึ่งซึ่งอาศัยแผ่นดินก็ดี อยู่ในอากาศก็ดี และมีอยู่ใต้แผ่นดินก็ดี เป็นของไม่เที่ยงล้วนแต่คร่ำคร่ำไปทั้งนั้น ผู้ที่แทงตลอดอย่างนี้แล้วย่อม เป็นผู้หลุดพ้น ปุถุชนทั้งหลายหมกมุ่นพัวพันอยู่ในรูปที่ได้เห็น เสียงที่ ได้ฟัง กลิ่นที่มากระทบ และอารมณ์ที่ได้ทราบ ภิกษุควรเป็นผู้ไม่หวั่นไหว กำจัดความพอใจในเบญจกามคุณเหล่านี้เสีย เพราะผู้ใดไม่ติดอยู่ในกาม

คุณเหล่านี้ บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่าเป็นมุนี มิจฉาทิฏฐิซึ่งอิงอาศัย
ทิฏฐิ ๖๘ ประการ เป็นไปกับด้วยความตรึก ตั้งลงมั่นในสิ่งอันไม่เป็น
ธรรม ในความเป็นปุถุชนในกาลไหนๆ ผู้ใดไม่เป็นไปในอำนาจของ
กิเลสทั้งไม่กล่าวถ้อยคำหยาบคาย ผู้นั้นชื่อว่าเป็นภิกษุ ภิกษุผู้เป็นบัณฑิต
มีใจมั่นคงมานมนานแล้ว ไม่ลวงโลก มีปัญญารักษาตน ไม่มีความทะเยอ
ทะยาน เป็นมุนี ได้บรรลุสันติบทแล้ว หวังคอยเวลาเฉพาะปรินิพพาน.

เมื่อพระวังคีสเถระกำจัดมานะที่เป็นไปแก่ตนได้แล้ว เพราะอาศัยคุณสมบัติ คือ ความไหวพริบของตน จึงได้กล่าวคาถา ๔ คาถาต่อไปอีก ความว่า

ดูกรท่านผู้สาวกของพระโคดม ท่านจงละทิ้งความเย่อหยิ่งเสีย จงละทิ้ง
ทางแห่งความเย่อหยิ่งให้หมดเสียด้วย เพราะผู้หมกมุ่นอยู่ในทางแห่ง
ความเย่อหยิ่งจะต้องเดือดร้อนอยู่ตลอดกาลช้านาน หมู่สัตว์ผู้ยังมีความ
ลบหลู่คุณท่านถูกมานะกำจัดแล้วไปตกนรก ชุมชนคนกิเลสหนา ถูก
ความทะนงตัวกำจัดแล้ว พากันตกนรกต้องเศร้าโศกอยู่ตลอดในกาลนาน
กาลบางครั้งภิกษุปฏิบัติชอบแล้วชนะกิเลสด้วยมรรคจึงไม่ต้องเศร้าโศกยัง
กลับได้เกียรติคุณ และความสุข บัณฑิตทั้งหลายเรียกภิกษุผู้ปฏิบัติชอบ
อย่างนั้นว่า เป็นผู้เห็นธรรม เพราะเหตุนั้น ภิกษุในศาสนานี้ไม่ควรมี
กิเลสเครื่องตรึงใจ ควรมีแต่ความเพียรชอบ ละนิวรณ์แล้วเป็นผู้บริสุทธิ์
และละมานะโดยไม่เหลือแล้ว เป็นผู้สงบระงับ บรรลุที่สุดแห่งวิชชาได้
ข้าพเจ้าเร่าร้อนเพราะกามราคะ และจิตใจของข้าพเจ้าก็เร่าร้อนเพราะกาม
ราคะเหมือนกัน ดูกรท่านผู้สาวกของพระโคดม ขอพระคุณจงกรุณาบอก
ธรรมเครื่องดับความเร่าร้อนด้วยเถิด.

ท่านพระอานนท์เถระกล่าวคาถา ความว่า

จิตของท่านเร่าร้อนก็เพราะความสำคัญผิด เพราะฉะนั้น ท่านจงละทิ้งนิมิต
อันงามซึ่งประกอบด้วยราคะเสีย ท่านจงอบรมจิตให้มีอารมณ์อันเดียว
ตั้งมั่นเด็ดเดี่ยว ด้วยการพิจารณาสิ่งทั้งปวงว่าเป็นของไม่สวยงาม จง
อบรมกายคตาสติ จงเป็นผู้มากไปด้วยความเบื่อหน่าย ท่านจงเจริญ

อนิมิตตานุปัสสนา การนึกถึงกิเลสเป็นเครื่องหมาย จงตัดอนุสัย
คือมานะเสีย แต่นั้นท่านจักเป็นผู้สงบระงับเที่ยวไป เพราะละมานะเสียได้.

คราวหนึ่งพระวังคีสเถระ เกิดความปลาบปลื้มใจในสุภาษิตสูตรที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้ว จึงกราบทูลขึ้นในที่เฉพาะพระพักตร์ด้วยคาถา ๔ คาถา ความว่า

บุคคลควรพูดแต่วาจาที่ไม่ยังตนให้เดือดร้อนเท่านั้น อนึ่ง วาจาใดที่ไม่
เบียดเบียนคนอื่น วาจานั้นแลเป็นวาจาสุภาษิต บุคคลควรพูดแต่วาจา
ที่น่ารักใคร่ ทั้งเป็นวาจาที่ทำให้ร่าเริงได้ ไม่พึงยึดถือวาจาชั่วช้าของคนอื่น
พึงกล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รัก คำสัตย์แลเป็นวาจาไม่ตาย ธรรมนี้เป็น
ของเก่า สัตบุรุษทั้งหลายตั้งอยู่แล้วในคำสัตย์ ทั้งที่เป็นอรรถเป็นธรรม
พระพุทธเจ้าตรัสพระวาจาใด เป็นพระวาจาปลอดภัย พระวาจานั้นเป็นไป
เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำซึ่งที่สุดแห่งทุกข์ พระวาจานั้นแลเป็นวาจา
สูงสุดกว่าวาจาทั้งหลาย.

ครั้งหนึ่ง พระวังคีสเถระกล่าวคาถา ๓ คาถา ด้วยอำนาจสรรเสริญพระสารีปุตตเถระ ความว่า

ท่านพระสารีบุตรมีปัญญาสุขุม เป็นนักปราชญ์ เป็นผู้ฉลาดในทางและ
มิใช่ทาง มีปัญญามากแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายย่อบ้าง พิสดารบ้าง
เสียงของท่านผู้กำลังแสดงธรรมอยู่ไพเราะ เหมือนกับเสียงนกสาลิกา
มีปฏิภาณปรากฏรวดเร็ว เหมือนกับคลื่นในมหาสมุทร เมื่อท่านแสดง
ธรรมด้วยเสียงอันน่ายินดี น่าสดับฟัง ไพเราะจับใจ ภิกษุทั้งหลาย
ได้ฟังคำอันไพเราะ ก็มีใจร่าเริงเบิกบาน พากันตั้งใจฟัง.

ในวันเทศนาพระสูตรเนื่องในวันปวารณา ครั้งหนึ่ง พระวังคีสเถระเห็นพระบรมศาสดาซึ่งกำลังประทับอยู่ มีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ห้อมล้อม จึงกล่าวคาถาชมเชยพระองค์ขึ้น ๔ คาถา

ความว่า

ในวัน ๑๕ ค่ำ เป็นวันปวารณาปริสุทธิ วันนี้มีภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปมา
ประชุมกัน ล้วนแต่เป็นผู้ตัดเครื่องเกาะเกี่ยวผูกพันเสียได้สิ้น ไม่มี
ความทุกข์ สิ้นภพสิ้นชาติแล้ว เป็นผู้แสวงหาคุณธรรมอันประเสริฐ

ทั้งนั้น พระเจ้าจักรพรรดิ์มีหมู่อำมาตย์ห้อมล้อม เสด็จเลียบแผ่นดินอัน
ไพศาล มีมหาสมุทรเป็นอาณาเขตนี้ไปรอบๆ ได้ ฉันใด พระสาวก
ทั้งหลายผู้มีวิชชา ๓ ละมัจจุราชได้แล้ว พากันเข้าไปห้อมล้อมพระผู้มี
พระภาคผู้ทรงชนะสงครามแล้ว ผู้นำพวกชั้นเยี่ยม ฉันนั้น พระสาวก
ทั้งมวลล้วนแต่เป็นพุทธชิโนรส ก็ในพระสาวกเหล่านี้ ไม่มีความว่าง
เปล่าจากคุณธรรมเลย ข้าพระองค์ขอถวายบังคมพระองค์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์
แห่งพระอาทิตย์ ผู้ทรงประหาณลูกศร คือตัณหาได้แล้ว.

ครั้งหนึ่ง ท่านพระวังคีสเถระได้กล่าวคาถา ๔ คาถา ชมเชยพระผู้มีพระภาค ซึ่งกำลังทรงแสดงธรรมอันเกี่ยวกับเรื่องนิทานแก่ภิกษุทั้งหลาย ความว่า

ภิกษุมากกว่าพัน ได้เข้าไปเฝ้าพระสุคตเจ้าผู้กำลังทรงแสดงธรรมอัน
ปราศจากธุลี คือนิพพานอันไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ภิกษุทั้งหลายก็พากัน
ตั้งใจฟังธรรมอันไพบูลย์ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว พระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าอันหมู่ภิกษุสงฆ์ห้อมล้อม เป็นสง่างามแท้หนอ พระผู้มี
พระภาคทรงพระนามว่านาคะ ผู้ประเสริฐ ทรงเป็นพระฤาษีสูงสุดกว่า
บรรดาฤาษี คือพระสาวกและพระปัจเจกพุทธเจ้า ทรงโปรยฝนอมฤตธรรม
รดพระสาวกทั้งหลาย คล้ายกับฝนห่าใหญ่ ฉะนั้น ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า
พระวังคีสะสาวกของพระองค์ออกจากที่พักกลางวัน มาถวายบังคมพระ
ยุคลบาทของพระองค์อยู่ ด้วยประสงค์จะเฝ้าพระองค์.

คราวหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงสดับภิกษุทั้งหลายสนทนากันว่า พระวังคีสะไม่ตั้งใจจะศึกษาเล่าเรียน พระองค์จึงตรัสพระคาถา ๔ พระคาถา ความว่า

พระวังคีสะครอบงำทางผิดแห่งกิเลสมารได้แล้ว ทั้งทำลายกิเลสเครื่อง
ตรึงใจได้สิ้นแล้ว จึงเที่ยวไปอยู่ เธอทั้งหลายจงดูพระวังคีสะผู้ปลด
เปลื้องเครื่องผูกเสียแล้ว ผู้อันตัณหามานะทิฏฐิไม่อิงแอบเลย ทั้ง
จำแนกธรรมเป็นส่วนๆ ได้ด้วยนั้น เป็นตัวอย่างเถิด อันที่จริง พระ
วังคีสะได้บอกทางไว้หลายประการ เพื่อให้ข้ามห้วงน้ำคือกามเป็นต้นเสีย
ก็ในเมื่อพระวังคีสะได้บอกทางอันไม่ตายนั้นไว้ให้แล้ว ภิกษุทั้งหลายที่
ได้ฟังแล้ว ก็ควรเป็นผู้ตั้งอยู่ในความเป็นผู้เห็นธรรม ไม่ง่อนแง่นคลอน

แคลนในธรรม พระวังคีสะเป็นผู้ทำแสงสว่างให้เกิดขึ้น แทงตลอด
แล้วซึ่งธรรมฐิติทั้งปวง แสดงธรรมอันเลิศตามกาลเวลาได้อย่างฉับพลัน
เพราะรู้มาเอง และทำให้แจ้งมาเอง เมื่อพระวังคีสะแสดงธรรมด้วยดี
แล้วอย่างนี้ จะประมาทอะไรต่อธรรมของท่านผู้รู้แจ้งเล่า เพราะเหตุนั้น
แหละ ภิกษุพึงเป็นผู้ไม่ประมาทในคำสอนของพระผู้มีพระภาคพระองค์
นั้น ตั้งใจศึกษาไตรสิกขาด้วยปฏิปทา อันเลิศในกาลทุกเมื่อเถิด.

ครั้งหนึ่ง ท่านพระวังคีสเถรกล่าวคาถาชมเชยท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ๓ คาถา ความว่า

พระอัญญาโกณฑัญญเถระ เป็นผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า มีความเพียร
อย่างแก่กล้า ได้วิเวกอันเป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขเป็นนิตย์ สิ่งใดที่
พระสาวกผู้กระทำตามคำสอนของพระศาสดา พึงบรรลุ สิ่งนั้นทั้งหมด
ท่านพระอัญญาโกณฑัญญเถระผู้ไม่ประมาทศึกษาอยู่ ก็บรรลุตามได้แล้ว
ท่านพระอัญญาโกณฑัญญเถระมีอานุภาพมาก มีวิชชา ๓ ฉลาดในการรู้
จิตของผู้อื่น เป็นทายาทของพระพุทธเจ้า ได้มาถวายบังคมพระยุคลบาท
ของพระบรมศาสดาอยู่.

ครั้งหนึ่ง พระวังคีสเถระ เมื่อจะกล่าวชมเชยพระผู้มีพระภาคและพระเถระทั้งหลาย มีพระมหาโมคคัลลานเถระเป็นต้น จึงได้กล่าวคาถา ๓ คาถา ความว่า

เชิญท่านดูพระพุทธเจ้าผู้เป็นจอมปราชญ์ เสด็จถึงฝั่งแห่งความทุกข์ กำลัง
ประทับอยู่เหนือยอดเขากาลสิลาแห่งอิสิคิลิบรรพต มีหมู่พระสาวกผู้มี
วิชชา ๓ ละมัจจุราชได้แล้วนั่งเฝ้าอยู่ พระมหาโมคคัลลานเถระผู้เรือง
อิทธิฤทธิ์มาก ตามพิจารณาดูจิตของภิกษุผู้มหาขีณาสพเหล่านั้นอยู่ ท่านก็
กำหนดได้ว่าเป็นดวงจิตที่หลุดพ้นแล้ว ไม่มีอุปธิ ด้วยใจของท่าน
ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุทั้งหลายจึงได้พากันห้อมล้อมพระผู้มีพระภาค
พระนามว่าโคดม ผู้ทรงสมบูรณ์ด้วยพระคุณธรรม ทุกอย่าง ทรงเป็นจอม
ปราชญ์ เสด็จถึงฝั่งแห่งทุกข์ ทรงเต็มเปี่ยมด้วยพระอาการเป็นอันมาก.

คราวหนึ่ง ท่านพระวังคีสเถระกล่าวคาถาสรรเสริญพระผู้มีพระภาค ซึ่งกำลัง

ประทับอยู่ในท่ามกลางสงฆ์หมู่ใหญ่ เทวดาและนาคนับจำนวนพัน ที่ริมสระโบกขรณี
ชื่อคัคครา ใกล้เมืองจำปา ๑ คาถา ความว่า

ข้าแต่พระมหามุนีอังคีรส พระองค์ไพโรจน์ล่วงโลกนี้กับทั้งเทวโลกทั้ง
หมดด้วยพระยศเหมือนกับพระจันทร์ และพระอาทิตย์ที่ปราศจากมลทิน
สว่างจ้าอยู่บนท้องฟ้าอันปราศจากเมฆหมอก ฉะนั้น.

คราวหนึ่ง ท่านพระวังคีสเถระพิจารณาดูข้อปฏิบัติที่ตนได้บรรลุแล้ว เมื่อจะประกาศ
คุณของตน จึงกล่าวคาถาขึ้น ๑๐ คาถา ความว่า

เมื่อก่อนข้าพระองค์มีผู้เคารพในเวลาไปบ้านโน้นเมืองนี้ แต่เดี๋ยวนี้ ข้า
พระองค์ ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง พระองค์ผู้เป็น
มหามุนี เสด็จถึงฝั่งแห่งทุกข์ ได้ทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ข้าพระ
องค์ได้ฟังธรรมแล้ว เกิดความเลื่อมใส เกิดศรัทธา ข้าพระองค์ได้ฟัง
พระดำรัสของพระองค์แล้ว จึงรู้แจ้งขันธ์ อายตนะ และธาตุแจ่มแจ้ง
แล้วได้ออกบวชเป็นบรรพชิต พระตถาคตเจ้าทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นมา
เพื่อประโยชน์แก่สตรีและบุรุษ ผู้กระทำตามคำสั่งสอนของพระองค์เป็น
อันมากหนอ พระองค์ผู้เป็นมุนีได้ทรงบรรลุโพธิญาณ เพื่อประโยชน์
แก่ภิกษุและภิกษุณีซึ่งได้บรรลุสัมมัตตนิยามหนอ พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่า
พันธุ์ แห่งพระอาทิตย์ มีพระจักษุทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุ
เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
อันให้ถึงความสงบระงับทุกข์ เพื่อทรงอนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งหลาย
อริยสัจธรรมเหล่านี้ พระองค์ทรงแสดงไว้แล้วอย่างไร ข้าพระองค์ก็เห็น
อย่างนั้น มิได้เห็นผิดเพี้ยนไปอย่างอื่น ข้าพระองค์บรรลุประโยชน์ของ
ตนแล้ว ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว การที่ข้าพระองค์ได้มา
ในสำนักของพระองค์เป็นการมาดีของข้าพระองค์หนอ เพราะข้าพระองค์
ได้เข้าถึงธรรมอันประเสริฐ ในบรรดาธรรมที่พระองค์ทรงจำแนกไว้ดีแล้ว
ข้าพระองค์ได้บรรลุถึงความสูงสุดแห่งอภิญญาแล้ว มีโสตธาตุอันหมดจด

มีวิชชา ๓ ถึงความเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ทางใจ เป็นผู้ฉลาดในการกำหนดรู้
จิตของผู้อื่น.

ครั้งหนึ่ง ท่านพระวังคีสเถระนึกถึงพระนิโครธกัปปเถระ ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของตนมรณภาพแล้วว่า จาได้สำเร็จนิพพานหรือไม่ จึงกราบทูลถามพระบรมศาสดาด้วยคาถา ๑๒ คาถา ความว่า

ข้าพระองค์ขอทูลถามพระศาสดา ผู้มีพระปัญญาไม่ทราบว่า ภิกษุรูปใดมีใจ
ไม่ถูกมานะทำให้เร่าร้อน เป็นผู้เรืองยศ ตัดความสงสัยในธรรมที่ตน
เห็นมาได้แล้ว ได้มรณภาพลงที่อัคคาฬววิหาร ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
ภิกษุรูปนั้นเป็นพราหมณ์มาแต่กำเนิด มีนามตามที่พระองค์ทรงประทาน
ตั้งให้ว่า พระนิโครธกัปปเถระ ผู้มุ่งแต่ทางเครื่องหลุดพ้น ปรารภความ
เพียร เห็นธรรมอันมั่นคง กำลังถวายบังคมพระองค์อยู่ ข้าแต่พระองค์
ผู้ศากยะทรงมีพระจักษุรอบคอบ แม้ข้าพระองค์ทั้งหมดปรารถนาจะทราบ
พระสาวกองค์นั้น โสตของข้าพระองค์ทั้งหลาย เตรียมพร้อมที่จะฟัง
พระดำรัสตอบ พระองค์มิใช่หรือที่เป็นพระศาสดา ซึ่งจะหาศาสดาอื่น
เทียมเท่ามิได้ของพระเถระรูปนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระปัญญากว้างขวาง
ขอพระองค์ ทรงตัดความเคลือบแคลงสงสัยของข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด
และขอได้โปรดตรัสบอกพระนิโครธกัปปเถระผู้ปรินิพพานไปแล้ว แก่ข้า
พระองค์ด้วย พระองค์ทรงทราบมาแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักษุรอบ
คอบ ขอพระองค์โปรดตรัสบอก ในท่ามกลางแห่งข้าพระองค์ทั้งหลาย
เถิด เหมือนท้าวสักกเทวราชผู้มีพระเนตรตั้งพัน ตรัสบอกแก่เทวดาทั้ง
หลาย ฉะนั้น คันธชาติชนิดใดชนิดหนึ่งในโลกนี้ที่เป็นทางก่อให้เกิด
ความหลงลืม เป็นฝ่ายแห่งความไม่รู้ เป็นมูลฐานแห่งความเคลือบแคลง
สงสัย คันธชาติเหล่านั้นมิได้มีมาถึง พระตถาคตเจ้าผู้มีพระจักษุมีพระ
คุณยิ่งกว่านรชนทั้งหลายนี้เลย ก็ถ้าพระผู้มีพระภาคจะเป็นบุรุษชนิดที่
ทรงถือเอาแต่เพียงพระกำเนิดมาเท่านั้นไซร้ ก็จะไม่พึงทรงประหาณกิเลส
ทั้งหลายได้ คล้ายกับลมที่ลำเพยพัดมาครั้งเดียว ไม่อาจทำลายกลุ่มเมฆ

หมอกที่หนาได้ ฉะนั้น โลกทั้งปวงที่มืดอยู่แล้ว ก็จะยิ่งซ้ำมืดหนักลง ถึงจะมีสว่างมาบ้าง ก็ไม่สุกใสได้ นักปราชญ์ทั้งหลายเป็นผู้กระทำแสงสว่างให้เกิดขึ้น ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงปรีชา เหตุนั้น ข้าพระองค์จึงขอเข้าถึงพระองค์ ผู้ที่ข้าพระองค์เข้าใจว่าทรงทำแสงสว่างให้เกิดขึ้นได้เองเช่นนั้นเป็นแม่นมั่น ผู้เห็นแจ้ง ทรงรอบรู้สรรพธรรมตามความเป็นจริงได้ ขอเชิญพระองค์โปรดทรงประกาศพระนิโครธกัปปเถระ ผู้อุปัชฌายะของข้าพระองค์ที่ปรินิพพานไปแล้ว ให้ปรากฏในบริษัทด้วยเถิด พระผู้มีพระภาค เมื่อทรงเปล่งพระดำรัส ก็ทรงเปล่งด้วยพระกระแสเสียงกังวานที่เกิดแต่พระนาสิก ซึ่งนับเข้าในมหาบุรุษลักษณะด้วยประการหนึ่ง อันพระบุญญาธิการตบแต่งมาดี ทั้งเปล่งได้อย่างรวดเร็วและแผ่วเบาเป็นระเบียบ เหมือนกับพระยาหงส์ทองที่กลับมาจากท่องเที่ยวหาเหยื่อ พบราวไพรใกล้สระน้ำ ก็ชูคอป้องปีกทั้งสองขึ้นส่งเสียงร้องอยู่ค่อยๆ ด้วยจะงอยปากอันแดง ฉะนั้น ข้าพระองค์ทั้งหมดตั้งใจตรงกำลังจะฟังพระดำรัสของพระองค์อยู่ ข้าพระองค์จักเผยการเกิด และการตายที่ข้าพระองค์ละมาได้หมดสิ้นแล้ว จักแสดงบาปธรรมทั้งหมดที่เป็นเครื่องกำจัด เพราะผู้กระทำตามความพอใจของตน ๓ จำพวกมีปุถุชนเป็นต้นไม่อาจเพื่อจะรู้ธรรมที่ตนปรารถนาหรือแสดงได้ ส่วนผู้กระทำความไตร่ตรองพิจารณาตามเหตุผลของตถาคตเจ้าทั้งหลาย สามารถจะรู้ธรรมที่ตนปรารถนาทั้งแสดงได้ พระดำรัสของพระองค์นี้เป็นไวยากรณ์อันสมบูรณ์ พระองค์ตรัสไว้ดีแล้วด้วยพระปัญญาที่ตรงๆ โดยไม่มีการเสียดสีใครเลย การถวายบังคมครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย อันข้าพระองค์ถวายบังคมดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระปัญญาไม่ทราม พระองค์ทรงทราบแล้วจะทรงหลงลืมไปก็หามิได้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระวิริยะอันไม่ต่ำทราม พระองค์ตรัสรู้อริยธรรมอันประเสริฐกว่าโลกิยธรรมมาแล้ว ก็ทรงทราบพระเญยยธรรมทุกอย่างได้อย่างไม่ผิดพลาด ข้าพระองค์หวังเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งพระดำรัสของพระองค์เหมือนกับคนที่มีร่างอันชุ่มเหงื่อ

คราวหน้าร้อน ปรารถนาน้ำเย็น ฉะนั้น ขอพระองค์ทรงยังฝน คือ
พระธรรมเทศนาที่ข้าพระองค์เคยฟังมาแล้วให้ตกลงเถิด พระเจ้าข้า ท่าน
นิโครธกัปปะได้ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์ของ
ท่านนั้นเป็นประโยชน์ไม่เปล่าแลหรือ ท่านนิพพานด้วยอนุปาทิเสส
นิพพานแล้ว ท่านเป็นพระเสขะยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่ หรือว่าท่านเป็น
พระอเสขะผู้หลุดพ้นแล้ว ข้าพระองค์ขอฟังพระดำรัสที่ข้าพระองค์มุ่ง
หวังนั้น พระเจ้าข้า.

เมื่อพระผู้มีพระภาคจะทรงพยากรณ์จึงตรัสพระคาถา ๑ พระคาถา ความว่า

พระนิโครธกัปปะได้ตัดขาด ซึ่งความทะยานอยากในนามและรูปนี้ กับ
ทั้งกระแสแห่งตัณหาอันนอนเนื่องอยู่ในสันดานมาช้านานแล้ว ข้ามพ้น
ชาติและมรณะได้หมดสิ้นแล้ว พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐสุดด้วยพระ
จักษุทั้ง ๕ ได้ตรัสพระดำรัสเพียงเท่านี้.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสตอบอย่างนี้แล้ว ท่านพระวังคีสเถระ ก็ชื่นชมยินดีพระพุทธภาษิตเป็นอย่างยิ่ง จึงได้กราบทูลด้วยอวสานคาถา ๓ คาถา ความว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นพระฤาษีเยี่ยมกว่าฤาษีทั้งหลาย ข้าพระองค์นี้ได้ฟัง
พระดำรัสของพระองค์แล้วก็เลื่อมใส ทราบว่าคำถามที่ข้าพระองค์ทูลถาม
แล้ว ไม่ไร้ประโยชน์ พระองค์ไม่หลอกลวงข้าพระองค์ ข้าพระองค์
เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า มีปกติกล่าวอย่างใด ทำอย่างนั้น ได้ตัด
ข่ายคือตัณหาอันกว้างขวาง มั่นคง ของพระยามัจจุราชผู้เจ้าเล่ห์มาก ได้
เด็ดขาด ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ท่านพระนิโครธกัปปเถระกัปปายนโคตร
ได้เห็นมูลเหตุแห่งอุปาทาน ข้ามบ่วงมารที่ข้ามได้แสนยากไปได้แล้ว
หนอ ข้าแต่พระองค์ผู้สูงสุดกว่าบรรดาสรรพสัตว์ ข้าพระองค์ขอนมัสการ
ท่านพระนิโครธกัปปเถระผู้เป็นวิสุทธิเทพ ล่วงเสียซึ่งเทพดา อนุชาต
บุตรของพระองค์ มีความเพียรมาก เป็นผู้ประเสริฐ ทั้งเป็นโอรสของ
พระองค์ผู้ประเสริฐ.

ได้ทราบว่า ท่านพระวังคีสเถระได้ภาษิตคาถาทั้งหมดนี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ มหานิบาต

ในมหานิบาตนี้ ปรากฏว่าพระวังคีสเถระผู้มีเชาว์เฉียบแหลมองค์เดียว ไม่มีรูปอื่น ได้ภาษิตคาถาไว้ ๗๑ คาถา พระเถระ ๒๖๔ รูป ผู้พระพุทธบุตร ไม่มีอาสวะ บรรลุนิพพานอันเป็นแดนเกษมแล้ว พากันบันลือสิงหนาทประกาศคาถาไว้รวม ๑๓๖๐ คาถาแล้ว ก็พากันนิพพานไปเหมือนกองไฟที่สิ้นเชื้อแล้วดับไป ฉะนี้แล.

จบ เถรคาถา

เถรีคาถา เอกกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกกนิบาต

๑. เถรีคาถา

สุภาษิตสอนการนุ่งห่ม

[๔๐๒] ได้ยินว่าภิกษุณีเถรีรูปหนึ่งผู้ไม่ปรากฏชื่อ ได้ภาษิตคาถาไว้อย่างนี้ว่า

ดูกรพระเถรี ท่านจงทำไตรจีวรด้วยท่อนผ้า แล้วนุ่งห่มให้สบายเถิด
เพราะว่าราคะของท่านสงบระงับแล้ว ดุจน้ำผักดองอันแห้งในหม้อ
ฉะนั้น.

๒. มุตตาเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางมุตตาเถรี

[๔๐๓] ได้ยินว่าพระผู้มีพระภาค ทรงกล่าวสอนนางมุตตาสิกขมานาเนืองๆ ด้วยพระคาถานี้ อย่างนี้ว่า

ดูกรนางมุตตา เธอจงเปลื้องจิตจากกิเลสเครื่องประกอบทั้งหลาย ดุจ
พระจันทร์ถูกราหูจับแล้วพ้นจากเครื่องเศร้าหมอง ฉะนั้น เธอมีจิตหลุด
พ้นแล้ว จงไม่มีหนี้บริโภคก้อนข้าวเถิด.

๓. ปุณณาเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางปุณณาเถรี

[๔๐๔] ดูกรนางปุณณา เธอจงบริบูรณ์ด้วยธรรมทั้งหลาย เหมือนพระจันทร์
ในวันเพ็ญ ฉะนั้น เธอจงทำลายกองแห่งความมืดด้วยปัญญาอันบริบูรณ์
เถิด.

๔. ดิสสาเถรี

พระพุทธโอวาทสอนนางดิสสาเถรี

[๔๐๕] ดูกรนางดิสสา เธอจงศึกษาในไตรสิกขา กิเลสเครื่องประกอบทั้งหลาย อย่าครอบงำเธอเลย เธอจงเป็นผู้ไม่เกาะเกี่ยวด้วยโยคะทั้งปวง ไม่มีอาสวะ เที่ยวไปในโลกเถิด.

๕. อัญญตราดิสสาเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางดิสสาเถรี

[๔๐๖] ดูกรนางดิสสา เธอจงประกอบด้วยธรรมทั้งหลาย ขณะอย่าได้ก้าวล่วงเธอไปเสีย เพราะว่าชนทั้งหลายผู้มีขณะอันก้าวล่วงแล้ว ย่อมพากันไปยัดเยียดในนรกเศร้าโศกอยู่.

๖. ธีราเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางธีราเถรี

[๔๐๗] ดูกรนางธีรา เธอจงถูกต้องนิโรธอันเป็นที่สงบระงับสัญญาเป็นสุข เธอจงทำนิพพานอันยอดเยี่ยมปลอดโปร่งจากโยคะให้สำเร็จเถิด.

๗. อัญญตราธีราเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางธีราเถรี

[๔๐๘] นางธีราภิกษุณีผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว ด้วยธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องทรง เธอจงชนะมารพร้อมด้วยพาหนะแล้วทรงไว้ซึ่งกายอันมีในที่สุดเถิด.

๘. มิตตาเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางมิตตาเถรี

[๔๐๙] ดูกรนางมิตตา เธอบวชแล้วด้วยศรัทธา จงเป็นผู้ยินดีแล้วในกัลยาณมิตร จงอบรมกุศลทั้งหลายให้เจริญ เพื่อบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ.

๙. ภัทราเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางภัทราเถรี

[๔๑๐] ดูกรนางภัทรา เธอบวชแล้วด้วยศรัทธา จงเป็นผู้ยินดีแล้วในธรรมอันเจริญ จงอบรมกุศลทั้งหลายให้เจริญ เพื่อบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม.

๑๐. อุปสมาเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางอุปสมาเถรี

[๔๑๑] ดูกรนางอุปสมา เธอจงข้ามโอฆะอันเป็นบ่วงมารที่ข้ามได้แสนยาก เธอจงชนะมารพร้อมด้วยพาหนะ ทรงไว้ซึ่งกายอันมีในที่สุด.

๑๑. มุตตาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงความหลุดพ้น

[๔๑๒] เราผู้ชื่อว่ามุตตาเป็นผู้หลุดพ้นแล้วด้วยดี ด้วยการหลุดพ้นจากความค่อม ๓ อย่าง คือ ค่อมเพราะครก ๑ ค่อมเพราะสาก ๑ ค่อมเพราะสามี ๑ และเป็นผู้หลุดพ้นแล้วจากความเกิดและความตาย ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว.

๑๒. ธรรมทินนาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงการบรรลุนิพพาน

[๔๑๓] เราเป็นผู้มีฉันทะอันเกิดแล้ว มีที่สุดอันมิใช่วิสัย เป็นผู้ถูกต้องแล้วซึ่งนิพพานด้วยใจ และไม่มีจิตปฏิพัทธ์ในกามทั้งหลาย บัณฑิตย่อมเรียกว่ามีกระแสในเบื้องต้น.

๑๓. วิสาขาเถรีคาถา

สุภาษิตชวนประพฤติธรรม

[๔๑๔] ท่านทั้งหลาย จงทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่บุคคลทำแล้วไม่
เดือดร้อนในภายหลัง ขอท่านทั้งหลายรีบล้างเท้าทั้งสองแล้วนั่ง ณ ที่
ควรเถิด.

๑๔. สุมนาเถรีคาถา

สุภาษิตสอนการพิจารณาธาตุ

[๔๑๕] ท่านจงพิจารณาเห็นธาตุ ทั้งหลายโดยความเป็นทุกข์แล้ว อย่าเข้าถึง
ความเกิดอีกเลย ท่านคลายความพอใจในภพแล้ว จักเป็นผู้สงบระงับ
เที่ยวไป.

๑๕. อุตตราเถรีคาถา

สุภาษิตสอนการสังวร

[๔๑๖] เราเป็นผู้สำรวมแล้วด้วยกาย วาจา และใจ ถอนตัณหาขึ้นพร้อมทั้งราก
แล้ว เป็นผู้มีความเย็นใจดับสนิทแล้ว.

๑๖. สุมนวุฑฒปัพพชิตาเถรีคาถา

สุภาษิตสอนการนุ่งห่ม

[๔๑๗] ดูกรนางสุมนาผู้เจริญ ท่านจงทำไตรจีวรด้วยท่อนผ้า นุ่งห่มแล้วนอนให้
สบายเถิด เพราะราคะของท่านสงบระงับแล้ว ท่านเป็นผู้มีความเย็นใจ
ดับสนิทแล้ว.

๑๗. ธรรมาเถรีคาถา

สุภาษิตสอนการพิจารณากาย

[๔๑๘] เราเป็นคนทุพพลภาพ มีกายอันสั่นเทา ถือไม้เท้าเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต ได้ล้มลงที่แผ่นดินตรงนั้นเอง ที่นั้นจิตของเราหลุดพ้นแล้ว เพราะพิจารณาเห็นโทษในกาย.

๑๘. สังฆาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงผลการออกบวช

[๔๑๙] เราละเรือนและละบุตร ทั้งสัตว์ของเลี้ยงอันเป็นที่รักออกบวชแล้ว ละราคะ โทสะ และคลายอวิชชาแล้ว ถอนตัณหาพร้อมทั้งราก เป็นผู้สงบระงับดับแล้ว.

จบ เอกกนิบาต

เถรีคาถา ทุกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในทุกนิบาต

๑. นันทาเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทสอนนางนันทาเถรี

[๔๒๐] ได้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนนางนันทาสิกขมานาเนืองๆ ด้วยพระคาถาเหล่านี้ อย่างนี้ว่า

ดูกรนางนันทา เธอจงพิจารณาอัตภาพอันกระดูก ๓๐๐ ท่อนยกขึ้นแล้ว
อันกระสับกระส่าย ไม่สะอาด เป็นของเปื่อยเน่า จงอบรมจิตให้ตั้งมั่น
มีอารมณ์เดียว ด้วยอสุภภาวนา อนึ่ง เธอจงอบรมจิตให้หานิมิตมิได้
และบรรเทาซึ่งอนุสัย คือมานะ เพราะการละมานะเสียได้ แต่นั้นจัก
เป็นผู้สงบเที่ยวไป.

๒. ชันตาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงผลการเจริญโพชฌงค์

[๔๒๑] โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันเป็นหนทางแห่งการบรรลุนิพพาน เราเจริญ
แล้วทั้งหมด ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว พระผู้มีพระภาค
พระองค์นั้นเราเห็นแล้ว เพราะฉะนั้น อัตภาพร่างกายของเรานี้มีในที่สุด
ชาติสงสารสิ้นแล้ว บัดนี้ การเกิดอีกไม่มี.

๓. อัญญตราเถรีภิกขุนีคาถา

สุภาษิตแสดงการมีความสุข

[๔๒๒] เราพ้นแล้วพ้นแล้วด้วยดี เป็นผู้พ้นดีแล้วจากสาก จากสามี ผู้หา
ความละอายมิได้ ซึ่งเราไม่ชอบใจ จากการทำร่มของสามีที่เราไม่ชอบใจ

จากหม้อข้าว จากความขัดสน เราได้ตัดราคะ และโทสะขาดแล้ว เรา
เข้าไปอาศัยโคนไม้ เพ่งฌานอยู่โดยความสุขว่า สุขหนอ.

๔. อัฑฒกาสีเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงการปฏิบัติตามคำสอน

[๔๒๓] กาสีชนบทมีประมาณเท่าใด ส่วนของเราได้มีแล้วประมาณเท่านั้น
ชาวนิคมกำหนดราคา แคว้นกาสีไว้แล้ว ตั้งราคาเราไว้ครึ่งราคาแคว้นกาสี
ภายหลังเราเบื่อหน่ายในรูป เบื่อหน่ายจึงคลายกำหนัด ไม่พึงแล่นไปสู่
ชาติสงสารอีกบ่อยๆ วิชชา ๓ เราทำให้แจ้งแล้ว คำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าเราก็ทำเสร็จแล้ว.

๕. จิตตาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงถึงพลังจิต

[๔๒๔] เราเป็นผู้มีร่างกายผอม ทุพพลภาพหนักเพราะความไข้ ถือไม้เท้าไปใน
ที่ไหนๆ ก็จริง ถึงอย่างนั้น เรายังขึ้นภูเขาได้ วางผ้าสังฆาฏิ และคว่ำ
บาตร แล้วนั่งบนภูเขา ทำลายกองแห่งความมืด ข่มตนไว้.

๖. เมตติกาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงถึงพลังจิต

[๔๒๕] เราเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งทุกข์ มีกำลังน้อย ผ่านพ้นความเป็นสาวไปแล้ว
ถือไม้เท้าไปในที่ไหนๆ ก็จริง ถึงอย่างนั้น เรายังขึ้นภูเขาได้ วางผ้า
สังฆาฏิและคว่ำบาตร แล้วนั่งบนภูเขา ทีนั้นจิตของเราหลุดพ้นแล้ว
วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราทำเสร็จแล้ว.

๗. มิตตาเถรีคาถา

สุภาษิตประกาศไม่ปรารถนาเทพนิกาย

[๔๒๖] เราปรารถนาเทพนิกายชั้นจาตุมมหาราช จึงเข้าจำอุโบสถอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ประการ ตลอดวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ๘ ค่ำ แห่งปักษ์ และ

ตลอดปาฏิหาริยปักข์ วันนี้เรามีการบริโภคภัตตาหารครั้งเดียว มีศีรษะ
โล้น ห่มผ้าสังฆาฏิบวชแล้ว เรากำจัดความกระวนกระวาย ในหฤทัย
เสียได้ไม่ปรารถนาเทพนิกายอีก.

๘. อภยมาตาเถรีคาถา

สุภาษิตสอนให้พิจารณากายของตน

[๔๒๗] ข้าแต่แม่ ท่านจงพิจารณากายอันนี้อันไม่สะอาดเปื่อยเน่า มีกลิ่นเหม็น
เบื้องต้นตั้งแต่ปลายเท้าขึ้นไป เบื้องต่ำตั้งแต่ปลายผมลงมา เราได้
พิจารณาอยู่อย่างนี้ ถอนราคะทั้งปวงได้แล้ว ตัดความเร่าร้อนขาดแล้ว
เป็นผู้มีใจเย็น ดับสนิทแล้ว.

๙. อภยเถรีคาถา

สุภาษิตสอนมิให้ติดกาย

[๔๒๘] ดูกรพระอภยเถรี ปุถุชนทั้งหลายเป็นผู้ข้องอยู่ในกายใด กายนั้นเป็น
ของไม่เที่ยง เพราะมีอันแตกไปเป็นสภาพ เรามีสติรู้สึกตัวอยู่ว่า เรา
อันทุกข์มากมายถูกต้องแล้ว จักละทิ้งร่างกายนี้ไว้ เราผู้ยินดีแล้วใน
ความไม่ประมาท บรรลุความสิ้นตัณหาแล้ว ได้ทำคำสั่งสอนของพระ
พุทธเจ้าเสร็จแล้ว.

๑๐. สามาเถรีคาถา

สุภาษิตชี้ผลการอยู่ในโอวาท

[๔๒๙] เรามีปกติไม่ยังใจให้อยู่ในอำนาจ จึงไม่ได้ความสงบใจ ต้องออกไปจาก
วิหาร ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง จำเดิมแต่เราได้รับโอวาทในสำนักพระอานนทเถระ
เป็นวันที่ ๘ ตัณหาอันเราถอนขึ้นแล้ว เราเป็นผู้อันทุกข์เป็นอันมาก
ถูกต้องแล้ว ยินดีแล้วในความไม่ประมาท บรรลุความสิ้นตัณหาแล้ว
ได้ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว.

จบ ทุกนิบาต.

เถรีคาถา ติกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในติกนิบาต

๑. อัญญตรสามาเถรีคาถา

สุภาษิตชี้ผลการระลึกถึงคำสอน

[๔๓๐] ตั้งแต่เราบวชแล้วตลอดเวลา ๒๕ ปี เราไม่รู้สึกว่าได้ความสงบจิตในกาลไหนๆ เลย เรามีปกติไม่ยังจิตให้เป็นไปในอำนาจ จึงไม่ได้ความสงบใจ เราระลึกถึงคำสอนแห่งพระชินเจ้าแล้ว ยังความสังเวชให้เกิดขึ้น เราผู้อันทุกข์เป็นอันมากถูกต้องแล้ว ยินดีในความไม่ประมาท บรรลุความสิ้นตัณหาแล้ว ได้ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ตั้งแต่เราทำตัณหาให้เหือดแห้งไปแล้ว วันนี้เป็นวันที่ ๗.

๒. อุตตมาเถรีคาถา

สุภาษิตชี้ผลการฟังธรรม

[๔๓๑] เรามีปกติไม่ยังจิตให้อยู่ในอำนาจ จึงไม่ได้ความสงบจิต ออกไปจากวิหารสี่ห้าครั้ง เราเข้าไปหาพระภิกษุณีผู้มีวาจาอันเราพึงเชื่อถือได้ พระภิกษุณีนั้นได้แสดงธรรม คือ ขันธ์ อายตนะ และธาตุ แก่เรา เราฟังธรรมของท่านแล้ว ปฏิบัติตามโอวาทที่ท่านพร่ำสอน เป็นผู้เอิบอิ่มด้วยสุขอันเกิดจากปีติ นั่งอยู่โดยบัลลังก์อันเดียวตลอด ๗ วัน เราทำลายกองแห่งความมืดแล้ว จึงเหยียดเท้าออกในวันที่ ๘.

๓. อัญญตราอุตตมาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงผลการเจริญโพชฌงค์ ๗

[๔๓๒] โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ เป็นหนทางแห่งการบรรลุนิพพาน เราเจริญแล้วทั้งหมด ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว เรามีปกติได้สุญญตสมาบัติและอนิมิตตสมาบัติตามปรารถนา เราเป็นธิดาผู้เกิดแต่พระอุระของพระพุทธเจ้า ยินดีแล้วในนิพพานทุกเมื่อ กามทั้งปวง

ทั้งเป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์ เราก็ตัดขาดแล้ว ชาติสงสารสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มี.

๔. ทันติกาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงการเอาอย่างที่ดี

[๔๓๓] เราออกจากที่พักในกลางวันบนภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นช้างลงสู่แม่น้ำ แล้วขึ้นจากแม่น้ำนั้น ที่ฝั่งแม่น้ำจันทรภาคา นายหัตถาจารย์ถือขอแล้ว ให้สัญญาว่า จงเหยียดเท้าออก ช้างเหยียดเท้าออกแล้ว นายหัตถาจารย์ จึงขึ้นช้างนั้น เราเห็นช้างนั้นผู้ไม่เคยได้รับการฝึก ครั้นนายหัตถาจารย์ ฝึกแล้ว เป็นสัตว์ตกอยู่ในอำนาจของมนุษย์ทั้งหลาย ภายหลังแต่การเห็น ช้างนั้นแล้ว เราจึงไปสู่ป่า ยังจิตให้เป็นสมาธิ เพราะกิริยานั้นเป็นเหตุ.

๕. อุพพิริเถรีคาถา

สุภาษิตประกาศตนถึงไตรสรณคมน์

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

[๔๓๔] ดูกรนางอุพพิริ ท่านคร่ำครวญอยู่ในป่าว่า "ลูกชีวาเอ๋ย" ดังนี้ ท่าน จงรู้สึกตนก่อนเถิด บรรดาธิดาของท่านที่มีชื่อเหมือนกันว่าชีวา ถูกเผา อยู่ในป่าช้าใหญ่นี้ประมาณ ๘๔,๐๐๐ คน ท่านจะเศร้าโศกถึงธิดาคนไหน?

นางอุพพิริทูลว่า

ลูกศรคือความโศก เป็นของเห็นได้ยาก เสียบอยู่แล้วในหทัย หม่อม ฉันถอนขึ้นได้แล้ว หม่อมฉันบรรเทาความเศร้าโศกถึงธิดาของหม่อมฉัน ผู้ถูกความโศกครอบงำได้แล้ว วันนี้ หม่อมฉันถอนลูกศรคือความโศก ขึ้นแล้ว. หมดความอยาก ดับรอบแล้ว เข้าถึงแล้วซึ่งพระพุทธเจ้า ผู้เป็นนักปราชญ์ กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ

๖. สุกกาเถรีคาถา

สุภาษิตชวนดื่มธรรมรส

[๔๓๕] พวกมนุษย์ในเมืองราชคฤห์เหล่านี้ ทำอะไรกัน มัวดื่มน้ำผึ้ง ดีดนิ้ว มืออยู่ ไม่เข้าไปหาพระสุกกาเถรี ผู้แสดงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่

เล่า ส่วนชนเหล่าผู้มีปัญญา ย่อมดื่มธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
นั้น เป็นธรรมไม่นำกลับหลัง เป็นธรรมเครื่องทำบุคคลผู้ฟังให้ชุ่มชื่น
มีโอชะดุจบุคคลผู้เดินทางไกล ดื่มน้ำอันไหลมาจากซอกเขา ฉะนั้น
พระสุภากาเถรีมีธรรมอันบริสุทธิ์ ปราศจากราคะ มีจิตตั้งมั่น ชนะมาร
พร้อมทั้งพาหนะ ทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด.

๗. เสลาเถรีคาถา

สุภาษิตโต้มาร

มารกล่าวกะพระเสลาเถรีว่า

[๔๓๖] นิพพานอันเป็นที่สลัดออกไม่มีในโลก ท่านจักทำประโยชน์อะไรได้
ด้วยวิเวกเล่า จงบริโภคความยินดีในกามทั้งหลายเถิด ท่านอย่าได้เป็น
ผู้มีความเดือดร้อนในภายหลังเลย.

พระเสลาเถรีกล่าวว่า

กามทั้งหลายมีอุปมาดังหอกและหลาว ครอบงำขันธ์ทั้งหลายไว้ ท่านกล่าว
ถึงความยินดีในกามชนิดใด เดี๋ยวนี้ ความยินดีในกามชนิดนั้นของเรา
ไม่มีแล้ว เรากำจัดความเพลิดเพลินในสิ่งทั้งปวงแล้ว ทำลายกองแห่ง
ความมืดได้แล้ว ดูกรมารผู้ชั่วช้า ท่านจงรู้อย่างนี้ ตัวท่านเป็นผู้อันเรา
กำจัดแล้ว

๘. โสมาเถรีคาถา

สุภาษิตโต้มาร

มารกล่าวว่า

[๔๓๗] ฐานะอันประเสริฐกล่าวคือ อรหัต อันฤาษีทั้งหลายพึงบรรลุ บุคคล
เหล่าอื่นให้สำเร็จได้โดยยาก ท่านเป็นหญิงมีปัญญาเพียง ๒ องคุลีเท่านั้น
ไม่สามารถจะบรรลุฐานะอันประเสริฐนั้นได้.

พระโสมาเถรีกล่าวว่า

เมื่อจิตตั้งมั่นดีแล้ว เมื่อญาณเป็นไปอยู่ และเมื่อเราเห็นแจ้งธรรมโดยชอบ ความเป็นหญิงจะพึงทำอะไรเราได้ เรากำจัดความเพลิดเพลินในสิ่งทั้งปวงได้แล้ว ทำลายกองแห่งความมืดแล้ว ดูกรมารผู้มีบาป ท่านจงรู้อย่างนี้ ท่านเป็นผู้อันเรากำจัดเสียแล้ว.

จบ ติกนิบาต.

เถรีคาถา จตุกกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในจตุกกนิบาต

ภัททกาปิลานีเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงเหตุออกบวช

[๔๓๘] พระมหากัสสปะท่านเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า เป็นทายาทของพระพุทธเจ้า เป็นผู้มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว รู้ระลึกถึงชาติก่อนๆ ได้ ทั้งเห็นสวรรค์และอบาย อนึ่ง ท่านบรรลุอรหัต อันเป็นความสิ้นไปแห่งชาติ เป็นผู้เสร็จกิจแล้วเพราะรู้ยิ่ง เป็นมุนี เป็นพราหมณ์ผู้มีวิชชา ๓ ด้วยวิชชา ๓ เหล่านี้ นางภัททกาปิลานีเป็นผู้มีวิชชา ๓ เหมือนพระมหากัสสปะ เป็นผู้ละมัจจุชนะมารพร้อมทั้งพาหนะแล้ว ย่อมทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด เราทั้งสองบวชแล้วเพราะเห็นโทษในโลก เราทั้งสองนั้นเป็นผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว มีอินทรีย์อันฝึกแล้ว เป็นผู้มีความเย็นใจ ดับสนิทแล้ว.

จบ จตุกกนิบาต.

เถรีคาถา ปัญจกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในปัญจกนิบาต

๑. อัญญตราภิกษุณีเถรีคาถา

สุภาษิตชี้ผลการฟังธรรม

[๔๓๙] ตั้งแต่เราบวชมาตลอด ๒๕ ปี ยังไม่ประสบความสงบจิต แม้ชั่วเวลาลัดนิ้วมือหนึ่งเลย เราไม่ได้ความสงบจิต มีจิตชุ่มแล้วด้วยกามราคะ ประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญเดินเข้าไปสู่วิหาร เราได้เข้าไปหาพระภิกษุณีผู้ที่เราควรเชื่อถือ พระภิกษุณีนั้นได้แสดงธรรม คือขันธ์ อายตนะและธาตุแก่เรา เราฟังธรรมของภิกษุณีนั้นแล้ว เข้าไปนั่ง ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง ย่อมรู้ระลึกชาติก่อนๆ ได้ ทิพยจักษุเราชำระให้หมดจดแล้ว เจโตปริยญาณและโสตธาตุเราชำระให้หมดจดแล้ว แม้ฤทธิ์เราก็ทำให้แจ้งแล้ว เราได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะแล้ว ทำให้แจ้งอภิญญา ๖ แล้ว ทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว.

๒. วิมลปุรณคณิกาเถรีคาถา

สุภาษิตชี้โทษความสวย

[๔๔๐] เราเป็นผู้เมาแล้วด้วยผิวพรรณ รูปสมบัติ ความสวยงาม บริวารสมบัติและความเป็นสาว มีจิตกระด้าง ดูหมิ่นหญิงอื่นๆ ประดับร่างกายงดงามวิจิตร สำหรับลวงบุรุษผู้โง่เขลา ได้ยืนอยู่ที่ประตูบ้านหญิงแพศยา ดุจนายพรานที่คอยดักเนื้อ ฉะนั้น เราได้แสดงเครื่องประดับต่างๆ และอวัยวะที่ควรปกปิดเป็นอันมากให้ปรากฏแก่บุรุษ กระทำมายาหลายอย่างให้ชายเป็นอันมากยินดี วันนี้เรามีศีรษะโล้น ห่มผ้าสังฆาฏิเที่ยวบิณฑบาต แล้วมานั่งที่โคนต้นไม้ เป็นผู้ได้ฌานอันไม่มีวิตก เราตัดเครื่องเกาะเกี่ยว ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ได้ทั้งหมด และทำอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไป เป็นผู้มีจิตใจเยือกเย็น ดับสนิทแล้ว.

๓. สีหาเถรีคาถา

สุภาษิตชี้โทษกามราคะ

[๔๔๑] เมื่อก่อนเราเป็นผู้ถูกกามราคะเบียดเบียน มีจิตฟุ้งซ่าน จึงทำจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้ เพราะไม่มนสิการโดยอุบายอันแยบคาย เป็นผู้อันกิเลสทั้งหลายกลุ้มรุมแล้ว มีปกติเป็นไปตามความเข้าใจในกามคุณว่าเป็นสุข ตกอยู่ในอำนาจแห่งจิตอันสัมปยุตด้วยราคะ จึงไม่ได้ความสงบแห่งจิต เราจึงเป็นผู้ผอมเหลือง มีผิวพรรณไม่ผ่องใสอยู่ตลอด ๗ ปี เราเป็นผู้อันทุกข์ครอบงำแล้ว ไม่ได้ความสบายใจทั้งกลางวันกลางคืน เพราะเหตุนั้น เราจึงถือเอาเชือกเข้าไปสู่ราวป่า ด้วยคิดว่า จะผูกคอตายเสียในที่นี้ ดีกว่าที่จะกลับไปสู่ความเป็นคฤหัสถ์อีก พอเราทำบ่วงให้มั่นคงผูกที่กิ่งไม้แล้ว สวมบ่วงที่คอ ในทันใดนั้น จิตของเราก็หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหลาย.

๔. นันทาเถรีคาถา

สุภาษิตสอนตน

[๔๔๒] ดูกรนางนันทา ท่านจงดูร่างกายอันกระสับกระส่าย ไม่สะอาดเปื่อยเน่า จงอบรบจิตให้ตั้งมั่นด้วยดี มีอารมณ์เป็นหนึ่งด้วยอสุภสัญญาร่างกายนี้ฉันใด ร่างกายของท่านก็ฉันนั้น ร่างกายของท่านนั้นฉันใดร่างกายนี้ก็ฉันนั้น ร่างกายเป็นของเปื่อยเน่า มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไป อันพวกชนพาลปรารถนากันยิ่งนัก เมื่อท่านพิจารณาร่างกายนี้อย่างนี้ ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันกลางคืน แทงตลอดแล้ว จักเห็นด้วยปัญญาของตนได้ เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาท ค้นคว้าอยู่โดยอุบายอันแยบคาย จึงเห็นกายนี้ทั้งภายในและภายนอกตามความเป็นจริง ทีนั้นเราจึงเบื่อหน่ายในกายและคลายความกำหนัดในภายใน เป็นผู้ไม่ประมาท ไม่เกาะเกี่ยวในสิ่งอะไร เป็นผู้สงบระงับดับสนิทแล้ว.

๕. นันทุตตราเถรีคาถา

สุภาษิตชี้โทษการถือผิด

[๔๔๓] เมื่อก่อนเราไหว้ไฟ พระจันทร์ พระอาทิตย์และเทวดา ไปสู่ท่าน้ำ แล้วลงดำน้ำ เราสมาทานวัตรเป็นอันมาก โกนศีรษะเสียครึ่งหนึ่ง นอนแผ่นดิน ไม่กินข้าวในกลางคืน แต่ยินดีในการประดับตบแต่ง บำรุงร่างกายนี้ ด้วยกายอาบน้ำ และนวดฟั้นขัดสี เป็นผู้ถูกกามราคะครอบแล้ว ต่อมาเราได้ศรัทธาในพระศาสนา ออกบวชเป็นบรรพชิต เราพิจารณาเห็นกายตามความเป็นจริงแล้ว จึงถอนกามราคะเสียได้ ตัดภพความอยาก และความปรารถนาทั้งปวง ไม่เกาะเกี่ยวด้วยกิเลสเครื่องประกอบทุกอย่าง บรรลุถึงความสงบใจแล้ว.

๖. มิตตกาลีเถรีคาถา

สุภาษิตชี้โทษการติดลาภสักการะ

[๔๔๔] เราออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา แต่เป็นรู้ขวนขวายในลาภสักการะ ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยการมุ่งลาภ เป็นเหตุละประโยชน์อันเยี่ยมแล้ว ถือเอาประโยชน์อันเลว เราตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ไม่ยินดีประโยชน์ของความเป็นสมณะ เมื่อเรานั่งในที่อยู่ ได้เกิดความสังเวชว่า เราเป็นผู้เดินทางผิดเสียแล้ว จึงตกอยู่ในอำนาจของตัณหา ชีวิตของเราเป็นของน้อย ถูกชราและพยาธิย่ำยีอยู่เป็นนิตย์ กายนี้ย่อมทำลายไปก่อน เวลานี้เราไม่ควรประมาท เมื่อเราพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปของขันธ์ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง จึงมีจิตหลุดพ้นจากภพ ๓ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราทำเสร็จแล้ว.

๗. สกุลาเถรีคาถา

สุภาษิตชี้ผลการฟังธรรม

[๔๔๕] เมื่อเรายังอยู่ในเรือน ได้ฟังธรรมของภิกษุรูปหนึ่ง ได้เห็นนิพพานอันเป็นธรรมปราศจากธุลี เป็นทางเครื่องถึงความสุข ไม่จุติต่อไป

เราจึงละบุตร ธิดา ทรัพย์ และธัญชาติ โกนผมออกบวชเป็นบรรพชิต เราศึกษาทางสงบใจอยู่ เจริญมรรคชั้นสูง จึงละราคะ โทสะ และอาสวะทั้งหลายอันกล้าแข็งกว่าราคะโทสะนั้นได้ เราอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้ว ระลึกถึงชาติก่อนได้ ชำระทิพยจักษุให้บริสุทธิ์หมดมลทินอบรมแล้วด้วยดี เราเห็นสังขารทั้งหลาย โดยความเป็นอนัตตา เป็นของเกิดแต่เหตุ มีอันทรุดโทรมไปเป็นสภาพ แล้วละอาสวะทั้งปวง เป็นผู้มีความเย็นใจ ดับสนิทแล้ว.

๘. โสณาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงผลการฟังธรรม

[๔๔๖] ในรูปกายนี้ เราคลอดบุตร ๑๐ คน ต่อมาเป็นคนชราทุพพลภาพ จึงเข้าไปหาภิกษุณีรูปหนึ่ง ภิกษุณีนั้นแสดงธรรม คือ ขันธ์ อายตนะ และธาตุแก่เรา เราฟังธรรมของภิกษุณีนั้นแล้ว โกนผมออกบวช เมื่อเราศึกษาอยู่ ได้ชำระทิพยจักษุให้บริสุทธิ์แล้ว รู้ระลึกชาติก่อนๆ ได้ อนึ่ง เราเป็นผู้มีจิตตั้งมั่น มีอารมณ์เป็นหนึ่ง เจริญอนิมิตสมาธิเป็นผู้มีวิโมกข์เกิดแล้ว ในลำดับแห่งมรรคอันเลิศ เป็นผู้ดับแล้วโดยหาเชื้อมิได้ ขันธ์ ๕ ที่เรากำหนดรู้ มีรากขาดแล้วตั้งอยู่ สิ่งที่ยังคงอยู่ก็คงมีอยู่ในกายที่คร่ำคร่าเลวทราม บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี.

๙. ภัททากุณฑลาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงโทษการถือผิด

[๔๔๗] เมื่อก่อนเราต้องถอนผม อมขี้ฟัน นุ่งห่มผ้าผืนเดียวเที่ยวไป เราสำคัญในสิ่งที่ไม่มีโทษว่า มีโทษ และเห็นสิ่งที่มีโทษว่า ไม่มีโทษ ออกจากที่พักในกลางวัน ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี มีพระภิกษุสงฆ์ห้อมล้อม ที่ภูเขาคิชฌกูฏ จึงคุกเข่าลงถวายบังคมประนมอัญชลีเฉพาะพระพักตร์ พระองค์ตรัสว่า มาเถิดนางภัททา เท่านั้นเราก็เป็นอันได้อุปสมบทแล้ว เราเป็นผู้ไม่มีหนี้สิน บริโภคก้อนข้าวของชาวแว่นแคว้น เที่ยวไปในแคว้นอังคะ มคธ วัชชี กาสีและโกศล ๕๐ ปี

อุบาสกผู้มีปัญญา ได้ถวายจีวรแก่เราผู้ชื่อว่าภัททา ผู้พ้นแล้วจากกิเลส
เครื่องร้อยกองทั้งปวง ได้ประสบบุญเป็นอันมาก.

๑๐. ปฏาจาราเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงผลการทำสมาธิ

[๔๔๘] มาณพทั้งหลายไถนาด้วยไถ หว่านพืชลงบนแผ่นดิน หาทรัพย์เลี้ยง บุตรภรรยา เราเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา ไม่เกียจคร้าน ไม่มีใจฟุ้งซ่าน เหตุไรจึงจะไม่บรรลุนิพพาน เราล้างเท้า เห็นน้ำล้างเท้าไหลมาแต่ที่ดอนสู่ที่ลุ่ม กระทำให้เป็นนิมิต แต่นั้นทำ จิตให้เป็นสมาธิ เหมือนม้าอาชาไนยที่ดี อันนายสารถีฝึกแล้วโดยง่าย ฉะนั้น ลำดับนั้น เราถือประทีปเข้าไปยังวิหารตรวจดูที่นอนแล้วขึ้น บนเตียง ลำดับนั้น เราจับเข็มหมุนไส้ลง พอไฟดับความหลุดพ้นแห่ง ใจได้มีแล้ว.

๑๑. ติงสมัตตาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงผลการเชื่อฟังคำสอน

[๔๔๙] พระเถรีประมาณ ๓๐ รูปนี้ ได้พยากรณ์อรหัตผลในสำนักพระปฏาจารา เถรีอย่างนี้ว่า

มาณพทั้งหลายถือเอาสากซ้อมข้าว แสวงหาทรัพย์มาเลี้ยงบุตรภรรยา ท่านทั้งหลายจงทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่กระทำแล้วไม่เดือด ร้อนในภายหลัง ท่านทั้งหลายจงรีบล้างเท้าแล้วนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง จง ประกอบความสงบใจ ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ภิกษุณีเหล่านั้น ได้ฟังคำสั่งสอนของพระปฏาจาราเถรีนั้นแล้ว ล้างเท้าเข้าไปนั่ง ณ ที่ควร ข้างหนึ่ง ได้ประกอบความสงบใจ กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธ เจ้า ในยามต้นแห่งราตรี พากันระลึกชาติก่อนได้ ในมัชฌิมยามได้ บรรลุทิพยจักษุ ในปัจฉิมยาม ได้ทำลายกองแห่งความมืด พระภิกษุณี เหล่านั้นพากันลุกขึ้นไปกราบเท้าพระปฏาจาราเถรี แล้วกล่าวว่า คำสั่ง สอนของท่าน พวกเราได้กระทำแล้ว เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันห้อมล้อม

พระอินทร์ผู้ชนะสงคราม ฉันใด พวกเราจักพากันล้อมท่านอยู่ ฉันนั้น เพราะพวกเราเป็นผู้ได้วิชชา ๓ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ.

๑๒. จันทาเถรีคาถา

สุภาษิตแสดงผลการเชื่อฟังคำสอน

[๔๕๐] เมื่อก่อนเราเป็นคนเข็ญใจ เป็นหญิงหม้ายไม่มีบุตร ปราศจากญาติและมิตร ไม่ได้ประสบความบริบูรณ์ด้วยอาหารและผ้านุ่งห่ม เราถือภาชนะดินและไม้เท้าเที่ยวไปขอทานตามสกุลน้อยใหญ่ ถูกความหนาวร้อนเบียดเบียนอยู่ตลอด ๗ ปี ต่อมาภายหลัง เราได้พบพระปฏาจาราภิกษุณี ผู้ได้ข้าวและน้ำเป็นปกติ จึงเข้าไปหาท่านแล้วขอบรรพชาอยู่ในสำนักท่าน ท่านให้เราบวชด้วยความอนุเคราะห์ ต่อมาท่านกล่าวสอนเรา แนะนำเราให้ประกอบในปฏิปทาอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เราฟังคำของท่านแล้ว ได้ทำตามท่านสอน โอวาทของท่านไม่เป็นโมฆะ เพราะเราได้บรรลุวิชชา ๓ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ.

จบ ปัญจกนิบาต.

เถรีคาถา ฉักกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในฉักกนิบาต

๑. ปัญจสตาปฏาจาราเถรีคาถา

สุภาษิตระงับโศก

พระปฏาจาราเถรีแสดงธรรมด้วยคาถา ความว่า

[๔๕๑] ท่านไม่รู้ทางของผู้ใดซึ่งมาแล้วหรือไปแล้ว แต่ท่านก็ยังร้องไห้ถึงคนนั้น ซึ่งมาแล้วจากไหนว่า บุตรของเราๆ ถึงท่านจะรู้จักทางของเขาผู้มาแล้ว หรือไปแล้วก็ไม่ควรเศร้าโศกถึงเขาเลย เพราะสัตว์ทั้งหลายมีอย่างนี้เป็น ธรรมดา เมื่อเขามาจากปรโลก ใครๆ ไม่ได้อ้อนวอนเลย เขาก็มาแล้ว เมื่อเขาจะไปจากมนุษยโลก ใครๆ ก็ไม่ได้อนุญาตให้ไป เขามาจากไหน ก็ไม่รู้ พักอยู่ที่นี้ ๒-๓ วันแล้วไปก็ดี มาจากที่นี้สู่ที่อื่น ไปจากที่นั้นสู่ ที่อื่นก็ดี เขาละไปแล้วจักท่องเที่ยวไปโดยรูปมนุษย์ มาอย่างไรก็ไป อย่างนั้น การร่ำไห้ในการไปของสัตว์นั้นจะเป็นประโยชน์อะไร.

พระภิกษุณี ๕๐๐ รูปกล่าวว่า

ท่านได้ช่วยถอนขึ้นซึ่งลูกศร ที่บุคคลเห็นได้ยาก อันเสียบแทงอยู่ใน หทัยของเราแล้ว เมื่อเราถูกความโศกถึงบุตรครอบงำ ท่านได้บรรเทาเสีย แล้ววันนี้ เรามีลูกศร อันถอนขึ้นแล้ว หมดความหิว ดับรอบแล้ว เขาขอถึงพระพุทธเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์ กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ.

๒. วาสิฏฐีเถรีคาถา

สุภาษิตดับความฟุ้งซ่าน

[๔๕๒] เราอึดอัดเพราะความโศกถึงบุตร มีจิตฟุ้งซ่าน ไม่มีความรู้สึก เปลือย กายและสยายผมร้องไห้เที่ยวไปในที่ต่างๆ เราได้เที่ยวไปในถนน กอง

หยากเยื่อ ในป่าช้า ในตรอกใหญ่ และตรอกน้อย อดๆ อยากๆ ตลอด ๓ ปี ภายหลังได้พบพระสุคตผู้ฝึกบุคคลที่ยังไม่ได้ฝึกตน ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง หาภัยมิได้ กำลังเสด็จไปสู่พระนครมิถิลา กลับได้สติแล้วเข้าไปถวายบังคม พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมแก่เรา ด้วยความอนุเคราะห์ เราฟังธรรมของพระองค์แล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต เพียรพยายามในคำสอนของพระองค์ ได้ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอันปลอดโปร่ง เราตัดความโศกทั้งปวงได้แล้ว ละความโศกอันมีอรหัตผลเป็นที่สุดได้แล้ว เพราะเรากำหนดรู้ที่ตั้งและเหตุเกิดแห่งความโศกทั้งหลาย.

๓. เขมาเถรีคาถา

สุภาษิตโต้มาร

มารกล่าวว่า

[๔๕๓] ดูกรนางเขมา เธอกำลังเป็นสาว มีรูปงาม แม้เราก็ยังเป็นหนุ่มรุ่นๆ จงมารื่นรมย์ด้วยดนตรีเครื่อง ๕ ด้วยกันเถิด.

พระเขมาเถรีกล่าวว่า

เราอึดอัดระอาด้วยกายอันเปื่อยเน่ากระสับกระส่าย มีความแตกพังไปเป็นธรรมดานี้อยู่ เราถอนกามตัณหาขึ้นได้แล้ว กามทั้งหลาย มีอุปมาด้วยหอกและหลาว ครอบงำขันธ์ทั้งหลายไว้ บัดนี้ ความยินดีในกามที่ท่านพูดถึงไม่มีแก่เราแล้ว เรากำจัดความเพลิดเพลิน ในสิ่งทั้งปวงแล้ว ทำลายกองแห่งความมืดแล้ว ดูกรมารในบาป ท่านจงรู้อย่างนี้ ดูกรมาร ตัวท่านเรากำจัดแล้ว คนพาลไม่รู้ตามความเป็นจริง พากันไหว้ดาวนักษัตร์ บูชาไฟอยู่ในป่า ย่อมสำคัญว่าเป็นความบริสุทธิ์ ส่วนเราแลไหว้แต่พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ จึงพ้นแล้วจากทุกข์ทั้งปวง เป็นผู้ทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา.

๔. สุชาตาเถรีคาถา

สุภาษิต ชี้ผลการฟังธรรม

[๔๕๔] เมื่อเราเป็นฆราวาส ได้ตกแต่งร่างกาย นุ่งห่มผ้าอันงาม ทัดทรงดอกไม้ลูบไล้ด้วยจุรณจันทน์ ปกคลุมด้วยอาภรณ์ทั้งปวง ห้อมล้อมด้วยหมู่นาง

ทาสี ให้หมู่นางทาสีถือเอาข้าวน้ำ ของเคี้ยว ของบริโภคไม่น้อย ออกจากเรือนไปสู่อุทยาน รื่นรมย์ชมเชยเล่นอยู่ในสวนนั้นแล้ว มาสู่เรือนของตน เข้าสู่ทักขีวิหาร ในป่าอัญชนวันใกล้เมืองสาเกต ได้พบพระพุทธเจ้าผู้เป็นแสงสว่างของโลกแล้ว เข้าไปถวายบังคม พระองค์ผู้มีพระจักษุได้ทรงแสดงธรรมแก่เราด้วยความทรงอนุเคราะห์ และเราได้ฟังพระธรรมของพระองค์ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่แล้ว ได้ตรัสรู้ของจริง ได้บรรลุอมตธรรมอันปราศจากธุลีในที่นั้นนั่นเอง เราได้รู้แจ้งพระสัทธรรมแล้ว ได้บรรพชาในพระธรรมวินัย ได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไม่เปล่าจากประโยชน์.

๕. อโนปมาเถรีคาถา

สุภาษิตชี้ผลการฟังธรรม

[๔๕๕] เราเกิดแล้วในสกุลสูง อันมีเครื่องปลื้มใจมาก มีทรัพย์มากสมบูรณ์ด้วยผิวพรรณสัณฐาน เป็นธิดาของเมฆิเศรษฐี เป็นผู้อันพระราชบุตรปรารถนา พวกเศรษฐีบุตรพากันมุ่งหวัง อิสรชนมีพระราชบุตรเป็นต้น พากันส่งทูตไปขอกะบิดาของเราว่า ขอจงให้นางอโนปมาแก่เรา นางอโนปมาธิดาของท่านนั้นมีน้ำหนักเท่าใด เราจักให้เงินและทองมีน้ำหนัก ๘ เท่าของน้ำหนักนั้น เรานั้นได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐที่สุดในโลกไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า ได้ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์แล้ว เข้าไปนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมแก่เราด้วยความทรงอนุเคราะห์ เรานั่งอยู่ที่อาสนะนั้นบรรลุผลที่ ๓ ครั้นแล้ว ได้โกนผมออกบวชในพระธรรมวินัย ตั้งแต่ตัณหาอันเราให้เหือดแห้งแล้ว ถึงวันนี้เป็นวันที่ ๗.

๖. มหาปชาบดีโคตมีเถรีคาถา

สุภาษิตสรรเสริญพระพุทธองค์

[๔๕๖] ข้าแต่พระพุทธเจ้าผู้แกล้วกล้า ผู้สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งปวง หม่อมฉันขอนอบน้อมแด่พระองค์ ซึ่งทรงช่วยปลดเปลื้องหม่อมฉัน และชนอื่นเป็นอัน

มากให้พ้นจากทุกข์ หม่อมฉันกำหนดรู้ทุกข์ทั้งปวงแล้ว เผาตัณหาอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้เหือดแห้งแล้ว ได้เจริญมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว ได้บรรลุนิโรธแล้ว ชนทั้งหลายเป็นมารดา เป็นบุตร เป็นบิดา เป็นพี่ชายน้องชาย เป็นปู่ย่าตายายกันในชาติก่อน หม่อมฉันไม่รู้ตามความเป็นจริง ไม่ประสบอริยสัจ ๔ จึงได้ท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ก็หม่อมฉันได้เห็นพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแล้ว อัตภาพนี้มีในที่สุดชาติสงสารสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มี ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรพระสาวกทั้งหลายผู้ปรารภความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวมีความบากบั่นมั่นคงเป็นนิตย์ มีความพร้อมเพรียงกัน การกระทำโลกุตตรธรรมให้ประจักษ์แก่ตนอย่างนี้ เป็นการถวายบังคมต่อพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระนางเจ้ามหามายาเทวีได้ประสูติพระโคดมมา เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมากหนอ เพราะพระองค์ได้บรรเทากองทุกข์ของชนทั้งหลายผู้อันพยาธิและมรณะทิ่มแทงแล้ว.

๗. คุตตาเถรีคาถา

พระพุทธโอวาทเตือนนางคุตตาเถรี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

[๔๕๗] ดูกรนางคุตตา การที่ท่านละบุตร หมู่ญาติและกองแห่งโภคะอันเป็นที่รักแล้ว ออกบวชเพื่อประโยชน์แก่นิพพานใด ท่านจงพอกพูนนิพพานนั้นเนืองๆ เถิด ท่านอย่าตกอยู่ในอำนาจของจิต สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่รู้แจ้งถูกจิตหลอกลวงแล้ว ยินดีในสิ่งอันเป็นวิสัยของมาร ย่อมพากันท่องเที่ยวไปสู่ชาติสงสารมิใช่น้อย ดูกรนางภิกษุณี ท่านจงละขาดซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำเหล่านี้ คือกามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาสอันเป็นข้อที่ห้า ๑ แล้วอย่ากลับมาสู่กามภพอีก ท่านจงละเว้นราคะ มานะ อวิชชา อุทธัจจะ และตัดสังโยชน์ทั้งหลายแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ท่านยังชาติสงสารให้

สิ้นไปแล้ว กำหนดรู้ภพใหม่ หมดความทะยานอยาก จักเป็นผู้สงบระงับ เที่ยวไปในปัจจุบัน.

๘. วิชยาเถรีคาถา

สุภาษิตชี้ผลการฟังธรรม

[๔๕๘] เรายังจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้ จึงไม่ได้ความสงบใจ ออกจากที่อยู่ไปภายนอก ๔-๕ ครั้ง ภายหลังเข้าไปหาพระเขมาภิกษุณีไต่ถามโดยเคารพ ท่านได้แสดงธรรม คือ ธาตุ อายตนะ อริยสัจ ๔ อินทรีย์ พละ โพชฌงค์ และอัฏฐังคิกมรรค แก่เรา เพื่อการบรรลุประโยชน์อันสูงสุด เราได้ฟังคำของท่านแล้ว กระทำตามคำพร่ำสอน ในปฐมยามแห่งราตรีนั้น ก็ระลึกถึงชาติก่อนได้ ในมัชฌิมยามแห่งราตรี เราชำระทิพยจักษุให้หมดจด ในปัจฉิมยามแห่งราตรี เราทำลายกองแห่งความมืดได้ ก็ในกาลนั้น เรามีความสุขอันเกิดแต่ปีติแผ่ไปทั่วกายอยู่ ในวันที่ครบ ๗ เราทำลายกองแห่งความมืดได้แล้ว จึงเหยียดเท้าออก.

จบ ฉักกนิบาต.

เถรีคาถา สัตตกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในสัตตกนิบาต

๑. อุตตราเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางอุตตราเถรี

พระปฏาจาราเถรีกล่าวว่า

[๔๕๙] มาณพทั้งหลายพากันถือสากซ้อมข้าวอยู่ ย่อมหาทรัพย์มาเลี้ยงดูบุตรภรรยาฉันใด ท่านทั้งหลายก็ฉันนั้น จงบำเพ็ญเพียรในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เป็นเหตุให้ผู้ทำไม่เดือดร้อนในภายหลัง ท่านทั้งหลายจงรีบล้างเท้าแล้วนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง จงเข้าไปตั้งจิตไว้ให้มีอารมณ์เดียวตั้งมั่นด้วยดีแล้ว พิจารณาสังขารทั้งหลายโดยความเป็นของแปรปรวน และโดยความเป็นของไม่ใช่ตน.

พระอุตตราเถรีกล่าวว่า

เราได้ฟังคำพร่ำสอนของพระปฏาจาราเถรีนั้นแล้ว ล้างเท้าเข้าไปนั่ง ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง ในปฐมยามแห่งราตรี เราก็ระลึกชาติก่อนได้ ในมัชฌิมยามแห่งราตรี ได้ชำระทิพยจักษุให้หมดจด ในปัจฉิมยามแห่งราตรี ได้ทำลายกองแห่งความมืดได้แล้ว เราได้บรรลุวิชชา ๓ จึงลุกจากอาสนะในภายหลังเราได้ทำตามคำพร่ำสอนของท่านแล้ว ดิฉันเป็นผู้มีวิชชา ๓ ไม่มีอาสวะ จักห้อมล้อมท่านอยู่ ดุจเทวดาชาวดาวดึงส์ พากันห้อมล้อมท้าวสักกะผู้ชนะสงครามมาแล้ว ฉะนั้น.

๒. จาลาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางจาลาเถรี

พระจาลาเถรีกล่าว

[๔๖๐] เราเป็นภิกษุณีผู้มีอินทรีย์อันเจริญแล้ว เข้าไปตั้งสติไว้มั่น ได้แทงตลอดสันตบทอันเป็นเครื่องเข้าไประงับสังขารเป็นสุข.

มารกล่าวว่า

ท่านเป็นผู้มีศีรษะโล้น ปรากฏเหมือนสมณะ เจาะจงใครหนอ ท่านไม่ชอบใจในลัทธิเดียรถีย์แล้ว ยังจักมาหลงประพฤติทางผิดนี้อยู่ทำไม.

พระจาลาเถรีกล่าวว่า

เดียรถีย์เหล่าใด ผู้มีลัทธิเป็นภายนอกจากศาสนานี้ เป็นผู้เข้าไปอาศัยทิฏฐิทั้งหลาย เดียรถีย์เหล่านั้นย่อมไม่รู้แจ้งธรรม ไม่เป็นผู้ฉลาดในธรรม ส่วนพระพุทธเจ้าผู้เสด็จอุบัติในสกุลศากยะ ไม่มีผู้ใดเปรียบปาน พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมอันเป็นอุบายล่วงเสียซึ่งทิฏฐิทั้งหลาย คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์และอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับทุกข์แก่เรา เราได้ฟังคำสั่งสอนของพระองค์แล้วยินดีอยู่ในพระศาสนา เราได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้ทำเสร็จแล้ว เรากำจัดความเพลิดเพลินในสิ่งทั้งปวงได้แล้ว ทำลายกองแห่งความมืดแล้ว ดูกรมารผู้ใจบาป ท่านจงรู้อย่างนี้เถิด ตัวท่านเรากำจัดได้แล้ว.

๓. อุปจาลาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางอุปจาลาเถรี

พระอุปจาลาเถรีกล่าวว่า

[๔๖๑] เราเป็นภิกษุณีผู้มีสติ มีจักษุ มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว แทงตลอดสันตบทอันอุดมบุรุษเสพแล้ว.

มารกล่าวว่า

เหตุไฉนหนอท่านจึงไม่ชอบความเกิด เพราะธรรมดาผู้เกิดย่อมบริโภคกามทั้งหลาย เชิญท่านบริโภคความยินดีในกามทั้งหลายเถิด อย่าได้เป็นผู้มีความเดือดร้อนในภายหลังเลย

พระอุปจาลาเถรีกล่าวว่า

เพราะความตายย่อมมีแก่ผู้เกิด ไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด การถูกตัดมือและเท้า การถูกฆ่าและถูกจองจำย่อมมีแก่ผู้เกิด ไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด ผู้เกิดแล้วย่อมได้ประสบทุกข์ ผู้ไม่เกิดย่อมไม่ประสบ พระสัมพุทธเจ้าผู้เสด็จอุบัติใน

สกุลศากยะ ไม่มีผู้ใดเปรียบปาน พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมอันเป็นอุบายล่วงเสียซึ่งทิฏฐิทั้งหลาย คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับทุกข์แก่เรา เราได้ฟังคำสั่งสอนของพระองค์แล้ว ยินดีอยู่ในพระศาสนา เราได้บรรลุวิชชา ๓ แล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว เรากำจัดความเพลิดเพลินในสิ่งทั้งปวงได้แล้ว ทำลายกองแห่งความมืดแล้ว ดูกรมารผู้ใจบาป ท่านจงรู้อย่างนี้เถิด ตัวท่านเรากำจัดได้แล้ว.

จบ สัตตกนิบาต.

เถรีคาถา อัฏฐกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในอัฏฐกนิบาต

๑. สีสุปจาลาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางสีสุปจาลาเถรี

พระสีสุปจาลาเถรีกล่าวว่า

[๔๖๒] เราเป็นภิกษุณีผู้สมบูรณ์ด้วยศีล สำรวมดีแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย ได้บรรลุสันตบทอันชื่นใจ มีโอชารส.

มารกล่าวว่า

ท่านจงตั้งจิตปรารถนาเพื่อจะเกิดไว้ ในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นวสวัสดี ที่ท่านเคยอยู่มาแล้วในก่อนเถิด.

พระสีสุปจาลาเถรีตอบว่า

เทวดาชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นวสวัสดี พากันไปจากภพเข้าสู่ภพตลอดทุกๆ กาล ติดอยู่ในร่างกายของตน มีปกติเดือดร้อนเพราะความเกิด และความตาย ไม่ล่วงพ้นร่างกายของตนไปได้ โลกทั้งปวงถูกไฟไหม้ลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง โลกทั้งปวงหวั่นไหวแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรม อันเป็นธรรมไม่หวั่นไหว ใครๆ ก็ชั่งไม่ได้ เป็นธรรมอันปุถุชนเสพไม่ได้แก่เรา ใจของเรายินดีแล้วในธรรมนั้น เราได้ฟังคำสั่งสอนของพระองค์แล้ว ยินดีอยู่ในพระศาสนา วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว เรากำจัดความเพลิดเพลิน ในสิ่งทั้งปวงได้แล้ว ทำลายกองแห่งความมืดได้แล้ว ดูกรมารผู้ใจบาป ท่านจงรู้อย่างนี้เถิด ตัวท่านเราก็กำจัดได้แล้ว.

จบ อัฏฐกนิบาต.

เถรีคาถา นวกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในนวกนิบาต

วัฑฒมาตาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางวัฑฒมาตาเถรี

พระวัฑฒมาตาเถรี เมื่อจะกล่าวตักเตือนพระวัฑฒเถระ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ความว่า

[๔๖๓] ดูกรท่านวัฑฒะผู้เป็นบุตร กิเลสดุจหมู่ไม้ในป่าอย่าได้มีแก่ท่านในโลก ในกาลไหนๆ เลย ท่านอย่าเป็นผู้มีส่วนแห่งทุกข์ร่ำไปเลย ดูกรท่านวัฑฒะ มุนีทั้งหลายเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ตัดความสงสัยเสียได้ เป็นผู้มีความเยือกเย็นถึงความฝึกฝนแล้ว ไม่มีอาสวะ ย่อมอยู่เป็นสุข ดูกรท่านวัฑฒะ ท่านพึงเพิ่มพูนมรรคอันฤาษีเหล่านั้นสั่งสมแล้ว เพื่อการบรรลุทรรศนะ เพื่อการทำที่สุดแห่งทุกข์.

พระวัฑฒเถระกล่าวว่า

ข้าแต่มารดาผู้มีความแกล้วกล้า มารดาย่อมกล่าวเนื้อความนี้ แก่ฉัน ฉันเข้าใจว่า ป่าคือความรักในฉันย่อมไม่มีแก่ท่าน.

พระเถรีตอบว่า

ดูกรท่านวัฑฒะ สังขารอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสังขารเลวอุกกฤษฏ์ และปานกลาง ย่อมไม่มีแก่เราแม้แต่น้อย แม้ป่าเพียงเล็กน้อย ในสังขารเหล่านั้นย่อมไม่มีแก่เรา เพราะอาสวะทั้งปวงของเราผู้ไม่ประมาทแล้วเพ่งอยู่ สิ้นไปแล้ว วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว.

พระวัฑฒเถระกล่าวว่า

มารดาของเรา แทงเราด้วยปฏักอันใหญ่หนอ มารดาของเราได้กล่าวคาถา

อันประกอบด้วยประโยชน์อย่างยิ่ง เหมือนคนที่อนุเคราะห์แก่กันฉะนั้น
เราได้ฟังคำพร่ำสอนของมารดาแล้ว เราได้ยังธรรมสังเวชให้เกิดขึ้น
เมื่อบรรลุธรรมปลอดโปร่งจากโยคะ เราเป็นผู้อันมารดาตักเตือนแล้วมีใจ
ส่งไปแล้วเพื่อความเพียร ไม่เกียจคร้านตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน
ได้บรรลุสันติอันสูงสุด.

จบ นวกนิบาต.

เถรีคาถา เอกาทสกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในเอกาทสกนิบาต

กีสาโคตมีเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางกีสาโคตมีเถรี

[๔๖๔] นักปราชญ์กล่าวสรรเสริญ ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรไว้เฉพาะในโลกว่า บุคคลผู้คบกัลยาณมิตร ถึงแม้จะเป็นพาลก็พึงเป็นบัณฑิตได้บ้าง ควรคบสัตบุรุษ เพราะปัญญาย่อมเจริญแก่บุคคลผู้คบสัตบุรุษโดยแท้ คนทุกคนมีกษัตริย์เป็นต้น เมื่อคบสัตบุรุษทั้งหลาย พึงพ้นจากทุกข์แม้ทั้งปวงได้ และพึงรู้แจ้งอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ ๑ เหตุให้เกิดทุกข์ ๑ ความดับทุกข์ ๑ อัฏฐังคิกมรรค ๑ พระพุทธเจ้าผู้เป็นสารถี ฝึกบุรุษผู้ควรฝึก ได้ตรัสไว้ว่า ความเป็นหญิง เป็นเหตุนำมาซึ่งทุกข์ เพราะว่าการอยู่ร่วมกับหญิงร่วมสามีกันก็ดี การคลอดบุตรก็มี เป็นทุกข์ทั้งนั้น หญิงบางพวกคลอดบุตรครั้งแรก อดกลั้นทุกข์อันเกิดขึ้นเพราะการคลอดบุตรไม่ไหวจึงตัดคอตนเองเสียก็มี พวกหญิงที่เจริญด้วยความสุขพากันกินยาพิษก็มี เด็กตายในครรภ์ก็มี คนทั้งสองคือเด็กอยู่ในครรภ์และมารดาผู้มีครรภ์ ย่อมได้รับความพินาศ เราเดินทางในเวลาจวนคลอด ได้เห็นสามีตายแล้ว ยังไม่ทันถึงเรือนของตน ก็คลอดบุตรกลางทาง บุตรทั้งสองคนก็ตาย และสามีก็ตายในหนทาง มารดาบิดาและพี่ชายของเราผู้กำพร้า อัมเขาเผาอยู่บนเชิงตะกอนเดียวกัน เมื่อสิ้นสกุลแล้ว เป็นกำพร้า ท่านเสวยทุกข์ หาประมาณมิได้ ก็น้ำตาของท่านไหลออกแล้ว หลายพันชาติ เราเห็นท่านและเนื้อบุตรของท่าน อันสัตว์มีสุนัขเป็นต้นกัดกินแล้ว ที่กลางป่าช้า เรามีวงศ์สกุลอันฉิบหายแล้ว เป็นผู้อัน

ชนทั้งปวงติเตียน สามีตายแล้ว ได้บรรลุอมตธรรม อริยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นที่ให้ถึงอมตธรรม เราได้เจริญแล้ว แม้นิพพาน เราก็ได้ทำให้แจ้งแล้ว เราได้เห็นแว่นธรรมแล้ว เราเป็นผู้มีลูกศรอันตัด แล้ว ปรงภาระลงแล้ว กิจที่ควรทำเราได้ทำเสร็จแล้ว พระกีสาโคตมี เถรีเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว ได้กล่าวเนื้อความนี้ ดังนี้แล.

จบ เอกาทสกนิบาต.

เถรีคาถา ทวาทสกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิตในทวาทสกนิบาต

อุบลวัณณาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางอุบลวัณณาเถรี

[๔๖๕] เราทั้งสอง คือ มารดาและธิดา เป็นหญิงร่วมสามีกัน ความสลดใจขนพองสยองเกล้ากันไม่เคยมี ได้บังเกิดแก่เรา น่าติเตียนนัก กามทั้งหลายเป็นของไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น มีหนามเป็นอันมาก เพราะเป็นที่ทำให้เราทั้งสอง คือ มารดาและธิดาร่วมสามีเดียวกันได้ เราเห็นโทษในกามทั้งหลาย เห็นการออกจากกามโดยความปลอดโปร่ง เราจึงออกบวชในธรรมวินัยในกรุงราชคฤห์ เราระลึกถึงชาติก่อนๆ ได้ทิพยจักษุเจโตปริยญาณและโสตธาตุ เราชำระให้หมดจดแล้ว แม้ฤทธิ์เราก็ทำให้แจ้งแล้ว ความสิ้นอาสวะเราบรรลุแล้ว อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ในเวลาที่พระพุทธเจ้าจะทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ เราได้เนรมิตรถอันเทียมด้วยม้า ๔ ตัวด้วยฤทธิ์ เข้าไปถวายบังคมพระบาทของพระพุทธเจ้าผู้มีศิริ เป็นที่พึ่งของสัตว์โลกแล้ว ได้ประดิษฐานอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

มารกล่าวว่า

ท่านผู้เดียวเข้าไปอาศัยป่าไม้รัง อันมีดอกบานสะพรั่งตลอดยอด ยืนอยู่ที่โคน ท่านไม่มีใครเป็นเพื่อนสอง ท่านไม่กลัวความพาลของนักเลงทั้งหลายหรือ.

พระอุบลวัณณาเถรีกล่าวว่า

ถึงจะมีพวกนักเลงตั้งร้อยตั้งพันเช่นนี้ มาห้อมล้อม แม้เพียงขนของเราก็ไม่พึงหวั่นไหวสั่นสะเทือน ดูกรมาร ท่านผู้เดียวจักทำอะไรเราได้เล่า เรานั้นจักหายไป ณ บัดนี้ก็ได้หรือจะเข้าไปในท้องท่านก็ได้ จะยืนอยู่ใน

ระหว่างคิ้วท่านก็ได้ ท่านจักไม่เห็นเรายืนอยู่ เราเป็นผู้ชำนาญในทางจิต อบรมอิทธิบาทดีแล้ว ได้กระทำให้แจ้งอภิญญา ๖ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว กามทั้งหลายเปรียบดังหอกและหลาว เป็นของครอบงำขันธ์ทั้งหลายไว้ บัดนี้ความยินดีในกามที่ท่านพูดถึงนั้นไม่มีแก่เรา เรากำจัดความเพลิดเพลินในสิ่งทั้งปวงได้แล้ว ทำลายกองแห่งความมืดแล้ว ดูกรมาร ท่านจงรู้อย่างนี้เถิด ถึงตัวท่านเราก็กำจัดเสียแล้ว.

จบ ทวาทสกนิบาต.

เถรีคาถา โสฬสกนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิตในโสฬสกนิบาต

ปุณณิกาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางปุณณิกาเถรี

พระปุณณิกาเถรีกล่าวว่า

[๔๖๖] เราเป็นหญิงตักน้ำ กลัวต่อภัย คืออาญาของนาย และถูกภัย คือ วาจา และโทสะของนายบีบคั้นแล้ว จึงลงตักน้ำในฤดูหนาวทุกเมื่อ ดูกร พราหมณ์ ท่านกลัวต่อใครเล่าจึงลงตักน้ำทุกเมื่อ ท่านมีตัวอันสั่นเทา เสวยทุกข์ คือความหนาวอันร้ายกาจ.

พราหมณ์กล่าวว่า

ดูกรนางปุณณิกาผู้เจริญ ก็เมื่อท่านรู้อยู่ว่าเราผู้ทำซึ่งกุศลกรรมอันห้ามซึ่งบาปกรรม จะสอบถามเราทำไม ก็ผู้ใดเป็นคนแก่หรือคนหนุ่มทำบาปกรรมไว้ แม้ผู้นั้นก็ย่อมพ้นจากบาปกรรมได้ด้วยการอาบน้ำ.

พระปุณณิกาเถรีกล่าวว่า

ก็ใครหนอบอกความนี้แก่ท่านผู้ไม่รู้ เขาก็ไม่รู้เหมือนกัน ก็เมื่อบุคคลจะพ้นจากบาปกรรมได้เพราะการอาบน้ำ กบ เต่า นาค จรเข้ และสัตว์เหล่าอื่นที่เที่ยวไปในแม่น้ำ ก็จักพากันไปสู่สวรรค์แน่นอน พวกคนฆ่าเนื้อทรายเลี้ยงชีวิต คนฆ่าสุกร พวกชาวประมง พวกพรานเนื้อ พวกโจร พวกนายเพชฌฆาต และคนที่มีกรรมอันเป็นบาปเหล่าอื่น แม้คนเหล่านั้นก็พึงพ้นจากบาปกรรมเพราะการอาบน้ำ ถ้าแม้น้ำเหล่านี้ พึงนำบาปที่ท่านทำไว้แล้วในกาลก่อนไปได้ไซร้ แม้น้ำเหล่านี้ก็พึงนำบุญมาให้ท่านบ้าง เพราะเหตุนั้น ท่านพึงเป็นผู้เหินห่างจากพระศาสนา ดูกรพราหมณ์ ท่านกลัวต่อบาปกรรมอันใด จึงลงอาบน้ำทุกเมื่อ ท่านอย่าได้ทำบาปกรรมอันนั้นเลย ความหนาวอย่าได้เบียดเบียนผิวของท่าน.

พราหมณ์กล่าวว่า

ท่านนำข้าพเจ้าผู้เดินทางผิดไปสู่อริยมรรค ดูกรนางปุณณิกาผู้เจริญ
ข้าพเจ้าขอถวายผ้าสาฎกสำหรับสรงน้ำนี้แก่ท่าน.

พระปุณณิกาเถรีกล่าวว่า

ผ้าสาฎกจงเป็นของท่านตามเดิมเถิด เราไม่ประสงค์ผ้าสาฎก ถ้าท่านกลัว
ต่อทุกข์ ถ้าท่านเกลียดทุกข์ ท่านอย่าทำกรรมอันเป็นบาปทั้งในที่แจ้ง
หรือในที่ลับ ก็ถ้าท่านจักทำหรือกำลังทำกรรมอันเป็นบาปไซร้ แม้ท่าน
จะเหาะหนีไปในอากาศ ก็จักไม่พ้นทุกข์ได้เลย ถ้าท่านกลัวต่อทุกข์
ถ้าท่านไม่ชอบทุกข์ จงเข้าถึงพระพุทธเจ้ากับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์
ผู้คงที่เป็นสรณะ จงสมาทานศีลทั้งหลาย สรณคมน์และการสมาทานศีล
ของท่าน จักเป็นไปเพื่อความพ้นจากทุกข์.

พราหมณ์กล่าวว่า

เมื่อก่อนเราเป็นเผ่าพันธุ์แห่งพรหม วันนี้เราได้เป็นพราหมณ์จริงๆ เรา
เป็นผู้มีวิชชา ๓ สมบูรณ์ด้วยเวท มีความสวัสดี มีบาปอันล้างแล้ว.

จบ โสฬสกนิบาต.

๑. เถรีคาถา วิสตินิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในวีสตินิบาต

อัมพปาลีเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางอัมพปาลีเถรี

[๔๖๗] เมื่อก่อน ผมของเรามีสีดำ คล้ายกับสีปีกแมลงภู่ มีปลายงอน เดี๋ยวนี้ กลายเป็นเช่นปอเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อนมวยผมของเรามีกลิ่นหอม ดุจอบด้วยดอกมะลิเป็นต้น เต็มด้วยดอกไม้ เดี๋ยวนี้มีกลิ่นเหมือนขนกระต่ายเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน ผมของเรามีปลายอันงาม วิจิตรด้วยหวีและเครื่องปักผมเหมือนป่าไม้อันปลูกเป็นแถวงามสะพรั่ง เดี๋ยวนี้กลายเป็นผมโกร๋นในที่นั้นๆ พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน ผมของเราประดับด้วยมวยผมอันงดงาม ดังประดับด้วยทองคำอันละเอียด มีกลิ่นหอม เดี๋ยวนี้ ล้านตลอดหัวเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อนคิ้วของเรางดงามคล้ายรอยเขียนอันนายช่างเขียนดีแล้ว เดี๋ยวนี้ กลายเป็นคิ้วคดเคี้ยวเหมือนเถาวัลย์เพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อนนัยน์ตาของเราดำขลับ เหมือนนิลมณีรุ่งเรืองงาม เดี๋ยวนี้ถูกชราขจัดแล้วไม่งามเลย พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อเวลาเรายังรุ่นสาวจมูกของเราโด่งงาม เหมือนเกลียวหรดาล เดี๋ยวนี้ กลับห่อเหี่ยวไปเหมือนจมหายเข้าไปในศีรษะเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อนใบหูของเรางดงาม

เหมือนตุ้มหูที่ทำเสร็จเรียบร้อยดี เดี๋ยวนี้กลับหย่อนยานเหมือนเอา เถาวัลย์ห้อยไว้เพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำ จริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน ฟันของเราขาวงามดี เหมือนสีดอกมะลิตูม เดี๋ยวนี้กลายเป็นฟันหักและมีสีเหลืองเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็น อย่างอื่น เมื่อก่อน เราพูดเสียงไพเราะเหมือนเสียงนกดุเหว่า อันมี ปกติเที่ยวไปในไพรสณฑ์ร่ำร้องอยู่ในป่าใหญ่ฉะนั้น เดี๋ยวนี้คำพูด ของเราพลาดไปทุกๆ คำเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน คอของเรางดงาม กลมเกลี้ยงเหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว เดี๋ยวนี้ย่นเพราะชรา พระดำรัสของ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน แขนทั้งสองของเรางดงามเปรียบดังกลอนเหล็กอันกลมฉะนั้น เดี๋ยวนี้ ลีบคดดุจฝักแคฝอยเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน มือทั้งสองของเรา ประดับด้วยแหวนทองคำงดงาม เดี๋ยวนี้เป็นเหมือนเหง้ามันเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็น อย่างอื่น เมื่อก่อน ถันทั้งคู่ของเราเต่งตั่งกลมกลึงชิดสนิทกัน และมี ปลายงอนขึ้นงดงาม เดี๋ยวนี้กลับหย่อนเหมือนผลน้ำเต้าเพราะชรา พระ ดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน กายของเราเกลี้ยงเกลา งดงาม เหมือนแผ่นทองที่ขัดดีแล้ว เดี๋ยวนี้สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็นอันละเอียดเพราะชรา พระดำรัสของพระ พุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน ขาอ่อนทั้งสองของเรางดงามเปรียบเหมือนงวงช้าง เดี๋ยวนี้เป็นปุ่มเป็นปม เหมือนข้อไม้ไผ่เพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำ จริงแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อนแข้งทั้งสองของเรา ประดับ ด้วยกำไลทองคำอันเกลี้ยงเกลางดงาม เดี๋ยวนี้กลับเหี่ยวแห้งเหมือนต้นงา เพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับ-

กลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อน เท้าทั้งสองของเรางดงามอุปมาเช่นกับ
ปุยนุ่นเพราะความที่เท้าอ่อนนุ่ม เดี๋ยวนี้กลับแตกเป็นริ้วรอยงองุ้มดังเถา
วัลย์เพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่
กลับกลายเป็นอย่างอื่น ร่างกายของเรานี้เนื่องด้วยความหย่อน เป็นที่อยู่
แห่งทุกข์มาก เป็นสภาพตกไปจากเครื่องลูบไล้ เป็นดุจเรือนอันคร่ำคร่า
พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสจริง เป็นคำจริงแท้ไม่กลับกลายเป็น
อย่างอื่น.

๒. โรหิณีเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางโรหิณีเถรี

บิดาถามเราว่า

[๔๖๘] ดูกรแม่โหริณีผู้เจริญ เจ้าเห็นสมณะนี้ว่าเป็นสมณะ รู้สึกว่าเป็นสมณะ
สรรเสริญสมณะทั้งหลาย เจ้าเห็นจักเป็นสมณะเป็นแน่แท้ เจ้าได้ถวาย
ข้าวน้ำอันไพบูลย์แก่สมณะทั้งหลาย ดูกรแม่โรหิณี บัดนี้ เราจักขอถาม
เจ้า เพราะเหตุไร สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของเจ้า สมณะล้วนแต่
เป็นผู้ไม่ใคร่ต่อการงาน เกียจคร้าน อาศัยสิ่งของที่คนอื่นให้เลี้ยงชีวิต
เป็นผู้มีความหวังอาหารและเครื่องนุ่งห่มเป็นต้น แต่คนอื่นใคร่ต่ออาหาร
อันอร่อยดี เพราะเหตุไร สมณะทั้งหลาย จึงเป็นที่รักของข้าพเจ้า?

เราตอบท่านว่า

ข้าแต่คุณพ่อ คุณพ่อถามดิฉันถึงคุณความดีของสมณะทั้งหลายมานาน
แล้ว ดิฉันจักชี้แจงคุณความดี คือ ปัญญา ศีล และความบากบั่นของ
สมณะเหล่านั้นให้ทราบ สมณะทั้งหลายเป็นผู้ใคร่ต่อการงาน ไม่เกียจ
คร้าน ทำแต่การงานงานประเสริฐสุด ย่อมละราคะและโทสะได้ เพราะ
เหตุนั้นสมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายย่อมกำจัด
รากเหง้าทั้ง ๓ ของบาป มีปกติทำแต่กรรมอันสะอาด ละบาปกรรมทั้งปวง
ได้แล้ว เพราะเหตุนั้น สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน กายกรรม

วจีกรรม และมโนกรรมของสมณะเหล่านั้น ล้วนแต่สะอาด เพราะเหตุนั้น สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายล้วนแต่ปราศจากมลทิน เหมือนสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งภายในและภายนอก บริบูรณ์ด้วยธรรมขาว เพราะเหตุนั้นสมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายเป็นพหูสูตทรงธรรม เป็นผู้ประเสริฐเลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรม แสดงอรรถและธรรมให้ฟัง เพราะเหตุนั้น สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายเป็นพหูสูตทรงธรรมเป็นผู้ประเสริฐเลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรม มีจิตแน่วเป็นอารมณ์เดียว มีสติ เพราะเหตุนั้น สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายเป็นผู้ไปไกล มีสติ พูดพอประมาณ ไม่ฟุ้งซ่าน รู้ทั่วถึงที่สุดแห่งทุกข์ เพราะเหตุนั้นสมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายหลีกไปจากบ้านใด ย่อมไม่กังวลถึงสัตว์หรือสังขารอะไรในบ้านนั้น เป็นผู้ไม่มีความห่วงใยหลีกไป เพราะเหตุนั้น สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายย่อมไม่เก็บสะสมข้าวไว้ในฉาง ไม่สะสมไว้ในหม้อ ไม่สะสมไว้ในกระเช้า เที่ยวแสวงหาแต่อาหารที่สำเร็จแล้ว เพราะเหตุนั้น สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายท่านไม่รับเงินไม่รับทอง ไม่รับรูปิยะเยียวยาอัตภาพด้วยอาหารอันเกิดขึ้นเฉพาะหน้า เพราะเหตุนั้น สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน สมณะทั้งหลายออกบวชจากตระกูลต่างๆ กัน และจากชนบทต่างๆ กัน แต่ย่อมรักใคร่กันและกันดี เพราะเหตุนั้น สมณะทั้งหลายจึงเป็นที่รักของดิฉัน.

บิดากล่าวกะเราต่อไปว่า

ดูกรลูกโรหิณีผู้เจริญ เจ้าเกิดในตระกูลของเราเพื่อประโยชน์แก่เราหนอ เพราะเจ้าเป็นผู้มีศรัทธา และมีความเคารพอย่างแรงกล้าในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ และเจ้าย่อมรู้จักพระสงฆ์ว่าเป็นเขตบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ขอให้สมณะเหล่านั้นรับทักษิณาทานของเราบ้าง เพราะไทยธรรมที่เราตั้งไว้แล้วในสมณะเหล่านั้น จักมีผลไพบูลย์แก่เรา.

เรากล่าวกะบิดาอย่างนี้ว่า

ถ้าคุณพ่อกลัวต่อทุกข์ ถ้าคุณพ่อเกลียดทุกข์ จงเข้าถึงพระพุทธเจ้ากับทั้ง
พระธรรมและพระสงฆ์ผู้คงที่ว่าเป็นสมณะ จงสมาทานศีล ด้วยว่า
สรณคมน์ และการสมาทานศีล จักเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คุณพ่อ.

บิดาได้กล่าวกะเราว่า

พ่อจะเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ผู้คงที่ว่าเป็นสรณะ
และจะสมาทานศีล เพราะสรณคมน์และการสมาทานศีลนั้น จักเป็นไป
เพื่อประโยชน์แก่เรา เมื่อก่อนเราเป็นเผ่าพันธุ์แห่งพรหม แต่เดี๋ยวนี้เรา
เป็นพราหมณ์แล้ว เราเป็นผู้มีวิชชา ๓ มีความสวัสดีถึงฝั่งแห่งเวท และ
เป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว.

๓. จาปาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางจาปาเถรี

ท่านอุปกะกล่าวว่า

[๔๖๘] เมื่อก่อนเราถือไม้เท้า เดี๋ยวนี้เราเป็นพรานเนื้อ เราไม่อาจออกจากเปือกตม
อันร้ายกาจข้ามไปยังฝั่งโน้นด้วยความหวังได้ เมื่อก่อนนางจาปาดูหมิ่นเรา
ว่า เป็นผู้มัวเมา ได้ปลอบบุตรเยาะเย้ยเรา เราจึงตัดเครื่องผูกของนาง
จาปาแล้วออกบวช.

เรากล่าวว่า

ข้าแต่ท่านมหาวีระ ขอท่านจงอย่าโกรธเราเลย ข้าแต่ท่านมหามุนี ขอท่าน
จงอย่าโกรธเราเลย เพราะว่าผู้ที่ถูกความโกรธครอบงำย่อมไม่มีความ
บริสุทธิ์ตบะจักมีมาแต่ไหน ก็เราจักหลีกไปสู่บ้านนาลา ใครในที่นี้จักไป
ยังบ้านนาลาบ้าง ชนทั้งหลายย่อมผูกสมณะ ผู้เลี้ยงชีพโดยชอบธรรม
ไว้ด้วยมารยาหญิง ดูกรท่านกาฬะท่านจงกลับมาเถิด จงมาบริโภคกามสุข
เหมือนในกาลก่อน เราและพวกญาติของเราทั้งหมดจักยอมอยู่ใต้อำนาจ
ของท่าน.

ท่านอุปกะกล่าวว่า

ดูกรนางจาปา เจ้าพูดคำเช่นใด คำเช่นนั้นจะพึงเป็นถ้อยคำที่ดียิ่งแก่บุรุษ
ผู้ที่รักเจ้า ยิ่งไปกว่าที่เจ้าพูดถึง ๔ เท่าทีเดียว.

เรากล่าวว่า

ดูกรท่านกาฬะ เพราะเหตุไร ท่านจึงละทิ้งเราผู้มีรูปงามผู้เป็นดุจต้นตัณหา มีดอกบานสะพรั่งตั้งอยู่บนยอดเขา เป็นดังต้นการะเกดมีดอกอันบาน และเป็นดุจต้นแคฝอยภายในทวีป ผู้มีร่างกายรูปไล้ด้วยจุรณจันทน์แดง นุ่งห่มผ้าแคว้นกาสีมีค่าอันสูง เป็นผู้สมบูรณ์ไปเสียเล่า.

ท่านอุปกะกล่าวว่า

พรานนกปรารถนาตามเบียดเบียนนก ฉันใด เจ้าจักตามเบียดเบียนเราด้วยรูปร่างอันมีการตบแต่งต่างๆ ฉันนั้นหาได้ไม่.

เรากล่าวว่า

ดูกรท่านกาฬะ ก็ผล คือบุตรของเรานี้ ท่านเป็นผู้ทำให้เกิดขึ้นแล้ว ไฉนท่านจึงมาละทิ้งเราซึ่งเป็นผู้มีบุตรไปเสียเล่า.

ท่านอุปกะกล่าวว่า

ท่านผู้มีปัญญาทั้งหลาย ผู้เป็นมหาวีรบุรุษ ย่อมละบุตร ละญาติ ละทรัพย์ ตัดเครื่องผูกพันเสียแล้วออกบวช เหมือนช้างสลัดเครื่องผูกไป ฉะนั้น.

เรากล่าวว่า

บัดนี้ เราพึงเอาท่อนไม้หรือมีดทุบหรือเฉือนบุตรของท่านนี้ให้จมลงในแผ่นดิน ท่านจักไม่เศร้าโศกถึงบุตรหรือ?

ท่านอุปกะกล่าวว่า

ดูกรนางชั่วช้า ผู้มีบุตรอันทำแล้ว ถ้าแม้เจ้าจักทิ้งบุตรให้สุนัขจิ้งจอกกินเป็นอาหาร เจ้าก็จักยังเราให้กลับคืนมาอีกไม่ได้.

เรากล่าวว่า

เอาเถอะท่านกาฬะผู้เจริญ บัดนี้ ท่านจักไปไหน คือจักไปสู่บ้าน นิคม นคร ราชธานีไหน?

ท่านอุปกะกล่าวว่า

เมื่อก่อนเราเคยเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ ไม่ใช่สมณะ แต่ถือตัวว่าเป็นสมณะ ได้เที่ยวไปตามบ้านทุกๆ บ้าน ทุกนคร ทุกราชธานีน้อยใหญ่ บัดนี้

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าพระองค์นี้ประทับอยู่ ณ ที่ใกล้แม่น้ำเนรัญชรา
ทรงแสดงธรรมแก่หมู่สัตว์เพื่อให้ละทุกข์ทั้งปวง เราได้ไป ณ สำนัก
ของพระองค์ พระองค์ก็จักเป็นศาสดาของเรา.

เรากล่าวว่า

บัดนี้ ขอท่านจงกราบทูลการกราบไหว้ของฉัน กะพระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่ง
ของสัตว์โลก ผู้ยอดเยี่ยม พึงทำประทักษิณ ๓ รอบ แล้วอุทิศส่วนบุญมา
ให้ฉันบ้าง.

ท่านอุปกะกล่าวว่า

ดูกรนางจาปา ตามที่เจ้าพูดเราทำได้ บัดนี้เราจักกราบทูลการกราบไหว้
ของเจ้ากะพระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่ง ของสัตว์โลก ผู้ยอดเยี่ยม และจักทำ
ประทักษิณสิ้น ๓ รอบแล้วอุทิศส่วนบุญมาให้เจ้า.

ก็ลำดับนั้น ท่านกาฬะได้หลีกไปถึงแม่น้ำเนรัญชรา ท่านได้พบพระสัมพุทธเจ้ากำลังทรงแสดงอมตบท คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางดำเนินถึงความสงบทุกข์ ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระพุทธเจ้าแล้ว ทำประทักษิณ ๓ รอบ อุทิศส่วนบุญไปให้นางจาปาแล้วออกบวชในพระธรรมวินัย ได้บรรลุวิชชา ๓ ทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว.

สุนทรีเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางสุนทรีเถรี

[๔๗๐] สุชาตพราหมณ์ผู้บิดา เมื่อจะถามถึงเหตุแห่งการบรรเทาความเศร้าโศก จึงกล่าวคาถาถามว่า

ดูกรแม่สุนทรีผู้เจริญ เมื่อก่อนท่านเคี้ยวกินบุตรทั้งหลายที่ตายแล้วเป็น
อันมาก ท่านเดือดร้อนอย่างยิ่งทั้งกลางวันและกลางคืน ดูกรนางพราหมณี
ผู้เป็นเหล่ากอวาเสฏฐโคตร วันนี้ท่านได้เคี้ยวกินบุตรรวมทั้งหมด ๗ คน
เพราะเหตุไรจึงไม่เดือดร้อนเล่า.

พระสุนทรีเถรีกล่าวว่า

ดูกรพราหมณ์ ในเวลาที่ล่วงมาแล้ว บุตรและหมู่ญาติของเราหลายร้อย อันเราและท่านได้กินแล้ว เรานั้นได้รู้นิพพานอันเป็นธรรมเครื่องสลัดออกซึ่งชาติและมรณะ จึงไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้ และไม่เดือดร้อน.

พราหมณ์กล่าวว่า

ดูกรนางวาสิฏฐี วาจาที่ท่านพูดนี้เป็นวาจาที่น่าอัศจรรย์หนอ ท่านรู้ธรรมของใคร จึงกล่าววาจาเช่นนี้ได้?

พระสุนทรีเถรีกล่าวว่า

ดูกรพราหมณ์ พระสัมพุทธเจ้าเสด็จมาถึงเมืองมิถิลา ทรงแสดงธรรมแก่หมู่สัตว์เพื่อให้ละทุกข์ทั้งปวง ดูกรพราหมณ์ เราฟังธรรมอันหาอุปธิกิเลสมิได้ ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้วเป็นผู้มีสัทธรรมอันรู้แจ้งแล้ว ณ ที่นั้น จึงบรรเทาความเศร้าโศกถึงบุตรเสียได้.

แม้เราก็จักไปสู่เมืองมิถิลาบ้าง ถึงอย่างไร พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็คงเปลื้องเราจากสรรพทุกข์ได้เป็นแน่ พราหมณ์ได้พบพระพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นแล้ว ไม่มีอุปธิกิเลส พระพุทธเจ้าเป็นมุนี ผู้ถึงฝั่งแห่งทุกข์ ทรงแสดงธรรม คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความก้าวล่วงทุกข์ และอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อันเป็นทางดำเนินถึงความดับทุกข์ พราหมณ์มีพระสัทธรรมอันรู้แจ้งแล้ว ณ สำนักพระพุทธเจ้านั้น พอใจการออกบวช พอบวชแล้วได้ ๓ ราตรี ก็ได้บรรลุวิชชา ๓ มานี่เถิดนายสารถี ไปเถิด เรามอบรถนี้ให้ท่าน ขอท่านจงบอกพราหมณีว่าเราสบายดี แต่เดี๋ยวนี้พราหมณ์ได้บวชแล้วได้ ๓ ราตรี ก็ได้บรรลุวิชชา ๓ ลำดับนั้น นายสารถีได้พารถ และกหาปณะพันหนึ่งไปมอบให้นางพราหมณีและได้บอกนางพราหมณีว่า พราหมณ์สบายดีแต่เดี๋ยวนี้บวชเสียแล้วพอบวชแล้วได้ ๓ ราตรี ก็บรรลุวิชชา ๓.

นางพราหมณีกล่าวว่า

ดูกรนายสารถี เราให้รถม้านี้กับกหาปณะพันหนึ่งและบาตรอันเต็มแล้ว
แก่ท่าน เพราะได้ฟังว่าพราหมณ์ได้บรรลุวิชชา ๓.

เมื่อนางพราหมณีให้รางวัลอย่างนี้ นายสารถีไม่รับ กลับกล่าวว่า

ดูกรนางพราหมณี รถม้าและกหาปณะพันหนึ่ง ขอจงเป็นของท่านตามเดิม
เถิด แม้ข้าพเจ้าก็จักออกบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ผู้มีพระปัญญา
อันประเสริฐ.

ก็เมื่อนายสารถีออกบวชแล้ว นางพราหมณีเรียกนางสุนทรีธิดาของตนมาแล้ว ได้กล่าวคาถาใจความว่า

ลูกสุนทรี บิดาของเจ้าละช้าง โค ม้า แก้วมณี แก้วกุณฑล และ
เครื่องอุปกรณ์แห่งเรือนเป็นอันมากนี้ออกบวชแล้ว เจ้าจงบริโภคโภคะ
เหล่านี้เถิด เพราะว่าเจ้าเป็นทายาทในสกุลนี้.

นางสุนทรีฟังคำมารดาแล้ว เมื่อจะประกาศความตั้งใจในการออกบวชของตน จึงกล่าวคาถาความว่า

บิดาของดิฉันถูกความเศร้าโศกถึงบุตรครอบงำจึงละช้าง โค ม้า
แก้วมณี แก้วกุณฑล และเครื่องอุปกรณ์แห่งเรือนอันรื่นรมย์นี้แล้ว
ออกบวช ดิฉันผู้ถูกความเศร้าโศกถึงพี่ชายครอบงำแล้ว จักออกบวชบ้าง.

ลำดับนั้น มารดาเมื่อจะชักนำนางสุนทรีในทางเนกขัมมะจึงได้กล่าวคาถาความว่า

ลูกสุนทรี ขอความดำริในการออกบวชของเจ้าจงสำเร็จตามที่เจ้าปรารถนา
เถิด เจ้าจงบริโภคก้อนข้าวอันต้องยืนรับ จงมีการเที่ยวแสวงหา จงเป็น
ผู้นุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวรและจงเป็นผู้ไม่มีอาสวะในโลกหน้า.

นางสุนทรีกล่าวกับนางภิกษุณีผู้เป็นอุปัชฌายะว่า

ข้าแต่แม่เจ้า ดิฉันศึกษาอยู่ ได้ชำระทิพยจักษุให้หมดจดแล้ว รู้ระลึกถึง
ขันธ์ที่เคยอยู่มาแล้วก่อนๆ ได้ ข้าแต่แม่เจ้าผู้มีคุณอันดีงาม เป็นผู้งาม
ในหมู่พระเถรี วิชชา ๓ ดิฉันได้บรรลุแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว เพราะอาศัยท่าน ข้าแต่ท่านแม่ ดิฉันปรารถนาจะ

ไปยังนครสาวัตถี ขอท่านแม่จงอนุญาตให้ดิฉันไปเถิด ดิฉันจักบันลือ
สีหนาทในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด.

พระสุนทรีไปถึงพระนครสาวัตถีแล้ว เข้าไปยังพระวิหารได้เห็นพระศาสดาประทับนั่งอยู่ จึงกล่าวคาถาความว่า

ดูกรแม่สุนทรี ท่านจงดูพระศาสดาผู้มีพระวรรณะดุจทองคำ มีพระ
ฉวีวรรณเหลืองดังทองคำ ทรงฝึกคนที่ผู้อื่นฝึกไม่ได้ ผู้ตรัสรู้ด้วย
พระองค์เอง ผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรนาง
สุนทรีผู้หลุดพ้นแล้ว ไม่มีอุปธิกิเลส ปราศจากราคะ ผู้ไม่เกาะเกี่ยว
ไม่มีอาสวะ เสร็จกิจแล้วมาเฝ้าอยู่ ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า นางสุนทรี
สาวิกาของพระองค์ ออกจากพระนครพาราณสีมาสู่สำนักของพระองค์
แล้ว ถวายบังคมพระยุคลบาทอยู่ พระองค์เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์
เป็นพระศาสดา ของหม่อมฉัน ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นพราหมณ์ หม่อม
ฉันเป็นธิดาผู้ซึ่งเกิดแต่พระอุระ แต่พระโอษฐของพระองค์ เป็นผู้ทำกิจ
เสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรนางสุนทรีผู้เจริญ การที่เธอมานี้ ชื่อว่าเป็นการมาดีแล้ว เธอมาแต่
ที่ไกลก็เหมือนมาใกล้ เพราะว่า ผู้ที่มีอินทรีย์อันฝึกแล้ว ปราศจากความ
กำหนัด ไม่เกาะเกี่ยว ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ย่อมมาไหว้เท้า
ของพระศาสดาอย่างนี้.

๕. สุภากัมมารธีตาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางสุภากัมมารธีตาเถรี

[๔๗๑] เมื่อก่อนเรายังเป็นสาว นุ่งห่มผ้าสะอาด ได้ฟังธรรมในสำนักพระศาสดา
การตรัสรู้อริยสัจจึงได้มีแก่เราผู้ไม่ประมาท เพราะเหตุนั้น เราจึงละความ
ยินดีอันแรงกล้าในกามทั้งปวง เห็นภัยในกายของตน (อุปาทานขันธ์ ๕)
จึงปรารถนานิพพานเครื่องออกจากกิเลส เราละหมู่ญาติ ทาส กรรมกร

บ้าน ไร่นาเป็นอันมาก อันเป็นเครื่องรื่นเริงบันเทิงใจ และทรัพย์สมบัติไม่น้อย ออกบวช ก็การที่เราออกบวชในพระสัทธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงประกาศดีแล้วด้วยศรัทธาอย่างนี้ จะกลับมาสู่กามทั้งหลายอันเราตัดได้แล้วนั้น ไม่สมควรเลย เพราะเราปรารถนาความเป็นผู้ไม่มีห่วงใย ผู้ใดละทองคำและเงินแล้ว ยังกลับมารับทองคำและเงินนั้นอีก ไฉนผู้นั้นจะพึงเงยหน้า ในระหว่างบัณฑิตทั้งหลายได้เล่า เพราะเงินหรือทองคำ ย่อมไม่มีเพื่อความสงบใจแม้แก่บุคคลนั้น เงินและทองคำนั้น เป็นของไม่สมควรแก่สมณะ ไม่เป็นอริยทรัพย์ แท้จริงทองคำและเงินนี้ เป็นเหตุให้เกิดความโลภ นำมาซึ่งความมัวเมา ให้เกิดความลุ่มหลง เป็นเครื่องให้กำหนัดพัวพัน มีความระแวง มีความคับแค้นเป็นอันมาก และไม่มีความยั่งยืนมั่นคง ก็คนทั้งหลายผู้ยินดีในทรัพย์นั้น ชื่อว่าเป็นผู้ประมาท มีใจเศร้าหมอง ต่างผิดใจต่อกันและกัน กระทำความบาดหมาง ทะเลาะวิวาทกันเป็นอันมาก การฆ่ากัน การถูกจองจำ การถูกลงโทษมีการตัดมือและเท้าเป็นต้น ความเสื่อมเสีย ความเศร้าโศกร่ำไร ความฉิบหายวอดวายเป็นอันมาก ย่อมปรากฏ แก่บุคคลผู้ติดเนื่องอยู่ในกามทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเป็นญาติของเรา แต่เหตุไฉนจึงมาทำเป็นเหมือนศัตรู ชักชวนเราในกามทั้งหลายเล่า ท่านทั้งหลายจงรู้เถิดว่า เรามีปกติเห็นภัยในกามทั้งหลายบวชแล้ว อาสวะทั้งหลาย ย่อมไม่สิ้นไปเพราะเงินและทอง กามทั้งหลาย เป็นศัตรู เป็นผู้ฆ่า เป็นข้าศึก เป็นดุจลูกศรและเครื่องจองจำ ท่านทั้งหลายเป็นญาติของเรา แต่เหตุไฉนจึงมาทำเป็นเหมือนศัตรูชักชวนเรา ในกามทั้งหลายเล่า ท่านทั้งหลายจงรู้เถิดว่า เราบวชแล้ว มีศีรษะโล้น ครองผ้าสังฆาฏิ ก้อนข้าวของชาวเว่นแคว้นอันจักต้องยืนรับ การเที่ยวแสวงหาและผ้าบังสุกุล สมควรแก่เรา เพราะเป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิต กามทั้งหลายทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ อันท่านผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นคายเสียแล้ว ท่านเหล่านั้นมีใจน้อมไปแล้วในสถานที่อันปลอดโปร่ง ได้บรรลุความสุขอันไม่หวั่นไหว เราอย่า

ได้สมาคมด้วยกามทั้งหลาย อันไม่มีที่ต้านทานเลย เพราะกามทั้งหลาย
เป็นเหมือนข้าศึก เป็นดุจเพชฌฆาต อุปมาด้วยกองไฟ เป็นทุกข์
กามนี้เป็นของไม่บริสุทธิ์ มีภัย เป็นไปกับด้วยความคับแค้น เป็น
เสี้ยนหนาม เป็นเหตุให้กำหนัด ไม่เรียบร้อย มีกังวลมาก เป็นทาง
แห่งความลุ่มหลงใหญ่ เป็นเหตุให้ขัดข้อง และเป็นของน่ากลัวพิลึก
เปรียบด้วยหัวงูเห่า ปุถุชนผู้โง่เขลามืดมนเหล่าใด ย่อมเพลิดเพลินต่อ
กามเหล่านั้น ปุถุชนเหล่านั้นเป็นอันมาก ข้องอยู่แล้วด้วยเครื่องข้อง
คือกาม ก็ไม่รู้สึกในโลก ย่อมไม่รู้จักความสิ้นสุดแห่งความเกิดและ
ความตาย มนุษย์เป็นอันมากแลพากันดำเนินไปตามทางเป็นที่ไปสู่ทุคติ
นำโรคมาให้แก่ตน ล้วนแต่มีกามเป็นเหตุให้เกิดข้าศึกศัตรู เดือดร้อน
นำมาซึ่งความเศร้าหมอง เป็นเหยื่อในโลก เป็นเครื่องจองจำ เกี่ยว
เนื่องด้วยความตาย กามทั้งหลายเป็นเหตุ ให้บ้า ให้บ่นเพ้อ ให้จิต
มัวเมา เป็นของอันมารดักไว้เพื่อความพินาศ ของหมู่สัตว์เร็วพลัน
กามทั้งหลายมีโทษหาที่สุดไม่ได้ มีทุกข์มาก มีพิษมาก มีความพอใจ
น้อย เป็นบ่อเกิดแห่งการรบราฆ่าฟันกัน เป็นเหตุให้ธรรมฝ่ายขาวเหือด
แห้งไป เราละความพินาศอันมีกามเป็นเหตุเช่นนั้นแล้ว จักไม่กลับมา
บริโภคกามนั้นอีก เพราะว่าจำเดิมแต่บวชแล้ว เรายินดีอย่างยิ่ง ใน
นิพพานทุกเมื่อ เราหวังความเยือกเย็น จึงทำสงครามต่อกามทั้งหลาย
เป็นผู้ไม่ประมาท ยินดีแล้วในนิพพานเป็นที่สิ้นไปแห่งสังโยชน์ เราจะ
เดินไปตามอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อันเป็นทางไม่มี
ความเศร้าโศก ปราศจากธุลี ปลอดโปร่ง เป็นทางตรง เป็นทางที่ท่าน
ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวงดำเนินข้ามห้วงน้ำใหญ่ไปแล้ว.

พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงพระเถรีผู้บรรลุอรหัตในวันที่ ๘ แต่วันบวชแล้วนั่งเข้าฌานอยู่ที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง แก่ภิกษุณีทั้งหลาย เมื่อจะทรงสรรเสริญจึงตรัสพระคาถา ๓ พระคาถาความว่า

ท่านทั้งหลายจงดูนางสุภา ผู้เป็นธิดาแห่งนายช่างทอง ผู้ตั้งอยู่ในธรรมนี้
เธอได้บรรลุธรรมอันไม่หวั่นไหวแล้ว เพ่งฌาน อยู่โคนต้นไม้ วันนี้เป็น

วันที่ ๘ นางสุภาบวชแล้ว เป็นผู้มีศรัทธางามด้วยการบรรลุสัทธรรม เป็นผู้อันพระอุบลวรรณาเถรีแนะนำแล้ว บรรลุวิชชา ๓ เป็นผู้ละมัจจุมาร พระสุภาภิกษุณีเป็นไทยแก่ตัวเอง ไม่เป็นหนี้ มีอินทรีย์อันอบรมดีแล้ว พรากจากเครื่องเกาะเกี่ยวทั้งปวง ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ท้าวสักกะผู้ใหญ่กว่าเหล่าสัตว์พร้อมด้วยหมู่เทวดา พากันลงมาไหว้ พระสุภากัมมารธีตาเถรีนั้นด้วยฤทธิ์.

จบ วีสตินิบาต

เถรีคาถา ติงสนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในติงสนิบาต

สุภาชีวกัมพวนิกาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางสุภาชีวกัมพวนิกาเถรี

[๔๗๒] นักเลงเจ้าชู้คนหนึ่ง ได้ยืนกั้นทางพระสุภาภิกษุณีผู้กำลังเดินไปสู่สวน อัมพวันอันเป็นสถานที่รื่นรมย์ ของหมอชีวกโกมารภัจ พระสุภาภิกษุณี ได้กล่าวกะนักเลงนั้นว่า ฉันทำผิดอะไรต่อท่านหรือ ท่านจึงมายืนขวาง ทางเราไว้ ดูกรอาวุโส บุรุษย่อมไม่ควรถูกต้องหญิงที่บวชแล้วเลย สิกขา อันใด อันพระสุคตทรงบัญญัติไว้แล้ว ในศาสนาที่น่าเคารพแห่งพระ ศาสดาของเรา เพราะเหตุไร ท่านจึงมายืนขวางเราผู้มีส่วนบริสุทธิ์ด้วย สิกขาเหล่านั้น ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วยวน ท่านเป็นผู้มีจิตขุ่นมัว มีธุลีคือ ราคะ เพราะเหตุไรจึงมายืนขวางเราผู้มีจิตไม่ขุ่นมัว ปราศจากธุลีคือราคะ ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วยวน มีจิตหลุดพ้นแล้วจากเบญจขันธ์ทั้งปวง.

เมื่อพระเถรีกล่าวเช่นนี้แล้ว นักเลงเจ้าชู้เมื่อจะประกาศความประสงค์ของตน จึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ความว่า

ท่านยังเป็นสาวทั้งรูปก็ไม่เลว การบรรพชา จักทำประโยชน์อะไรให้ท่าน ท่านจงเปลื้องจีวร อันย้อมด้วยน้ำฝาดออกเสียเถิด เชิญท่านมารื่นรมย์ กันในป่าไม้อันมีดอกบานสะพรั่งเถิด และหมู่ไม้เหล่านี้ อันลมพัดเอา ละอองเกษรหอมฟุ้งไปโดยรอบ ฤดูนี้เริ่มฤดูฝน เป็นฤดูมีความสุข เชิญท่านมารื่นรมย์กันในป่าไม้มีดอกสะพรั่งเถิด ก็ต้นไม้ทั้งหลายมีดอก อันบานแล้ว ถูกลมโชยย่อมส่งกลิ่นฟุ้งไปตามลม ถ้าท่านจักอยู่ในป่า แต่ผู้เดียว ความยินดีในป่านั้นจักมีแก่ท่านอย่างไรเล่า ท่านไม่มีเพื่อน ปรารถนาจะไปสู่ป่าใหญ่ที่หมู่เนื้อร้ายอาศัย เกลื่อนกล่นด้วยช้างพลาย

และช้างพังผู้เมามัน เว้นแล้วจากชน น่ากลัว ท่านเป็นตุ๊กตาที่ช่างฉลาด
ทำแล้วด้วยทองคำมีสีสุก และเหมือนนางอัปสรเที่ยวอยู่ในสวนจิตรัถ
บัดนี้ท่านย่อมงาม ด้วยเครื่องนุ่งห่มแคว้นกาสี อันมีเนื้อละเอียดอ่อน
ไม่มีผ้าอื่นเปรียบปาน ถ้าเราทั้งสองได้อยู่ร่วมกัน ฉันพึงยอมอยู่ใน
อำนาจของท่าน ดูกรท่านผู้มีดวงตาดังกินนรี ชีวิตของเราก็ยังไม่เป็นที่รัก
ไปยิ่งกว่าท่าน ถ้าท่านจักทำตามคำของเรา ท่านจักได้รับความสุข เชิญ
ท่านมาอยู่ครองเรือนกับเราเถิด ท่านจักได้อยู่ในปราสาทอันไม่มีลมเข้า
มีสาวใช้คอยทำการรับใช้ท่าน ท่านจงนุ่งห่มผ้าแคว้นกาสีมีเนื้อละเอียด
จงตบแต่งร่างกายด้วยดอกไม้และเครื่องลูบไล้ผิวพรรณ เราจะทำเครื่อง
อาภรณ์ต่างๆ หลายชนิด ซึ่งล้วนด้วยทองคำ และแก้วมณี แก้วมุกดาให้
ขอเชิญท่านขึ้นสู่ที่นอนใหม่อันงามมีค่ามาก อันปูลาดด้วยผ้าขนสัตว์
และฟูกไม่มีธุลีเพราะซักฟอกดีแล้ว ประดับด้วยแก่นจันทน์ มีกลิ่น
หอม ดอกบัวใด ผุดขึ้นพ้นน้ำอันอมนุษย์หวงแหนแล้ว ดอกบัวนั้น
เป็นของอันใครๆ ไม่เคยใช้สอยเลย ฉันใด ท่านเป็นสาวพรหมจารีก็
ฉันนั้น เมื่ออวัยวะของตนอันใครไม่ได้ใช้สอยเลย จักถึงความคร่ำคร่า
ไปเสียเปล่าโดยหาประโยชน์มิได้.

เมื่อนักเลงนั้นประกาศความประสงค์ของตนอย่างนี้แล้ว พระเถรีเมื่อจะประกาศความที่สรีระเป็นสภาพเต็มด้วยซากศพต่างๆ จึงได้กล่าวตอบว่า

ในร่างกาย ที่เต็มไปด้วยซากศพ อันจักทอดทิ้งไว้ในป่าช้า มีอันแตก
ทำลายไปเป็นธรรมดานี้ อะไรเล่าที่ท่านเข้าใจว่าเป็นแก่นสาร ท่านเห็น
สิ่งใดแล้ว มีความพอใจในสิ่งนั้น ขอจงบอกแก่เรา.

นักเลงนั้นกล่าวว่า

นัยน์ตาทั้งสองของท่านเหมือนนัยน์ตาลูกเนื้อ และเหมือนนัยน์ตานาง
กินนรีที่เที่ยวไปภายในภูเขา ความรักของเราเกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เพราะ
เห็นดวงตาทั้งคู่ของท่าน กามคุณย่อมเจริญแก่เราโดยยิ่ง เพราะเห็นหน้า
และนัยน์ตาของท่านซึ่งเปรียบปานดังดอกบัว ปราศจากมลทิน งามดัง

แผ่นทองคำ แน่ะน้องหญิงผู้มีนัยน์ตาบริสุทธิ์ทั้งยาวทั้งกว้าง แม้เราจักไปไกลสักเท่าไร ก็จักไม่นึกถึงอะไรๆ อย่างอื่น จักนึกถึงดวงตาทั้งคู่ของท่านเท่านั้น น้องรักผู้มีดวงตาดังกินนรี สิ่งอื่นอันเป็นที่รักยิ่งไปกว่าดวงตาของน้องมิได้มีแก่เราเลย.

พระสุภาเถรีตอบว่า

ท่านปรารถนาเราผู้เป็นธิดาของพระพุทธเจ้า ชื่อว่าปรารถนาจะดำเนินไปโดยทางผิด ชื่อว่าแสวงหาดวงจันทร์มาเป็นของเล่น ปรารถนาจะโดดขึ้นภูเขาสิเนรุ บัดนี้ ความกำหนัดในอารมณ์ใด อารมณ์นั้นไม่มีแก่เราในโลกพร้อมทั้งเทวโลก เราทราบว่าสภาพอันน่ารื่นรมย์แม้ทุกชนิดไม่มีแก่เรา และเรากำจัดเสียได้แล้วพร้อมทั้งรากด้วยมรรคญาณ สภาพอันน่ารื่นรมย์เป็นเหมือนถูกทิ้งไปในหลุมถ่านเพลิง เหมือนถูกดื่มยาพิษ เราทำให้พินาศแล้วแต่ยอด เราเห็นว่าสภาพอันน่ารื่นรมย์แม้ทุกชนิดมิได้มีแก่เรา และเรากำจัดเสียแล้วพร้อมทั้งรากด้วยมรรคญาณ เบญจขันธ์นี้อันหญิงใดไม่พิจารณาแล้ว หรือไม่ได้รับคำสั่งสอนของพระศาสดา ท่านจงเล้าโลมหญิงเช่นนั้น ท่านมาเล้าโลมเราผู้รู้ตามเป็นจริงนี้ ย่อมจะลำบากเปล่า เพราะว่าสติของเรามั่นคงดีแล้ว ในการด่า การไหว้ และในสุขทุกข์ ท่านจงรู้ว่า ธรรมอันปัจจัยปรุงแต่งเป็นของไม่งาม ใจของเราไม่ติดอยู่ในอารมณ์ทั้งปวงเลย เราเป็นสาวิกาของพระสุคตเจ้า เป็นผู้ดำเนินไปสู่นิพพานด้วยญาณกล่าว คือ อัฏฐังคิกมรรค มีลูกศรอันถอนขึ้นได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ยินดีอยู่ในเรือนว่างเปล่า ก็รูปภาพทำด้วยใบลานหรือท่อนไม้ที่บุคคลทำให้งดงาม ผูกด้วยเชือกหรือเอาไม้ตอกตะปูติดไว้โดยอาการต่างๆ ทำให้เหมือนกับจะฟ้อนรำได้ เราเคยได้เห็นมาแล้ว เมื่อแก้เชือกและถอนตะปูออกจากรูปนั้น และแยกออกจากกันแล้ว โดยทำให้เป็นแผนกๆ เรียงรายไว้ เมื่อทำรูปนั้นโดยเป็นชิ้นๆ อย่างนี้ไม่พึงได้ชื่อว่ารูป เมื่อเป็นอย่างนั้น บุคคลพึงตั้งความสำคัญใจ

ไว้ในรูปนั้น จะเป็นประโยชน์อะไร ร่างกายนี้ก็เหมือนรูปไม้ฉะนั้น เว้นจากธรรมมีธาตุ ๔ เป็นต้นเหล่านั้นแล้ว ย่อมเป็นไปไม่ได้ เว้นจากธรรมมีธาตุ ๔ เป็นต้นแล้ว ย่อมเป็นไปไม่ได้ บุคคลพึงตั้งความสำคัญใจไว้ในร่างกายนั้น จะเป็นประโยชน์อะไร เหมือนบุคคลได้เห็นรูปภาพอันนายช่างผู้ฉลาดวาดเขียนไว้ที่ฝาด้วยหรดาลฉะนั้น ปัญญาสำหรับมนุษย์ของท่านหาประโยชน์มิได้ เพราะท่านมีความเห็นวิปริตในร่างกายนั้น แน่ะท่านผู้บอด ท่านเข้าไปยึดถืออัตภาพอันว่างเปล่า เป็นเหมือนพยับแดดที่ปรากฏอยู่ข้างหน้า และเหมือนดังต้นไม้ทองที่ปรากฏในความฝัน เป็นดังเช่นรูปยนต์ที่คนเล่นกล แสดงแล้วในท่ามกลางแห่งชน ดวงตาเป็นดังฟองน้ำ ปรากฏเหมือนโพรงไม้มีฟองน้ำตั้งอยู่กลางตา เป็นของมีขี้ตาและน้ำตา เกิดเป็นต่อมดำๆ มีสีต่างๆ กัน.

พระสุภาเถรีผู้มีดวงตางาม มีใจไม่ข้องอยู่ในอารมณ์ไหนๆ ได้ควักดวงตาออกจากเบ้าตา แล้วส่งให้นักเลงนั้นพร้อมกับกล่าวว่าเชิญท่านเอาดวงตานั้นไปเถิดเราให้ดวงตานั้นแก่ท่าน.

ในทันใดนั้น ความกำหนัดในนัยน์ตาของนักเลงนั้นได้หายไปแล้ว นักเลงนั้นได้ขอให้พระเถรีนั้นอดโทษด้วยคำว่า ข้าแต่ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ขอความสวัสดีพึงมีแก่ท่าน การประพฤติอนาจารเช่นนี้จักไม่มีอีกต่อไป.

พระสุภาเถรีกล่าวว่า

ท่านกระทบกระทั่งชนเช่นนี้ เหมือนกอดไฟอันลุกโพลง ฉะนั้น.

นักเลงกล่าวว่า

เราดุจจับอสรพิษ ขอความสวัสดีพึงมีแก่เราทั้งหลายบ้าง ขอท่านจงอดโทษให้เราทั้งหลายเถิด.

ก็พระภิกษุณีนั้น พ้นจากนักเลงนั้นแล้ว ได้ไปสู่สำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ได้ชมเชยบุญลักษณะอันประเสริฐ จักษุได้เกิดมีขึ้นเหมือนเดิม.

จบ ติงสนิบาต

เถรีคาถา จัตตาฬีสนิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในจัตตฬีสนิบาต

อิสิทาสีเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางอิสิทาสี-โพธีเถรี

[๔๗๓] ภิกษุณี ๒ รูปผู้ทรงคุณธรรม เป็นกุลธิดาในศากยสกุล ในนคร อันมีชื่อว่าโกสุม คือ เมืองปาตลีบุตร เดี๋ยวนี้ จักเป็นมณฑลแห่ง แผ่นดิน ในภิกษุณี ๒ รูปนั้น รูปหนึ่งชื่ออิสิทาสี รูปหนึ่งชื่อโพธี เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ยินดีในการเพ่งฌาน เป็นพหูสูต เป็นผู้ กำจัดกิเลสได้แล้ว ภิกษุณีทั้ง ๒ รูปนั้น ไปเที่ยวบิณฑบาตกลับมา แล้ว ทำภัตกิจเสร็จล้างบาตรแล้ว นั่งพักสบายอยู่ในที่อันสงัด ได้ ไต่ถามและแก้ไขต่อกันอย่างนี้.

พระโพธีถามว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้าอิสิทาสี พระแม่เจ้าเป็นที่น่าเลื่อมใสอยู่ แม้วัยของท่าน ก็ยังไม่เสื่อม ก็พระแม่เจ้าเห็นโทษอะไรจึงประกอบเนกขัมมะ?

พระอิสิทาสีนั้นเป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรมในฐานะแห่งบุญ เมื่อถูก ถามอย่างนี้ จึงได้กล่าวตอบอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระแม่เจ้าโพธี ขอพระ แม่เจ้าจงฟังตามเรื่องที่ฉันบวชแล้ว.

ต่อไปนี้เป็นคำวิสัชนา

โยมบิดาของดิฉันอยู่ในบุรีอันประเสริฐชื่อว่าอุชเชนี เป็นเศรษฐีผู้สำรวม แล้วด้วยศีล ดิฉันเป็นธิดาผู้เดียวของท่าน ซึ่งเป็นที่รักที่ชอบใจและเป็น ผู้อันท่านเอ็นดู ในเวลาที่ดิฉันเจริญวัยแล้ว เศรษฐีผู้มีรัตนะมาก เป็นสกุล อันอุดมคนหนึ่งในเมืองสาเกต มาขอดิฉันเป็นสะใภ้ โยมบิดาได้ให้ ดิฉันเป็นสะใภ้ของเศรษฐีนั้น ดิฉันได้ไปสู่สำนักมารดาและบิดาของสามี ทำการนอบน้อมด้วยเศียรเกล้า ไหว้เท้าท่านทั้ง ๒ ทุกเช้าเย็น ท่านทั้ง ๒

สอนดิฉันอย่างไร ดิฉันก็ทำอย่างนั้น พี่หญิงน้องหญิง พี่ชายน้องชายหรือบ่าวไพร่ของสามีดิฉัน ไม่ว่าคนใด ดิฉันเห็นแล้วแม้ครั้งเดียว ก็มีความยำเกรงให้อาสนะ ดิฉันต้อนรับด้วยข้าวน้ำและของเคี้ยว ซึ่งเป็นของที่เขาจัดหาไว้ที่เรือน และสิ่งใดควรแก่ผู้ใด ก็ให้สิ่งนั้นแก่ผู้นั้น ดิฉันลุกขึ้นแต่เช้าเข้าไปยังเรือนสามี ล้างมือล้างเท้าที่ธรณีประตูแล้ว ประนมมือเข้าไปกราบสามี จัดหาหวี เครื่องผัดหน้า ยาหยอดตา แว่นส่องหน้ามาตบแต่งสามีเสียเองเหมือนสาวใช้ ดิฉันหุงข้าวต้มแกงเอง ล้างภาชนะเอง มารดาบำรุงบำเรอบุตรน้อยคนเดียว ฉันใด ดิฉันก็บำเรอสามีฉันนั้น ดิฉันมีความจงรักภักดี มีวัตรอันยอดยิ่ง ทำการงานอันหญิงพึงทำทุกอย่าง ไม่มีความถือเนื้อถือตัว ขยันไม่เกียจคร้าน สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้ สามีก็ยังโกรธ สามีของดิฉันพูดกะมารดาของเขาว่า ฉันจักลาไป จักไม่อยู่ร่วมกับนางอิสิทาสี ฉันไม่ควรอยู่ร่วมในเรือนหลังเดียวกับนางอิสิทาสี.

มารดาบิดาของเขาจึงห้ามว่า

ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าพูดอย่างนั้นเลย นางอิสิทาสีเป็นบัณฑิตฉลาดรอบคอบขยันไม่เกียจคร้าน ไฉนจึงไม่ชอบใจเจ้าล่ะลูก.

นางอิสิทาสีไม่ได้เบียดเบียนอะไรฉันเลย แต่ว่าฉันไม่อยากอยู่ร่วมกับนางอิสิทาสีเท่านั้น ฉันไม่อยากเห็น ไม่ต้องการ ฉันจักลาบิดามารดาไปละ.

และบิดาของสามีของดิฉันฟังคำของเขาแล้ว ได้ถามดิฉันว่า เจ้าทำผิดอย่างไร สามีของเจ้าจักละทิ้งเจ้าเช่นนี้ เจ้าจงบอกสิ่งที่เจ้าได้ทำตามจริงเถิด.

ดิฉันตอบว่า

ดิฉันไม่ได้ทำผิดอะไร ทั้งไม่ได้ทำให้เขาเดือดร้อนอะไร และไม่ได้ดูหมิ่นอะไร ดิฉันจักอาจกล่าวคำชั่วหยาบอะไร อันเป็นเหตุให้สามีโกรธดิฉันได้เล่า มารดาและบิดาแห่งสามีเสียใจ ถูกทุกข์ครอบงำแล้วเหมือนกัน แต่หวังจักรักษาบุตรไว้ จึงได้นำดิฉันกลับไปส่งคืนให้โยม

บิดาของฉันที่เรือน ดิฉันเป็นหญิงหม้ายมีรูปสวยเที่ยวไป ภายหลัง
โยมบิดาของดิฉัน ได้ยกดิฉันให้แก่กุลบุตรผู้มีทรัพย์สมบัติน้อยกว่าสามี
เก่าครึ่งหนึ่ง โดยสินสอดครึ่งหนึ่ง ต่อกับสินสอดที่เศรษฐีคนเก่าได้มั่น
ดิฉัน ดิฉันอยู่ที่เรือนของสามีคนที่สองนั้นเดือนหนึ่ง ต่อมาเขาได้ขับ
ดิฉันผู้บำรุงบำเรออยู่ดังนางทาสี ประพฤติตัวดีมีศีลจากเรือนเขาอีก
โยมบิดาของดิฉันบอกกะบุรุษคนหนึ่งเป็นผู้ฝึกจิตแห่งชนเหล่าอื่น มีกาย
และวาจาอันฝึกแล้ว เที่ยวขอทานอยู่ว่า เจ้าจงทิ้งผ้าขี้ริ้วและหม้อเสีย
จงมาเป็นลูกเขยเราเถิด เขาอยู่กับดิฉันได้ครึ่งเดือน ก็บอกโยมบิดาของ
ดิฉันว่า ท่านจงให้ผ้าขี้ริ้ว หม้อ และกระเบื้องขอทานแก่ข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าจะไปเที่ยวขอทานอีก ลำดับนั้น โยมบิดามารดากับพวกหมู่ญาติ
ของดิฉันทั้งหมดพากันถามคนขอทานนั้นว่า สิ่งใดที่เจ้าทำไม่สำเร็จใน
ที่นี้ ขอเจ้าจงรีบบอกเร็วๆ เขาจักทำสิ่งนั้นๆ ให้เจ้า เมื่อโยมบิดา
มารดาและพวกญาติของดิฉันพูดอย่างนี้แล้ว คนขอทานนั้นจึงตอบว่า
เราอาจทำตัวของเราให้เป็นไทยโดยแท้ แต่ข้าพเจ้าไม่ต้องการอยู่ร่วม
เรือนหลังเดียวกับนางอิสิทาสีได้ โยมบิดาของดิฉันปล่อยให้เขาไป
ดิฉันผู้เดียวคิดว่า จักลาโยมมารดา โยมบิดาไปตาย หรือไปบวชดีกว่า
ลำดับนั้น พระแม่เจ้า ชินทัตตาผู้ทรงไว้ซึ่งวินัย เป็นพหูสูต มีศีล
สมบูรณ์ มาเที่ยวบิณฑบาตที่สกุลโยมบิดาของดิฉัน ดิฉันเห็นท่าน
จึงลุกไปจัดอาสนะของดิฉันถวายท่าน และเมื่อท่านนั่งเสร็จแล้ว ดิฉัน
กราบเท้าและถวายโภชนาหารแก่ท่าน ดิฉันเลี้ยงดูท่านด้วย ข้าว น้ำ
ของเคี้ยว และสิ่งที่จัดไว้ในเรือนให้อิ่มหนำแล้ว จึงกราบเรียนว่า
พระแม่เจ้า ดิฉันปรารถนาจะบวช ลำดับนั้น โยมบิดาบอกกะดิฉันว่า
ลูกเอ๋ย ขอเจ้าจงอยู่ประพฤติธรรมในเรือนนี้เถิด และเจ้าจงเลี้ยงดู
สมณะพราหมณ์ทั้งหลายด้วยข้าวน้ำเถิด ครั้งนั้น ดิฉันประนมอัญชลี
ร้องไห้ พูดกะโยมบิดาว่า ขอคุณพ่อจงอนุญาตลูกเถิด ลูกจักยังกรรมที่
ทำมาแล้วให้พินาศ โยมบิดาพูดกะดิฉันว่า ของเจ้าจงบรรลุโพธิญาณ

แลธรรมอันประเสริฐ และจงได้นิพพานที่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าสัตว์ทรงทำให้แจ้งแล้ว ดิฉันไหว้โยมบิดามารดาและพวกญาติทั้งปวงแล้วออกบวชได้ ๗ วัน ก็ได้บรรลุวิชชา ๓ ดิฉันระลึกชาติหนหลังของตนได้ ๗ ชาติ วิบากแห่งกรรมอันชั่วช้าใด ซึ่งเป็นผลให้เกิดความไม่พอใจแก่สามี ดิฉันจะบอกวิบากแห่งกรรมนั้นแก่ท่าน ขอท่านจงมีใจเป็นหนึ่งแน่นอนฟังวิบากแห่งกรรมนั้นเถิด เมื่อก่อนดิฉันเป็นนายช่างทอง มีทรัพย์มาก อยู่ในนครเอรกกัจฉะ เป็นคนมัวเมาเพราะความมัวเมาด้วยความเป็นหนุ่ม ได้คบชู้ภรรยาของบุคคลอื่น ดิฉันจุติจากชาตินั้นแล้ว ต้องหมกไหม้อยู่ในนรกตลอดกาลนาน ครั้นพ้นจากนรกนั้นแล้วเกิดในท้องแห่งนางวานร พอคลอดได้ ๗ วัน วานรใหญ่ที่เป็นนายฝูงก็กัดอวัยวะสืบพันธุ์ของดิฉันเสีย นี่เป็นผลกรรมของดิฉันที่ได้คบชู้ภรรยาของชายอื่น ดิฉันทำกาละจุติจากกำเนิดวานรนั้นแล้ว เกิดในท้องนางแพะตาบอดทั้งขาก็ฉิ่งในแคว้นสินธู อยู่มาได้ ๑๒ ปี ก็ถูกเด็กตัดอวัยวะสืบพันธุ์เสีย ต่อมาเป็นโรคถูกหมู่หนอนฟอนที่อวัยวะสืบพันธุ์ นี่เพราะโทษที่ดิฉันคบชู้ภรรยาของชายอื่น ดิฉันจุติจากกำเนิดแพะนั้นแล้วเกิดในท้องแม่โคของพ่อค้าคนหนึ่ง เป็นลูกโคมีขนแดงเหมือนสีครั่ง เมื่อล่วงได้ ๑๒ เดือน ก็ถูกตอน ดิฉันถูกเขาใช้เทียมไถและเข็นเกวียน ต่อมาเป็นโคตาบอด เป็นโคกระจอก เป็นโคขี้โรค นี่เพราะโทษที่ดิฉันคบชู้ภรรยาของชายอื่น ดิฉันจุติจากกำเนิดโคนั้นแล้ว เกิดในเรือนของนางทาสีในถนน จะเป็นหญิงก็ไม่ใช่ เป็นชายก็ไม่เชิง นี่เพราะโทษที่ดิฉันคบชู้กับภรรยาของชายอื่น ดิฉันมีอายุได้ ๓๐ ปี ก็ถึงแก่กรรมแล้วมาเกิดเป็นลูกหญิงในสกุลช่างสานเสื่อ เป็นสกุลขัดสน มีทรัพย์น้อย ถูกแต่เจ้าหนี้รุมทวงอยู่เป็นนิตย์ ต่อมาเมื่อหนี้เจริญมากขึ้นพ่อค้าเกวียนคนหนึ่งมาริบทรัพย์สมบัติแล้ว ฉุดเอาดิฉันลงจากเรือนแห่งสกุล ภายหลังที่ดิฉันมีอายุครบ ๑๖ ปี บุตรของพ่อค้าเกวียนนั้นมีชื่อว่าคิริทาส ได้เห็นดิฉันเป็นสาวกำลังรุ่น มีจิตปฏิพัทธ์รักใคร่ขอไปเป็นภรรยา

แต่นายคิริทาสนั้นมีภรรยาอื่นอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนมีศีลทรงคุณสมบัติ ทั้งมียศ รักใคร่สามีเป็นอย่างดียิ่ง ดิฉันบังคับนายคิริทาสให้ขับไล่ภรรยาของตน สามีทุกคนได้หย่าร้างดิฉันผู้บำรุงอยู่เหมือนนางทาสีไป นี่ผลกรรมที่ขับไล่ภรรยาของชายอื่น และการบังคับสามีให้ขับไล่ภรรยาตน ที่สุดแห่งบาปกรรมนั้นดิฉันทำเสร็จแล้ว.

จบ จัตตาฬีสนิบาต

เถรีคาถา มหานิบาต

ว่าด้วยคาถาสุภาษิต ในมหานิบาต

สุเมธาเถรีคาถา

คาถาสุภาษิตของนางสุเมธาเถรี

[๔๗๔] เราเป็นธิดาของพระอัครมเหสีแห่งพระเจ้าโกญจะ ในนครมันตาวดี ชื่อว่าสุเมธา เป็นผู้อันพระอริยเจ้าทั้งหลายผู้กระทำตามคำสั่งสอนให้เลื่อมใสแล้ว เป็นผู้มีศีล มีถ้อยคำไพเราะ เป็นพหูสูต ได้รับแนะนำดีแล้วในพระพุทธศาสนา เข้าไปเฝ้าพระชนกและพระชนนี แล้วกราบทูลว่า ขอพระชนกพระชนนีทั้งสองโปรดฟังคำของหม่อมฉัน หม่อมฉันยินดีในนิพพาน เพราะว่าภพ ถึงแม้เป็นทิพย์ก็เป็นของไม่ยั่งยืน จะป่วยกล่าวไปไยถึงกามทั้งหลายอันเป็นของเปล่า มีความยินดีน้อยมีความคับแค้นมาก กามทั้งหลายเผ็ดร้อนเปรียบด้วยอสรพิษ เป็นที่ทำให้คนพาลหลงหมกมุ่นอยู่ คนพาลเหล่านั้นต้องถึงทุกข์ เดือดร้อนยัดเยียดอยู่ในนรกตลอดกาลนาน และเป็นเหตุทำให้คนพาลผู้มีความรู้ชั่ว ไม่สำรวมด้วยกาย วาจาและใจ ทำความชั่วต่างๆ ย่อมเศร้าโศกในอบาย ในกาลทุกเมื่อ เป็นเหตุทำให้คนพาล ผู้มีปัญญาทราม ไม่มีความคิด ยินดีแล้วในทุกข์และเหตุให้เกิดทุกข์ ไม่รู้จักธรรมอันพระอริยเจ้าแสดงอยู่ ทั้งไม่รู้จักอริยสัจ ข้าแต่เสด็จแม่ คนเหล่าใดไม่รู้จักสัจจะอันพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐทรงแสดงแล้ว พากันชื่นชมภพ ปรารถนาการเกิดในเทวดา ชนเหล่านั้นมีอยู่เป็นอันมากในโลกนี้ การเกิดแม้ในพวกทิพย์ในภพอันไม่เที่ยง ก็เป็นของไม่ยั่งยืนและพวกคนโง่เขลาย่อมไม่สะดุ้งกลัวต่อการเกิดร่ำไป พวกเขาจึงประสบวินิบาต ๔ คติ ๒ ในกาลทุกเมื่อ และการบวชของคนที่ตกอยู่ในวินิบาตทั้งหลาย ย่อมไม่มีในนรก ขอพระชนกชนนีทั้งสองทรงโปรดอนุญาตให้หม่อมฉันบวช

ในพระศาสนาของพระทศพลเถิด หม่อมฉันจักเป็นผู้มีความขวนขวาย น้อย พยายามเพื่อละการเกิดการตาย จะเป็นประโยชน์อะไรด้วยภพ อันพวกคนพาลพากันเพลิดเพลิน เป็นโทษทางกาย ไม่เป็นแก่นสาร ขอพระชนกชนนี ทรงโปรดอนุญาตเถิด หม่อมฉันจะบวชเพื่อดับตัณหา ในภพ การเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย หม่อมฉันไม่ได้พบแล้ว ขณะอันเป็นขณะไม่ควร หม่อมฉันก็ได้แล้ว หม่อมฉันไม่พึงประทุษร้าย ศีลและพรหมจรรย์ตลอดชีวิต เมื่อนางสุเมธาราชกัญญากราบทูลอย่างนี้ ลำดับนั้น พระชนกชนนีได้ตรัสกะนางสุเมธาราชกัญญาว่า มารดาบิดา เป็นคฤหัสถ์ถึงจะตกอยู่ในอำนาจของความตาย ก็จักไม่ยอมละทิ้งมารดา เป็นทุกข์ร้องไห้ และบิดาก็เป็นทุกข์ ถูกความโศกครอบงำแล้วเหมือนกัน พยายามปลอบโยนนางสุเมธาซึ่งฟุบอยู่ที่แผ่นดินที่พื้นปราสาทว่า ลุกขึ้น เถิดลูกรัก จะเศร้าโศกไปทำไม มารดาบิดาได้ยกเจ้าให้พระนครวารณวดี แล้ว คือ ได้ยกเจ้าให้พระเจ้าอนิกรัตต์ผู้มีรูปงาม เจ้าจักเป็นพระ อัครมเหสีของพระเจ้าอนิกรัตต์ ลูกรักเอ๋ย ศีลพรหมจรรย์และการบวช กระทำได้ยาก อำนาจในแว่นแคว้นของพระเจ้าอนิกรัตต์ ทรัพย์ ความ เป็นอิสสระ โภคะ ความสุขถึงสกุลนี้และสกุลของพระราชสามีทั้งหมด ลูกปรารถนาแล้ว ก็จักอยู่ในเงื้อมมือของลูก แม้ลูกก็ยังเป็นสาว จงบริโภค กามทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นมารดาบิดาจึงขอร้องไว้ ขอลูกจงอยู่เถิด ลำดับนั้น นางสุเมธาราชกัญญาจึงกราบทูลพระชนกชนนีว่า อำนาจ เป็นต้นเช่นนี้ขอจงอย่ามีเลย เพราะภพไม่เป็นแก่นสาร หม่อมฉันจัก บวช หรือถ้าทรงขอร้องไว้ก็จักตายเท่านั้น หม่อมฉันรู้อยู่ว่า ร่างกายนี้ เป็นของเปื่อยเน่าไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไป เป็นของน่ากลัว ตัว เป็นดุจกระสอบหนังอันเต็มด้วยซากศพ เต็มด้วยของไม่สะอาด ไหล ออกมาอยู่เนืองๆ เหมือนอะไร หม่อมฉันรู้ว่า ร่างกายนี้เป็นดุจ ซากศพอันปฏิกูลอย่างยิ่ง ฉาบทาไว้ด้วยเนื้อและเลือด เป็นที่อยู่แห่ง

หมู่หนอน เป็นเหยื่อเลือด พระชนกชนนีจะยกให้ใครทำไม กายนี้
ไม่นานนัก มีวิญญาณไปปราศจากแล้ว อันหมู่ญาติเกลียดอยู่ ย่อมทิ้ง
ถมป่าช้า เหมือนท่อนไม้ฉะนั้น มารดาบิดาของตนยังเกลียด พากันนำ
เอาซากศพนั้นไปทิ้งให้เป็นเหยื่อของสัตว์อื่นในป่าช้า แล้วกลับไปอาบน้ำ
จะกล่าวไปใยถึงประชุมชนทั่วไป ชนทั้งหลายยินดีแล้วในกายอัน
เปื่อยเน่า เป็นซากศพ ไม่มีแก่นสาร อันมีกระดูกมีเอ็นเป็นเครื่อง
ผูกรัด เต็มด้วยน้ำลาย น้ำตาและเหงื่อไคล ผู้ใดมาแยกกายนั้นทำให้
เห็นทั้งภายในและภายนอก ผู้นั้นไม่อาจทนต่อกลิ่นกายได้ แม้มารดา
ของตนก็พึงเกลียด บัณฑิตทั้งหลายกล่าวไว้โดยอุบายอันแยบคายว่า
ขันธ์ ธาตุและอายตนะ อันปัจจัยปรุงแต่ง มีชาติเป็นมูลเหตุ
เป็นทุกข์ไม่น่าชอบใจ เพราะเหตุไรหม่อมฉันจะพึงปรารถนาพระดำรัส
ที่ขอร้องเล่า หอก ๓๐๐ เล่มอันลับแล้วใหม่ๆ พึงตกลงในกายทุกวันๆ
ความกระทบกระทั่ง แม้เป็นไปสิ้นร้อยปียังประเสริฐกว่า ฉันใด
ความสิ้นไปแห่งทุกข์พึงมี ฉันนั้น ผู้ใดเป็นผู้รู้แจ้งพระดำรัสของพระ
ศาสดา โดยนัยตามที่กล่าวแล้ว พึงประสบความกระทบกระทั่ง แม้
ความสิ้นทุกข์ของผู้นั้นพึงประเสริฐยิ่ง และสงสารของคนพาลเหล่านั้น
ผู้ถูกชรา พยาธิและมรณะเบียดเบียนบ่อยๆ เป็นของยาว ความ
คับแค้นอันหาประมาณมิได้ บัณฑิตแสดงไว้ในเทวดา หมู่มนุษย์
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อสุรกาย เปรต นรก ในนรกมีทุกข์เป็นอันมาก
ความต้านทานในหมู่เทวดาทั้งหลายไม่มีแก่สัตว์ผู้ไปแล้วในวินิบาต ผู้
เศร้าหมอง สุขอื่นจากสุข คือ นิพพานไม่มี ผู้ใดขวนขวายในคำสั่งสอน
ของพระทศพล เป็นผู้มีความขวนขวายน้อย พยายามเพื่อละความเกิด
และตาย ผู้นั้นชื่อว่าบรรลุนิพพาน ข้าแต่เสด็จพ่อ วันนี้ หม่อมฉัน
จักออกบวชแน่นอน จะมีประโยชน์อะไรด้วยโภคสมบัติอันหาสาระมิได้
กามทั้งหลายอันเสมอด้วยอาเจียน หม่อมฉันเบื่อหน่ายแล้ว กระทำให้
เป็นดังตาลยอดด้วน นางสุเมธาราชธิดากราบทูลแด่พระชนกอย่างนี้ และ

นางสุเมธาราชธิดานั้น อันพระชนกชนนีประทานให้แก่พระเจ้าอนิกรัตต์ ใด พระเจ้าอนิกรัตต์นั้นแวดล้อมด้วยคนหนุ่มๆ ตระเตรียมมาแล้ว เมื่อกาลจวนเข้ามาแล้ว ลำดับนั้น นางสุเมธาราชกัญญา ได้ทรงสดับว่า พระเจ้าอนิกรัตต์เสด็จมา จึงเอาพระขรรค์ตัดพระเกศาอันดำสนิท อ่อนสลวย งดงาม ปิดปราสาทแล้วเข้าปฐมฌาน นางสุเมธาราชกัญญาเข้าสมาบัติเจริญอนิจจสัญญาอยู่ในปราสาทนั้นนั่นเอง และพระเจ้าอนิกรัตต์ได้เสด็จมาถึงพระนคร และนางสุเมธาราชกัญญากำลังมนสิการถึงอนิจจสัญญาอยู่ พระเจ้าอนิกรัตต์มีพระองค์อันประดับด้วยแก้วมณีและทองคำ ได้รีบเสด็จขึ้นสู่ปราสาท ทรงทำอัญชลีอ้อนวอนนางสุเมธาราชกัญญาว่า อำนาจ ทรัพย์ อิสริยยศ โภคะ ความสุข ในราชสมบัติ หม่อมฉันขอมอบให้พระน้องนาง พระน้องนางยังเป็นสาว ขอจงบริโภคกามสุขเถิด กามสุขเป็นของหาได้ยากในโลก ราชสมบัติหม่อมฉันยอมสละให้น้องนาง ขอพระน้องนาง จงบริโภคโภคะทั้งหลาย จงให้ทานเถิด อย่าทรงโทมนัสเลย พระชนกชนนีของพระน้องนางทรงเป็นทุกข์ นางสุเมธาราชกัญญาผู้ไม่มีความต้องการด้วยกามทั้งหลาย ปราศจากโมหะ กราบทูลพระเจ้าอนิกรัตต์ว่า พระองค์อย่าทรงเพลิดเพลินในกาม จงทรงเห็นโทษในกามทั้งหลาย พระเจ้ามันธาตุผู้เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ เป็นผู้เลิศกว่าบุคคลผู้บริโภคกามทั้งหลาย ยังไม่ทรงอิ่มด้วยกามทั้งหลาย ก็สวรรคตไป ความปรารถนาของท้าวเธอก็ยังไม่ทันบริบูรณ์เลย เทวดาผู้เป็นเจ้าแห่งฝน พึงบันดาลรัตนะ ๗ ประการให้ตกโดยรอบทั่วทิศ ๑๐ ทิศ ความอิ่มด้วยกามทั้งหลายมิได้มี นรชนทั้งหลายผู้ไม่อิ่มด้วยกามพากันตายไปหมด กามทั้งหลาย เปรียบด้วยดาบและหลาวเหมือนหัวงูเห่า เปรียบดังคบเพลิงเผาอยู่เนืองๆ เหมือนร่างกระดูก กามทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน มีทุกข์มาก เหมือนงูที่มีพิษมาก เหมือนก้อนเหล็กอันไฟติดทั่ว เป็นรากเหง้าแห่งทุกข์ มีทุกข์

เป็นผล กามทั้งหลายเปรียบเหมือนผลไม้อันเป็นพิษ เหมือนชิ้นเนื้อ
นำมาซึ่งทุกข์ กามทั้งหลายเปรียบเหมือนความฝันเป็นของหลอกลวง
เหมือนของที่ยืมเขามา เปรียบด้วยหอกและหลาว เป็นโรค เป็น
ดังหัวฝี เป็นความทุกข์ยาก เป็นความลำบาก เช่นดังหลุมถ่านเพลิง
เป็นรากเหง้าแห่งความทุกข์เป็นภัย เป็นนายเพชฌฆาต กามทั้งหลาย
บัณฑิตกล่าวว่ามีทุกข์มาก มีอันตรายมากอย่างนี้ เชิญพระองค์เสด็จ
กลับเสียเถิด หม่อมฉันไม่มีความคุ้นเคยในสมบัติของตนเลย เมื่อไฟ
ไหม้อยู่ที่ศีรษะของตน ผู้อื่นจักช่วยทำประโยชน์อะไรให้หม่อมฉัน เมื่อ
ชราและมรณะติดตามแล้ว ควรจะพยายามเพื่อทำลายชราและมรณะนั้น
นางสุเมธาราชกัญญา ทอดพระเนตรเห็นพระชนกชนนีและพระเจ้า
อนิกรัตต์เสด็จมายังไม่ทันถึง ประตูปิด ประทับนั่งร้องไห้อยู่ที่แผ่นดิน
จึงได้กราบทูลว่า สงสารของคนพาลทั้งหลายผู้ร้องไห้ถึงมารดา บิดา
พี่ชาย น้องชาย และตนเองซึ่งตายแล้วในสงสาร เป็นสภาพยาว
ขอพระองค์ทรงระลึกถึงน้ำตา น้ำนม เลือด และกองกระดูก ของ
สัตว์ทั้งหลายผู้ท่องเที่ยวอยู่ไปมา เพราะความที่สงสารมีที่สุดอันบุคคลรู้
ไม่ได้ ขอจงทรงนึกถึงมหาสมุทรทั้ง ๔ ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงน้อม
เข้าไปเปรียบในน้ำตา น้ำนม และเลือด จงทรงนึกถึงกองกระดูกของ
คนหนึ่งในกัปคนหนึ่งเท่าภูเขาวิบุลบรรพต จงทรงนึกถึงแผ่นดินใหญ่
คือ ชมพูทวีป ที่พระพุทธเจ้าทรงเปรียบด้วยมารดาบิดาของบุคคลผู้
ท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร แผ่นดินใหญ่เมื่อแบ่งออกเป็นก้อนกลมๆ
เท่าเมล็ดพุทรา ยังไม่เพียงพอในมารดาบิดาเลย จงทรงนึกถึงหญ้า ไม้
กิ่งไม้และใบไม้ ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงเปรียบด้วยมารดาบิดาของ
บุคคล ผู้ท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร เพราะสงสารมีที่สุดอันรู้ไม่ได้ หญ้า
ไม้ กิ่งไม้และใบไม้ชิ้นหนึ่งประมาณเท่า ๔ นิ้ว ยังไม่เพียงพอในบิดา
ทั้งหลายเลย และชิ้นหนึ่งมีประมาณเท่านั้น ยังไม่เพียงพอใน ปู่ ย่า ตา
ยาย ทรงนึกถึงเต่าตาบอด และช่องแอกอันหมุนวนไปในทิศบูรพา

และทางอื่นๆ อีก ในมหาสมุทร มาสวมศีรษะเต่าตาบอดตัวนั้น ข้อนี้
อุปมาดังการได้อัตภาพเป็นมนุษย์จงทรงนึกถึงรูปแห่งโทษ คือการอันหา
สาระมิได้ เปรียบเหมือนก้อนฟองน้ำ จงทรงพิจารณาเห็นขันธ์ทั้งหลาย
อันไม่เที่ยง จงทรงคำนึงถึงนรกอันมีความคับแค้นมาก จงทรงนึกถึง
สัตว์ทั้งหลายผู้พอกพูนป่าช้าอยู่บ่อยๆ ในชาตินั้นๆ จงทรงนึกถึงภัย
อันเกิดแต่ท้อง จงทรงนึกถึงอริยสัจ ๔ เมื่ออมตมหานิพพานมีอยู่
จะมีประโยชน์อะไรด้วยของเผ็ดร้อน ๕ ประการ ที่พระองค์ทรงดื่มแล้ว
เพราะว่าความยินดีในกามทั้งปวง มีความเผ็ดร้อน ๕ ประการอีก เมื่อ
อมตมหานิพพานมีอยู่ พระองค์จะต้องการอะไร ด้วยกามทั้งหลายอัน
เป็นเหตุให้เร่าร้อนเล่า เพราะว่าความยินดีในกามทั้งปวง อันไฟ ๑๑
กองให้รุ่งเรืองแล้ว ให้เดือดพล่านแล้ว ให้กำเริบแล้ว ให้ร้อนพร้อม
แล้ว เมื่อการออกจากกามอันไม่มีข้าศึกมีอยู่ ไฉนพระองค์จึงทรงต้องการ
ด้วยกามทั้งหลายอันมีข้าศึกมากเล่า กามทั้งหลายมีข้าศึกมาก ทั่วไปด้วย
พระราชา ไฟ โจร น้ำและบุคคลอันไม่เป็นที่รัก เมื่อความพ้นมีอยู่
ไฉนพระองค์จึงต้องการด้วยกามทั้งหลายอันเป็นเหตุให้ถูกฆ่าถูกจำจองเล่า
เพราะว่าการถูกฆ่าและถูกจำจองก็เพราะกามทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายได้
เสวยทุกข์ต่างๆ เพราะความใคร่ในกาม คบเพลิงหญ้าอันไฟติดโชน
ย่อมไหม้คนผู้ถืออยู่และไม่ทิ้ง เพราะว่ากามทั้งหลายเปรียบดังคบเพลิง
ย่อมไหม้คนผู้ที่ไม่ละ พระองค์อย่าทรงละสุขอันไพบูลย์ เพราะเหตุ
แห่งกามสุขอันเล็กน้อยเลย พระองค์อย่าทรงเป็นเหมือนปลากลืนกิน
เบ็ด แล้วเดือดร้อนในภายหลัง พระองค์อย่าหมุนไปผิด เพราะกาม
ทั้งหลาย ดังสุนัขอันถูกเขาล่ามโซ่ไว้เลย สัตว์ทั้งหลายผู้มีความอยาก
เพราะกามจัด บริโภคกามนั้น เหมือนเสือปลาถูกความหิวครอบงำ
ได้สุนัขแล้ว ถึงความพินาศฉิบหาย ฉะนั้น พระองค์ทรงประกอบด้วย
กาม จักต้องทรงเสวยทุกข์ หาประมาณมิได้ และโทมนัสแห่งจิตเป็น
เป็นอันมาก จงทรงสละกามทั้งหลายอันไม่ยั่งยืนเสียเถิด เมื่อ

นิพพานอันเป็นธรรมไม่แก่มีอยู่ ไฉนพระองค์จึงต้องการด้วยกาม
ทั้งหลายที่มีความแก่เล่า เพราะการเกิดทุกชาติในภพทั้งปวง ประกอบ
ด้วยความตายและพยาธิ นิพพานนี้ไม่แก่ ไม่ตาย เป็นทางดำเนินถึง
ความไม่แก่ ไม่ตาย ไม่มีความเศร้าโศก ไม่คับแคบเพราะข้าศึก ไม่มี
ความพลั้งพลาด ไม่มีภัย ไม่มีความเดือดร้อน อมตนิพพานนี้ อันพระ
อริยเจ้าเป็นอันมากได้บรรลุมาแล้ว และอมตนิพพานนี้ อันบุคคลผู้
พยายามโดยอุบายอันแยบคายจะพึงได้แม้ในวันนี้ แต่บุคคลผู้ไม่พยายาม
ไม่อาจจะได้แม้ในกาลไหนๆ นางสุเมธาราชกัญญาตรัสอย่างนี้ เมื่อ
ไม่ได้ความยินดีในสังขาร เมื่อจะทรงยังพระเจ้าอนิกรัตต์ให้ทรงยินยอม
จึงทรงโยนผมที่ทรงตัดแล้วด้วยพระขรรค์ไปที่พื้นดิน พระเจ้าอนิกรัตต์
เสด็จลุกขึ้นประคองอัญชลี ทูลขอกะพระบิดาของนางสุเมธาราชกัญญา
นั้นว่า ขอจงทรงโปรดปล่อยให้นางสุเมธาบวชเถิด นางจะเป็นผู้เห็น
วิโมกข์และสัจจะ ก็นางสุเมธาราชกัญญา อันพระชนกชนนีทรงปล่อย
แล้ว เป็นผู้กลัวต่อภัย คือความโศกออกบวชแล้ว เมื่อศึกษาอยู่ ได้
กระทำให้แจ้ง ซึ่งอภิญญา ๖ กระทำให้แจ้งซึ่งผลอันเลิศ คืออรหัตผล
นิพพานของนางสุเมธาราชกัญญา เป็นธรรมน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมี
เมื่อจะแสดงวิธีตามที่ตนได้ประพฤติแล้วในปุพเพนิวาสญาณ พระสุเมธา
เถรีจึงพยากรณ์ในเวลาปรินิพพานว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
โกนาคมน์ เสด็จอุบัติแล้วในโลก เมื่อสังฆารามตั้งลงใหม่ๆ ข้าพเจ้า
เป็นหญิง ๓ คน เป็นสหายกัน (คือนางธนัญชานี นางเขมา และ
ข้าพเจ้า) ได้ถวายอารามให้เป็นที่อยู่ของสงฆ์ ข้าพเจ้าทั้ง ๓ ได้อุบัติ
ในเทวโลก ๑๐ ครั้ง ๑๐๐ ครั้ง ๑,๐๐๐ ครั้ง และ ๑๐,๐๐๐ ครั้ง ไม่
ต้องพูดถึงการเกิดในหมู่มนุษย์ ข้าพเจ้าทั้ง ๓ เป็นผู้มีมหิทธิฤทธิ์ในเทวโลก
ทั้งหลาย ไม่ต้องกล่าวถึงความเป็นผู้มีมหิทธิฤทธิ์ในหมู่มนุษย์ ข้าพเจ้า
ได้เป็นพระมเหสีนารีรัตน์ของพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีรัตนะ ๗ ประการ การ
ที่เราสร้างอารามถวายให้เป็นที่อยู่ของสงฆ์ ในการแห่งพระพุทธเจ้า

พระนามว่าโกนาคมน์นั้นเป็นเหตุ เป็นแดนเกิดแห่งทิพยสมบัติตามที่กล่าวมาแล้ว ทั้งเป็นรากเหง้า เป็นเหตุให้อดทนในคำสั่งสอน เป็นเหตุให้ตั้งลงมั่นครั้งแรกในพระศาสนา และเป็นที่สุดสิ้นแห่งความเพียรของข้าพเจ้าผู้ยินดีแล้วในธรรม บุคคลเหล่าใดย่อมเชื่อพระดำรัสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีปัญญาไม่ต่ำทราม บุคคลเหล่านั้นย่อมกล่าวอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในภพ ครั้นเบื่อหน่ายแล้ว ย่อมคลายกำหนัด.

จบ มหานิบาต

ในเถรีคาถานี้ รวมเป็นคาถา ๕๘๐ คาถา พระเถรี ๑๗ รูปนั้น ล้วนแต่เป็นผู้สิ้นอาสวะ.

เถรีคาถาจบบริบูรณ์.